ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ АРХІВІВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Голодомори в Україні:
Одеська область

1921 – 1923, 1932 – 1933, 1946 – 1947

Дослідження, спогади, документи

ОДЕСА – 2007

ББК 63,3 (4Ук) 51-294
Г-99
УДК 974.74-25

ПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Том XVIII

Присвячується
пам'яті жертв Голодомору в Україні
1932 — 1933 років та 75-й річниці трагедії

Редакційна колегія серії

Ніточко І.І. ***(голова),*** *Білоусова Л.Г****. (заступник голови),*** *Боряк Г.В., Матяш І.Б., Кульчицький С.В., Шандра В.С., Кормич Л.І., Попова Т.М., Щетников В.П., Хмарський В.М, Терентьєва Н.О., Малінова Г.Л., Сапожников І.В****.***

Редакційна колегія тому

Ніточко І.І., Білоусова Л.Г., Боряк Г.В., Демченко Д.М., Лєсогоров М.М., Лапай В.С., Щетников В.П.

Автори:

Білоусова Л.Г., Бадера Д., Бондарчук П., Васильєва В., Герасимова Т.А., Григорук М.В., Кесова Н.С., Кудлач О., Кудряченко А.І., Левенець В.М., Малінова Г.Л., Макарова І., Надутик П.П., Салабаш М., Салюк Т.Д., Сухомлінова В., Федорчук Ю., Хіль О.

Упорядники:

Державний архів Одеської області: *Алексєєва В.Ю., Білоусова Л.Г., Базилевич І.А., Батуріна М.Г., Барановська О.М., Волкова Т.Є., Гейтан О.Г., Деречина В.П., Золотаренко І.Л., Колін О.П., Корецька О.А., Ксендзик О.І., Коршунов К.К., Лизунова О.В., Малінова Г.Л., Маковецька С.О., Мартиненко О.В., Набока О.М., Нестеренко В.Ю., Никифорова В.К., Онопрієнко В.Ф., Паніван Г.М., Солончук О.О., Харковенко В.В.*

Архівні відділи райдержадміністрацій та міських рад: *Галущенко І.О. (Ананьївський РАВ), Сібова Л.Л. (Арцизький РАВ), Мазурак Т.С. (Балтський РАВ), Патраманська Т.П. (Березівський РАВ), Вінниченко Н.Б. (Біляївський РАВ), Тофель Н.І. (Великомихайлівський РАВ), Юськів Т.А. (Іванівський РАВ), Ращенко Н.В. (Ізмаїльський РАВ), Сільницький В.В. (Кодимський РАВ), Моряк Т.І. (Комінтернівський РАВ), Самборська І.В. (Котовський МАВ), Войтенко О.М. (Котовський РАВ), Маремуха Н.П., Моор В.В. (Красноокнянський РАВ), Бурдик С.М., Панченко О.П. (Любашівський РАВ), Зубачевська В.І. (Миколаївський РАВ), Ключник Л.В. (Овідіопольський РАВ), Палюга В.С., Мілевська Л.Й. (Роздільнянський РАВ), Безверхня В.М. (Ренійський РАВ), Салюк Т.Д. (Савранський РАВ), Коробкова З.М., Лиса Т.В. (Татарбунарський РАВ), Голубей Д.Д. (Тарутинський РАВ), Ткаченко І.В. (Фрунзівський РАВ), Манжос Т.В. (Ширяївський РАВ).*

Головне управління юстиції Одеської області, міські і районні відділи РАЦС: *Афанасенко В.Б. (головне управління юстиції Одеської області), Апухтіна Т.М. (архів відділу РАЦС головного управління юстиції Одеської області), Балдинюк Л.Є, Рожкован Н.М. (Біляївський райвідділ РАЦС), Трегубчак Л.О. (Кодимський райвідділ РАЦС), Тарнавська В.В., Форостяна О.Д., (Балтський райвідділ РАЦС), Токаренко Ю.С. (Іванівський райвідділ РАЦС), Булах В. І. (Овідіопольський райвідділ РАЦС).*

ISBN 978-966-318-816-4

© Державний архів Одеської області
© Укладачі

ЗМІСТ

ПРО ГОЛОДОМОР 1932 — 1933 РОКІВ В УКРАЇНІ 9
ПРО ЗАХОДИ У ЗВ'ЯЗКУ З 75-МИ РОКОВИНАМИ ГОЛОДОМОРУ
1932 — 1933 РОКІВ В УКРАЇНІ 11

Ніточко І.І.
ДО ЧИТАЧІВ 13

РОЗДІЛ І: ДОСЛІДЖЕННЯ

Білоусова Л.Г.
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВДИ 15

Кудряченко Андрій Іванович
ГОЛОДОМОР В УКРАЇНІ 1932 — 1933 РОКІВ ТА ЙОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ
НАСЛІДКИ ЗА ОЦІНКАМИ ДОКУМЕНТІВ ПОЛІТИЧНОГО АРХІВУ МЗС НІМЕЧЧИНИ 20

Малинова Г.Л.
ГОЛОД, КОТОРОГО НЕ БЫЛО 27

Кесова Н.С., Герасимова Т.А.
ЗАБЫТЬ ОБ ЭТОМ? 32

Сухомлінова В.
РОЗІП'ЯТИЙ НА ГОЛОДІ ХЛІБОРОБСЬКИЙ НАРОД 40

ГОЛГОФА ГОЛОДНОЇ СМЕРТІ 41

Федорчук Ю.
ТОЙ СТРАШНИЙ 33-Й... 42

Васильєва В.
І СУМ ВІД СПОГАДІВ ЛЯГАЄ НА ЧОЛО... 43

Левенець В.М.
БІЛЬ ДУШІ ЛЮДСЬКОЇ 44

Кудлач Олеся
НЕ ЗАБУВАЙМО СТРАШНОГО ЛИХОЛІТТЯ 45

Бондарчук Петро
ГОЛОДОМОР У НАШОМУ СЕЛІ ПАСАТ 45

САВРАНСЬКИЙ РАЙОН У 1932 — 1933-МУ 46

Надутик Петро Петрович
ДУМА ПРО КОДИМУ 48

Салабаш М.
ЖЕРТВЫ БЫЛИ.
ИХ НАДО ПОИМЕННО УВЕКОВЕЧИТЬ 66

Макарова Инна
ТРАГЕДИЯ ПОВТОРИЛАСЬ В 40-х 68

Бадера Дмитро
СПОГАДИ МОЄЇ БАБУСІ ЛАЗАРЕНКО МАРІЇ ІВАНІВНИ
ПРО ГОЛОДОМОР 1932 — 1933 РОКІВ 70

Салюк Тетяна
САВРАНСЬКИЙ АРХІВ ГОТУЄ МАРТИРОЛОГ ЖЕРТВ 1932 — 1933-х... 71

Хіль О.
ЗА БАТЬКІВСЬКИМ ЗАПОВІТОМ 72

Кудряченко Андрій Іванович
МОВА ДОКУМЕНТІВ ІНОЗЕМНИХ АРХІВІВ ВІДНОВЛЮЄ ПРАВДУ
ПРО ЛИХОЛІТТЯ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ 1932 — 1933 РОКІВ 73

РОЗДІЛ ІІ: СПОГАДИ ОЧЕВИДЦІВ

АНАНЬЇВСЬКИЙ РАЙОН

Жінка, що приходила у школу
до свого онука, називатися не схотіла *(м. Ананьїв)* 79
Дигорян Марія Василівна *(м. Ананьїв)* 79

БАЛТСЬКИЙ РАЙОН

Тикова Олена Олексіївна *(с. Сінне)* 79
Горбатюк Франя *(с. Пужайкове)* 80
Галунька Зіновій *(м. Балта)* 80
Остатюк Іван *(с. Пасицели)* 81
Мельник Олена Антонівна *(с. Пужайкове)* 81
Лещенко Іван Пантелеймонович *(с. Піщана)* 81
Халаїм Марія Тарасівна *(с. Піщана)* 82
Івониця Марія Артемівна *(с. Піщана)* 82
Гумен Федора Григорівна *(с. Плоске)* 82
Мешканка с. Плоске 83
Борід (Борш?) Олександр Ісидорович *(с. Оленівка)* 84
Мельник (Чорновол) Марія Григорівна *(с. Пасицели)* 84
Шуляк Наталія Іванівна *(с. Обжиле)* 85
Коваль Уляна Давидівна *(с. Обжиле)* 85
Запорожець Василь Антонович *(с. Лісничівка)* 85
Тимкова Тетяна Олексіївна *(с. Сінне)* 86
Сарафанюк Яків Семенович *(с. Бендзари)* 86
Макаревич Лідія Минівна *(с. Перейма)* 87
Слюсар Дарія Микитівна *(с. Пасицели)* 87
Кобилянська Тетяна Юхимівна *(с. Бендзари)* 87
Чубинська (Бакали) Олена Василівна *(с. Бендзари)* 88
Яровaн Ганна Василівна *(с. Бендзари)* 88
Бондар Тамара Павлівна *(с. Бендзари)* 88
Рябушенко (Струсевич) Ніна Василівна *(с. Бендзари)* 88
Гончарук Юхима Василівна *(с. Чернече)* 88
Щербатюк Тетяна Матвіївна *(с. Чернече)* 89
Алексійчук Марія Климівна *(с. Чернече)* 89
Железняк Наталія Юхимівна *(с. Саражинка).* 89
Пироговський Федот Павлович *(с. Саражинка)* 90

БЕРЕЗІВСЬКИЙ РАЙОН

Златоустівська сільська рада 90
м. Березівка 91
Возна (Целік) Лідія Миколаївна *(с. Маринове)* 91

БІЛЯЇВСЬКИЙ РАЙОН

Довженко-Рогачко Меланія Пилипівна *(м. Біляївка)* 91
Фоменко Дарія Єрофеївна *(м. Біляївка)* 91
Юшко С. *(с. Градениці)* 92
Горієвич Аркадій Іванович *(с. Кагарлик)* 92
Бондарєва Варвара Кузьмівна *(с. Кагарлик)* 92

ВЕЛИКОМИХАЙЛІВСЬКИЙ РАЙОН

Іваніца Надія Степанівна *(с.Анастасіївка)* 93
Дикуненко Меланія Пантелеймонівна *(с.Новопетрівка)* 93
Бондаренко Віра Михайлівна *(с.Михайлівка)* 94
Белінська Олена Миколаївна *(с. Новопетрівка)* 94
Кубаєнко Надія Антонівна *(с.Богуславка)* 95

м. ІЗМАЇЛ

Стронський Іван Степанович 95

КОДИМСЬКИЙ РАЙОН

Москалюк Ірина Григорівна 96
Бернацький Костянтин Олександрович *(с. Баштанків)* 96
Терефера Андрій Онуфрійович *(с. Баштанків)* 96
Безрідна Катерина Романівна *(с. Грабове)* 96
Лужанська Олександра Матвіївна *(с. Грабове)* 97
Мазур Ганна Гаврилівна *(с. Загнітків)* 97
Авксентьєв Іван Прокопович *(с. Загнітків)* 97
Кифик Наталія Леонтіївна *(с. Загнітків)* 97
Григораш Юстина Іванівна *(с. Івашків)* 98
Олійник Горпина Семенівна *(с. Івашків)* 98
Недбас Яків Лаврентійович *(с. Писарівка)* 99
Отченаш Марія Миколаївна *(с. Писарівка)* 99
Отченаш Іван Юхимович *(с. Писарівка)* 99
Бойченко Ганна Марківна *(с. Писарівка)* 99
Виндичанський Нестор Семенович *(с. Будеї)* 100
Костецька Тіна Іванівна *(с. Слобідка)* 100
Шевчук Ксенія Григорівна *(с. Слобідка)* 100
Будеянська Фекла Порфириївна *(с. Тимків)* 101
Жигулін Дарія Степанівна 101
Дабіжа Володимир Васильович *(с. Тимків)* 101
Тоток Іван Мефодійович *(с. Тимків)* 102
Спарінопта Ніна Терентіївна *(с. Тимків)* 102
Калмикова Олександра Гаврилівна *(с. Мала Слобідка)* 102
Смольнова Катерина Гаврилівна *(с. Мала Слобідка)* 103
Виноградський Василь Григорович *(с. Мала Слобідка)* 103
Гречанюк Лідія Михайлівна *(с. Серби)* 103
Купельницька Ганна Йосипівна *(с. Серби)* 104
Драгомирецька Марія *(с. Серби)* 104
Кощуцька Галина Софронівна *(с. Серби)* 104
Пенчак Марк Оверкійович *(с. Пиріжна)* 105
Рахнянська Юхтима Микитівна *(с. Пиріжна)* 105
Гук Лідія Кирилівна *(с. Пиріжна)* 105
Петрик Марія Іванівна *(с. Пиріжна)* 105

м. КОТОВСЬК

Комаренко Ксенофонтій Терентійович 105
Яковлєва Галина Миколаївна 106
Киценко Олена Василівна 106
Іванчук Надія Петрівна 107

КОТОВСЬКИЙ РАЙОН

Василенко Олексій Іванович *(с. Гонората)* 107
Левицька Агафія Мойсеївна *(с. Кошари)* 107
Харченко Петро Максимович *(с. Вишневе)* 108
Спатарь Петро Харлампійович *(с. Гонората)* 108

КРАСНООКНЯНСЬКИЙ РАЙОН

Драїм Параска *(с. Чорна)* 108
Драїм Б. *(смт Красні Окни)* 109
Барабан Антоніна Павлівна *(смт Красні Окни)* 110
Сорочан Марія Гаврилівна *(с. Довжанка)* 110
Бурлака Олександр Олексійович *(смт Красні Окни)* 111
Колосович Ніна Прокопівна *(с. Ставрове)* 111
Молдавська Ксенія Трохимівна *(с. Ставрове)* 111
Саналатій Аксенія Парфенівна,
Саналатій Павло Іванович *(с. Будаївці)* 112
Куценко Олена Данилівна *(смт Красні Окни)* 112

Леонтьєва Марія Степанівна *(смт Красні Окни)* ... 112
Біла Тетяна Андріївна *(смт Красні Окни)* ... 113
Садовський Павло Йосипович *(смт Красні Окни)* ... 113
Боровська Парасковія Андріївна *(с. Новосеменівка)* ... 113
Мокусей Марія Дмитрівна *(с. Новосеменівка)* ... 113
Лазов Андрій Михайлович *(с. Новосеменівка)* ... 114
Колесник Єфросинія Тимофіївна *(с. Новосеменівка)* ... 114
Вартик Феодосія Яківна *(с. Степанівка)* ... 114
Єрошевська Марія Гаврилівна *(с. Малаївці)* ... 114
Новаковська Варвара Пилипівна *(с. Малаївці)* ... 114
Нікіфоров С. М. *(с. Малаївці)* ... 115
Гончарук Віра Семенівна *(с. Малаївці)* ... 115
Гончарук Василь Никифорович *(с. Малаївці)* ... 115
Гудєєва Надія Афанасіївна *(с. Малаївці)* ... 115
Домбровський Олександр Павлович *(с. Флора)* ... 115
Озимлевська Лідія Максимівна *(с. Флора)* ... 116
Конощук Віра Дем'янівна *(с. Володимирівка)* ... 116
Базелюк Марія Федорівна *(с. Володимирівка)* ... 116
Гулімовська Ксенія Іванівна *(с. Горячівка)* ... 117
Чернов Павло Іванович *(с. Горячівка)* ... 117
Кожухов Володимир Діонисович
Кожухар Лідія Діонисівна *(с. Чорна)* ... 117
Котельна Олександра Мойсеївна *(с. Чорна)* ... 117
Шевченко Марія Денисівна *(с. Чорне)* ... 117
Ващенко Тамара Кузьмівна *(с. Чорна)* ... 118
Ткач Андрій Володимирович *(смт Красні Окни)* ... 118
Ткач (Дунська) Віра Іванівна *(смт Красні Окни).* ... 118
Ткач (Антонюк) Євдокія Василівна *(смт Красні Окни)* ... 118
Кушнір Олена Данилівна *(смт Красні Окни)* ... 119
Булат Марія Леонідівна *(смт Красні Окни)* ... 119
Білий Микола Єфимович *(смт Красні Окни)* ... 119
Біла Наталя Матвіївна *(смт Красні Окни)* ... 119

ЛЮБАШІВСЬКИЙ РАЙОН

Мішанчук Андрій Іванович *(с. Агафіївка)* ... 120
Симиненко Катерина Василівна *(с. Познанка)* ... 120
Дзюбенко Марія Мойсеївна *(с. Козачий Яр)* ... 120
Осадча Марія Ільківна *(с. Троїцьке)* ... 120
Глухенький Василь Васильович *(смт Любашівка)* ... 121
Конська Уляна Іванівна *(с. Іванівка)* ... 121
Попова Надія Іванівна *(м. Новоград-Волинський, кол. жит. смт Любашівка)* ... 121
Висоцька Емма Афанасіївна *(м. Первомайськ, кол. жит. смт Любашівки)* ... 121
Ільїн Михайло Іванович *(смт Любашівка)* ... 122

МИКОЛАЇВСЬКИЙ РАЙОН

Дідорова Альвіна Іванівна *(смт Миколаївка)* ... 122
Лакиза Тамара Миколаївна *(с. Настасіївка)* ... 122
Біллерт Дора Семенівна *(смт Миколаївка)* ... 123
Середа Олександр Лукич *(с. Петрівка)* ... 123
Васильєва Ніна Костянтинівна *(с. Петрівка)* ... 124
Середа Ніна Романівна *(с. Успенка)* ... 124
Шпак Марія Захарівна *(с. Петрівка)* ... 124
Бахман Ганна Афанасіївна *(с. Дубове)* ... 124
Нігрескул Андрій Федорович *(с. Новогригорівка)* ... 124
Чорна Надія Тимофіївна *(с. Дубове)* ... 124

ОВІДІОПОЛЬСЬКИЙ РАЙОН

Джемелєва Гільда Яківна (ур. Бауер) ... 125

Тиркова Ганна Іванівна *(смт Овідіополь).* 126
Нікітенко Ніна Миколаївна *(смт Овідіополь).* 126
Іванченко Григорій Йосипович *(смт Овідіополь).* 126

РЕНІЙСЬКИЙ РАЙОН

Свідерський Олексій Володимирович 127
Лінті Олена Іванівна *(с. Плавні)* 127
Казани Пантелей Іванович *(с. Котловина)* 128

РОЗДІЛЬНЯНСЬКИЙ РАЙОН

Свідчення селян села Покровка
Кам'янської сільської ради Роздільнянського району 129
Шевченко Григорій Іванович *(с. Кам'янка)* 129
Хоменко (Скрупська) Віра Костянтинівна *(с. Тамарівка)* 129

САВРАНСЬКИЙ РАЙОН

Мороз Терентій Пилипович *(с. Полянецьке)* 130
Яковлева Лідія Оникіївна *(с. Концеба)* 130
Тупка Лія Пилипівна *(с. Концеба)* 130
Кравець Іван Дмитрович *(с. Осички)* 131
Григорина Гафія Василівна *(с. Кам'яне)* 131
Мараховська Марія Семенівна *(с. Гетьманівка)* 131
Строчковська Любов Каленівна *(с. Неділкове)* 131
Віжанова Ольга Федорівна *(с. Дубинове).* 132
Гораш Федір Остапович *(с. Дубинове).* 132
Ткач Надія Сидорівна *(с. Дубинове).* 132
Бендас Любов Гаврилівна *(с. Дубинове).* 133
Соколова Євдокія Іванівна *(с. Дубинове).* 133
Збрицька Римма Семенівна *(с. Дубинове).* 133
Юрченко Ірина *(с. Дубинове).* 133
Ланкіна Ольга Спиридонівна *(с. Дубинове).* 133

ТАРУТИНСЬКИЙ РАЙОН

Анісімова (ур. Мартиненко) Феня Михайлівна *(смт Тарутине)* 133
Абрамова Віра Яківна 134
Вишневська (Варивода) Марія 135

ТАТАРБУНАРСЬКИЙ РАЙОН

Гетьманець Катерина Фоківна 135
Жан Марія Семенівна *(с. Жовтий Яр)* 136
Місержи Петро Трифонович *(с. Дмитрівка)* 137
Ющенко Віктор Іванович *(с. Баштанівка)* 137
Ватаманюк Катерина Федорівна *(с. Борисівка)* 138
Матвієнко Агафія Іванівна *(с. Балабанка)* 139
Сторчеус Клавдія Тихонівна *(с. Балабанка)* 139
Пастернак Олександр Тимофійович *(с. Балабанка)* 140
Нігуліца Севастьян Георгійович *(с. Нерушай)* 140

ФРУНЗІВСЬКИЙ РАЙОН

Герасименко Марія Зіновіївна *(Фрунзівський район)* 141
Олійник Олена Кифорівна *(Фрунзівський район)* 141
Горбатюк Поліна Василівна *(Фрунзівський район)* 141
Ковбасюк Дмитро Севастіянович *(Фрунзівський район)* 142
Бережняк Марія Данилівна *(Фрунзівський район)* 142
Спатерук Катерина *(Фрунзівський район)* 142
Поркуш Іван Степанович *(Фрунзівський район)* 142
Соколова Віра Іванівна *(Фрунзівський район)* 143
Бабенко Володимир *(Фрунзівський район)* 143
Кириленко Іван Якович *(Фрунзівський район)* 143
Паламарчук Ганна Порфирівна *(Фрунзівський район)* 143

ШИРЯЇВСЬКИЙ РАЙОН

Грицюк Марія Дмитрівна *(с. Григорівка)* 143
Данилюк Наталія Володимирівна *(с. Чуйкове, нині Олександрівка)* 144
Площанська Олександра Опанасівна *(х. Якимів Яр)* 144
Сіряк Анастасія Кононовна *(с. Саханське)* 145
Талал Марія Гаврилівна *(с. Саханське (Андріянівка))*. 145
Цуканова Марія Олексіївна *(с. Саханське)*. 145
Яценко Марфа Федотівна *(с. Саханське)* 145
Платонова Марія Володимирівна *(с. Саханське)* 146
Грушовенко Валентина Михайлівна *(с. Осинівка)*. 146
Толкаченко Клавдія Луківна *(смт Ширяєве)* 146
Кухаренко Михайло Михайлович *(смт Ширяєве)* 146
Молчанюк Параска Никифорівна *(с. Чуйкове, нині Олександрівка)* 147
Горобець Олександра Семенівна *(смт Ширяєве)* 147
Алексєєнко Ольга Трохимівна *(смт Ширяєве)* 147
Герескул Євдокія Степанівна *(с. Жовтневе)* 148
Григоращенко Іван Гаврилович *(с. Орджонікідзе)* 148
Латій Ольга Афанасіївна *(с. Скосарівка)* 148
Немазенко Іван Степанович *(смт Ширяєве)* 149
Шевченко Ніна Лук'янівна *(с. Чогодарівка)* 150
Бондаренко Катерина Несторівна *(с. Чогодарівка)* 150
Канцедалова Віра Романівна *(с. Олександрівка)* 150
Ніколайчук Віра Тимофіївна *(с. Олександрівка)* 151
Логінова Віра Федорівна *(с. Олександрівка)* 151

РОЗДІЛ III:
ДОКУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ 153

РОЗДІЛ IV:
МАТЕРІАЛИ ДО МАРТИРОЛОГА ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРУ 1932 — 1933 РОКІВ

1. СПИСКИ ЗАГИБЛИХ ВІД ГОЛОДУ В 1932 — 1933 рр.,
ЗАРЕЄСТРОВАНІ У КНИГАХ ЗАПИСУ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ ВІДДІЛІВ
РАЦС ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ЮСТИЦІЇ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ 263
2. СПИСКИ ЗАГИБЛИХ ВІД ГОЛОДУ В 1932 — 1933 рр.,
СКЛАДЕНІ ЗА СПОГАДАМИ ОЧЕВИДЦІВ ПО РАЙОНАХ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ 344
3. СПИСКИ ЗАГИБЛИХ ВІД ГОЛОДУ В 1932 — 1933 РР.,
СКЛАДЕНІ ЗА ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ 379

ДОДАТКИ

1. ГОЛОДОМОРИ В УКРАЇНІ У XX СТ.:
СПИСОК ФОНДІВ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ 385
2. МАТЕРІАЛИ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЄСТРУ МЕМОРІАЛЬНИХ ФОНДІВ:
ГОЛОДОМОР 1932 — 1933 РОКІВ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ.
ПЕРЕЛІКИ ДОКУМЕНТІВ ПО ФОНДАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ 393
3. МАТЕРІАЛИ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЄСТРУ МЕМОРІАЛЬНИХ ФОНДІВ:
ГОЛОДОМОР 1946 — 1947 РОКІВ В КОЛИШНІЙ ІЗМАЇЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ.
ПЕРЕЛІК ФОНДІВ ТА ДОКУМЕНТІВ
КОМУНАЛЬНОЇ УСТАНОВИ «ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ АРХІВ» 430
4. ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ, ОПУБЛІКОВАНИХ У ТОМІ 452

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ 458

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про Голодомор 1932 — 1933 років в Україні

Верховна Рада України постановляє:

вшановуючи пам'ять мільйонів співвітчизників, які стали жертвами Голодомору 1932 — 1933 років в Україні та його наслідків;

шануючи всіх громадян, які пережили цю страшну трагедію в історії Українського народу;

усвідомлюючи моральний обов'язок перед минулими та наступними поколіннями українців і визнаючи необхідність відновлення історичної справедливості, утвердження в суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів насильства;

відзначаючи, що трагедія Голодомору 1932 — 1933 років в Україні офіційно заперечувалася владою СРСР протягом багатьох десятиріч;

засуджуючи злочинні дії тоталітарного режиму СРСР, спрямовані на організацію Голодомору, наслідком яких стало знищення мільйонів людей, руйнування соціальних основ Українського народу, його вікових традицій, духовної культури і етнічної самобутності;

співчуваючи іншим народам колишнього СРСР, які зазнали жертв внаслідок Голодомору;

високо цінуючи солідарність та підтримку міжнародної спільноти у засудженні Голодомору 1932 — 1933 років в Україні, що відображено в актах парламентів Австралії, Аргентинської Республіки, Республіки Грузія, Естонської Республіки, Італійської Республіки, Канади, Литовської Республіки, Республіки Польща, Сполучених Штатів Америки, Угорської Республіки, а також у розповсюдженій як офіційний документ 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН Спільній заяві з нагоди 70-х роковин Голодомору — Великого голоду 1932 — 1933 років в Україні, яку підписали Аргентинська Республіка, Азербайджанська Республіка, Народна Республіка Бангладеш, Республіка Білорусь, Республіка Бенін, Республіка Боснія і Герцеговина, Республіка Гватемала, Республіка Грузія, Арабська Республіка Єгипет, Ісламська Республіка Іран, Республіка Казахстан, Канада, Держава Катар, Киргизька Республіка, Держава Кувейт, Республіка Македонія, Монголія, Республіка Науру, Королівство Непал, Об'єднані Арабські Емірати, Ісламська Республіка Пакистан, Республіка Перу, Південно-Африканська Республіка, Республіка Корея, Республіка Молдова, Російська Федерація, Королівство Саудівська Аравія, Сирійська Арабська Республіка, Сполучені Штати Америки, Республіка Судан, Республіка Таджикистан, Туркменістан, Демократична Республіка Тимор-Лешті, Республіка Узбекистан, Україна та Ямайка, а також підтримали Австралія, Держава Ізраїль, Республіка Сербія і Чорногорія та 25 держав — членів Європейського Союзу;

виходячи з Рекомендацій парламентських слухань щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932 — 1933 років, схвалених Постановою Верховної Ради України від 6 березня 2003 року № 607 — IV, та Звернення до Українського народу учасників спеціального засідання Верховної Ради України 14 травня 2003 року щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932 — 1933 років, схваленого Постановою Верховної Ради України від 15 травня 2003 року № 789-V, в якому Голодомор визнається актом геноциду Українського народу як наслідок зумисних дій тоталітарного репресивного сталінського режиму, спрямованих на масове знищення частини українського та інших народів колишнього СРСР;

визнаючи Голодомор 1932 — 1933 років в Україні відповідно до Конвенції від 9 грудня 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього як цілеспрямований акт масового знищення людей, приймає цей Закон.

Стаття 1. Голодомор 1932 — 1933 років в Україні є геноцидом Українського народу.

Стаття 2. Публічне заперечення Голодомору 1932 — 1933 років в Україні визнається наругою над пам'яттю мільйонів жертв Голодомору, приниженням гідності Українського народу і є протиправним.

Стаття 3. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень зобов'язані:

брати участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу;

сприяти консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості та культури, поширенню інформації про Голодомор 1932 — 1933 років в Україні серед громадян України та світової громадськості, забезпечувати вивчення трагедії Голодомору в навчальних закладах України;

вживати заходів щодо увічнення пам'яті жертв та постраждалих від Голодомору 1932 — 1933 років в Україні, в тому числі спорудження у населених пунктах меморіалів пам'яті та встановлення пам'ятних знаків жертвам Голодомору;

забезпечувати в установленому порядку доступ наукових та громадських установ і організацій, вчених, окремих громадян, які досліджують проблеми Голодомору 1932 — 1933 років в Україні та його наслідки, до архівних та інших матеріалів з питань, що стосуються Голодомору.

Стаття 4. Держава забезпечує умови для проведення досліджень та здійснення заходів з увічнення пам'яті жертв Голодомору 1932 — 1933 років в Україні на основі відповідної загальнодержавної програми, кошти на виконання якої щорічно передбачаються в Державному бюджеті України.

Стаття 5. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України:

1) визначити статус і функції Українського інституту національної пам'яті та забезпечити його утримання за рахунок коштів державного бюджету як спеціального уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу;

2) у тримісячний термін з дня набрання чинності цим Законом:

подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів України у відповідність із цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування органами виконавчої влади прийнятих ними нормативно-правових актів, що не відповідають цьому Закону;

3) вирішити в установленому порядку за участю Київської міської державної адміністрації питання щодо спорудження у м. Києві до 75-х роковин Голодомору 1932 — 1933 років в Україні Меморіалу пам'яті жертв голодоморів в Україні.

Президент України Віктор Ющенко

28 листопада 2006 року

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932 — 1933 років в Україні

З метою забезпечення належного вшанування пам'яті жертв геноциду Українського народу та на підтримку ініціатив Координаційної ради з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932 — 1933 років в Україні

постановляю:

1. Кабінету Міністрів України розробити у місячний строк із залученням Координаційної ради з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932 — 1933 років в Україні та затвердити План заходів на 2007 — 2008 роки у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932 — 1933 років в Україні, передбачивши в ньому, зокрема:

· заходи з роз'яснення положень Закону України «Про Голодомор 1932 — 1933 років в Україні»;

· забезпечення складання списків жертв Голодомору в Україні, формування Національної книги пам'яті та відповідних регіональних книг пам'яті, а також складання єдиного списку постраждалих від Голодомору;

· встановлення в населених пунктах України, жителі яких постраждали від Голодомору, відповідних пам'ятників та пам'ятних знаків;

· здійснення дальших заходів щодо спорудження у місті Києві пам'ятника визначному дослідникові Голодомору 1932 — 1933 років в Україні Джеймсу Мейсу;

· здійснення додаткових заходів щодо визнання міжнародною спільнотою, зокрема Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй та Європейським парламентом, Голодомору 1932 — 1933 років в Україні геноцидом Українського народу;

· заходи зі сприяння українській громадськості за кордоном в організації та проведенні до 1 жовтня 2007 року в установленому порядку міжнародного конкурсу на кращий проект пам'ятника жертвам Голодомору 1932 — 1933 років у місті Вашингтоні (Сполучені Штати Америки);

· вивчення питання щодо можливості встановлення в інших іноземних державах відповідних пам'ятників та пам'ятних знаків жертвам Голодомору 1932 — 1933 років в Україні;

· забезпечення співробітництва з Міжнародним координаційним комітетом Світового конгресу українців для планування відзначення 75-х роковин Голодомору в Україні;

· проведення у 2008 році в місті Києві міжнародного форуму, присвяченого 75-м роковинам геноциду Українського народу;

· заснування грантів науковцям для дослідження Голодомору 1932 — 1933 років в Україні;

· забезпечення формування єдиного реєстру документів, матеріалів, пов'язаних із Голодомором 1932 — 1933 років в Україні, у тому числі здійснення заходів щодо повернення в установленому порядку в Україну відповідних документів з інших держав;

· проведення в населених пунктах України тематичних виступів творчих колективів, діячів культури та мистецтва;

· організацію та проведення закордонних турів творчих колективів з метою поширення правдивої інформації про трагедію Голодомору 1932 — 1933 років в Україні, організацію тематичних виставок у парламентах, урядових установах іноземних держав;

· організацію в населених пунктах України постійно діючих експозицій, виставок архівних документів, фотоматеріалів, творів мистецтва та літератури, які відображають події, пов'я-

зані з геноцидом Українського народу, формування та оновлення відповідних музейних зібрань, зокрема в краєзнавчих музеях;

· створення художнього та документальних фільмів про події часів Голодомору 1932 — 1933 років в Україні;

· проведення конкурсів на створення кращого твору літератури, твору образотворчого мистецтва, музичного твору на вшанування пам'яті жертв геноциду Українського народу;

· видання, перевидання та розповсюдження наукових, науково-популярних, художньо-публіцистичних праць, збірок документів та матеріалів про Голодомор 1932 — 1933 років в Україні, а також здійснення заходів щодо перекладу та видання іноземними мовами окремих тематичних видань для розповсюдження їх за межами України;

· проведення у навчальних закладах і військових частинах тематичних уроків, лекцій про історичні події Голодомору 1932 — 1933 років в Україні;

· вирішення в установленому порядку питання щодо поглибленого вивчення в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах причин та наслідків Голодомору в Україні;

· організацію серед школярів, студентів та педагогічних працівників всеукраїнського конкурсу науково-пошукових робіт «Голодомор 1932 — 1933 років. Україна пам'ятає»;

· започаткування та забезпечення проведення щорічної всеукраїнської акції «Колосок пам'яті» із покладання учнями загальноосвітніх навчальних закладів колосків пшениці до пам'ятників, меморіалів жертвам геноциду Українського народу;

· випуск в обіг поштової марки і конверта у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932 — 1933 років в Україні та здійснення спецпогашення поштової марки.

2. Кабінету Міністрів України забезпечити завершення спорудження до 1 жовтня 2008 року у місті Києві до 75-х роковин Голодомору 1932 — 1933 років в Україні Меморіалу пам'яті жертв голодоморів в Україні, передбачене підпунктом 3 пункту 2 статті 5 «Прикінцеві положення» Закону України «Про Голодомор 1932 — 1933 років в Україні».

3. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям:

· утворити у місячний строк відповідні координаційні ради, включивши до їх складу представників громадськості, для забезпечення організації та проведення заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932 — 1933 років в Україні, забезпечити розроблення за участю координаційних рад та затвердити відповідні плани заходів;

· сприяти громадським організаціям, благодійним фондам, окремим громадянам у їх діяльності з ушанування пам'яті жертв Голодомору 1932 — 1933 років в Україні, проведення ними науково-пошукової та просвітницької діяльності;

· забезпечити за участю науковців, дослідників Голодомору в Україні, представників громадських організацій збирання свідчень очевидців Голодомору 1932 — 1933 років в Україні;

· внести у тримісячний строк пропозиції щодо відзначення державними нагородами України громадян, які зробили вагомий внесок в дослідження Голодомору 1932 — 1933 років в Україні, донесення правди про трагедію до української та світової громадськості;

· створити до кінця 2007 року списки мешканців регіонів, що постраждали від Голодомору 1932 — 1933 років в Україні, вжити заходів щодо належного впорядкування місць поховань жертв геноциду Українського народу;

· вжити в установленому порядку заходів щодо демонтажу пам'ятників та пам'ятних знаків, присвячених особам, причетним до організації та здійснення Голодомору 1932 — 1933 років в Україні та політичних репресій, а також щодо перейменування в установленому порядку вулиць, площ, провулків, проспектів, парків та скверів у населених пунктах України, назви яких пов'язані з такими особами.

4. Державному комітету телебачення та радіомовлення України, Національній телекомпанії України, Національній радіокомпанії України забезпечити широке висвітлення у засобах масової інформації заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932 — 1933 років в Україні, а також виготовлення та розповсюдження інформаційної продукції, організацію циклів теле- та радіопередач з тематики Голодомору в Україні.

Президент України В. ЮЩЕНКО

28 березня 2007 року
№ 250/2007

ДО ЧИТАЧІВ

28 березня 2007 року Президент України Віктор Ющенко видав Указ «Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні» за № 250/2007. Для належного влаштування пам'яті жертв геноциду українського народу передбачено ряд заходів, в т.ч. складання списків жертв Голодомору, формування Національної книги пам'яті та відповідних регіональних книг пам'яті, а також складання єдиного списку постраждалих від Голодомору; встановлення в населених пунктах України, мешканці яких постраждали від Голодомору, відповідних пам'ятників та пам'ятних знаків. Указом передбачені також тотальна перевірка архівних фондів, виявлення, облік та оприлюднення документів про причини, перебіг та наслідки Голодомору. Державний архів Одеської області здійснив значну роботу на виконання Указу, використовуючи попередні наробки та досвід.

У 2005 році, за ініціативи нашого архіву, вийшла книга «Голодомор в Україні: Одеська область. 1921-1923; 1932-1933; 1946-1947 рр. Спогади, документи, дослідження». Багатьом людям, які її читали, вона дала можливість осмислити трагічні події того часу на території Одеської області.

Заступник директора Білоусова Л.Г., к. і. н. Малінова Г.Л., начальник відділу Харковенко В.В. творчо підійшли до теми. За їхньою пропозицією до книги було вміщено матеріали не тільки про Голодомор 1932 — 1933 років, а й про аналогічні події 1921 — 1923, 1946 — 1947 років. На нашу думку, їх можна також назвати Голодоморами з огляду на те, що вони були результатом комуністичного керівництва з його антинародною сутністю. Книга 2005 року була суттєво доповнена новими документами і матеріалами, зокрема Мартирологом жертв Голодомору 1932-1933 років, імена яких вдалося встановити на теперішній час. Її ми й пропонуємо на ваш розсуд.

Всі заходи, яких вживаються з нагоди відзначення 75-их роковин Голодомору 1932 — 1933 років, не дадуть ніяких позитивних результатів, якщо не донести до кожної конкретної людини дійсність тих страшних часів. Після виходу першої книги у працівників Державного архіву області і в районних архівних відділах накопичились додаткові матеріали, які викликають певну цікавість для дослідників теми штучного голоду і несуть більше інформації для тих, хто ще сумнівається, що таке страхіття було організуване саме владою. Наші документи і матеріали показують дійсність того періоду і свідчать про те, що голодомори були. Та мало показати жахи голодомору, треба вказати на його причини та виконавців. Ознайомившись з архівними джерелами та спогадами очевидців, читачу стане зрозуміло — на українських землях залишити людей без хліба було можливо тільки за продуманою владою нелюдською системою, як це і було зроблено. Вчені дійшли висновку, що тривалість життя українців в 1933 році серед чоловіків складала 7,3 роки, а жінок — 10,9 роки. Наслідки 1930-х років, на думку експертів, Україна відчуває і сьогодні. Дослідники називають різні цифри загиблих під час голодомору: 5, 7, 9 та 10 мільйонів. Але, в будь-якому випадку, мова йде про МІЛЬЙОНИ безневинних жертв. З урахуванням непрямих жертв, за приблизними підрахунками, голодомор забрав життя 14 мільйонів людей.

Причиною голодомору стала ПОЛІТИКА сталінського режиму щодо українців, як нації, зокрема щодо селян, як класу. Головною метою організації штучного голоду був підрив соціальної бази опору українців проти комуністичної влади та забезпечення тотального контролю з боку держави за всіма верстами населення. Коли ми говоримо про голодомор 1932-1933 років, маємо на увазі період з квітня 1932 року по листопад 1933 рр. Саме за ці 17 місяців, тобто, приблизно за 500 днів, в Україні загинули мільйони людей. Пік голодомору прийшовся на весну 1933 року. В Україні тоді від голоду вмирало 17 людей щохвилини, 1000 — щогодини, майже 25 тисяч — щодня...

Найбільше постраждали від голоду колишні Харківська і Київська області — теперішні Полтавська, Сумська, Харківська, Черкаська, Київська, Житомирська. На них припадає 52,8% загиблих. Смертність населення тут перевищувала середній рівень у 8-9 і більше разів. У Вінницькій,

Одеській, Дніпропетровській областях рівень смертності був вищий середнього рівня у 5-6 разів, на Донбасі — у 3-4 рази. Фактично, голод охопив весь Центр, Південь, Північ на Схід сучасної України.

Ще в 1988 році Конгрес США, а в 1989 році Міжнародна комісія юристів офіційно признали голодомор 1932-1933 рр. актом геноциду проти української нації. До вересня 2003 р. офіційні документи щодо оцінки голодомору прийняли в десяти країнах світу.

Дякуючи свідкам і авторам книги, читач вже має можливість ознайомитися з великою кількістю офіційних документів і зі спогадами свідків — наших земляків і впевнитися, що голодомор був на Одещині в 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 роках. Ми сподіваємося, що читач зрозумів, яка трагедія відбулася, і розкаже про це іншим.

Суспільство розвивається, історія не стоїть на місці і все одно все стане на свої місця так, як потребно. Проти архівних документів та фактів нічого не протиставиш. Навіть зараз в шкільних підручниках Голодомор висвітлюється не в такому обсязі, щоб учні усвідомили трагедію XX сторіччя у всій повноті. І, на великий жаль, є ще історики, які самі себе переконують, що Голодомору не було. Та це не дивно, тому що попередні роки державна політика взагалі заперечувала цю трагедію, а внаслідок цього і в ВУЗах навчали наших істориків не звертати увагу на таку інформацію. Будемо сподіватися, наші діти і онуки зможуть осягнути історичну правду, і не тільки про Голодомор.

Про страшні для української нації події XX сторіччя ми повинні пам'ятати. Офіційно День пам'яті жертв Голодомору і політичних репресій на Україні відзначається щорічно в четверту суботу листопада.

Ніточко Іван Іванович,
директор Державного архіву
Одеської області.

Білоусова Л.Г.,
заступник директора
Державного архіву
Одеської області.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВДИ

Видання книги «Голодомори в Україні: Одеська область. 1921 — 1923, 1930 — 1933, 1947 — 1948 рр.» підготовлене архівістами Одеської області на вшанування пам'яті тих, хто не пережив найстрашніші періоди радянського режиму і геноциду комуністичної влади проти власного народу, а також присвячене тим, кому після тих фізичних та моральних тортур судилося дожити до наших днів. Воно базується на матеріалах публікації 2005 року, але значно доповнене новими документами, розділами, науковими розробками.

Архівісти не раз зверталися до теми голодомору. З огляду на професію їм були доступні такі матеріали, які за радянських часів не могли бути опубліковані для широкого загалу, але про них знали, їх вивчали, переказували рідним і друзям, обговорювали у вузькому колі. Так, у 1985 — 1986 роках Державному архіву Одеської області було поставлено завдання підготувати збірник документів з історії сільського господарства Одещини пореволюційного періоду. Сформували робочу групу, до якої увійшли також представники архіву Одеського обкому Компартії України. Від Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова був запрошений за рекомендацією давнього друга архіву завідуючого кафедрою історії України Анатолія Діамидовича Бачинського молодий вчений з історичного факультету Василь Петрович Щетников як консультант і науковий редактор майбутнього видання.

Почалася рутинна робота з виявлення документів. Вже з самого початку стало ясно, що від попередніх методів відбору архівних документів прийдеться відмовитися. Адже загальноприйнята теза про відображення дійсності тільки з позитивного боку і показ «прогресивного розвитку» суспільства за часів радянської влади явно йшли у розріз з відкритими матеріалами. Не можна було без сліз читати скарги розкуркулених до прокуратур та адміністративних органів, описання бідувань виселених з рідних домівок багатодітних селян, передсмертну записку людини, що змушена була вдатися до самогубства через несилу захистити свою сім'ю від знущань всевладних «трійок» і трибуналів. А чого варті були зведення контори «Експортхліб» в розпал голоду в Україні про вивезення за кордон мільйонів тонн зерна і продовольства для погашення зовнішнього боргу СРСР ! Кривава статистика, трагедія народу…

Ставало очевидним, що ці документи мають бути доведені до широкого загалу. Адже вони відкривали правду, і якою б гіркою вона не була — люди повинні про це дізнатися. Так ми вирішили. Ми — це, по-перше, Ніна Кесова, журналістка з Москви, яка в той час тільки-но почала працювати в Одеському архіві. Опановуючи нову професію і зазираючи у минуле, вона, як ніхто інший, могла знайти точки дотику з сучасністю і розповісти про це у засобах масової інформації цікаво, об'єктивно, розставляючи акценти так, що не можна було не замислитись. Згодом до нас приєдналася Ольга Ільницька — історик, поетеса і письменниця, постать для архівного світу вкрай неординарна. В неї також був власний підхід до оцінки архівного документа — з точки зору філософії, соціології і психології. Що стосується мене, то я мала попередній досвід роботи у школі і музеї, тож мене цікавили впровадження роботи з архівними документами в учбовий процес і взагалі можливість зробити архів менш закритим, більш демократичним, доступним не тільки для учених, а й для пересічних громадян. В нашу компанію архівістів органічно вписувався Василь Щетников, який належав до категорії істориків, що мислять нестандартно і вражають історичною обізнаністю.

Наші дискусії щодо збірника затягувалися до пізньої пори. Відібраний «позитив» не давав об'єктивної картини, і це вже було ясно навіть у Партійному архіві. Від старих підходів ми відмовилися, а до нового й самі були не готові. Але нам не прийшлося приймати рішення, оскільки питання про публікацію збірника відпало саме по собі. Треба було починати все заново, але події перебудови дещо змінили наші плани науково-видавничої роботи. З кінця 1980-х розпочався активний процес розширення доступу громадськості до документів, і до архівів почали звертатися сотні людей. Робота з дослідниками і запитами стала першочерговим напрямком діяльності. Та робота згодом дала свої плоди. Адже до архіву в пошуках правдивої історії прийшли не тільки викладачі вузів, а й студенти і школярі, пересічні громадяни. Архівом було видано тисячі довідок людям, які постраждали від колективізації, для одержання державних компенсацій за роки голодувань, соціального приниження, втрати власності і домівок. Піднімалися широкі пласти архівних документів, і всі ми разом почали значно краще розуміти свою історію.

1994 року вперше в незалежній Україні офіційно вшановували пам'ять жертв Голодомору. Але ще у 1992 році Державний архів області підготував документальну виставку, а Н.С. Кесова серію статей з історії Голодомору на основі архівних матеріалів і свідчень очевидців для іллічівської газети «Черноморский маяк». Головний науковий співробітник архіву кандидат історичних наук Галина Леонідівна Малинова, член товариства «Одеський Меморіал», також звернулася до цієї тематики, і в 1993 році у «Краеведческом вестнике »була опублікована її стаття «Голод, которого не было». У 1990-х роках активно працювали над збиранням фактичного матеріалу члени відділення Асоціації дослідників українського голоду-геноциду 1932 — 1933 рр. в Одеській області. Голова асоціації М.В. Григорук та його дружина Л.С. Григорук досліджували цю тему у своєму Савранському районі і були запрошені на міжнародний симпозіум «Голодомор 1932 — 1933 рр.», який проходив у Києві 5 — 7 вересня 1990 року. Цінний матеріал про часи голодомору з'явився також на сторінках районних газет у 2006 — 2007 роках. Саме ці матеріали відкривають наше видання про Голодомор **Розділом І *«Статті».*** Разом з тим, місцевим матеріалом подаються наукові розробки професора А.І. Кудряченка (Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ) щодо відбиття теми Голодомору 1932 — 1933 років, зокрема в Одеській області, у документах і матеріалах німецьких архівів та зарубіжних публікаціях. Таке поєднання і порівняння поглядів професійних істориків та пересічних громадян, на нашу думку, дає можливість більш об'єктивно і всебічно висвітлити зазначену тему.

Розділ ІІ *«Спогади очевидців»* — це свідчення людей, які постраждалих від голодоморів, які були зібрані у 2004 — 2007 рр. керівниками архівних установ районів і міст області, які перебували в зоні Голодомору 1932 — 1933-х років, та районів колишньої Ізмаїльської області, де вдалося зібрати спогади про аналогічні події 1946 — 1947 років. Це була важка робота, адже повернутися у ті страшні часи для багатьох учасників трагедії виявилося занадто важким психологічним випробуванням, і люди часто відмовлялися від розповідей і описань. Але зібрати деякі факти все ж вдалося, і ми маємо безцінні матеріали для дослідників цієї теми. У роботі активну участь брали журналісти, представники громадських організацій, школярі, студенти Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова (керівник Синявська О.О.) та Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського (керівник Гізер С.М.). Слід відзначити важливе і всебічне дослідження О.Я. Шнабель-Тихомирової про події 30-х років на Великомихайлівщині під назвою «Через усі кола пекла. Книга-пам'ять» (2000 р.), якій вдалося зібрати десятки спогадів жителів району; деякі з них опубліковані також і у цьому виданні.

Розділ ІІІ «*Документи Державного архіву Одеської області»* включає 77 документів. Вони не тільки про голодомори 20-х, 30-х та 40-х років XX століття, а й про причини, умови та обставини, що їх породили. Документи про голодомори знаходяться у різних фондах Державного архіву області. Особливо цінними для дослідження цієї теми є документи тих організацій і установ, які безпосередньо займалися проблемами допомоги голодуючим. Що таке голод, одесити і жителі Херсонської (Одеської) губернії гостро усвідомили ще на початку 1920-х років. Саме тоді через неврожай розпочався страшенний голод на Поволжі, і українці допомагали росіянам, чим могли: жертвували дорогоцінності, збирали і надсилали зерно, продукти. Але з початку 1922 року й Одеська губернія офіційно була оголошена голодуючою. Для подолання голоду були утворені спеціальні органи та комісії, які мали провести велику роботу на території. 6 повітів (Одеського, Вознесенського, Тираспольського, Ананьївського, Балтського і Первомайського), які, в свою чергу, ділилися на 43 (пізніше 20) волості.

2 серпня 1921 року при Одеському губернському виконавчому комітеті була утворена *Одеська губернська комісія допомоги голодуючим* (рос. скор. — «*Одгубкомпомгол*» або скор. «*Губпомгол*») **(**Фонд Р-87, 1921-1922 рр., 26 справ). Її робота почалася з організації допомоги постраждалим Поволжя — «нетрудове» населення Одещини обкладалося продовольчим податком, проводився облік і розподіл добровільних пожертвувань, відраховувалися певні суми від заробітної платні і пайків робітників, службовців і червоноармійців, організовувалося розміщення людей, що прибували з Росії. У функції комісії входили організація і контроль за їдальнями для голодуючого населення, видача продовольчих пайків, боротьба з епідеміями. У фонді комісії — постанови, циркуляри, інструкції ВУЦВК і Центральної комісії допомоги голодуючим, протоколи засідань та звіти Одгубкомпомголу, річний звіт про діяльність АРА (Американської адміністрації допомоги) і Місії Нансена в Одесі та Одеській губернії, річний звіт про діяльність Тираспольської повітової комісії допомоги голодуючим, також Подільської губернської комісії. Збереглися відомості про роботу органів допомоги голодуючим при проведенні одноразового державного додаткового до продподатку двохфунтового збору на користь голодуючих, помісячні анкети про масштаби голоду у Дніпровському повіті, доповіді та нотатки про голод на Поволжі. Одеська губернська комісія допомоги голодуючим була ліквідована постановою ВУЦИК від 18 жовтня 1922 року.

З листопада 1921 року почав діяти апарат *Уповноваженого представника уряду РСФСР і УРСР при усіх закордонних організаціях для допомоги голодуючим по Одеському району.* Уповноважений контролював діяльність іноземних організацій, які надавали допомогу населенню радянських республік, — місію Нанесена, АРА і «Джойнт». У його діловодстві (фонд Р-453, 1922-1923, 61 справа) відклалися документи про розподіл продуктів, що надходили з-за кордону, списки хворих дітей, листування про організацію інтернатів для сиріт, статистичні дані про кількість людей, які одержували продовольчу допомогу по Одеській і Миколаївській губерніях, матеріали про утворення пунктів розподілу їжі та обліку голодуючих, про діяльність співробітників АРА і «Джойнт», їх анкети, свідоцтва, списки. Ситуацію в Україні та в Одеській області висвітлюють накази, циркуляри та інструкції Повноважного представництва УРСР при всіх закордонних організаціях допомоги голодуючим, доповіді, огляди про стан справ щодо доставки вантажів із-за кордону морем та залізницею, Положення Центральної комісії по боротьбі з наслідками голоду, договори між Представництвом УРСР та закордонними організаціями, звіти про витрати на паливо, медичні пункти, їдальні для голодуючих, листування з Одеським відділенням міжнародної організації допомоги (Місією Нансена). Збереглися відомості про стан посівів і врожайність зернових, кількість голодуючих, списки дитячих будинків Одеси, списки голодуючих, дані про допомогу безпритульним дітям, інформація звинувачення органами влади співробітників АРА, «Джойнт» та інших закордонних організацій у «провокаційній» та антирадянській діяльності. Апарат Уповноваженого ліквідували 1 серпня 1923 року.

Одеська повітова комісія допомоги голодуючим (рос. скор. — «*Упомгол*») була утворена 6 серпня 1921 року для виконання функцій Губпомголу у межах повіту (Фонд Р-5425, 1921-1922 рр., 45 справ). Збереглися накази, інструкції про зняття додаткових продподатків, протоколи повітових і волосних помголів з відомостями і рапортами про їх діяльність, боротьбу з епідеміями, пожертвування на користь голодуючих, прикріплення голодуючих до куркулів. Особливо інформативними є протоколи засідань Бельчанської надзвичайної волосної комісії по боротьбі з голодом, волосних з'їздів та конференцій комісій допомоги голодуючим Будьоннівського, Курисово-Покровського повітів, звіти волосних комісій допомоги голодуючим — Анатоліївської, Карл-Лібкнехтівської, Свердловської, Куртівської, Грос-Лібентальської, Овідіопольської, Мало-Буялицької, Антоново-Кодинцевської, Євгенівської, Мангеймської, Дальницької, Нечаївської, Сичавської, Троїцької, Усатівської, Жовтневої, а також міста Овідіополя. Збереглися списки голодуючого населення Овідіополя, Дальника, Одеси (Великий Фонтан), Одеського повіту.

25 жовтня 1922 року постановою ВУЦВК була утворена *Одеська губернська комісія по боротьбі з наслідками голоду* (рос. скор. — *Губпоследгол*), яка діяла до 17 серпня 1923 року. В її функції входило надання продовольчої допомоги, у першу чергу, інвалідам війни, праці і голоду, безпритульним дітям, розореним господарствам селян-бідняків. комісія звітувала перед Центральною комісією по боротьбі з наслідками голоду. У фонді Комісії (фонд № Р-710, 1922-1924, 103 справи) відклалися циркуляри ВУЦВК, протоколи засідань Української центральної комісії допомоги голодуючим, накази, протоколи засідань президії і пленумів Губпоследгола, щомісячні зведення про діяльність Одеської, Тираспольської, Балтської, Миколаївської, Дніпровської і Херсонської повітових і окружних комісій по боротьбі з наслідками голоду. Збереглися матеріали про діяльність АРА, «Джойнт», Місії Нансена та інших закордонних організацій, також про роботу Українського Червоного Хреста, Одеського відділення Українського товариства «Ларёк» по організації пунктів харчування та розподілу продуктів і медикаментів. У фонді Губпоследголу зібрані численні списки безпритульних дітей, зокрема Тираспольського повіту; заяви про реевакуацію біженців з голодних районів; анкети та свідоцтва співробітників закордонних організацій; копії мандатів, виданих уповноваженим Германського Червоного Хреста; копії свідоцтв, видані службовцям Союзу німецьких колоністів м.Одеси і Одеської губернії («Сонемкол»), що брали участь у роботі по подоланню наслідків голоду. Серед документів Губпоследголу є статут, договори і листування з благодійним товариством «Содействие», статут «Общества пособия неимущим больным», акти обстежень пекарень, договори на випічку хліба для пунктів АРА. Протоколи обстежень сімейного та майнового стану голодуючих громадян по сільських радах — Петровській, Сербській, Благодатнівській, Шомполівській, Іраклиївській, Кордонській, Сичавській, Шишковській, Кодинцевській.

Виняткова цінними є матеріали Наукової комісії при Губпоследголі по вивченню наслідків голоду і боротьби з ним, нотатки лікарів про канібалізм через голод.

Матеріали про голод на Одещині у 1921 — 1923 роках і боротьбу з ним на державному рівні відклалися також у численних *фондах місцевих органів державної влади і управління* — сільських, волосних, повітових, міських і губернських революційних комітетів (ревкомів), виконавчих комітетів рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів (виконкомів). Це відомості про організацію забезпечення населення продовольством, взаємодію з комісіями і комітетами допомоги голо-

дуючим, статистичні дані та зведення про економічний стан губернії, введення продовольчих розверсток, створення колективних господарств, розкуркулення заможних селян та ін.

Інформативними є також фонди *установ сільського господарства* (земельних управлінь і відділів, колгоспів, артілей та ін.), що містять відомості про посівні кампанії, майновий стан колгоспників, хлібопостачання. *Фінансові установи* (фінвідділи) містять постанови і листування про вилучення церковних цінностей на користь голодуючих.

Відомості про роботу продовольчих загонів, проведення продрозверсток, «походів на куркуля», хлібозаготівель, політичне та економічне становище на селі можна віднайти у фондах *продовольчих органів* (Опродкомгуб, Губпродком). *Відділи охорони здоров'я* містять матеріали про боротьбу з інфекційними хворобами, зокрема з туберкульозом, та безпритульністю, про допомогу дітям-сиротам. *Органи соціального забезпечення і праці* відклали відомості про надання допомоги малозабезпеченим громадянам, про діяльність губернської селянської секції взаємодопомоги, про економічний стан сіл, повітів, округів, області. Матеріали обстежень колгоспів Одеської області. У *фондах статистичних установ* (Губстатбюро та ін.) є порівняльні таблиці руху населення по повітах (1914 — 1920), матеріали переписів населення (1920, 1923), економічні описання районів, демографічні відомості. Документи *органів і установ внутрішньої і зовнішньої торгівлі* дають уяву про експортно-імпортний товарообіг України у період голодування населення. *Профспілкові установи (ради)* містять доповіді і листування трійок допомоги голодуючим, відомості про боротьбу з безпритульністю, про забезпечення робітників і службовців продовольчими товарами, розподіл пайків.

Варті особливої уваги дослідників фонди установ судово-правової системи — судів, прокуратур, органів міліції, а також фонди колишнього архіву Одеського обкому Компартії України.

В цілому документи Державного архіву Одеської області 1920-30-х років — це багата джерельна база для вивчення причин голодомору і його наслідків у перші роки радянської влади.

Голодомор 1932 — 1933 років також знайшов відображення у матеріалах Державного архіву Одеської області. Це близько 1 тис. фондів різних установ, перш за все органів влади і управління. Виконкоми рад усіх рівнів (обласний, міські, районні та сільські) залишили документацію про економічне, політичне, соціальне становище Одеської області в ті роки, які висвітлюють механізми виконання державних планів, партійних постанов. Серед документів з грифом «цілком таємно» — доповідні записки та рапорти контролюючих органів про надзвичайне становище на селі, відомості про канібалізм та протести селян проти нелюдської політики комуністичної влади. Документація 30-х років не є вичерпною і повною, значна кількість матеріалів за цей період не надійшла на державне зберігання через початок Великої Вітчизняної війни і втрачена для історії назавжди. По-друге, тридцяті роки вже не знали відкритої інформації про реальне економічне становище СРСР. Відомості про жахи Голодомору можна віднайти в обмежених донедавна для пересічного громадянина фондах контрольних комісій Робітничо-селянської інспекції, партійних органів, судових установ та ін. Так, фонд *Одеської обласної контори «Експортхліб»* (Ф. Р-1690**,** 1923-1940 рр., 543 справи) включає кон'юнктурні огляди про стан світового хлібного ринку, відомості про ціни на зернові, про концентрацію хлібоекспортних вантажів у портах СРСР. В діловодстві контори відклалися розпорядження Одеського обкому КП(б)У та листування з конторою «Експортхліб» з питань якості експортованих вантажів; листування контори з іноземними торговими представництвами, доповідні записки і зведення про кількість, асортимент та якість зерна, цукру, соняшнику та кормових трав, що відправлялися у Грецію, Іран, Францію, Німеччину, Італію, США та інші країни через порти України і Росії; відомості про обстеження уповноваженими «Експортхліб» машинно-тракторних станцій та радгоспів Одещини, пам'ятки по обстеженню якості врожаю; відомості про пропускну здатність Одеського порту щодо хлібоекспортних товарів та вантажообіг елеватора, зведення про виконання планів експорту, рекламації на продукцію «Експортхліба», графіки і плани роботи суден по експорту хліба; доповідні записки про охорону зерна та боротьбу з розкраданням експортних вантажів з портових складів; річні звіти контори «Експортхліб» за всіма напрямками діяльності; матеріали про організацію і проведення Всесоюзного конкурсу на кращу портову контору «Експортхліба» (1933).

Слід зазначити, що документи охоплюють події на території, значно більшій від сучасної Одеської області. У розпал голоду, у лютому 1932 року в Україні розпочалася нова адміністративно-територіальна реформа. Були утворені 5 областей, в т.ч. Одеська область у складі 4 міст (Одеса, Кіровоград, Миколаїв і Херсон) і 46 районів, які територіально охоплювали 4 сучасні області — Одеську, Миколаївську, Кіровоградську та Херсонську.

В цілому станом на 1 жовтня 2007 року у Державному архіві Одеської області складено список 368 фондів, виявлено та складено переліки на 24880 документів, які висвітлюють причини, перебіг та наслідки Голодомору 1932 — 1933 років на Одещині. Результати цієї роботи, яка буде

використана при укладанні Національного реєстру Меморіальних фондів подано у Додатках 1 і 2 даного видання.

Голодомор 1946 — 1947 років майже не зафіксований в офіційних документах радянських органів влади регіонального рівня. У 1998 році, під час проведення архівної практики студентів історичного факультету Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова на базі колишнього архіву обкому Компартії України, керівник практики професор Заїра Валентинівна Першина запропонувала залучити студентів до виявлення і обліку документів саме з цієї теми. Були переглянуті сотні справ. В результаті ми зіткнулися з мовою Езопа партійних документів, в яких «голод» називався «недостатнім харчуванням» і офіційно-байдуже пропонувалося «посилити контроль», «вжити заходи щодо поліпшенняі забезпечення продуктами». Цілковите табу... В Комунальній установі «Ізмаїльський архів» зберігаються документи, дослідження яких дасть нові матеріали для розвитку теми. Перелік фондів і документів, що висвітлюють події 1946 — 1948 років на території колишньої Ізмаїльської області, подано у Додатку 3 даного видання.

Розділ IV. «*Матеріали до Мартиролога жертв Голодомору 1932 — 1933 років на Одещині*» — це новий розділ даної книги. Законом України «Про Голодомор 1932 — 1933 років в Україні» від 24 листопада 2006 року та Указом Президента України Віктора Ющенка від 28 березня 2007 року № 250/2007 передбачено видання Національної книги пам'яті жертв геноциду в Україні. Хто ж увійде у цей Реєстр Страждання? І як установити імена всіх, хто зустрівся з Вічністю у муках голоду? В Одеській області над цим працює багато інституцій з метою встановити істину. Провів таку роботу і Державний архів Одеської області. Головному управлінню юстиції в Одеській області та відділам реєстрації актів цивільного стану було запропоновано ввести до наукового обігу документи з обмеженим допуском використання — актові записи про смерть від голоду у 1932 — 1933 роках. В результаті виконаної роботи, здійсненої відділами РАЦС міста Одеси та 5 районів, де такі цінні першоджерела збереглися — Балтський, Біляївський, Іванівський, Кодимський та Овідіопольський, — була складена відповідна база даних на 1704 осіб. Вона включає прізвища, імена та по-батькові померлих, дату смерті, вік особи, причину і місце реєстрації смерті, пошукові дані (номери архівних фондів, описів, справ, аркушів та актових записів).

Виникає запитання про причини відсутності матеріалів органів РАЦС у більшості районів. Деяке світло на цю проблему проливає нещодавно виявлений архівістом М.Г.Батуріною надзвичайно важливий документ. Це директива від 13 квітня 1934 року Одеського облвиконкому міськрадам та виконкомам, а також партійним комітетам та інспекторам управління народногосподарського обліку щодо стану обліку населення. В ній зазначено, що облік знаходиться в «чужих руках — класово ворожих, прямо зацікавлених у заплутуванні обліку населення та у викривленні стану речей, у злодійському перебільшенні смертності та зменшенні народжуваності» (ДАОО, ф. Р-2009, оп. 1, спр. 4, арк. 91-92). Директивою «запропоновано» перевірити органи ЗАГС та вилучити книги про смерть за 1933 рік по всіх без винятку сільських радах, а за 1932 рік — за особливим списком. Вилучені з сільських рад книги мали бути передані на зберігання «в таємному порядку при райвиконкомах». Цей документ є на теперішній час єдиним свідченням про долю найбільш важливих джерел про жертви Голодомору.

В 11 районах зони голодомору, де загсівські книги не збереглися (втрачені у період до або в роки війни, а у Миколаївському районному відділі РАЦС згоріли під час пожежі після війни), архівні відділи райдержадміністрацій зібрали свідчення людей, що пережили 1932 — 1933 роки. Складена за цими джерелами база даних включає 1074 імені.

Ще одна група джерел — це документи 30-х років більше 1000 установ, які зберігаються у Державному архіві Одеської області. Серед офіційних паперів управлінської документації, що містять інформацію про причини, перебіг та наслідки Голодомору, також є прізвища загиблих, зокрема через каннібалізм. І це — третій список 46 жертв. Загальний список встановлених на 1 жовтня 2007 року жертв на Одещині складає 2824 осіб.

Досить проблематним є питання щодо критеріїв складання списку жертв Голодомору. Навіть за таким найбільш достовірним джерелом як метричні книги органів РАЦС досить складно виділити тих, хто загинув саме від голоду. Адже будь-яка інша причина смерті, крім беззаперечних «виснаження», «опухант», «водянки», «гострого малокрів'я», «перитоніту», може вважатися наслідком тривалого недоїдання і негативного морального стану, в якому знаходилося суспільство в цілому. Спогади очевидців є дуже важливим свідченням, але для повної об'єктивності опитування населення мало б бути тотальним. І навіть за таких умов багато хто з жертв голодомору залишаться безіменними, оскільки більшість свідків, на жаль, уже пішли з життя... Слід відзначити велику роботу, здійснену щодо опитування свідків у Савранському районі, в якій взяли участь молоді люди. Так, подружжя М.В. та Л.С. Григоруків уклала найбільший зі списків жертв Голодомору по селу Полянецькому (729 осіб), а учениця 11 класу Дубинівської середньої школи Інна Денисюк опитала свідків та облікувала загиблих у селі Дубиновому (259 осіб).

Документи Державного архіву області також не містять повної інформації про загиблих, а скоріше навпаки, через замовчування з боку партійних та адміністративно-управлінських органів того часу, можуть вважатися лише доповненням до перших двох груп джерел. Офіційної централізованої статистики жертв Голодомору, очевидно, не велося. Багатьох ховали без будь-якої реєстрації. Що стосується викриття фактів голодної смерті, зокрема випадків канібалізму, то деякі відомості все ж знайшли відображення в управлінській документації. Слід зазначити, що при наявності всіх трьох вищевказаних джерел по одній і тій же територіальній одиниці виявлені прізвища жертв голодомору не дублюються, а доповнюються, оскільки жодне з джерел не можна вважати повним.

Роботу ще не закінчено. Будуть виявлені нові документи, опитані свідки, поповнені бази даних. Результати вже проведеної архівістами, юристами, журналістами, управлінцями та учнями роботи в Одеській області станом на 1 жовтня 2007 року публікуємо в надії, що дані матеріали стануть конкретною джерельною базою для формування громадської думки, подальших публікацій, наукових дискусій за невичерпною драматичною темою Голодомору.

Отже, Державний архів Одеської області, архівні відділи районних і міських державних адміністрацій, Головне управління юстиції в Одеській області провели велику і важливу роботу з підготовки цього видання. Вона тривала майже два роки і просувалася нелегко. Такі матеріали не могли не викликати жаху, душевного болю і сліз у авторів та укладачів. Але нашою метою було не шокувати громадськість проявами звірства, а сказати правду — для тих, хто все ще не хоче розплющити очі й вірить, що «не можна було інакше, адже ми були першими на шляху будівництва соціально справедливого суспільства». Це книга про ціну людського життя за часів культу особи.

Видання розраховане на широкий загал, але перш за все — на викладачів учбових закладів, де молодь одержує перші знання з історії свого народу, Української держави. Адже саме їм творити свою Історію. І подібні трагедії не повинні повторитися.

Вічна пам'ять і уклін невинним жертвам тоталітаризму…

Кудряченко Андрій Іванович,
доктор історичних наук, професор,
завідувач відділу стратегій політичного
розвитку та громадянського суспільства
Національного інституту стратегічних досліджень

ГОЛОДОМОР В УКРАЇНІ 1932 — 1933 РОКІВ ТА ЙОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ЗА ОЦІНКАМИ ДОКУМЕНТІВ ПОЛІТИЧНОГО АРХІВУ МЗС НІМЕЧЧИНИ

Восени нинішнього року виповнюється 75-а річниця початку голодного лихоліття в Україні 30-х років XX століття. Вона привертає значну увагу не лише вітчизняної, але й світової громадськості. І це не випадково, адже дана проблема має багато аспектів, вона вкрай важлива та надто болюча для нашого народу, держави. В листопаді 2006 року Верховною Радою України було прийнято Закон «Про Голодомор 1932 — 1933 років в Україні» [1]. Таке рішення українського парламенту цілком справедливо можна назвати історичним актом. Адже цим рішенням відновлена історична справедливість щодо визнання Голодомору геноцидом українського народу й тим самим повернено історичний борг безвинним багатомільйонним жертвам тієї трагедії і всьому українському народу. Тим більш важливо це для України з огляду на те, що спочатку факт голоду чи «штучного голоду», а тим більше Голодомору як геноциду українського народу в нашій уже незалежній державі тривалий час багатьма політичними силами заперечувався. А про період радянський, особливо 30-і — 50-і роки, вже й годі говорити, не лише заперечувалися, а навіть відкидалися очевидні факти. Віднині й міжнародне визнання Голодомору — це справа часу, нових зусиль науковців, громадськості та держави.

Нині нам, сущим в самостійній державі, конче необхідно знати правду, дати належну оцінку тогочасним подіям та організаторам масового й такого брутального знищення українського народу та інших народів нашої землі, які також постраждали від кровожерливого молоха — сталінського тоталітаризму. Знання правди історії, долі українського народу є передумовою здійснення належ-

них висновків та уроків. Вони ж — це важлива складова історичної пам'яті, взагалі — духовності громадян і їх держави, яку ми будуємо сьогодні й будемо мати в майбутньому. І про це мені доводилося вже не раз писати у вітчизняних часописах.

Стосовно зазначеної теми зауважу наступне. Дослідити цю важливу проблему на переважно німецьких архівних матеріалах мені вдалося завдяки підтримці Німецької служби академічного обміну та дієвому сприянні відомого всім нам шановного професора А.Айсфельда. Саме його підтримка кілька років тому сприяла добрій нагоді попрацювати два місяці в німецьких архівах, зокрема в політичному архіві Міністерства закордонних справ ФРН. Знаючи про голод та людоїдство в Україні з розповідей батьків, які ледве пережили голод 1932-1933 і 1947 рр., та із сучасної наукової літератури, у мене як історика виникло природне бажання з'ясувати: як оцінювали ті жахливі події на нашій землі політично незаангажовані сучасники, зокрема дипломати німецьких консульств в Україні?

Попередньо зверну увагу на наступне. Із всіх держав Західної Європи у міжвоєнний період, Німеччина, вочевидь, більше за всіх цікавилася СРСР і Україною, виходячи із практики та наслідків Першої світової війни. Це було детерміновано і не в останню чергу тим, що Німеччина та СРСР були протяжний час державами «аутсайдерами». В 1920-і, перша держава була піддана остракізму за її роль у розв'язанні Світової війни, а СРСР — через прагнення здійснити світову революцію. Міжнародна ізоляція змусила дві держави заключити Раппальський договір 1922 р., який став базою для тісної співпраці між ними, особливо в економічній сфері. В силу цього Німеччина потребувала знання перебігу подій у Радянському Союзі.

Чисельність та компетентність німецьких дипломатів в СРСР підтверджує висновок, що Міністерство закордонних справ Німеччини надавало вагомого значення відносинам з СРСР. Тому всі співробітники, навіть низової ланки дипломатичних установ вільно говорили російською, мали досить добрі знання про Росію (проте їх знання про Україну, здебільшого, були обмеженішими). Багато із них народилися й виросли ще у дорадянській Росії і не мали досвіду зносин з Радами. Доповненням до добре укомплектованого Посольства у Москві на території СРСР були ще сім німецьких консульств. Три із останніх знаходилися в Україні: Генеральне консульство в Харькові, столиці республіки до 1934 р., та консульства в Києві й Одесі. Окрім цього, були чисельні німецькі ділові компанії зі своїми офісами та штатом по всьому СРСР. На кінець, етнічні німецькі спільноти в Росії і особливо в Україні також були джерелом цінної інформації для німецьких дипломатів. Таким чином, в період с 1920-х й початку 1930-х років, німці були інформовані практично краще всіх інших західних дипломатів в СРСР.

Їх звіти, спостереження, які стосувалися України, а саме Великого голоду 1932-33 рр., можна знайти в політичному архіві МЗС ФРН, а також документах, відібраних з архівів дослідником Дмитром Злепко та видрукуваних у 1988 р. Про цю книгу та архівні матеріали мені доводилося писати й раніше [2]. Там містяться 23 звіти, які охоплюють період з 1930 по 1934 р., більша половина із них пов'язана з подіями 1933 року. Шістнадцять із цих звітів виходили від німецьких консульств в Україні, що надсилалися до Посольства в Москві: вісім — від Генерального консульства в Харкові, яке очолював Карл Уолтер; сім — від Київського консульства, очолюваного Андором Хунке; й один від Фрідріха Рота, консула в Одесі. П'ять звітів — включаючи секретний звіт 1933 р., в якому детально описувалися події Голоду — були представлені Посольством у Москві й надіслані Міністерству закордонних справ у Берліні. Два останні звіти виходили, один від німецького консульства в Ризі, а другий — МЗС в Берліні. Мета цих звітів полягала в тому, щоб забезпечити достовірною інформацією, здійснити короткий огляд політичних та соціально-економічних проблем, що стосувалися тогочасного СРСР. Проте умови значно погіршувалися, тому дипломати змушені були зосередити увагу на Голоді, його масштабах, особливостях політики тогочасної влади.

Хотів би підкреслити, що знання документів тієї пори, спостережень і оцінок іноземних сучасників подій може стати в нагоді нинішнього більш правдивого і об'єктивного висвітлення подій того періоду. Іншими словами, тогочасний перебіг подій в Україні також прискіпливо аналізували і німецькі дипломати, власне як і дипломати інших країн. Мені, як недавньому дипломату України у сучасній ФРН, відомо це не по чутках чи пересудах.

На доказ свого твердження наведу зміст, тобто перелік висвітлюваних питань, річного політичного звіту консульства Німеччини в Києві за 1933 рік.

І. Зовнішньополітична частина

— Ставлення до Німеччини: оніміння офіційної атмосфери. Ворожа позиція преси до Німеччини.

— Становище громадян Німеччини (спеціалістів) і політика щодо національних меншин. Культурне відчуження.

— Ставлення до Польщі: недовіра, певно, не зміниться.

— Візит французьких державних діячів.

— Наслідки напруження на Далекому Сході.

II. Внутрішньополітична частина

— Внутрішньополітичне становище: голод підтверджує позицію уряду і відчай у настроях населення. Безжалісність в місті і на селі.

— Енергійна боротьба уряду за врожай і хлібопоставки. Паспортна система.

— Українське питання: голод розширює «прірву» між Москвою і Україною. Направлення Постишева. Боротьба проти українства. Великорусизм — комуністичний шовінізм.

— Національні меншини: небажане зміцнення українського фронту. Заходи до його послаблення. Пропагандистська обробка.

— Юриспруденція: м'які вироки при розкраданні державної власності. Жорстока юридична практика при саботажах сільгоспкампаній. Зниження кримінальної злочинності. Випробування для арбітражного суду.

— Сфера освіти: відкриття університету в Києві. Перевірки у школах. Німецькій школі в Києві відмовили у викладанні німецькою мовою.

— Церква: ніяких нападок проти інституцій, але переслідування віруючих.

— Охорона здоров'я: сильна епідемія. Голод і наслідки. Погана освіта лікарів. Дефіцит лікарів і медикаментів.

— Кінцеві замітки: незважаючи на всі труднощі, «ніякої безпосередньої небезпеки для радянської держави»[3].

Ось такого змісту річний політичний звіт було направлено з Києва до німецького посольства у Москві та Міністерства закордонних справ у Берліні 15 січня 1934 року. Дійсно, в ретельності аналізу, німецького підходу до наших тогочасних проблем не відмовиш.

Тож для з'ясування й об'єктивної оцінки перебігу вкрай жахливого перебігу подій в Україні я ставлю наступні питання:

1. Що сталося в тогочасній Україні — голод чи все ж таки голодомор?

2. Який розмах мала тогочасна трагедія і чи можна було їй якось зарадити, дещо обмежити масштаби?

3. Які соціально-політичні наслідки для України мало голодне лихоліття, та жахлива трагедія?

Відповіді на ці важливі й понині питання я намагаюся дати, спираючись передусім на німецькі архівні документи, свідчення дипломатів.

З'ясовуючи перше питання, змушений ствердити наступне: насправді в Україні був не голод, а голодомор. Тобто до об'єктивних чинників — неврожаю 1932 року та негараздів, пов'язаних з політикою радянської влади на селі, — додавалася цілеспрямована антиукраїнська діяльність кремлівського центру. Остання, як свідчать німецькі архіви, жодним чином не була направлена на зменшення страждань мільйонів людей, особливо сільської місцевості. Навпаки, Москва робила все так, як нібито голод не забирав мільйони людей. Коригування політики щодо примусових хлібозаготовок у колгоспах та радгоспах, оподаткування приватних одноосібних сільських господарств у бік зменшення, з огляду на надто тяжке становище, не було [4]. І якщо порівнювати цю діяльність радянської влади з діяльністю в аналогічні голодні 1921-23-й роки як в Україні, так і в Росії, зокрема в Поволжі, то кидається в очі відсутність цілеспрямованих державних заходів щодо підтримки голодуючих районів України та його мешканців. На таку відмінність звертали увагу й німецькі дипломати.

В якості доказів саме такого висновку є:

· реакція влади на голодні бунти, що відбулися на Волині (нині Житомирська область) в останні тижні квітня 1932 року;

· запобігання влади виходу сільських жителів до міст України та до інших регіонів Радянського Союзу;

· прийняття Постанови від 7 серпня 1932 року «Про охорону соціалістичної власності», яку в народі називали «законом про колоски»;

· направлення в Україну «кремлівським центром на чолі зі Сталіним в Харків уповноваженого Москви П. П. Постишева. А цей уповноважений «діяв з залізною енергією, активно викорінював «націоналістів» і «сепаратистів»[5].

Переконливими стають ці твердження за свідчень німецького консула Зоммера у Києві. Так, у його повідомленнях від 2 травня та 9 вересня 1932р. до свого посольства та МЗС Німеччини читаємо: «Продовольчий голод на Волині викликаний передусім неврожаєм, а також через безцеремонну реєстрацію та конфіскацію зернових, картопляних запасів, резервів худоби викликав у два останні тижні квітня безпорядки голодаючих по всьому регіону, як-то: в Солодиріво, Мар'янівці,

Лісному хуторі, с. Ставки та Родовка. Сільські жителі, переважно жінки, в більшості випадків збираються разом, скликають сільраду й вимагають хліба, зерна. Вони пограбували державні засіки й розібрали зерно по домах тоді, коли їхні вимоги проігнорували. Згідно з повідомленням одного сільського трудівника-німця, в Мар'янівці заворушення тривали понад 5 годин, доки прибулі міліціонери не зробили попереджувальні постріли і всіх розігнали.

У с. Ставки при подібних обуреннях, за повідомленням надійного джерела, прибулого шефа районної міліції селяни забили до смерті, а голова сільради лишився напівживий». У цьому зв'язку «відбулися багаточисельні арешти. Міліція, опанувавши ситуацію, в наступну ніч після цих заворушень вдалася до обшуків домівок селян і конфіскувала все зерно, яке, за їх припущенням, селяни поцупили під час обурення» [6].

Німецький дипломат ставить питання щодо розмаху дефіциту продуктів харчування та обсягів справжнього голоду. Стверджуючи наявність великих масштабів голоду, консул Зоммер апелює до офіційних повідомлень про те, що колгоспи виставляють нічну вахту, охорону полів та комор, що картопляні поля нищаться. Адже можна спостерігати, як вдень висаджена картопля вибирається голодуючими селянами вночі, що на київських ринках користуються попитом різні, ледве їстивні відходи фабрик, а також лушпайки картоплі.

Далі в документі повідомляється, що «вже повернулися із Кавказу багаточисленні селяни мого округу, які направлялися туди в надії на кращі умови. Вся ситуація на Волині засвідчує, що невдоволеність, неспокій в уже описаний спосіб має очікуватися і в інших частинах консульського округу».

У річному звіті Одеського консульства Німеччини від 6 грудня 1933 року зазначалося наступне: «Українська частина округу найбільше постраждала від голоду, особливо у зимовий період. Цей голод був здебільшого викликаний, власне, самими органами влади, які з кінця 1932 року систематично конфісковували весь урожай і запаси, оскільки Одеська область не виконала своїх зобов'язань щодо поставки зерна. Тому все зерно було вивезене, і села справді наприкінці 1932 — на початку 1933 року залишилися без хліба. У лютому надійшли перші повідомлення про численні смерті від голоду і про людоїдство. Найгірше становище було на півночі округу. Але й в Одесі можна було бачити на вулицях виснажених людей, які вмирали від голоду» [7].

На інші складові надто тяжкого становища звертає увагу німецький консул Хунке з Києва в повідомленні від 2 листопада 1933 року Він підкреслює: «В останні тижні в Києві знову дуже поширилась епідемія сипного тифу. Щоденно до лікарень міста доставляють близько 110 осіб. До цього числа належать лише жителі Києва. Разом з немісцевими особами — вихідцями із сіл — чисельність госпіталізованих є значно вищою й сягає близько 200 осіб» [8].

Зазначаючи, що органи радянської державної влади стурбовані становищем, німецьке консульство в Києві констатувало: «Заходи міської влади щодо зменшення масштабів, особливо із числа сільських жителів, ще досі не дали очікуваних результатів… У сільській місцевості значно розширюється епідемія. При цьому зростає число випадків, коли знесилені через голод хворі не спроможні перенести хворобу, що призводить до смертельних випадків»[9].

Водночас німецькі дипломати повідомляють в цей період і про те, що робітники теж тривалий час не отримують заробітної плати: «Консульству відомі випадки, коли робітники ряду підприємств уже три місяці не отримували жодної копійки. Також добре відомо, що й окремі військові частини Червоної Армії отримують кошти несвоєчасно, що і командному складу грошове утримання надходить з великим запізненням». А на Волині, де був відчутно поганий урожай, до консульства надійшли конкретні дані, що «голод уже нині призводить до смертельних жертв»[10]. Подібна картина, як свідчать архівні документи німецьких консульств, в Україні спостерігалася повсюдно.

Щоб більш об'єктивно оцінити реальну політику влади, а не її декларації, варто назвати також «успіхи проведення партійної лінії.» Так, реалізовуючи положення «закону про колоски», лише за перший рік на його підставі було засуджено близько 300 тис. громадян, із них 5 % — до розстрілу. У результаті боротьби з «організованим саботажем хлібозаготовок, масовими крадіжками в колгоспах і радгоспах» органи ДПУ ліквідували 1932 року «повстанське підпілля» в Україні, що, за їх даними, «охопило близько 200 районів». Далі, в самий тяжкий період — листопад 1932 — січень 1933 року, в Україні ліквідували понад 1200 «контрреволюційних колгоспних» груп, арештували 6682 особи і впродовж 1932 року з України депортували понад 800 тис. осіб. Ось такою була реальна політична лінія радянської влади [11].

Хотів би також додати: в політичному архіві МЗС Німеччини відповідного періоду є вельми показове порівняння, наведене німецькими дипломатами, які працювали в Україні. А саме, вони надіслали брошуру — звернення влади до світової громадськості у зв'язку з голодом в Поволжі ще на зорі радянської влади і зазначили, що у випадку 1932 — 1933 років ані брошури, ані звернення до світової громадськості не було. Не вживався на офіційному рівні й термін «голод»,

буцімто його не існувало. Мало того, радянський уряд організував інформаційну блокаду щодо справжнього становища в Україні, твердячи, що вигадки про голод навмисне поширюють вороги країни соціалізму. І, як свідчить зміст політичного звіту консульства Німеччини у Одесі, під час подорожі французької офіційної делегації на чолі з Хаерріотом влітку 1933 року по Україні їй показували «заможні села» у супроводі представників компетентних органів, як колись так звані потьомкінські поселення [12].

Тобто, тут немає жодного натяку на систему заходів щодо запобігання масштабам і мінімізації наслідків голоду. Саме тому я зі щиросердним співчуттям до наших співвітчизників і з величезним гнівом до можновладців мушу стверджувати: так, це був голодомор, це була цілеспрямована політика геноциду по відношенню до населення України з боку московського центру.

У цьому контексті варто також зазначити, як оцінювали німецькі диппредставництва введення радянської паспортної системи. У політичному звіті Консульства Німеччини у Києві за 1933 р. знаходимо таке твердження: «Поряд з голодом, хлібозаготівельною кампанією є також «неважливе» внутрішньо-політичне питання, воно перебуває десь на другому місці, — це введення паспортів. Адміністративні заходи протидії новому заселенню обезлюднених територій на півдні Київської області та напливу голодних й помираючих селян і дітей не мали успіху. Але серед них достатньо дієвою стала впроваджена паспортна система. Хоча стверджується, що й введено її здебільшого проти кримінальних злочинців, спекулянтів, політично ненадійних елементів і людей без професії [13]. Іншими словами, запровадження паспортної системи було дієвою ланкою заходів влади проти голодуючих сільських жителів.

В пошуках відповіді на поставлене передсобою друге запитання, я встановив, як не дивно, що сучасники трагедії в Україні, німецькі очевидці достатньо повно знали про масштаби голодомору. Так, у політичному звіті Генконсульства Німеччини у Харкові за 1933 рік наводиться цифра померлих від голоду — біля 7 млн. жителів. Тут зокрема зазначалося, «Україна цього року знаходилася у критичному становищі — тут був величезний голод, або за визначенням влади — перемога соціалістичного ладу в сільському господарстві… За довірливим повідомленням із офіційних джерел, втрати від голоду оцінюються майже у сім млн. осіб. Навіть у порівнянні з Світовою війною це жахливе число.» У інших документах німецького архіву вказується на втрати понад 6 млн. громадян України. Так, лише із 12 млн. жителів Київської, Чернігівської та Вінницької областей, як вказує дипломатичне джерело, це лихо щонайменше охопило понад 2,5 млн людей [14]. Кількість жертв голодомору могла бути набагато меншою, якби сталінське керівництво звернулося по допомогу до світового співтовариства, як під час голоду 1921-1923 років. Проте цього не було зроблено.

В даному зв'язку зазначу наступне. Допомога голодуючим народам нашої країни, скажімо, німецькій меншині, все-таки надходила із-за кордону, зокрема від громадян Німеччини, Канади, Швеції, Швейцарії. Так, у Німеччині допомогою голодуючим в Україні в той час опікувались такі організації: «Допомога братам, що бідують», «Фаст і бріллiант», «Комісія по пересилці пакетів до СРСР», «Центральний комітет німців Чорномор'я», «Союз закордонних німців» та ін. Допомога надходила через Торгсин поштовими переказами по 5-10 марок, пакетами, бандеролями з продуктами, посівним насінням тощо. Обсяги допомоги були чималі. Так, лише комітет «Допомога братам, що бідують» станом на серпень 1933 року зібрав 500 тис. рейхсмарок. За даними Державного Політичного Управління України, розмір допомоги з квітня 1933 року по квітень наступного склав 487825 рублів золотом. В окремих національних районах допомогу отримували до 40-60 % німців та їхніх сусідів [15].

Як же ставилася компартійна влада до цих акцій допомоги? Спочатку радянському керівництву було вигідно поповнювати валютні надходження. Потім секретар ЦК партії Л. Каганович запропонував організувати на місцях «добровільну» відмову наших громадян від цих пожертвувань із-за кордону на користь Міжнародної організації допомоги революціонерам. Індивідуальна «роз'яснювальна робота» проводилася з кожним колоністом. Так, у річному звіті Одеського консульського округу німецькі дипломати повідомляли, що німців-колоністів «примушують відмовлятися від цієї допомоги «добровільно». За звітний рік в округ з метою фінансової допомоги було переведено понад 50 тис. рейхсмарок [16]. Звичайно, німці не завжди піддавалися на умовляння. Адже, як пригадують сучасники, «досить великою була спокуса — у Торгсині так сліпуче біліло борошно, так апетитно пахли дунайські оселедці, а вдома у колгоспника в той час навіть кукурузного борошна не було».

Толерантне ставлення влади до одержувачів допомоги із Німеччини наприкінці 1933 року різко змінилося. Розгорнулася рішуча боротьба з «гітлерівською допомогою, яка підривала авторитет соціалістичної держави». Станом на червень 1934 року було заарештовано понад 100 осіб — організаторів допомоги, влада заборонила діяльність благодійних організацій, за межі Радянсько-

го Союзу вислали секретаря німецького консульства в Одесі Ганна, представників німецького транспортного товариства «Дойче Леванті Лініє» [17].

Перегорнувши чималу низку архівних справ, працюючи в політичному архіві МЗС ФРН, у документах того періоду я відшукав рукописний лист німців України до фюрера, до німецького народу. Цей лист потрапив дивним чином через німецьке консульство в Чехословаччині до МЗС Німеччини. У листі, датованому вже 1938 роком, аналізується чимало фактів, зокрема й ситуація з голодом, та оцінюється німецька допомога. Наведу лише кілька красномовних рядків: «Вимирали цілі родини, навіть цілі села. Мертвих знаходили сотнями за селами, вантажили на вози і закопували у братські могили. Чужих, опухлих від голоду людей, котрі приходили в якесь село, сподіваючись тут врятуватись від смерті, також вантажили на вози і викидали за селом, залишаючи напризволяще. Жодна людина не турбувалася цими нещасними істотами, а уряд і згадувати не варто. Цей голод особливо був сильним серед селянства... Селянин умирав на полі під час роботи, і коли він безсило падав, його часто обзивали симулянтом та саботажником. Були з'їдені всі фрукти та їстивні трави. Акації були голі, як зимою. Як божа благодать надійшла допомога фюрера та німецького народу, що тут у нас була названа як «гітлерівська допомога». Не лише ми, німці, а й велика частина росіян та українців вдячні німецькому народові за надану у цей жахливий час допомогу. Треба особливо зазначити, що «гітлерівську допомогу» одержували не куркулі та колись заможні селяни. Ні! Саме «опора більшовицького уряду — незаможні та середняки» [18].

Ця допомога врятувала життя тисячам, і побічно зауважимо, що на велику ганьбу комуністичної партії комуністи-більшовики також одержували допомогу. Наведені вище обсяги допомоги це підтверджують. Але, на жаль, влада не вжила всіх можливих заходів, щоб якимось чином зменшити страждання мільйонів жителів України.

Хочу наголосити, що німецькі дипломати оцінювали тогочасне становище як катастрофу, коли державне насилля над людьми, фізичні й психічні тортури видавлювали із знедолених успіхи, коли примусові хлібозаготівлі проводилися завдяки шаленому тиску та боротьбі не за життя, а на смерть-.Звичайно, такий жахливий перебіг подій не міг не позначитись на настроях як рядових людей, так і партійних, радянських і комсомольських кадрів. Страх і відчай були постійними супутниками наших співвітчизників. «Радянський примус вдався тому, що зростала жорсткість діяльності кожної державної складової, що весь механізм діяв без огляду на жертви». За визначенням, яке містять архівні документи, «страх перед покаранням — ось мірило партійців, а не їхнє переконання чи дотримання тогочасних указів». Так, лише по київському консульському округу за 1933 рік понад 130 керівників рай — та міськвиконкомів через «службові помилки» були усунені зі своїх посад, значну частину їх було заарештовано. «Чистка партії» торкнулася близько 120 секретарів районних партійних комітетів, що складало 60 % їхнього кількісного складу, а також близько 70% голів районних контрольних комісій [19]. Значне зниження довіри до партії підтверджується зменшенням кількості комсомольців. Так, якщо в Києві у 1928 р. налічувалося 9600 комсомольців, то у 1933 році — лише 2600.

Водночас варто зазначити, що вірними провідниками сталінської людо-жерливої політики були як московські емісари В. Молотов, Л. Каганович, П. Постишев, так і українські лідери — С. Косіор, В. Чубар, П. Петровський, інші республіканські чиновники. Спроби протесту лунали здебільшого тільки на місцях з боку керівників, які самі бачили весь трагізм голодомору. Але ці протести оперативно придушувалися репресивними методами, всією державною машиною.

Підтвердженням такого висновку можуть слугувати оцінки Генерального консульства Німеччини у Харкові стосовно ролі Постишева, зроблені після XII Всеукраїнського партійного з'їзду у 1934 році. У документі від 26 січня того року наголошувалося: «Постишев за неповний рік зміцнив владу радянської системи в Україні, ідучи на величезні жертви і мільйони померлих від голоду, напруживши до останнього виробничі сили селян, відхиливши непідтримку певних сил, він укріпив єдність федеративного союзу рад та знищив загрозливий національний рух на передбачуваний час. В Україні тим самим є вирішеним національне питання таким чином, як воно є тут зрозумілим» [20].

Прагнучи дати достовірну відповідь на питання стосовно оцінки тогочасними німецькими дипломатичними представництвами соціальних та політичних наслідків голодомору в Україні, я віднайшов досить красномовний документ датований травнем 1936 року під назвою «Чи українська Україна?» [21] Кілька тверджень і оцінок цього документа варто процитувати дослівно, щоб більш чітко висвітлити весь трагізм українства і з'ясувати бачення соціально-політичних наслідків політики Кремля.

1. «Радянська Україна до 1932 року набула справді далекосяжної національно-культурної автономії, передусім завдяки політиці друга Леніна, українського комісара народної освіти М. Скрипника. Він обіймав цю посаду протягом 12 років. Це був час, коли стара гвардія українських

більшовиків панувала у країні. Поза сумнівом, вони були справжніми комуністами, але комуністами особливого, саме українського типу. Вони, маючи національне самовизначення, відчували реальну підтримку навіть інтелігенції із числа некомуністично-національних патріотів».

2. «Проте це був спосіб дуалізму поміж національним українським самовизначенням та національно-комуністичною ідеологією, який вже тоді вступив у конфлікт з Москвою. Там розвиток української своєрідності, мови, культури сприймався з величезною недовірою і мав призвести до перелому».

3. «Конфлікт набув особливо тяжкого характеру з приходом голоду 1932-1933 років, який став наслідком колективізації сільських трударів України. Місцеві функціонери, відчуваючи опір селянства, за наказом із Москви змушені були відбирати у голодного населення навіть останні кілограми хліба. Московський центр зі Сталіним на чолі був налаштований на дуже енергійну боротьбу… Стара гвардія більшовиків була розстріляна, знищена».

4. «Українську Україну було знищено. Із дещо більше 30 млн населення, за приблизними підрахунками, п'яту частину (6 млн. осіб) було втрачено через голодну смерть. Нині народ став доволі крихким, щоб витримати останні удари московського централізму. Було «реорганізовано» національну Академію наук, «урівнено» вищі заклади освіти, знищено мільйони книг і друкованих свідчень допостишевської ери, а також ліквідовано всі ознаки націоналістичного виховання, які відчувались у бібліотеках і книгарнях, у засобах масової інформації. Водночас впроваджувалась «українська радянська культура». У народних комісаріатах України,інших відомствах розмовляють лише російською мовою».

5. «Майбутнє справедливе історичне дослідження, можливо, встановить більш точно, що українському народові у жахливі 1932-1933 роки було потрощено моральний хребет. І ця заподіяна величезна шкода своїми наслідками розтягнеться на десятиліття, а можливо, й назавжди. Коли нині знову були «реабілітовані» постишевською милістю українські народні пісні, коли сьогодні українська опера гастролює в Москві з українськими виставами, коли зараз на московській естраді знову виступають українські танцори, то це є не що інше, як гротескова пародія на долю України» [22].

Ось такі соціально-політичні наслідки бачилися німецьким очевидцям і сучасникам тих справді жахливих і згубних років для українства, для нашої багатостраждальної Вітчизни. Наведені факти і матеріали, твердження й висновки сучасників тих подій можуть значно посилити положення наших висновків, що грунтуються на аналізі здебільшого вітчизняних матеріалів. З огляду на те, що німецьких дипломатів ніяк не можна запідозрити у заангажованості до українства, слід віддати належне їхньому більш об'єктивному висвітленню проблем голодомору, його причин і жахливих, згубних суспільно-політичних наслідків.

Нині, після прийняття у 2006 році вже згадуваного Закону про голодомор 1932 — 1933 років в Україні, перед вітчизняними істориками постало завдання підготувати максимально повне, енциклопедичне видання про голодомор 1932-1933 років, або навіть про всі голодомори України у XX столітті. Важливо долучити до цієї справи якомога ширше коло науковців, солідний масив важливих документів, а також архівних матеріалів, зокрема із зарубіжних країн. Адже зарубіжні консульські установи в Україні у той період були не лише Німеччини, а й Польші, Чехословаччини, Туреччини та інших країн.

Нам необхідно і надалі глибше вивчати вітчизняну історію, її архівні матеріали, достовірні джерела. Адже лише знання історичної правди стане запорукою того, що ми знатимемо що з нами трапилося і що слід зробити, щоб доля суверенного народу і країни була значно кращою, ніж за умов підлеглого становища. Нам, жителям рідної землі, треба бути гідними нащадками нашого народу, його попередніх поколінь.

Посилання:

1. Закон України «Про Голодомор 1932 — 1933 років в України». — К. — 2006.

2. Zlepko D. Der ukrainische Hunger — Holocaust. Sonnenbeuhl, 1988; Кудряченко А.І. Соціально-політичні виміри голодомору в Україні 1932 — 1933 років за свідченням тогочасних німецьких дипломатичних установ в Україні / Голодомор 1932 — 1933 років: основні дійові особи і механізм здійснення. Матеріали Другої Міжнародної наукової конференції. — К., МАУП. — 2004. — С.88 — 95; Кудряченко А.І. Відновлення правди про лихоліття Голодомору в Україні 1932 — 1933 років мовою документів / Археографічний щорічник. Том № 7, — К. — 2007. — С.418 — 425.

3. Deutsches Konsulat Kiew. Politischer Jahresbericht 1933, in: Politisches Archiv des Auswartigen Amtes Deutschlands, Bonn-Berlin, Bestand R — 351, S. I -2 (weiter: PAAA, B. R — 351, S. I -2).

4. Колективізація і голод в Україні. 1929 — 1933. Збірник документів і матеріалів. — К., 1992; Портрет темряви. Свідчення, документи і матеріали: У 2 кн. — Київ; Нью-Йорк: Асоціація дослідників голодоморів в Україні, 1999.

5. Duetsches Generalkonsulat Charkow. Erganzung an das Bericht 312, 26. Januar 1934, in: PAAA,B.R-69,S.1-2,10.

6. Deutsches Konsulat Kiew. Bericht uber Hungerkrawalle in Wolhynien, in: PAAA, B. R — 387, S. 5.

7. Der Jahresbericht des Odessaer Konsulats vom *6.* Dezember 1933, in: PAAA, B. R — 349, S. 12 RS — 13.

8. Deutsches Konsulat Kiew, Kurze Nachrichten, den 2. November 1933, in: PAAA, B. R-80, S. 1.
9. Ibid, S. 2.
10. Ibid, S. 2 — 3.
11. Кудряченко А.І. вказ. Праця, — К. — 2004 — С.92-95 та його ж: Голодомор в Україні за баченням тогочасних німецьких дипломатів. // Газета «День» 25 і 29 листопада 2006 року.
12. Der Jahresbericht des Odessaer Konsulats vom *6.* Dezember 1933, in: PAAA, B. R — 349, S. 6 -7.
13. Deutsches Konsulat Kiew. Politischer Jahresbericht 1933, in: PAAA, B. R — 351, S. 13 — 14.
14. Duetsches Generalkonsulat Charkow. Jahresbericht (Die allgemeine Lage in der Ukraine. Charkov, den 11. Dezember 1933. — S.1, 13; Erganzung an das Bericht 312, 26. Januar 1934, in: PAAA, B. R — 69, S. 10; Deutsches Konsulat Kiew. Politischer Jahresbericht 1933, in: PAAA, B. R — 351, S. 11.
15. Pinrus B., Fleischhauer I. Die Deutschen in der Sovjetunion. Baden-Baden, 1963.S. 167; Ченцов В.В.Трагические судьбы. — М. — 1998. — С.72-73.
16. Deutsches Konsulat Odessa. Jahresbericht vom 6. Dezember 1933, in: PAAA, B. R — 349, S. 11;
17. Ченцов В.В. Трагические судьбы. — М. — 1998. — С.74.
18. Brief »An den Fuhrer! An das deutsche Volk!«, in: PAAA, B. R — 104429, S. 2 — 2 RS.
19. Deutsches Konsulat Kiew. Politischer Jahresbericht 1933, in: PAAA, B. R — 351, S. 16.
20. Duetsches Generalkonsulat Charkow. Erganzung an das Bericht 312, 26. Januar 1934, in: PAAA, B. R — 69, S. 10.
21. Ukrainische Ukraine? Kiew, im Mai 1936, in: PAAA, B. R-351, S. I -3.
22. Ibid, S. 4.

Малинова Г.Л.

ГОЛОД, КОТОРОГО НЕ БЫЛО

Листая архивные дела, относящиеся к периоду голодомора 1932 — 1933 годов, сталкиваешься с удивительным фактом: в документации очень редко встречается слово «голод». Почти все делопроизводство основано на таких эвфемизмах, как «затруднительное положение», «помощь прорывным колхозам», «разбазаривание хлеба». Документы, касающиеся наиболее драматических событий, выделены в так называемую «особую папку», которая никогда не выдавалась исследователям. Эти документы имеют гриф «совершенно секретно» и снабжены следующей инструкцией: «Хранить в особых делах и ни в коем случае не в общем и не в секретном делопроизводстве», «безусловно запрещается копирование», «безусловно запрещается передача постановлений обкома лицам, которым они не адресованы» и так далее.

Такая секретность вызвала в моей памяти совет Джавахарлалу Неру дочери Индире Ганде: живи так, чтобы у тебя не было тайн. По-видимому, людям, нагромоздившим такие меры предосторожности вокруг своей деятельности, было что скрывать.

Но, преодолев трясину нейтральных словесных штампов, можно обнаружить достаточно тщательно скрываемые сведения о методах хлебозаготовок в разгар голода, репрессивных мерах по отношению к крестьянству и действительном продовольственном положении населения.

Основными фондами для изучения событий голодомора 1932 — 1933 годов являются фонд Одесского обкома и областной контрольной комиссии РКИ.

Тон документов, посвященных хлебозаготовкам, мало чем отличается от известного приказа Сталина «Ни шагу назад» и временами срывается в истерику: «Обком категорически требует любой ценой сломить саботаж, разгромить всех сопротивляющихся выполнению плана, в том числе и в первую очередь руководителей», «обеспечьте решительный удар по наиболее злостным несдатчикам хлеба». Ссылки на объективные условия обком рассматривал как «правооппортунистический подрыв хлебозаготовок». На основании сталинских законов 1931 — 1932 гг. обком строжайшим образом, под угрозой судебной ответственности, запрещал выдачу хлеба на общественное питание. Весь намолоченный за день хлеб предписывалось вывозить на ссыпные пункты прямо из-под молотилок, не оставляя на ночь в колхозах.

Осенью 1932 года, когда стало ясно, что план выполнен не будет, был сделан упор на поиски «разворованного и спрятанного хлеба», недостаточное усердие в которых рассматривалось как «тягчайшее преступление против партии и рабочего класса». Директива бюро обкома от 23 октября 1932 года за подписью Косиора и Майорова предусматривала организацию специальных групп, задачей которых являлось «побудить единоличников выполнить план хлебозаготовок, в первую очередь мерами общественного воздействия, в крайнем случае по отношению к злостным несдатчикам применяя административные и судебные репрессии, предусмотренные законом, привлекать к уголовной ответственности лиц, прячущих и закапывающих хлеб».

Тем не менее, некоторые руководители колхозов и низовые партийные работники делали попытки уберечь своих крестьян от голода. Об этом свидетельствуют случаи роспуска обкомом целых парторганизаций, передачи в суд дел на правления колхозов, бойкоты сел и многочисленные выговоры обкома типа следующего: «Необходимо беспощадно гнать из партии, арестовывать и судить как изменников тех коммунистов, которые противодействуют или уклоняются от изъятия утаенного и разворованного хлеба».

Особенно ужесточились репрессии в конце 1932 года, после посещения Одессы Кагановичем. Репрессивные меры включали высылку на Север, заключение в концлагерь, лишение земельных наделов и усадебной земли, конфискацию имущества. Коммунистов «за прямое предательство интересов партии и рабочего класса» в формулировке обкома, исключали из КП/б/У и заключали в концлагерь. Многие ли вернулись оттуда, сказать пока невозможно.

Предусматривалась и такая мера, как штраф с немедленным взысканием и высылка с отобранием усадьбы, иными словами, люмпенизация населения. При этом никого не волновала действительная вина наказуемых, количество которых задавалось в виде разнарядки. Вот что сказано в постановлении обкома от 27 декабря 1932 года: «Выслать по одному наиболее злостному селу из Любашевского, Троицкого, Кривоозерского и др. районов, а из Первомайского, Зиновьевского и

Б. Александровского — по два села. В 5-дневный срок отправить в концлагерь 500 человек кулацких контрреволюционеров, проявивших свою злостность и враждебность по отношению к Советской власти. Обязать товарищей Викторова и Товаровскую представить на рассмотрение и утверждение обкома 20 дел, действительно крупных, имеющих политическое значение и подводящих обвиняемых под расстрел, для организации показательных процессов».

В отношении целых колхозов и сел применялись такие меры как «товарная репрессия» и занесение на черную доску. Решение о товарной репрессии было принято Одесским обкомом в ноябре 1932 года, то есть, еще до декрета украинского СНК и ЦК от 6 декабря 1932 года. Оно гласило: «За недопустимый срыв плана хлебозаготовок срочно прекратить подвоз товаров и полностью прекратить кооперативную и государственную торговлю, пока не будет обеспечено полное выполнение плана... Обязать секретарей РПК и ГПК под особую ответственность срочно вывезти из сельских лавок все товары на базы райпотребсоюза, и базы опечатать». Из 51 района области 15 были до 15 февраля 1933 года под товарным бойкотом, и товар им почти не завозился. При этом партийное руководство очень следило за тем, чтобы репрессивные меры были широко известны населению. Постановление обкома «Об использовании проводимых ГПУ репрессивных мер для немедленного поднятия темпов хлебозаготовок» от 30 декабря 1932 года заслуживает полного воспроизведения: «Сообщить по телеграфу Любашевскому, Троицкому и РПК о том, что проводимое органами ГПУ выселение на Север с конфискацией имущества 500 хозяйств, организаторов саботажа хлебозаготовок, а также заключение в концлагерь 500 кулацких контрреволюционеров и 50 исключенных из партии должно быть немедленно использовано ими для поднятия темпов сельского хозяйства и окончательной ликвидации организации кулацкого сопротивления хлебозаготовкам... Развернуть вокруг этих мероприятий широкую массовую работу... Использовать этот нажим для усиления борьбы с предателями в рядах партии и идейного вооружения партийной организации в борьбе с классовым врагом».

Что же остается ждать от сельского хозяйства, которое более полувека «поднимали» полицейскими мерами?! Бюро обкома посвятило специальное заседание рассмотрению «грубой политической ошибки» одной из районных газет, которая решение о высылке 500 хозяйств поместила на 4 страницах в сокращенном виде. Газету обязали исправить ошибку и указать фамилии всех высылаемых.

Зимой 1932 — 1933 годов партийное руководство области вынуждено было признать положение села «затруднительным» и установить продовольственную ссуду крестьянам. Города уже давно сидели на карточках. В декабре 1932 г. под невыразительным заголовком «О хлебоснабжении» обком рассматривал вопрос о сокращении месячного снабжения хлебом Одесской области на 20%. Отмечалось, что в результате неудовлетворительной разъяснительной работы (как будто «разъяснения» агитаторов более убедительны, чем пустой желудок) вызвано большое недовольство рабочих и даже открытые выступления рабочих на ряде предприятий. Переписка областной и городской КК РКИ свидетельствует: «Наблюдаются отдельные случаи заболеваний рабочих, что является пережитком и следствием продовольственных затруднений предыдущих месяцев. Следует отметить, что основной причиной, не позволяющей локализовать безбелковые заболевания, является общественное питание. Из-за отсутствия жиров калорийность обедов в среднем доходит до 600-650 калорий».

Архивные документы приводят отрывочные, но красноречивые данные. Так, в городе Зиновьевске (ныне Кировоград) с 1 января по 25 февраля 1933г. по 3-м лечебным заведениям умерло от голода 78 человек.

На всех иностранных пароходах наблюдалось немало случаев попрошайничества: многие грузчики собирались возле кухни и просили у повара остатки обеда. Один офицер с итальянского парохода «Диана» на Новый год дал грузчикам полную корзину съестных продуктов (белый хлеб, вино, колбаса). Грузчики с жадностью набросились и чуть не подрались между собой. На греческом пароходе грузчики крали макуху. Целовали руки, когда давали хлеб, набрасывались на объедки. Обсуждающие эти факты контрольные органы увидели их причину в засоренности состава грузчиков классово чуждым элементом, недостаточном развертывании политико-воспитательной работы среди грузчиков, отсутствии необходимой классовой бдительности. Постановление обкома предусматривало принятие мер «по сокращению контингентов, получающих хлебную карточку, за счет иждивенцев, служащих, прогульщиков, а также лиц, отказывающихся от работы».

Весной и летом 1933 г. планы снабжения хлебом утверждались подекадно и помесячно. В частности, на вторую декаду марта 1933 г. Одессе предназначалось 690 тонн хлеба, Николаеву — 290, Херсону — 70. Рабочим выдавалось 600 — 800 г хлеба в день, иждивенцам — 200 — 300, временно не работающим — 300 — 400.

Вот как распределялся фонд продпомощи на селе в июле 1933 года:

учреждениям Наркомздрава 27,2 т;
учреждениям Наркомпроса 44,0 т;
учреждениям Наркомсобеса 0,3 т;
уполномоченный ГПУ 5,2 т;
милиция 5,0 т;
учителям села 72. т;
агроспециалистам 22,0 т;
руководящему составу района 63,4 т;
пунктам Красного Креста 15.,0 т.

Обращает внимание незначительная помощь Красному Кресту, открывшему питательные пункты для голодающих, и ничтожная — органам социального обеспечения, в то время как руководящий состав получал почти столько же, сколько учреждения Наркомздрава, Наркомпроса и Наркомсобеса вместе взятые.

Помощь простым селянам была крайне скудной и оговаривалась множеством условий. Обком предписывал распределять ее в первую очередь среди колхозного актива, колхозников-ударников и семей красноармейцев, а также организовывать питание в детских яслях и школах в тех колхозах, которые находятся в «наиболее затруднительном положении». Подчеркивалось, что основная помощь должна быть оказана «путем мобилизации внутренних ресурсов и в первую очередь за счет раскрытия ям у расхитителей колхозного хлеба». Такая тактика способствовала натравливанию одних групп крестьян на другие, но отнюдь не улучшению продовольственного положения населения. При этом парторганизациям предписывалось беспощадно разоблачать «кулацкую болтовню» о том, что причина затруднений заключается в хлебозаготовках. Обком называл следующие причины «продзатруднений», которые полагалось разъяснять колхозникам при выдаче помощи: 1) исключительно плохая работа некоторых колхозов, плохая обработка полей и низкая урожайность; 2) растаскивание и разворовывание колхозной продукции.

Вся продссуда подлежала возврату. С единоличников полагалось брать расписку о возврате, хотя сам факт выдачи продссуды единоличникам сомнителен, так как есть сведения, что она не выдавалась даже указанным привилегированным категориям. В фонде областной контрольной комиссии сохранилась жалоба колхозника Дикуссара, вернувшегося из Красной армии и обнаружившего, что родители умерли от голода. Областная прокуратура отказала в возбуждении дела, поскольку в регистрационных книгах причиной смерти Дикуссаров был указан катар желудка. (Факт применения эзопова языка при регистрации смертей в тот период известен: моя родная бабушка и тетка умерли в 1933 году от пеллагры).

Факты голодной смерти и крайнего истощения обобщает сводка о состоянии колхозников 14 сельских советов Зиновьевского района, части рабочих и студентов г. Зиновьевска.

«*Аджамка.* С 13.01 по 17.02 1933 г. находились на больничном лечении 12 человек на почве резкого истощения. Коечная помощь такого рода больным предоставляется в ограниченном размере вследствие того, что отсутствуют продукты питания. С 1 января по 17 февраля умерло на почве истощения 18 человек, по преимуществу детского возраста. Однако точного учета смертности нет; это в особенности относится к тем случаям, которые имеют место на окраинах села. Обследованием, например, было установлено, что у колхозника Ногайченко умер ребенок 7 лет, о смерти его

никто не знал. Голодающим помощь на месте оказывается выдачей сорняка — мышия, причем многие колхозники настолько ослабели, что не в состоянии черный мыший толочь...

Земляховский Назар — семья из 5 человек. Четверо детей от 8 мес. до 8 лет. Жена недавно замерзла по дороге в Зиновьевск. Дети, отец отечны. В квартире совершенно ничего нет — все продано. Холодно, не топлено. Семья съела свою собаку. Земляховский просит забрать куда-либо его детей и спасти их, потому что он помрет...

Кухта Филипп — в семье 7 человек. В квартире холодно, дети отечны, питаются мышием, жарится мясо издохшей лошади. Устроен запас падали в горшках.

Всего по Аджамскому сельсовету нуждающихся в немедленной помощи колхозников имеется свыше 200 человек, из них примерно 70 человек взрослого населения и 150 человек детей.

Федосеевский сельсовет. Умерло по сельсовету за 1933 год (напомним — это февраль!) на почве голода 22 человека, из них 8 взрослых и 14 детей. Смертность полностью не учитывается. Имели место случаи, когда трупы умерших по несколько дней лежали в хатах и не хоронились. Установлено, что имел место случай, когда труп умершего был зарыт в снег... Всего по артелям Федосеевского сельсовета имеется остро голодающих свыше 200 человек, из них взрослых примерно 60 человек и детей 150 человек, это те, которые в большинстве уже от истощения потеряли трудоспособность и нуждаются в оказании немедленной помощи.

Покровский сельсовет. В артелях Покровского сельсовета положение колхозников исключительно тяжелое, помощи голодающим никакой не оказывают, так как отсутствуют необходимые резервы...

Гусева Дария. В семье мальчик 7 лет и девочка 4 лет. Отец умер от голода. В артели со дня организации. Гусева лежит на печи больная. Заболела после того, как наелась какого-то суррогата. В хате холодно. Гусева заявляет: «Это не крестьянская власть, а наоборот, хотят нас всех выдушить. Убирали такой хлеб, что душа радовалась, а теперь умираем с голоду».

Таких колхозников, нуждающихся в оказании срочной материальной помощи, по Покровскому сельсовету имеется не менее 220 человек, из них взрослых примерно 70 человек и детей до 150 человек».

Нельзя умолчать о вопиющих случаях людоедства на почве голода. Вот безэмоциональное спецсообщение в областную контрольную комиссию Рабоче-крестьянской инспекции: «1 марта 1933 года, на рассвете, 15 летний Васильченко пытался задушить свою 4-летнюю сестричку, последняя стала кричать. На ее крики проснулась рядом лежащая сестра 9 лет, которая стала защищать ее... Во время сна он все-таки ее задавил, а утром объявил, что она мертва и предложил младшему 13-летнему брату разрубить ее и пожарить в печке, а потом съесть, на что последний охотно согласился. Взяв большой нож, он отделил ручки, ножки и головку, разрезал на куски туловище, перемывая их от крови в миске воды.

В это время зашел почтальон, принес письмо от их отца, который сидит в Зиновьевске, в ДОПРе, осужден на 10 лет за кражу хлеба Почтальон растерялся, увидев такую картину, спросил: «Что ты делаешь?». Васильченко объяснил, что девочка умерла и он решил порезать (тело) и пожарить в печке, чтобы съесть. Почтальон побежал известить ближайших соседей о случившемся, а потом пошел в правление колхоза заявить об этом.

В это время вернулась мать Васильченко, которая за день до этого ушла в село Ровное с целью приобрести что-нибудь детям поесть. Когда она пришла, то увидела, что оба ее сына сидят на лежанке и едят из чугунка сваренные легкие, печень и кровь, она хотела было отнять, но они не дали, к тому времени сошлись соседи, которые отняли приготовленное кушание...»

Случаи людоедства обобщены в информационном письме, отправленном областной КК РКИ в ЦКК ВКП/б/ (Москва) и ЦКК КП/б/У (Харьков) от 20.03.33 г.: «В областной КК имеются сведения о случаях людоедства по следующим районам: Снегуровский — 5 случаев, Криво-Озерский — 6 случаев, Б-Александровский — 4, Ново-Украинский — 1, Очаковский — 1. В с. Секретарка Криво-Озерского района трое колхозников в первых числах марта откопали похороненный на кладбище труп гражданки Мандриной Матрены, разделили между собой, сварили и съели.

Индивидуальник Голованюк Д. выкопал умершую свою мать и съел ее. Середняк Маснюк А.К. зверски убил своих 2 детей 4 и 3 лет и частично съел.

В с.Тридубы того же района беднячка, исключенная из колхоза, Ридна Е. зарезала 2 детей 3 и полутора лет, мясо которых поела.

В с.Лоцкино Снегуровского района в семье осужденного колхозника Юрченко убито и съедено 2 детей, кроме того, задушили и съели брошенного отцом и матерью Черненко.

В с. Пришвинском того же района бывший предколхоза «Спартак» Емельянов на почве голода вместе со своим 13-летним сыном убили и съели 2 детей, младших.

Следует полагать, что эти данные не исчерпывают всех подобных случаев».

Голод на селе явился причиной массовых самовольных, по определению обкома (в конце 1932 года были введены паспорта и прописка — крепостное право советской власти), выездов крестьян из Одесской области. Всего на январь 1933 г. выехало несколько тысяч семей и одиноких. Разумеется, обком истолковал этот отъезд как следствие работы врагов, ведущих контрреволюционную агитацию в целях подрыва колхозов, и предписал ГПУ «произвести изъятие контрреволюционных провокаторов».

Новый секретарь Одесского обкома Вегер, присланный на усиление весной 1933 г., дал установку: «Многие считают, что причины трудностей в деревне: отсутствие семян и так далее, — это поэтому, что семена забрали в хлебозаготовки, потому что хлебозаготовки перенапрягли и так далее. Это контрреволюционная болтовня, которая ничего общего с действительностью не имеет». Далее он предписал на подсобных работах, для подвозки семян, горючего, для боронования использовать только коров. Интересно, много ли молока давали эти коровы?

Летом 1933 г. Одессу посетил Микоян, в выступлении которого на бюро обкома отмечается безвыходное положение городских кустарей, мещанства, еврейской бедноты.

Особые трудности переживали спецпереселенцы. Эти люди, вывезенные из Средней Азии целыми селениями, вероятно, с целью сломить сопротивление коллективизации, должны были работать в хлопковых совхозах области. Однако для них не только не было создано сколь-нибудь терпимых жилищно-бытовых условий, но даже не оказалось работы. Незнание языка и непривычные условия жизни делали их существование особенно бедственным. Посетившая их комиссия отмечала массовые заболевания и смертность на почве истощения, отсутствие пригодного жилья, угрозу возникновения эпидемий вследствие отсутствия бань, источников водоснабжения, свалочных мест и тому подобное. За январь — март 1933 г. умерло 284 человека из спецпереселенцев.

Нельзя не отметить пока единственную известную нам попытку объективно оценить события: зимою 1933 г. по заданию председателя Николаевского горсовета Вишневского его сотрудником Полиссаром была составлена докладная записка «Основные итоги сельскохозяйственного производства 1932 г. и перспективы весенней посевной кампании 1933 г. по сельсектору Николаевского района», которую обком охарактеризовал как «теоретическое обоснование законченной буржуазно-вредительский концепции положения в сельском хозяйстве», которая пытается оклеветать партию, заявляя, что причинами недостатков в сельском хозяйстве являются хлебозаготовки 1931 и 1932 гг. Этого документа в архиве не обнаружено, а о судьбе его авторов можно только гадать.

Весной — летом 1933 г. происходит новый взрыв репрессий, связанный с посевной кампанией и охраной урожая. В процессе посевной кампании широко применялось избиение селян, незаконное содержание под арестом, издевательства; колхозников нередко доставляли на работу под конвоем.

В спецдонесении начальника милиции Одесской области председателю областной КК РКИ от 27 июля 1933 года рассказывается, что председатель колхоза им. 12-летия Октября Савранского района, кладовщик, счетовод и рядовой колхозник пьяными направились на квартиру колхозницы Висновщук. «Выбив два окна с рамами, указанные лица проникли в квартиру Висновщук и, обнаружив у нее 10 снопов ржи, каковую она накосила на собственном огороде, начали ее сильно избивать. На поднятый крик дочери Висновщук — Мелании, 9 лет, предколхоза Дужий Митрофан и Дужий Василий последнюю также избили, в результате чего она тут же скончалась... Висновщук Александра Федотовна после нанесенных ей побоев доставлена в больницу».

Нарушалось даже постановление ЦИК и СНК СССР об освобождении от сельхозналога работников железнодорожного транспорта, имевших посевы в полосе железнодорожного отвода. Производились обыски, аресты железнодорожных рабочих.

Так, на ст. Помошная ремонтный рабочий Яворский был арестован председателем сельсовета, членом партии, забравшим у него 1,5 пуда кукурузной муки. Во время обыска председатель сельсовета был пьяным.

Чтобы помешать изголодавшимся крестьянам срезать колоски и тайком скашивать зеленые хлеба, организуются команды вооруженных сторожей, которые должны были действовать круглосуточно. На возвышенных местах сооружаются наблюдательные вышки. Колхозных сторожей за проявленную небрежность полагалось лишать всех выработанных трудодней и предавать суду «наравне с расхитителями». Лица, уличенные в краже хлеба, немедленно передавались в судебно-следственные органы, которые должны были рассматривать такие дела в течение 3 — 5 дней. Если обвиняемые были колхозниками — их исключали из колхоза и лишали всех трудодней. Вот примеры таких дел, рассмотренных Краснооктянским нарсудом.

Лестниченко, кулачка, скосила 45 кг зеленой ржи возле своей хаты (ее бывший надел передан в колхоз) — осуждена на 8 лет;

Орлик, старик, середняк, скосил 4 снопа зеленой ржи — 8 лет;

Бедняк, будучи объездчиком, систематически срезал колоски (задержан с 15 фунтами зерна) — 4 года;

Ясинский, бедняк, украл 4 снопа пшеницы — 8 лет.

Вымирание крестьян предшествующей зимой не смягчило сердец партчиновников. Некоторые председатели колхозов на свой страх и риск выдали хлебные авансы своим колхозникам из первых укосов, что было квалифицировано как преступное «разбазаривание». На внутриколхозные нужды до завершения зернопоставок оставлялось 10% обмолоченного хлеба. В июле 1933 г. бюро обкома признало совершенно неправильным оставлять на внутриколхозные нужды зерна за 3 — 4 дня вперед еще не проведенного обмолота. Сельсоветам предписывалось вести борьбу с подпольными мельницами и изымать все незарегистрированные жернова. Виновных руководителей исключали из партии, снимали с работы и отдавали под суд, чему немало примеров в партийных документах.

Таковы факты. Вскрыт лишь верхний пласт архивных документов, они трудны для изучения и требуют очень внимательного прочтения. Однако тщательная работа с ними необходима для заполнения белых страниц из истории этой трагедии украинского народа — голодомора 1932 — 1933 годов.

Кесова Н.С., Герасимова Т.А.
(г. Ильичевск)

ЗАБЫТЬ ОБ ЭТОМ?

Забыть об этом? Память отрубить?
Но где топор, что память враз отрубит?..
Евгений Евтушенко

1. «Коллективизаторы»

В истории нашей страны есть годы-символы. 1917-й — символ революции, 1941-й — страшной беды, а 1945-й — всенародной радости. Есть год — символ беззаконий — 1937-й. И символ голода — 1933 год.

33-й унес, по разрозненным данным, предположительно 7 миллионов жизней только на Украине. Массовая коллективизация, начатая по всей стране в 1929 году, проводилась варварскими насильственными методами и привела к резкому упадку сельскохозяйственного производства, обобществление земель, борьба с «кулаками-мироедами» убивали не только чувство хозяина в крестьянах, они убивали самих крестьян. В 1930 году из Украины вывезли 7,7 миллиона тонн зерна, которое, в основном, ушло за границу на экспорт. В 1931 году республика снова должна была сделать плановые 7,7 миллиона тонн, но никого не интересовало, что у крестьян забрали посевное зерно и урожай снизился до 5 миллионов тонн. В 1932 году все повторилось: Украина, корчившаяся в голодных судорогах, отдавала почти весь выращенный хлеб государству. Зима 1933 года выдалась студеной, и мороз «доканывал» пухнувших от голода людей.

Такова скорбная канва событий. Но за датами, цифрами стоят миллионы человеческих судеб. Кто расскажет о них? В архивах страны есть документы тех времен, по полвека они хранились в «спецфондах», доступ в которые получали немногие. А уж о публикации таких документов не могло быть и речи. Сегодня свидетельства беззаконий тех лет постепенно возвращаются людям, рассекречиваются многие тома с грифом «секретно». В Государственном архиве Одесской области тоже хранится немало дел, в которых запечатлено то страшное время. Поэтому в своем документальном очерке редакция пригласила участвовать специалиста — старшего археографа Нину Сергеевну Кесову.

И все-таки главное бесценное свидетельство — рассказы очевидцев, немногие из которых остались в живых после коллективизации и голода.

Журналист: Вот одна такая судьба. Михаил Филиппович Медынский знаком многим ильичевцам. Это тот самый Медынский, который девять лет, до 1985 года, был строгим, взыскательным

начальником спасательной станции нашего пляжа, дважды удостоенный медали «За спасение утопающих». Эти две награды мирного времени — дополнение к трем боевым орденам и медалям, которыми в годы Великой Отечественной был награжден коммунист Медынский (принят в партию в 41-м, в окопах Московского сражения). Белорусский город Витебск, где двадцатилетний выпускник Астраханского общевойскового стрелково — пулеметного училища встретил войну командиром роты, битва за Москву, Прибалтика… После тяжелой контузии в 44-м кончилась война для комбата. Служба в военкоматах Рени, Измаила, затем в системе МВД. С 1959 года — работа «на гражданке». Госстрах, ВОХР торгового порта, спасательная станция. Сейчас — пенсионер...

И вот знакомой дорогой, через тот же самый парк Комсомола, стал ходить Михаил Филиппович по-иному. Стал людей различать! Это он сразу за собой заметил. Раньше-то пробегал здесь, торопясь на свою спасательную станцию. На подходе к берегу в голове одно: как там ночная вахта стояла, что с утра оперативно надо сделать, пока пляжники не нагрянули, кем заменить заболевшего моториста… Не до бесед со встречными было — кивнет мимоходом знакомому — и все. А знакомых, считай, полгорода…

И вот — случай. На центральной аллее парка увидел однажды Михаил Филиппович старика.

Идет впереди него, опираясь на палку, сутулая фигура. Прихрамывает, как-то подрыгивает левой ногой. Вроде, слегка парализованный. Где он видел этого человека, это подпрыгивание? Поравнялся Медынский со стариком, взглянул на него в профиль — нет, не знаком. А потом, уйдя вперед, не удержался, пошел назад и. вновь поравнявшись с хромым, в упор глянул на него. Встретились глаза в глаза. Коптюх! — вдруг высветилась в памяти фамилия. Из тех — «коллективизаторов».

33-й год… Господи, как это давно было — пятьдесят с лишним лет!

Очевидец: Я его вспомнил сразу, этого Коптюха. Не то председателем райисполкома он был, не то заместителем в Ольшанском районе (ныне — Кировоградская область) на Одесщине. Как сейчас вижу тот день. Приехал он к нам в село, идет по улице, тянет маленько ногу, подрыгивает, но палкой еще не пользовался. Идет начальство, а Филя Соколенко, сельский активист, семенит сбоку.

— Не дотянуло, товарищ Коптюх, село с коллективизацией. Несознательные люди… Поднажмем.

— Поднажмем! — передразнивал Филю сердитый начальник. — А с поставками тоже «поднажмем»?

Поднажимали, да еще как! Что Филя — мелкая сошка. Да и Сафроненко Антон, Кравченко Федор, наши односельчане, были лишь помощниками главных районных коллективизаторов, как их тогда звали. Карнаушенко, Повар, Добровольский и вот этот Коптюх тоже. В гимнастерках, галифе, у Добровольского, помню, револьвер на ремне… Приедут, соберут людей и дают понять, что наша Стефановка, вроде, самая отстающая в районе. И с подкулачниками мирится, и хлебопоставки заваливает. И по мясу…

Археограф: Настоящая история коллективизации еще, к сожалению, не написана. Восстанавливать события приходится по архивным документам, газетным публикациям тех лет да партийным и государственным постановлениям. По ним можно проследить, какими нарастающими темпами действовал в отношении крестьянства аппарат насилия. Весь 1929-й год, указ за указом, идет раскрестьянивание огромной страны, ломка веками складывавшегося семейного хозяйственного механизма. В январе — постановление о лжекооперативах (это когда в кооператив якобы проникали кулаки и мешали построению социализма). В феврале — решено облагать наиболее зажиточных крестьян сельхозналогом по разорительным индивидуальным ставкам. Май — постановление о признаках кулацких хозяйств. В июне местным советам дают право конфисковывать за неуплату налогов имущество зажиточных семей с передачей четверти его бедноте. Видимо, к этой поре и относится воспоминание М. Медынского о визитах в село не то председателя, не то зам. председателя Ольшанского РИКа.

В фондах нашего архива есть документ под грифом «совершенно секретно». Это распоряжение, адресованное всем председателям райисполкомов Одесского округа, которое в свое время, несомненно, получил и Коптюх. Документ предписывает: «а) произвести выселение кулацкого актива, наиболее богатых кулаков и полупомещиков в отдаленные местности СССР; б) расселить остальных кулаков в пределах округа, в котором они проживают, на новых отводимых им за пределами колхозных хозяйств участках».

Журналист: Канцелярия у Сталина работала четко. Документы составлены педантично — пункты, подпункты, скрупулезно высчитаны проценты выселенных и раскулаченных, таблицы, сводки, графика. Банальные канцелярские папки, но с машинописных страничек будто сочится кровь. За ними — миллионы порушенных жизней, сломанных судеб.

Археограф: В приведенном документе есть поразительное по своему бюрократическому цинизму распоряжение: «...4. Количество выселяемых и расселяемых кулацких хозяйств должно строго дифференцироваться по сельсоветам в зависимости от фактического числа кулацких хозяйств в сельсовете с тем, чтобы общее число ликвидированных кулацких хозяйств по районам было в среднем примерно 5 процентов». Выясняется, сверху спускали не только проценты по хлебозаготовкам, но и сколько семей надо раскулачить. А если не дотягивали до нужных 5 процентов? Тогда «кулачили» середняков и даже бедняков, выискивая и находя признаки «буржуйства» не только в излишней скотине, но и в том, допустим, что крестьянин покрыл жестью свою хату.

Журналист: Хата под жестью была и у крестного Миши Медынского дяди Васи Шкиндера...

2. Дом без крыши

Журналист: У Василия Шкиндера, жившего через дорогу от Медынских, хата была крыта жестью. И уже одно это явилось признаком «буржуйства» и поводом для раскулачивания. А если серьезно, то в Стефановке просто недотягивали, очевидно, до тех самых пяти процентов. У Василия Сильвестровича были золотые руки. Классный плотник! И вот когда пришли его раскулачивать, брать у «кулака» было нечего — разве что самовар вынесли из хаты да кожух с гвоздя сняли. Но реквизировали рубанки, топор — главное богатство Василия.

— Лучше бы руки отрубили, — сокрушался он.

А их, по сути, и отрубили...

Очевидец: Первое время «коллективизаторы» только агитировали за вступление в колхоз: собирали крестьян на сходы, рассказывали о новом способе ведения хозяйства. Многое было непонятно, так как большинство людей оставалось неграмотным, некоторым, в том числе и моим родителям, не хотелось расставаться с собственной землей, скотом. После Октябрьской революции крестьянам добавили земли, и они быстрыми темпами начали богатеть (во время нэпа слово «богатеть» не имело негативного оттенка), из года в год выращивали хорошие урожаи. Легко и охотно рассчитываясь по госналогу с государством, в достатке имели хлеб и для себя. Поэтому и не торопились с вступлением в колхоз.

Убедившись, что на добровольных началах организовать сельхозартель не удается, «коллективизаторы» приступили к раскулачиванию середняков, присваивая им ярлыки кулаков и саботажников. За несколько дней в моем селе было «раскулачено» и выслано на Соловецкие острова три семьи, все их имущество и земли конфисковали и передали в колхоз. Принадлежавшие этим семьям хаты со временем разрушились, богатые фруктовые сады засохли...

Фактически же в Стефановке не было ни одной по-настоящему кулацкой семьи. Поэтому, покончив с середняками, активисты взялись за зажиточных крестьян, как их тогда называли, подкулачников. Угрозами и издевательствами принуждали их вступать в колхоз. Крестьянина Андрея Шевчука за отказ с женой и двумя малыми детьми выбросили на мороз, а хату и дворовые постройки забрали и объявили колхозной собственностью. Ни плач детей, ни мольбы жены Шевчука Фени Андреевны пожалеть детей не помогли.

Много лет спустя я побывал на своей родине в Стефановке и встретился с Феней Андреевной (в 1963 году она вышла замуж за моего овдовевшего старшего брата), и она рассказывала мне об этих издевательствах со слезами на глазах.

Вот одна из многих трагедий. Андрея Загороднюка раскулачили и выслали на Соловки. В селе остался его сын Макар, женатый и живший отдельно. За то, что он отказывался вступать в колхоз, его водили босиком по морозу. И молодая жена Макара, и он сам покончили с собой, не выдержав издевательств и позора.

Археограф: К сожалению, угрозы, пытки и издевательства были не исключением, а нормой, им подвергались крестьяне не только в Стефановке, но и в других селах и районах Одесской области. В конце 30-х годов контрольная комиссия рабоче-крестьянской инспекции занималась расследованием событий, связанных с голодом. В фонде этой комиссии мы обнаружили судебный приговор, вынесенный в 1933 году В нем говорится: «Материалами судебного следствия выявлена картина искривления линии партии, нарушения революционной законности по Лысогорскому району. Нанесение побоев беднякам и середнякам, незаконные массовые штрафы и разбазаривание изъятого имущества, разваливание хат и выселение за село бедняков и середняков, в том числе затравливание бедняка Баландина Никифора.

19 февраля 1933 года в селе Лысая Гора бедняк Баландин Никифор зарезал свою жену и трех детей от 1 до 6 лет, а сам повесился на почве голода и изъятия у него всех продуктов питания».

Лысая Гора — это всего в 20 километрах от Стефановки...

Очевидец: Сын дяди Васи Шкиндера Петр, мой одногодок и друг детства, живет в Витебске. Подполковник в отставке, десантник. Переписываемся с ним. И попросил я Петра написать о тех днях, что он помнит. Недавно пришло письмо. Друг мой, в общем-то, помнит то, что помню и я. Но в его воспоминаниях, как бы это точнее сказать, больше психологии, что ли…

«…После того, как колхоз снял с нашего дома жесть, дом без крыши вскоре развалился».

«Помню, какие-то парни ходили по дворам, огородам и стальными стержнями прощупывали усадьбы — искали закопанное зерно. Наш сосед Казачук перетащил скирду соломы, закопал мешки с рожью, а потом солому — на место. Не нашли его хлеб…»

«Правление давало некоторым семьям колхозников на похороны 8 килограммов ржаной муки. Как сейчас вижу отца, лежащего под образами на лавке, а я с печки смотрел на него и думал: теперь мать хоть галушки сварит, наедимся… Стыдно сейчас за те мои мысли».

Журналист: «Больше психологии», — считает Михаил Филиппович. Что ж, трагедия того времени рождала не только уродливые факты человеческого бытия. Она коверкала души. Уже с первых десятилетий существования действительно родная людям советская власть вместе с тем воспитывала в них стремление эту власть обманывать (припрятывание от нее хлеба). А разве не видел народ разрушительных результатов раскулачивания и высылки землепашцев, без которых зарастали бурьяном хлебородные черноземы и наступала голодуха? Да что говорить, если Царь-голод правил даже душами детей, уравнивая в их глазах жизнь родного Человека с миской галушек…

3. «Пишу Вам, товарищ Сталин…»

Очевидец: Мои родители, отец Филипп Лукич и мать Варвара Алексеевна, были крестьянами-бедняками. Как жили? Хата под соломенной крышей, земляной пол. Была одна лошадь, да и та слепая, плуг, две бороны, которые отец смастерил своими руками. Из мебели в хате… Какая там мебель: деревянный стол, табуретки да лавки вдоль стен. Ну, там горшки, кадки, утварь всякая да иконы в переднем углу. Вот, собственно, и все богатство Медынских. А ребятишек в семье — шестеро…

После Октябрьской революции к имевшимся трем гектарам семье прибавили земли по числу едоков. Как не хотелось отцу и матери вступать в колхоз! Значит, расставаться с хозяйством, которое пошло было в гору? Из года в год Филипп Лукич выращивал хорошие урожаи. Подраставшие мои братья и сестры становились отцу надежными помощниками. И теперь он мечтал купить вторую лошадь, сеялку, жнейку. Наконец, вдоволь накормить семью. Одеть и обуть полураздетых детей и самого себя — бедность буквально выглядывала изо всех дыр.

Но мечте родителей не суждено было сбыться. В один морозный день февраля или марта 1932 года вызвали в правление колхоза (к этому времени председателем не избрали, а назначили Филю Соколенко) и предложили ему подписать заявление о вступлении со всей семьей в колхоз. Именно подписать — оно уже было заготовлено, так как в правлении знали, что Медынский неграмотен. Отец сказал, что он еще посоветуется с женой, напишет сыну Павлу (Павел в тот год служил в погранвойсках), тогда и решит этот вопрос. Курнаушенко, Добровольский (из района) и наши сельские Соколенко и Кравченко сидели вокруг стола. Отца усадили на табуретку перед собой и настойчиво потребовали от него вступления в колхоз. А он все повторял, что ему нужно посоветоваться с семьей, подумать.

— Ну что же, — сердито сказал Карнаушенко, — можешь подумать. Только здесь, у нас…

И отца посадили в холодный сарай под замок. Просидел строптивый единоличник весь остаток дня в темноте и холоде, и опять повели его в контору. Там сидели все те же — Карнаушенко и его команда. Отец присел на ту же табуретку. Филя взял из лежавшей на столе папки лист исписанной бумаги, поднес ее отцу:

— Подпиши!

Отец покачал головой:

— Я не даю согласия. И вообще, вы же знаете, я — неграмотный, подписываться не умею. — И, подумав, сказал: — А Ленин говорил, что в коммуну вступают добровольно.

— Кому это Ленин говорил? Тебе, что ли? — злобно спросил Карнаушенко.

— Всем крестьянам…

Отца подхватили под руки и потащили в кузницу. Там сняли с него брюки и, усадив на заиндевевшую от мороза наковальню, держали крепко:

— Все равно подпишешь!

Мой бедный отец от рождения инвалид (у него была подвернута стопа на правой ноге), он плакал и проклинал своих мучителей:

— Ироды проклятые, нет на вас управы!

Поставил все-таки крестик под заявлением неграмотный крестьянин Медынский. «Добровольно» записался в колхоз — куда деваться..

Я помню, как отец пришел тогда домой, весь почерневший. Плакал и рассказывал... И мы все ревели вмести с ним. Его мук, фашистских методов издевательств я не забуду до конца моих дней.

Дальше было так. Добровольно мы не повели на колхозный двор ни корову, ни лошадь. Тогда к нам пожаловали сами «коллективизаторы» Кравченко, Сафроненко, председатель колхоза Соколенко. Забрали не только лошадь, нашего слепенького Гнедка, корову с теленком, но даже то, что не подлежало обобществлению. Выгребли под метелку все имевшееся зерно и муку, оставив семью без средств к существованию.

Особенно запечатлелось в памяти, как уводили нашу кормилицу — корову. Она не шла со двора, упиралась. А мама обхватила ее шею руками. Корову повели, мать волочилась по земле и голосила:

— Чем же я деточек кормить буду? О Господи, неужели ты не видишь, что делается?!

Филя оттолкнул маму, и она, упав на землю, лежала вниз лицом и плакала, пока мы не подняли и не увели ее в хату.

Угоняли скот, отбирали хлеб для колхоза и у соседей. Наш односельчанин, бедный крестьянин Илья Ванжул, наотрез отказавшийся вступить в колхоз, запряг в повозку пару лошадей и под покровом ночи уехал из Стефановки. А вскоре его нашли мертвым в нескольких десятках километров от села, в лесу. Лошадей и повозки около него не оказалось. Не утверждаю, что беглеца убили по чьему-то указанию. Однако эта таинственная смерть человека, согнанного с места страхом и неприятием новых порядков, все равно на совести «коллективизаторов».

Когда в год образования колхоза на единоличных полях созрел хороший урожай пшеницы, ржи и других культур, то все это было скошено и увезено не в колхозный амбар, а, как тогда говорили, «в государство». Была скошена пшеница и на нашем поле. Она уродила в том 1932 году сильной, колосистой. Помню, как отец с матерью в день, когда косили наш ланок, стояли у края и плакали...

Сестра Лиза и брат Артем написали письмо Павлу в армию о насильственной коллективизации, о грозящем нам голоде, но ответа не получили. Не поступило ответа и на следующее письмо. Спустя несколько лет, когда я встретился с Павлом, он сказал, что ни одного письма от нас не получил и о положении на Украине, как и все в армии, ничего не знал. Письма наши просто изымались цензурой и уничтожались.

Не дождавшись ответа от брата, отец как-то обратился к нам, его детям:

— Напишите, детки, Сталину. Сообщите ему о наших бедах, о безобразиях, которые творят местные власти.

Всей семьей мы написали такое письмо, но ответа не дождались.

Археограф: Ответа крестьяне из Стефановки от Сталина и не могли получить. Писем, подобных тому, что сочинили Медынские, было писано тогда немало, но почти ни одно из них не вышло за пределы области. Некоторые позже осели в фондах нашего архива. Мне хотелось бы привести отрывок из письма Сталину комсомольца Курченко:

«Далее молчать о таком важном деле, считаю, что будет не по-большевистскому. Дело касается верхушки Гарбузинского района Одесской области. В результате вредительских действий райаппарата РИКа и РПК мы имеем слишком много перекручиваний линии партии на селе, подрывается мощность колхозов и колхозников. Сейчас массовая голодовка колхозников, служащих, в первую очередь педагогических работников.

...Во время хлебозаготовки 1932 года и подготовки к весенней севбе эти «горе-мудрецы» дошли до того, что в Лысогорском сельсовете мы имели такие случаи: массовый арест колхозников, организация «холодных погребов», набивание гвоздей в кадушку и сажание туда «злостных», развал домов, принадлежащих «злостным»...

Начальник ГПУ знал о таких ужасных действиях, только «констатировал факты» и грел руки, брал без торгов себе ковры и другие ценные вещи.

Вы, тов. Сталин, сейчас зададите мне вопрос: почему я молчал? Я молчал потому, что вся партийная и комсомольская организация молчали. Я боялся вылезть первым, но убедился, что молчать больше нельзя, нужно быть верным партии и пролетариату...»

Теперь нам кажется наивной эта вера людей в то, что Сталин не знал-де о безобразиях, творимых с народом. «Зерно любой ценой» — вот была сталинская сверхзадача того времени, и судьбы крестьян просто не брались в расчет. Сталин и его окружение, приступая к коллективизации военно-коммунистическими методами, видели в преобразованном селе прежде всего лишь источник средств для форсирования индустриализации. Руководители Компартии Украины нео-

днократно обращались в Москву с просьбой сократить спущенный план по хлебу. Но «отец народов» послал в республику своих эмиссаров Молотова и Кагановича для выбивания остатков зерна. Составлялись «черные списки» районов, не справившихся с хлебозаготовками. А введенная в декабре 1932 года по всей территории Союза паспортная система закрепляла крестьян (не имевших паспортов), как крепостных, за местами их проживания. Границу с Россией перекрыли части ОГПУ, стрелявшие в толпы украинских беженцев…

Очевидец: К весне 1933 года в нашей с было съедено все, что удалось собрать с приусадебного участка. Начался голод…

4. «…Этот царь беспощаден»

В мире есть царь,
этот царь беспощаден,
Голод — названье ему.
Н. Некрасов.

Очевидец: К весне 1933 года в нашей семье, да и у других сельчан, не осталось никаких запасов съестного. Начали голодать. Одна за другой семьи хоронили своих близких. У нас первым умер отец. Да разве только к нам пришла беда? И разве люди только гибли? Из-за отсутствия кормов пало почти все конское поголовье. Таким образом и людей, и тягла не хватало для проведения весеннего сева. Руководители колхоза и районные уполномоченные силой выгоняли народ в поле. Была в «Шляху до перемоги» бригадир. Имя Наталка, а вот фамилию запамятовал. Так и крутится в голове: Кнутенко. Наверное, потому, что вечно ходила с кнутом. И отстегала однажды моего четырнадцатилетнего брата Артема. Назначили Артемку погонщиком лошадей на бороновании и севе. Брел он к колхозному двору, еле передвигая опухшие, как колоды, ноги. Дошел и опустился на кучу навоза. Подступила к нему бригадирша:

— Чего разлегся, ледацюга, а ну, вставай! — и кнутом его…

Брат так и не встал. Привели его после домой.

А спустя несколько дней Артемки не стало. Способный был парень, учился отлично в школе, можно сказать, науки на лету хватал. И вот — в 14 лет ушел из жизни.

Собрался он на станцию Юзефполь поискать где-нибудь под вагоном хотя бы кочан кукурузы…

— Иди, сынок, — напутствовала мать. — Может, и нам что-нибудь принесешь.

Журналист: Позже стало известно, что на железнодорожных станциях Юзефполь, Синюха в амбарах и просто под открытым небом лежали ворохами сотни тонн пшеницы, ржи, кукурузы. Все это тщательно охранялось, обнесенное проволочной изгородью, прорастало, портилось — некому было вывозить. А вокруг этих богатств умирали от голода те самые люди, которые вырастили этот хлеб.

Очевидец: Не дошел братишка до станции, свалился по дороге. Помню, привез его старший брат Иван на повозке, которую выпросил у председателя. Как сейчас вижу, несет он его через двор к хате, а у матери даже слез нет, только смотрит испуганно то на мертвого сына, то на нас с сестрой, младших, — мы-то не за ним ли скоро пойдем?

Журналист: Ивана Медынского, подобравшего на обочине дороги умершего брата, сегодня и самого уже нет в живых. И вот что следует сказать, отвлекаясь от канвы нашего повествования. Всю жизнь, более 50 лет, проработал Иван Филиппович в своем колхозе. В те страшные голодные годы выжил. В 41-м ушел на фронт, попал со своей частью в окружение. А дальше — плен, позор и трагедия сталинских лагерей. В последние годы жизни — реабилитация и опять работа, работа… Но умер Иван Филиппович, и колхоз даже не похоронил человека (жена его в то время очень болела). Не отдали труженику последних почестей, которые во все времена люди отдавали даже бродягам. Поехал Михаил Филиппович Медынский недавно в родные места и не нашел могилы брата.

Очевидец: Вслед за Артемом голод унес маму. Было ей тогда 47 лет. И остались мы с Лизой одни, ей 16, мне 12 лет. Правда, Иван помогал, чем мог, но и сам с семьей бедовал не меньше…

А нас спасли воробьи, и… ежи. Самые обыкновенные колючие зверюшки, которые водились у речки Синюхи за селом. Но ведь тоже по-разному бывало — то подкараулишь ежика (а уж поймать его ничего не стоит), а то и по нескольку дней не встречаются. Ну и еще по ночам ходили мы на скотомогильник, хотя это запрещалось. Но все равно ходили — выкапывали туши, отрезали от них куски и уносили.

К лету 1933 г. от истощения пал почти весь крупный рогатый скот, лошади, овцы, сведенные в коллективное хозяйство. Погибли и наша корова, и слепенький Гнедко. Животных нечем было кормить да и ухаживать за скотом некому. С тяжелым чувством вспоминаю я, как подвязывали и

поддерживали на веревках истощенных лошадей. Это чтобы лошадь не ложилась — если ляжет, то подняться уже не могла, издыхала.

Археограф: Пик голода пришелся на весну и лето 1933 года. Ежедневно умирали голодной смертью тысячи людей. В то страшное время даже месяцам люди дали свои названия. Месяц март — березень — народ окрестил «пухкутень», что означало «пухнуть от голода». А апрель с поэтичным названием «квітень» превратился в «капутень» (от немецкого «капут», знакомого украинцам с 20-х годов).

Страшный месяц пухкутень унес в могилу отца Миши Медынского. Примерно в это же время вышло постановление президиума облисполкома о результатах проверки мясного налога и о ходе мясозаготовок по Ольшанскому району. Оказывается, крестьяне задолжали области 110 центнеров мяса за IV квартал 1932-го и I квартал 1933 годов, потому что «меры воздействия на неисправных налогосдатчиков вовсе не применялись и даже не применялись санкции к 43 кулацким хозяйствам, не выполнившим мясоналога». Разве руководителям области было неведомо, что на самом деле творилось в селах? Что едва ползавшие от голода крестьяне разрывали скотомогильники, а дети ели воробьев и ежей?

Нет, незнание — это слишком легкое объяснение, это уж сродни оправданию. Они нажимали, ибо выполняли высочайшую директиву — «любым способом». А люди — что люди… «Лес рубят — щепки летят».

Постановление предписывало «в течение 5-дневного срока применить штрафы к не выполнившим своих обязательств, представив областной комиссии данные об исполнении сего не позже 5 марта с. г.; обязать РИК выполнить не позже 5 марта с. г. недовыполненную часть плана I квартала...»

Мы не знаем, кто автор этого документа, у него нет подписи, есть только дата. Но можно не сомневаться, что ольшанские активисты, получив такой нагоняй, «поднажали и — «обеспечили». Только вот какой ценой?

Очевидец: Врезалась мне в память процедура собирания умерших от голода людей по хатам. Для этого была создана бригада из еще державшихся на ногах мужиков. Выделили им повозку и пару лошадей. Собранные трупы свозили на сельское кладбище и хоронили в братской могиле без гробов — на них не было досок, и некому их было делать. В одной такой могиле лежит моя мать. Вместе с нею спят вечным сном Аня Миркун, Никита Кравецкий. Им было по семнадцать. Колхозницу Марфу Курьянову зарыли в могилу заживо.

Журналист: Есть у Виктора Гюго высказывание: «Человек, дошедший до пределов отчаяния, становится равнодушным». Абсолютно равнодушно сделали свое дело отчаявшиеся, сами не надеявшиеся выжить могильщики. Сказали им, чтобы заехали в хату Курьяновой, они и заехали. Сняли Марфу с кровати, увезли на кладбище и опустили в могилу. а когда начали засыпать землей, увидели шевельнувшуюся руку. Но работу не прекратили. Марфа жила в одиночестве, все члены ее семьи умерли раньше, и не дать ее закопать полуживой было просто некому. А могильщикам, что сами ели держались на ногах, было все равно.

Очевидец: Теперь, когда я вижу кем-то выброшенный в мусорный ящик хлеб, я вспоминаю и эту страдалицу тетку Марфу Курьянову, и Аню Меркун, и Никиту Кравецкого, своих родителей и брата Артема — всех, кто умер, потому что не было хлеба. Вот такая горбушка, что выброшена в контейнер, могла тогда кому-то спасти жизнь…

5. Люди и звери

Журналист: Мы подошли, пожалуй, к самым трагическим страницам нашего повествования. Они о том, как голод превращал людей в животных, как он выжигал в них все человеческое, оставляя только самые примитивные инстинкты. Они о том, на что может быть способен человек, доведенный до края отчаяния. Психопатологию голода, естественно, в 30-е годы никто не изучал, но сейчас по многим художественным произведениям, вышедшим из «подполья», мы можем восстановить достоверную картину того, что происходило с человеческим организмом, с психикой. Прежде всего, исчезала брезгливость, ведь в пищу шло все, вплоть до сапог и ремней. Безразличное отношение к собственному положению притупляло сочувствие к другим, даже к своим родителям и детям.

Особенно страшен был голод для неустойчивого растущего детского организма. Первыми жертвами коллективизации и голода стали дети. В августе 1932 года была введена смертная казнь за хищение колхозной собственности, так называемый закон о «пяти колосках». Амнистия по делам закона, собственноручно написанного Сталиным, была запрещена. По нему в первую очередь расстреливали детей, собиравших колоски на полях…

Вот что писал в своих воспоминаниях друг детства Михаила Филипповича Петр Шкиндер: «Вокруг Стефановки раскинулись пшеничные поля. А у перекрестка двух дорог, где-то в полуки-

лометре от деревни — деревянная вышка. Сверху на ней — площадка для двух наблюдателей, внизу привязаны две лошади… Они сторожили от нас хлеб. Стоило кому-то сойти с дороги и сорвать колосок, его сразу же ловили. Где-то в условиях степной местности нашли бревна для вышки, хотя дерева не было даже для гробов…»

Очевидец: После объединения крестьян в колхоз «Шлях до перемоги» (его быстро народ переименовал в «Шлях до загибелі») наш председатель Филя Соколенко предупредил: все растущее на общественной земле, в том числе фруктовые сады, теперь принадлежит колхозу, а посему рвать плоды запрещено.

Но голод не тетка, а дети есть дети. Когда мы с сестричкой Лизой вслед за Артемом похоронили нашу маму, в доме совсем ничего из еды не было. И я не удержался, залез на вишню в нашем саду, которую сажал когда-то отец. В это время мимо ехали на бричке Филя и Федор Кравченко. А я или ягодами так увлекся, или уже к тому времени несколько оглох от голода, в общем, не заметил активистов. «А-а, сукин сын, подлец, попался!» — заорал Филя. Они сдернули меня с дерева и потащили к бричке, по дороге награждая подзатыльниками. Связали веревкой руки за спиной и бросили в бричку к своим ногам. Я плакал, умолял не бить меня. «Радетели за колхозное добро» были неумолимы, они привезли меня на колхозный двор, 2 — 3 десятка вишен вытрясли из рубашки и унесли в контору, как вещественное доказательство. Обыскав, бросили меня в пустую темную комору, где я просидел остаток дня и ночь. А утром в правлении Филя и Федор устроили мне допрос: «Кто послал тебя рвать вишни?» Видно, не добившись вразумительного ответа, дали мне на прощание пинка и отпустили. А потом оштрафовали Лизу за это мое «преступление», сняв с нее 5 трудодней…

Журналист: Порою жизнь подкидывает нам такие сюжеты — вовек не выдумать. Ну кто бы мог подумать, что история с вишнями может повториться через много лет? Будучи уже взрослым солидным человеком, майором, пройдя сквозь огонь и воду страшной войны, прибыл летом 1951 года в родную Стефановку Михаил Медынский. В отпуск к брату Ивану приехал. И первым делом завернул к тому месту, где когда-то стояла отцовская хата, а теперь только наполовину фашистами вырубленный вишневый садок оставался. Поцеловал деревья, посаженные отцовской рукой. На них, как и в июле 1933 года, спели ягоды. И вот решил он нарвать немного вишен на вареники, чтоб помянуть тех, кто сад сажал. И опять, как тогда, в 33-м, подъехал колхозный бригадир Арсень Кезыменко (активный помощник Фили Соколенко и его команды, в годы оккупации сотрудничавший с немцами). Остановил коня, этак важно сошел с брички и, не доходя нескольких метров, остановился. Долго всматривался, а потом, не поздоровавшись, сердито спросил: «Кто вам разрешил рвать колхозные вишни?». И тут прорвало сдержанного фронтовика: «Колхоз этот сад не сажал и не растил, это сад моих родителей. Все, что они оставили своим детям. Это память о них».

Ничего не ответил Арсень, сел в бричку и укатил. Лишь через несколько лет узнал Михаил Филиппович, что брата Ивана все же оштрафовали на 6 рублей за «кражу» колхозной собственности. Переболел крепко от этой встречи Медынский, даже сейчас горечь не прошла… Но вернемся в тот страшный 1933-й.

Очевидец: Голод доводил людей до безумия. По селам ходили слухи один страшнее другого: кто-то там убил своих детей, не в силах больше выдерживать их голодных стонов, кое-где дело доходило до самого ужасного — людоедства. По рассказам моих односельчан, Алексея Арнаута, брата Ивана и его жены Фени, не обошлось без этого и в Стефановке.

Археограф: Такие кошмарные истории вам расскажут почти в каждом украинском селе. К сожалению, в архивах документов об этом сохранилось чрезвычайно мало, то ли потому что сельсоветы старались скрыть от начальства подобные факты, то ли потому что все уголовные дела передавались в руки ОГПУ, а архивные хранилища КГБ пока еще закрыты для исследователей. Но все-таки у нас есть подтверждение, что случаи каннибализма не выдумка, не плод больной фантазии, не народная молва. Есть подлинные документы, спецсообщения, направленные в Одесскую областную контрольную комиссию Рабоче-крестьянской инспекции об убийствах и людоедстве в селах близ г.Зиновьевска (ныне Кировоград). Один из документов, содержащий сведения об этих ужасных случаях, заканчивается весьма неожиданной резолюцией: «Мной предложено отпустить 20 центнеров ржи для выдачи наиболее голодающим, особенно многосемейным. Раздачу производить при моем участии, чтобы хлеб попал имен нуждающимся». Кто же, несмотря на все репрессии, все же не побоялся и принял такое решение? Был ли это председатель сельсовета или председатель колхоза, установить уже никогда не удастся. Впрочем, излишне, наверное, выражать восторги по поводу такого естественного человеческого поступка. Просто надо помнить, что происходило это в тот же самый страшный месяц пухнутень (март), когда другие активисты только выколачивали из крестьян остатки продовольствия. Даже в такие годы с жестокостью и ненавистью рядом неизменно были добро и милосердие.

Очевидец: Как удалось нам с Лизой пережить то страшное время? Произошел случай, который словно бы толкнул нас: все, больше ждать нельзя, надо бежать из села. А случилось вот что. Мы с сестрой уже совсем ослабели, Лиза почти не поднималась с постели. А на работу гонят все равно. И вот, помню, лежала сестра на печи. Подъехали к дому Филя с Федором, спрашивают: почему Лиза не в поле? Хорошо ведь понимали ее состояние, но разъярились, видя, что она продолжает лежать. Выволокли сестру из хаты во двор и швырнули в открытый погреб. Я плакал, пытался защитить Лизу, но Филя отшвырнул меня ногой, как котенка. Сели истязатели в свою бричку и укатили. А я с трудом поднялся, подошел к погребу — Лиза лежала внизу и тихо стонала. К счастью, погреб был неглубокий, и она осталась жива. Я помог ей выбраться. После этого мы и решили: любым способом надо уходить подальше от родного дома, здесь ждет нас смерть.

Сухомлінова В.
(с.Ясенове Любашівського району)

РОЗІП'ЯТИЙ НА ГОЛОДІ ХЛІБОРОБСЬКИЙ НАРОД

Голодомор 1932 — 1933 років займає в історії нашого народу особливе місце. Про це свідчить і кількість жертв, і той факт, що тема голодомору була закритою для нашого народу протягом років радянської влади. Скорботна 70-та річниця трагедії українського народу і сьогодні викликає біль у серцях і душах людей, яким вдалося пережити ті жахливі часи. Мільйони селян, дорослих і дітей, громадян України померли в страшні роки рукотворного голодомору.

Світова історія знає чимало жахливих злочинів, однак не кожен із них можна порівняти з тим, що творилося з українським селом на початку 30-х років.

За різними оцінками науковців, дослідників, втрати населення України від голоду становлять від 3 до 10 млн. осіб, понад третини загиблих — діти, майбутнє нації. Однозначно встановлено, що причиною великої біди було не стихійне природне лихо, а насамперед факт фізичного знищення українських селян штучним голодом.

Щоб загнати селян у колгоспи, Сталін «розкуркулив» заможних селян. Щоб змусити українських колгоспників працювати на державу, він і застосував такий страхітливий терор.

Експропріація селян-власників спочатку була задумана у формі створення комун. На початку 1930 р. члени комун відвоювали собі присадибну ділянку з коровою, після чого колгосп став функціонувати у формі артілі. Щоб компенсувати цю поступку, Сталін експропріював громадське господарство артілей: у 1930 — 1932 рр. і колгоспна продукція просто з поля пішла на елеватори, без будь-якого відшкодування селянської праці. Тоді цілком стихійно, але дружно колгоспники зосередили трудові зусилля на присадибній ділянці. Частка України у створенні загальносоюзного фонду хлібних ресурсів різко впала.

Після цього захиталася вся програма форсованої індустріалізації. Щоб подолати саботаж, Сталін застосував проти українських і кубанських (на дві третини українських) колгоспників терор голодом, від якого вмирали сотні, тисячі людей. Доведені до відчаю селяни прагнули будь-що дістатися до міст, але й у місті їм все одно судилося помирати.

У Києві, Харкові, Дніпропетровську, Одесі та інших містах буденною справою для представників місцевої влади стала вранішнє очищення вулиць від трупів. Найвищого рівня смертність сягнула в областях, що спеціалізувалися на вирощуванні хліба, — Полтавській, Дніпропетровській, Кіровоградській та Одеській: мінімальний відсоток смертності становив 20 — 25. Частка померлих становила приблизно від однієї п'ятої до однієї сьомої загального числа населення. При тому, що в одному з округів за 1932 — 1933 рр. було зареєстровано лише 20 народжень, картина видається більш ніж переконливою.

Голод породжував згубні психічні симптоми, які декому було важно подолати. Люди писали анонімні доноси на своїх сусідів, що ті, мовляв, приховують зерно (часом не без підстави). Існують численні повідомлення про самогубства, майже завжди через повішання. Але найстрашнішим фактом було інше: людоїдство. Закону щодо людоїдства фактично не існувало. Але є дані про те, що наприкінці 30-х років 325 винних у цьому злочині (75 чоловік і 250 жінок) все ще відбували довічне

ув'язнення в таборах. Відомі десятки різних історій, пов'язаних із людоїдством. Одні поїдали членів своєї родини, інші ловили сторонніх дітей, ще інші влаштовували засідки на подорожніх тощо.

Ще дивовижніший аспект психопатії сталінізму можна побачити в тому, що ані слова про голод не дозволялося промовляти у пресі чи деінде. Ті, що порушували цей неписаний закон, підлягали арешту за «антирадянську пропаганду», звичайно отримуючи п'ять чи більше років у таборах.

…Міжнародний судовий процес «Голод 33-го року в Україні» було проведено в 60-х роках з ініціативи Міжнародного суду в Гаазі. Зрозуміло, без участі тодішньої УРСР. За вироком (розтягнутий на 200 сторінок), винуватець голодомору — комуністична система. Це вона принесла щедрій на врожаї Україні опухлі животики немовлят, вимерлі села, дикунські «вечері» матерів-канібалок. Це вона розіп'яла на голоді хліборобський народ…

«Сльоза гірка, як полини квітневі, і воля наша — від порога й трохи… Чи хоч колись прозріємо, збагнемо страшні уроки нашої епохи? — запитала наша сучасниця поетеса Наталка Поклад. Запитала себе, нас усіх. Ми нарешті збагнемо гірку суть професійного висновку суду. Заради пам'яті про минуле. Заради віри в наше майбутнє.

Пом'янемо відомі й безіменні жертви голодомору. Пам'ятаймо — це тут, на нашій землі, «смерть ходила тихо — не гриміли підкови. День поминання, квіти незів'ялі»…

** Опубліковано вперше в газеті «Хлібороб», Любашівський район*

ГОЛГОФА ГОЛОДНОЇ СМЕРТІ

Цього року виповнюється 70-та річниця жахливої національної трагедії — штучного голоду в Україні 1932 — 1933 рр., спричиненого насильницькою соціальною колективізацією, масовим розкуркуленням, горезвісними хлібозаготівлями, репресіями, злочинною політикою тогочасного тоталітарного режиму.

Голодне лихоліття в Україні не обійшло стороною наш край. Майже кожна родина ясенівських сіл постраждала від голодомору. Очевидці тих років згадують, як спустошені й обезлюднені села викликали важкий душевний біль, а нестерпний голод нічим не можна було заглушити.

Марфа Тарасівна Савчук, 1903 року народження, стверджує, що до самої смерті не забуде того лихоліття. Виростала вона у великій трудолюбивій сім'ї, у якій було дванадцять дітей — п'ятеро синів і сім дочок. У 1922 році сама вийшла заміж і народила одинадцятеро діток. Двійко з них померли, бідолашні, від голоду, і не залишилося ніякого сліду — ні могили, ні хреста. Доведені до відчаю люди поїдали все підряд. У полі збирали колоски, насіння з бур'янів, мололи все на жорнах і пекли коржики. А ще варили одну ложку висівок у літрі води, аби на довше вистачало.

Ще одна з старожилів — Ганна Сергіївна Бабіченко розповіла, що того страшного року їй виповнилось тринадцять. У сім'ї була восьмою, найменшою дитиною. Батько та один з братів повмирали перед самим голодомором. А той рік видався урожайним і на хліб, і на городину. Щоправда, раділи недовго. По селу ходила комісія з місцевих активістів і забирала зерно, картоплю, буряки і навіть одяг. Доводилось усе ховати на горищі або закопувати у землю. Але до зими «активісти» усе повигрібали. Їсти не було що, і діти ходили у поле збирати гнилі буряки, мерзлу картоплю, теребили бур'яни. Від голоду люди божеволіли, траплялися випадки людоїдства. Коли в одній молодій сім'ї чоловік зовсім охляв, дружина зарубала його сокирою, а м'ясо варила і годували ним сина. Хлопчик ожив, пожвавішав і повеселів й ненароком розповів про пригоду сусідам. Нещасну жінку забрали міліціонери, і її більше ніхто не бачив. Хлопчику ж дала притулок сусідська сім'я, яка згодом виїхала до Одеси. Ставши дорослим, він приїздив у село і згадував страхіття пережитого.

Був ще й такий випадок: в одній родині спочатку померли батьки і менша дочка. Старша дівчина заховала тіло своєї сестри на горище і по шматочку їла. Одного разу представники місцевої влади почули запах вареного м'яса і знайшли у казані руку. Звичайно, дитині вони нічого не заподіяли, а залишки трупа відвезли на цвинтар.

Часто в могилах закопували мертвих і ще живих людей, які вже не могли ходити.

Чимало родин викосила тоді під самий корінь невблаганна смерть. Сім'я Ганни Сергіївни вижила випадково. Якось, блукаючи у полі у пошуках їстівного, вона натрапила на закопану у

землі жіночу сорочку, наповнену кукурудзою. Десь з пуд зерна околицею принесла додому, а вночі разом з матір'ю переносили всю здобич. У хаті викопали яму і заховали дорогоцінну знахідку, добре замаскувавши дошками і застеливши рядниною. Щоночі потроху діставали, і того кукурудзяного варива вистачило до зелених листочків. А навесні вже пекли коржики з лободи, кропиви, цвіту акації, молотили зелене жито. Тим, хто ходив на роботу, видавали потроху кулешу. Тим, хто не міг працювати, не давали нічого. Опухлі, плачучи і стогнучи, вмирали. Вмирали з мрією хоч раз уволю наїстись…

**Матеріал зібрали учні 9 «А» класу Ясенівської ЗОШ І — ІІІ ступенів, Любашівський район.*

Федорчук Ю.
(смт. Любашівка)

ТОЙ СТРАШНИЙ 33-Й…

Під час найбільшого голодомору в історії України 1932 — 1933 років «смертю голодних» загинуло щонайменше 7 мільйонів осіб. Цифра не остаточна, деякі дослідники трагедії називають 12 — 13 і навіть 25 мільйонів. Офіційної цифри, як і офіційної, на найвищому державному рівні, історичної оцінки голодомору, найжахливішої форми наймасовішого терору, немає й досі — 70 років після того геноциду. Якби не зусилля унікальної громадської організації — Асоціації дослідників голодоморів, то, можливо, «неприємна» для багатьох тема тоталітарного минулого так і залишилася б полем інтересів вузького кола допитливих істориків.

Свідчення очевидців вражаючі — лавина голодних смертей наростала з місяця у місяць аж до початку літа 1933 року. Люди зраділи б і падалі, але її не можна було знайти. Тож їли коней, трупи коней, не обійшлось без канібалізму. Жорстока, невблаганна голодна смерть «косила» людей цілими селами. А ще живих сільські активісти блюзнірськи допитували: «Де закопаний хліб? Якщо немає, то чого ти іще живий?» Той, хто своєчасно приховав збіжжя, крадькома готував з проса кандьор (куліш без сала), а коли від цього опухали животи, рятувалися окропом. А дітям його вливали силою, бо ті кричали від страшного болю.

Сімдесятирічний Андрій Савич Косой добре пам'ятає ті голодні часи. Тоді йому було дев'ять років і жив він у с.Чижове Березівського району. Коли голодні батьки працювали у колгоспі, малолітній Андрій, найстаршенький у сім'ї, шукав їстівні бур'яни і траву, розоряв воронячі гнізда, надибував здохлу кішку і приносив додому. Ще на городі росло зелене жито, то він вкосював снопик, теребив зерно і трохи його підсмажував, а помоловши на жорнах, варив лемішку. На жаль, його брат Яша помер до року. Вижили сестра Женя і брат Іван.

Феодосія Трохимівна Шевченко, колишня жителька с.Заплази, дивом вижила у ті суворі голодні дні. Живими зосталися її батьки і 8 братів та сестер. А ось сусідські сім'ї Голубовських, Албулів та багато інших повимирали повністю. У пошуках їстівного серед пустуючих дворів де-не-де снували посинілі і майже прозорі дитячі тільця, які згодом вмирали прямо під тином.

Крім того, багатьох селян нещадно засуджували як «ворогів народу» або без суду і слідства виселяли до Сибіру, не всі туди доїжджали або ж вмирали, добравшись на чужину.

Щоразу, коли слухаю людей, дитяча пам'ять яких добре зберегла геноцид, не можу довго заспокоїтись. Це ж треба так ненавидіти народ в цілому, щоб приректи його на вимирання задля волі однієї людини! Думаю, що українці варті кращої долі, і оця сторінка його історії не може бути забута. І згадувати про те потрібно не лише у сумні річниці.

Голодомор 1933 року ще й понині відзивається гострим болем у серці 79-річної Анастасії Дмитрівни Папушой. У ті далекі роки десятирічна дівчинка відчула і пережила увесь жах очікування голодної смерті, гіркі втрати рідних, близьких та друзів. Темні віконниці багатьох осиротілих хат с.Новороманівки (Агафіївська сільрада) так і не освітились життєрадісним вогником.

Старого батька матері Христі поховали в одній могилі з малолітнім онуком Михайлом. Зліг у сиру землю брат Олександр. Не врятували їх від голодної смерті два мішки з пшеницею, заздалегідь закопані під хатою батьком Дмитром. Після двох розкуркулень, влаштованих місцевими «активістами», сім'я залишилась без засобів для існування. Мали тільки ту одежину, яку мати одягнула на дітей і переховувала їх на кладовищі, щоб не роздягли.

Опухлі від голоду Дуся з 12-річним братом Василем розоряли в степу мишачі нірки, пекли з акацієвого цвіту плецики. Їли все, що можна було жувати кровоточивими деснами.

А селом підводою звозили померлих страшною смертю. І немає прощення режиму, який кинув свій народ на вимирання найстрашнішим — голодом. Бо коли у людини немає матеріальних благ, вона сподівається, що згодом усього надбає, а от коли голодна, то світ немилий. А що робити матері, в очі якій заглядає голодна дітвора: чим годувати, як жити далі, для чого жити?

На чудового килима виміняли у любашівського єврея Фельдмана пуд кукурудзи. Згодом часто ходили милуватись на той витвір мистецтва.

Чим могли, допомагали старшому сину Івану, який мешкав в Одесі.

Відходили від голодних років досить важко. Батько працював у колгоспі, мати підробляла шиттям, але згадки про рідних та близьких ще довго нагадували про жахливу трагедію.

Усі колізії державотворення кінця 30-х років минулого століття болісно відбивались на кожному заможному українському селянинові, а здебільшого, на всіх роботящих сім'ях.

Добряче постраждала і сім'я тоді дворічної Зінаїди Федорівни Ратушняк. Її родину з с. Іванівки розкуркулили взимку 1930 року під час колективізації. Забрали усе майно, а викинувши дітей на сніг, замкнули і хату. Тож усім довелось жити у найманому помешканні. Батько подався до обласного центру на заробітки, де працював кухарем на заводі, а мати залишилась доглядати шістьох малолітніх дітей: Клаву, Тасю, Зіну, Туфіка, Любу і Колю. Батько допомагав грішми, але відвідував зрідка.

Голодні 1932 — 1933 роки переживали з важкими труднощами, бідували, як і всі в окрузі. Спухлі від голоду діти, мов тіні, бродили по спустілому селі в пошуках їстівного. Не пережили жахливого голодомору лише брати.

У 1934 році батько перевіз родину до міста, що в ті части було дуже важко зробити. А повернулися додому лише у 1942 році.

В.Васильєва
(с. Гвоздавка-І Любашівського району)

І СУМ ВІД СПОГАДІВ ЛЯГАЄ НА ЧОЛО...

Вона приносила малесеньке горнятко баланди зі школи, щоб розділити її з хворою матір'ю. Та більше лежала, бо не мала сили піднятися з ліжка. Дякувати Богу, на дворі вже стояла весна. Весна тридцять третього.

Ганя приносила додому зелені бур'яни, а мати, ледве доповзаючи до плити, готувала з них плецики. Шкільний кандьор та весняна трава врятували матір з наймолодшою донькою від голодної смерті. А от старшим не судилося вижити. Груня, Андрій і Сашко померли, як і багато односельчан Ганни Тимофіївни Науменко. На час голодомору їй виповнилось дванадцять років. Добре пам'ятає, як ховали братів і сестру, і як заради неї з останніх сил тягнулась до життя мати.

— Вночі дуже хотілося води і просила матір подати. Та тільки шепотіла: «Не можу, донечко, встати!» І я рачкувала до відра, щоб втамувати спрагу й голод.

З великої сім'ї, яка колись складалась з тринадцяти чоловік (з них — 11 дітей), в живих на сьогодні залишилась одна Ганя.

— Мати рано овдовіла. Чоловік пішов на «Карпати», та й загинув, залишивши її з трьома дітьми. Згодом вона вийшла заміж за такого ж вдівця, як сама, тільки с сімома дітьми. Я об'єднала сім'ї, ставши їхньою одинадцятою дитино, — продовжує розповідь Ганна Тимофіївна.

Брати й сестри, набагато старші, незабаром пішли «в люди», одружилися. А ще троє з найменшенькою залишились з батьками. У тридцять третьому всіх трьох схоронили. Ганнусі доля дарували життя.

Зараз бабусі Гані вісімдесят один рік. Збігають літа, а з ними здоров'я і сили, та невмируща пам'ять нагадує про чорні дні 33-го.

В.М.Левенець
(с. Гвоздавка-ІІ Любашівського району)

БІЛЬ ДУШІ ЛЮДСЬКОЇ

У чорному савані ступили на нашу землю чи не найсумніші в її історії роковини — 70-річчя Великого геноциду.

1932-й, 1933-й. Голод. Жах. Дике безправ'я. Найродючіша у світі земля густо вкрита мерцями. По зчорнілих від мук селах шастають з наганами агенти політуправління. Вони ж — інструктори, розпорядники, судді, вбивці.

Одним із найжорстокіших злочинів сталінізму проти українського народу був організований ним голод 1932 — 1933 рр. До нього держава штовхала село, яке відмовлялося прийняти колгоспну систему з початку його колективізації. Замислений Сталіним штучний голод свідомо спрямовувався на вигублення українського селянства. Люди не бажали йти у колгоспи, а вождю ввижалося, що українці мріють про негайний відрив від Москви, вихід з Союзу. За пекельним планом наслані партійці наказували вивезти з сіл усе зерно, навіть посівне. Забирали не лише колгоспне, а й те, що знаходили по хатах у людей, не залишаючи ні зернини.

Це страшне лихо не обійшло стороною і наше мальовниче село Гвоздавку Другу.

Василь Артемович Бур'ян, 1918 року народження, який пережив голод розповідає:

— До нашої хати під'їхала підвода з групою людей на чолі з уповноваженим по хлібозаготівлях з Любашівки. Забрали все: хліб, худобу, знаряддя праці, навіть залишки мамалиги зі столу. Восени 1932 р. на деревах не було листя, у селі ні кішок, ні собак — усе з'їли голодуючі.

Деякі люди ще мали якісь харчі і ходили в Ясенове на базар продавати, та по дорозі їх вбивали. Мої сестри померли, їх віднесли у спільну яму на кладовище. Я врятувався тим, що їв млинці з щавлю та іншого бур'яну.

Найголовнішим у трагедії є те, що голоду можна було уникнути. Інформація про мор, яка надходила з багатьох джерел була відома вищому керівництву партії та держави. Але всевладна командно-бюрократична система контролювала цей процес. Під страхом смерті люди мусили жити безпам'ятками.

Важко було мовчати гвоздавчанам про ті страшні роки, але мовчали. Людську пам'ять взяли під контроль на роки, десятиліття.

Про голодомор важко читати і важко розповідати. Акулина Марчук розповіла, що у 33-му їй було 25 років. Вона добре пам'ятає, як від хати до хати ходили спеціальні бригади. Це були свої ж односельчани, члени сільради та декілька комсомольців. Шукали зерно в хаті, на горищі, в коморі, повітці, навіть на вулиці, обшукували свинарник, клуню та сінник. Виламували сволоки на горищі, вистукували підлогу у хаті, перетоптували увесь двір та сад.

Не маючи що їсти, люди пекли хліб з висівок та з домішками трави, варили юшку з бур'яну. Їли бруньки з дерев. У селі зникли коні, вівці, корови, кури і качки, ловили гав та горобців і споживали. Доходило і до людоїдства. Бувало, видобували з-під снігу жолуді і пекли з них щось подібне до хліба, іноді додаючи трохи висівок чи гнилої картоплі.

А хто глибше, вичерпніше, щиріше скаже про це, хто правдивіше й достовірніше відтворить тодішній трагізм українського народу, як не жертви голоду? Дивом уцілілі, нині живі, вони мусять сказати про себе і про тих, кому не судилося дожити до пори викривальних свідчень проти сталінізму. Багато згаяно часу не з нашої вини, багато втрачено, але ми не запізнилися остаточно. Ми застали ще живих очевидців голодомору, і їхні свідчення — безцінні.

Жителька села Ганна Терентіївна Попова пригадує:

— У селі була епідемія малярії. Люди ходили лікуватися до лікаря Абрама Купермана. Туди йшли групами, щоб хтось не відійшов від групи, бо одиноких вбивали і поїдали. Мої старші брати і сестри померли з голоду, а я з сестрою було найменші, тому нам давали більше їсти. Поїдали все, що можна було, робили коржі з лободи та листя, взимку терли голі качани з кукурудзи і їли таке борошно. Село, яке берегло давні традиції, перетворилося на пустку. Люди дичавіли, їх гнітив страх, добрі звичаї заступили жорстокість і ненависть. Одна сім'я вижила тільки тому, що запрошувала до себе людей попоїсти, а самі не випускали їх з хати, вбивали і поїдали...

Страшно слухати і спогади Марії Миколаївни Шлікар:

— У сусідньому селі жила одна сім'я у маленькій хатині, як і всі, вони потерпали від голоду. Незабаром люди помітили, що їхні діти зникають саме біля того будинку. Згодом з«ясували, що тут займались канібалізмом.

Варвара Іванівна Штирба згадує, як важко жилося її сім'ї, у якій було десятеро дітей. Хліба колгосп не видавав на трудодні, на полі годували колгоспників ріденькою баландою з макухи або

дерті, а замість хліба давали маленькі «плецики» з сої. Восени ще якось трималися люди, поки були картопля, бурячок, а навесні всі пухли, ходили по полю, хитаючись. А хто падав, то часто вже й не вставав. Поля ж були під наглядом сторожа. Маленькі діти прохали у нього колоски зерна, а коли не давав, то декілька чоловік відволікали, а решта рвали колоски.

— За весну у нашому селі пройшли чотири хлібозаготівлі, — розповідає Єфросинія Буйвол. — Коли в черговий раз прийшли до нас у хату, мати, аби врятувати залишки зерна, розсипала його на печі, прикрила рядном і поклала нас, п'ятьох, зверху спати. Та коли заготівельники увірвались в хату, ми перелякались, злізли з печі і заховались, а зерно знайшли і забрали.

Пережила це страшне лихо і Марія Лук'янівна Красиловська, 1923 року народження. На той час їй було 10 років. Проте цю трагедію вона не забуде ніколи. У сім'ї їх було четверо. Вона — найстарша. Літнього дня у двір увійшли два чоловіки у міліцейській формі, вони шукали так звані «залишки» зерна, продукти. Але ще на початку року все в людей відібрали. Настала страшна зима. Люди пухли з голоду. Їли собак, кішок і навіть своїх дітей. Виснаженому організму вже не допомагали трави і перші бур'яни. Вимирали сім'ями.

На десятиліття можна засекретити архіви. Можна приховати у глибинах спецсховищ викривальні документи. Можна замести сліди злочинів. Можна раз, вдруге, втретє переписати історію. А з людською пам'яттю нічого не вдієш. Її знищити не можна.

Вклонімося ж праху замучених, вклонімося тим, хто береже про них пам'ять.

Не буває чужого горя і чужої біли. Живемо ми на одній землі, під одним небом і під одним сонцем. Нехай же ніколи не доведеться нам і нашим дітям пережити подібне.

Кудлач Олеся
(учениця 6-А класу Троїцької ЗОШ, Любашівський район)

НЕ ЗАБУВАЙМО СТРАШНОГО ЛИХОЛІТТЯ

Хочу розповісти читачам історію, яку повідала мені моя односільчанка Федора Остапівна:

«Голодного тридцять другого мені було дев'ять років. Мої батьки та брат померли з голоду, залишилась я одна. Хліба у людей не було, вони лягали спати з думкою про їжу. Багато з них вже й не вставали. Вимирали цілі вулиці.

Перед лихоліттям у село приїхала багатодітна сім'я. У них помер тато, і всі турботи про чотирьох дітей лягли на плечі дружини. Але незабаром і діти померли. Невдовзі я зустріла Марію (так звали жінку), і вона запросила мене до себе: «Я залишилась сама, і ти також, приходь, поговоримо». Прийшовши, я побачила на столі хлібину, а над нею заплакану Марію. Виявилося, що в неї є ще декілька паляниць. Так удвох і жили. Весною, як пробилась травичка, їли й її. Так чужа жінка стала мені матір'ю».

Думаю, що історія Федори Остапівни розчулить навіть найбезжальніше скам'яніле серце. Не забуваймо про людей, які пережили ці страшні роки!

Бондарчук Петро
(с.Пасат Балтського району)

ГОЛОДОМОР У НАШОМУ СЕЛІ ПАСАТ

Вони часто вечеряли разом: уповноважений з Балти Кузнецов, голова Балтської сільради Никифор Бойко і голова колгоспу ім. Шевченка Семен Бездітний. А в цей час на Ковалівку, Сабурське, Причепівку (так у Пасаті називають частини села) вирушали ударні бригади по заготівлі хліба. Вони мали тонкі залізні прути, якими штурхали скрізь, шукаючи зерно. У тих дворах, куди вперше прийшли ударні бригади, люди зазнали багато лиха.

Щоб забезпечити виконання доведеного плану, треба було зламати опір заможників. З Пасата вигнали працьовитих людей, які мали хліб. Такої наруги зазнали Оникій Зброжек, Василь

Чернецький, Саустиян Мазурик, Василь Дабіжа та інші жителі села. Кажуть, що багато зібраного зерна зберігалось у клуні Петра Цісаря. Його пильно охороняли. А люди вмирали.

Правда про голодомор у Пасаті живе у спогадах сучасників. Згадки людей, що пережили страшне горе, викликають жах. Розповіді очевидців голоду справляють таке ж гнітюче враження, як і грабіж фашистів (вони під загрозою зброї забрали у Івана Приймака двоє свиней). Загарбники пограбували жителя нашого села під час Вітчизняної війни, а тоді жорстокі бездумні виконавці чинили злочин проти своїх людей. Таке ніколи забути не можна.

Колишній житель Пасата Григорій Кирилович Куликівський розповідав: «У селі стало страшно. Люди лежали мертві під тинами, на подвір'ях. Ніхто не поспішав їх поховати. Не було зерна і картоплі — все забрали. Одного разу, опухлий від голоду, я вийшов у поле до скирти і витрусив з соломи дві жмені пшениці. Приніс додому і поклав на плиті просушити. Прийшли активісти сільради, наробили крику: О, дивіться, він зерно ховає! Забрати його!» Останні зернини висипали у мішок, понесли до сільради, а мене з хати вигнали…»

Жителька Пасата Марія Іванівна Кириченко говорить: «Як почався голод, то наша сім'я скоро опинилася у тяжкому становищі. Ми не мали їжі. Перебивалися, як могли. У нас забрали не тільки зерно, а й картоплю, буряки, квасолю. Навіть роздягали беззахисних односільчан. Самі пиячили й веселилися, а люди вмирали з голоду…»

Пригадав старожил села Максим Євтихійович Печерський: «Жили у Пасаті працьовиті люди. Вони утримували велику рогату худобу, овець, коней. Але ударні бригади все забрали. Жорстоко розправлялися з непокірними. Жив у нас Афанасій Павлович Куликівський. Не був куркулем — його хата була вкрита очеретом, мав тільки двоє коней і корову. Часто виступав цей чоловік проти мародерства, не давав зерна, говорив, що обдирають беззахисних трударів. Його назвали куркулем і забрали з села. І ніхто не захистив скривдженого трудівника».

Голод у 1932 — 1933 роках забрав з Пасата близько трьохсот чоловік. До цього часу ніхто не знає точної цифри.

То, можливо, не варто говорити про це? Померлих від голоду пасатян не повернути. В селі вирує нове життя.

Люди висловлюють різні думки. Пенсіонерка Любов Адамович гнівається: навіщо говорити про голод — це нічого не дасть для зміцнення нашого достатку. Іншої думки Володимир Шурко: треба увічнити пам'ять передчасно померлих людей.

Пенсіонерка Килина Піщанська стверджує, що всіх померлих від голоду пасатян поховано на старому цвинтарі, недалеко від її хати. Є в Пасаті «активісти», які ніколи не згадують тих людей, що передчасно пішли в могилу. Це ж вони допустили, що те місце, де поховано жертви голодомору, заросло бур'янами і чагарниками. Спалено дерев'яні хрести, а кам'яні побито. В селі нікому знайти часу і цементу, щоб упорядкувати могили. Не чути голосу депутатів сільради, які багато говорять про людей і нічого не роблять для увічнення пам'яті односільчан.

Чому так сталося? Чому колишні жителі Пасата Олексій Симакович, Веніамін Дабіжа, Софрон Карауш хоч і мало часу були в селі, але в міру своїх сил зробили все можливе для вшанування пам'яті голодоморців, а наші теперішні активісти виявляють пасивність?

Час вимагає того, щоб обговорити це питання. Тепер уже не можна нікого покарати, але правда повинна торжествувати.

Дехто байдуже ставиться до того, що знову може виникнути голод. Про його наступ свідчать недоєні опівдні корови на фермах сільгосппідприємства, не вивезений у степ гній, інше безладдя. Місцеві керівники більше дбають про власний достаток, ніж про поліпшення умов праці для людей.

Хочеться вірити, що голова сільгосппідприємства ім. Котовського Василь Парфентійович Побережний подбає про вшанування пам'яті померлих від голоду односільчан.

САВРАНСЬКИЙ РАЙОН У 1932 — 1933-му

Дослідженням голодомору 1932 — 1933 років в Савранському районі, а точніше, в селі Полянецькому, займалось подружжя Григоруків. Ще в 1988 — 1989 рр. Михайло Васильович, нині вже покійний, а Лідія Сергіївна і дотепер живе в Полянецькому.

Григорук Михайло Васильович, 1921 року народження, був головою відділення Асоціації дослідників українського голоду-геноциду 1932 — 1933 рр. в Одеській області. Був запрошений на міжнародний симпозіум «Голодомор 1932 — 1933 рр.», який проходив у Києві 5 — 7 вересня 1990 року, але поїхати не зміг. Тоді учасником симпозіуму стала Лідія Сергіївна.

Михайло Васильович і Лідія Сергіївна записали свідчення очевидців, склали списки померлих від голоду. На той час ще були живі свідки тих подій — двадцять чоловік. На сьогодні їх лишилося троє.

Завдячуючи подружжю Григоруків на сільському цвинтарі на загальних могилах були встановлені хрести, освячені священиком, і понині у травні тут відбуваються дійства в пам'ять по убієнних голодом в цьому селі. У сільському музеї можна побачити літературу про голодомор 1932 — 1933 рр. В місцевій школі вчителі проводять уроки пам'яті жертв голоду. Праця Григоруків відобразилась у народній книзі-меморіалі «33-й: Голод», авторами якої стали Лідія Коваленко і Володимир Маняк.

На жаль, в інших селах району така робота на той час не проводилась. І зараз зібрати подібну інформацію за такий період (короткий) часу важко. Деякі свідчення вдалось записати тепер, у 2003 році. Робота продовжується.

Григорук М. В.

Про те, що сталося в селі в 1932 — 1933 роках, мені розповідали учасники і очевидці тих подій:

ОЛІЙНИК ПЕТРО АНТОНОВИЧ, 1900 року народження
КУЛЬОВ ІВАН ІВАНОВИЧ, 1908 р. н.
КОВБАСЮК ГАФІЯ ФЕДОТІВНА, 1909 р. н.
КУЛЬЧИЦЬКИЙ ФЕДІР АРХИПОВИЧ, 1919 р. н.
ПАСТУХ ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ, 1908 р.н
МОРОЗ ЛУКА МИРОНОВИЧ, 1903 р. н.
КОВБАСЮК ГАННА ФЕДОТІВНА, 1914 р. н.
КОВБАСЮК ДМИТРО СЕВАСТІЯНОВИЧ, 1916 р. н.
САКАЛЮК МАРІЯ ІВАНІВНА, 1914 р. н.
ОЛІЙНИК СТЕПАНИДА ТИМОФІЇВНА, 1912 р. н.
БОРЖКОВА ОЛЬГА ВАСИЛІВНА, 1909 р. н.
ГОНЧАРУК ХАРИТИНА ТАРАСІВНА, 1906 р. н.
САКАЛЮК МИТРОФАН ГАВРИЛОВИЧ, 1916 р. н.
ЖИРУН ПОЛІНА ВАСИЛІВНА, 1917 р. н.
ГЕРАСИМЕНКО МАРІЯ ЗІНОВІЇВНА, 1901 р. н.
ОЛІЙНИК ОЛЕНА КИФОРІВНА, 1904 р. н.

Оці люди це все пережили. Петро Олійник звозив померлих на цвинтар, Дмитро Ковбасюк копав ями та рови на цвинтарі і загортав їх.

В 1931 — 1932 роках доводилися непосильні плани здачі хліба державі з кожного двору. Організували «штаби». В кожне село було направлено уповноважених. До нашого села прибув голова райвиконкому Талінський та уповноважений НКВС Журкін. Цей Журкін не розлучався з наганом. Штаби укомплектовувалися активістами з комнезаму. Це такі, як Крук Іван, Будик Сенька, Яжемковський Степан, Полька Кучерява, Ковбасюк Гаврило.

В районі була «чорна дошка», на яку записували ті села, які не виконали заготівель хліба. Якщо село занесено на «чорну дошку», то «штаби» вживали суворих заходів. Колгоспник Пастух здав державі 246 пудів хліба, а потім уся сім'я з 6 чоловік померла з голоду. Швець Марію привели в «штаб» і силували, щоб вона перед всіма говорила: «Я ворог народу, згноїла хліб, а державі не здала». А вона сказала: «Я не ворог народу, я хліб не згноїла, якби він у мене був, я здала б його державі». За це її побили і викинули з «штабу».

Почалася «розкулачка». Людей доводили до відчаю, деякі почали тікати з села, щоб не попасти під «розкулачку». Більшість виїхала в Грузію. У селі розорили кращих селян. Ось, наприклад, Ізотова Семена. В них була сім'я — 7 душ. Жили в одній половині недобудованої хати. Мав він одну пару коней, воза, плуг, дві борони. Забрали це і ще два відра квасолі…

Або Бойка Йосипа, Рябокоровка Кифора, Підвисоцького Федора, Коржа Івана, Боржкова Спиридона, Голобородька Мартіяна, Швеця Гордія та багато інших.

Герасименко Афанасій зі своєю Соломією працювали, як і всі хлібороби, біля землі. В них було шестеро дітей. У період «викачки» весь хліб забрали, але їм довели ще додатковий «твердий» план. У Герасименка уже хліба не було, його оголосили куркулем, який зриває виконання плану. Прислали бригаду з восьми чоловік, хату завалили, і сім'я з восьми чоловік залишилась під небом. Всі вони померли з голоду. Першим — батько, останньою — дочка Франя. Така доля спіткала і Пересунька Антона. Але він вижив і досі працює.

Весною 1933 року почався страшний голод. Найбільше померло з голоду в квітні і травні місяцях. Так, з 1 по 10 травня в Полянецькому померло 406 осіб з голоду, а всього померло з голоду 864 особи. Мені вже вдалося записати в список 733 особи.

В селі попід площами лежали люди, які від лободи пухли як колоди і вже ходити не могли. Двома возами збирали і возили на цвинтар померлих. Я тоді ходив у четвертий клас, а жили ми в крайній хаті села, то мені доводилось щоденно проходити півсела, поки дійду до школи. Я сам на свої очі бачив: людей скидали на віз, скільки влазило, і везли на цвинтар. Крушельницького Теофіля кинули в яму живого, він виліз з рову і ще 4 дні прожив на лободі. Олійника Ларія, його жінку Маринку, дочку Марфушу та сина Михайла закопали на їхньому городі. Олійника Василя і його брата теж закопали на городі. Багатьох так поховали. Герасименко Палажка з сином лежали мертвими більше тижня в хаті, поки за ними приїхали.

Бурдейний Архип, його жінка Марія та четверо дітей померли з голоду. Першим помер батько. Марія залишилась з дітьми. Сусідка розповіла, що Марія дуже просила бога, щоб померти першою і не бачити, як будуть помирати її діти. Останнім помер син Іван, йому було 6 років. Багато таких сімей вимерло: Головецький Юхим з жінкою і троє дітей, Гавецький Юстафій з жінкою і троє дітей, Гончарук Володимир з жінкою і троє дітей, Ковбасюк Максим з жінкою і троє дітей, Корданюк Михайло з дружиною і троє дітей, чотири сини Ковбасюка Онуфрія, Ковбасюк Онисько з жінкою і діти, Ковбасюк Лукаш з жінкою і троє дітей, Корданюк Онисько з жінкою і всі діти, Левицький Марко, жінка і троє дітей, Швець Маланка і її діти, Швець Федір і троє дітей.

З кожним днем голод ставав ще страшнішим. Люди почали їсти людей. Полтавчука Ананія витягли з ями, відрізали руки і ноги. Знайшли, хто це зробив. Це були ті, хто кидав їх у яму, дяк Гладковський та Ковбасюк Максим. У сільській раді показувати зварене м'ясо, яке забрали в них.

Досліджено, що на дяка Гладковського активісти склали наклеп, побили його, від чого він і помер. Це засвідчили сусіди Гладковського, сім'я Сакалюк Марії Василівни.

Пастух Докія Опанасівна свою дочку, яка померла з голоду, порубала, м'ясо засолила в діжці, а кістки закопала на городі. Той же Ковбасюк Максим з'їв свого померлого сина. Сакалюк Павло Арсентійович з дружиною, втративши розум, вбили свою дитину і з'їли. Отаке страхіття робилося в нашому селі. Після «розкулачки» в селі залишилось багато пустих хат. Уже весною в 1933 році не вистачало людей для роботи в полі. Тому до нас в село приїхали переселенці з Дзержинського району Житомирської області.

А хто розкулачував? Це здебільшого були ледацюги, які не хотіли працювати, ходили обірвані і голодні, жили в рудих хатах, схожих на погані сараї. При «розкулачці» вони стягали з людей чоботи і одежу і натягали на себе. Не соромились, ходили в тому, що здерли. Все, що забрали, розтринькали, перебили, переламали.

Я в цьому селі народився, виріс. Свого часу закінчив педучилище, вищу партійну школу при ЦК КПРС, працював головою сільради, секретарем парткому, головою колгоспу, а зараз пенсіонер. Не був у селі тільки в період Великої Вітчизняної війни. Призваний до лав Червоної армії 22 квітня 1941 року. Весь час був на фронті. Закінчив війну в Китаї, в Порт-Артурі. Всі дані, що тут є, достовірні.

Надутик Петро Петрович

ДУМА ПРО КОДИМУ*

Землі одноосібників у Кодимі зменшувалися. Забирали сади, виноградники, веселі «за церквою», на «вікнині», на «поповому лану». Забирали у кодимчан надію, чорну ріллю, зорану снарядами, кулями братовбивчими засіяну, білими тілами зволочену. Все рідше вставали ранками кодимські господарки. Не будили своїх корівок, овечок, які сумовито мукали, сльозливо «блеяли» у колективних збіговиськах, часто уже без ласкавих імен Зоряна, Квітка. Імена мали хіба що одні, прости, Господи, бугаї...

І на наш благословенний куточок Поділля насувалося лихо, ніколи не чуване у своїй жорстокості, ніким не бачене у своїй потворності.

У свій час Катерина П, відьма вража, край веселий, край зелений панам роздарувала, а Сталін — колгоспам, що було одне і те ж. Віддав колгоспам від краю до краю, а колгоспникам зоставив те, де поховають. Ріс відсоток колективізації. За матеріалами Молдавського обкому партії у березні 1932 року подавалося про район Кодимський: «Було колективізовано 1 грудня — 20,9%, червень 1931 — 70,1%, у грудні 1931 — 89,8%, у березні 1932 року — 91%». Готуючи

смертоносний наступ на село, більшовицький режим завіз або виховав на місцях новітніх опричників, чиїми руками було завдано першого удару (господарського, морального) по хліборобові, його совісті, що споконвіку диктувала: благо — праця, зло — байдикування. Найсумлінніші жителі з моєї вулиці Шевченка виявилися «класово-ворожим елементом», а найзатяшні нероби — «аграрним пролетаріатом», якому доручалася головна роль в «революційній ломці села».

Не знаю, як забагато за свій вік мала Кодима та села навколо неї різномастних запроданців і чужинських холуїв. Та важко у її історії знайти більших каїнів за «активістів-комнезамівців», які знущалися над народом.

І йшла по моїй вулиці бригада «потрошителів»: Чорний, Лисюк, Гусєва. З хати в хату, з подвір'я на подвір'я. І стрічав їх уже понад 90-річний Козаченко Оникій Корнійович:

— Що хочете, діти?

— Хліба, зерна, діду... І знаходили, і забирали. А через день знов приходили. Побачили жорна. Сказали Корнійовичу: піди до сільради і візьми довідку на жорна. Пішов дід ожеледицею, приніс довідку. А жорна вже побиті. Впав дід на коліна і прокляв невірних: хто ці жорна побив — щоб йому відбилося, Бог покарав...

А активісти посміювалися, смачно гризли знайдені у зерні яблука та іржали:

— Смачні, діду, яблука. Тепер не зогниють.

Стогнав безсило Козаченко, який добре знав тих Козаченків, які «молотили» дворових пана Хоментовського в 1868 році... А на весну діда не стало.

Сількор «Нової доби» Григорій Швець згадує: «У 1932 році працював я трактористом. Був у мене трактор американського воробництва, марки «Інтер». У той час комбайна ще не було, то я своїм трактором тягнув молотарки МК-900 і МК-1000. І молотив я у ті роки. І знаю, що врожай був — добрий — пшениця, жито, ячмінь, горох. Кожний день забирали хліб від молотарки і вивозили в Заготзерно, на станцію.

У колгоспах хліба не дали. А що було, активісти з горищ познімали, з горнят повисипали, навіть в землі знаходили. Закрили тоді млин, а вітряки опечатали, щоб люди не заходили. Стали люди жорнами користуватися, та пішли активісти по селу і побили їх.

В ті роки і я був комсомольцем. Тому і мене бити жорна посилали. Та я не пішов. А якось увечері відбулися комсомольські збори і мене виключили з комсомолу. Казали: «Це липовий комсомолець, такий нам не потрібен...»

— Розкуркулення, — розповідає Григорій Максимішин, — вивіз хліба, пограбування людей праці, які зросили потом клаптики землі, дістали одні криваві мозолі, приводило людей до відчаю. У їхніх хатах влаштовували школи та клуби, колгоспні ферми. Знущальним був у колгоспах заробіток. За цілий рік 2 господарі не могли заробити й центнера хліба... А коли не могли заробити, то навіщо працювати у тому колгоспі? Виходили. Мотиви в більшості випадків аналогічні: «Прошу виключити мене з колгоспу, так як сім'я пухне з голоду, нема чого їсти. На практиці переконався, що в колгоспі гірше». Але й з колгоспу не так просто можна було вийти, бо падали оті горезвісні високі показники «сплошной коллективизации». А як бачимо, відсотки поверх 90 були досягнуті практично за рік. Керівництво району, ясна річ, раділо. У нього, як назвав свою статтю Сталін, певне теж було «головокружение от успехов». Певно, що приємне. А селян думи обсідали, голови боліли, бо все йшло шкереберть, на розвал, на усуспільнення.

Тепер про цифри, про які мовиться, коли ми говорили про масове зростання партосередків на Україні. На 1 травня 1933 року у Кодимському районі було 8 партосередків, 12 кандидатських груп. 29 квітня вийшла постанова ЦК КП(б)У про збільшення рядів комуністів, особливо серед селян. На день опублікування згадуваного документа розстановка партійних сил по району була така: всього на обліку перебувало 183 комуністи. Працювали безпосередньо у колгоспах: — рядових — 47, трактористів — 3, бригадирів — 18, зав. фермами — 7, представників правлінь та інших членів правлінь — 21, працювали на інших роботах — 8, на партроботі — 1, на радянській — 31, на кооперативній — 25, учителями — 14, «переброшено коммунистов в колхозы во время сева с других работ» — 8. До згадуваної постанови КП(б)У було 8 партосередків і 12 кандидатських груп, а через два з половиною місяці партосередків стало 16, а кандидатських груп — 13. Такі були «верхи». А «низи»? Хто зараз підрахує отих «активістів» і «примкнувших к ним»? Кожне село може їх згадати. Апостол Лука казав, що, немає у світі нічого таємного, все з часом стає явним, відомим.

Після Вітчизняної війни (не одразу) ми стали висікати на пам'ятниках слова: «Ніхто не забутий. Ніщо не забуто». На жаль, це не завжди так. У нас не раз вибивали історичну пам'ять і про людей, замордованих у Мордовіях, та їх катів, про заморених на колгоспних полях та їх осавулів, про ті чи інші події.

Згадай, Кодимщино, всіх і все…

І не багато пройшло літ після громадянської — понад десяток, а відчувала Кодимщина, що знову находить лихо, певне, ще зловісніше. І знову ж таки, замішане на тероризмі.

А як же могло бути? Коли у 1922-му році було заявлено Леніним: «Величайшая ошибка думать, что НЭП положит конец террору. Мы еще вернемся к террору, и к террору экономическому» (том 54, стор.160). Повертались. І не тільки до економічного повертались. У тридцяті роки… Бригади йшли. І гуділо вулицями перед ними: Ідуть! Ідуть! І люди сполошувались, немов татарва на них налітала. А йшли, свої, «совєцькі» люди, часом, односельці, родичі. Збирали-забирали все їстівне, насильницьки сприяли вступу селян до колгоспів іменем революції, іменем партії, іменем радянської влади і її виконавчих комітетів, у яких не все виходило «по-більшовицьки». Недаремно ще на початку 1930 року це схвилювало «верхи» і вийшла постанова ЦКК СРСР про дострокові перевибори сільських рад і рад виконкомів у районах суцільної колективізації, підписана Михайлом Калініним, у якій, зокрема, було наголошено: «…сельский Совет, не перестроивший своей работы, не ставший во главе колхозного движения, отстающий от темпов социалистического преобразования деревни, не умеющий организовать бедняцко-батрацкие массы — такой сельский Совет подлежит немедленному переизбранию».

От і старалися «уполномоченные» від влади, щоб і довіру її виправдати, і щоб владі не загрожувало «немедленное переизбрание». Держали «революционный шаг» по всіх селах району. Тримали «шаг» у Стримбі: Підлісовська Олександра, Бурлака Петро, Бойко Петро. Прийшли у сім'ю Молдовських, які хату славну мали, 12 душ у ній жило. Не пожаліли. Все перерили, навіть припічок розвалили бойові комсомольці, останні квасолини забрали. Довелося хату продати, купити якусь «шевченківську» та корову, яка і рятувала сім'ю.

— А бригада жила добре, — говорила про їх будейських «колег» вчителька Пішанська Оксана Йосипівна, — прийшли до нас на чолі з Василем Гур'євим після чергового банкету. Мати на печі зерно пшениці, кукурудзи висипала, ряденцем приховала. А я з Ганнусею та шестирічним Семенком (буде партизанити з Мурзіним, у 19 літ загине в Угорщині, біля озера Балатон) прилягли на печі. Та повикидали нас з печі, немов цуценят. Все забрали, і воли теж. А корівку, плачучи, я сама у колгосп відігнала… залякані були, наче раби. Робили і мовчали. Один будейський самодур гонив палицею тих, хто не хотів працювати. І ніс хтось із односельців на грудях табличку з написом «Ліниві», і несли якийсь «прапор» з мішковини, і отримували удари.

І це робили з нашими людьми в ХХ сторіччі, в час «великого перелому»…

У 1932 році на Україні було зібрано урожай зернових не гірший за попередні роки. А зловісна примара голоду нависала над нею, над її народом, який попав в немилість продовжувача справи Леніна. Його соратників. І не посуха чи недорід стали причиною голоду як по Україні в цілому, так і у нашому районі зокрема.

Про це мав десятки і десятки розмов із жителями Кодими та району. Ці розмови розривають серце, тривожать думи, як ніщо інше. Інколи здається, що живеш у тому часі, у ті літа, чуєш гамір колгоспних зібрань, п'яні окрики членів бригад «обходчиков» дворів колгоспників, бачиш їхні залізні палиці-щупи, які, здається, пронизують не тільки землю, стені, а й саме серце твоє, і тоді починаєш у повній мірі відчувати і безмірність народної трагедії, і досі не покараний злочин всіляко хваленої комуно-радянської влади, яка воювала із своїм народом скрізь по Україні. Я бачу сотні безіменних могил по району, в пам'яті оглядаю стіну Плачу у Пиріжній на кладовищі: «Люди, не забудьмо загиблих у голодомор». Перед очима проходять люди-сновиди, яким у більшості хрестів не ставили. Поминальних свіч не засвітчували, дзвони їм не грали. Плачуть переді мною старики-дідусі і бабусі. А тоді, у 193 — 1933 роках вони були молодими, серед своїх ровесників, сотні яких тоді бідували, білий світ проклинаючи.

Зажурилась Україна, що ніде прожити…

Зажурилась Кодима. У 1931 році став працювати цегельний завод. Чимало кодимського і французького (з Лисогірки) люду потяглося до нього. Пекельний жар опалювальних печей здавався їм не таким нестерпним, як підневільна праця у колгоспі, де робочий день, як рік, де робота, як ярмо на шиї, яке ніхто не хоче зняти. У 1932 році запрацювала повидловарка — «прабабуся» нинішнього плодоконсервного заводу. Поспішали люди і туди.

Документи, факти, свідчення, розповіді, фотокопії листів, фотографії знесилених голодом дітей і радісних на підводах «хлібозаготівельників» під червоними прапорами і транспортантами з гаслами «Хлеб — государству!» — все це було. Водночас, ніде правди діти, мушу писати і про те, що в оцінці трагічних тридцятих років на Україні мені зустрічалися громадяни, які категорично заявляли: «Такого не могло бути!»

Про це були дописи у райгазету «Вісті Кодимщини» двох колишніх господарських керівників із Лабушного та Писарівки. Особисто мені про це роздратовано казали колишній директор школи, колишній працівник райсільгосуправління і колишній учитель. Директор казав:

— Таке вам розповідають ті, які ображені радянською владою, злі на неї…

Ветеран сільгоспуправління:

— Я — з Київщини, там голоду не було….

Учитель поет:

— Яке людоїдство? Збираєте усяку неправду…

Про те, що було у наших селах після «великого перелому», мова піде дещо далі. До речі, всі, про кого згадав, є «вірні ленівці», хоча суть начебто не в цьому.

Ветеран із сільгоспуправління у 1933 році жив у Кагарлицькому районі. Каже, що все «було нормально» тоді у районі. Дозволю собі навести витяг із листа колгоспника артілі «Колгоспне село» («Колективізація і голод на Україні», К, «Наукова думка», 1992 р., № 350, стор.596), написаний у січні 1933 року, тобто у розпал голодомору.

Одразу ж зазначу, що ветеран сільгоспуправління не першим «відкрив Америку» про надуманість голокосту на Україні. Шлях боязливого і злочинного замовчування окозамилювання про 33-й рік першим, певне, обрав кумир ветерана — Йосип Джугашвілі. Ще у січні 1933 року, коли вже насувалося лихо, Сталін з трибуни об'єднаного пленуму ЦК і ЦК ВКП(б) казав: «Ми, безперечно, добились того, що матеріальне становище робітників і селян поліпшується у нас рік у рік. В цьому можуть сумніватися хіба тільки закляті вороги Радянської влади» (Сталін Й.В.). Деякі сучасні кодимські неосталіністи «по-своєму» стверджують це саме. Така їх реакція.

А як реагували на цинічно-загрозливу заяву вождя колгоспники у 33-му? Так от, колгоспник із пам'ятного для ветерана сільгоспуправління Кагарлицького ра йону (село Сущани), так змальовує у листі в газету «Колгоспне село» становище, властиве для багатьох сіл: «Ось що я розкажу у відповідь на промову тов.Сталіна (про яку ми згадували вище). Уже другий рік тяжко голодає село Сущани. Заражаються від усякої нечистоти, яку їдять, і мруть люди, як мухи восени. Нема хліба, хоч у 1932 році жодного центнера хлібозаготівель не було взято в державу».

В районах, які оточують Кагарлицький, шановний ветеране, було не краще. В Обухівському районі в колгоспах імені Молотова, «Більшовицька перемога», «Червоний лан»… ще за вересень минулого року з колгоспів вийшло близько 200 колгоспників, незадоволених зрівнялівкою, поденщиною.

Подібні приклади «поліпшеного» життя селян можна навести і для колишнього директора і колишнього вчителя, які проживали у 1933 році на Полтавщині та Одещині, частина якої перебувала (може, на щастя?) тоді у складі боярської Румунії і, звичайно не мала «щастя» голодомору 1933. А та що не була? А та не була винятком. Мала весь «букет» примусової колективізації: залякували, морили голодом, конфіскували, виселяли за межі України.

Коли наш вчитель-поет ще був підлітком, ось що писав вчитель Бесарабов до редакції газети «Вісті» (15 березня 1933 р.): «У цьому році (1933!) по всій Україні гарний урожай, а вчительство погано постачається продуктами першої необхідності. Вчительство чекало централізованого постачання. Але що ж воно, центромучительство, вчителям дало? Замість минулої голодухи і отікання від голоду наприкінці року, в цьому році голод у повний розмах розпочався з початку учбового року…» Це діялось на Одещині.

Цього вразливого матеріалу, може, й замало для шановних моїх пенсіонерів-опонентів. Буде змога, то колись по даній темі більше буде дано свідчень, а поки продовжимо розмову про Кодиму та район у розглядуваний час.

Судили і розстрілювали людей і на нашій зболеній Кодимщині. Звичайно, партійні органи району про ці явища знали, знали, що після «года великого перелома» всі зусилля необхідно направляти на віришення проблем колективізації. А у який спосіб, то над цим не дуже задумувалися, знали: вказівки будуть.

Ще у січні 1930 року Каганович заявив, що все керівництво створенням та розвитком колгоспів здійснюють «безпосередньо та виключно» особи з партійного апарату. Коли «особи» у цій роботі, бувало, «передавали куті меду», то страждали чисто символічно. Наприклад, у тому ж році, коли Каганович говорив про партійний апарат, ОКК (окружна контрольна комісія) розглянула справу секретаря Крутянського РПК (районного партійного комітету) тов. Шутова та голови РВК (районного виконавчого комітету) т.Николайчука. Ці товариші неправильно орієнтували райпарторганізацію про постанови партії в зв'язку з розкуркуленням. Роботу було проведено «ударним порядком» протягом трьох днів, без всілякої підготовки, вживали масове розкуркулення середняцьких господарств, незаконні арешти.

ОКК оголосила секретареві РПК сувору догану з забороною обіймати відповідальні посади першому протягом двох, а другому протягом одного року. Цей огляд інформаційної групи ЦКК КП(б) УНК РСІ від 8 травня 1930 року поданий із грифом «зовсім таємно».

Отак «зовсім таємно» фіксувалося скрізь. Районні керівники, як правило, були членами партії. Члени партії посідали адміністраційні посади у будь-якому селі — в Будеях, Загнітковому, Шершенцях, смт Слобідці. Місцеві правителі, які стали ними за радянського часу, були здебільшого людьми безідейними, а часто і аморальними, хоча серед них траплялися і старі партійці (Довгий у Будеях, Розенмейєр у Кодимі, Балтянський у Тимковому, Козоріз у Івашковому), що зберегли деякі із своїх колишніх ілюзій. Молоді люди вступали до комсомолу, щоб уникнути праці у полі, стати керівником будь-якої ланки, хоча це і не завжди рятувало від гніву влади. У 1933 році, наприклад, було усунуто 49,2% голів колгоспів в Одеській області, а також 33,2% керівників нижчої ланки, зокрема бригадирів та інших колгоспних організаторів. Такий великий відсоток зміни керівників можна пояснювати не лише їх бездарним керівництвом, а й намаганням влади ховати сліди їх злочинів, а отже, і влади, тим більше, в період голодомору.

Збираючи матеріали про цей трагічний час, а ознайомився із дослідженнями Роберта Конвеста, його книгою «Жнива скорботи». Її автор — відомий письменник і соціолог, зокрема, зазначав, що «…місцеві провідники партійно-державного курсу, звичайно, не терпіли від голоду, оскільки отримували добрі пайки». І далі наводить слова, які писала одна жінка своєму чоловікові до війська по те, що «майже всі люди в нашому селі опухли з голоду, за винятком голови колгоспу, бригадирів та активістів». Із усією відповідальністю я можу стверджувати правдивість наведених автором свідчень.

Розмовляв нещодавно із земляком Миколою Никифоровичем Маковеєм, який перед початком голодомору працював трактористом у одному із колгоспів у селі Сербах. Він і сербляни, яких він заохотив добровільно йти до армії, отримували листи про голодомор на Україні аж у Владивостоці. В Особливій Далекосхідній армії разом із ним читалиті листи Терентій Карпович Замчевський, Федір Прокопович Білоконь (старший брат Героя праці із Сербів Віктора Прокоповича Білоконя). Хотіли солдати переслати чогось їстівного чи товарів на обмін, але те не дозволялось. Сестра Миколи Никифоровича Мотря допомагала хлібними запасами, які заробив брат перед від'їздом до армії, сім'ям сусідським Петра Пташенчука (3 дітей), Захара Пташенчука (6 дітей), Куцак Поліни (4 дітей). Повернувшись з армії, Микола Никифорович сказав усім: «Добре, що ви вижили…».

У розмовах з очевидцями голодомору у селах Будеях, Тимковому, Пиріжній, Івашковому, Лисогірці та інших селах я десятки разів чув про те, що керівникик сільських рад, колгоспів, партійці, комсомольці «себе не обіжали». Оте «не обіжали» завжди викликало обурення, бо знаю, бачу, чую, як і по сьогодні ця турбота про себе продовжується у новому поколінні прибічників «світлого майбутнього», звичайно, для когось, а собі роблять світлим сьогодення і не менш безсоромно, ніж творці голодомору.

Тоді партійні бонзи за допомогою продуктових подачок забезпечували себе і жіночою ласкою. До речі, той же автор «Жнив скороботи» наводить таке: «Подамо опис їдальні для партійних керівників у с.Погребище (у сусідній Вінниччині): «Вдень і вночі її охороняла міліція, тримаючи селян та їхніх дітей на віддалі від ресторану… В їдальні за дуже низькими цінами районним бонзам подавали білий хліб, м'ясо, птицю, консервовані фрукти, делікатеси, вина та солодощі. Водночас працівникам їдальні видавали також мікоянські пайки, куди входило двадцять різних харчових продуктів. А навколо цих оазисів лютували голод і смерть».

Така вона правда.

Знайомство з архівними матеріалами, художніми і документальними творами, в тому числі і через телебачення та кіно, контакти з очевидцями страхітливого року у Кодимі і селах району — все оте і стало основою розповіді про народне лихо, яку подаю читачам.

Я не думаю, що дещо посилена увага до цієї сторінки історії міста буде перебільшеною, бо, як і для всієї України, вона є однією з етапних, визначальних, вона — сторінка Пам'яті про убієнних, пам'яті жахіття 1933 року. Її доносять до нас дивом уцілілі від нього діди і бабусі. На цю пам'ять державна влада наклала заборону, прокляття. Її намагалися знищити, заблокувати страхом. Але вона жила, проривалась, мов джерело. Вона йде до нас. Приймімо її, не одкидаймо, не слухаймося тих, які сичать: «Кому это надо?», бо лихо нам буде… Це ж треба було нас так дурити. І не одне покоління. Ні у школі мені, ні в університетах, в тому числі і марксизму-ленінізму, про голод не заїкнулась жодна вчителька, жоден професор, який ним, може, і став, захистивши докторську роботу на тему, скажімо, «Победа колхозного строя в СССР»… Секрет бойкоту слова «голод» був простий: сам Сталін дав вказівку ставитися до нього, як до неіснуючої проблеми. Недарма запопадливо писав до нього секретар ЦК КПУ С.Є.Косіор: «Всілякі розмови про «голод» на Україні треба категорично відкинути»… Бачите, навіть слово про оте лихо від брав у лапки… Як він таке писав «батькові українського народу», то не могли бути іншими ці міркування і для тодішніх керівників Кодимського райкому партії — М.Холостенка, М.Дмитришина. Хоча, хто зна? У березні

1932 року в районі було колективізовано 91 відсоток селянських господарств. А що дійсно за цим ховалося — «левацкие загибы за успешное проведение хлебозаготовок» чи «капитулянтские, правоопортунические настроения» у кодимських партійних керівників, як писала про них уже згадувана газета «Правда» 29 січня 1932 року — сьогодні сказати важко. Тоді зняли районне керівництво. Та нове не могло зупинити наступаючий голод, зростаючі траурні (це лише спочатку) процесії. Часті у ті роки зміни керівників району, голів сільрад, колгоспів можна пояснити не тільки бездарною роботою, а й намаганням влади ховати правду про злочин своїх номенклатурщиків у проведенні сумнівними прийомами завдань колективізації, побудови соціалізму.

«Умолчания, сокрытие правды» в рік голокосту досягли небачених висот. Я дивився старі газети, переглядав «районку» 40 — 80-х років — ні слова про голод.

Багато людей вже померло, не чувши про нього. А за кордоном про нього знали. А в Америці працювала (ще тоді) комісія Чейза, яка вивчала обставини голоду на Україні, в Канаді оплакували померлих голодною смертю в день скорботи 27 травня 1932 року. Берлінська газета опублікувала статтю дописувача з Одеси Вільма Штайна, про те, що українське селянство покинуло свої спустошені села і з саквами на плечах йде у світ шукати кращої долі. Штайн зауважує: «то не сарана (а ми вже згадували, як весною 1932 року налетіла вона на Кодимський район), ані посуха, ані поганий врожай не є причиною цього голоду, а безглузде прискорення комуністичної колективізації».

Та із саквами у світ божий не дуже й можна було поїхати усім із кодимського залізничного вокзалу. Кодимські городяни, як і працювали на повидловарці, цегельному заводі, на залізниці, відчуваючи кістляву руку голоду, все ж зривалися, їхали світ за очі, а колгоспникам колгоспу «Комунар» та інших сіл району зробити це ставало важче. Ще у 1930 році, після суцільної колективізації, вони знов відчули подих кріпосного права, скасованого у 1861 році. Сталін видав директиву: колгоспникам паспортів не видавати. Вважали, що без паспорта колгоспник у Стримбі чи Олексіївці буде вічним рабом.

Кріпосництво: праця селянина за змістом була, працею раба. Раба Спартака у Давньому Римі годували і вдягали, а у колгоспниці із Котовців Одарки Рибак сталінські опричники тричі забирали в хаті все їстівне, а наостанок хотіли і кожух забрати, здираючи його з невеличкої на зріст 26-річної Одарочки — господарочки, яка той кожух на себе накинула.

Осатанівши від несправедливості, жіночка, побита та пошарпана, не віддала кожуха.

Лежала у ньому на покривавленім од бійки січневому снігу.

— Брось ее, — мовив міліціонер комсомольцю, — подохнет и так…

Голод гнав кодимчан на вокзал. Бігли, вискакували вони на «бочкарі», «товарняки» — і у світ: за хлібом, за хлібом!

Чоловік 83-річної Марії Микитівни Фаріон Іван Давидович (обоє родом із Сербів) аж до Ленінграда добирався. Бачив усякого. Як із тих «бочок» зривалися люди під колеса, як стягували їх. А в колишній царській столиці хліба було вдосталь. Кілька разів їздив Іван. Отак і врятувалися.

— Ніхто нас не рятував, — згадує Марія Микитівна, — на очі не бачили, так пухли. Не можу згадувати: горло душить, що і розповідати… Заплакала стара жінка, яку багато хто з кодимських знає: живе вона на вулиці Некрасова, біля річки. По неділях, коли люди йдуть на базар, виставляє біля воріт вона свій нехитрий крам — то квіти, то насіння. Знову бабуся у біді, при цивілізованому голоді 1995 року. А діда Івана вже давно немає… Правда, доглядають стареньку добрі люди, які взяли її собі за маму.

Живе у тім же будинку біля річки (з іншого боку) одна із найстаріших жителів району Мукан Мотря Гаврилівна, 103-тю весну зустрічає. Про голод каже: «Чиста загибель тоді була. Набралися горя великого. Якого хочете набралася я за сто літ, а біди людської набачилася. Гонили в колгоспі, як від турка. Люди вибилися із сил. А вмирали так багато, що тому вже у селі не дивувалися. Звичною була картина: знов і знов безсилі вже люди несли на драбині померлих і скидали у яму, поки не заповнювали її вщерть. Над ямами хрестів не ставили. Списків на закопаних не складали. А ще було у нас людоїдство»…

Я з'ясував останнє у інших. Говорили, що жила у Будеях, здається, по вулиці Академіка Столиці (художник-живописець, родом із цього ж села) жінка, яка займалася канібалізмом.

— У Крутих у Монастирської Марії дочку убили, — розповідає Лідія Йосипівна Коваль-Кузьміна, — заарештували якусь Капітаниху за оте людоїдство, забрали в міліцію. А тим часом активісти Перепелиця, Константі, Дерев'янко, Перепелиця Горпина з цигаркою у зубах ходили по хатах і забирали не тільки їстивне, а і те, що їм на хижацькі та нахабні очі попадало.

Прийшли до діда Олександра Коваля, забрали гарний ніж, клубок шерсті. Дід каже: «Лишіть шерсть. Я панчішки на смерть собі виплету»…

— Тебе і так запорпають, — сказав активіст Константі.

— У Будеях були подібні йому, — згадує Стінянський Володимир Каленикович, — які ще тоді почали винищувати Україну. З рота виривали. Заривали все до крупинки. Будеї — велике село. Ото ж бригад отаких людських кровососів було кілька. Пам'ятаю одну революційну товаришку Сосок, за яку говорили «добра баба», Михайловського Ісака, комуніста, Лаврентія Янковського, якого потім репресували. Ох і шастали вони то по Гуральні чи Стінянці, то по Замогилі чи Піддубні. Ледь не два роки блудили по селі. А вечорами — гульки одбували. У нас не знайшли кукурудзу. Дід Назар Іванович заховав її на Замогилі у стіні над прірвою. Як стрижі гнізда…

Та те бувало рідко. «Активісти», набивши руку на «експроприяції», натхнені закликами секретаря компартії України М.М.Хатаєвича, який говорив активістам: «Викиньте свій буржуазний гуманізм через вікно і дійте, як більшовики, гідні товариша Сталіна. Ваше завдання здобути зерно за будь-яку ціну. Видавіть його з них (селян), де б воно не було заховано: у печах, під ліжком, в підвалах чи на задніх дворах».

Серед «активістів» теж були різні люди: ті, що вірили в пропаганду, люто ненавиділи паразитів і були на боці найбіднішого селянства, і такі, що використовували ситуацію (як і тепер деякі) на свою користь. Але в більшості вони просто палко бажали виконати інструкції. Того ж таки Хатаєвича, який розпорядився, наприклад, кидати покійників у криниці, а потім засипати їх.

Мені пощастило розмовляти з одним із тих, що ходили вулицями, двори селянські перевіряючи, — з Огінським Пилипом Миколайовичем з Івашкового родом.

— Мобілізували й мене у таку бригаду перевіряючих. Писарем при сільраді я був і при «ходінні у народ». Чи у чийсь клуні, чи на горищі, розглядаючись, намагався не помічати приховану у закутку макітру з квасолею чи кукурудзу на горищі під половою. Тому, здається, не заробив ненависних поглядів іващан.

Та таких було мало.

Ще згадую 94-річного (помер у квітні цього року) Насульчака Сидора Филимоновича, який у час голодомору був у селі Пиріжна головою культсектору при сільраді і теж ходив з бригадою по селі.

Мене вражає пам'ять отаких літніх, як він, про 30-ті роки. Звичне, може, дійсно, так не лягає на пам'ять, як щось вражаюче, болюче, незгасаюче. І не обов'язково лише про лихе, а щось ще із їх парубоцтва чи дівування.

— Де сьогодні кварту для води відсіяв — не знаю, — казав, розводячи руками, Сидір Филимонович, — а як мор бушував, як на сповіді скажу.

Схилена сива голова над столиком під виноградним шатром бабиного літа. А з все ще голубих очей сльози на нього кап-кап.

— Був я у тих бригадах «обходчиків», — каже дід, — і історія моя довга. Мама мене на полі у пшеничній копі родила. У ній знайшла, значить, а я ходив по хатах та протоколи писав про знайдене зерно… І винен….і не винен..

Мабуть, так і покинув цей світ весною із своєю не вирішеною дилемою Сидір Филимонович. Та хіба один він ось так відійшов із докорами сумління, неугомонілої совісті?

А що вже мовити про тих, які у своєму житті керувалися іншим? Вправлялися у мистецтві підступу, облуди, брехні, насильства. Це від них при обшуках стояв у хатах і у містечку, і у селах району стогін та плач дітей і дорослих. Дрібні діти тулилися до матерів, а батьки безсило стискували кулаки. На плач сталінські опричники глузливо кидали слова: «Москва слезам не верит!». Жорстокий вислів, не занесений ні у які книги афоризмів, жахливих, крилатих живе. Діє він і сьогодні, коли від бомб і снарядів, ракет падає стеля у селянському аулі чеченця, горить кишлак біля туркестанського кордону.

І якось легшало на душі, коли читав про людей, які противилися, протестували у бідь-який спосіб проти насильства, словесної облуди, наклепів. Були такі і серед простого люду, і серед обтяжених владою.

Навіть у 1932 році, після серії партійних чисток, серед голів колгоспів та місцевих партійних керівників були і такі, які не бажали більше брати участь у злочинних акціях проти свого знесиленого та заляканого народу-мученика. Обкоми розсилали секретні циркуляри з погрозами тим, хто відповідав за виконання державних заготівель зерна. Такі мали бути готові «відповідати безпосередньо перед обласним відділом ДПУ» (державним політичним управлінням).

Та не всі «були готові відповідати». Одні, як керівники кодимського «Комунару» — Базько Митрофан, тікали на будови соціалізму, а Горбешко Іван укорочував сам собі життя, іншим влада сама «укорочувала», як голові артілі «Культармієць» з Лисогірки тридцятирічному Поперечному Івану Петровичу у самому кінці лютого 1933 р.

В цілому ж в районі від райкомівських керівників до сільських колгоспних бригадирів та «обходчиків» намагалися завжди бути в «курсе дела». Та за «перегибы» і їм діставалося.

У звіті Кодимського райкому партії в середині літа 1932 року, було критично визнано, що за рік «в практике проведения хозяйственно-политических кампаний, в особенности хлебозаготовок, были допущены (вкотре вже!) левацкие искривления линии партии, переплетавшиеся с правооппортунистической практикой, что привело к прорыву и невыполнению важнейших задач партии, привело к ухудшению политического состояния в ряде сел, в особенности молдавских (Плоть, Бруштены)…» До речі, підкреслювалося, що «дождливая весна, дающая обилие трав, посева на силос, строительство в колхозах — это дает возможность все поставить на реальные широкие рельсы». А ще зазначалося, що «трудовых сельхоздворов в районе — 10060, из них в колхозах — 7883 хозяйства, в индивидуальном секторе 1418 хозяйств. Подавших заявления в период весеннего сева (1932) о выходе из колхозов — 213 хозяйств».

Звіт середини літа (вже почались жнива!) свідчить, що посухи не було в районі, що селяни тікали з колгоспів, яких нараховувалося 35, комун — 1, радгоспів — 2.

Репресивна вакханалія не обминула і Кодимський район. Окружний партійний комітет КП(б)У зазначав це неодноразово. Порушення робилися не тільки місцевими керівниками села — головами сільських рад, секретарями партосередків, керівними органами колгоспів, «но и отдельными товарищами районного актива — Мостовой, Королицкий. Нарушения в Будеях, Плотях, Бруштенах. Штрафы на колхозников от 100 до 1000 рублей, изъятие имущества, земли, усадеб, налоговая политика. Сельсоветы забирали коров за невыполнение мясоналога». Райземвідділ практично позитивного нічого не робив. Міліція забирала на базарах масло, яйця.

Молобком (Молдавський обком) знову і знову констатував порушення законів у районі. Били колгоспників секретар партосередку Городинський у Будеях, голова колгоспу Донець у Бруштенах, практикували незаконні штрафи, «в Писаревке систематически арестовывались люди членом РКК (районної контрольної комісії) Мостовым, бригадиром Морозюком (сажали в погреб колхозников), в с.Шершенцы бригадир Мельник и Ямпольский систематически избивали колхозников…»

Наведемо конкретний приклад такої сваволі проти селян з боку представників влади.

Обласний прокурор Долгов перевіряв порушення соцзаконності у Крутих. У жовтні 1933 року він побував у Кодимі і ознайомився із справою № 45. У ній було таке. У Крутих фінагент Пекер, уповноважений РВК (районного виконавчого комітету), голови сільради Крутих Лужак були у бідняка Уретрія Григорія, виключеного з колгоспу за баїдикування, йому запропонували оплатити податок, здати хлібопоставку і м'ясний податок. Селянин сказав, що не має можливості виконати ці завдання. Лужак відповів, що розвалить його дім. Попросив драбину, виліз і «своими руками срубил половину крыши». Завідуючий оргвідділу РКП Шклярук і голова райРК Прощенно заборонили слідчому Ющенко «привлекать к уголовной ответственности председателя сельсовета Лужака». Голова РВК Михайленко теж був проти цього, «несмотря на то, что имеет место ряд нарушений ревзаконности (избиение колхозников в 6-ти случаях)».

Було з'ясовано, що розпорядження фінагенту дав заврайфінвідділом Королицький, «каковой предложил развалить 2-3 дома для усиления мобилизации средств».

Слід зазначити, що по даній справі справедливість, якої добивався прокурор Долгов, восторжествувала: голова сільради Крутих Лужак, фінагент Пекер і начальник фінвідділу райвиконкому Королицький були виключені з партії і справу на них було передано до судових інстанцій. Тоді ж було виключено з партії бригадира стримбівського колгоспу «Червоноармієць» Троценка за побиття колгоспника Дондука Івана.

Цікаве було ще одне виключення. Тимківський колгоспник Джугостран Іван Якович жалівся, що жінка вийшла заміж за кандидата партії Слюсаренка. За «жалобы» нещасний Іван був виключений із партії.

А Слюсаренко (приходив на політзаняття, які я вів у колгоспі імені Чапаєва в кінці 60-х років) прожив за 90 літ, мав партійні пільги. Здійснилися його пророкування: «Мене партія поховає»… Встигла поховати…

А ось ще приклади з того ж 1933 року з того ж Тимкового. У колгоспі цього села — «14-летие Октября» секретар ЛКСМ України Похис і бригадир Пономарьов у іншого Пономарьова, коваля, забрали 14 пудів «зернохлеба за то, что тот в один день не вышел на работу, а кузнец имеет 300 трудодней в этом году (1933). Это дело знал секретарь колхозной ячейки. Хлеб возвращен по распоряжению начальника особого отдела Вайсфельда. Руководящие органы района никаких мер не приняли. В Плоти (як і у Писарівці) бригадир Тимкован и Глинько колхозницу Бейц Ульяну за невыход на работу через болезнь взяли с постели на руки и занесли в погреб…». І їм нічого. А

пам'ятаєте, читачі, як герой фільму «Дело было в Пенькове», самочинно посадивши сільську плетуху у льох, сам «сів» на пару літ у в'язницю. Але це вже було в дещо інші літа, ще не досить демократичні.

Про демократію у 30-і роки, як бачимо, говорити не доводиться, хоча, начебто, влада і карала винних у її порушенні. Але то були краплі певної справедливості на дні моря безправ'я і наростаючого засилля репресивних заходів влади проти власного народу. Неправедні судилища відбулися в умовах кризи і наростаючого лютуючого голоду у всіх селах району і, звичайно, у самій Кодимі.

— Самі не знали, чого боялися, — свідчить Шпак Василь Матвійович, який жив у ті часи у Баштанковому. Ходив селом активіст Крецул Леонтій, Верлан з компанією. Страх був, що там говорити...

Страх охоплював людські душі. Люди стали боятися один одного, сусід сусіда, родич родича. У сусідній кодимчанам Вінниччині був донощик, який пройшов свідком по 15 справах.

— Ось що розповідає мій сусід-пенсіонер, 1913 року народження, родом із Писарівки Шутяк Степан Степанович (не плутати із його тезкою-земляком, відомим колгоспним вожаком і колишнім головою Кодимського райвиконкому).

Понад 70 чоловік було заарештовано у справі забитого голови колгоспу із Писарівки Івана Безсмертного (похований у центрі цього села).

— Був і я у тюрмах у Балті та Тирасполі. В останній тюрмі навпроти «нашої» камери через коридор була камера смертників. Майже щоночі (а в ній ніхто довно не сидів) у ній чулися клацання затворів гвинтівок. Виводили і вивозили тих сметрників «воронками». Нічого од мене не добившись (а питали мене, зокрема, у кого з односельчан є гвинтівка, по-тодішньому — обріз), мене відпустили. Та не встиг я зійти на перон кодимського вокзалу, як міліціонер відвів мене у свій відділ. Там вимагали, щоб я став «сексотом», погрожуючи відправити до «білих ведмедів». Через місяць знов запросили і з ходу: «Почему не даете никаких свдений?» «Не можу наговорювати на людей», — відповів я. Виматюкавши мене і пригрозивши мовчати про розмову, мене відпустили. Якось минула мене лиха година. Може, моє кількамісячне перебування у тюрмах їм здалося достатнім для мене покаранням...

В архівах мені доводилося перечитувати скарги і одверті доноси, писані будь-чим і на будь-якому папері. Пройшло понад 60 років, а ті різноформатні, різнокольорові листки збереглися (папір все стерпить!) і досить добре відбивають, відображають дух того часу, «діяння» органів ОДПУ трагічні долі людей. Через них я дізнався, яким життям жили прості люди і «руководящие товарищи», як працював каральний конвейєр в час, коли — селяни почали називати ВКП (скорочення від Всесоюзної комуністричної партії) и вторым Крепостным Правом.

І все це зберігалося у пам'яті народу і недаремно порівнювалося у сумні тридцяті роки нашого сторіччя. І згадувалися на Кодимщині у місті — пан Хоментовський, в Крутих — Абамелік-Лазарев, у Шершенцях — Сумароков-Єльстон...

Побільшало у людей, як бачимо, «друзів народу». І лякали дітей у Кодимі «Фотиною», комсомолкою-активісткою, «мадам большевичкою», Шутяк Катериною у — Писарівці, Верлаком — у Баштанковому.

Боялись люди «чорношкіряних», тих, що «з наганами», «з матюками», а, бува, і з нагайкою, як осавула у повісті «Микола Джеря» Нечуя-Левицького...

Це вони і подібні їм від імені держави, від імені революції, від влади вчили народ «жить по-новому». І ставав люд притишеним, безнадійним, примирливим, байдужим не тільки до влади, а, здавалося, і до самого життя. Але і сміявся люд крізь сльози із свого буття через прислів'я, частівку, вірш.

Я ознайомився з цим репресованим фольклором, що «гуляв» по Україні. Але не використовував його у «Думі...», надіючись знайти те, що «ходило» по району. Нарешті повезло, і приклади його навів відомий багатьом жителям району викладач автошколи Василь Артемович Кучанський, чіпка пам'ять якого зберегла ще з тридцятих років творчість невідомих «літописців» тодішньої колгоспної реальності.

— Куди йдеш? Куди шкандибаєш?
— Іду в СОЗ за пайком. Хіба ти не знаєш?

Або ще конкретніше, певне, не за методом «соціалістичного реалізму», але все про той же соціалізм:

Встань, Ленін, подивися, як колгоспи «розжилися»:
Клуня раком, сарай боком, а корова з одним оком.

Так, це голий натуралізм. Але це була свята правда, яка не забувається очевидцями отого страхіття цілими десятиріччями.

— І лихо оте творилося штучно, — переконаний Василь Артемович. І, певне, до останніх своїх днів не згаснуть у його пам'яті ті прокляті тридцяті роки, отой 33-й рік, коли у «канаві» (навпроти нинішнього ставка в центрі міста Кодими) лежали трупи кодимчан (і не тільки їх), убитих голодом. Ні, не голодом, а системою, яка його породила!

Про нього і піде далі мова як про найжахливішу, найтрагічнішу сторінку в житті і кодимчан, і жителів району за всі роки їх багатовікової історії.

Писати про це важко, боляче. І не тільки тому, що дійсно доводиться відкривати Америку. Свідомо не беру у лапки останні слова: все наступне дійсно не чуване для мене і сучасних жителів району, і схована правда залишається Правдою, від якої ми не маємо права відмовлятися, забувши, бо гріх нам буде.

Знаю, важко подолати стереотипи про наше минуле, підфарбоване і оббріхане. Але треба їх перебороти. Всім миром. Не ділячись на комуністів і демократів чи ще якихось «істів», бо не бачити нам без цього покращення.

Я розумію, що важко второпати тим, які й сьогодні ще галасують про те, «что нам дала эта незалежність?», хто сумує за часом, коли були «красный уголок, красное знамя, красная икра, красное вино», не задумуючись, як воно оте все пропало, чому немає?

Це так. Але за нами йде нове покоління, яке мусить знати правду про всю нашу історію і дійсно героїчну, і трагічну.

…Був час — понад 50 років, коли будь-яку згадку про лихо на Україні в 1932 — 1933 роках сталінсько-брежнєвські опричники оголошували злісним наклепом на радянську дійсність тих літ. Тих, хто насмілювався говорити про голод, судили судом неправим, гнали на довгі роки (історія громадян району сотні разів про це свідчила) за дроти і грати ГУЛАГу…

Перед тим, як говорити про район, кілька слів загального характеру, які варто зазначити.

Україна у 1933 році мала площу 468,0 тис.кв.км. Населення — близько 33 мільйонів. Не було тоді у її складі Західної України, Північної Буковини, півдня Бесарабії, Закарпаття та неспокійного тепер Криму. Територія Кодимського району в той час теж не мала сучасних розмірів. «Колоніями» району були Плоть і Бруштени. Села Баштанків, Загнітків були у складі Піщанського, а Пиріжна та Івашків у складі Чечельницького районів. «Приобщение» цих сіл відбулося в післявоєнний період.

Важко поновлюється нам страшна пам'ять голодомору. Все більше дізнаємося ми про смертні жнива, які тривали з осені 1932 року до серпня 1933 року, і навіть далі, про що свідчать і дані з життя нашого району. Так, у реєстрі померлих за 1933 рік у селі Шершенці 1 серпня один із небіжчиків «пронумерований» за номером 417, а померлий 5 грудня 1933 року був 461-м. Лише у самому серпні померло 27 чоловік. І як майже всім їхнім попередникам — землякам писали один діагноз — «Від виснаження», як, наприклад, померлим за перші чотири дні липня: Баркар Іванко (4 роки), Пручковський Іванко (2 роки), Ковко Ніна (6 років), Купцов Мойсей (48 років), Васалатій Федір (29 років).

Держава вела певну статистику цієї кривавиці. Державне Політичне Управління при Раднаркомі УРСР підбило підсумки охопленої обліком чисельності жертв голоду, починаючи лише з 1 грудня 1932 року до 15 квітня 1933 року, тобто за 4,5 місяці. Тільки де-не-де місцеві органи з власної ініціативи рахували померлих з голоду вже в жовтні-листопаді 1932 року, маскуючи справжні причини під видом різних хвороб чи випадків.

Що ж можна сказати у цьому відношенні про сумну статистику у Кодимі і районі?

Невблаганний час, війна, нищення документів про голодомор не дають повної картини про наші втрати у районі. Але й ті, що збереглися, вражають.

З опрацьованої відповідної літератури знаю, що чимало відомостей про голод 1933 року є у архівах Служби безпеки України, що у 1933 році у райвідділах ДПУ (Державне політичне управління) суворо засекречували дані щодо жертв голоду: «За пятидневку м-ца по району было заготовлено (закуплено)… голов разного скота. Болело ящуром… голов». Ось так людей, які гинули голодною смертю, у звітах ДПУ числили «скотом», а під виглядом худоби з ящуром треба було розуміти кількість випадків людоїдства. Прихильники сталінізму (я про це не раз чув) запекло твердять, що вождь «нічого не знав» про голодомор, про масштаби репресій 1937 та інших років. Говорили і не сталіністи.

Казав мені нещодавно в лікарні в Одесі механізатор-пенсіонер із села Долинського Котовського району Андрій Семенович Дарієнко так:

— Знав Сталін — не знав, а вони (правителі тодішні по селах) робили, що хотіли, тай усьо…

Буквально через кілька днів після того я ознайомився із книгою «Великий голод на Україні. 1932 — 1933 роки». Це було перевиданням матеріалів, які були надруковані у Канаді ще у 1988 році, у Торонто, до 50-річчя голодомору.

В передмові збірника зазначалося, що він присвячений «нащадкам на вічний спомин про тих, які були замучені навмисно створеним голодом в Україні, який застосувала московсько-комуністична влада супроти українського народу... Коли світ прокинеться від запамороченої марксизмом-комунізмом психозиі винесе свій справедливий присуд тим злочинцям, які створили цей голод».

І сказав я старому механізатору із Долинського про таке. Коли Черчилль навів Сталіна на розмову про втрати в людях у часи колектевізації і голоду в Україні, на що «батько трудящих», «любимий вождь українського народу» відповів: «О так! То був жах! Але то було абсолютно необхідним для того, щоб на наших фабриках появилися нові машини, а на полях — нові трактори». (В.Черчилль, «Друга світова війна», том IV, розділ 25).

Я не знаю, що ще після оцих наведених слів говорити неосталіністам про причетність «найріднішого, наймудрішого (як вчив у першому класі) до голокосту 1933 року? Може, лише те, що «батько Сталін, та його злочинна зграя обміркували і подбали заздалегідь диявольськи хитро, як ховати кінці своїх злочинів у воду невідомості.

На Україні пекельна «статистика» та «звітність» про них за командою П.Постишева в середині квітня 1933 року була припинена, бо рахунок загиблим уже пішов за мільйони. Самого ж голоду не припинили.А його жертви починалися із звичайних десятків і сотень кодимчан і жителів району, смерть багатьох з яких «не нашла отражения» у відповідних документах.

Наші дані за звітами сільрад району свідчать, що у цьому відношенні була і правда, і маскування. Як би там не було, ми, люди 90-х років, маємо бути вдячними тим, хто у 1932 — 1933 роках робив у сільрадах записи жнив нашої скорботи.

Не у всіх із них (навіть у звітах до ЗАГСу) ми дізналися про їхны прізвища. А деякі вже стали історичним фактом у документах 1932 — 1933 років. Їх небагато. У збережених звітах є прізвища секретарів сільрад, реєстраторів. Осі вони: Лабушна — Євдотій, Печерський; Лисогірка — Коваль, Черній, Плохотнюк (голова); Шершенці — Купцов (голова); Стримба — Волошина, Сотський; Писарівка — Гонтарчук (голова), Адаховський (голова); Круті — Лужак. Про інші сільради, в тому числі і «не наші» у 1932 — 1933 роках Баштанкова, Загніткова, Івашкова, Пиріжни документи, на жаль, не збереглися з причин, про які уже мовилося.

Закінчується 20-й вік. Сьогоднішнє покоління у величезному боргу перед предками. Адже більше половина останнього століття замовчувалася найстрахітливіша трагедія українського народу — його нищення в 1933 році. Нині насамперед учителям, історикам, краєзнавцям повертати цей борг...

Сьогодні ясно, що повернення їх починалося вже тоді, у 1933 році, відомими нам і невідомим секретарями сільрад, раєстраторами РАГСів, а завершення — розповідями ровесників (і молодших сучасників) століття, дослідженнями істориків, краєзнавців, журналістів.

Знаю, є «Хоми невіруючі», знаю, є і давні (часом і сиві) перебріхувачі, підсолоджувачі історії, але вже ніщо і ніхто не зупинить потяг людей до істини, прагнення до якої у них було завжди, було і тоді, у 30-ті роки. За неї кидали за грати, посилали «до білих відмедів», розстрілювали...

Вмирали люди. Зникали хутори, села. А секретарям сільрад реєстраторам РАГСів давалися негласні інструкції не фіксувати дійсну причину смертей.

Про це я дізнався дещо пізніше, уже після того, як переглянув сотні і сотні записів сумного «реєстру» кривавиці по Кодимському району.

Навіть в одному з найповніших документів (Писарівської сільради) смерть у 1933 році «ховалася» за соромливими «діагнозами» — «невідома хвороба» (51 раз). А бувало, що тим, яким «на день смерти исполнилось» п'ятдесят (!) чи дещо більше літ (і не тільки у Писарівці), писали з натяжкою дивною — «від старості». Погляньте, шановні, чи вже «в старості» ваші родичі, знайомі, колеги, до яких уже завітав полудень віку? Як на мене, цього не відчувається, коли граєш у футбольній, з дозволу сказати, команді «ветеранів»...

І все ж у всіх збережених документах сільрад службовці дотримувалися негласних інструкцій. Окрім уже згадуваного маскування та мовленого вище «від виснаження», писали, пробачте, і такі діагнози «від поносу», і від ще більше вражаючого «від кривавого поносу». У тій же Писарівці таких діагнох мали 96 померлих, 20 з яких убив голод за 2 дні в останній день весни (31 травня 1933 року) і останній день першого літнього месяця (30 червня). Як і у кожному, в Кодимському районі є більші і менші села. Звичайно, що кількість жителів у них різна. Як на сьогоднішній час (січень 1995 року), у них кількісний склад, для прикладу такий: Загнітків — 3520 чоловік, Серби — 2058,

Слобідка — 2870, Будеї — 1650, Шершенці — 1646, Писарівка — 1770, а у малих: Тримба — 340, Котовці — 306, Олександрівка — 210, Кирилівка — 99… В інших селах — їх кількість є зростаючою від Котовців до Загніткова.

Напередодні 1933 року значна частина сіл, за винятком кількох, в тому числі перед тим нещодавно заснованих (як от Котовці, Федорівка), мала більше жителів. Для прикладу, у Стримбі жило до 800 чоловік. Нині — менше половини. І «танути» воно почало тоді ж — у 30-ті людомором катовані роки.

Все ж пишу про Писарівку. По-перше. 1933 рік (як і по обидві сторони його) у ній найкраще в архівах зафіксувався, по-друге, у селі уже тоді діяв спиртовий завод. А він, як свідчать документи, був і рятувальником людей від голоду. І не тільки писарівчан.

Одначе великі втрати мали і вони. У 1932 році, друга половина якого вже «живилася» голодом, померло 92 жителі, а у 1933 році — утричі більше — 296 чоловік. До речі, в наступному (після голокосту) — 52 жителі.

Складений нами «поминальник» цих втрат за 33-й рік особливо вражає: люди вмирали сім'ями, родинами. Особливо великі втрати понесли родини Кейдалюків, Побережників, Отченашів, Воронюків, Макошибів, Гайванюків, Вуняків, Попадюків, Чабанів. В один день (10 червня) померли брати Кейдалюки: Євстафій (9 років), Євген (2 роки), 31 травня — Чабани: Дмитро (20 років), Марія (2 роки), через місяць — Мотря (15 років). Особливо трагічним був червень для сім'ї Співаків: 20 червня помирає Співак Іван Михайлович (56 років), на другий день — Тодоска Іванівна, через два дні — Іван (22 роки), через місць — Фіврона (18 років). Двадцять чоловік втратили родини Співаків, з яких лише четверо були літніми людьми.

Голосінням для сім'ї Побережників було переповнене подвір'я у липні. Правда, 8 червня помер Петро (8 років), а 30-го — Матрона (6 років), в один день, 9 липня, — Порфирій Андрійович (37 років) і Павло (4 роки), через три дні — Яків (12 років), а за тиждень — Ніна (8 місяців). І всім їм причиною смерті був відомий діагноз.

Їм дзвони не били мелодії «За упокій». Якби те було — гул не спинявся б цілими днями, бо в один день вмирала не одна людина. Наприклад, 31 травня померло 11 писарівчан, 30 червня — 10, а кожен день між ними — 3 чи 6 чоловік прощалося з білим світом. А йшло ж уже літо-літечко, у розпалі було. Наливалося зерно соком, а нива золотом. Земля немов банкетувала. Але то був «пир среди чумы», лихо над росами, лихо під райдугами.

У саду, посадженому ще до революції писарівським паном Магдаром, були трупи — згадує ветеран війни і праці семидесятирічний Степан Володимирович Саксонцев. Предки його приїхали з Росії. Полюбилася їм подільська земля. До речі, Степан Володимирович згадав і про голод 1947 року:

— А бабушку тогда на кладбище в мешке отвезли…

Дичавіли люди від голоду, звіріли.

Ось що писав тоді начальник міліції Кодимського району у рапорті начальнику головміліції УРСР, начальнику ДПУ (державного політичного управління) України: «приблизительно в начале марта месяца на Писаревском винокурном заводе начались систематические налеты населения ближайших сел на завод с целью разграбления имеющегося там сырья кукурузы. Приблизительно участвовало в налетах 200 — 300 до 500 человек, причем налеты были в большинстве случаев в ночное время. Налетчики кричали: «Уничтожим завод и заберем кукурузу», бросали камни в охраняющих милиционеров, пытались обезоружить…»

Від одного нічного нападу трьохсот чоловік відбилися голова завкому, директор. Були там і співробітники ДПУ, райпарткому, райвиконкому.

Про цей та інші напади начальник міліції 11 разів (!) повідомляв органи.

В інших селах (Грабівський вапняковий не йде у рахунок: не гризти ж камінь) заводів не було. Отож штурмувати (хіба що сільради?) не було кого. У них нападали на інше, на все, що можна було їсти, що могло хоч трохи вгамувати голод. Лягали голодні і вставали голодні. З думою про їжу вмирало старе і мале.

Мій давній знайомий ще з студентських років поет Олекса Різниченко, прізвище якого свого часу зросійщені чиновники перехрестили на Резникова, до 60-их роковин голодомору уклав невеликий страшний словник «Їдло 33-го».

Ось деякі із тих, так званих страв, на які накидались, які «споживали» люди: барда — бадилиння, березова кора, бруньки, висівки, ворони, гичка, гірчак… Повністю словник друкував журнал «Основа». Голодомор Духу тривав понад 70 років… Я ж подам назви «страв», які були засвідчені у районі. Ось що «їли» у Кодимі та у селах: акації цвіт, брагу, бруньки, блекоту, бадилля бур'яну, гриби (часто отруйні), горобців, жаливу, іван-чай, колоски, кору дерев, кульбабу, липу, лободу, полову, солому і… людей.

— Всякую чушь, неправду собираете, — казав мені нещодавно поет-пенсіонер (це я повторююсь), — яке людоїдство?

Ось вона «чушь». А щодо канібалізму — скажу і про нього. Ще шість років тому, у 1989 році, вперше знято гриф надсекретності з документів Центрального управління народно-господарського обліку при Держплані СРСР. Деякі реєстратори РАГСів, які не додержались інструкції про «маскування» причин смерті, засвідчили факти, коли діти (і не тільки діти, як у нашому районі) ставали жертвами і власних батьків-канібалів, і сторонніх убивць.

В частині сіл району пропали смертні книги й статистичні картки про природний рух народонаселення, які велися у сільрадах. Але людська пам'ять не пропадає, передається із покоління у покоління і доносить до нас те, що і фіксували пропалі документи.

У селах району ще є живі свідки жахіття 1933 року. У їх розповідях оживає давнина, у якій було і людоїдство, і трупоїдство.

Село Івашків. Одна із його околиць зветься Москалевим яром. Жила у нім у 1933 році одна жінка. Звали її Кичихою. Лиха пам'ять залишилась про неї. З Кодими, з Будеїв запрошувала вона людей до себе, що ще «були у тілі». Вбивала із своїм зятем тих, що «переночувати» запрошувала. М'ясо продавала.

Коли вели бабу Кичиху селом, всяк хотів вщипнути боляче, штрикнути чимось за злочини криваві. Розстріляли зятя, бабу. Винна вона, винна. Але не тільки вона, а й життя, яке довело її до цього, і влада, яка таке їй життя подарувала. Це ж як треба було довести її до «світлого» дня, коли світло розуму гасло.

...Мельник Наталка Овсіївна живе у Пиріжні. Ще з молодих літ, ще з 33-го відраза у неї до ковбас, бо попалася їй у тому році домашня ковбаса (кров'янка), а у ній... пальчики дитячі...

...Баштанків. Околиця села Сербів. Забила жінка чоловіка, забила дитину...З'їла...

...Круті. Забрала міліція жінку з села. Капітанихою звали. В односельчанки дочку убила з людоїдською метою. Літ через десять кажуть, ту Капітаниху у Сербах бачили.

...Писарівка. Повернувся до матері і семирічної сестрички син та брат з армії. І почула дівчинка, як мати з черговим «ухажором» балакали, як забити сина, і розповіла братові. І нічого не казав син матері. Сховавши сокиру під подушку, чекав «м'ясозаготівельників». Сам карав. А у матері доньку відібрали, щоб не звикала до «солодкого м'яса».

...Будеї. Вулиця Академіка Столиці. Селянин Максим з'їдає матір і доньку. З часом забиває трирічну дівчинку Юхимку, солодощами в хату заманивши. Восьмирічна сестричка все її під воротьми очікувала, поки її не прогнав людожер.

...І знову. У тих же Будеях. Зарізала мати синка і примушувала свою старшеньку Марійку його серце їсти. Згодом піднесла мати ніж і наж чотирнадцятилітньою Марійкою... Покривавила шию. Кричала донька. Сусідка врятувала. А Марійку у школі учителям Костянтину Онуфрійовичу Баську і Вікторії Кирилівні Сідлецькій про мамине катування говорила-плакала.

Ось так до «печерного» соціалізму повернулися люди. Скільки ж їх було, які у стані вбивчого зголодніння, на відміну від вищезгадуваних, мали ще сили, щоб зберігти у нормі власну свідомість?

Пропаде десь баба Кичиха, Марійчина мати, посмутніє ще молодою своїм розумом Марійка... Когось із людоїдів заарештують, когось розстріляють, інших — «на стройки социализма».

— А як помирав хтось, — свідчить Коваль-Кузьменко Лідія Йосипівна з Крутих, — то казали: «Слава Богу, що помер, бо нема чим годувати»...

Не було кому «кормити», ні родичам, ні сільраді, ні колгоспові, хоч в останньому (крім керівництва, яке «себе не обіжало») люди від малого до великого були рабами.

Ось приклад (а їх безліч): 30 травня 1933 року помирає Почтарук Микола Матвійович, хлопчик 9 років. 24 січня того ж року у Лабушному на вічний спочинок відходить 107 річний Ананій Григор'єв. Що хлопчику Миколці, що понадвіковому діду Ананію, у графі «заняття» писали однаково — «хлібороб», в іншій графі «Де працював, ким був» — відповідно: член артілі «Красний хлібороб», член артілі ім.Ворошилова. Знав дід кріпатчину царську, а доконала радянська, як і Миколку. Обоє вважалися «хліборобами» (хоч які з них «виробники»), а хліба не мали. Спишемо смерть діда дійсно на старість, хоча, хто зна, може, як кавказькі аксакали, прожив би більше? А на кого списати костомаху 30 лисогірчан, яких вона забрала за три тижні травня 1933 року? А 33 жителів Лабушної, отих 15 дітей, що померли у вересні — жовтні, у вже врожайні дні?

У тій же Лабушній в 1890 році священик Свято-Вознесенської церкви записав таке у підсумковому звіті за один із місяців: «Въ том числъ сокоропостижно умерших мужеска пола не было и женска не было; громомъ убитыхъ, землею задавленных, утопшихъ и другими случаями жизнь покончивших, не было».

У 1933 році таких записів не було, як не було вже й багатьох священнослужителів у Божих храмах району. Неофіційних записів про людські втрати 33-го року не вдалося виявити. Знаємо правда, про фіксацію втрат у наших сусідів з Вінниччини.

Ветеран війни і праці з села Бритавки Гальчинський свідчить: «…сільський фельдшер Назар Осадчий, який в той час завідував сільським медпунктом, вів нелегальний облік померлих з голоду у селі Бритавці. Він підрахував, що з 2100 жителів того року померло 736 чоловік. Я жив недалеко від кладовища і бачив жахливі похорони жертв голоду. А хоронили їх в основному у ямах-кагатах по 10 — 15 чоловік, бо не було кому копати ями для кожного померлого…»

Так було і у Кодимі, Будеях, Петрівці… Хрести рідко й ставили. Бо лежали різні — українці, молдовани, поляки, євреї. Та не тільки тому. Не від безсилля їх ставити, не тому, що були люди різних вірувань, а тому, що так хотіла влада, не афішувала своїх «діянь» проти власного народу. І те, що Кодима і майже всі села району (окрім Пиріжної, Грабового…) не мають і у 90-ті роки меморіалів, пам'ятних знаків про убієнних у 30-ті, багато про що говорить: «Мертві сраму не імуть».

А живі? Ті, що при владі?..

А нинішні — байдужі до давно померлих, зігнаних зі світа білого їх безжальними опричниками-попередниками, жорстокими яничарами.

Люди їх не забули. Недобру пам'ять вони заробили. І для них понад 60 років пишеться книга Пам'яті. Чорна книга. Нехай же її криваві сторінки будуть пересторогою новітнім посіпакам.

Зустрічаюся з колгоспниками-пенсіонерами, яким, як правило, за 70 — 80 літ, з колишніми одноосібниками, яким не менше літ, і немов наяву бачу, на власні очі, трагедію Писарівки, Лисогірки, Бритавки. Люди вмирали, а з дитячих рук видирали останню картоплину. Тітка Ганна Лебзяк, 85-ти років, свідчить:

— Люди вмирали. А ті, що при владі, по хатах «під мухою» ходили. Навіть під дитину, маленьку Ліду, у колиску зазирали…

Про муки дітей у голодомор найважче було слухати. Стримбівський житель Молдовський Микола Федорович згадує, як вчителька молодших класів Думанська Неоніла Єфимівна рятувала його знесилених однокласників.

— Візьміть, дітки, книжечки свої і підемо до лісу.

І йшли, і збирали якесь коріння, різнотрав'я, гриби. Пам'ятає Микола Федорович, як померли хлопчаки його років Гришко та Андрій Малецькі. До речі, потомки деякі по цій родині немов і не знають, не відають про 33-й рік, про тих, хто вкарбував його у людську пам'ять.

— Рятував у Будеях своїх школярів директор школи Боярський Іван Семенович, царство йому небесне, — згадує вчителька-пенсіонерка Піщанська Оксана Йосипівна, — разом із піонервожатими готували з різнотрав'я «страви» для попухлих дітей, які благально заглядали в очі і просили: «Довки дайте, дайте добавки…»

Діти заходилися в криках од кашлю, ледве пересували ноги. Худі, як скелет. Болісно опухлі.

Прочитавши один із розділів «Думи..», подзвонив мені додому перед Петрами житель цього села (Будеїв) 76-річний ветеран війни та праці Тищук Сергій Васильович, який і зараз, при «цивілізованому» голоді мучиться по господарству та біля хворої дружини.

— Святу правду пишете, — хвилюючись, говорив він у слухавку, — а я добавлю. Тоді (1933) село дійсно вмирало. Ми вже мох з дуба споживали. Пішов батько до голови сільради. Показує йому опухлі ноги, хліба просить, а голова сільради, вгодований та пихатий у крик: «Що ти прийшов розносити пухлятину... Геть звідси».

Після ще кількох споминів-епізодів про людське горе закінчив якось стомлено Сергій Васильович:

— Це, що я розказав, — капля в морі…

Представник влади. Як бачимо, ради не дав і допомоги теж. І писали люди «вище»: Сталіну, Косіору, Кагановичу. Зразки отих «послань» я бачив, про що вже згадував. Ті документи мали плакучі часом назви — «жалоба», «прохання», «нагадування», «повідомлення», «письмо колгоспника». Листи з Кодими довелося мені бачити, правда, дещо пізнішого періоду.

Практично у всіх отих листах, зокрема з Одещини, я не зустрічав погроз селян органам влади. Знесилені голодом вони майже і не думали про них.

І пригадалося мною прочитане. 30 вересня 1859 року селяни пана полковника Миколи Юрійовича Кича із Французки (тепер Лисогірка) писали Олександру П «Прошение об уменьшении барщины и о защите их от жестокого обращения владельца». Відповіддю від влади були репресії тоді виступи селян Французки, Сербів, сусідніх сіл Вінниччини були придушені за допомогою військ. А полковника Кича за знущання над селянами селянин Рябоконь-Олійник Гнат Васильович «рубанул сплеча» — сокирою смертельно ранив.

Що міг зробити проти радянського кріпосника опухлий батько згадуваного будейського пенсіонера Тищук Василь? Сокиру брати? Куди вже до неї, коли й ручки тримати сил не було, щоб писати «прошение», оте змучене слово із арсеналу знесилених.

Правда, якось писали. І з нашої Одещини, з Бобринців до «самого Всеукраїнського старости Петровського Григорія Івановича, який, до речі, дещо пізніше поїде до Кодими, буде у Сербах, Загнітковім: «… нам приходится умирать з голоду». А чому ж голод не всім,і чому ми не всі рідні сини України, за що билися? За хліб, за волю. А що одержали? Голод і смерть. Всі піклування про хліб в районовій місцевій владі — «глас вопіющого…»

Йшла зима 1933 року. Голод наростав. На трьох головних станціях району (Кодима, Слобідка, Абамелікове) в ті місяці було особливо багато «пасажирів». То городяни і селяни тікали до Одеси, до міст Молдавії і Росії та Білорусії за бульбою, за хлібом. І що сталінський удар йшов на Україну, свідчить ще один лист, правда, білоруських робітників до ЦК КП(б) України: «Коли це було, що Україну Білорусія годувала? Тепер по Білорусії через укрїнців не можна ні пройти, ні проїхати. Всюди безліч голодних обірванців українців. Які валяються на вулицях містечок Білорусії…» (ж-л «Соціалістична культура», 1990, № 10, стор.16).

Тікали і з Кодимщина у міста люди, надіючись на спасіння «за бугром», за Україною. Кодимський райком компартії інших «захисників» народу ніколи не було) писав у своєму звіті ще у 1932 році, що «утечка рабочей силы из села, особенно квалифицированной, равна 90%, неквалифицированной — до 47%, в основном среди мужского пола».

Тікали у міста, бо в них навесні 1933 року скасували хлібні картки і можна було купити хліб. Проте сільським жителям хліб не продавали.

Тікали, бо мали кодимчани вже «молоткастосерпасті» паспорти. Правда, не всі. До їх видачі теж треба було підходити з позицій класовості. Перевірка порушень революційної законності засвідчила: у Кодимі паспорта «кому следует не давали, а кому не следует — давались». Були випадки, коли одній і тій же особі давали по два, три «молоткастих». Цитую: «…когда гражданин отказывался от получения паспорта, говорил, что «у меня уже есть, мне не нужно», то ему отвечали: «А мне какое дело, забирай и плати 3 рубля». Такая система, безусловно, дала возможность в получении паспортов классовому врагу. Что является грубейшим нарушением ревзаконности».

Не відомо, де ділося 600(!) паспортів. Певне тому, що не про них думали у міліції, а про хліб, як і всі інші, хоч і перепадало її співробітникам дещо із районного «корита».

Але того було мало. Співробітники міліції Кодими перед початком голодомору, у 1932 році, не зловживали своїм становищем: робили те, що треба було робити. Тодішній начальник міліції Атанасов був (судячи з прочитаних документів) порядною людиною, бо хотів займатися лише своєю конкретною роботою, не зважаючи на те, що начальник головміліції Молдавії хотів зробити з нього «постачальника», наказуючи, щоб Атанасов то відвантажив для нього вагон лісу з Бритавки чи з Лугів, то вагон вапна. «Поручение» Атанасов не виконував і мотивував тим, що (зберігаю авторське написання) « весь оперативный аппарат милиции был перегружен работой по борьбе с хищениями колхозного скота, а также разбором колхозного имущества, что имело место массового (!) характера вверенного мне района».

Начальник головміліції приїхав у Кодиму, поїздив по району, а потім: «…в присутствии милицейской массы запугивал, стучал кулаком в стол, заявляя: «Вы знаете, что я начальник республики, что я вас всех (чому всіх?) отдам под суд и загоню, как суждых соввласти элементов на Север…». І Атанасов,який захищав радянську владу у громадянську війну, бився з бандами у Ананьївському районі, був поранений, з роботи зняли.

30 липня 1932 року Кодимський райвідділ міліції мав нового начальника Кацовського, який перед приїздом до Кодими був начальником міліції в Тираспольскому районі. Тоді начальник Революційно-селянської міліції Молдавії Лотштейн був впевнений, що Кацовський «с работой начальника милиции Кодымского района вполне справится…», але за рік кодимська міліція опинилася «в полном разложении». Безперечно, що голод відіграв в цьому не останню роль. І у міліціонерів (особливо серед їх дружин) з'явились «антисоветские настроения», «имеются нездоровые разговоры среди жен милиционеров», деякі з них «Зарванская, Тымкован заявляли: «Мы голодаем!»…

Можновладці України не могли дати хліба голодуючим. Навпаки, вони його забирали, що в колгоспних коморах, щоб….в колисках. Забирали, за кордон продавали. І пролітали ешелони хліборобським краєм. Обкрадали Україну, немов сиротину.

В болючих словах чув я про це у споминах ровесниці «Великого Октября» Новаковської-Мазур Євгенії Дем'янівни, родом з Грабового.

— Та й слухай… Україну ще тоді продали. Обібрали не тільки нашу сім'ю, в колгосп женучи, а й усю Україну. Лякали: «Не будете у колгоспі, то за вами аж засвистить».

В час, коли на Україні уже було влітку 1921 року людоїдство (документовані праці медиків Л.І.Айхенвальда, Д.Б.Франка), Ленін у телеграмі 1 липня 1921 р. ЦК КП(б)У, наркому України та

командуючому військами (Лебедю, Чубарю, Фрунзе) вимагає: «...довести погрузку хлеба до 100 вагонов каждый день», а до цього вимагає «усилить продаппарат Украины воинской силой». (Биографическая хроника В.И.Ленина. Том 10., М., 1979. с.626).

В Загнітковім ще на початку 18-го століття проводилися ярмарки. Кодима (Андреев, Путиводитель по железной дороге, 1899г.) була «исключительно хлебным рынком», містечко Круті у ті ж часи (сто літ назад) було «одним из значительных местных рынков по торговле хлебом и скотом». Мало містечко до 5 тисяч жителів, а тепер (січень 1995) — 1112 жителів.

Де ти, Круті, посестро Кодими, ділося? Як зникло ти в «эпоху победившего социализма?»

У 1934 році у Крутих було 13 весіль. Скільки було у голодоморнім — не знаю, не знаю... Скільки у нім втратили ми ненароджених дітей — ніхто не скаже.

Не стало в селах сірників, солі, мила. Замість останнього була мильна трава — «собаче мило». Таку з дитинства запримітив і запам'ятав.

А та «чорна дошка» нагадала, як на П з'їзді народних депутатів СРСР у грудні 1989 року одіозний генерал-полковник А.М.Макашов (потім він висуватиме свою кандидатуру на пост Президента СРСР) галасував: «Надо немедленно лишать государственной дотации районы, области, где начинаются беспорядки», а війська повинні годувати ті, хто ці «беспорядки» творить...

Невже ж міліціонерів та їх дружин, повинні були годувати селяни Писарівки, Сербів, Грабового, за «налеты на Писаревский винокурный завод» у 1933 році?

Не до того їм було. Виснажені тривалим голодуванням, не маючи запасів їжі, вони не виходили на роботу. А якщо йшли, то ледве волочились на поля, бо на них, як згадує 70-літній Єремов Леонід Максимович, «у полі за роботу по стакану бевки з кукурудзи та круп давали».

І біг на поле малий Льончик із сестрою Ніною заради бевки отієї осоружної. Бігли до батька Миколи і матері Ганни, заляканих уповноваженим євреєм Ароном, який валував на батька Миколу: «Відведи коней у колгосп, бо завтра будеш на Соловках...». І відвів батько вороних, і обливалося його серце кров'ю. Те ж саме розповідав мені кодимчанин Чернійчук Олексій Ілліч:

— Тато плакав, як коней в «Комунар» (і коням комуна!) відводив. Плакав за ними. Цілував у мокрі, теплі та добрі губи. Поздихали коні «в коллективе»...А не були вони старими та ледачими...

І не одна душа хліборобська сумувала за отими карими, гнідими, вороними, яких не туркияничари відбирали, немов із шкірою, серцем одривали від мозолястих рук, від зажурених поглядів знесилених селян, а часто свої ж земляки із різними «уполномоченными», «прикрепленными».

Не шепталось, не співалось: «Та не жури мене, моя мати, бо я й так журюся, гей, як вийду за ворота, од вітру валюся...» З голоду, з журби великої і пісня забувалася...»Ой осідлаю та кониченька, гей, коня вороного, гей, хай несе в чисте поле мене молодого!..».

А коні гинули від сапу і ще Бог зна від чого. Отож був тоді не тільки людодомор, а й скотомор.

У своїх «Жнивах скорботи» один із найвідоміших західних дослідників радянської історії, цьогорічний (1995 р.) лауреат Державної премії імені Т.Г. Шевченка Роберт Конгвест зазначав: «ОДПУ також знайшло для себе «працю» у жорстокій чистці ветеринарів за падіж худоби. Подібний метод подолання цього явища взагалі став традиційним: повідомлялося про засудження до смертної кари близько ста лікарів лише у сусідній Вінниччині»...

Не обминула така несправедливість і начальника ветеринарної служби у Кодимі — розстріляли.

Ветеран війни і праці, добре знаний у районі нинішній ветеринарний лікар Петро Степанович Романюк, який, правда, вже на пенсії, визнає: «Репресії проти ветеринарів були. Крім сапу худоба гинула і від невідомих захворювань, причину яких вчені виявили дещо пізніше. Та для багатьох ветеринарів те вже було пізно: вони вже лежали у землі, розстріляні іменем радянської влади»...

Тоді ж було розстріляно і директора Кодимського заготзерна Івана Возничихина... Переказують: за жучка у зерносховищах...

А по селах району зерносховищ не було. Не було зерна і в селянських господарствах, як раніше. І не поспішали вони до млинів, до вітряків, яких чимало було у районі. Пропали вітряки...

А колись на Україні, вони, як соняшник. Були своєрідним символом. Як і сотні літ вони є символом Голландії. Там вони і у наші дні, зокрема, перекачують поверхневі води в океан, рівень якого вищий від рівня значної території країни.

Раніше вони були по всій Україні (а Кодимщина не виняток) на підвищених місцях, над дорогами. До жовтневого перевороту 1917 року на Україні і поза нею було їх 250 тисяч. Вони перемелювали половину річного врожаю.

Майже кожне село Кодимщини мало свою муку. Селяни самі пекли хліб. А вітряки були мов клуби, де після жнив довго бувало людно. Біля них дізнавалися про все. О, який був запах хліба, спеченого з борошна, змеленого на жорнах вітряків. Борошно — кращих зразків. Працюючи під

натиском вітру дерев'яними крилами, «перемовлялись» між собою івашківські, сербівські з писарівськими, а ті — з грабівськими, видавали духмяне грубого помолу борошно.

Оті, які впродовж століть натруджено змахували своїми хрестатими руками на безмір'ї українськихї степів і які, бувало, турки, татари обминали, не ламали, які аж у тридцяті роки двадцятого століття були порущені своїми ж селюками, задурманеними ідеями диктатури пролетаріату.

Зникали люди, як худоба, і худоба, як люди. Трощилися жорна і спалахували вітряки. Із найродючішого краю у світі творилась меланхолійна пустеля, яка дичавіла, сиротилася. І не чулося вже веселого гомону на ярмарку у Крутих, Загнітковім, у Кодимі.

Нинішня вулиця Леваневського, асфальтована стрічка якої увінчується злетілими в небо золотими куполами та хрестами Хресто-Воздвиженської церкви, не гомоніла своїми магазинчиками, ларками, майстернями. Вона вмирала. На ній, на Цурканівці (так звалася вона у тридцяті і попередні літа) попід плотами-огорожами вмирав люд і місцевий, і прийшлий з Цибулівки, Лугів, Бритавки, який приносив на своїх знесилених плечах в'язанки дров, щоб продати, обміняти на щось їстивне...

Жахливою була для Кодими зима 1933 року. На станції з вагонів, мов важкі колоди, скидали людські трупи. Які з гуркотом падали, покидані іншими, ще живим.

Не в комуні спинявся паровоз, а в Кодимі та на інших станціях. З перону кодимського вокзалу «за графіком» чергова підвода тяглася вулицею, яка носила вже з 1925 року ім'я вождя пролетарської революції. Я розмовляв з одним із «возіїв» померлого люду, що у поїздах, що на вулицях Кодими — Максимішиним Костянтином Семеновичем, який підлітком допомагав батькові відвозити трупи на старе кодимське кладовище (перше було нижче «торговиці») і «діяло» з початку першої світової війни.

Їздив по центральній вулиці ще один «підбирувач» — дід Мирон. Від старого залізничного переїзду, що навпроти газової дільниці, мало не щодня поганяв дід гарбу з волами. Йшли волики поволі. До шиї кожного вола були прив'язані дзвоники і трагічний їх передзвін нагадував кодимчанам, що знову дід Мирон гарбу покійниками повнить.

Поганяв дід воли. Покрикував на деяких безпорадних: «Ще ворушиться? Кидайте на гарбу, бо другий раз не поїду!..» Збайдужілий до страшенної буденної роботи дід поганяв воли у другий кінець Кодими, де в дев'яності вже роки кодимські правителі піднесли над могилами кількох поколінь кодимчан вежу рестранслятора, який хижо світиться над містом своїми зміїно-червоними вогнями. Світиться і над убієнними у голодомор.

Гробарі не в силах вже були копати мерзлу землю. Бувало, що «закидали» трупами склепи польської частини кладовища. «Ворушили» цинкові труни колишніх заможних небіжчиків із шляхти. І з гуркотом висипались з них кістяки потривожених католиків.

— Я бачив те особисто щодня, — свідчить кодимчанин Чернійчук Олексій Ілліч, який жив біля кладовища.

— Не дивись, дитино, — казали йому старші, коли знову ями повнилися померлими... Повнилися у Баштанковім, Будеях, Писарівці.

У Петрівці над подібною ямою відбувався такий жахливий діалог:

— А та баб.а здається, начебто, жива. Заберемо її...

— Та навіщо, — відповів другий, — потім, що, знов їхати?...

А бабуся ота з ями все ж вилізла і навіть ще кілька літ прожила. І була вона з родини Пастухових, а вірніше, Пастухів... Смерть стала звичним явищем, яке вже не лякало нікого ні у Кодимі, ні у селах району. І як засвідчено на прикладі убієнних голодомором у селі Писарівці, особливо багато вмирало дітей.

Діти нічого не розуміли, не вірячи в бога, в дурні прикмети, — і звідки їм було знати, чи пухне від голоду вся планета, чи тільки журавлиний Івашків. Вони з'їли усе, що могли: «І всяке бадилля, і всяке лушпиння. І навіть з повітки лелеку стягли...» Так, діти нічого не розуміли, але вони багато що бачили і все ж про щось здогадувались.

Певне, що вчителі знали дещо більше, ніж діти. Тому і «дірявили» портрети вождів. Робили те «по-своєму» і діти. Багато було галасу, коли кодимський учень на прізвище Туз «виколов» очі Сталіну (на плакаті чи портреті).

Сталін шукав своїх ворогів, а люди знаходили своїх серед вождів, правителів місцевих, таких як голова Кодимської сільради Маламуд та його «соратник» Чорний, яких боялися, від яких ховалися. Від яких ховали дорогі речі, які передавалися у сім'ях з покоління в покоління.

Минула зима 1933 року. Надійшла весна. Важко йшли польові роботи в колгоспі «Комунар». Ледве тяглись плуги і на полях біля Пиріжни, Івашкова, інших сіл району, над яким літав літак і розкидав листівки: «Товариші колгоспники! Не відставайте від робітників у підписці на позику!»

Голодні кодимчани, сербляни, грабівчани ще мусили знаходити гроші на побудову соціалізму. Від них вимагали грошей, «які шукали навіть у дівочих косах», як згадує 95-річний Огінський Пилип Миколайович...

Голодним, роздягненим було дитинство у будейських і пиріжнянських хлопчаків у голодоморну пору. Які через 8 — 9 років підуть (хто виживе!) у партизанські загони своїх сіл; у дівчаток, які опісля тих же літ стануть нормовицями, доярками, а потім і вдовами, і неодруженими у Велику війну.

Ожилий у 20-ті роки, затихав, помирав кодимський ярмарок: не гудів, не співав, не викрикував. Не стало всього отого живого товару, виробів івашківських чи пиріжнянських гончарів, котрих теж поменшало, бо чимало їх «загриміло», як, до речі, і Остап Вишня, в «места не столь отдаленные».

На місці нинішнього базару, який десятиріччями звався «Колхозный рынок», стояла у Кодимі по-своєму приваблива Миколаївська церква, побудована з цегли, біля якої завжди було чимало знедоленого та безсилого люду, який прохав милостині у собі подібних, стількох церква не «бачила» за всю свою шестидесятирічну історію. Ще ніколи у Кодимі не було таких різдвяних свят і такої бідної Пасхи, як у 1933 році. І сном їм здавалися спогади про пасочку солодку, ковбаси домашні і крашанки веселі, які колись освячувалися під гомін церковного дзвону. І більше їм чулися перестуки коліс і вигуки потягів від Сербівського переїзду, від озера, яке все меншало і меншало.

А між іншим, львівський часопис «Діло» від 6 червня 1933 року (про це, ясна річ, не могли писати ні «Чорноморська комуна» в Одесі, ні «Колгоспник Кодимщини» у Кодимі повідомляв: «...Радянський вантажний пароплав «Дзержинський» вивантажив минулого тижня в лондонському доці 750т сибірського масла, 40т беконів та 25т чистого срібла. Радянське масло продають далеко дешевше від австралійського та новозеландського. Радянщина вивозить засоби поживи за кордон помимо того, що її населення пухне з голоду...»

Я згадую незабутню Наталю Сергіївну Львову, прекрасного педагога, мого класного керівника у старших класах Кодимської середньої школи № 1. У 1984 та у 1989 роках я зустрічався з нею з нагоди 75-річчя і 80-річчя. Писав про її ювілеї до газет, зокрема до «Чорноморської комуни» (19 квітня 1989 року). На пам'ять приходять її, правда, не досить розгорнуті, розповіді про голод у Одесі і репресії («...был студент — і не стало: забрали...»). І немов по-іншому я розумію тепер її слова про одеський порт «...и грузили, грузили на пароходы пшеницу, а ми голодали...».

На Великій Україні мовчали, а в Галичині та ж газета «Діло» (14 серпня 1933 року) писала: «Мовчати далі не можна. Скрізь, де б'ється українське серце, треба не тільки протестувати проти всіх комуністичних насильств, але й зворушити сумління всього людства, поставити на ноги весь світ, щоби він звернув увагу на твоє становище, український Народе. Мобілізуй світ проти комуністичних страхіть на Великій Україні...».

І я, дорогий земляче чи просто читач, не випадково згадав про Галичину. Сьогодні, коли наші вороженьки шматують Україну «на регионыи», «экономические зони», ділять на «західняків» та «східняків», «бандеровцев», варто нагадати, як прставилися у Карпатах до біди 1933 року на Великій Україні, до лиха 1947-го.

Першим в Галичині про голод повідомив митрополит Андрій Шептицький, про якого я десятиріччями чув, як про ворога України та якому у Львові незабаром поставлять пам'ятник... В інтересах вічного закону людяності і любові до ближнього апелював він до культурного світу, до Міжнародного Червоного Хреста, щоби негайно організувати надання допомоги.

По селах і містах Галиччини збирали хліб, збіжжя, хто що мав. Ешелонами була відправлена допомога голодуючим, але вона до них не дійшла: більшовицький уряд, зазначав швейцарський щоденник «Деч Випд», не прийняв її. Було заявлено: «У нас немає ніякого голоду».

І галичан, і весь світ запевняли, ще й обвинувачували, певне, за наклеп на радянську дійсність, як і через 60 років автора цих рядків, деякі надміру галасливі та закомплексовані кодимчани з колишніх парторганів, директорів шкіл, інспекторів управління по сільгоспзаготівлях: «Такого не було, і квит!..»

А цим «верним» (уже й не знаю кому) варто нагадати, що 24 січня 1933 р. Всесоюзний ЦК партії ухвалив спеціальну резолюцію про українську партійну організацію. У цьому документі керівників-комуністів України звинуватили у зриві заготівлі зерна. Серед «ключових областей» згадали і нашу Одеську область. Призначили нового секретаря Одеського обкому. Ним став Вегер.

У 1933р. в Одеській області було усунено 49,2 відсотка голів колгоспів. Голова кодимського колгоспу «Комунар» Митрофан Базько, як ми уже згадували, сам «усунувся»: дременув на Кольський півострів на будівництво гідроелектростанції, боячись репресій та голодної смерті...

Ще на початку 90-х років поблизу Лубен вивершили люди Курган Скорботи на вічну пам'ять убієнних голодомором, тих, які залишили життя земне у пекельних муках.

Мовчить Гора Зажури неподалік Лубен. А на ній хрест здійнявся — символ розп'яття українського народу. Височенний хрест. Здається, дістає неба, вічності і Бога.

Не було на полі піднятих знамен біля кургану, бо переможені убієнні не полягли у борні, а знищені «победившим социализмом».

Пом'янемо їх. Помовчімо...Помовчімо...

** Опубликовано в газеті «Нова доба» у 1994 — 1996 рр.*

Салабаш М.,
г.Рени

ЖЕРТВЫ БЫЛИ. ИХ НАДО ПОИМЕННО УВЕКОВЕЧИТЬ*

Прочитав статью Николая Григораша «С 1947 на 1948 год у котловинцев не было другой еды, кроме... трупов умерших голодной смертью односельчан», пришел к убеждению: публикация написана без ознакомления с архивными документами и анализа напечатанного на тему, обозначенную в заголовке. Думаю, автору необходимо было проконсультироваться с теми, кто пишет о голоде 1946 — 1947 годов в Придунавье.

Надо признать, что в письмах И.Голубя и С.Чакира четко и последовательно прослеживается ностальгия о прошлом. Они, как и статья Николая Григораша, написаны глубоко эмоционально.

В письме Савелия Петровича Чакира есть всего одно упоминание о трупоедстве, и то как о попытке. А вот что пишут историки. На 25 февраля 1947 года в Украине было зафиксировано 16 случаев трупоедства, из которых 13 приходилось на Измаильскую область (Лебеденко О.М., Тичина А.К., Українське Подунав'я: минуле та сучасне: навчальний посібник — Одеса: Астропринт, 2002 — с.176). В этом источнике напечатано: «Міністр Держбезпеки УРСР генерал-лейтенант Савченко 6 лютого 1947 р. повідомляв міністра Держбезпеки СРСР В.С.Абакумова про випадки канібалізму у селах Каїри Саратського району, Котловина Ренійського району».

Этот документ — «Специальное сообщение о случаях употребления в пищу человеческих трупов в Днепропетровской и Измаильской областях», из архива СБУ впервые опубликован в открытой печати в мае 1995 года. Здесь приведен только один случай по Котловине, когда «...употребили в пищу трупы умерших от истощения, жены и сына...». В сообщении отмечается: «До этого случая (называется фамилия главы семьи — М.С.) обращался к председателю земельного общества разрешить откапывать на кладбище трупы и употреблять их в пищу». Далее дается такое пояснение: «В ходе расследования установлено, что в связи с отсутствием продовольствия, положение населения села Котловина очень тяжелое, в результате чего за вторую половину января с.г. в двух селах (Котловина, Каира — М.С.) умерло 33 человека». Читаем далее: «Отпускаемые продовольственные ссуды для населения села Котловина в большом количестве расхищаются». Приводятся факты.

В книге «Українське Подунав'я: минуле та сучасне» напечатано: «У другій половині січня 1947 р. в селі Котловина померли від голоду 33 чоловіки».

Приведем некоторые сведения, раскрывающие трагические страницы истории Украины. В названном труде А.М.Лебеденко и А.К.Тычины (с.176, 177) напечатано: «Всього в Україні у січні — червні 1947 р. було зареєстровано 130 випадків людоїдства», «У 1946 р., валовий збір зернових в Україні становив 631 млн.пудів, а для подолання голоду потрібно було близько 16 млн.пудів зерна». И далее: «...СРСР тільки у 1946 р. експортував 1,7 млн. тонн зерна в Болгарію, Румунію, Польщу, Чехословаччину, підписав у квітні того ж року угоду про поставки до Франції 500 тис.тонн зерна».

В Украине особенно пострадали юго-западные и северные области. В научной публикации Ю.М.Тельписа «Голод 1946 — 1947 годов в Придунайском крае» (Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інститут, 8 випуск, Ізмаїл — 2000, с.12-16) читаем: «Голод 1946 — 1947 годов стал величайшей трагедией для населения Придунавья. Одной из причин голода была засуха. Гидрометеорологическая служба УССР отмечала, что 1946 год стал рекордным за последние 62 года по недостатку влаги, вследствие жестокой засухи урожай зерновых был самым низким. Если в целом по Украине урожайность зерновых в 1946 году составила 3,8 ц. с га, в

Одесской, Луганской, Харьковской областях — 2,3 — 2,9 ц с га, в Николаевской — 19,3 с га, то в Измаильской всего 1 ц с га.

Одной из причин усугубления голода была жестокая политика хлебозаготовок и налогообложения. В середине августа 1946 г. секретари райкомов и председатели райисполкомов получили телеграмму, подписанную председателем облисполкома и секретарем обкома партии, об ускорении темпов хлебозаготовок. Установленные планы хлебосдачи были фактически не выполнимы. Правилом стали повальные обыски, хлеб изымали до последнего зерна, независимо от того, подлежит обыскиваемый обложению или нет, выполнил он задание или нет. В районах создавались специальные бригады для подворного обхода и обысков».

В Придунавье голод способствовал организации колхозов. Много по этому поводу можно почерпнуть из двух документов. Так, в докладной записке Измаильского облисполкома Совета Министров УССР «О мерах помощи колхозам, колхозным и крестьянским хозяйствам Измаильской области в связи с неудовлетворительным урожаем 1946 г.» от 10 сентября 1946 г. читаем: «Выдается ссуда нуждающимся колхозникам и крайне нуждающимся единоличным крестьянским хозяйствам, при этом единовременно, без каких-либо рассрочек, на один колхозный двор — 6 — 12 пудов и на один крестьянский — 5 — 10 пудов».

22 марта 1947 года принимается «Постановление Измаильского облисполкома и обкома КП(б)У о распределении продовольственной ссуды нуждающимся колхозникам». В докладной записке указывается предоставление ссуд «крайне нуждающимся единоличным крестьянским хозяйствам» в меньшем размере. А крестьянин-единоличник в постановлении просто забыт.

Такой перекос вскоре дал желанные плоды. В «Резолюции областного совещания колхозников, крестьян и специалистов сельского хозяйства по итогам сельскохозяйственных работ в 1946 г. и задачам на 1947 г. отмечалось: «Крестьяне-единоличники, убедившись в преимуществе коллективных хозяйств перед единоличными, вступают в колхозы: на 1 января 1947 года уже организовано 252 колхоза, объединяющих 20865 хозяйств и 195666 гектаров земли. Коллективизировано 20 процентов крестьянских хозяйств. В 1946 году организовано 203 колхоза; за декабрь 1946 года принято в члены колхоза 2460 крестьянских хозяйств».

Накануне войны в Ренийском районе существовало 11 колхозов (из них 3 рыболовецких), 1 МТС, 5436 единоличных крестьянских хозяйств. 8 колхозов имели 5500 га земли, единоличные крестьянские хозяйства — 36500 га земли. Крестьянин не торопился вступать в колхоз.

После освобождения Придунавья от фашистских захватчиков коллективизация продолжалась. На 1 апреля 1945 года в Ренийском районе организовали один колхоз и три инициативные группы.

Крестьянина-единоличника вступать в колхоз заставлял голод. 7 ноября 1947 года ренийская районная газета «Сталинский путь» сообщала: «За последнее время, особенно перед 30-й годовщиной Октября, усилилась тяга в колхозы, только за период с 15 октября по 5 ноября вновь принято в колхозы района около 200 единоличных крестьянских хозяйств. Свыше 50 процентов в районе составляет социалистический сектор. Некоторые села района в ближайшее время будут селами сплошной коллективизации».

Теперь — о жертвах голода. В названной научной публикации Ю.М.Тельписа (с.14) читаем: «По данным управления МВД УССР, учитывающим сведения на 20 июня 1947 г., от дистрофии в Измаильской области умерло 20604 человека. Эти данные явно занижены. В докладной записке начальника Измаильского областного отдела здравоохранения Гарагашьяна на имя заведующего отделом западных областей ЦК КП(б)У Стоянцева говорится, что за девять месяцев голода умерло от недоедания 31150 человек. По нашим подсчетам, с октября 1946 г. по сентябрь 1947 г. в Измаильской области умерло от голода около 40 тыс. человек. При этом надо иметь в виду, что исходные данные статистического управления, облздрава и других органов не могут считаться абсолютно достоверными».

В Котловине было больше всего умерших от голода по Ренийскому району. Сколько? Кто сможет ответить на этот вопрос?

Голод 1946 — 1947 годов стал трагедией. Не нужно искать, кто изымал последнее зерно, кто занимался каннибализмом и хищением хлеба. Быть против трагедии — не значит быть против людей, которые попали в жернова голода.

После публикации статьи Николая Григораша, я встречался с фермером из Котловины И.С.-Кобзаренко. Иван Степанович сказал: «В Котловине нужно установить памятник жертвам голода. Он не должен быть безымянным. Необходимо написать книгу, в которую занести имена всех умерших. Когда для этой цели будет проходить обход и опрос старожилов, готов предоставить видеокамеру».

О памятнике жертвам голода в Котловине говорят, наверное, не первый год.

— У нас есть проект такого памятника, — подтвердил на днях сельский голова С.П.Чакир. — Мы в стадии решения этого вопроса.

Придет время, и памятник жертвам голода откроют в Котловине. Отслужат поминальную панихиду по умершим. П.И.Казаны снимает полотно с мемориальной доски. И.С.Кобзаренко отпустит капсулу с именами односельчан. С.П.Чакир передаст на вечное хранение в районный историко-краеведческий музей книгу с краткими данными о жертвах голода. Николай Григораш об этом значимом событии в его родном селе напишет репортаж в «Ренийский вестник». Я верю, что так оно и будет.

* Опубликовано в газете «Ренийский вестник, № 81 от 8 октября 2002 г.

Макарова Инна,
г.Рени

ТРАГЕДИЯ ПОВТОРИЛАСЬ В 40-Х*

В Ренийскую районную комиссию по вопросам восстановления прав реабилитированных ежемесячно поступают новые заявления. Для многих из авторов важно получить не только компенсацию за отработанный дом, вещи, ценности. Люди после долгих лет ожиданий наконец-то официально признаются государством невиновными.

В нашей районной газете не раз уже рассказывалось об июне 1941 года, когда в считанные часы сотни, тысячи людей были вывезены в товарных эшелонах в Сибирь. Без теплых вещей, без продуктов ренийцы ехали на верную гибель. До них этот путь прошли миллионы граждан из разных областей Украины. Многие из них навсегда остались лежать в чужой холодной земле. Вот и в том далеком сороковом наши земляки, всего год побыв гражданами Сстраны советов, стали вдруг нежелательными элементами, врагами народа. Трагедия всей страны вновь повторилась тогда в Бессарабии, которая, казалось, еще недавно встречала цветами, хлебом и солью своих освободителей. Приведем некоторые цифры: на 1 января 1941 года в Измаильской области числилось 627,7 тысячи человек. На начало 1948 года — 537,7 тысячи. Конечно, война тоже унесла немало человеческих жизней. Если бы не списки готовящейся к изданию Книги Памяти, мы бы, наверное, даже не представляли, сколько же ренийцев погибло, защищая Родину. Но вот отгремела война, вернулись солдаты домой. И наступил 1946 год…

О голоде в Украине в 1933 году уже знают немало. Найдены в архивах документы, собраны воспоминания, письма тех, кто пережил те страшные времена. Люди были доведены до такого отчаяния, что случались даже факты людоедства. Читать эти воспоминания просто невозможно без душевного содрогания. Голод 1946 — 1947 гг. в нашей местности менее известен. Есть лишь отдельные сведения. Вероятно, большая работа по изучению тех событий еще предстоит историкам. Поэтому эта статья не претендует на полноту рассказа о людях, которые участвовали в организации голода, о его жертвах. Это только часть фактов и свидетельств очевидцев.

Когда-то в нашей газете была опубликована небольшая заметка работника ЦБС В.К.Полькиной. Что же она рассказывала?

— К хлебу у меня особое отношение. Мне пришлось в своей жизни пережить голод. Наверное, поэтому в нашей семье всегда с почтением относились к хлебу, берегли каждый кусок. Знали ему цену.

А вот другой рассказ о том же времени (автор просил не называть его фамилию).

— Хлеб… Из чего его пекли? Из пшеницы, ячменя, кукурузы, овса. Он не мог быть пышным и выпеченным. Знаю это, потому что сам работал тогда в пекарне. Из тех, кто пек хлеб в те годы, в живых остался я один.

— Зима 1946 — 1947 гг. была очень суровой, — рассказывает И.Ф.Стрижков, военрук Нагорненской школы. — Много людей умерло от голода. Я был в то время подростком, но все хорошо помню. Люди, обессилев, падали прямо на улицах. Умерших складывали на подводы, увозили на кладбище и хоронили в братских могилах.

Традиционно историки считали, что причиной голода сороковых была засуха. Да, действительно, сельхозгод выдался не из лучших. Но это только часть правды. Как и в Украине в 1933 году, человеческих жертв могло и не быть. Что же происходило на самом деле?

Зерно вывозили из Украины в Польшу, где тоже была засуха. Кроме того, угроза голода стала удобным поводом загнать людей в колхозы в западных и Измаильской областях Украины. С этой целью помощь крестьянам — единоличникам была меньше, чем колхозникам. В докладной записке Измаильского облисполкома Совету Министров УССР «О мерах помощи колхозам, колхозным и крестьянским хозяйствам Измаильской области в связи с неудовлетворительным урожаем в 1946 г.» (10 сентября 11947г.) читаем следующие строки: «Выдается ссуда нуждающимся колхозникам и крайне нуждающимся (подчеркнуто автором) единоличным хозяйствам при этом единовременно без каких-либо рассрочек, на один колхозный двор — 6 — 12 пудов и на один крестьянский — 5-10 пудов.

Кто же определял «крайне нуждающихся», которым в любом случае выделяли зерна меньше, чем колхознику? Земобщества, сельсоветы, а окончательное решение принимал райисполком, который затем отсылал списки на утверждение в облисполком. Так росчерком пера решались судьбы и жизнь крестьянских семей. Так им предлагали выбирать: вступать в колхоз или умирать голодной смертью.

Возможно, кто-то не согласится со мной. Ведь лучше колхоз, чем грядущий голод. Засуха-то была, что подтверждается документами. Что ж обратимся к отчету обкома КП(б)У ЦК КП(б)У о работе областной партийной организации в 1946 году. Читаем: «... в результате засухи по колхозно-крестьянскому сектору погибло 386,2 тысячи га зерновых культур, или 68,6 процентов всей уборочной площади. Осталось к уборке 176,2 тыс.га, или 31,4 процента, из которых собран урожай по 30 — 40 кг и менее с гектара. Посевы кукурузы совершенно погибли и убраны на корм скоту».

Получается, что государство все-таки пыталось помочь крестьянам? Но как же в таком случае понимать следующую цитату?

«Буквально во всех районах, в том числе и в наиболее пострадавших от неблагоприятных метеорологических условий 1947 года, звеньевые стахановским применением передовой советской агротехники сумели добиться и в таких районах как Лиманский, Тузловский, Килийский, Суворовский, Ренийский урожайности, рекордной даже для лучших годов». (Из отчетного доклада Измаильского обкома КП(б)У второй областной партийной конференции 25 февраля 1948 г.).

А вот что сообщала в радостных тонах газета «Сталинский путь» (№ 30 от 7 ноября 1947 года).

«Колхозы нашего района досрочно рассчитались с государством по хлебопоставкам. Кроме того, сдали государству сверх плана 5625 пудов хлеба. Колхозы «Новая жизнь» и им.Сталина сдали государству сверх плана 375 пудов хлеба, колхоз имени Тимошенко — 475 пудов, колхоз «Светлый путь» — 637,5 пуда».

Где же правда? Каким образом в условиях жесточайшей засухи, крестьяне нашли зерно и сдали его? И главное — зачем? Ответ прост. У крестьян забирали их последние от урожайного 1945 года запасы зерна. И они вынуждены были вступать в колхозы. Вот что пишет исследователь истории тех лет Т.Н.Новикова в статье «Становление колхозного строя в Измаильской области» («Проблемы истории и археологии Нижнего Приднестровья». Часть 1. История): «Нужно отметить, что коллективизация в Придунайском крае проходила быстрыми темпами. Уже к 1946 г. было организовано 203 колхоза. На 1 января 1947 г. создано 252 колхоза, объединивших 20865 хозяйств и 195666 га земли. Массовое колхозное движение развернулось в 1947 г. особенно во второй его половине. К началу 1950 г. в области насчитывалось уже 480 колхозов, которые объединили 98 процентов всех крестьянских хозяйств. Высокие темпы коллективизации привели к показателям, которые сконцентрировали в себе огромную силу человеческих жертв».

Необходимо изучить еще немало документов, чтобы назвать в каждом конкретном случае имена непосредственных исполнителей акций выселения в Сибирь, вывоза зерна с крестьянских подворий в голодные годы. Пока же только можно назвать две фамилии. Накануне войны, то есть в июне 1941 года, начальником Ренийского райотдела НКВД был Лев Борисович Молдаванец. В 1946 — 1947 гг. председателем райисполкома был Архип Филиппович Рылик. Кстати, уже позже, 24 августа 1974 г., восьмая сессия Ренийского горсовета, присвоила ему звание почетного гражданина города Рени.

История страшного голода еще требует своего исследования. В данной же статье приведу в заключение воспоминания К.И.Чакира, жителя города Рени: «Я не знаю до сих пор, где похоронены мои родители. Они умерли зимой 1946 — 1947 гг. Упали на дороге. Люди положили их на подводу и похоронили в братской могиле на кладбище села Котловина. После смерти родителей, я попал в детский дом. Видел, как умирали мои товарищи от голода. Один раз и меня приняли за умершего...».

** Опубликовано в газете «Придунайская искра» № 82 от 7 ноября 1992 г.*

Бадера Дмитро
учень 10 б класу Любашівської школи-гімназії

СПОГАДИ МОЄЇ БАБУСІ ЛАЗАРЕНКО МАРІЇ ІВАНІВНИ ПРО ГОЛОДОМОР 1932 — 1933 РОКІВ

Голодомор 1932 — 1933 років — одна з найтрагічніших сторінок в історії нашої держави. Коли дослідники кажуть про голодомор 1932 — 1933 років, то мають на увазі період з квітня 1932 року по листопад 1933 року. Саме за ці дев'ятнадцять місяців загинули мільйони людей. Піком трагедії стала весна 1933 року. В ті дні від голоду в Україні кожну хвилину вмирало 17 чоловік. кожну годину — 1000 і майже 25000 щодня…

Останнім часом багато зроблено для вшанування пам'яті про той страшний час. В травні 2003 року Верховна Рада України в офіційному зверненні до народу визнала голодомор актом геноциду. Подібні акти прийняли країни СНД. Указом Президента України Віктора Ющенка був затверджений День пам'яті жертв голодомору 26 листопада. Протягом десятиріч про голодомор не можна було не тільки писати, а й відкрито говорити. В період незалежності ця біла пляма в історичній науці поступово почала заповнюватися.

Сьогодні я хочу коротко описати те, що пережила у ті страшні роки у своєму селі Ясенове-2 Любашівського району Одеської області моя бабуся Лазаренко Марія Іванівна. Ось що вона розповіла:

«У 1932 році був слабкий врожай. Люди ще б могли вижити, могли якось протриматись. Але тодішня влада вигребла з селянських запасів все до зернятка. В 1932 році компартія прийняла надзвичайне рішення про посилення хлібопоставки. Українські села були приречені на голод і людожерство. Відмова здавати хліб вважалася саботажем. Застосовувалися репресії до селян-одноосібників. Здавалися в хлібопоставки навіть насінні та продовольчі фонди. Молотов та Каганович спеціально приїжджали на Україну проконтролювати збір та вивезення хліба. В селах організовувались спеціальні бригади з молодих людей, які за допомогою штирів з наконечниками шукали зерно. Україну перетворили на цвинтар. Мені тоді йшов восьмий рік. Я бачила все, що відбувалось, своїми очима, і жах охоплював мене. Ходила тоді я в другий клас. У школі було два других класи, А і Б. В кожному класі навчалось приблизно по десять учнів. Пам'ятаю на обід тарілку супу чи галушок. Одного дня дали нам по тарілці галушок. Від мене ліворуч сидів хлопчик на ім'я Петро. Я звернула увагу, що він їв водичку, а галушечки складав у коробочку від сірників. Галушечки були дуже малесенькі, як кісточки з вишні. Він наклав половину коробочки галушок. Я запитала: «Петре, чому ти не їси галушок, а складаєш їх у коробочку?» «Я це мамі занесу», — відповів хлопчик. Але його піклування не допомогло. Умер Петро, умерла його мати.

У нас у льосі була бочка з квашеними яблуками. Якось я взяла кислих яблук і понесла їх до школи. Зайшла у кімнату молодого вчителя Івана Степановича Лисака, який згодом загинув на фронті, пригостила його яблуками. Він взяв їх і відразу почав з жадібністю їсти. Восени 1933 року, коли я пішла в третій клас, з двох класів зробили один. Залишилось 12 учнів, інші померли від голоду.

У селі жив один чоловік. Я пам'ятаю його хату, де він жив. Його звали Коваль Юда. Він взяв мішок, пішов на цвинтар, куди завозили мертвих. Юда серед мертвих вибрав дитину, поклав її в мішок і поніс додому. Все це бачили люди. Вдома він обрізав тіло і зварив. А голову, кістки і ноги відніс у комору. Сусіди викликали міліцію, і Коваля забрали. Більше його в селі не бачили.

Люди ходили з опухлими, як колодки, від голоду ногами. Ступне людина на землю і залишиться після неї мокрий слід. Коли настала весна, люди «пішли пастися». Їли лободу, кропиву, липу, усе, що можна було їсти. Односельчанка Секлета говорила, що миші і пацюки кислі, а жаби солодкі. Їла вона котів і собак. Завдяки цьому і вижила. А її мама Маланка померла. Семену Лисаку, що збирав мертвих і звозив на цвинтар, сказали, що Маланка вмерла. Він приїхав її забрати, а вона ще жива та й каже: «Семене випряжи коні, нехай попасуться, а ти відпочинь. Я скоро помру. Навіщо тобі їхати другий раз?« Він так і зробив. Почекав, поки вона помре, а потім повіз її на цвинтар.

У моєї тітки Лукери було семеро дітей. Вони жили від нас за 18 кілометрів і страшно голодували. Прийшла тітка до нас навесні та й каже: «Сестричко, рятуй, гинемо!». Мама дала їй якогось зерна, картоплі, буряку. Але вона сказала: « Я допоможу тобі копати город». Тітка копала город і назбирала мерзлої гнилої картоплі. Вирішила віднести її додому, але мама взяла ту картоплю і викинула на купу гною. Тоді тітка сильно образилась, плакала і сказала: «Це ти така сестра? Мої діти з голоду вмирають, а ти пошкодувала гнилої картоплі!» Мама винесла ще відро картоплі і тітка перестала плакати. У тітки Лукери від голоду померли чоловік, п'ятеро дітей і старий батько

чоловіка. Залишились живими двоє старших синів: Петро та Василь. Петро загинув на фронті. Василеві осколком снаряду відірвало нижню щелепу. Він так і прожив життя без щелепи.

Люди їли дохлих коней. Я бачила, як сусідка несла на спині шматок коня. Вона залишилася жива. Через дорогу від нас жила одинока жінка Настя з дочкою Катериною. Померли обидві. У 1932 році помер від голоду наш дідусь Демид. Жив він у селі Ясенове-1. Дід Демид народився ще при кріпосному праві, мав п'ятьох дітей. Прожив 85 років і вмер від голоду.

У 1932 році, взимку, злодії украли у нас корову. Теляті було кілька дні. Корову знайшли в іншому селі зарізану, а теля здали в школу на «гарячі сніданки».

В нашому селі була лікарня для вмираючих. Тільки там мало хто лишався живим — голодних людей нічим було годувати.

Мертвих людей звозили з усього села на цвинтар. Копали великі ями і в таких братських могилах закопували по двадцять-тридцять людей на день. Негодою збиралось багато трупів за кілька днів. В селі Гвоздавка-2 жив хлопець сімнадцяти років, що пас у колгоспі телят. Знесиленого і вмираючого, але ще живого, його поклали на віз і повезли на цвинтар. Хлопця опустили живим у яму. Він просив тих, хто його закопував: «Братуха, дай докурити». Але докурити йому не дали. Закопали живого. Були такі села, де не було кому хоронити мертвих. Люди йшли в поле до скирт, робили у соломі ями, лягали туди і помирали.

У моєму селі Ясенове-2 в 1932 році було 945 дворів. Мій батько Іван Онуфрійович добре знав село і підрахував, що від голоду в ньому померло близько 100 чоловік».

Салюк Тетяна,
начальник архівного відділу
Савранської райдержадміністрації

САВРАНСЬКИЙ АРХІВ ГОТУЄ МАРТИРОЛОГ ЖЕРТВ 1932 — 1933-х...

Документи районного архіву, які зберігаються у 50 фондах (загалом 6248 справ), надходили до архіву з моменту його заснування, тобто з 1967 року, і хронологічно охоплюють період з часу визволення району від німецько-румунських загарбників (перший документ архіву датується 2 квітня 1944 р.) по теперішній час. Найважливішою складовою частиною архівного надбання Савранщини є фонди органів управління і влади — близько 4300 справ. Так, у фондах виконкому Савранської районної ради, районної державної адміністрації, районної, селищної та сільських рад, відділу статистики міститься цінна інформація про господарське і культурне будівництво району, розвиток мережі установ народної освіти, культури, охорони здоров'я, соціального забезпечення, будівництво промислових та житлових об'єктів тощо. Про те, як проходила відбудова зруйнованого війною господарства, як організовувались роботи на полях колгоспів, яких в післявоєнний час налічувалось 52, про будівництво Савранської міжгосподарської гідроелектростанції можна дізнатися з документів фондів: колгосп «Червона армія», с.Саврань (1944 — 1945 рр.), колгосп ім. Котовського с.Саврань (1944 — 1949рр.), Відділ у справах сільського і колгоспного будівництва (1946-1948 рр). Стан і розвиток сільського господарства в районі відображають документи колгоспів, КСП, відділу сільського господарства. Серед документів планової комісії райвиконкому поряд з планами розвитку народного господарства району та звітами про їх виконання є досить цікава інформація про схему планування Савранського району в 1974 р.

Крім управлінської документації, в архіві постійно формуються нові і поповнюються вже засновані тематичні колекції документів і матеріалів, такі як «Про визволення Савранського району від німецько-румунських загарбників», «Анкета ветерана Великої Вітчизняної війни», «Рекламна виборча продукція», фотоколекція «Історія Савранського району в особах». З метою ліквідації «білих плям» в історії Великої Вітчизняної війни 1941 — 1945 рр. проведено опитування жителів нашого району про повсякденне життя сільського населення у період окупації та зібрані свідчення.

З 2004 року і дотепер архівом накопичується інформація про причини, перебіг та наслідки Голодомору 1932 — 1933 років у Саранському районі. Зібрано чимало свідчень людей які, пережили цю трагедію. За свідченнями очевидців складено списки загиблих по селах району для підготовки Книги пам'яті Українського народу. Це дуже цінне джерело народної пам'яті. Адже, на жаль,

книги запису актів цивільного стану за 1932 — 1933 роки, які мали б зберігатися у районному відділі РАЦС, втрачені назавжди. Неодноразово в районній газеті друкувались свідчення очевидців голодомору, документи Державного архіву Одеської області та дослідження місцевих істориків і журналістів про Голодомор у нашому районі. В 90-х роках подружжя Григоруків із с. Полянецького проводили такі дослідження в своєму рідному селі, склали список загиблих від голоду односельчан. В с. Дубиновому учениці Дубинівської загальноосвітньої школи Денисюк Інні для підготовки наукової роботи «Наш край в роки Голодомору 1932 — 1933 років » вдалося зібрати свідчення своїх односельців і скласти список померлих зі слів Гусочки Анастасії, яка була у складі похоронної бригади.

Ще рік тому своїми споминами могла поділитись значно більша кількість очевидців. Але час невблаганний, люди відходять в небуття, і ми не маємо права зволікати. Тож ми звертаємось до всіх жителів району не залишатись байдужими, а взяти участь у підготовці матеріалу для такого видання. Можливо, дехто має архівні документи, фотокартки, що свідчать про голодомор 1932 — 1933 рр., а хтось пам'ятає про своїх сусідів, що померли від голоду, і може назвати їхні імена. То ж увічнимо їх назавжди!

Хіль О.,
смт. Саврань

ЗА БАТЬКІВСЬКИМ ЗАПОВІТОМ

Томашпільський Микита Логвинович був реабілітований вже посмертно одразу після смерті Сталіна. Аби повернути чесне ім'я батькові, його син — Томашпільський Андрій Микитович, колишній офіцер Радянської армії, вчитель математики Савранської школи, а нині пенсіонер — мусив писати численні листи -запити до уряду, у табори, щоб по краплинці зібрати відомості про батька. Згадуючи минуле, Андрій Микитович вкотре повертається подумки у ті трагічні 30-ті, які завдали українському генофонду такої руйнації, що відновлення його є неможливим навіть через 70 років.

Вперше батька засудили у 1931році, коли Андрій ходив до третього класу, тому усі події тих років чітко вкарбувалися в дитячій пам'яті. На той час Микита Логвинович був головою Савранської сільської ради. На цю посаду його було обрано одноголосним голосуванням, що свідчило про неабиякий авторитет і повагу голови серед односельців. Був справедливим і вимогливим, не терпів брехні, працював без спочинку сам і не давав ледарювати іншим. Восени 1931-го, коли «згори» спустили наказ про проведення колективізації швидкими темпами, Микита Логвинович сприйняв це з розумінням тодішньої політичної ситуації. Виявив свою повну згоду та готовність до дій, однак висловив думку, що насамперед варто було б побудувати приміщення для худоби, а вже потім зганяти її. Адже ночівля під відкритим небом холодної пори могла призвести до падежу. Та керівництво сприйняло його ініціативу як таку, що є ворожою і згубною самій ідеї колективізації. Щоб «образумити інакомислячих», Микиту Логвиновича та його колег було засуджено на 4 роки позбавлення волі і вислано до таборів у Ленінградську область. опоки відбував покарання, у рідному селі вже лютував голод. Дружина та шестеро дітей пухли, шукаючи, чим притупити постійну потребу їсти. Андрій був старший серед братів і сестер, тому мусив в усьому допомагати матері. Щоб хоч якось виживати, хлопчина ходив пасти колгоспних коней. Та сталося так, що один з коней з якихось причин загинув. Звинуватили в усьому малого пастуха. А щоб компенсувати колгоспну втрату, у Томашпільських забрали корову.

Голод лютував все більше. Все, що було їстівним, з'їли. Найбажанішою стравою був шматок здохлятини. Тварину, що впала, розривали на шматки і несли до хати, аби протриматися ще хоч день. Якось біля воріт Томашпільських теж упав знесилений кінь. Сусіди одразу збіглися і розділили між собою знахідку, малечі віддали відрубані копита, щоб гризли…

Від спогадів непрохана сльоза здушила чоловіку горло. А в пам'яті постав 1943 — ій. Женучи ворога під Сталінградом, підрозділ Андрія Микитовича раптово натрапив на ворожій продовольчий склад. На хлібних запасах значився 1933 — й! Цього року Радянський Союз був найбільшим постачальником зерна за кордон, у тому числі й у Німеччину.

…Від голоду помер менший братик, дідусь, бабуся, дядько, родичі, сусіди. Андрій з матір'ю, закривши малих у хаті, ходили в пошуках харчів. Несли додому те, що сільські активісти точно не

відберуть, — лободу й жолуді. Й донині пам'ятає Андрій Микитович смак смажених на вогні дубових плодів. Не раз доводилось йому рятуватися від зголоднілих людей, котрі, втративши розум, хотіли його зарізати косою і з'їсти. Канібальство ставало звичним явищем. А батько у своїх листах все кликав переїжджати до Росії. Та де вже було зголоднілій знесиленій родині вирушати в таку далеку путь. Коли в 1934-му колишній голова повертався до рідного села, його зустрічали зарослі бур'янами пустки і незліченні могили без хрестів. Як сьогодні, пам'ятає Андрій Микитович той вечір, коли батько, повернувшись, переступив поріг рідного дому. І перше, про що запитав Андрія, було: «До школи ходиш?» Та де там до школи... Тоді батько зняв свій казенний одяг, одягнув на малого і суворо сказав: «Завтра підеш».

Навіть після повернення із тюрми односельці не перестали поважати Микиту Логвиновича, дослухались до його думок, радились. Щоб якось витягти сім'ю із злиднів, він пішов працювати робітником у пекарню. Та за кожним його вчинком, кожним словом вівся постійний нагляд. І от якийсь невдалий його вислів став причиною другого арешту, який стався у 1937 році. Справу проти Томашпільського М.Л. було сфабриковано, а його самого звинувачено у антирадянській пропаганді. Тодішня репресивна машина працювала повним ходом. Коли енкаведисти прийшли за батьком, то він, виходячи з хати, на мить зупинився, оглянувся і мовив: «Я вже більше ніколи не повернусь, а ти, Андрію, вчись!» і додав: »Попри все!» Більше про нього ніхто нічого не чув. Лише через десятки літ сім'я дізналася, що справа до суду так і не дійшла. Він був розстріляний через кілька днів після арешту, а могила його й понині ховається десь у степах.

А син пам'ятав батьківський заповіт і попри все намагався вчитися. І навіть з клеймом «дитини ворога народу» зумів не тільки здобути освіту, а й присвятити усе своє життя педагогічній діяльності.Чимало води збігло з того часу, щороку вкривалися квітом сади, щедро врожаїлись ниви, одні цінності змінювались іншими. Але для тих дітей, які вижили у смертоносним 33-ім, на все життя мірилом усіх земних цінностей стала крихта чорного запашного хліба.

Публікація в районній газеті «Сільські новини» від 26 листопада 2005 р.

Кудряченко Андрій Іванович,
доктор історичних наук, професор,
завідувач відділу стратегій політичного
розвитку та громадянського суспільства
Національного інституту стратегічних досліджень

МОВА ДОКУМЕНТІВ ІНОЗЕМНИХ АРХІВІВ ВІДНОВЛЮЄ ПРАВДУ ПРО ЛИХОЛІТТЯ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ 1932 — 1933 РОКІВ

До проблеми голодомору в Україні 1932 — 1933 рр. ось вже не одне десятиліття прикута увага світової та вітчизняної наукової громадськості. Черговою вагомою книгою про ті трагічні часи в історії українського народу стала книга «Голодомор в Україні 1932 — 1933 рр. Західні архіви, свідчення і нові дослідження», яка видрукувана Українсько — Канадським центром досліджень та документації у 2003 р. (Див. Famine-Genocide in Ukraine 1932 — 1933. Western archives, testimonies and new research. 2003. Ukrainian Canadian Research and Documentation Centre. — 212 p.)/

За рівнем постановки і осмислення та засобів з'ясування питань щодо оцінки цілеспрямованої політики тогочасного кремлівського керівництва стосовно перебігу жахливих подій в Україні, числа жертв, ставлення світової громадськості тощо це видання співмірне з монографією американського дослідника Роберта Конквеста «Жнива скорботи» та проведеними в останні роки ґрунтовними вітчизняними науковими конференціями з даної проблематики. Дійсно, рецензована книга є вельми насиченою збіркою оригінальних архівних документів із різних країн, спогадами сучасників жахливої трагедії, а також містить документи і матеріалами стосовно й інших періодів голодного лихоліття у XX столітті — голоду 1921 — 1923 рр. та голоду 1946 — 1947 рр. Слід відзначити, що всі ці документи разом і кожний окремо не залишають читача байдужим, навпаки вони глибоко і зворушливо заторкують свідомість і почуття кожного дослідника чи того, хто знайомиться з книгою.

Зазначу, що статті, які зібрані у цій книзі, аналізують доповіді, звіти про Голодомор віднайдені у архівах трьох західних держав: Німеччини, Італії та Великобританії. Багато із цих доповідей були підготовлені у посольствах та консульствах цих держав в Союзі РСР та Україні під час Голодомору. Цінність даних архівних документів полягає в тому, як видається, що в них містяться спостереження, конфіденційні матеріали, оцінки, а також реальні свідчення очевидців — дипломатів, консулів, які прагнули об'єктивно інформувати свої уряди про ситуацію в СРСР, в Україні. Архіви містять доволі значний масив документів про Голодомор й показують, що уряди Німеччини, Італії та Великобританії були добре проінформовані щодо природи голоду і його цілеспрямований характер.

Уважне знайомство зі збіркою наукових праць, що рецензується, свідчить, що її підготував потужний науковий авторський колектив. В його числі кілька професорів історії, політології та соціології з університетів Торонто, Монреаля, Гарварда, Неаполя, Глазго, журналісти, архіваріуси, оглядачі, а також мужні представники України: Володимир Маняк і його дружина Лідія Коваленко та ін. Кожний із них значну увагу приділяв цій проблематиці, є фахівцем тієї чи іншої галузі знань, наукових досліджень. Саме тому, кожен із підібраних матеріалів є досить насиченим і змістовним стосовно відповідного періоду нашої вітчизняної історії, дає уявлення про події у широкому контексті, несе значну доказову базу, а положення чи висновки мають вагому аргументацію.

Статті збірника добре репрезентують відповідну проблематику періоду, який ми аналізуємо. Всі вони, за виключенням двох, були апробовані у якості доповідей на конференції 1990 р., та в 2002 — 2003 рр., в період відзначення 70-т річчя Голодомору. Водночас ці доповіді і матеріали не втратили своєї актуальності й нині. Адже архіви західних держав стосовно наявності документів про Голодомор в Україні ще широко не досліджувалися. Навіть з набуттям Україною незалежності, з прийняттям у листопаді 2006 р. Закону про Голодомор 1932 -1933рр. потреба в цьому зростає. За нашим баченням, для переконання міжнародної спільноти в необхідності визнання Голодомору як геноциду українців кращим доказом і переконливими аргументами на користь такого визнання можуть ліпше стати в нагоді саме архівні документи співвітчизників-очевидців відповідних держав тих жахливих подій, що розгорталися в Україні.

Однозначно відзначу, що із матеріалів збірника документів та матеріалів випливає висновок про те, що Голод в Україні був організований радянським режимом, що заперечення цього висновку межує з ігноруванням як документів іноземних дипломатів, так і свідчень багаточисельних очевидців, що вижили у той жахливий час. Про це слід наголошувати не лише тому, що заперечувало Голод радянське державне керівництво до лютого 1990 р., але й нині є політики, науковці, які із різної аргументації: виходячи із наявних статистичних даних і оцінок, із офіційних радянських документів роблять висновки про відсутність тяжкого голодного лихоліття по вині тогочасних владних органів. То ж науковий збірник, який рецензується, складається із кількох логічно пов'язаних частин. Першу частину матеріалів складає відбірка саме архівних матеріалів про голод 1932 — 1933рр. в Україні та загалом в тогочасному СРСР. Вельми показово, що архівні матеріали, які підібрані, є звітами західних дипломатів Німеччини, Італії, Великобританії, а також тих західних фахівців, що співробітничали з дипломатичними представництвами цих західних держав. Саме в даних документах містяться свідчення представників іноземних дипломатичних установ й інших фахівців, які не заангажовано відслідковували перебіг політичних подій в тогочасному Союзі РСР, намагалися подати для своїх урядів більш об'єктивну оцінку стану справ у країні перебування.

Так, відомий фахівець історії України професор Відділу історії і політології Йоркського університету в Торонто Орест Субтельний здійснив прискіпливий аналіз звітів німецьких дипломатів про голод 1933 р. Він вказує, що чисельність та компетентність німецького дипломатичного штату в СРСР і відповідні засади двосторонніх відносин вказують на те, що Німеччина надавала великого значення відносинам з Радянським Союзом, прагнула мати достовірні знання про становище в радянській державі. Всі співробітники-дипломати вільно говорили російською мовою, були досить добре обізнані з країною перебування. Проте їх обізнаність з реаліями України була дещо обмеженою. Окрім солідного посольства у Москві, Німеччина мала на території СРСР ще сім консульств, зокрема і три в Україні — генеральне консульство у Харкові та консульства в Києві і Одесі. Окрім цього було чимало представництв німецьких компаній з їх офісами та штатами, а також етнічна німецька громада в Росії та Україні, які також поставали джерелом цінної інформації для німецьких дипломатів. Саме тому О.Субтельний справедливо вважає, що німецькі дипломати краще за інших західних дипломатів в СРСР були обізнані з тогочасним станом справ у радянській країні. Мені видається, що більш ширший аналіз та висвітлення оцінок цих документів і матеріалів є цілком виправданим.

Так, звіти і спостереження, що торкаються України, а саме голоду 1932-1932 рр. Орест Субтельний бере із документів підібраних в архіві німецького Міністерства закордонних справ

Дмитром Злепко й вдрукованих в повному обсязі в 1998 р.[1]. У своїй статті професор О.Субтельний вдається до розгляду 23 (німецькомовних) різних звітів з тим, щоб показати як західні дипломати, зокрема найбільш ознайомленні зі становищем в СРСР, оцінювали умови в Україні початку 1930-х рр. та що вони відзначали про Голод 1933р.

Слід зазначити, що 16 із цих звітів були подані від німецьких консулів в Україні для посольства у Москві; із яких 8 — від генерального консула в Харкові, яке очолював Карл Уолтер; 7 — від консула в Києві на чолі з Андором Хенке; один — від консульства в Одесі на чолі з Фрідріхом Ротом. П'ять звітів в тому числі й звіт за 1933 р., в якому описувалися подробиці подій Голоду — були надіслані посольством у Москві до Міністерства закордонних справ Німеччини в Берлін. Із решти двох звітів один був складений німецьким консульством у Ризі, а останній — власне, німецьким зовнішньополітичним відомством. Метою цих звітів було забезпечити загальний огляд політичних, економічних й культурних проблем, що стосувалися СРСР загалом та України зокрема для керівництва тогочасної Німеччини. Іншими словами, зосередженість цих звітів на Голоді, визначенні його масштабів та особливостей політики Кремля в цьому зв'язку дають підстави ставитися до них як до об'єктивних, неупереджених документів.

У ранніх звітах, як наголошує професор О.Субтельний, оцінюючи економічні події, німецькі дипломати вказували, що режим Кремля вважав досягнення економічних планів, включаючи і колективізації, своїм головним пріоритетом. У зв'язку з чим німецькі спостерігачі робили висновок, що економічний прогрес без масових жертв з боку народу, який платить величезну ціну, не можливий. У жовтні 1930 р. вони повідомляли, «потрібно взяти до уваги, що є реальна можливість величезної інтенсифікації економічної кризи»[2].

Генеральний консул Німеччини у Харкові виявляв живий інтерес до українського націоналізму та прагнень свідомих українців до незалежності. Він стверджував, що метою режиму було зміненння становища України із федеративної (союзної) республіки до становища великої адміністративної одиниці. Водночас, оцінюючи ситуацію у 1931 р. Уолтер вважав, що шанси на незалежну українську державу досить невеликі. Причинами цього, за його баченням, була незначна соціальна база української незалежності та відсутність владних важелів впливу, адже наявні всі інструменти влади — партія, ОГПУ та Армія були у цупких руках режиму.

Економічні перетворення прискіпливо аналізувалися німецькими дипломатами, зокрема і колективізація. У звіті за 1931р. відзначалося, що колективізація в Україні прогресувала швидше, ніж у інших частинах СРСР. Але результат досягався за рахунок усунення куркулів, самих продуктивних сільгоспвиробників, тому питання наслідків залишалося відкритим. У будь-якому випадку радикальні новації, що запроваджувалися насильно, не принесли людям ніякої конкретної користі. Тому Уолтер вказував, що народ без насильницької політики не прийняв би комуністичні гасла і самі перетворення.

Весною 1932р. із Харкова стали поступати тривожні німецькі повідомлення. Насильницький відбір зерна у сільській місцевості позбавив селян всіх запасів і навіть зерна для наступної посівної. Широка громадськість, за баченням німецьких дипломатів, була повністю деморалізованою й вважала ситуацію нестерпною. Ситуація, що різко погіршувалася, створювала всі умови для політичної кризи. Люди з трепетом чекали приходу зими й боялися голоду. У вересні стало очевидним, що катастрофа неминуча [3]. Генконсул повідомляв, що урожай значно нижчий від очікуваного, а люди відчайдушно шукали їжу. Влада, побоюючись розкрадання колгоспного зерна селянами, приймає жорсткі заходи. В числі останніх були: так званий закон про колоски, введення паспортної системи, виключення із колгоспів, викриття «ворожих елементів», запровадження натуральних податків навіть овочами до тих селян, які не виконали плани хлібозаготівель тощо. Москва залишалася незадоволеною лідерами українського радянського уряду, республіканськими комуністами. Доказом того, що Кремль значно посилив свою хватку й жорстку лінію, і на що звернув генеральний консул увагу, стало те, що вперше офіційні промови в українській столиці виголошувалися російською мовою. Водночас в газетах стали часті повідомлення про розширення епідемії голоду.

А 18 травня 1933 р. генеральний консул в Харкові був шокований відомостями про Голод, які він отримав від сотень етнічних німців, які все прибували до його офісу у пошуках допомоги та від німецьких спеціалістів, що поверталися після праці в областях. Стало очевидним, що наслідки набагато гірші від голоду 1921 — 1922 рр. Багаточисельні тіла мертвих вже не хоронилися. За оцінкою дипломатів, не було жодних признаків того, що влада приймала якісь заходи щодо полегшення людських страждань. А через тиждень консул Хекне в Києві повідомляв: «кожний раз, коли я ризикую пройти по вулицям, я бачу, що люди гинуть від голоду. Їх залишають лежати там, де вони падають, тому, що люди привикли до цього. Це особливо характерно для ситуації про яку

отримав конфіденційні дані. У одній місцевій жіночій тюрмі знаходяться 140 заарештованих, які вживали людські тіла чи підозрюються у цьому» [4].

Дані повідомлення певною мірою підсумовує звіт італійського посла в Москві, Бернардо Аттоліко, який повернувся із поїздки по країні. Його звіт було відправлено німецькому посольству у Ризі латвійським посланником у Москві. Італійський посол засвідчував жахливі картини Голоду на північному Кавказі і Україні, часті ознаки людоїдства. Показово, що латвійський посланник добавив з сарказмом: це «в Москві ніхто не бачить таких сцен… великі лорди, Сталін, Калінін, Каганович, і т.д. прогулюються, проводять конференції, дотримуються обіцянок, все бачать лише саме краще…» [5].

Як свідчать матеріали збірника, апогеєм у німецьких звітах, що повідомляли про Голод, став вересневий звіт Отто Шиллера, сільськогосподарського фахівця, прикомандированого до німецького посольства у Москві. Останній здійснив 10000-ну кілометрову поїздку через головні сільськогосподарські райони СРСР. Його звіт відрізнявся від всіх попередніх консульських звітів і був направлений усім головним німецьким посольствам світу, який визнавався документом підвищеної секретності. Німецьке зовнішньополітичне відомство прагнуло щоб їх дипломати в усіх країнах світу знали про Голод, проте воно прагнуло тримати цю інформацію для себе, щоб не ускладнювати відносин з СРСР [6].

У звіті Шиллер виділив географічні межі голоду: Україна, північний Кавказ, деякі райони впродовж нижньої Волги. Враховуючи інші джерела інформації, до цих районів він додав ще й Казахстан. Хоч голод мав місце і в інших регіонах Союзу РСР, проте там не було повальної смертності. Україна, як було ним з'ясовано, найбільше постраждала. В областях, де найбільше постраждали від голоду, вірогідним був показник смертності від 25 до 50%. Загинули мільйони. Шиллер добавляв, «я не вважаю, що цифра десять мільйонів, згадувана в іншому місці, є перебільшенням» 23. За його баченням, голод не був викликаний обмеженими розмірами урожаю, а все зростаючими обсягами вивезеного зерна та продуктів. Фахівець зазначав, що дивним було й те, що наслідки голоду не стали надто руйнівними для режиму, як можна було очікувати. В дійсності, влада навіть мала вигоду із такого стану. «Кнут голоду» сприяв закріпаченню і утриманню сільського населення в дисципліні, покорі.

Наголосимо, що найбільш шокуючим у звіті Шиллера було його твердження про те, що по всій вірогідності уряд фактично планував голод або, щонайменше, використовував його для власної переваги. Адже уряд не здійснив заходів, метою яких було подолання голоду. Проте маніпулювання ним певною мірою і, там де тільки можливо, розповсюдження Голоду з вигодою для уряду.

Однак Шиллер відзначав, що Голод наніс такий раптовий удар і в такому масштабі, що його наслідків радянська політика не передбачала і не очікувала. Навіть багато колгоспників, які були «друзями радянської влади» мусили вмирати від Голоду. Якщо до цього труднощі, з якими стикалися у сільській місцевості, компартія пояснювала «хворобою росту» чи «куркульським саботажем», то за таких раптових і масштабних наслідків Голоду, влада не встигла вишукати нову пояснювальну формулу. Відтак, за словами Шиллера, режим мусив зберігати абсолютне замовчування щодо ситуації, яка сталася, тому що визнати таку катастрофу, як масовий Голод, було рівносильне визнанню банкрутства влади.

У політичному звіті за 1933 р. генеральний консул Німеччини в Харкові стверджував, що величезний Голод був в цьому році в Україні, хоча з радянської точки зору це був рік перемоги у націоналізації сільського господарства. За його визначенням Голод став використовуватися як загроза, як засіб пригнічення селян, проте не було навіть малих спроб здійснити заходів по підтримці голодуючих. Саме в цьому звіті консул відзначав, що радянський успіх в колективізації було досягнуто жахливою ціною, згідно конфіденційних джерел, число жертв в Україні складало біля семи мільйонів або одну четверту частину всіх селян. За оцінкою дипломата, партійна влада не вважала мільйони втрачених життів занадто великою ціною задля поглинання селян в комуністичну систему [7]. Німецькі дипломати вбачали пряму залежність між Голодом 1932 — 1933 рр. з так званим українським питанням. Хенке писав із Києва, що розвиток українського питання протягом цього періоду можна розглядати лише у зв'язку з Голодом, що настрій народу віддзеркалює досить популярне серед населення твердження про те, що радянський режим заохочував розповсюдження Голоду, з тим, щоб поставити українців на коліна [8].

Рецензуючи книгу, окремо слід вказати на архівні документи і державного архіву Великобританії, які містять звіти офіційних представників посольства Англії в Москві, інформацію, передану іншими посольствами в столиці СРСР, іноземними сільськогосподарськими експертами, бізнесменами, туристами та радянськими громадянами. Архіви також мають звіти щодо поїздок по Союзу РСР англійського посла та інших дипломатів. Ці документи підтверджують, що зовнішньополітичне відомство Великобританії відслідковувало сільськогосподарську кризу з 1928 р. до Го-

лоду 1932 — 1933 рр. Окрім цього, в той час, коли радянський сільськогосподарський ринок скорочувався, британський уряд проводив імпорт радянського продовольства. В цей час Великобританія була головним імпортером радянського зерна на Заході. Проте провізію можна було купити й на насиченому світовому ринку, особливо в Канаді, й по цінам Великої депресії. Водночас радянське продовольство було ще більш дешевим. Тут містяться вельми насичені й змістовні звіти Ендрю Каірнс — фахівця з Канади, який кілька років співробітничав з Британським урядом. Е.Каірнс по результатам своїх поїздок засвідчував про гостру нехватку провізії в Західному Сибіру, про голод у Казахстані та інших регіонах. Зокрема, після поїздки в Україну, Крим і Північний Кавказу своєму звіті писав: «На кожній залізничній станції була юрба по декілька сотень людей, в залежності від величини міста, одягнутих в ганчір'я голодних селян, деякі із них просили хліба, багато намагалися дочекатися квитків, чимало забиралися на східці чи до юрби, яка була на кришці кожного автомобіля, всі замурзані й несчасні, й жодного радісного обличчя.» Каірнс вів щоденник з цінами і зазначав, що люди заробляли в день лише два — три карбованці й не могли дозволити собі купити масла, яке коштувало 6 — 10 крб. За фунт, або літр молока за два крб. [9].

Інша частина збірника, який ми рецензуємо, включає статті з історіями очевидців Голодомору, у котрих брали інтерв'ю співробітники Українсько — Канадського центру досліджень та документації в Торонто. Зазначимо, що Центром була зібрана велика архівна колекція кіно, відео та аудіо записів очевидців Голодомору, які в повоєнний період проживають в Північній Америці. Їх свідчення шокують своїми показами щодо страждань та жахах голодної смерті мільйонів безвинних людей [10]. Наголосимо, що у своїх свідченнях очевидці також вказують на підозру того, що Голод був організований владою. Хоч це твердження викликає ще суперечки. Однак численні свідчення дають підстави до висновку щодо навмисних дій влади задля знищення так званого українського націоналізму з його культурою та політичними надіями. Окремі свідки навіть стверджують, що голод був спровокований владою для підриву біологічної основи української нації. У науковому збірнику читач віднайде відповідь на питання про те, чому на Заході не було так широко відомо про жахливі голодні роки в Україні. Тут досліджується питання якості висвітлення тих трагічних подій, правдивого (чи скоріше неправдивого висвітлення) ставлення акредитованих зарубіжних кореспондентів. Особливо важливі свідчення того, як радянська влада маніпулювала журналістами, навіть західними. Також з'ясовуються питання чому чимало журналістів йшли на зговір з радянським керівництвом, часто наперекір правді писали репортажі, що були бажані для кремлівських керманичів [11].

Відзначимо, що справедливо пише у передмові заслужений професор соціології з університету в Торонто Всеволод Ісаєв щодо всеохоплюючого впливу радянської пропаганди по запереченню Голоду. Навіть через 50 років після тих жахливих подій багато із західних дослідників з трудом вірять в те, що Голод був організований. Водночас аналіз архівних документів щодо діяльності різних кореспондентів, які були акредитовані в СРСР: Уолтер Дюранті, Малколм Маджерідж, Уільям Чемберлен, Гарет Джоунс та ін. Наведений у книзі проясняє багато в цьому контексті.

Один із експертів Міжнародної комісії по розслідуванні Голоду Джон Хемпфрі робить висновок, що Голод в Україні у 30-ті роки XX ст. був штучним і його жертвами полягли мільйони людей. До цього висновку приходить і дослідник Гарвардського університету Террі Мартін, який дослідив листи Й.Сталіна, інші документи. Тим самим він проясняє підходи, спрямованість дій останнього щодо придушення спротиву українських селян, їх так званого українського петлюризму [13].

Вагомими постають і матеріали двох авторів з України — Володимира Маняки та його дружини Лідії Коваленко, які створили в часи перебудови Горбачова у м. Києві асоціацію «Меморіал». На початку 1990-х вони зібрали понад 6000 інтерв'ю і їх статті у цьому збірнику основані на цих свідченнях. Картина страждань і горя глибоко вражає читача, а наслідки втрат автори доводять і до втрат духовності народу.

Значення розгляду цих жахливих подій в широкому історичному контексті показана і в двох інших статтях, які розкривають періоди випробовувань голодом народу України у 20-і та 40-і роки. Роман Сербин, професор історії в Квебекському університеті, аналізує Голод 1921 — 1923 рр. у світлі нових архівних документів, проводить думку про наявність елементів з боку влади свідомого впливу голодом. Петер Потичний, заслужений професор політології із університету в Гамільтоні, звертається до проблематики Голоду 1946 — 1947 рр., проводить думку, що і тут Голод був інструментом радянської влади по встановленню контролю над селянами. Вельми показово, що Голод різних періодів розглядається авторами у контексті інших історичних подій того часу соціальних перетворень. До достоїнств наукової збірки слід також віднести складену бібліографію та вибрану бібліографію про Голод 1932 — 1933 рр., яка складена пані Олею Павлишеною, відомою дослідницею із Австралії [14].

Таким чином рецензований науковий збірник про Голод в Україні 1932 — 1933 рр. є гідним поповненням відомої вітчизняної та зарубіжної літератури з цієї проблематики. Ця книга містить чималі архівні документи, які значно посилюють аргументацію щодо спрямованості, масштабів та наслідків Голодомору, вчиненого у 30-ті роки XX ст. проти українського народу. Впевнений, що ця, як і чимало інших книг, документів, що проливають світло на жахливі події недавньої вітчизняної історії сприяли визначенню політичної та юридичної оцінки Голодомору в Україні у 30-ті роки XX століття, яка була надана в листопаді 2006 року у прийнятому Верховною Радою довгоочікуваному Законі «Про Голодомор 1932 — 1933 років в Україні» [15]. Прийняття цього Закону українським парламентом стало визначальним історичним актом. Тим самим на офіційному рівні було дано політико-правову оцінку щодо визнання Голодомору геноцидом українського народу. Це надто важливо для України з огляду на те, що довгий час Великий Голод в нашій незалежній державі багатьма політиками і політичними силами заперечувався.

Зазначу, що шлях до прийняття даного рішення українським парламентом був вельми непростим. Проте саме такі книги, як рецензована, стали значною опорою в досягненні цієї мети. В прийнятому Законі Голодомор визначається актом геноциду Українського народу як наслідок умисних дій тоталітарного репресивного сталінського режиму, спрямованих на масове знищення частини українського та інших народів колишнього Радянського Союзу. Слід мати на увазі, що усвідомленню необхідності прийняття Закону про Голодомор сприяли як внутрішні, так і зовнішні спонуки та чинники. До них відносяться: наукові дослідження представників української діаспори, зацікавлених представників наукових кіл країн демократичного Заходу, а також прагнення встановити історичну правду з боку патріотичної української громадськості й діяльність славних вітчизняних дослідників та політичних і громадських діячів.

Нам в Україні сущим необхідно шанувати всіх громадян, які пережили цю страшну трагедію, усвідомлюючи моральний обов'язок перед минулими та наступними поколіннями українців. Понад сімдесят років минуло відтоді. Час лікує душевні рани, але рану в серці України загоїти неможливо. Вона буде завжди невгамовним болем нагадувати про час, коли над тогочасними жителями України панував московський імперський центр, коли проводилися такі жахливі соціальні експерименти. Донесення історичної правди нині живущим на Українській Землі — це імператив, борг перед тими мільйонами, які загинули жахливою голодною смертю! За умови того, що знатимемо ми гірку і достовірну правду, нам буде легше довести її і до інших держав і народів.

Посилання:

1. Dmytro Zlepko Der ukrainische Hunger-Holocoust. Sonntnbuel. — 1988.
2. Famine-Genocide in Ukraine 1932 — 1933... -P.15.
3. Report of consul general in Kharkiv, 30 September 1933. — P. 102.
4. Report of consul in Kiev, 26 May 1933. — P. 164.
5. Report of the Germany embassy in Riga, 15 June 1933. — P.168.
6. Report by Dr. Otto Schiller, Moscow, 19 September. — P.189.
7. Report of consul general in Kharkiv, 11 Dezember 1933. — P. 210-211.
8. Report of consul in Kiev, 15 January 1934. — P. 261.
9. Famine-Genocide in Ukraine 1932 — 1933... — P.52 — 55.
10. Ibid, — P.67 — 71.
11. The Foreign Office and the Famine, British Documents on Ukraine and the Great Famine pf 1932 — 1933; Famine-Genocide in Ukraine 1932 — 1933... — P.61 — 65.
12. Isajiv Wsevolod W. Introduction / Famine-Genocide in Ukraine 1932 — 1933... — P.7 — 11.
13. Martin Terry The 1932 — 1933 Ukrainian Terror: New Documentation on Survilance and the Thuoght Process of Stalin / Famine-Genocide in Ukraine 1932 — 1933... — P.97 — 114.
14. Pavlychyn Olya. Femine 1932 — 1933: Selected Bibliography / Famine-Genocide in Ukraine 1932 — 1933... — P.191 — 212.
15. Закон України «Про Голодомор 1932 — 1933 років в України». — К. — 2006.

АНАНЬЇВСЬКИЙ РАЙОН

ЖІНКА, ЩО ПРИХОДИЛА У ШКОЛУ ДО СВОГО ОНУКА, НАЗИВАТИСЯ НЕ СХОТІЛА

м. Ананьїв

Коли я вже відчувала, що сили останні покидають усю мою сім'ю, я пішла у сусіднє село до своєї сестри. Було мені, тоді років з дванадцять. У сестри була корова і чоловік заробив трохи пшениці. Побачивши мене, сестра щось подумала і дала поїсти дуже мало; я сердилася, не знала, що не можна після довгого голодування зразу наїдайся. Трішечки підкормили мене і я повернулася додому, дали крашанок, хліба, навіть паски, бо то якраз було свято Великодня.

Молодший братик мене зустрів запитанням, де ж я узяла стільки припасів. Я його нагодувала, і мати теж попоїла, прийшовши з поля. Але їжі було мало. Мати купила на базарі отруєне зерно, напекла пирогів, наварила куліш. Ми, діти, були у полі. Прийшли додому, а мати лежала непритомні з піною з рота. Скоро з сусідом вивезли її до лікарні. На щастя, мати одужала.

Записала **Оксана Коваленко, учениця 10 класу Ананьївської ЗОШ № 1.*

ДИГОРЯН МАРІЯ ВАСИЛІВНА

м. Ананьїв, III дільниця

Було дуже важко; я була ще підлітком і жила у своїх рідних. Батьків не стало дуже рано — в півтора роки я залишилась без матері. Саме у той страшний час, коли люди пухли від голоду і не було чого їсти. Їли молоденьку травицю, збирали жолуді, мололи і пекли коржі. Хоч гірке та не добре, та виживати було якось потрібно. Вийшла заміж рано, ні в чоловіка, ні в мене за душею нічого не було. Пішла працювати на тракторну бригаду, робила на тракторі і так заробляла. Ще в колгоспі крадькома макуху брала, і пекли ми якісь млинчики.

БАЛТСЬКИЙ РАЙОН

ТИКОВА ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА

Мені було 11 років. У ту пору я пасла 5 корів. Пам'ятаю, що було дуже високе жито, і я не могла завертати корів, але тато просили, щоб я робила, бо не було що їсти. Люди мені давали четвертушку молока за те, що я пасла, добавляла до того молока квітки акації і з тим цвітом пила те молоко.

Тато був дуже опухлий уже помирав, а той чоловік, що я у нього пасла, дав мені кружку молока, щоб занесла татові. І так я врятувала тата тим молоком, і тато видужав. Моя мама ходила за цибулею і кваском з сусідкою, яка не могла назад прийти з лісу. Її шукали і не могли найти, і пішла по селі чутка, що її з'їли люди. Я ходила на кладовище, їла листя з вишень і глей, але чую — там ховають людей. Але я не звертала уваги, бо була голодна. Збирала гнилу мерзлу картоплю, і пекли коржі. Така їжа дуже була смердючою, але ми їли, бо хотіли жити. Коли вже вродило жито, мама спекла хліб. Я ніяк не могла наїстися того хліба, вставала вночі і крала від мами той хліб, і їла, але не досхочу, бо у нас було у сім'ї 5 дітей. Ходила до своїх родичів, які давали мені цукровий буряк. Я принесу його додому і віддам старшим, а вони гризли його, як кролі.

ГОРБАТЮК ФРАНЯ

с. Пужайкове

З історії відомо: людство пережило вже декілька суспільно-політичних формацій. Кожна наступна формація була більш прогресивна у своєму розвитку, ніж попередня. Колесо історії не стоїть на місці, рухається вперед. Але що ж сталося тепер з цим колесом, чому воно повернулося назад? Чому життя людей стає гіршим? Хто в цьому винний? А чи не помилка це? Чи не буде так, що через деякий час знову будуть шукати винних у поспішній ліквідації того, що протягом багатьох років давало непогані результати?

Усі ці запитання приходять на думку, коли згадуєш події насильницької, непідготовленої колективізації, що й призвело до негативних наслідків. За дуже короткий час були створині колективні господарства, в які насильно заганяли людей, шляхом розкуркулення навіть бідних селян. Це я відчула й на своїй сім'ї.

Ми жили в хаті, вкритій соломою, з маленькими віконцями. У батька був старий кінь, віз, плуг, борона, два серпи та дві вівці. Одного дня до нас прийшли й почали «розкуркулювати». Забрали все: худобу, скриню, подушки, рядна, зерно. Мама плакала, а я з меншим братиком кричали. Батько намагався не віддавати, та з нього зняли й кожушину. Все вивезли під мітлу. Мама після них назбирала кварту квасолі й кілька буряків, що розсипалися. Страшна картина, ніколи не забудеться. Батька забрали у тюрму, а маму — в канцелярію, де примушували насильно записуватися в колгосп. Ми, двоє малих дітей, зосталися на голій печі, голодні й холодні.

У таких умовах настав 1933 рік, який був ще страшній, ніж попередній. Не було що їсти, не було в що одягатись. Варили кропиву, лободу. Голодні люди вмирали хто де, вимирали цілими сім'ями. У наших сусідів було десятеро дітей, і всі за весну 1933 року померли. Хоронили в одну яму по кілька чоловік. Був випадок, коли юнак, спухлий від голоду, помер, і змучені люди винесли його в рядні на цвинтар, викопали яму, яку змогли, а в цей час хлопець відкрив очі, і з них потекли сльози. Він не міг говорити, але було зрозуміло, що він ще живий. Люди потягли його назад, додому. Та вдома не було ні крихти, щоб йому дати. Юнак закрив очі і лежав нерухомо, без ознак життя. Тоді його знову доставили до тієї ями, і тільки-но хотіли опустити в яму, як він знову подивився і заплакав. Голодні, змучені люди зрозуміли, що вже назад його додому не дотягнуть. Самі не знали, чи доживуть до ранку. Попрощалися з юнаком і прикопали ще напівживого. Слізьми скропили землю на могилі, бо текли вони, мов ріки, з очей доведених до відчаю людей.

Було й таке, що батьки з'їли своїх двох дочок. Мій двоюрідний братик, років п'яти, плакав, хотів їсти, а вдома нічого не було. Пішов до бабусі, та не дійшов — упав: не витримало маленьке сердечко.

Таке було масовим явищем, коли діти пухли від голоду, замерзали в холодних хатах. В одній хаті троє дітей днювали й ночували в печі, щоб не замерзнути, а їхня мати ходила в сусідні села, випрошувала для них хоч картопляні лушпайки чи з буряка. Батьки вмирали, залишаючи своїх дітей сиротами, і навпаки. Я бачила, як мати ділила своїм дітям шматочок миші, бо їхня сім'я майже вся вимерла. Таких прикладів багато. Малі діти просили не цукерок, не іграшок, а їсти. Хто дожив до колосків, що тільки-но вибивалися, терли їх у макітрі, пекли коржики і, поївши, теж помирали...

Таму старші за віком люди завжди наказують молодим берегти кожну крихту хліба, не марнувати його, бо хліб — це святиня.

Історія не знає такого великого голодомору. Пізніше з'явився лозунг «Спасибі Сталіну за щасливе дитинство». А насправді — то він викрав наше дитинство. Адже не прості люди в цьому винуваті. За голодомор і репресії йому історія не простить.

ГАЛУНЬКА ЗІНОВІЙ

м. Балта

Цього, 1993 року виповнюється шістдесят років голодомору в Україні. Сталінський план голодомору виконували на місцях свої ж односільчани, активісти-комуністи. Такого геноциду не знало населення земної кулі. Це була блокада України, спрямована на масове знищення населення варварським способом.

За різними даними, у 1933 році від голодомору в Україні загинуло понад 7 мільйонів чоловік. Не проминув голод і наш район. Сорок процентів населення вимерло в Коритному і Борсуках.

Згідно з Указом Президента України Л.М.Кравчука про відзначення і вшанування пам'яті загиблих, рекомендовано провести уроки про голодомор, зібрати списки померлих, встановити в кожному селі пам'ятні хрести.

Закликаю всіх жителів району зібрати кошти для спорудження пам'ятника жертвам голодомору.

ОСТАТЮК ІВАН

с. Пасицели

Щоб врятуватися від вірної смерті, наш батько поїхав на Донбас працювати на шахті. Він, колишній здоровий військовий моряк, теж почав пухнути. Пам'ятаю й досі, як восени 1932 року мати, я і сестра проводжали його на станцію Балта. Це була трагічна картина. Нам не вірилось, що такий кремезний, веселий колись чоловік дивився на нас якимись байдужими очима, в яких світилося одне бажання — їсти. Смерть косила людей із зими 1932-го до літа 1933-го.

Навесні 33-го від батька з Донбасу надійшла перша допомога: макуха, ячмінні крупи, дерть. Нашій радості не було меж. Але така допомога була все ж недостатньою. Я, сестра та матір почали їсти жом, мелясу. Весною 33-го, у дні відлиги, ходили на колгоспне поле шукати мерзлу картоплю, з трухляви якої ще й млинці готували.

Ми з сестрою ходили до школи, й мати на сніданок готувала нам «бевку». Що це таке? У кип'яченій воді на цілу каструлю розчинювали 2 — 3 ложки житнього борошна.

Весною 33-го на подвір'ях та дорогах лежали трупи померлих з голоду. Здавалося: уже весна, можна й вижити. Дочекались літа. Налилися колоски пшениці й жита. І недозріле зерно часто ставало причиною смерті. Односельці, наваривши зерна, з'їдали його відразу, а на другий день помирали від запалення шлунку й кишок. Мертвих людей скидали в безтарки й звозили в спільну яму на цвинтар.

Тоді ж померло п'ять моїх однокласників. Важко було бачити відчай людей. І в нас були факти людоїдства…

…Нещодавно я відвідав цвинтар, який знаходиться неподалік церкви. Дивився на ті місця, куди звозили мертвих людей. Ніяких слідів колишніх братських могил не знайшов. Давно запали горби над ними, і лише стоїть похилений, добре підігнаний товстий дубовий хрест. Це єдиний німий свідок важкого лихоліття.

МЕЛЬНИК ОЛЕНА АНТОНІВНА

с. Пужайкове

Я з 1915 року народження. Коли розпочалась колективізація, забирали усе, що хто мав. У нас була корова і трохи зерна — забрали все. Розкопували всі горбочки на городі, думали, що сховано зерно. Люди почали помирати від голоду. Ми їли лободу, жолуді, гриби, траву, терли насіння з чого можна було і варили кашу. Померлих хоронили на цвинтарі, що в бригаді №4, могили були спільні. В ті могили скидали і мертвих, і тих, що іще були живі. Хто не мав сили нести померлих до цвинтаря, то кидали померлих у рови і закопували там же.

Біля нас проживала сім'я, чоловік помер, а жінка з дівчинкою залишились. Дитина дуже плакала, просила їсти, а коли вже зовсім стала знесилена і перестала плакати, мати її порізала, по куску варила і з'їла. Сусіди про це взнали, заявили в міліцію, і цю жінку забрали, куди саме я не знаю, мабуть, у тюрму. Але в селі вона більше не жила. Дуже страшне було видовище, не дай, Боже, щоб таке повторилось.

Свідчення О.А.МЕЛЬНИК записала начальник ВОС Пужайківської сільської ради ***М.С.Цисар****.*

ЛЕЩЕНКО ІВАН ПАНТЕЛЕЙМОНОВИЧ

с. Піщана

Я — 1927 року народження. Жили ми тоді великою сім'єю: нас четверо дітей, тато, мама і дідусь з бабкою (батьки мого тата). Тато з мамою працювали у колгоспі імені Ворошилова, дід і баба більше вдома, бо хворіли Ми, діти, теж допомагали — пасли корову, гуси. З розповідей свого батька пам'ятаю, як він розповідав, що коли мали свою землю, коня, якийсь-там «реманент», то жити було краще. А коли організували колгосп — все забрали, крім корови. Тато хоч і працював до ночі в колгоспі, але часто допомагав євреям, яких було багато на той час в нашому селі. От вони інколи щось давали для нас, дітей. Але дідусь та бабка не пережили тієї зими 1932 року і скоро одне за другим повмирали. Бабка все просила: «Ганю, я вже стара, хвора, ти краще годуй і доглядай дітей». Я пам'ятаю, як до нас приходили якісь люди, кричали на тата, маму, щось вимагали, щось з комори в мішках виносили. Мама просила, плакала, а вони ще дужче кричали. Але корова якимось чудом залишилася. Мама або тато пізно вечером носили потроху молока євреям і міняли на щось інше — якусь одежину, мило, керосин. А ще міняли сушеню (мали великий садок). А коли наступали геть скрутні дні, то мене і меншу сестру тато відводив у сусіднє

село Берізки Вінницької області до родичів. У них ми інколи їли, навіть хліб і сало — це було для нас святом. В них такого голоду не було. По сусідству з нами жили люди, які були ще бідніші за нас — в них корову забрали. Часто ті діти прибігали до нас просити їсти. Мама то молока їм дасть, то по кусочку малая (кукурудзяні коржі). Але так двоє дітей з тієї сім'ї померли. Це було весною 1933 року -помер хлопчик і був такий страшний, що я навіть не впізнав його. Дівчинка померла раніше, я її не бачив. Але сестра моя казала, що вона була дуже худесенька — лиш кісточки.

Отаке лихо ми пережили. Скільки буду жити, а ті страшні роки мого дитинства не забуду ніколи.

ХАЛАЇМ МАРІЯ ТАРАСІВНА

с. Піщана

Моя сім'я проживала в селі Піщана по вулиці Чайковського, 17, в сім'ї було 8 дітей, я — 5-та дитина 1925 року народження. Старші сестри повиходили заміж, брат вчився. Мій батько був плотником і чоботарем. Ходив по людях, заробляв, хто що дасть. За 3 км від нас було село Берізки (Вінницька область), там люди жили краще. Батько візьме одежу і там міняв на кварту кукурудзи. Дома здеруть у ступці, наріжуть кропиви й варили куліш, так і виживали. Старша сестра жила в селі Ухожани, у неї було 2 дітей. Їхня хата згоріла, вона з дітьми жила у сараї і дуже голодували. Сестра опухла, не могла рухатися. Її син помер від голоду, а поховати не мала сили. Прийшов сусід (кум), і сестра попросила, щоб він відвіз на возику тіло сина на кладовище й хоч трохи нагорнув землі, щоб собаки не з'їли. Але сусід тіло забрав, а не поховав, а з'їв, бо був голодний, а їй сказав, що поховав. Незабаром померла і дочка. Сестра опухла, не могла поховати. Знов попросила сусіда відвезти тіло на цвинтар. Він і цю дитину з'їв. Ми не могли їй допомогти. Потім приїхав брат після навчання, найняв коней і привіз сестру додому. Ми її підгодували, але вона незабаром померла.

В ці роки померло багато людей. Труни не було з чого робити, ховали у рядні — на возик і на цвинтар. У людей не було сил викопати могили, просто пригортали землею.

Спогади М.Т.ХАЛАЇМ записала
секретар Піщанської сільської ради ***Т.В.Фургал.***

ІВОНИЦЯ МАРІЯ АРТЕМІВНА

с. Піщана

Мені у 1932 р. було 10 років. Проживала я з батьками і ще з трьома меншими дітьми. Батьки, як і інші селяни, працювали в колгоспі. Праця була важкою, за яку майже нічого не платили. Ми жили в основному з того, що батько ловив рибу і був непоганим мисливцем. Мати за рибу щось виміняє або продасть на базарі. Але в 1932 році сім'ю спіткало горе — померла мати, і я залишилася за старшу. Тато весь день у полі, а я вдома — вся хатня робота на мені, треба було доглядати менших дітей та ще покійної матері «норму» в полі зробити. А їсти майже нічого не було. Часто приходили уповноважені з сільради і збирали всякі податки. Ми ухитрялися щось заховати. Картоплю закопали в садку під яблунею і присипали листям. В нас була маленька коза, мабуть, вона спасла нас від голодної смерті навесні 1933 року. Ми її дуже любили і намагалися добре годувати сіном, кукурудзиною, яку заготували з осені. Може тому, що тих уповноважених зустрічали 4 пари голодних, запалих очей на худеньких обличчях, вони не дуже рилися в хаті та клуні. Весною разом із сусідськими дітьми ходили в поле збирати мерзлі буряки, картоплю. А коли вже підросла кропива, щавель — їх варили разом з кукурудзяною крупою. В сусідів на круподерку мололи кукурудзу, з крупи варили куліш, а з муки пекли коржики. Навчила мене тітка Горпина. Дуже тяжко було, я сама дивуюся, як ми вижили. Багато сусідів поховали своїх дітей та рідних.

Протягом всього свого довгого життя я навчала своїх дітей, онуків і правнуків берегти кожну крихту хліба.

Спогади М.А.ІВОНИЦІ записала
завідувачка Піщанської бібліотеки ***О.І.Сокерчак.***

ГУМЕН ФЕДОРА ГРИГОРІВНА

с. Плоске

Я — 1921 року народження і добре пам'ятаю все, що коїлось у 1932 — 1933 роках. У 1932 році був поганий врожай картоплі, буряків, а зерно було. Небагато, але для харчування і на насіння

вистачило б. Батько їздив на заробітки. Скочивши з поїзда, травмувався, важко хворів, потім помер. Залишились ми з мамою.

За рішенням місцевої влади потрібно було здати податок зерном. Ми виконали наказ, здали зерно, але був новий налог. Так як зерна залишалось мало, то не було що здавати. Прийшла бригада з молодих людей і забрали все, що було. Шукали скрізь. В селі почався страшний голод. Люди пухли з голоду, помирали, їх відвозили на кладовище і там хоронили в одній могилі. Було багато випадків, що на кладовище відвозили ще живих людей — «щоб завтра даром коней не гонити». Жінка майже сутки сиділа в ямі з мертвими людьми, а потім її витягли з ями, і вона ще довго прожила. Біля нас сусіди вимерли. Мені тоді було 10 років. Я ходила в школу. Там нас годували. Вдома мама також старалась чимось нагодувати. Вона ходила в сусіднє село, міняла на крупу все, що було цінного в домі. Також ходили по полях, збирали, що можна ще було знайти б — якийсь качан кукурудзи, жолуді, різний бур'ян. В селі не залишилось ні котів, ні собак. Було дуже важко. На канікули нас перевели в ясла, так називали садочок. По селі почали говорити, що зникла дівчина, мабуть, її з'їли. Потім друга.

Одного дня нас відправили по домах. Повернулась я додому, а хата закрита. В будинок потрапила через вікно. Їсти не було чого, мами також не було. Потім узнала, що бригадир на тиждень забрав маму в поле на роботу. Там жінки працювали і ночували. Я одна йшла пустою вулицею і раптом зустріла двох незнайомих чоловіків. Вони забрали мене в лікарню і там попросили лікарку мене доглянути. Ліжка вільного не було, тому якась жінка взяла мене до себе. Там я пробула, поки не провернулась мати. Важко було.

МЕШКАНКА с. ПЛОСКЕ

Я — 1923 року народження. 1933-й рік в селі Плоске Балтського району був дуже страшний. В 1932 р. дуже були часті дощі, і через це був недорід. Люди не могли зібрати через дощі врожай. А в 1933 р. в село Плоске прийшов голод. В селі були створені бригади в складі: Оля і Петро Чопи, Броваршки, Дібров, Іван Усатенко, Павло Назаренко, Раткевичка, Яблонський, Фанасій Завірюха, які ходили попід хати і забирали все до зернини останньої. Особливо тяжко постраждали жінки, чоловіків яких розкулачили і відправили на Соловки. Люди ходили по полях, шукали мишоловки, а що находили — і те від них забирали. Люди пухли з голоду, і сидячи прямо на колінах, помирали. По селі їздила гарба і збирала померлих. Були випадки, коли забирали ще живих людей, щоб на другий день за ними знову не їхати. Христю Юрловську кинули в яму живою, а на другий день, приїхали, а вони ще живі, витягнули їх. Христя після ще народила 6 дітей. Дітей не випускали на дорогу, тому що пам'ятаю більше 10 випадків, коли люди поїли своїх дітей та рідних. Ярошенко Явдошки мама заманила свого племінника і з'їла. В Демовських було дві дівки і два хлопці — і всіх поїли.

Люди їли кропиву, лободу, гнилу картоплю. А в тій хаті, що тепер живуть Приходьки, жила сім'я, яка з ями діставала покійників, що здохли з голоду, їх варили й їли. В селі не було жодної собаки і кішки, все люди переїли. Їли дохлих коней. Хто ще трохи дужчий був, ходили в Савранський район до сіл Байбузівка і Гетьманівка і міняли на хліб, що тільки можна було, навіть не на хліб, а на пригорщу зерна.

В селі були організовані ясла, де дітям варили похльобку. Давали похльобку і тим, хто працював — по 1 черпаку, а хто перевиконував норму, то давали 1,5 черпака.

Село заросло бур'янами, навіть дороги, через те що сім'ї повимирали, не було кому ходити, а по дорогах чим їздити, так як всі коні в селі виздихали.

Наша сім'я вижила завдяки корові, яку оберігали всі ми і сусіди. Наші сусіди також вижили, мама всім по пів кружки виділяла молока. А коли прийшли до нас з обшуком, з довгими тичками, з щупами, то мама положила мене на піч на клунок з зерном, намастила керосином, і заставила стогнати, а їм сказала, що в мене дифтерія і тиф. І вони побоялись лізти до мене на піч. І так по ночах мама дерла крупу і на молоці пополам з водою варила кашу, і ми вижили. Корові носили бур'яни. Батько не дав забрати корову, сказав, що всіх переріже, лише заберуть корову і діти вимруть з голоду. Ще сказав: «Мені нічого не страшно, все рівно помирати, як не від пулі, то від голоду». А батько був фізично здоровим мужиком. Вони побоялись, залишили корову, і так завдяки цьому ми вижили. А зерно наше забрали все до грама, ото тільки те залишилося в торбинці, що було піді мною.

Спогади очевидця голодомору записала
секретар Плосківської сільської ради ***В.Г. Шквира.***

БОРІД (БОРШ ?) ОЛЕКСАНДР ІСИДОРОВИЧ

с. Оленівка

Голодовку 1933 року я пам'ятаю добре, бо я 1918 року народження. В селі Оленівка на той час були сільські активісти: дві або три бригади, які ходили по селу та забирали у людей все, що знаходили. Лазили по горищах, по погребах, ходили зі шпичками, якими втикали та перевіряли, чи не закопано щось. Я пам'ятаю, у нас знайшли сухофрукти — і ті забрали. Все це було зроблено спеціально, а прикриттям для них було те, що «приказано з району».

Люди почали помирати. Смерть була жорстокою, помирали і в хатах, і на вулицях кожного дня. Якщо людям щось вдавалось сховати, то лише ті й виживали, а якщо не встигли сховати — помирали.

Активісти, які забирали все у людей, почали пити, гуляти. Ще в 1928 році були створені колгоспи. Люди, які вступили до колгоспу, пухли від голоду. Їх гонили в поле на роботу, а хто не міг уже робити, то їх чіпляли за возом і тягли. Я на свої очі бачив, як тягли за возом чоловіка на роботу на поле, який там і помер, а активісти говорили, що так буде з кожним, хто відмовляється ходити на роботу.

Вже весною, коли почали рости бур'яни, якщо і було в когось хоча б горсточка висівок, люди мішали з лободою і пекли коржики. Жорнували жолуддя, їли мох дуба, щавель, молочай, листя з вишні. Мій тато поїхав в м.Луганськ на заробітки, то за ті копійки втридорога на базарі купували висівки, щоб прогодувати сім'ю. Все, що було краще в хаті: подушки, коври, паратари — все вимінювали на висівки.

Хоронили людей дуже бідно, гробів не було, завертали в якусь пілочку та так і закопували. В 1933 році помер мій брат, якому було 13 років. Мама сама викопала яму і сама закопала.

Що ще можна сказати? Одним словом, було страшно тоді, і страшно згадувати все це зараз. Вимерло, мабуть, половина села. Краще б цього ніколи більше не було, і щоб наші діти не знали цього і не бачили.

Спогади О.І.БОРІДА, учасника бойових дій у Великій Вітчизняній війні,
записала 25 квітня 2007 р. касир-рахівник
Оленівської сільської ради ***Ольга Григорівна Шуляк.***

МЕЛЬНИК (ЧОРНОВОЛ) МАРІЯ ГРИГОРІВНА

с. Пасицели

Я — 1925 року народження. Наша сім'я була велика — тато, мама і семеро дітей. Мені було на той час сім-вісім років, але і досі пам'ятаю, як все було. Ми недоїдали, голодували, весь час хотілось їсти. Важкі були роки. По селу ходили сільські активісти і забирали в людей все, що було, нічого не залишали, хоч плакали дорослі й малі, просячи залишити хоч трохи зерна. Коли батьки почули, що прийшли до сусідів і забирають усе, зібрали вони нас, і ми стали насипати в бутилочки зерно і ховати в печі, комині, стрісі. Але вони все знайшли і забрали. Забрали не тільки зерно, а й пару коней, воза, плуга і племінного бугая. Правда, корову залишили, бо було багато малих дітей, ми всі плакали і просили залишити. Та й корова була мала та худа, молока небагато давала, але все ж таки трішки легше було.

Хліба не було. Ми ходили з мамою рвати кропиву, щавіль, какіш. Мати варила, потім робила з цього коржики і пекла. Це нам заміняло хліб. Ще ми ходили в садок і там раз на день варили нам їсти. Якось пам'ятаю, йшла з садка додому, а під плотом по сусідству лежать два хлопчики, дуже худі й голодні. Питають мене, чи в садку наварили вже їсти, «бо ми дуже голодні». Я кажу, що вже і котел помили, нічого не залишилось. До ранку вони і померли під плотом.

По селі їздила спеціальна підвода, яка збирали померлих, а їх було дуже багато. В кожній хаті хтось помер. По сусідству вмерли двоє дітей і їх мама. Ми ходили з мамою у поле і стригли колоски з жита. Вони ще не дозріли. Мама над лампою шмалила їх, потім в долонях розтирала і варила юшку, яку ми їли з коржами з кропиви. Меншим попадало трохи молока, розбавленого водою, щоб усім вистачило.

Пам'ятаю, у тата був добрий білий кожух, то він поїхав у Западну Україну й поміняв його на пуд жита. Мама дерла на жорна крупи та варила куліш — це жменька крупи, кружечка молока і побільше води, щоб усім вистачило. Отак і протримались до кращих часів, ніхто у нашій сім'ї не помер. А потім у 1934 році вродило жито. Всім у селі дали зерна.

Пам'ятаю, висипали посеред хати, ми всі кружочком посідали навколо кучки і не могли нарадуватись. Батько від радості мало не вмер, серце дуже заболіло. Потім стало трохи легше — стали пекти малайчики. Отак і вижили.

Свої спогади М.Г.МЕЛЬНИК записала 30 квітня 2007 р.

ШУЛЯК НАТАЛІЯ ІВАНІВНА

с. Обжиле

Я народилася 20 липня 1921 року. Пам'ятаю, як у 1932 — 1933 р. збирали сивенькі бур'яни, жолуді, кропиву, по буряки на поле ходили, щоб не вмерти з голоду. Ходили по осоку попід річку Кодиму, мололи її на жорнах і пекли млинці. До цієї пори зберігаю ті жорна, які виручали всю родину у страхітливі роки.

Спогади Н.І.ШУЛЯК записано 28.04.07р.

КОВАЛЬ УЛЯНА ДАВИДІВНА

с.Обжиле

Будучи підлітком (1919 року народження), я добре запам'ятала голодовку 1932 — 1933 років. Люди пухли від голоду, їли бурячиння, гнилу суху картоплю перемелювали на муку й пекли млинці. Тяжко голод переносили діти, багато з них померло. Якщо в когось було трішечки зерна, то його жорнували, по ложці сипали у воду і варили дітям баланду. Запам'ятався особливо страшний день похорон мого батька, який помер під час голоду. Поки відправляли службу в церкві, то в яму, яку було викопано для батька, вже було накидано повно трупів, тож батька поклали зверху й закопали.

Спогади У.Д.КОВАЛЬ записано 28.04.07р.

ЗАПОРОЖЕЦЬ ВАСИЛЬ АНТОНОВИЧ

с. Лісничівка

Розповідаю все, що пам'ятаю. Мені було 6 — 7 років (дата мого народження — 02 лютого 1927 р.). Багато чув від людей і одночасно бачив цю картину. Пройшло більше 70 років, багато що забув, а цю історія пам'ятаю.

Колгоспи почали організовувати в 1930 р. Люди жили на виживання за рахунок свого підсобного господарства. Були різні господарі: багатші, бідніші й зовсім бідні, в залежності від їх відношення до праці. Голод в селі розпочався з осені 1932 року після того, як бригада заготовщиків-зборщиків пройшла по дворах і зібрала всі заготовлені людьми на зиму продукти. Походи по дворах продовжувались всю зиму і весну.

В 1930 — 1932 рр. йшла примусова агітація до вступу в колгосп. Серед бідних теж були активісти, вони організували комнезам (комітет незаможних). Люди були темні, неосвічені, не було ні світла, ні радіо. Почали облагати налогом у вигляді «допомоги державі зерном». Працювали день і ніч, а відпочивали тільки в свята в церкві на служінні Божому. Хто йшов проти влади — виганяли з хати, висилали в Сибір і десь напівніч. У нас в селі числилось 500 дворів. На нашій вулиці було 25 дворів, проживало 92 особи, з них в 1932 — 1933 рр. з голоду померло 18 душ. Це я персонально пам'ятаю.

Люди виживали, хто як міг. Примусово заставляли здавати в колгосп інвентар і тяглову силу (хто що мав — повозку, борону, плуг, конячку, бичка). Збирали актив з комсомольців (це була бригада з 6 — 8 — 10 чоловік) і направляли по селу на дільниці на чолі з головним головорізом — так можна назвати цих активістів. На нашій дільниці був самий заядлий головоріз, я його і досі пам'ятаю — Осьмірка Касьян Михайлович. Хай його вже Бог судить за його діла, особливо за мою сім'ю.

Нас було четверо: батько, мати, старша сестра і я. Батько служив в С-Петербурзі у лейб-гвардії. Як ми вижили в 1932 — 1933 роках? Моя мати з с.Мирони. На той час батьки моєї матері були дуже старі, десь під 70 років, і їх не чіпали. Мої батьки віднесли туди біля 5 пудів кукурудзи на схованку, і це нас спасло. Ми відтіля брали по мисочці тої кукурудзи і розфасовували її по пригорщах в таких розмірах, щоб бригада не змогла знайти, а потім на саморобних жорнах-камінцях робили крупу.

Ще один момент нашого виживання. До нашого села прилягає великий масив державного лісу. В лісі були і зараз є великі запаси кустарника, який ми називаємо «бересклетом» (не знаю, як по медицині). І з настанням весни почалась заготовка, при тому державна, цієї рослини. По закінченні роботи в кінці дня, несли на склад цю продукцію прийомщику. Він важив її і видавав квитанцію. По цій квитанції ми получали на складі продукти — кукурудзяну мука і кільку. Пізніше зацвітала біла акація, потім з молодої липи почки. Це все я особисто споживав, вони мені не шкодили.

Такої продукції, як м'ясо, молоко, яйця, цукор, не було в помині. Якщо десь хтось мав можливість купити півлітри олії, то це тільки було свято, і то тільки помастити в роті. Особливо почали дохнуть коні, то їх люди з ходу розбирали і їли до копит. Масовий мор почався вже літом 33 року, коли відцвіло і почало наливатися жито. Люди пішли різати в колгосп на полі колоски і їли зерно, котре наливалось. Після сильного виснаження організм не був спроможний у такий спосіб приймати їжу, і це призвело до масової смертності. Ми жили біля цвинтаря і бачили цю картину. Люди копали ями на покійника на 2 — 3 штики і шли за ним додому. Поверталися, а яма вже була зайнята і закрита іншим. Так було до середини літа, а там вже стихія трохи вщухла, помор продовжувався вже не з голоду, а з болячок внаслідок голоду.

На цьому закінчую свої спогади про цю трагедію. На кінець хочу нагадати нашу поговірку, що краще один раз побачити, ніж сто раз почути. Я бажаю всім добрим людям сто раз почути таке горе і жодного разу не побачити його і не бути близько коло нього.

Спогади В.А.ЗАПОРОЖЦЯ, учасника Великої Вітчизняної війни, записані з його слів бібліотекарем ***С.Г.Анісімовою*** *у 2007р.*

ТИМКОВА ТЕТЯНА ОЛЕКСІЇВНА

с.Сінне

Коли починаю згадувати, як починався той страшний 1932 рік, то не можу стримати сльози. По хатах ходили чоловіки з сільради, нишпорили шпичками кругом: по сараях, садках, городах. Шукали зерно, квасолю, бараболю — забирали все до цурочки, висипали з глечиків, навіть борщик з казанів з печі витягали і забирали. А ходили попід хати самі ледацюги, п'яниці — тоді лише такі працювали в сільраді.

Нас тоді в сім'ї було 5 дітей, мама і тато, якого в 1932 році випустили з тюрми (забрали в 1929 р.). В тата позапухали ноги, були страшні рани, але він, як міг, старався знайти для нас бодай щось їстівне.

Коли в людей позабирали все, то зносили в колгосп, а там кидали як-небудь, і тоді ж зогнила картопля, і її викинули на смітник, то ми збирали ту картоплю, сушили її, терли, пересівали на мукичку, і мама пекли нам коржики з неї.

Нам тоді важко було, бо коли тата в 1929 р. забрали, нас вигнали з дому, відібрали все майно, а ми ходили і просилися до людей пожити. Дівчата були старші, дівки вже, то стидалися ходити просити, а посилали мене. Я ходила до людей, просила що-небудь поїсти. Пам'ятаю, принесла додому цукровий буряк, та так і згризли всі разом його. Потім пасла 5 корів, та давали кварту молока мені, а я несла татові, то так він і вчуняв. Сама їла цвіт акації. Ходила по цвинтарю, рвала листочки зелені, жувала, глей з дерев їла. Там же похоронна команда людей ховала, але я навіть не звертала уваги. Ховали тоді і мертвих, і живих. Жінку Семениху тоді живу закопали, щоб ще раз за нею не їхати.

Тато пішов в Бирзулу (Котовськ), щоб принести хоч чогось поїсти. Ми так чекали, бо вже опухати почали. Приніс два клуночки (виміняв) кукурудзяної муки. Ми їх розкрили, аж там зверху по жмені муки, а на споді — земля. Дуже ми плакали, а тато висипав землю на город. Потім зібрав мамине плаття біленьке з голубими дзвониками, костюмчика, ще деякі речі та поїхав на Західну Україну (там краще жили, такого не було), щоб поміняти на їжу. Привіз мішок картоплі, яка воняла дуже гасом, бо їхали на поїздах зверху, хто за що вчепиться, а квасолю в нього в поїзді вкрали (стягали гачками).

Мама ходила в колгосп на норму, брала найменшого Паву, то він хоч там міг поїсти. Тоді з вівса варили бевну (баланду). Мама плакала, як розповідала: «Пава каже: — Мамо, не їжте, бо гаряче!,» — а сам, хлебче, аж труситься.

В 1933 р. Надя сестра віддавалася, то мама спекла паляниці, окуня, а свати принесли півлітри. Отаке було весілля. А коли в 1933 р. після жнив мама спекли хліб, то я і в ночі вставала їсти, і все не могла наїстися.

Свідчення Т.О.ТИМКОВОЇ записала бібліотекар с.Сінне ***В.М.Балтян*** *03.05.07р.*

САРАФАНЮК ЯКІВ СЕМЕНОВИЧ

с. Бендзари

Я — 1917 року народження. У 1932 — 1933 рр. в хатині, яку ми купили, до нас проживала жінка з двома дочками. Весною 1933 року люди чули розпачливий дитячий крик. На ранок прийшли

сусіди, а в неї лише одна, старша дочка. Меншу зарізали і з'їли. Продали хату матері моїй Люнці, а самі з сорому та страху десь виїхали.

Спогади Я.С.САРАФАНЮКА записала 17.04.07 р.
бібліотекар ***Любов Олександрівна Учуєва.***

МАКАРЕВИЧ ЛІДІЯ МИНІВНА

с. Перейма

Я пам'ятаю, як моя мама уже вмирала від голоду, а в мене попухли ноги. В вікно бився горобець, я його обскубала, обсмалила і дала мамі його з'їсти, і це, уявіть собі, спасло її від смерті. А потім стала ходити мастити кузню, що строїв колгосп, бо там давали пайок. Одні жінки мене відганяли, казали, що я ще мала мастити, другі (добріші) мене захистили, і таким чином я ранішній черпак кулішу з'їдала сама, а вечірній черпак несла мамі.

Всього було, і колоски збирала, а бригадир торбинку видирав; і гриби збирала, а вони виявилися отруйними, але я з мамою вижила з цього страхіття.

Спогади МАКАРЕВИЧ Л.М. записала
секретар Переймівської сільської ради ***Н.А.Коцюруба.***

СЛЮСАР ДАРІЯ МИКИТІВНА

с. Пасицелі

Я — 1919 року народження. Такої страшної трагедії, яку пережив український народ у 30-х роках, не знав, мабуть, жоден народ в історії людства. З голоду пухли і вмирали діти. Малеча бродила і повзала у пошуках чогось їстівного. Поїдали ворон, горобців, собак і котів. Їли сухі стебла гречки, м'яли їх, як було на чому, то мололи і підмішували в хліб. В нашому селі був навіть випадок людоїдства. Не було сім'ї, де хто-небудь не помер.

В родині сусідів було трійко детей, і батьки хотіли їх врятувати, віддаючи все, що було в домі. До весни батьки померли. Ще одна родина, де теж було троє дітей, вирішила залишити в живих тільки дорослих і старшу доньку. Тому всі харчі йшли їм, а дві молодші дівчинки померли.

Прийшла весна. Люди стали їсти траву: конюшину, кропиву, лободу. З неї робили оладки, злегка притрушуючи, якщо було борошно.

Молодші без кінця пропадали в лісі чи на посадці: ловили їжаків, ховрахів, збирали мох. Хліб видавали за картками, але дуже часто ці картки крали. Якщо в людей був який-небудь одяг, вони вимінювали його на їжу. Хто вмів шити, той перешивав старе, заробляючи на хліб чи щось інше, що давали за роботу. В страви клали висівки. З них заварювали суп, робили оладки. Пекли і варили буряк. Годинами стояли біля господ більш благополучних сімей односельчан в очікуванні лушпиння від картоплі і буряків. А чоловіки винайшли спеціальний прилад для полювання на птахів.

В селі вже майже зовсім не стало ні птахів, ні котів, ні собак — усе поїли. Навіть миші й щури, яких тоді було безліч, кудись зникли.

Мій батько викопав у полі підводу прихованих буряків. Коло нього зібрався цілий натовп людей, що вмовляв дати хоча б один. Їли прямо в полі брудний буряк.

Добра половина була роздана батькам, а все, що залишилося, привезли додому. Але й туди без кінця приходили люди. Сусід вже опух від голоду, ледве ходив, та щодня приповзав за буряками. Пухлина спала, і він одужав.

А потім визрів новий урожай, і стало трішки легше.

Спогади Д.М.СЛЮСАР записала секретар Пасицелівської сільської ради.

КОБИЛЯНСЬКА ТЕТЯНА ЮХИМІВНА

с. Бендзари

Я — 1926 року народження.. Пам'ятаю, що у 1932 — 1933 рр. не було що їсти. Мати по три години стояла в черзі за 300 г.грамів вівсяної крупи. Їли кропиву, лободу. Гарбузову кашу без нічого варили лише для маленького братика. Пухли від голоду. Варили узвар із сушених яблокяблук і груш без цукру. В нашій сім'ї було четверо детей, а батько — інвалід 1-ї групи. Було дуже важко, але ми всі вижили.

Спогади Т.Ю.КОБИЛЯНСЬКОЇ записала 20.04.2007р.
бібліотекар ***Любов Олександрівна Учуєва****.*

ЧУБИНСЬКА (БАКАЛИ) ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

с.Бендзари

Я — 1924 року народження. Пригадую, що в голодовку 1932 — 1933 рр. біля ферми посіяли жито. Воно ще не доспіло, а мої брати з голоду зірвали колоски і наїлися. Сільські активісти донесли владі. За це арештували матір на 10 років. Нас в сім'ї було п'ятеро. Батька поки не зачіпали. Забрали маму в табір недалеко. Ми носили їй їсти. Мама одсиділа лише сім місяців, її відпустили. Батько працював (не пам'ятаю, де), і за те щоденно давали пайок 200 грамів хліба і 200 грамів на мене — 400 грамів хліба на сім чоловік.

Спогади О.В. ЧУБИНСЬКОЇ записала 21.04.2007 р.
бібліотекар ***Любов Олександрівна Учуєва.***

ЯРОВАН ГАННА ВАСИЛІВНА

с. Бендзари

Я — 1922 року народження. У моєї матері в другому селі жив брат. В 1933 році, десь по весні, мати зібрала трохи продуктів (хоча самі пухли від голоду) і, ледве пересуваючи хворі ноги, понесла йому. Ледве добралась до того села і запитала в людей за нього, а їй відповіли: «Жінко добра, не йдіть туди! Він вже з'їв жінку, дитину і вас не пожаліє!» Мати таки не послухала і пішла до брата. Він вийшов з хати дикий, заросліий, обідраний. Світячи вовчими очима, кинувся за нею. Мати з переляку кинула клунок і ледве втекла од нього.

Спогади Г.В.ЯРОВАН записала 21.04.2007р.
бібліотекар ***Любов Олександрівна Учуєва.***

БОНДАР ТАМАРА ПАВЛІВНА

с. Бендзари

Я — 1920 року народження, заслужена вчительки України. Жила і живу коло кладовища. На все життя запам'ятала страшні роки голодомору 1932 — 1933 років. Щоденно нескінченні вереницi людей тягли, везли на кладовище, тупіючи від голоду і горя, трупи своїх рідних і близьких, і кидали просто так в ями один на одного. Не було вже й де ховати. Люди мерли, як мухи. Земля не видержувала людського горя. Вона стогнала від болю і розпуки.

Спогади Т.П.БОНДАР записала 21.04.2007р.
бібліотекар ***Любов Олександрівна Учуєва.***

РЯБУШЕНКО (СТРУСЕВИЧ) НІНА ВАСИЛІВНА

с. Бендзари

Я — 1927 року народження. В 1932 році помер від водянки наш батько Василь. Мати в 28 років залишилась вдовою. Сестрі Марії було сім, а мені — лише п'ять років. За те, що матір не хотіла записуватись до колгоспу, сільські активісти забирали все до крихти. Закопала мати серед хати відро кукурудзи. Залізними палками вистукували по долівці і знайшли, забрали до останнього все. Матір мали вислати. Її попередили, вона заховалась на цей період. Варили лободу, весною шукали молочай, ноги пухли від голоду. Але, дав Бог, вижили, не вмерли.

Спогади Н.В.РЯБУШЕНКО записала 19.04.2007р.
бібліотекар ***Любов Олександрівна Учуєва.***

ГОНЧАРУК ЮХИМА ВАСИЛІВНА

с. Чернече

Я народилася 1 липня 1913 року. В 1932 — 1933 роки я вже була дорослою. З нашої сім'ї не помер ніхто. Ходили на роботу. Шарували в полі бур'яни в будь-яку погоду, навіть і в дощ, що лив, як з відра. Дома їстівного не було нічого, то мусили іти робити щось, щоб одержати куліш. В кожного було відерце, куди розливали куліш, який варили в колгоспі в котлі. Запам'яталось, як лопнув обруч в котлі і куліш витік. А ми ж були такі голодні, що черпали з землі.

Продукти забирали свої, з нашого ж села, — Васатюк, Ісачок. Вони вилазили на горища, штрикали стіни, підлогу. Щоб вижити, буряки квасили в діжці. Міняли на продукти в Волові одяг чи інші речі.

Спогади Ю.В.Гончарук записала у 2007 р. ***Т.Б.Карп.***

ЩЕРБАТЮК ТЕТЯНА МАТВІЇВНА

с. Чернече

Я — 1910 року народження. В ті страшні часи сім'я наша була з 9 чоловік. Сильно голодували, але і працювали. Був у нас бичок, і ми спрягалися з сусідами: орали, засівали, збирали урожай. Та все забирали активісти, невідомо куди. Ще збирали жолуді, перетирали і пекли щось на подобі хліба, додавали туди лушпайки з картоплі. А ще робили «оладі» з бур'яну. Та все одно в голодовку помер наш хлопчик Андрійко, якому було вже 4 роки.

Спогади Т.М.ЩЕРБАТЮК записала у 2007 р. ***Т.Б.Карп.***

АЛЕКСІЙЧУК МАРІЯ КЛИМІВНА

с. Чернече

Я — 1922 року народження. В голодовку 1932 — 1933 рр. мені було 10 років, але пам'ятаю, як ходили з хати в хату люди і забирали все, залишивши лише те, що на людині. Штрикали підлогу, стіни, стелю, щоб щось не залишилося. Спали ми на голій соломі. Батько сам ходив копав ями, щоб ховати так-сяк померлих, бо люди вмирали. Померла моя бабка, поки привезли бабку до ями, а яма вже і засипана. Хтось вже поховав і закидав. Якось трохи розгребли землю і туди ж бабку поховали.

Життя було важке, але батьки ходили на Вінниччину на заробітки, бо там такого голоду не було. Ми, діти, збирали щавель дикий, жолуді, і мама щось нам видумувала схоже на їжу. Ще старіші люди розповідали, що жила в нашому селі Решетнік Маланка. Вона вже ледве ноги пересувала, впала і лежала при дорозі. Її підібрали й повезли на цвинтар, де була велика яма. Туди звозили всіх мертвих, не присипуючи. Кинули і її в ту яму. Але вона вночі якось прийшла до тями. Викараскалась і доповзла додому. Дожила Маланка ще до 80 років. Було і таке, що вмерла дитина, і її по кусочку різали, варили, їли. Але такі випадки, якщо виявляли, то судили.

Тяжко про пережите згадувати, краще це забути і не пам'ятати.

Спогади М.К.АЛЕКСІЙЧУК записала у 2007 р. ***Т.Б.Карп.***

ЖЕЛЕЗНЯК НАТАЛІЯ ЮХИМІВНА

с. Саражинка

Пам'ятаю, як в 1932 році почалася хлібозаготовка. Забирали все, ходили з залізними палицями, шпигали ними скрізь: в погрібках, комині, розвалювали печі, забирали все до останньої крихти. Люди боялись їсти варити, тому що якщо надійде бригада, то і горшки поб'ють, і повиливають все.

В сім'ї у нас було троє дітей, крім мене ще два брати, один — з 1924 року, а другий — з 1920 року, я — з 1922-го. Всі ми вижили. Мій батько працював на жорнах, існувала колгоспна столова, там годували людей один раз на день. Також вриливарили їсти людям, які працювали в полі. Батько мені сказав: «Як хочеш, дочко, жити, бери сапу і йди в поле — будеш їсти куліш». Батько мій був дуже опухлим від недоїдання. В центрі села була будка, де продавали по 50 гр. горілки і по 50 чи 100 гр. хліба кожному. Мати ходила через день, брала ту горілку, тому що сказали, що це допоможе батькові. Він, мабуть, років три був такий. Потім пройшло.

Людей за найменшу провину забирали в тюрму. Пам'ятаю, як сіяли в полі просо, одна жінка приховала жменю проса, і її посадили на 5 років в тюрму. При зборі врожаю люди ховали колоски, жували пшеницю в полі. Ми їли все, що можна було з'їсти: буряки, листя вишні, плоди шипшини, а цвіт акації був за цукерки.

Населення ходило міняти все в сусідні села, особливо пам'ятаю Червону Греблю Вінницької області. Люди міняли хустини, килими за жменю зерна. Мене мати відправила в Червону Греблю до своєї сестри. Я там жила, мабуть, тижня два. Там було добре, їли кашу з молоком, і борщ, і хліб навіть. Але в неї народилась своя дитина, і мене віддали назад.

Я не бачила, але чула, як говорили старші, що баба Тодоска зарізала свою дитину і з'їла. Ось таке було страхіття!

Спогади Н.Ю.ЖЕЛЕЗНЯК записала 29.04.2007р.
секретар Саражинської сільської ради Балтського району ***Довгошея Л.П.***

ПИРОГОВСЬКИЙ ФЕДОТ ПАВЛОВИЧ

с. Саражинка

Я — 1918 року народження. Роки голодомору пам'ятаю дуже добре. Почалося все з 1931 року, коли організовувались колгоспи. Спочатку всіх людей просили добровільно вступати в колективне господарство, обіцяли добробут. Багато господарів вступало, в тому числі і наша сім'я. Здали ми бички і вівці. Але потім багато людей було розчарованих, виходили з колгоспу, їм назад нічого не повертали, а землю наділяли таку, яка нікому не була потрібна. А потім людей згодили,-згонили, хто не хотів, — висилали з села.

На той час були створені спеціальні комісії з 3 — 4 чоловік. В селі Саражинка було 4 колгоспи і відповідно діяло 4 таких комісії, які ходили по хатах і відбирали у людей їх майно. Пам'ятаю, що до нас прийшли серед зими, в хаті не було нічого, навіть води напитися, розвалили пічку і знайшли слоїк (глечик) проса та 3 — 4 кг насіння коноплі, що мама якимось чином приховала. Витрушували все, залізними палицями стрикали скрізь, нічого не жаліючи.

Батько мій помер ще в 1931 році від непосильної праці, а мама в 1933 році від голоду. Молодший брат дуже хотів їсти, заліз в чужий погреб, і його господар заколов вилами (в 1933 р. це сталося). Забрали мене того ж 1933 року добрі люди в Чечельник Вінницької області. Завдяки тому і вижив, пас свиней на якомусь заводі. Харчувались картоплею, цукровим буряком, макухою. Це було щастя! Від винокурного заводу вивозили кукурудзу, висипали на куп,купи, ми збирали і їли. Так я там прожив літо. Потім повернувся назад в село. Мене помістили в колгоспний інтернат, де проживало 12 дівчат і 12 хлопців. Нас годували, варили пшеницю цілу. Ходили в ліс, збирали жолуді та їли.

Бували й страшні випадки. Часто пропадали діти, але їх не знаходили. А одна дівчинка (звали Євдокія), років 8 — 9, відвідувала дитячий садок при колгоспі. Коли її не стало 2 дні, вихователька підняла крик, пішла в сільську раду, де було створено комісію. Комісія пішла до тієї дівчинки додому і знайшли її. На ліжку під подушками — голову, а м'ясо порубане, намочене, засолене. Рідна мати їла свою дитину!

В 1933 році дійсно не було врожаю, кожен день йшов дощ. Якщо дощу не було вдень, то йшов вночі. Все вимокло, вродила одна гречка. А вже в 1934 був гарний врожай.

Я вважаю, що все залежало від влади на селі. Тому що все забирали до останньої крупинки. А в той час, коли в нашому селі не було що їсти, в сусідніх селах Стратіївка, Любомирка, Червона Гребля (Вінницької області) люди їли білий хліб.

Я пам'ятаю, що десь роздобув баночку керосину і в Червоній Греблі виміняв на 4 кварти кукурудзи і 2 кварти квасолі. Це було багатство!

Спогади Ф.П.ПИРОГОВСЬКОГО записала 29.04.2007 р.
секретар Саражинської сільської ради Балтського району ***Довгошея Л.П.***

БЕРЕЗІВСЬКИЙ РАЙОН

ЗЛАТОУСТІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА

По території сільської ради протікає Тилігульський лиман. Люди, які мешкали в селах Златоустові, Софіївка, рятувались від голоду завдяки тому, що ловили рибу, раки, але й це не завжди рятувало. Були випадки, коли чоловіки робили примітивні човни і не встигали навіть ними скористатися на воді. Так, в с. Софіївка Баранець Кузьма Федорович ледь сів в човна, спущеного на воду, і навіть не витягши першого улову, помер в човні. Його брат Баранець Семен Федорович помер через тиждень. Це було в 1932 році. В іншій сім'ї сталося лихо. Багно Степан та Багно Одарка мали пару коней, але були розкулачені. Самого господаря після розкулачення виселили в сусідню Миколаївську область, село Найси, де він помер в 1933 році, а дружина Одарка лишилась в селі Софіївка, де можна було прокормитись раками. Але й це не допомогло, Багно Одарка померла від голоду в 1933 році.

Очевидці пам'ятають сім'ю Міхненко Миколи Кириловича. В сім'ї було 9 дітей. Прокормити дітей було нічім. П'ятеро із них померло. Хоронили дітей в ганчірках. Імен люди не пам'ятають.

м. БЕРЕЗІВКА

В м. Березівка проживає сім «я Єремєєвих.Єремєєвих. В період 1932 — 1933 років голова сімї Борис Михайлович проживав в м. Одеса, він вважає, що Голодомор, не був спеціально організованою акцією, а що це був Голодомор через страшний неврожай. Борис Михайлович пам»ятає, як люди добирались якимось чином з Бессарабії в місто в надії на те, що буде де влаштуватись на роботу і якось прохарчуватись. Але надії на це не справджувались, і опухлі люди вже мертвими падали на тротуари. Дружина ЄрємєєваЄремєєва Ніна Данилівна мешкала в той час в Бессарабії (Румунія), і на тій території теж був голод, в зв»язку з посухою. На селі в людей забирали всі продукти харчування для того, щоб в місті працювала індустрія.

Ряснопільська сільська рада (с. Основа)

В селі Основа люди пам'ятають голодомор 1932 — 1933 років. Кожну родину торкнулося це лихо. А сім «ю Кучеренко Пелагеї Іванівни — найбільше. Двоє малих синів пішли збирати колоски на полі, бо дуже хотіли їсти. За це влада покарала батька — забрали до в»язниці, де він і помер. Діти померли від голоду. Пережила голод одна Пелагея Іванівна.

Спогади жителів м.Березівки, Златоустівської і Ряснопільської сільських рад записала начальник Березівського архівного відділу Бере ***Т.П. Патраманська.***

ВОЗНА (ЦЕЛІК) ЛІДІЯ МИКОЛАЇВНА

с.Маринове

Народилася в с.Заводівка Березівського району. В 1946 році дядько, Целік Максим Іванович, працював директором Маринівської школи, і за ним поїхав і наш батько. Проживали в будинку по вул. Леніна, де потім був старий клуб. Батько працював завгоспом, мати готувала їсти дітям, які дуже голодували і падали в школі, пухли з голоду, а ще в школі технічкою працювала. Це був 1947 рік — найбільша голодовка.

Найбільше голодували діти сімей Шуліченко Дмитра Івановича — діти Валентин, Олена та Світлана; Дубовицької Поліни — син Леонід; Шапоренко Ксенії — діти Валя та Віктор.

Варила мама, Целік Ольга Іванівна,«супчик», тобто, латуру з соєвої муки, і то тільки по кілька ложок на 1 дитину та по одному млинцю з тієї ж соєвої муки. Ми з сестрою Марією, добре пам'ятаю, дозволили собі купити трохи макухи, яку розпарювали біля буржуйки в школі. Батьки ще трохи мали грошей із проданого будинку в с. Заводівка. Але на хліб не розраховували, бо дуже був дорогий. Батько розрахував, що на сої і макусі ще трохи можна прохарчуватися і протягнути до кращих часів. Я не можу без сліз згадати, як старалася відговорити сестру Марію, аби мені трохи більше попоїсти макухи.

БІЛЯЇВСЬКИЙ РАЙОН

ДОВЖЕНКО-РОГАЧКО МЕЛАНІЯ ПИЛИПІВНА

м. Біляївка

Народилася я 11січня 1930 року. Сім'я була дуже велика — 5 душ дітей,дітей: 3 дівчини, 2 менших хлопця. Батько працював на водопровідній станції, мати — в колгоспі «Верный труд». Держали хазяйство, була корівка, поросята, кури. А такий був порядок, що якщо є корова, то ще теля не родилося, воно було вже законтрактоване державою. Шкуру, яйця — все здавали. В школу не ходили, вночі ходили збирати колоски. І якщо спіймають, то об'їздний все забирав.

У дядька була крутилка, в яку засипали колоски, кукурудзу і отримували муку. Заливали кропом і варили суп, який називали латуркою.

Зі слів мами, у нас у сім'ї з голоду ніхто не помер. Мали якусь живність, що паслася в плавнях, була свиня. А у сусідів Потелещенків померли всі, так і поховали їх у хаті. Багато хто їздив у Західну Україну, міняли майно на продукти, щоб якось прожити і не вмерти з голоду. Траплялися кримінальні випадки. Так, батькового брата перед Паскою вбили і запхали в трубу, відібравши крупу і продукти, які він ніс додому.

ФОМЕНКО ДАРІЯ ЄРОФЕЇВНА

м. Біляївка

Народилася 16 березня 1916 року в Біляївці, в сім'ї де було 8 душ дітей. Пам'ятаю, як у 1921 році старший брат Феодосій, який працював на водопровідній станції, одного дня пішов на роботу

та й не повернувся. Сестра Домна ходила узнати, куди він пропав. Виявилося, що спочатку його закрили у тюрму, а потім вислали. Змушували працювати: давали норму, і якщо цю норму виконував, то одержував кусочок хліба — 200 грамів. Якщо ж норму не виконував, то хліба не давали. Подальша судьба його не відома.

Батько у тому ж 1921-му році помер від тифу. Мама мала господарство — великий будинок під черепицею, багато сараїв, сіялку, віялку, грасовку, 3 корови, 6 коней, вівці, було 3 гектари землі, на яких ріс виноград. З нього робили вино, держали в цистернах і продавали людям.

Маму, вдову, розкуркулили, виселили з хати, відправили на висилки. Ми ходили спати по чужих хатах. Всі приміщення та інвентар забрала держава, хату та сараї використовували для зберігання зерна. Щоб вивезти весь наш інвентар, їм потрібно було 2 тижні.

Нас, дітей, ніхто не брав на роботу, так як мати була розкуркулена. Навіть в паспорті ім'я батька було змінено на інше. Але жити треба було. Я з дитинства працювати ходила в колгосп, збирали колоски після косарки. Вдягнутися не було в що. Від морозу лопалося тіло, ходили без штанів, спідницю защібали.

У 1933 році, коли мені було 17 років, пішла працювати на орендатора — восени складала у скирти пшеницю. Хазяїн за ту роботу дав 2 мішки зерна. Дома була крутилка, мололи зерно, просівали, пекли коржики, а з крупи варили кашу. Хліб не пекли — не було з чого. Отак пережила голод. Потім до 1939 року варила їсти для бригади механізаторів. Тоді вже було трохи легше. На свята — 1 травня, 7 листопада — давали гроші за роботу, відріз на плаття, тільну корову.

ЮШКО С.

Після здобуття освіти я потрапив на роботу до Біляївського району Одеської області. У лютому 1930 року, десь за місяць перед моїм приїздом туди, у зв'язку з масовим розкуркуленням та примусовою колективізацією, у селі Градениці, що лежить на березі Дністра за 40 км від Одеси, — повстали жінки. Вони розігнали всю місцеву владу та позабирали з колгоспу своє майно. Це одразу поширилося на сусідні села Біляївку та Яськи і повторилося там. Прибулі з Одеси загони ГПУ жорстоко придушили це повстання жінок та провели арешти жінок, а ще більше чоловіків, які ніякої участі в повстанні не брали.

Багато людей тікало через Дністер до Румунії, але за винятком небагатьох, що їх заховали рідні, всіх румунська влада віддала совєтам.

*Свідчення записав **Петро Кардаш**, опубліковано у 2005 р. у книзі « Злочин», Мельбурн — Київ, видавництво імені Олени Теліги.*

ГОРІЄВИЧ АРКАДІЙ ІВАНОВИЧ

с. Кагарлик

Я — 1916 року народження, у період 1932 — 1933 рр. проживав у м. Одесі, де працював на заводі. Пам'ятаю, що весна 1932 року була холодна, суха, і рік був неврожайним. Хліба в магазинах не було зовсім. На заводі нам видавали 1 раз на день їсти — в обід. Давали на пайок 700 грамів хліба, варили кукурудзяну мамалигу. Восени 1932 року нас від заводу посилали на село в Волинський район допомогти збирати врожай. Збирали ячмінь. По полю збирали снопи. Хати в селі були пусті, люди виїжджали із села. Для тих селян, які залишилися в селі й працювали на полі, колгосп організовував обіди.

БОНДАРЄВА ВАРВАРА КУЗЬМІВНА

с. Кагарлик

Я — 1913 року народження, у 1932 — 1933 рр. проживала в Донецькій області, в місті Єнакієве. Працювала на заводі. Їсти не було що, ходили по полях збирали мерзлі буряки, картоплю. Збирали лободу, сушили її, мололи муку, жарили млинці. Чула, що люди помирали з голоду.

*Свідчення А.І.ГОРІЄВИЧА та В.К.Бондарєвої записав голова Кагарлицької сільради **І.І.Вишневський.***

ВЕЛИКОМИХАЙЛІВСЬКИЙ РАЙОН

ІВАНІЦА НАДІЯ СТЕПАНІВНА

с. Анастасіївка

Все, про що розповім, чула від своєї матері, а багато відчула на своїй власній шкурі.

Моє село Анастасіївка, де я народилась і виросла, славилось колись своїми садочками, в яких росли яблуні, вишні, сливи, груші. Князівський парк, заснований лагідною і вродливою княгинею Анастасією, чарував своїм затишком і зеленим буянням дерев.

Мати розповідала мені, які були базари в Гросуловому у період непу. Люди з'їжджалися з рідних сіл, везли все: хліб, птицю, худобу, особливо багато різних овочів і фруктів. І все можна було придбати за досить невисокими цінами.

Та недовго селяни раділи можливості обробляти свою землю і розпоряджатись своєю продукцією. Була оголошена колективізація. Селяни не поспішали йти в колгоспи. Влада почала проти сіл України винищувальну війну. По селу пішли активісти, на плечі яких була покладена задача морального подавлення селянина та виконання хлібозаготівель, які можна охарактеризувати як погром і здирство. Виконав один план — виконай ще один, а потім ще один…

Я добре не пам'ятаю всіх активістів, але одного з них запам'ятала, на все життя — Чеповського Якова Мартиновича. Оце вже був прислужник і дуже поганий чоловік! Прийшов якось він до нас додому, а в нас коло дверей на кілку висів клумачок потребленого зерна кукурудзи — відра чотири. Побачив його — та й знімає. А ми втрьох, я і два брати — Микола й Степан, почали плакати й благати: «Дядько Яша, не забирайте, ми їсти хочемо, заберете, що їсти будемо?». Але він підставив стілець, зняв клумачок і промовив: «ЕГЕ-ж! Чого захотіли?». А ще Чеповський побачив у нас яйця, які мати прикупила на базарі, щоб продати в Одесі і на ці гроші купити якоїсь крупи. Холів і це забрати, та мій старший брат Іван, якому було 18 років, відштовхнув його і сказав: «Е ні, це вже не дамо!»

Мати в цей час лежала в лікарні, бо в колгоспі біля молотарки пробила собі вилами ногу, вона почала гноїтися, опухла, навколо рани з'явились синьо-червоні плями. І що мати не робила, нічого не допомогало, пішла вона у лікарню, де зразу ж поклали її на ліжко. Так на деякий час ми залишились самі.

В Анастасіївці був дитячий садок, варили там «латуру», давали й на мене кожного разу порцію тієї балади. А моїм братам, які були старші мене, Степану — 12, Миколі — 15 років, нічого не діставалось. Великі вже — так говорили в сільській Раді. Ф я, як зараз пам'ятаю, вони не раз просили мене, коли я їла: «Дай нам хоч трошки», а я була мала й дурна, не розуміла нічого, казала їм: «Ага, а це все мені».

Одного разу прийшли в наше село старці — батько й син з Новоселівки. Ледве пересуваючи ноги, ходили по селу, просили милостиню. А потім ми знайшли їх мертвими у нас на подвір'ї. У той день помер від голоду і мій старший брат Микола. Накривши їх свитою, всіх трьох люди поховали в одній ямці.

Через 9 днів після смерті Миколи, помер від голоду менший брат Степан, а по сусідству голодна смерть забрала життя ще зовсім молодої дівчини Варі Сазонової — їх теж поховали разом.

І скільки я тепер живу, караю і мучу себе за те, що не поділилася з ними тією проклятою «латурою».

ДИКУНЕНКО МЕЛАНІЯ ПАНТЕЛЕЙМОНІВНА

с. Новопетрівка

у 1933 році було мені 22 роки, мала я донечку, жила біля батьків. В нашій сім'ї в той рік померли від голоду моя мати Єфимія Олексіївна Коваленко і батько Пантелеймон Семенович Коваленко. Пізніше голод знищив мого брата Тимофія і невістку Анастасію Іванівну, а потім померла моя сестра Наталія. У сестри залишилось двоє дітей, і у брата одна дівчинка, всіх їх я забрала до себе, всіх їх потрібно було нагодувати й одягнути. Ох і набідувались!

Почали ми з однією знайомою ходити в м. Тирасполь за харчами. В Молдавії теж голодували і все ж там можна було виміняти якесь домашнє ганчір'я на кукурудзу або кукурудзяну крупу. час від часу вдавалося роздобути пшоно — це на той час був великий дефіцит. Потім верталися з

Тирасполя, а коли ніч заставала нас у дорозі, іноді доводилося ночувати і ховатися в лісі. А взагалі дуже поспішали і намагалися добратися до Ново-Катеринівки, бо в лісі блукали бандити, забираючи у людей харчі. Тут, у цьому селі просилися до людей переночувати, а тільки-но починало світати, ми вставали і добиралися додому. А вдома діти з криком зустрічали мене: «Що, що ти нам принесла?». Пристосувавшись, ходили ми зі знайомою за харчами в Молдавію і взимку 33-го року, і весною, так дотягнули до нового врожаю.

БОНДАРЕНКО ВІРА МИХАЙЛІВНА

с. Михайлівка

Активісти. Люди називали їх чортами, дияволами. Вони не мали ні милосердя, ні жалості навіть до жінок і дітей. Жінки ставали перед ними на коліна зі слізьми на очах просили залишити для голодних дітей хоч трохи хліба. Марно. Вони були невблаганні.

Я як зараз запам'ятаю той день, коли батько відвіз і здав всю пшеницю і ячмінь, а потім прийшов додому засмучений, сів, поклав свої натруджені руки на стіл і сказав матері: «Ну, Гафія, дожився, як не повмираємо, то поздихаємо, а то дорога мені далека». Він ніби передчував свою подальшу долю, бо й не сумнівався в тому, що занесений в заздалегідь складені владою списки для «розкуркулення». І коли одного дня знову появились у дворі активісти, батько зрозумів, що це за ним. Забрали в нас все: і хату, і з хати повитаскували і майно, й одежу, все хазяйство теж реквізували. Як кажуть: яка влада, така й масть — вони не тільки забрали все, а як варвари й бандити розвалили комори, піднавіси, сараї, вибрані й побиті вікна валялись на землі.

Забрали й батька, спочатку разом зі всіма «розкуркуленими» відвезли в Гросулово, а потім всіх їх пішки під конвоєм погнали на Веселий Кут, а у батька хворі ноги, він ледве йшов, накульгуючи позаду людей. Пройде трохи, зупиниться відпочити на якусь мить; той міліціонер, що їх гнав, грубим окриком до нього: «Иди, давай иди!». А тут їм назустріч якраз мій рідний брат Михайло на підводі, теж працював у міліції, підійшов до супроводжуючого: «Разреши, я подвезу его на Веселый, он идти не может, ногами болен». Він підвіз батька, а потім приїхав додому, швиденько зібрав йому торбу, поклав туди хліба, сала і повіз до поїзда.

Помістили батька в Одеську в'язницю. Його племінниця, яка жила в Одесі і носила йому їсти, пізніше розповідала: «До мене вийшов чоловік, якого я не впізнала, так він постарів і осунувся, голова стала білою, як сніг. Він тільки подякував мені за їжу і якось приречено махнув рукою: «До побачення».

Так, ці люди були приречені — вони самі знали про це і можна собі уявити, яка страшна безнадія краяла їхні душі і серця.

Батькова племінниця також розповідала, що згодом їх усіх — «куркулів» — помістили у вузькі камери-одиночки, де вони сиділи скоцюрблені і не могли навіть поворухнутися, а на голову їм весь час ритмічно капала вода — це була свого роду екзкуція, від якої люди поступово божеволіли. Ось такі тортури придумала радянська влада для тих, хто по-справжньому любив свою землю, потом і чесною працею заробляв свій кусень хліба, був господарем і хазяїном.

В 30-тих роках услід за розкуркуленням почався голод. У 33-му році моєму синочку Борису йшов третій рік. Понесла я якось його в дитячий садок й бачу, що кухарки, які варять їсти дітям, чистять буряки. Шкаралупа від буряка брудна з землею лежала на підлозі і голодні діти, які повзали тут, поїдали її жадібно разом з брудом. Тоді я звернулась до кухарки та й кажу їй, що хоч візьміть та помийте ці шкаралупи, а кухарка відповіла, що зараз буряк будуть варити дітям їсти. Подивилась я на все, що там робиться, забрала малого і пішла додому.

А потім, у цьому ж садочку наварили дітям «ракуцки» (так ми називали рослину з сірими плодами), дали їм поїсти і після цього вмерло 30 душ дітей. Та так і не з'ясувалось, чи то від тих «ракуцків» діти потравились, чи то від голоду повмирали, та і в тому, і в іншому випадку можна сказати, що від голоду, бо якби було що їсти, хіба б давали дітям ті «ракуцки»?

БЕЛІНСЬКА ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

с. Новопетрівка

Мій батько Скридоненко Микола Кирилович народився і виріс у Новопетрівці.

Пізніше служив у царській лейбгвардії, у м. Петербурзі в охороні царя. Та простудився на службі, повернувся додому, довго лікувався та не допомогло, бо підключився туберкульоз. Помер він, а мати залишилася з трьома дітьми.

Сім'я була дуже бідна, мати з перших же днів заснування колгоспу подала заяву, пішла на кухню пекти хліб для працюючих, брат Захарій працював конюхом, а старша сестра Фекла подалася на заробітки в Одесу.

У 1933 році нашу сім'ю від голодної смерті рятувала корова. Ми робили ряжанку, ходили на Веселий Кут, продавали, купували кукурудзяну крупу, варили в молоці і цим рятувалися. У матері було багато братів і сестер, які допомагали нам, чим тільки могли. Однак ходили голодні, бо хліба не було, а брат Захарій був такий опухлий, що ледве міг рухатись.

Недалеко від нас, по сусідству жила сім'я Дикуненків, в якій було шестеро дітей. Пішли якось троє з них на степ, та так і не повернулись. Знайшли їх мертвими на краю дороги, може, сіли перепочити і вже більше не піднялись, так і заклякли там від голоду, а було їм по 15-16 років.

У нашому дворі померла безрідна Головатюк Югина. Сім'я Єжиці Катерини дуже бідувала, вона частенько їздила на Веселий Кут щось продати або виміняти. Та в один день як поїхала, так більше в нас її ніхто і не бачив, і по цей день ми не знаємо про її подальшу долю. Десь, мабуть, померла з голоду, як і багато інших людей на Україні, які никали по селах, містах, розшукуючи їжу для своїх зголоднілих дітей, і вмирали там, де їх заставала голодна смерть.

КУБАЄНКО НАДІЯ АНТОНІВНА

с. Богуславка

У 1931 році я вийшла заміж, а в 1932-му в мене народився син Миколка. Почався голод і ми рятувались, вживаючи в їжу все, що було їстівне: влітку я ходила в степ, вишукувала щавель, варила щось подібне до борщу. а ще ми збирали ріпак, били з нього олію. Макуха з ріпака була дуже гірка, та все ж коштувала на базарі дорого. Я пекла з макухи «коржики», продавала їх на базарі, купувала кукурудзяної муки і варила «латуру».

Пам'ятаю, як у колгоспі здихали коні, їх вивозили за село, покидали в якійсь ямі або балці. Туди зразу ж збігалися жителі села, і хто не гидувався, відрубували собі шматок м'яса і вдома варили з нього їжу. А наша матінка, біля якої ми всі жили, завжди казала нам: «Краще ми всі помремо з голоду, чим їсти те м'ясо».

Мій син Миколка чудом вижив, але весь час хворіє, мучиться з ногами, бо, як кажуть лікарі, в дитинстві в його організмі не вистачало вітамінів. А які вітаміни в «латурі»? Та й вижили ми, бо пощастило нам.

м. ІЗМАЇЛ

СТРОНСЬКИЙ ІВАН СТЕПАНОВИЧ

м. Ізмаїл

Я родился в с.Шарковщино Миргородского района в годы, когда в тех местах кругом была голодовка. Неурожай или какая еще причина, но кушать не было что. В наших местах и конкретно в с.Шарковщино начали организовывать колхозы. Все, что у нас было, отец сдал в колхоз.

В 1932 году отец мой вынужден был где-то искать зерно. Он ездил в Западную Украину, возил из дома поношенную одежду, белье. Вот помню, один раз он приехал и привез 8 — 10 кг зерна пшеницы. Нас в семье было 4 человека, все мы занимались поиском чего-нибудь поесть. В колхозе, куда люди сдали лошадей, коров, вообще всех животных, начался падеж, сначала мало, а дальше больше. Туши лошадей, коров вывозили в специально отведенное место — скотомогильник. И я, вместе с другими своими товарищами, на этом скотомогильнике и днем, и ночью искали для пропитания мясо, носили домой, а мама варила и ели. Обрывали летом листья деревьев, бересту. Выходили в поле, собирали мерзлую картошку, снимали с павших животных шкуры, и мать варила. Вот это мы ели. Начались болезни кругом, все болели. Сестра умерла, а нас 3 человека выжили. А были хаты, где повымирали и старые, и молодые.

1932 — 1933 годы — сплошная коллективизация. Кто был в колхозе, тот выжил. Где работали, там давали поесть кусок хлеба. А нам, детям, оставалось колоски собирать, и до дома их донести, чтобы можно было кушать. Вот такое наше детство.

КОДИМСЬКИЙ РАЙОН

МОСКАЛЮК ІРИНА ГРИГОРІВНА

1910 року народження, померла 04.04.2007, свідчення взяті 5 липня 2002 р.

Страшно згадувати той голод 1932 — 1933 років. Люди вмирали, як мухи. Трохи легше було тим, хто працював у колгоспі: їм давали по 1 літрі баланди. Все зерно з колгоспу вивозилося, а по селу ходили бригади «активістів» і все витрушували до зернини. Якщо знаходили щось приховане, то забирали. А сім*ї,сім`ї, які приховували пшеницю, квасолю, кукурудзу тощо, чекали великі неприємності від ілвдаи.влади. Правда. ІнколиПравда, інколи і серед «активістів» та керівників траплялися порядні люди, але таких було мало. Їх за співчуття до людей, що проявлялося у приховуванні знайдених продуктів харчування та «роздавання» колгоспного майна, віддавали під суд.

Люди намагалися вижити: їли зерно прямо на полі, буряки, жолуді, різні трави, плоди дерев та їх кору, померлих тварин і птахів. Інколи вдавалося приготувати коржики із кортопляного лушпиння і з кукурудзяного борошна чи висівок, добавляючи в них розмелені жолуді. Весною готували щось на зразок млинців із цвіту акації. Така їжа частичасто призводила до того, що люди пухли і вмирали. Були в Баштанковому і випадки людоїдства. Померлих на дорозі відбирали спеціальні «бригади», яких присилали із сільської ради. Вони викидали померлих на віз і везли на кладовище, де їх «хоронили» по кілька чоловік в одній могилі.

Вижити вдалося якимось дивом. Не дай, Бог, щоб подібне коли-небудь повторилося.

БЕРНАЦЬКИЙ КОСТЯНТИН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

колишній житель с.Баштанків Кодимського району,
нині проживає в м. Макіївка Донецької області

Я — 1928 року народження. Як ми «викарабкалися» з обіймів голодної смерті — не знаю. Чого лише ми не їли в ті часи: жолуді, калачики, молочай, клей з вишень, кормовий буряк, цвіт акації, всяку падаль і гниль... Інколи перепадала якась баланда чи коржики з сурогату. Найстрашніше було те, що подурілі від голоду люди займалися людоїдством. Так, Уляна Стрільчиха зарізала і з'їла свою дочку, а Палажка Федірчак — сина Мішу. Жах...

В роки Голодомору люди стали байдужими, заляканими, зачерствілими, із закам'янілими серцями — привиди. Загинуло дуже багато людей. Похоронів померлих не було. Із сільради виділяли двох людей і підводу з волами чи кіньми. Вони ходили по селу, збирали померлих, відвозили їх на кладовище і скидали в ями по декількькадекілька чоловік.

Довго після того люди приходили «до тями». Ті, хто вижив, не могли повірити, що найстрашніше минуло.

ТЕРЕФЕРА АНДРІЙ ОНУФРІЙОВИЧ

с. Баштанків, помер у 1997 р.

Ніколи не забуду тих страшних голодних років. Я — 1919 року народження і добре пам'ятаю страшні роки 1932 — 1933... Це був не просто голод. Це був злочин сталінського режиму проти власного народу. Мало того, що практично все вирощене з колгоспів повивозили в рахунок державних поставок, так ще і судили людей за те, що вони, гнані голодом, збирали колоски пшениці, залишені на полях, щоб прогодувати ледве живих дітей, себе, свою сім'ю. Люди помирали по дорозі, вдова.вдови. Були випадки людоїдства. Так, мати Юлії Бакан з'їла свою дитину...

Влада в селі не жаліла своїх односельців, все «вимітали» у людей.» «Активісти» шукали продукти харчування при допомозі металевих палиць, а коли знаходили значну частину зерна, то людину часто віддавали під суд.

БЕЗРІДНА КАТЕРИНА РОМАНІВНА

с. Грабове

Голод розпочався з осені 1932-го. Мені тоді було 10 років. 1932 рік був дуже неврожайний, все, що було зібрано, за зиму сім'я з'їла, і садити не було що. В селі були створені бригади, які ходили до кожного двору і забирали все до останньої зернини, забирали те, що люди вимінювали

за речі в інших селах, забирали навіть щойно приготовлену їжу. Людей, які не хотіли віддавати пожитки, забирали і висилали із села — така сім'я вважалась розкуркулена. Так, вислано було всю сім'ю Горші Фросини, яка так і не повернулася до села. А в будинку, з якого було виселено людей, поселилась сім'я членів бригади.

ЛУЖАНСЬКА ОЛЕКСАНДРА МАТВІЇВНА

с. Грабове

У 1932 — 1933 рр. люди помирали прямо попід плотами. Мені було 12 років на той час. На кладовищі викопали велику яму, куди зносили і звозили всіх померлих по дорогах. Збирав померлих і вивозив на кладовище Романовський Якуб, за це йому давали шматочок коржика. В той час у селі. Загніткові був хоч невеликий, але урожай, і люди ходили міняти речі на їжу. За один рушник давали один буряк, а за шерстяні паратари мама виміняла дві пригорщі дерті. Їли все сирим, ходили в ліс, з дубів стругали мох, збирали жолуді, лободу, все товкли і пекли коржики. В її сім'ї було чотири брати, які протягом тижня всі померли. Сусідка Софія Сербін, чоловіка якої вислали, залишилась в селі з чотирма дітьми. ВимішявшиВимінявши в с.Загніткі пригорщу зерна пшениці, заховала під одяг дитини. Проте люди з бригади відбирали це зерно, і дитина розсипала його по землі.

Як розповідає Олександра Матвіївна, зерно все ж таки було, адже поряд в селі Писарівка працював спиртзавод, де зерно перероблялося на спирт. Люди брали брагу, і з тієї гущі пекли коржі.

Свідчення жителів с.Грабове записала 10.04.2007 р.
секретар Грабівської сільської ради ***О.С.Ряба.***

МАЗУР ГАННА ГАВРИЛІВНА

с. Загнітків

«У батька з матір'ю нас було четверо дітей. У голодний 1933-ій я ходила до школи. Запам'ятала портрет Сталіна на стіні. Батько, щоб здати план по заготівлі хліба, мусив зняти з хати покрівлю. Голодними збирали колоски пшениці, залишеної на полях, варили лободу, кропиву, перетирали на борошно листя сушеної кукурудзи». У пам'яті народу і нині живе прокляллякляття там, хто збиткувався над його долею і життям.

АВКСЕНТЬЄВ ІВАН ПРОКОПОВИЧ

с. Загнітків

Нас у сім'ї було п'ятеро дітей. БутькоБатько був одноосібником, мав своє поле. Одного разу мене самого залишили вдома. Я замкнув хату і був на вулиці. Бачив, як невідові люди ходили по селу. Підійшли до нашої хати, взяли сокиру і вибили двері, забрали з горища всю кукурудзу, з погреба все повикидали. По сусідству з нами жив активіст Грабовський Аривон Давидович, який не жалів нікого. Моя мати віднесла до нього трохи зерна, просила зберегти його до посіву. Навесні він зерно не віддав. Влітку батько послав мене на поле, де у нас був посіяний ячмінь. Я натеребив ячменю в торбинку, хотів його змолоти на крупи. На полі до мене підійшов військовий і під прицілом рушниці повів мене до військової частини, яка стояла під лісом. Там мене закрили в погребі і довго не відпускали. Потім відвели в сільраду, де забрали зерно. Після довогого вмовлянння батьків мене відпустили. Біля річки працював спиртовий завод, до я кого залізничною колією надходили вагони зерна. Голодні жителі села могли лише дивитись на ці гори хліба».хліба.

КИФИК НАТАЛІЯ ЛЕОНТІЇВНА

с. Загнітків

Восени 1932 року у нас забрали все зерно під мітлу. Навіть посівне. Того, що вродило в городах, ледве вистачило до нового року. Справжній голод почався з зими 1933 року. У лютому — березні люди пухли, ледве тягли ноги. До самої весни влада не робила ніяких спроб порятувати людей. Про голод говорили лише пошепки, гублячись у здогадах про причини голоду.

Свідчення жителів с.Загнітків записала 10.04.07 р.
секретар Загнітківської сільської ради ***Ю.П.Могилко.***

ГРИГОРАШ ЮСТИНА ІВАНІВНА

с. Івашків

Я народилася 28 серпня 1921 року в селі і все життя проживаю в цьому селі. Страшний голод 1932 — 1933 років приніс багато горя багатьом людям та їх сім'ям. 1932 рік був неврожайний, до того ж і те, що було ще в селян з харчів, витрушували уповноважені особи з сільського та районного начальства. Люди голодували, картопля, буряк, квасоля скоро закінчувались, то доводилось їсти цвіт акації, їстівні бур'яни. Деяким вдавалось збирати на полях загублені колоски пшениці та ячменю, картоплі, які охоронялись сільським начальством. Влітку в лісі люди збирали жолуді, гриби, їстівні бур'яни, але коли приходила зима, люди не мали зовсім нічого їсти, тому вони опухали і вмирали з голоду на ходу. Селяни були голі та босі, тому що більшість з них виміняли одяг та взуття на їжу. Більшість з них не мали чим обігрівати хати.

Пригадую, як у сім'ї Олійник Христі місцеве начальство знайшло приховане зерно, за що сім'ю вигнали з власного будинку і відправили на Урал. В багатодітній, працьовитій, але дуже бідній сім'ї Радішевських забрали все і вислали на заслання. Сільські жителі дуже бідували. В селі панували насилля та крадіжки. Якщо якійсь сім'ї доводилось роздобути хоч трохи продуктів, то їх треба було ховати, щоб ніхто не довідався, тому що їх крали, а хазяїв били або вбивали.

Навесні, коли з'явились бур'яни.бур'яни, жити стало легше, а коли на полі пшениця та ячмінь вибили колоски, голодні люди, крадучись, рвали ці колоски й їли, хоча урожай охоронявся, а людей проганяли з поля.

Частина людей, які мали здоров'я, йшла на роботу в колгосп, за що їх там годували. Коли ж люди дочекались нового врожаю, жити стало краще.

Пам'ятаю, як в Москальовому яру жила баба, яку звали Кічиха Марина. Проживала вона зі своїм сином. Вони заманювали в свою хату малих дітей та їли їх. Одного разу заманила ця жінка гарненьку дівчинку з сусіднього села, щоб та пасла у неї корову, якої у неї взагалі не було. Ранком люди бачили цю дівчинку на порозі її будинку. Кічиха розчісувала дівчинці косу, а ввечері в будинку, де мешкала Марина з сином, чулися крики, але ніхто і здогадатися не міг, що там вчинили розправу над дівчинкою. А вранці батько побачив на базарі на Марині хустку своєї дочки і почав питати, де його дочка, але жінка не дала ніяких пояснень. Тоді визвали міліцію, і жінка зізналась, що косою відрізала дівчинці голову, порізала на шматки, які склала в діжу. Коли Кічиху забирала міліція, вона заховала куски м'яса за пазуху і була вся вимазана в дитячій крові. Тоді ж вона зізналася, що заманювала дітей до себе в будинок, відтинала їм голови косою та їла їх м'ясо разом з сином.

Свідчення Ю.І.ГРИГОРАШ записала 05.04.2007р.
мешканка с.Івашків ***Г.Ю.Бондар***

ОЛІЙНИК ГОРПИНА СЕМЕНІВНА

с. Івашків

Я народилась 7 липня 1920 р. в с.Івашків. Сім'я була багатодітна. Коли в селі голод косив людей, пам'ятаю, як батько та брат, якому було тоді 6 років, опухли з голоду, тому що не було чого їсти. Рік видався важким на врожай, продукти харчування, які залишились з неврожайного 1932 р., закінчувались, але активісти села та районне начальство витрушували останні крихти, які люди приберегли на «чорний день». Односельці, щоб не померти з голоду, йшли по селах, особливо часто їздили до Слобідки та міняли там горшки та залишки одягу на харчі. Добре пам'ятаю і те, що найкращих господарів села розкуркулили і вислали на заслання. У моїй сім'ї теж забрали коней, воза, плуг, борони. Якийсь активіст з Бритавки на прізвище Рябоконь забрав і останню корову, за якою йшли діти і плакали, але корову так і не віддали. З горища забрали останню квасолю — єдиний корм, який в сім'ї залишився. Ми, діти, бігали у ліс, збирали та їли дикий горошок, часник, жолуді, цвіт акації, щоб вгамувати голод. Від голоду помер 6-річний брат. Батько, опухлий з голоду, був ще живий, зробив невелику коробочку і похоронив його. Через деякий час помер з голоду і батько, який не міг рухатись, бо не було чого їсти. Людей, які помирали, збирали по селу підводами і скидали в одну яму, яку згодом закопували. Таких людей було багато. Деякі працювали в колгоспі за трудодень — це майже безкоштовно, зате їх там харчували. В цей час людей обкладали великими податками, які для багатьох були непосильними.

Свідчення Г.С.ОЛІЙНИК записала 05.04.07р.
мешканка с.Івашків ***Г.А.Палясна***.

НЕДБАС ЯКІВ ЛАВРЕНТІЙОВИЧ

с. Писарівка

З тих далеких часів промовляє до нас правда народу, розупнутарозіпнута на хрестах його доля, через свідчення очевидців жителів села Писарівка. Навіть через 70 років страшно ступати болючими стежками пам'яті про небачений у світі голодомор, який стався на благословенній землі України. Це лихо не оминуло наш квітучий край — Кодимщину, наше село Писарівку. Щодо причин виникнення голоду: плани здачі зерна державі були більшими, ніж реальний урожай. Представники місцевої влади організували в селах спеціальні бригади. Були активісти і в нас у селі. І були вони в більшості своїй незаможні, ледачі до праці: Петро Лісовий, Аксентій Гонтарчук, Віра Шмондрик. Прийшла до нас ця бригада, а батьки пішли до криниці прати. В хаті було троє малих дітей: я, 1925 року народження, та діти 1928 і 1930 років народження. Ми були зачинені. Підійшов Митро Кіт (прізвища не пам'ятаю) і каже: «Відчини вікно, малий, батькові принесли листа». Не встиг я його відчинити, як вони вдерлися до хати. Обдивилися, обшукали все. Нічого, звісно, не знайшли, змушені були йти ні з чим». Моя свекруха Отченаш Палагна зшила з рушника торбинку, всипала туди трохи муки. Ретельно замотала в рушники і заховала в скриню. Коли прийшли шукати, полізли в скриню та знайшли бабину схованку. Борошно витрусили і забрали. Скриню витягли на подвір'я. Крам увесь повикидали, довго сміялися», — розказувала Отченаш Марія Миколаївна, 1924 р.н. Страшним було й те, що в цих бригадах задіяні були ще зовсім молоді люди, які ставали рабами цілої системи, маленькими, але дуже потрібними гвинтиками. Діяльність цієї бригади «по вигортанню з горщиків» в нашому селі запам'ятали багато мешканців Писарівки. Особливим старанням вирізнялися Шутяк Катерина, Шмондрик Віра, Гонтарчук Аксентій. Старожили згадують, що і «штаб» у них був, де вони «вареники варили і кашу їли». З настанням осені зерна в людей уже не було. По країні лютував голод. Був він і в Писарівці. А в цей час на спиртзавод возили ячмінь, кукурудзу. Люди чіплялися за транспорт, щоб хоч качан взяти, падали. Місцевим, тим, хто працював на заводі, виписували брагу. Несли ту брагу додому, виливали її в спеціальний ворочок, цідили. Потім з того пекли «бражники».

ОТЧЕНАШ МАРІЯ МИКОЛАЇВНА

с. Писарівка

Нам, сільським, хоч дуже скрутно було, але все-таки трішечки легше, ніж людям з інших сіл. Вони приходили до заводу в надії знайти хоч яку-небудь їжу, та так і помирали під мурами. Була виділена підвода. Тіла закидали на воза та везли до загальної ями. Люди з голоду помирали, а на заводузаводі кукурудзу та інші зернові на спирт переробляли. Дуже добре була налагоджена охорона території. Кого ловили — кидали до «холодної», випускали через добу голодних і холодних.

Голод приводив людей до повного фізичного виснаження, до патологічних змін у психіці людей. Ось чуттєві штрихи: здивування, розгубленість, непевність, зневіра, страх, спустошення, збайдужіння. З іншого — жорстокість, спокуса, злість, безглуздість, владність, сила. Панувала мораль тоталітарного, чужого людській природі суспільства. Нікого не цікавила доля людей. Ніколи не забуду, як біля двору йшла молода жінка. Сама худенька, а ноги товсті, як колодки. Попросила води. Я винесла їй «бражник», кружку води. Подякувала мені. Перейшла через греблю і померла. Люди їли все, що, на їх думку, могло врятувати їм життя.

ОТЧЕНАШ ІВАН ЮХИМОВИЧ

с. Писарівка

У 1932 р. мені було 14 років. Впіймали мене за крадіжку. Я роздер полу літника і всипав туди зерно кукурудзи. Роздягнули та вкинули до холодної кімнати. Відпустили наступного дня. Речей не повернули. Свого літника згодом бачив на активістові… Сільські діти, пробравшись на територію заводу, збирали зерно кукурудзи, яке залишалося. Рахували їх. Займали місце кругом мурованої заводської труби, і ставили рядочком зернятка, щоб вони смажились. Потім не могли поділити, сварились.

БОЙЧЕНКО ГАННА МАРКІВНА

с. Писарівка

Малою я була (1926 р.н.), але пам'ятаю, як брали ми сани і йшли до лісу. Дерли мох, сушили, робили муку. Також збирали жолуді, мати розтирала їх на жорнах. З цієї мкимуки й пекла нам млинці, варила бевку. Послала мене мати на базар в Шершенці виміняти дві склянки кукурудзяної

крупи. Висипала я її в кишеню. Дорогою беру пушку крупи та й в рот. Прийшла додому майже з пустою кишенею. «Мати не била, лише плакала», — згадує Ганна Марківна.

Свідчення жителів с. Писарівка зібрала
секретар Писарівської сільської ради ***Л.М.Адаховська*** *03.04.2007р.*

ВИНДИЧАНСЬКИЙ НЕСТОР СЕМЕНОВИЧ

с. Будеї

Я народився 22.06. червня 1912 року в с. Будеї, на теперішній час проживаю в м. Кодима,Кодимі, вул. 8 Березня, 13. У 1933 році мені було 21 рік. Але я не був призваний до лав Збройних Сил,збройних сил, тому що був старшим сином у сім'ї і доглядав за старенькими батьками.

В 1933 році, я пам'ятаю, що настали важкі часи, кажуть, що був неврожай, але в нашому селі Будеях добре вродила пшениця. Комуністична партія спеціально зробила так, щоб люди голодували. У наших людей забирали не тільки пшеницю, а й те, що було на столі. Я добре пам'ятаю, як мати сховала пригоршню їжі під матрац, а хлопці з продзагону прийшли до нас додому, все обшукали, під матрацом знайшли їжу і забрали її. У нас в господарстві була корова, добре, що її теж не забрали. Я пас корову, потім в молоко ми добавляли макуху, теребили його, розмочували та їли.

Представники продзагону шукали тільки хліб. Вони ходили по всьому подвір'ї, по городі з металевими піками і тицяли їх в землю. У багатьох людей знаходили хліб, який вони ховали і весь до грама забирали, не вивлячисьдивлячись на те, що в сім'ях були малі дітки і навіть новороджені.

У нашому селі одна молода жінка з'їла свою дитину, але прізвища я, на жаль, не пам'ятаю, дуже давно це було.

Працювали всі дуже важко в колгоспі, було всім дуже голодно. Цілий день ми голодні шарували поля. А ввечері знову пили молоко з макухою. Так ми і виживали. А люди в селі падали, хто де втратив свідомість, там упав і вмирав. Бувало, що по вулиці одразу лежало по декілька трупів. Потім їх відвозили на кладовище, алекладовище. Але на це все було страшно дивитися. Тому що вмирав працьовитий, але голодний народ, і це були страшні часи.

Я не можу сказати, скільки людей померло від голоду в нашому селі. Підрахунків ніхто не вів, і, повірте, що людям було не до цього. Кожен виживав, як міг.

Свідчення Н.С.ВИНДИЧАНСЬКОГО записав
секретар Кодимської міської ради ***О.А.Мелешко*** *09.04.07 р.*

КОСТЕЦЬКА ТІНА ІВАНІВНА

с. Слобідка

Голод 1932 — 1933 років — це вже історична минувшина, але він живе у пам'яті очевидців, жагучим болем відгукується в їхніх скронях. Голодне лихоліття, алещо випало на долю українського народу, найболючіше вразило дітей. Вони виявилися найменш захищеними, бо не брали участі у колгоспному виробництві, а відтак не одержували рятівних 100 — 300 грамів на працюючого.

Мені було 7 років, коли настали страшні 1932 — 1933 роки голодомору. Крім мене, в сім'ї було ще п'ятеро дітей. Та хоча ми були малими, але вже добре розуміли, що це таке. Їли все, що попаде під руки. Мама пекла з кукурудзяної муки пончики, які всередині були начинені дрібно порізаною лободою. За ці пончики ми з братами ледь не билися, адже це була святкова їжа. Дякуючи Богові, ми всі пережили ці страшні часи, хоча дуже багато наших друзів-однолітків померли голодною смертю.

ШЕВЧУК КСЕНІЯ ГРИГОРІВНА

с. Слобідка

З болем у серці я згадую ці дні, тоді мені було 6 років. Люди їли кору дерев, жолуді та траву, у хатах не було жодної миші, продавали останнє взуття, щоб купити крихту хліба. Мої старші брати, ризикуючи життям, крали мерзлу картоплю з колгоспних полів у Молдові. На цих «харчах» доживали до нового урожаю. Але дожили не всі. Весною, коли з їжею стало зовсім сутужно, помер наш батько, працюючи на полі, з якого планував виростити хліб та прогодувати всю сім'ю… Але не судилось…»

Свідчення жителів с.Слобідка зібрала
секретар Слобідської селищної ради ***Т.А.Пан*** *09.04.2007р.*

БУДЕЯНСЬКА ФЕКЛА ПОРФИРІЇВНА

с. Круті

Я народилася 1911 року в селі Круті, де проживаю по теперішній час. Під час Голодомору 1932 — 1933 років, проживаючи разом із своєю сім'єю в с.Круті, також довелося натерпітися лиха. На той час у мого батька у приватному господарстві був один кінь, корова. Тоді розпочалася колективізація, і батько змушений був віддати у колективне господарство цю живність. Сім'я залишилася без нічого. При колгоспі працювали так звані активісти, які проводили обшук домогосподарств з метою виявлення харчування. До нашої хати увійшла активістка Рашківська Пелагея. Я в той час тримала на руках свою доньку. Сидячи на ліжку, сховала під своїм коліном маленький вузлик з крупою. Обшукавши помешкання, Пелагея нічого не знайшла, тоді наказала мені піднятися. Коли я піднялася, вузлик з-під коліна випав, і вона забрала останнє, що залишилося з продуктів харчування.

Враховуючи те, що ми були не ледачі і ходили працювати у колгосп, то отримували по черпаку баланди. Також по одній порції виділяли на дітей. Для дітей був створений так званий дитячий садок, а тим, що були дома, давали їжу додому. По селі люди дуже голодували, їли здохлу худобу. В селі був один випадок, коли батько зарізав свою дитину, щоб прогодувати себе та інших членів сім'ї. Багато людей із села їздили до Західної України, де міняли особисте майно (килими, взуття, одяг) на продукти харчування. Дехто із них помирав прямо у дорозі. Мій батько, Тортіка Порфирій Якубович та його брат Іван Якубович, також померли від голоду, тому що їжу залишали нам, а самі недоїдали. З односельців також пам'ятаю, що помер від голоду Дадевенко Влас та багато інших людей.

Свідчення Ф.П.БУДЕЯНСЬКОЇ записала
секретар Крутівської сільської ради ***Л.В.Дудник*** *16.04.2007р.*

ЖИГУЛІН ДАРІЯ СТЕПАНІВНА

с. Тимків

Я — 1922 року народження і добрадобре пам'ятаю голодний 33-й рік. Скільки горя, сліз, смертей... Пухлі старі й малі, вимирали роди і села, назавжди зникали прізвища, смерть ходила по селах і містах, не випускаючи із рук своєї кривавої коси. Плани здавання зерна державі були вищими, ніж реальний урожай. Представники місцевої влади організували в селі спеціальну бригаду, куди входили Полторак Дмитро (покійний), Стьопов Василь Никифорович і ще кілька, я не пам'ятаю прізвищ, робили подвірні обшуки з конфіскацією всіх запасів їжі, заготовлених до нового урожаю. Мій батько заховав під комин зерно. Вони знайшли, батька побили і забрали все, а в нас була багатодітна сім'я. Як і всі голодні, родина їла вночі кашу із ще поки що захованого пшона, а потім їли все, що залишалося в полі — бур'яни, мерзлу конину, горобців, шпаків. Але порятунку не було. Смерть голодна хапає у свої обійми родину. Першим помирає батько, а за ним четверо моїх братів, залишилися мати і старша сестра Пелагея. Люди не тільки поїли усіх собак, щурів, а й почали перетворюватися на канібалів. Був випадок в селі, коли жінка (не пам'ятаю прізвища) з'їла сусідську дівчинку. Смерть не обминула ні один двір, ні одну сім'ю. Кожний день на сільське кладовище вивозили померлих людей, були такі випадки, коли між мертвими були ще живі люди, але їх теж кидали на повозки і вивозили на кладовище. Я сама була свідком цієї історії, коли везли мертвих людей на кладовище і між ними лежала жінка, яка шевелила руками.

Свідчення Д.С.ЖИГУЛІН записала секретар виконкому ***Л.В.Калдар*** *04.04.2007р.*

ДАБІЖА ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ

с. Тимків

Страшні роки голодомору залишилися в пам'яті українського народу й залишили свій відбиток і на жителях Тимкове,Тимкового, яке не стало винятком того жахливого періоду історії нашої держави. В селі не було жодної сім'ї, якої не торкнулася голодна смерть. В той далекий 1932 рік в селі був організований колгосп «14 років Жовтня». Мені в той час було 5 років, але я пам'ятаю, що за роки голодомору померло багато людей, в основному це діти та люди похилого віку. Знаходили померлих чужих людей прямо на дорозі, які ходили і просили милостиню, та, на превеликий жаль, не мали наші односельці чим поділитися, оскільки самі йшли на інші села за картоплею, хлібом.

В 1932 році в колгоспі вродили непогані врожаї зернових культур, проте заробітної плати колгоспники не отримували. За один відроблений трудодень їм платили по 100 грамів хліба. На полі варили рідку кашу, якою частували селян, щоб хоч якось їх підтримати. З голоду померли з нашої родини мій батько Дабіжа Василь та його брат Дабіжа Андрій.

В кого в господарстві були коні, не було чим їх кормити. Коні пропадали, їх завозили на ті місця, де була раніше колгоспна заправка, люди знімали шкіру із коней, ділили на куски м'ясо і несли додому, спасали дітей.

На урожай, що вирощувався на присадибних ділянках, нараховувалися великі податки, із всього, що було посаджено, платили державі вирощеним врожаєм.

Пам'ятаю сім'ї, в яких всі члени родини померли: Юр'єв Микола, Мамалига Іван, Місяновський Назарій, Ясько Макар та багато інших, чиїх прізвищ не пам'ятаю. Вже стільки років пройшло, а ці страшні картини і зараз в пам'яті. Таке забути неможливо.

Свідчення В.В.ДАБІЖІ записала
сільський голова с.Тимків ***Л.К.Крисюн*** *03.04.2007р.*

ТОТОК ІВАН МЕФОДІЙОВИЧ

с. Тимків

Страшні Рокироки 1932-1933... — 1933-й... Це був спланований голодомор. Люди вимирали цілими сім'ями. Люди їли мишей, щурів, горобців слимаків, мололи кістки на борошно, варили шкіру із взуття, вживали в їжу кульбабу, реп'яхи, липу, акацію, щавель, кропиву. У людей розпухали обличчя, ноги, животи. Померлих, а часто й ще живих, звозили й скидали у ями і закопували. Заборонялося збирати колоски на полі навіть перед їх заорюванням. За збирання колосків звинувачений карався ув'язненням в далеких таборах з конфіскацією майна обвинуваченого. Люди йшли в міста, намагаючись врятуватися, але дороги були блоковані, й людям хліба не продавали. Смерть не обминула ні одну родину в нашому селі. В основному помирали діти та люди похилого віку. На мій погляд, це робилося, щоб знищити село. Я це добре запам'ятав, оскільки був уже дорослим (1912 року народження).

Свідчення І.М.ТОТОКА записала
секретар Тимківської сільської ради ***Л.В.Калдар*** *04.04.2007р.*

СПАРІНОПТА НІНА ТЕРЕНТІЇВНА

с. Тимків

Я можу переказати розповідь моєї матері Авреньєвої Килини Марківни, очевидця Голодомору 1932 — 1933 років у с.Тимків. Вона згадувала, що голод чорним ураганом пронісся по нашій землі, по селу, людях, які ходили такі ж чорні, як їх рідна селянська земля. Дуже боляче було їй говорити про ті страшні роки. Голод в нашій сім'ї пройшовся через дітей і старих, не пожалів нікого. 50-річною померла бабуся Ясько Зіновія, майже такого віку був дідусь Ясько Марко, який теж помер голодною смертю. Померло троє дітей: два хлопчики і дівчинка. Їсти мертву конину ми не могли, тому збирали жолуді, їли молочай, лободу, а взимку з-під снігу вигрібали замерзлий буряк. В хаті не палилося, одягтися і накритися не було чим, все поміняли на картоплю та хліб. Поки було що міняти, їздили на відкритій площадці потягу у Вінницьку область і звідти привозили трішки картоплі, якесь хлібеня.

Свідчення Н.Т.СПАРІНОПТИ записала сільський голова с.Тимків ***Л.В.Крисюн.***

КАЛМИКОВА ОЛЕКСАНДРА ГАВРИЛІВНА

с. Мала Слобідка

Я — 1927 року народження. Мої батьки жили в злагоді, було ще 2 сестри — Маруся і Олена. Коли настав голод, то старшій Марусі було 10 років. Батько разом із кумом закопали у великій хаті 2 мішки пшениці, а на ранок активісти прийшли і зразу ж знайшли закопане зерно. Сім'я підозрювала, що виказав їх кум, щоб отримати пайок. Батька затримали і відправили у місто Рибницю у тюрму. Там він пробув декілька місяців, спав на кам'яній підлозі, простудився і помер. Сім'я залишилась без батька. Дуже бідували. Від смерті рятувала мама, яка була великою рукодільницею: вміла в'язати із вовни хустки, рукавиці, шити. Міняла за молоко, за жменьку круп. Крупи мішали із бузиною і пекли блинчики. А за бузиною ходили, хто міг, у Бруштенські яри, бо в селі вся

бузина була з'їдена. Коли забирали зерно, то забирали все, що було в хаті, а клунок із квасолею один із активістів непомітно кинув під ліжко. Ця квасоля таки дуже виручила.

Свідчення О.Г.КАЛМИКОВОЇ записала директор навчально-виховного комплексу с.Мала Слобідка ***З.П.Покотило*** *14.04.2007р.*

СМОЛЬНОВА КАТЕРИНА ГАВРИЛІВНА

с. Мала Слобідка

В нашій сім'ї було двоє дітей: я, 1926 року народження, і брат Микола із 1924 року. В колгосп сім'я пішла у 1932 році, здали коня. Колгосп називався ім.Чкалова. Батько працював бригадиром, мати — нормовицею. Урожай у 1932 році вродив хороший, але все забирали. Навіть із хатів забирали картоплю, квасолю, ніхто не мав права щось продати із свого господарства. Батька засудили, бо не зібрав вчасно урожай (такий був вирок), за доносом односельчанина,односільчанина, що бригадир сіяв вручну, бо трактор поламався. В кожній хаті хтось помер, а були такі хати, що всі вмирали. Хоронили спеціальні команди. Їм давали пайок (300 грамів хліба на день) за те, що збирали по селі трупи. Були випадки, що навіть живих, які ще дихали, забирали на підводу і везли на цвинтар. Ховали по 2 — 3 трупи в одній ямі. З нашої сім'ї ніхто не помер, але всі були спухлі від голоду. Їли сусай, лободу, вишнину, акацію. Були вападки, коли в селі їли дітей.

Свідчення К.Г.СМОЛЬНОВОЇ записала мешканка с.Мала Слобідка ***Л.В.Решітко*** *14.04.2007р.*

ВИНОГРАДСЬКИЙ ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ

с. Мала Слобідка

Я — 1917 року народження. У нашій сім'ї було четверо дітей. В 1933 році батька забрали в місто Одесу. Мати з дітьми перебралися у Діброву Котовського району до родичів. Жили коло родичів, а Василь з сестрою жили спочатку у селі коло дядька, а після смерті матері — біля татової сестри. В 1921 році було «розкуркулено» 18 — 20 родин. Забирали у них майно і розпродували. В 1932 році був хороший урожай, але все вивезли. Так звані «красні валки» — підводи вивозили зерно на ст.Слобідка. Частину зерна залишили на насіння, а людям нічого не дали. Жителі села вирощували на городах кортоплю, квасолю, буряк, але все активісти із району забирали. Люди ховали, де що могли, але команда шукачів прощупувала кожний метр землі спеціальними щупами, і якщо знаходили зерно, то хазяїна судили, оголошували «ворогом народу». Люди помирали з голоду. У кого була корова, то рятувались. Хоронили людей на кладовищі. У кожній хаті хтось помирав, наприклад, у сім'ї Ніколайчука Василя померли син і дочка.

На підводи вантажили навіть ще живих людей. Вінницький Іван (називали його Іванчик — штурханчик)Іванчик — Штурханчик) сповз із підводи і жив ще декілька років. Людей із села не відпускали, щоб кудись виїхати.

Свідчення В.Г.ВИНОГРАДСЬКОГО записав сільський голова с.Мала Слобідка ***П.А.Олійник*** *14.04.2007р.*

ГРЕЧАНЮК ЛІДІЯ МИХАЙЛІВНА

с. Серби

Голодомор — це жах. Мені було 11 років, але в моїй пам'яті вони закарбувалися на все життя. Страшна «чума» заглянула і в нашу домівку. Запаси урожаю, які залишились в сім'ї, скоро скінчились. Діти, а їх було у сім'ї Гречанюка Михайла Самуїловича четверо, попухли від голоду. Злягла і мати. Провідати їх прийшла тітка Соломія, батькова сестра. Серце облилося кров'ю, коли вона побачила хворих племінників.

Тітка запропонувала найнятися пасти корову в одного чоловіка, який платитиме за роботу. Вирішили, що пасти піду я. На слідуючий день мені дали кусок хліба, і я погнала пасти худобу, заробляти на їжу для менших у сім'ї. Мати ходила у колгосп на роботу, там їм давали в баночку «баеки»,«бовки» (так називали щось схоже на суп), з'ївши декілька ложок, залишок обіду мати приносила додому. Ввечері, доливши трохи води, вже була вечеря для дітей. А я приносила трішки молока, яким розраховувалися за роботу. Таким чином троє з чотирьох дітей вижили.

Одного разу батько прийшов з роботи і приніс жменьку пшениці, а ввечері прийшли комуністи, відібрали пшеницю, а татуся забрали в тюрму, залишивши сім'ю без годувальника.

Гіркою була доля і мого дядька, батькового брата, Гречанюка Максима Самуїловича. Дядькова хата стояла там, де нині побудована школа. Голодною смертю померла жінка, недовго протягнула і дочка, у якої залишилися сиротами двоє дітей. Хлопчик був ще малий, але довелося самому іти в колгосп на заробітки, де давали шматочок макухи, який він ділив надвоє, собі і сестричці. Але цього для дівчинки було замало, невдовзі Надійка спухла і померла. Завдяки Павлу Павловичу, який на той час працював директором школи, Борис потрапив в дитбудинок, і вижив. Через багато років він приїжджав на свою батьківщину провідати могили рідних.

З болем у душі згадую багатодітну (10 дітей) сім'ю Трачуків, яка теж мешкала в Сербах. На той час батьки були заможними людьми, мали млин, олійню, коні, корови, землю, яку отримали у спадок від своїх батьків. Вступати в колгосп відмовились, важко було розлучатись з нажитим добром.

Батька і старшого сина Івана заарештували, примусили викопати собі могилу, після чого розстріляли. Забрали все, а сім'ю вислали в Сибір. Залишилася в селі тільки середня сестра Ірина, яка вийшла заміж за бідного хлопця, що й було її спасінням від висилки.

На щастя, Трачуки пережили страшні роки вигнання, залишилися живими. Найменший із сім'ї дожив до 95-річного віку. Але спогади про 30-ті роки, роки своєї молодості, які згадували тільки пошепки в колі сім'ї, коли поминали свого батька і старшого брата, сім'я забрала з собою в могилу.

КУПЕЛЬНИЦЬКА ГАННА ЙОСИПІВНА

с. Серби

В ті страшні роки мені виповнилося лише 5 років (1928 року народження), але і сьогодні, будучи вже старенькою, я пам'ятаю трагедію, яка закарбувалася в пам'яті назавжди.

Наша сім'я жила дуже бідно, батько був інвалідом, і лише одна мати заробляла на хліб. На все життя запам'яталася полиця, яка була прибита над дверима, на якій стояли дві миски: в одній з них було жито, а в другій — кукурдзяна мука. Мати кожен день брала жменьку муки і варила «баланду».

Згадую і такий випадок. Мати пішла на роботу, залишивши хворого батька-інваліда зі мною вдома. Голод так дошкуляв, що батько не стерпів, через силу піднявся з ліжка, на одній нозі доскакав до полички, взяв жменю кукурудзяної муки і поспіхом її з'їв. Ввечері, коли стомлена мати повернулася з роботи, вона в ліжку побачила вже мертвого батька. Причиною його смерті і стала та жменька сухої муки. Поховати не було в чому. Довелося зняти з мертвого одяг, випрати, щоб мати в чому поховати.

Життя було нестерпним. Люди пухли від голоду, помирали, як мухи. Щоб врятуватися від голодної смерті, вночі доводилося йти на колгоспне поле, щоб знайти хоч пару колосків. Та збирати колоски суворо заборонялося. За п'ять вкрадених колосків засуджували.

На той час в господарстві була корова, яку довелося продати, щоб мати гроші на поїздку до Західної України. Кілька разів сестра привозила для матері їжу, яку обмінювала на домашні речі. Повернувшись додому після однієї з поїздок, донька застала матір біля пліти, де та випікала коржики із жолудів. Сестра дістала з мішка хліб і поклала на стіл. Матуся впала на коліна і гірко заплакала, промовляючи: «Боже, я думала, що більше ніколи не буду їсти хліба».

Скільки людей померло від голоду в селі Сербах — достовірних даних немає ніде. Звернувшись до архівів того часу, ми переконалися, що остаточних даних не існує, адже реєстрували не всіх померлих.

ДРАГОМИРЕЦЬКА МАРІЯ

с. Серби

У Сербах померло дуже багато людей від голоду. Згадується мені родина Трегубчак Варвари. Від голоду померла мати. Донька сиділа біля ліжка і дуже плакала, бо, помираючи, матуся сказала: «Донечко, я помираю не від болячки, а від того, що дуже хочу їсти».

КОЩУЦЬКА ГАЛИНА СОФРОНІВНА

с. Серби

Щоб вижити в ті чорні часи, люди змушені були їсти жолуді, лободу, коріння, собак, котів, щурів... Не чужі, а односельці забирали останню крихту у дітей, що пухли з голоду. Смерть стала

звичним, буденним явищем. Померлих щодня збирали по селу і хоронили без труни і хреста у ямах, які й могилами назвати важко. Ями ці були переповнені мерцями, а у живих не вистачало сил, щоб гідно ховати покійників.

Свідчення жителів с.Серби зібрала вчитель географії загальноосвітньої школи I — II ступенів с.Серби Кодимського району Одеської області Г.А.Трембовецька 14.04.07р.

ПЕНЧАК МАРК ОВЕРКІЙОВИЧ

с. Пиріжна

Я пам'ятаю, як був 5-річною дитиною в період голодомору 1932 — 1933 рр. і як нам тяжко було жити. Щоб вижити, не померти від голоду, батьки продали телицю. Я був старший, а сестра з 1929 р. була маленька, то я ходив в Піщану купити відро кукурудзи, щоб зжорнувати на крупу, і варили куліш. Також із с.Писарівка з спиртзаводу возив брагу і їли. Ми вижили, а на початку 1934 року батько помер. Ми залишилися з сестрою і мамою.

РАХНЯНСЬКА ЮХТИМА МИКИТІВНА

с. Пиріжна

Я пам'ятаю голодовку, хоч і була маленькою (1918 року народження). У нас було в сім'ї вісім дітей, і п'ятеро померло, а вижили тільки троє — я, брат Яків і сестра Пелагія. Хлопчики-близнята, один помер, а Яків вижив. Не було що їсти, то ходили в ліс, збирали жолуді, мололи їх на муку і пекли млинці. Батько робив на залізниці обхідником, отримував трохи зарплати, і завдяки цьому ми вижили, так як він міг купити їсти за гроші.

ГУК ЛІДІЯ КИРИЛІВНА

с. Пиріжна

Я — 1918 року народження і пам'ятаю, як була маленькою в період голодомору і в нас в сім'ї було двоє дітей, їсти не було що, то ми ходили в ліс збирали жолуддя, рвали цвіт акації. У полі росли такі бур'яни, що мали замість кореня картопельки маленькі, от ми їх викопували і їли. Завдяки цьому і вижили.

ПЕТРИК МАРІЯ ІВАНІВНА

с. Пиріжна

Пам'ятаю голод і те, як нам сім'єю важко було вижити. Нас було семеро дітей, в 1933 році всі шестеро братів померли, залишилася я одна (1921 року народження). Братам і сестрам було від 5 до 10 років. Батько мав коні, його наймали орати, возити дрова, і цим він нам заробляв на їжу. Мати ходила в село Писарівку за брагою на завод, кидала її на окріп і варила такі супчики, а я закроплювала своїх менших сестер та братів цією юшкою. Я сама ходила в ліс жолуддя збирати, ми його жорнували на мукичку і варили супчики, а також їли і сирим. Збирала гриби і варила, кидала в них солі і давала сестрам. Сусід Стефанюк Клим допомагав їжею, мав картоплю і потрохи нам давав, щоб вижити. На Новий рік в 1933 році в батька забрали коні, корову, теля і льоху з поросятами — отак нас «розкуркулювали».

Свідчення жителів с.Пиріжна зібрала
секретар Пиріжнянської сільської ради ***В.І.Серебрій*** *10.04.07р.*

м.КОТОВСЬК

КОМАРЕНКО КСЕНОФОНТІЙ ТЕРЕНТІЙОВИЧ

м. Котовськ

В 1933 году мне было 21 год. Создавались колхозы, забрали у нас зерно, скот, птицу. Целый год голодовали, отец и брат умерли с голоду. Средств на существование не было, пришлось подрабатывать на железной дороге, где меня брали на разные рабочие места и выдавали 1стакан муки или 2 лепешки. Не дай Бог никому никогда узнать такое горе.

ЯКОВЛЄВА ГАЛИНА МИКОЛАЇВНА

м.Котовськ

Что могу я вам описать о моей жизни, о тех голодных годах, что мы пережили? Я не могу выделить с тех лет ни одного дня, чтобы мы жили в сытости и тепле. Наша жизнь была голодная, холодная, я не знала детства, а знала работу с раннего возраста.

Я родилась 10 февраля 1925 года. В 1933 году нас выгнали из нашего дома, забрали все имущество, оставили нас голых и больных на улице. Не помню, как мы выживали, была еще ребенком. В 1936 году арестовали моего отца, и мы остались уже без всего. Мама, как могла, кормила и одевала нас, 3 детей, тяжело работала, сама была больна, но жить как-то было нужно. Приходилось голодать. Пекла мама лепешки из лебеды, кормила, что могла достать, белого хлеба я не помню. Так проходила наша жизнь. Когда мы немножко подросли, дали из колхоза нам маленький дом, стали обживаться на новом месте помаленьку, но началась война, и брата забрали на фронт, а меня — на окопы, копала их год. В 1942 году нас заняли немцы и в июле месяце нас, всю молодежь, угнали в Германию, где за колючей проволокой я прожила в германском лагере 3 года. В конце 1945 года вернулась домой, ничего и никого не застала, все было разбито и сожжено. Так я начала новую жизнь и не могу вам объяснить, что в ней было у меня хорошего, только то, что после войны мы нашли друг друга, нас Бог оставил всех живых, кроме папы, — мы его больше не увидели. Вот такая моя прожитая жизнь.

КИЦЕНКО ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

м. Котовськ

Я родилась в 1918 году. Моя семья — отец, мать, старшая сестра и я — жила тогда в Одессе, по улице Комсомольской, 59, в студенческом городке, в старом флигеле в небольшой комнате без удобств. Отец тогда работал в кочегарке студенческого городка.

Когда началась голодовка в городах Украины, ввели карточную систему на хлеб и продукты питания. Норма рабочих была 800 граммов в день, служащих и иждивенцев — 200 граммов в день, цен и норму на продукты питания не помню. Отец работал уже на Одесской ТЭЦ кочегаром и получал рабочие карточки на хлеб и продукты питания, а мать, сестра, я — по норме иждивенцев (мать была домохозяйкой, сестра училась на курсах медсестер, я училась в V классе Одесской СШ № 62).

Паек был скудный, особенно страдали от недостатка хлеба, поэтому с согласия родителей, чтобы помочь семье пережить голодовку, я оставила учебу в средней общеобразовательной школе и поступила в Одесское ФЗУ связи (ныне ПТУ), где учащимся выдавали рабочие карточки. Сначала я училась в группе монтеров линейно-телефонной и телеграфной связи, а когда открыли отделение телеграфистов-морзистов, перешла на это отделение. В 1935 году закончила ФЗУ и поступила на работу на Одесский центральный телеграф (ул. Садовая) морзисткой и проработала там более трех лет, совмещая работу с учебой в вечернем рабфаке связи при техникуме связи.

В 1938 году успешно закончила рабфак (ныне СШРМ), поступила на стационар в Одесский госуниверситет им. Мечникова на филологический факультет.

Война прервала учебу. Семья переехала на жительство в г. Котовск Одесской области, так как квартиру немцы разбомбили и жилья лишили. После освобождения г. Котовска 31 марта 1944 г. работала в Котовском ВЧ-2, а когда университет возобновил работу, я продолжила учебу.

В 1945 году закончила университет, получила диплом с отличием и направление на работу в Западную Украину. Дрогобычский облОНО направил на работу учителем русского языка и литературы в г. Борислав в педучилище. Из-за болезни вернулась в Котовск, проработала 19 лет в Котовской СШРМ № 1. В 1973 г. ушла на пенсию.

С ужасом вспоминаю голодовку 1933 года, оккупацию, бесчинства захватчиков, послевоенные голодные годы, трудности восстановления народного хозяйства, репрессии. До сих пор ценю каждую крошку хлеба и возмущаюсь, когда хлеб бросают под ноги, когда куски хлеба, батона и даже сдобной булочки валяются на земле или выбрасываются в контейнер с мусором. А это не только основной продукт питания, но и воплощение тяжелого труда хлеборобов, бесценный дар природы, как и воздух и вода — источник жизни. Не зря народная мудрость гласит: «Хлеб — всему голова», «Дурне сало без хліба».

В городах трудно было переживать голодовку. Но не сравнить страдания жителей села, у которых забрали весь выращенный хлеб до последнего зерна, не жалея ни производителей

зерна, ни стариков, ни детей, обрекая всех, от мала до велика, на голодную смерть. Крестьяне и их дети пухли от голода и вымирали семьями.

Двоюродная сестра моей матери, жившая в 12 км от станции Чубовка, была доведена голодом до отчаяния. Когда начали пухнуть ее малолетние дети (их было трое), она была в ужасе от бессилия спасти детей и решилась на страшный поступок: она отвела детей на станцию Чубовка и оставила их на перроне, надеясь на то, что их подберут и определят в детдом, а там их спасут от голодной смерти. До конца своей жизни она так и не узнала, как сложилась судьба ее детей, не могла простить, что в отчаянии от бессилия спасти детей решилась на такой страшный поступок. Так в одиночестве и с не высыхающими от слез глазами, в тоске по детям она, чудом оставшаяся в живых, казнила себя за свой поступок до конца своей жизни.

А что может быть страшнее потери детей! По рассказам очевидцев такие поступки были не единичны.

ІВАНЧУК НАДІЯ ПЕТРІВНА

м. Котовськ

В 1933 году мне было 19 лет. Отец погиб в 1919 г., освобождая Украину от белой банды — был комиссаром Красной армии. Мать умерла в 1925 году. После смерти матери я воспитывала сестру. Остались сиротами, мне 11 лет, сестре — 4 года. Средств на существование не было, пришлось подрабатывать по найму на разных работах, так как пенсия была маленькая — 30 руб. В то время мы жили в Котовске по ул. Карла Маркса, 73. День и ночь шли машины и подводы, везли трупы погибших от голода на кладбище. Все население было очень взволнованное, но делилось последним куском хлеба с сопровождающими транспорт, хоть и сами были очень голодными. Хлеб пекли из лебеды, добавляя туда отруби. Было очень тяжело и страшно. Кто работал, тому давали иногда по 200 граммов хлеба. Люди шли и на ходу падали замертво. Маленькая сестра все время плакала, хотела хлеба, а буханка хлеба на рынке стоила 20 рублей. В 1932 году было тяжело, но в 1933-м стало просто невыносимо жить — много было вредительства. И для того, чтоб прожить, надо было работать. Я пошла работать в Котовское депо. В магазинах — пусто, работали только коммерческие магазины, где цены были баснословными. Летом ели разные коренья, ягоды, так и выжили. Не дай, Бог, никому и никогда узнать такое горе.

КОТОВСЬКИЙ РАЙОН

ВАСИЛЕНКО ОЛЕКСІЙ ІВАНОВИЧ

с. Гонората

Я, Василенко Алексей Иванович, 1925 года рождения, житель села Гонората Котовского района. Помню Голодомор 1932 — 1933 годов. В семье нас было 5 человек.Отец, мать и нас трое детей — я и 2 брата, Иван и Василий. В селе Гонората был сплошной голод, но у кого была корова, то положение было лучше.

Отец корову зарезал, от нее ничего не осталось, съели даже шкуру. Хлеба не было, ели лебеду, цвет акации. Трупы с людей валялись на улице, и никто их не хоронил, потом подводой свозили их мужики покрепче, сбрасывали трупы в яму, и так хоронили.

На заработанные трудодни в конце года давали по 8 копеек на один трудодень. За один колосок, кто брал на поле, давали 1 год тюрьмы! Кто на поле работал, тому давали жмых подсолнечный — по кусочку. Варили баланду из проса и разных отходов зерна.

Не дай, Бог, такое больше видеть…

ЛЕВИЦЬКА АГАФІЯ МОЙСЕЇВНА

с. Кошари

Я — 1919 года рождения. В 1932 — 1933 гг. проживала с родителями в селе Черная Красноокнянского района. Ничего страшнее нет, чем голод и война. Хотя голод, наверное, страшнее. Многие, пережив войну, умерли дома с голоду. В 1933 году мне было 14 лет. Страшно вспомнить, как мы, дети, ходили собирать щавель, родители все из дому продали или поменяли на муку, зерно. Собирали молодую крапиву, толкли ее, добавляли немножко муки и пекли лепешки. Из красной столовой свеклы варили компот. У кого была свекла — пекли в печи и ели. У кого в семье была корова, тем было легче.

ХАРЧЕНКО ПЕТРО МАКСИМОВИЧ

с. Вишневе

Я, Харченко Петр Максимович, 1911 года рождения, голодовку 1933-го года хорошо помню. Я тогда учился в городе Ананьеве. В селе Гандрабуры людей, умерших от голода, бросали на повозки и везли на кладбище. Это я видел, когда шел пешком из Ананьева в село Вишневое.

Если в 1947 году был неурожай, то в 1933 году урожай был отменный. Но все зерно заставили сдать государству. По домам ходили НКВДисты, отбирали все зерно, несмотря на то, что в семье было много детей. В 1933 году от голода умерло очень большое количество людей, как детей, так и взрослых. В деревне не слышно было ни песен, ни плясок. Все люди ходили в трауре. Я и моя семья выжили в эти страшные годы голодомора благодаря тому, что у нас была корова. Она была нашей кормилицей. Мы питались от этой коровы не только сами, но и подкармливали соседей. Они благодарны нам до сих пор.

Одно могу сказать, что это было ужасное время. До сих пор я ночами вспоминаю и вздрагиваю во сне, просыпаясь в холодном поту.

СПАТАРЬ ПЕТРО ХАРЛАМПІЙОВИЧ

с. Гонората

Я, Спатарь Петр Харлампович, 1927 года рождения. Голодомор был в селе Гонората в 1932 — 1933 годах. У нас семья была из 7 человек. Родители работали в колхозе, детей было 5 человек, все были маленькие, голые, босые. Ели, что попало. Помню, лежит умершая лошадь, подхожу, а там лежит человек мертвый, идет дождь, и никто не убирает этого человека.

По селу лежало много трупов, никто их не хоронил. Это была жуткая картина. Ели желуди, крапиву, лебеду. Кто ходил на работу — давали баланду из овса, овечью урду. Кто воровал — сразу же сажали в тюрьму за малейшее хищение. Мы выжили все, благодаря родителям, собирали в лесу грибы, бурьян и т.д.

КРАСНООКНЯНСЬКИЙ РАЙОН

ДРАЇМ ПАРАСКА

с.Чорна

Жили ми на Краснооктянщині, село Чорна, і жили добре. Мали коні, вівці, корови, свині, а гусей і курей вивозили сотнями на базар. За свинями до нас приїздили з Одеси. Мали десять десятин землі. Працювали день і ніч. Батька поважали в селі за господарську жилку, розважливість і розум. Хлопців в сім'ї не було. Зате було троє дівчат, що найбільше тривожило батька, бо любив понад усе хлопців.

Прийшов 1929 рік. Завирувало село. Почали організовувати колгоспи. Організовували і у нас артіль «1-е августа». Головою обрали Никифора Єпура. Батько одним з перших вступив до артілі, хоча мати не один день лила сльози, бо по господарству в основному поралася вона. Трудилися в колгоспі, як і всі, заробляючи палички.

У 1932 році в селі почали повально вигрібати все зерно. Старалися сільські холуї, бо добре знали, в кого що є і де могли б приховати. Не залишали ані зернини. Я після пологів лежала хвора. Під голови мені поклали невеличкий мішечок із зерном замість подушки. Старий батьків товариш Єпур, побачивши мене і мою подушку, забрав активістів, заявивши, що тут нічого немає.

Але отой мішечок зерна не міг врятувати сім'ю із шести чоловік. Батьки, рятуючи нас, намагалися віддати нам останню крихту. Сестри попухли, і їх, як школярів, забрали до школи, де підгодовували. У 1933 році я в одну неділю поховала батька, матір і семимісячну доньку Тому я дуже плачу, коли приїжджаю на могилу батьків і доньки. Мені в очах стоїть ота голодна і страшна смерть. Батьки помирали мовчки, тільки капали сльози наостанку у помираючих, а дитя просило їсти, доки й не затихло. А де ж те молоко у голодної жінки? Хіба ж його можна було нагодувати листями і глеєм з вишні або сусаєм?

Господи! Не доведи й не приведи нам, нашим дітям, онукам і правнукам пережити хоч раз оте все страшне! Хоча діти наші захопили 1946 — 1947 роки. Ворогам не бажаю голодної смерті…

ДРАЇМ Б.

смт Красні Окни

Пам'яті матері присвячую

Наприкінці 1946 року наша сім'я прибилася до села Веселі Терни (нині м. Терни), що на Криворіжжі. У пам'яті шестирічного хлопчика, з однієї сторони зберігся рудник Леніна з його червоною питною водою, де працювала мамина сестра, з невизначеним «строком служби», а з другої — шахта «Первомайка». Потім ці шахти стали засновниками нових шахтарських міст. Пам'ятаю козачу річку Саксагань, куди батьки не дозволяли бігати купатися, щоб єдине чадо не втопилося. Пам'ятаю, як великий шторм 1947 голодного року сунув косяки добірної риби з Азову по цій річечці... Цим Бог ніби допомагав знесиленому людові у військовій та непомірній ратній праці.

Жили по вулиці Первомайській, навпроти цвинтаря. Праворуч розташовувався старовинний козацький собор, який оспівав у своєму однойменному романі письменник-романіст Олесь Гончар. У Собор ми бігали причащатися, слухати вечірню та ранкову служби. Ось чому, коли мені приснився диявол, я з переляку почав читати «Отче наш» — все згадалося у скрутну хвилину. У страшну хвилину всі звертаються до Бога... І до цих пір, як щось страшне, пам'ять підносить щоденні похорони голодомору...

Святий вечір 1947 року запам'ятався на все життя. Про нього я часто зі сльозами розповідав учням, особливо в ПТУ.

Батько кудись поїхав на заробітки і був відсутній вже десять днів. Куті ми не мали з чого зварити, і її не було. На 7 січня у нас з матір'ю третій день не було ріски в роті, крім води... На базарі хлібина коштувала 500 крб., а технічці держава платила 175 крб.

Зранку до мене завітали друзі й запросили колядувати. Колядок я не знав і тому вчив на ходу. Чи, може, отой триденний голод загострив увагу, але для своїх семи років міг точно визначити достаток господарів. Колядувати дозволяли всі. Але по-різному винагороджували: одні давали нічого не варті копійки, інші — карбованці, а багатші — кубики хліба по 20 грамів, а самі багаті — печиво, цукерки та інші ласощі. І оте все багатство я клав до кишені, щоб віднести матері, бо та теж сиділа голодна...

Моя мати ще жива, їй пішов вже 84-й рік. Вона інвалід зору та загальних захворювань. У неї мізерна пенсія, така ж, як у мене. Вона зараз хворіє, але на ліки не вистачає грошей...

Мамо, доживи до сьомого січня! Я тобі принесу черговий традиційний буханець, як згадку про далекі 1946 — 1947 роки голодомору і смерті. Моли Бога, щоб твій син пережив тебе, мамо.

Танула, сивіла, горбатилася моя старенька ненька поступово. І висохла до своїх майже 85 років — одні кісточки. Щодень варив їй свіженьке, бо соромно від людей, ніби її не годують... Забувала, що було півгодини тому, але дитинство пригадувала з такими подробицями, аж не вірилося, що з віком можна відтворити так чітко і ясно.

— Не пам'ятаєш? — у відповідь вона тихо всміхалась. Розпалив грубку, засипав вугілля. По хаті пішло тепло.

— Згадай що-небудь із свого дитинства, — кажу, знаючи наперед, що це їй приємно.

— Ось скоро піду від вас. Вже у сни приходить мати і кличе до себе. А це — кінець...

— Не говори дурниць. Тобі наворожили жити довго...

— Я краще знаю, ніж ворожбит, від смерті нікуди не сховаєшся: ні за мурами, ні за горами — у неї всі рівні. А пам'ятаю багато, навіть вісімнадцятий рік, хоча було мені всього п'ять. Нічого не розуміла, що творилось, а ніби зараз все бачу. На день тричі могла мінятись влада: якісь зелені, червоні чи білі... То тепер я вже знаю. Одного разу у село влетів загін червоних, постріляли трохи для годиться, їхній командир чомусь став на постій у нашій хаті. До батька Ліварія (п'яний дячок записав не Януарій, а Ліварій) звернувся надвечір:

— Отец, у нас есть кобыла жеребая из царских конюшен и отгуляла с жеребцом чистопородных арабских кровей. Если родится жеребенок и будет похожим на отца, то это будет сказка! А если кобыла, то ты же видишь какая мать красавица в яблоках?.. Нам с ней трудно расстаться, но ей скоро рожать, и жаль угробить такую кобылицу. Взамен дай свинью побольше — на еду.

Селянину такий обмін був на руку, бо кінь — то транспорт, робітник, годувальник. І найкращий товариш. А тут ще й з приплодом. Мама Анастасія (моя бабуся) годувала свиней сама. Догодовувала до того, що вони ходити не могли. Ото найбільшого кабана червоноармійці прямо в сажі й застрелили з карабіна. Потім почали смалити під хатою, ледве не спалили.

Через деякий час кобила Люська привела жеребчика. Весь чорний, як жук, біла зірочка на лобі, ніби хто намалював. А на точені ніжки неначе хтось одяг білі шкарпеточки. Тендітне, струнке, голосисте, пустотливе — улюблене дитятко. Мама Настунька годувала, купала, чесала й заплітала

в гриву Васьці стрічки. Весь час з стригунком розмовляла, пестила, ніби з лялькою бавилася. Він розумів її з півслова. Батька, коли підріс, до себе не підпускав…

Коли Васька змужнів, до нього господарі почали водити кобил, навіть з Тирасполя, для поліпшення породи виїзних коней. Це нині «Мерседеси», «Форди», «Лади» катають господарів, а тоді в селі найбільше цінувався добрий кінь. Отже, гроші на харчі Васька заробляв сам, ще й господарям дещо лишалося. Одного разу до батька звернувся кум Максим:

— Куме Ліварію, дай Ваську відвезти твого хрещеника до церкви вінчатися,

— Ти ж знаєш, Максиме, що я цього зробити не можу. Звертайся до Настуньки. Як запряже, хай поїдуть молоді вінчатися. Ти ж знаєш, що його ще не запрягали. Краще не ризикувати…

— Шкодуєш своєму похреснику жеребця? — образився кум.

— Я тобі сказав, що ні, але звертайся до куми, — і відійшов, теж ображений несправедливими звинуваченнями.

Не знаю, як мати вмовила Ваську, але запрягла в «бєдку». Десь через годину до двору підлетів розлючений жеребець лише з двома голоблями й почав бити у хвіртку передніми ногами. Нареченого й наречену він загубив ще по дорозі до церкви. Відтоді більше ніхто не просив його на виїзд.

У 1929 році у нашому селі почали створювати колгоспи. І довелося Ваську віддати. Мати плакала, журився батько, а ми, троє дітей, голосили, як за покійником.

Ти ж знаєш, наше село Чорна було величезним, заможним. Заснували його виселенці із Західної України ще під час повстання Костюшка. Так говорив покійний дід Василь, а він прожив 108 років. Через навколишні величезні чорні ліси, певно, й отримало назву Чорна. На все село було чотири бідняки. Земля у них бур'яном поросла, лише дітей мали багато. Коли прийшла радянська влада, двоє стали головами сільрад, а двоє згодом — головами колгоспів. Отаким ледацюгам було довірено зібрати людей для колективного господарювання…

За наказом голови колгоспу нашого Ваську вихолостили й примусили возити воду. Йду, бувало, назустріч, а він підніме опущену голову, погляне — і сльози в очах. Жалісно зарже… Хіба міг кінь зрозуміти більшовицьку політику?

Коли бачу, що діється нині в Україні, розумію: правлять нею нащадки й послідовники колишніх Васьчиних господарів.

Дуже мене мати просила, щоб я не балотувався у мери міста, бо за правду вб'ють. «Ти ж чуєш, що людей стріляють? Судяться».

Не витримала старенька напруги, померла від інсульту. Пішла велика трудівниця на вічний спочинок.

Мером мене не обрали, а матір втратив. Земля тобі пером, мамо, царство небесне! Каторжною працею ти заробила його. Пам'ятала розруху чужої революції, голодувала у двадцятих, втратила батька, рідних у 33-му. Тягла непосильну колгоспну лямку, пережила війну, потім знов голодувала у 1946 — 1947 роках. І померла при розрусі. Така доля всього її покоління. Над усе в житті мама цінувала дітей, хліб і мир…

БАРАБАН АНТОНІНА ПАВЛІВНА

Мои родители Яцков Павел Захарович, 1903 года рождения, и Яцкова Марина Савовна, 1902 года рождения, проживали в с. Римаровка. В семье было 4 детей. Я — 1929 года орождения. Работали в колхозе разнорабочими. В хозяйстве была корова, благодаря ей мы выжили, но нужно было сдавать налог: молоко, яйца, мясо.

Каким запомнился голодный 1933-й? Мололи желуди, кочаны кукурузы, делали лепешки, варили щавель, репак, серединку подсолнечника и кукурузы. На огородах росли только кукуруза и ячмень, а пшеницы не было. Все работали — и взрослые, и дети, и днем, и ночью. Все было засеяно и вспахано, заросших полей не было. Дети садились на плуг и бросали кукурузу в яму. Сапали черный пар, ходили в белых одеждах ночью, чтобы тракторист видел, как пахать, позднее появились фонари, которые носили перед трактором. Многие наши соседи, которые не имели коровы, вынуждены были ловить сусликов, собак, кошек, чтобы выжить.

СОРОЧАН МАРІЯ ГАВРИЛІВНА

с. Довженка

Народилася у 1911 році. У 1933 році я пішла в село Топали на заробітки. Працювала дуже важко на полі — жала та в'язала снопи за їжу. У приміщенні теперішньої школи був гуртожиток, у

якому жили сім'ї та одинокі люди. Я також мала там кімнату. Зі мною жили ще моя сестра Олена (вона досі живе у с. Довженка) та брат Михайло, вже покійний. Жити було важко — ні вдягнутися, ні взутися не було у що.

Я працювала у комуні — так називався колгосп, який пізніше мав назву ім. Кірова. Комуну приєднали до села Ткаченкове, а головою був Євтихій Мельник — дуже добрий, людяний. Всіх людей, які працювали, він заохочував до роботи, казав, що «не дам вам вмерти з голоду, чим буде — всіх нагодую».

Інколи ми теребили зерно ячменю та пшениці і вдавалося поїсти. Я працювала дуже добре, мені в нагороду дали хустку і черевики. Так і вижили.

У 1934 році я вийшла заміж, потім народилися діти. У роки війни була сама, чоловік пішов на війну, дійшов до Берліна і з Перемогою повернувся додому.

У роки війни було також важко, все робили на полі жінки і діти, щоб не померти з голоду, щоб нагодувати солдат. У 1947 році знову повіяло голодом. Мене врятувало те, що я могла шити, пекти. Як пошию багатішим — дадуть жменю зерна, і вже є чим дітей накормити — юшку варила.

А борошно і крупи на жорнах кам'яних мололи. Ще у нас була корівка, вона нас теж спасала.

Також ми ходили у Станіславку і Молдову — обмінювали рушники, хустки, доріжки на зерно, борошно, потім вдома пекла булочки і йшла знов пішки у Котовськ на базар. Там обмінювала на інші продукти харчування. Отак і вижили.

БУРЛАКА ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСІЙОВИЧ

Народився у лютому 1937 року. В 1946 році мій батько був бригадиром в колгоспі, рік був сухий та важкий. Десь з осені люди (переважно з півночі) ходили по селу і просили милостиню. Пам'ятаю, хтось прийшов і просив щось їсти, а в нас теж нічого не було, мати так і сказала йому, він відійшов метрів сто, упав і не піднявся.

Багато людей померло в 1947 році, коли дали по 5 кг муки на їдока. Люди переїли і померли.

В селі були чотири чоловіки, котрі днем копали ями, а увечері забирали мертвих й хоронили. У кого були документи — передавали до сільської ради (тоді М-Чедарівської)), а в кого не було документів — так і було (так казали батьки).

КОЛОСОВИЧ НІНА ПРОКОПІВНА

с. Ставрове

Я була маленькою 5-річною дівчинкою, коли сталося це лихо — голодомор. Жила я разом зі своїми батьками в селі Ставрове Красноокнянського району Одеської області. Батьки працювали в той час в колгоспі ім. Будьонного.

Зі слів батьків, з їхньої розмови я дізналася, що голодом заганяли селян до колгоспів, де люди каторжно працювали ні за що. Багато односельчан померло від голоду. Їжі не те, що не вистачало, її зовсім не було. Ми, малі дітиська теж просилися, щоб нас брали на роботу, але відмовляли, бо були малі. Борошно чи пшеницю і ще багато чого у нас відібрали, неначе навмисно залишали нас без кусочка хліба, і ми мусили їсти, що попадало під руки, особливо бур'яни сусаю та лободи, зерна з винограду. Потім через півроку я зі своїми батьками переїхала до Очакова, де батько став працювати на хлібозаводі. Ось так ми і вижили.

МОЛДАВСЬКА КСЕНІЯ ТРОХИМІВНА

с. Ставрове

Голодомор — це жах, страшне лихо. Жили ми разом зі своєю сім'єю: мама, батько і два брати. Непогано жили. І ось сталось щось страшне. Батьки впали в паніку — чим будуть годувати сім'ю? Все у нас забрали. Приходили вночі якісь люди і залізними шпичками перевіряли сіно, солому, чи нічого не приховали від них. Батьки працювали каторжно до самої темної ночі. Одного разу мати захворіла, не змогла піти до колгоспу, а поки батько повернувся з роботи — мама померла.

Колгосп знаходився в селі Ставрове і називався імені Кагановича. Пішла до колгоспу і я, мала дівчинка, працювала на буряках, щоб якось прожити. Людей ганяли на роботу, люди помирали від важкої праці та голоду. А хто тільки-но починав говорити про голод — їх у той час судили.

Багатьом моїм односельцям випала нелегка доля: їх розкуркулювали, а потім ще й виселяли в Росію. Брати у мене були такі гарні хлопці. Старшому братові було 20 років, коли він помер від голоду, а молодший помер слідом за ним, незабаром і батько помер, зосталася я одна — сирота.

Жила я біля старшої невістки, вона мені їсточки давала, коли було що, а так їли зерна с винограду та лободу. Я чула тоді, в той час матері своїх дітей поїдали. Це було дуже страшне становище. У батька, коли він був ще живий, був кінь, його можна було б зарізати і з'їсти, але колгоспу боялися, і йому не дозволили б його знищити. Працювала я в колгоспі, носили сироватку з молочарки і їли з сусаєм (це так бур'ян називається).

Спасибі господу, вижила я, хоч безграмотна, але родину маю і шматок хліба свій їм. І дай вам, Боже, щоб ніхто не знав, що таке голод.

САНАЛАТІЙ АКСЕНІЯ ПАРФЕНІВНА, САНАЛАТІЙ ПАВЛО ІВАНОВИЧ

с. Будаївці

На той час ми були вже жонаті, мали одну дитину. Дуже важкою була зима 1932 — 33 років і весна 33-го. Їли жолуді, бур'яни, жорнували трохи зерна, мішали з бур'яном, і пекли коржі. Якщо пропадала якась скотина, то її тут же розбирали по шматочках, і то було свято. Вижили, дякуючи тому, що була корова.

В 1946 — 1947 роках було ще важче. На той час у нас було 4 дітей, та ще й захворів тифом. Вижив, дякуючи тому, що виграв у лотерею 100 рублів і мав чим заплатити докторові, щоб купити ліки. І також врятувала корова.

КУЦЕНКО ОЛЕНА ДАНИЛІВНА

смт Красні Окни

Я народилась у 1915 році та весь свій вік прожила в Красних Окнах. Сім'я була багатодітна, але заможна. В комуну батько віддав двоє коней, дві корови, багато овець, виїзного воза.

В 1933 — 1934 роках наша сім'я складалась з 12 чоловік: 8 дітей та ще й дід з бабою. Батько працював бригадиром, мати теж весь час ходила на роботу в комуну. Я працювала на різних роботах, і в полі, і на гармані, і на фермі. Коли поступила вказівка здати все збіжжя, трохи приховали, але ще до Нового року схованку в погребі та коморі знайшли і все забрали. Знайшли не все, то ми худо-бідно перебивалися. Та трохи давали за роботу в комуні.

Коли стало зовсім сутужно, то батьки продали кам'яну нову хату, перебралися в глиняну дідову мазанку. Померло дуже багато людей: з моєї ланки померли всі, не залишилось ні однієї моєї подруги. По селу постійно ходили чужі люди, які просили їсти, але що ми могли тим дати, коли самі були голодні? Кожен день по вулицях їздила підвода, яка збирала померлих, яких не могли поховати рідні. Документи здавали в сільську раду, а чужих ховали без них.

Поки були гроші за хату, то ми через Дністер таємно ходили в Оргеєв (тоді Румунія) і звідти таємно приносили на собі збіжжя. У нас в сім'ї не помер ніхто, навіть баба з дідом залишилися живі.

Знаю, що біля церкви жила тітка, яка з'їла своїх двох діток і попалася, коли закрила мою двоюрідну сестру — ті кинулися шукати, і все відкрилося.

Тяжкими були і післявоєнні 1946 — 1947 роки Але, слава Богу, мій чоловік повернувся з війни, працював він, працювала і я. Мали корівку, жили тяжко, але ніхто не помер — двоє моїх дітей живі і понині.

ЛЕОНТЬЄВА МАРІЯ СТЕПАНІВНА

смт Красні Окни

Я народилася в 1918 році в м. Миколаєві. В 1932 році, після смерті батьків, мене до себе забрали в Красні Окни дід з бабою.

Вони мали двоє овець, дід робив ковалем, а це така праця, що всім потрібна на селі — от це і дозволило нам вижити. Хоч не раз було, що бабця з плачем розводила руками, бо не мала що покласти на стіл. Але ми ніколи не відмовляли жебракам — хоч грудку каші, але давали, коли було на столі. Я теж не відмовлялась ні від якої роботи. І коней по ріллі водила, і косила, і жала. Покійна мама була швачка, мене навчила — я дещо шила сусідам.

А навкруги люди вмирали. Особливо діти, хлопчики. Страшно було дивитися на ці живі скелети. Багато по селу ходило жебраків. Але те, що їм давали, не йшло на користь — голодні шлунки не витримували. Їх потім звозили підводою до великих могил.

Чула, що одна, доведена до розпачу мати, зарізала двох своїх діточок і сама повісилася. Друга — їла свою дочку і годувала двох маленьких синочків.

Ми з бабою та дідом вижили.

БІЛА ТЕТЯНА АНДРІЇВНА

смт Красні Окни

Я — корінна жителька Красних Окон. Мої батьки були середняками, і коли утворилася комуна, вони стали її членами і віддали в комуну корову, 2 коней, плуг, вівці. В сім'ї було четверо дітей, я — 1918 року народження. В 1933 році я вже ходила на роботу. Працювали двоє моїх нежонатих братів, мама, тато. Мали трохи прихованого зерна, в 1933 році ще була корівчина, то до урожаю дожили.

Пізньої осені 1934 року померли тато та обидва брати. Одну сестру забрала до себе тітка в Москву, а ми з мамою робили в комуні — добре було, коли мали наряд на молочарку і могли таємно пити сироватку. В комуні трохи платили за роботу, та періодично пробиралися в Румунію через Дністер і там обмінювали, що мали, на кукурудзу, просо.

Ми з мамою вижили. Але з вулиці померло більше 50 чоловік. А ті, що вижили, потім довго і тяжко хворіли.

САДОВСЬКИЙ ПАВЛО ЙОСИПОВИЧ

смт Красні Окни

Я народився в селищі Окни у 1915 році тут і доживаю віку.

Голод 1932 — 1933 років тяжко вразив мою сім'ю. Померли мої баба з дідом, ще один дід, два брати, наречена. Наша сім'я була бідна, батько в комуну віддав все. Ми навіть не мали прихованого збіжжя, тому до кінця 1932 року вже голодували. Батько, мати, я і сестра працювали в комуні, але платили дуже мало. Взимку вже всі ходили пухлі. Навесні їли все, що попадало під руку, — молоду траву, бруньки, корінці. Полювали на пташок, не гребували і собаками. На все село було свято, як у когось здихала або дорізали корову чи коня — ділили на всіх.

Хоч не всі так бідували. Чув, що деякі люди пробиралися через Дністер за харчами — там так не бідували. Деякі їздили аж в Західну Україну і звідти привозили збіжжя. Хоча це було дуже ризиковано — з Західної України один хлопець в мішку з житом привіз голову свого батька — його вбили бандити.

Померло дуже багато людей. Багато чоловіків кидали свої сім'ї та їхали на заробітки в міста — там легше було вижити. Хоча багато з них теж не повернулися назад. Виживали ті, хто був працездатним, мав роботу, якесь хазяйство і добрих сусідів, які підтримували і допомагали.

БОРОВСЬКА ПАРАСКОВІЯ АНДРІЇВНА

с. Новосеменівка

Народилася 25 травня 1917 року. Нас в сім'ї жило 4 душі дітей-сиріт. Батьки мої померли ще до голодомору. Я була в сім'ї наймолодша з усіх. Пам'ятаю, що коли була в нас реквізиція, то навіть посуд, і той забрали з хати. Щоб якось вижити, доводилось їсти листя, щавель, сусай, різні бур'яни, а з насіння винограду пекли млинці. А коли якось вдавалось украсти на полі качан кукурудзи, тоді варили кулішик. А ще пам'ятаю, у нас була пасіка, то коли пасіку в нас відібрали, через деякий час, прилетів додому рій і сів на дерево яблуні в саду. Коли, бувало десь здохне коняка, то вже йшли і ділилися м'ясом, щоб якось перебити голод. Людей, які намагалися боронитися, вивозили до Сибіру.

МОКУСЕЙ МАРІЯ ДМИТРІВНА

с. Новосеменівка

Народилася 12 квітня 1924 року. В голодовку — мені було лише 8 років. Але пам'ятаю добре, коли у пошуках зерна, активісти обшукували кожну хату, зривали підлогу, зазирали в піч, в колодязь, в скирду соломи і навіть у купигною, проколюючи все металевими палицями. А як я вижила, то навіть сама не уявляю собі. Мабуть, Бог допоміг.

ЛАЗОВ АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

с. Новосеменівка

Народився 10 жовтня 1924 року. Пам'ятаю, що наша сім'я, аби вижити, вступила до комуни. А в комуні всім працюючим раз на день видавали талони на їжу. І коли бувало хтось загубить талон, то залишався зовсім голодний на цілий день.

А ще пам'ятаю: активісти відбирали в людей не тільки харчові припаси, а навіть знаряддя праці і в деяких людей домівки.

КОЛЕСНИК ЄФРОСИНІЯ ТИМОФІЇВНА

с. Новосеменівка

Народилася 7 травня 1928 року.

В голодні роки — мені було 4 роки, але я добре і на все своє життя запам'ятала смак дубових жолудів, макуху та ще деяких бур'янів.

А в моїх батьків нас було 6 дітей. Ми вижили всі. Але якою ціною?

ВАРТИК ФЕОДОСІЯ ЯКІВНА

с. Степанівка

Народилася у 1918 році. Як згадаю тридцять третій, боляче згадувати. Я пам'ятаю, як однієї суботи із нашого села поховали 14 чоловік, померли від голоду. Виносили на цвинтар на драбинах, везли на підводах, запряжених коровами. Пам'ятаю я сиділа на припічку і смоктала грудочку макуха, в хату зайшов хлопчина мого віку, тримаючи в руці здорову сиру кістку, мабуть від якогось лошака, мене взяла заздрість, випровадивши гостя, я й собі подалась шукати щось подібне. Отак хотілося жити і бачити цей світ.

А як згадаю, коли закінчились жнива, батько все зерно звіз у клуню, прийшли до нас якісь люди і питають, чому до цього часу не здали ячмінь, батько повів їх до клуні і показує ячмінь іще не змолочений, обіцяв, що тільки змолотить — усе відразу здасть. Після цього вдома були обшук за обшуком. Де хліб поховали, питали активісти. З болем у серці пригадую, як одного дня вони нишпорили по усіх закутках, металевою палицею проштовхували всюди, знайшли кілька-кілька кілограмів зерна і все забрали. Мати гірко плакала, благала залишити хоча б щось дітям. Нас четверо стояло коло неї і теж заходилися від плачу. Від голоду першою померла найменша, потім брати. Залишилася я, старша. А коли настала весна, бо якось з горем пополам зиму пережили, лиш з'явилася кропива, мати почала варити з неї юшку. Щоб вижити, довелося їсти листя з дерев, цвіт акації, полову.

Ось так голодомор знищив майже всю мою сім'ю, бо мати теж не вижила. Боляче згадувати, але кого спитати мені за смерть моїх рідних та мільйони інших людей. Адже у деяких районах України від голодомору померло більше людей, ніж загинуло на війні. Раніше забороняли говорити про голодомор. Дотепер ще пишуть в газетах, ніби тоді, селяни саботували хлібозаготівлі й іншого виходу, як силою забрати в них хліб, не було. Але це неправда, хлібозаготівлі не було, була тотальна хлібовикачка під дулом нагана. Боляче дуже боляче згадувати ті страшні часи, дай, Бог, щоб ні ви, ні ваші діти і онуки ніколи цього не бачили.

ЄРОШЕВСЬКА МАРІЯ ГАВРИЛІВНА

с. Малаївці

Народилася 2 серпня 1925 року. З 1932 по 1933 роки люди зазнали дуже великої біди. Пам'ятаю батьки звезли пшеницю в снопах додому. Зараз же приїхали люди на підводах, забрали всю пшеницю і все, що було в хаті, до кришечки. Лишили лиш мак, тому, що думали, що то ріпак. Їсти було нічого. Батько пухнув. Осякли руки, ноги. Діти перебивалися маком. Якщо везло — варили кормовий буряк. Їли часник без хліба.

Дуже багато людей помирало. Хоронили по 7 чоловік у день.

НОВАКОВСЬКА ВАРВАРА ПИЛИПІВНА

с. Малаївці

Народилася у 1926 році. В сім'ї було п'ятеро дітей. Зиму пережили дуже важко. Весною стало краще, їли траву, сусай, деякі бур'яни.

Брати ходили до лісу збирали гавлячі яйця.

НІКІФОРОВ С. М.

с. Малаївці

Народився у 1926 році. Бувало здохне якась скотина, люди ділили на кусочки і їли, кому не дісталося мяса — їли шкуру.

Коли зовсім нічого було — солили трохи воду і пили. Мати була кравчиною. За роботу люди приносили їй по жменці якихось круп.

Нас було четверо дітей. Діти відвідували дитячий садок. Рік був дуже сухий, неурожайний. Земля лопалась настільки, що в тріщини можна було встромити ноги.

Тато був в тюрмі, то мама сама, як могла виводила нас з голоду. Літом їли траву, деякі бур'яни.

ГОНЧАРУК ВІРА СЕМЕНІВНА

с. Малаївці

Народилася у 1922 році. Якщо в хаті було трохи їди — старалися десь ховати, закопували. Але все одно находили і забирали.

На городі через посуху нічого не родило. Їли лободу. З буряну (називався рижик) пекли коржики. Якщо вдавалося — збирали пшеницю з колосочків та їли, коли пшениця була тверда — піджарювали її.

ГОНЧАРУК ВАСИЛЬ НИКИФОРОВИЧ

с. Малаївці

Народився у 1924 році. Якось мама змішала трохи линти з горохом і з попелом та й сховала в каглянку. Але й там знайшли та забрали. Забирали все господарство в людей. Люди дуже бідували, їли шкури з коней. В кого було трохи зерна — закопували по лісах, тому що дома все находили і забирали. Весною спасав сусай.

ГУДЄЄВА НАДІЯ АФАНАСІЇВНА

с. Малаївці

Народилася у 1922 році. 1932 — 1933 роки були неврожайними. В колгоспі здихали коні від голоду. Люди ходили на смітник, різали по кусочку і так перебивались.

На їжу міняли все, що було в хаті. Якось мама виміняла останній фартух з сундука на стакан рису.

Мама була дуже спухла. Але змогла перебороти голод, бо на той час помирало дуже багато людей.

Часто приходили 2 — 3 чоловіка до хати з залізними палицями і забирали все, що знаходили. Шукали навіть у грубах.

В 1932 році дітей відправляли в лагер с.Маяки Красноокнянського району, то діти трохи підкормлювались.

Пам'ятаю, якось їдемо з лагера коло поля з пшеницею. З дозволу вчителя поскакували з підводи, натеребили в подолки пшениці і привезли додому, було що поїсти на кілька днів.

Літом рвали бур'ян, називався блекота, сікли, пекли коржики.

Люди жили по-різному. Одні — добре, а другі — дуже погано.

ДОМБРОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ПАВЛОВИЧ

с. Флора

Народився в 1924 році. В нашій сім'ї було восьмеро дітей: дві сестри і шестеро братів. Всі старші і батьки працювали в колгоспі, а я і сестра Марія господарювали дома, рвали щавій, калачики, а хто працював в колгоспі — давали по 300 гр муки із сої, проса, макухи. Хліб не було з чого пекти, бо давали одну шулуху. Пам'ятаю: пшениця, яка була посіяна навколо нас, так і зосталась на ниві не скошена. Сніг її дуже побив, бо в тому році дуже багато снігу було і відкопувати її з-під снігу було неможливо. Весною, коли розстав сніг, ми ходили красти ту пшеницю. Люди верхи на конях стерегли її, щоб ніхто не крав. А коли трохи підсохла, то її підпалили. Я збирав підгоріле і їв на ниві, а ще приносив додому.

У колгосп забирали усе: коні, свині, корови. Хто не записався в колгосп — нічого не давали. Люди умирали сім'ями, пам'ятаю, як сім'я Галафтон Івана, дружина Марія і син Григорій померли в один день, сидячи в хаті. Викопали яму і так всіх трьох закопали.

Хліб в колгоспі вирощували, а ми його не бачили і не їли: все забрали, а почали їсти уже в 1935 — 1936 роках. Багато людей вивозили, які не хотіли записуватись в колгосп. Це Міхайловський Олексій, в якого знайшли зерно пшениці в припічку. Так його і дружину і троє дітей так і ніхто не знає по цей час куди, їх відправили. Почали розкулачувати. Самий багатий був Іван Миран, у нього забрали усе, що було в сараї і в хаті, залишилась тільки пуста хата.

ОЗИМЛЕВСЬКА ЛІДІЯ МАКСИМІВНА

с. Флора

Народилася у 1925 році. Було у нас троє дітей: Ліда, Галя, Сашка. Батько Максим хворів на туберкульоз і рано помер, залишилась мама Марфа. Одного разу зайшло четверо людей в хату і перевернули все вверх дном; стукали по грубі, в піч заглядали, а ми сиділи на печі так, вони і нас зігнали, щоб подивитись, чи немає пшениці на печі, знайшли мисочку квасолі і ту забрали. Ми просили, а вони вигнали нас надвір. Самі забрали все з хати, навіть одіяла, ковбики із лоскутків, залишили пусту хату. Потім навчило нас горе, і все, що було, закопували в землю.

Мати записалась в колгосп і ходила кожний день. Брала з собою 1 стакан сої або насіння, бо давали по 500 грамів насіння і 500 гр сої на чоловіка.

Одного разу прийшли і забрали плуг, коня, а корову залишили, тому, що мама була записана в колгосп, а хто не йшов в колгосп — ті були голодні, помирали, і часто їх відправляли, ніхто не знає куди. Хліба не бачили, все сою пражили і їли і мусили працювати весь день, хто був старий і було багато дітей — ті вмирали з голоду, бо тим, хто не працював не давали нічого. Говорили, що зерна людям не дадуть, доки не буде виконано план державних заготівель.

КОНОЩУК ВІРА ДЕМ'ЯНІВНА

с. Володимирівка

Народилася 29 травня 1922 року. Сім?я складалась з 6 чоловік: батько Паламарчук Дем«ян Дементійович — 1882 р.н.; мати Мотрона Володимирівна — 1890 р.н.; дочки Маня — 1913 р.н.; Віра — 1922 р.н.; Олена — 1927 р.н.; Сеня — 1930 р.н.

Біля хати був огород, на ньому трудились, з нього харчувались, але й те приходили й забирали, шукали і на горищах, і в погрібі, коморах.

Батько з матір'ю забирають дітей і йдуть на ст. Дачне, де обоє працюють на фермі. Там робочим давали пайок на день, дорослим, що працювали — по 500 г хліба, дітям та старикам — по 200 г. Хліб видавали по карткам, хто робив, а ні — то голодували. Діти ждали батьків з роботи, щоб поїсти.

Так наша сім'я і вернулась в рідне село.

БАЗЕЛЮК МАРІЯ ФЕДОРІВНА

с. Володимирівка

Народилася у січні 1916 року. Наша сім'я складалась з 5 чоловік: мати, батько, 2 сини і дочка. Працювали на городі, вирощували кукурудзу, картоплю, квасолю, цибулю. Але це все приїхали і забрали.

Їли щавій, лободу — сушили, мололи на муку і пекли коржі. Збирали жолуді, теж терли на порошок, пекли хліб.

Старший брат возив пошту, за це йому платили в місяць 1 відро висівок, та кожен день по 0,5 кг хліба. Ми його чекали з роботи, щоб поїсти.

Люди пухли від голоду, кожен день підвода їхала по селу, забирала мертвих. Ніхто не плакав. Закопували їх в одну яму.

У нас в селі хоч людей не їли, а ось в селі Волярка Краснооктянського району Одеської області жінка в печі зварила свою дитину, коли витягувала казан з печі — зайшла сусідка і побачила, що з казана виглядувала дитяча ручка.

У наших сусідів чоловік з сином померли з голоду, мати з донькою вижили.

ГУЛІМОВСЬКА КСЕНІЯ ІВАНІВНА

с. Горячівка

Народилася у 1920 році. Нас у сім'ї було восьмеро дітей. П'ятеро дівчат і троє хлопців. Я була самою меншою. Вижили не всі. Я навіть не пам'ятаю, як звали старших. Батько був важко хворий, мама працювала мало, бо дітей багато.

Жили дуже важко. Мали свої жорна, трішки журнували, збирали колоски, зернини по полі, бувало ще й крали. Їли зелений ячмінь, варили так звану кашу з кукурудзянки, що росте попід гори. Дуже опухали руки й ноги. Не було в що взутись та вдягнутись. Як вижила, то й сама не знаю, та ще й скільки пережила потім.

ЧЕРНОВ ПАВЛО ІВАНОВИЧ

с. Горячівка

Народився у 1923 році. Мати з батьком працювали в колгоспі. У день на одного давали скіпочку мамалиги, а нас в сім'ї троє.

В школу я не ходив, дуже опухлі були ноги. Закінчив два класи, і все. Важко було дуже. Мали свої жорна, але їх забрали, бо начебто свій млин. А що молоти, коли ніде ні зернинки. Мололи патики від соняшника, парили їх і їли, а ще їли макух, зелений ячмінь, навіть траву. Ходили по полях шукали мишоловки, то було знайдеш, наче щастя. Опухлі були дуже всі, дуже багато повмирало, особливо малі діти. Тепер в це ніхто не хоче вірити. Не дай, Боже, це пережити.

КОЖУХОВ ВОЛОДИМИР ДІОНИСОВИЧ
КОЖУХАР ЛІДІЯ ДІОНИСІВНА

с.Чорна

Їжі не було зовсім. Люди обмінювали все, що мінялося, і навіть одежу на стакан зерна у тих, хто був на обмін спроможний. Також ходили в ліс, де збирали жолуді, з яких робили муку, витягали із землі сусликів, з дерев знімали голубенят і смажили на вогні, щоб з'їсти. Їли і землю. Навесні, коли лише почала з'являтися перша зелень, їли її, але не на всіх вистачало, бо точилася боротьба за кожний листочок.

На той час нам було 7 (Лідії Діонисівні) і 9 (Володимиру Діонисовичу) років. Спати було неможливо, бо дуже хотілося їсти і боліли всі частини тіла. Майже не спали, бо все думали, як зранку знайти всім поїсти. Жити було дуже важко.

КОТЕЛЬНА ОЛЕКСАНДРА МОЙСЕЇВНА

с.Чорна

Народилася у 1919 році. Коли був голод 1932 — 1933 років, мені було дев'ять років. Пам'ятаю, побіжу з глечиком, щоб набрати кулішу, а він рідкий. Думаю, наступного разу піду пізніше, щоб густіший був. Прибіжу, а вже нічого немає. Куліш варили з дерті. Бувало, хочеш їсти, підеш на город, нарвеш гичок від цибулі й листя вишні і їсиш. Їсти нічого не було.

Був у мене брат менший, дуже спух, але потім відійшов. Багато людей вмирало. Бувало, йде собі людина, впала і вмерла. Тих людей, які перейшли голодомор, майже немає. Під час голоду багато повмирало, а молодих війна забрала. Зі своєї сім'ї я осталась одна, всі повмирали.

Мені боляче згадувати те, що наші люди пережили все життя, з згадкою про той страшний голод.

ШЕВЧЕНКО МАРІЯ ДЕНИСІВНА

с.Чорна

Народилася 13 січня 1925 року. Батько — Шевченко Демісій Прокопович, працював ковалем. Мати — Сторож Ірина Матвіївна, працювала в колгоспі. В сім'ї було семеро дітей: шість хлопців і одна дочка Марія. Коли прийшов 1933 рік і наступив голод, Марії було 8 років. Батько, щоб врятувати сім'ю від голоду, наймався, і сім?я дуже часто змінювала місце проживання. Щоб чимось прогодуватись, діти шукали сусай, кабаки, а мати робила вертути з вишневого листя.

ВАЩЕНКО ТАМАРА КУЗЬМІВНА

с.Чорна

Народилася 9 жовтня 1925 року. Мати звали Марфа. У сім'ї нашій було шестеро дітей. Жили ми бідно, бо батьки з раннього ранку до пізньої ночі були на нормі. За один день непосильної праці давали 100 грамів полови. Але зрозумійте, що з тої полови можна було зварити? Мати з тої полови варила таку-сяку мамалигу, щоб було що їсти, я у вісім років пішла на роботу в колгосп (нормовицею), за свою працю отримувала 100 грамів полови. Люди їли навіть і буряни, які майже не росли. Їли жолуді (терли), гриби сморжі. Так хотіли їсти, що гриби їли сирими, і у кого був організм сильніший — виживав, а у кого ні — вмирали від тих грибів! У нас у селі Чорна стався випадок, що у дитсадку за два дні померло тридцять три дитини! Як потім зясувалось, що діти хотіли їсти, а їсти не було що, і дітей накормили бур'яном, який називався жембрій — це дуже отруйний бур'ян, і від нього діти повмирали. З того часу батьки боялися здавати дітей до дитячого садку.

Я від природи була здорова і не хворіла, навіть не здувалася. Одного разу мати перед тим, як йти на роботу, задала мені з меншою сестрою Ніною замастити глиною стіну. Ніна кидала глину, а я замаслювала, так ми працювали до півдня, але їсти то хочеться! Ми взяли листочки і почали їсти! Через деякий час Ніна почала синіти, а я злякалася і не знала, що робити, залишила сестру і побігла на поле за мамою. Коли прибігли — вона була вся синя, тіло здригалось від внутрішніх якихось толчків. Мати послала мене за лікарем, і він насилу відкачав її.

У нашому селі був навіть випадок канібалізму! Одна жінка була порубала дві свої дитини, склала їх у діжечку, посолила, з'їла і сама померла! Бували випадки, що батьки вмирали, а діти сиділи біля хати та плакали, просячи їсти. До них під'їжджав «чорний ворон» і забирав, невідомо куди, і ніхто подальшу їхню долю не знав. Ховали людей не так, як ховають зараз, а забирали на підводу, скидали на кучу, копали сяку-таку яму і ховали. Яму копали на два-три сажні (60 сантиметрів), і були випадки, що хто копав — від знемоги падав у яму, там і умирав.

У 1932 році уже потроху сіяли ячмінь, жито, коноплю. Потім у 1935, 1936 роках почало ставати краще.

Спогади зібрані працівниками сільських бібліотек Відділу культури та туризму Красноокнянської райдержадміністрації.

ТКАЧ АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

смт Красні Окни

Народився 30 жовтня 1923 року в селі Калістратівка Красноокнянського району Одеської області. Батьки репресовані. Проживали біля маминої сестри з двома сестрами Сонею та Олександрою. Вони разом з тіткою повмирали в кінці 1933 року. Назбирали в полі колосків з жита, зварили з лободою, з'їли багато і повмирали.

Мене спасало те, що ходив до солотопки, залазив через кватирку і там їв коняче м'ясо.

ТКАЧ (ДУНСЬКА) ВІРА ІВАНІВНА

смт Красні Окни

Народилася 20 березня 1922 року у селі Калістратівка Красноокнянського району Одеської області. Під час голодомору жила біля батьків, ще з двома братами. Голод пережили всі. Мали корову. Міняли стула на зерно: по 6 кг на 1 стуло. Збирали колоски, сушили лободу і робили хлібці.

ТКАЧ (АНТОНЮК) ЄВДОКІЯ ВАСИЛІВНА

смт Красні Окни

Народилася 25 червня 1928 року в с.Барнашівка Вінницької області. На початку 1932 року, коли почався голод, ми сім'єю, нас було 3 чоловік: батько Василь, мати Оксана і я, — вирушили на південь в Одеську область й зупинились в Празькій комуні Котовського району. Батьки працювали в комуні, і я — нормовичкою. Трохи кормили, але їсти не було що. Жили в бараках (як ферма). Варили траву, нутровину з соняшника, щавель, ходили в ліс за ліщиною, грибами, корінням. Так потроху пережили голод.

Люди, що не працювали й не могли подолати голод, втрачали розум, божеволіли, були випадки людоїдства.

КУШНІР ОЛЕНА ДАНИЛІВНА

смт Красні Окни

Народилася у 1915 році в смт Красні Окни. В сім'ї було 9 дітей: 5 дівчаток і 4 хлопці. Забрали від нас пару волів, свині, кури. Але спасло те, що залишили корову. Ходили до євреїв на роботу, там кормили. Вдома терли кукурудзяні качани, запарювали з них полову, так і їли ту «бевку», також збирали жолуді, але потім потруїлися, і їх заборонили їсти. Люди ходили сильно опухлі. Одного разу, пам'ятаю, не впізнала свого брата.

Пам'ятаю, біля церкви жила жінка, яка зарізала свого сина Васіка, зварила і кормила двох дітей. Після цього збожеволіла, і тоді відправила її селищна рада до м.Одеси.

БУЛАТ МАРІЯ ЛЕОНІДІВНА

смт Красні Окни

Народилася в Вінницькій області у 1925 році. Під час голодомору 1932 роках проживала в селі Садове Красноокнянського району Одеської області. В родині було 5 дітей: 3 хлопці і 2 дівки. Голод пережили всі. Мати ділила з казана їжу. Перебивали виноградну лозу, соняшник. Мали корову, але заміняли на зерно. Ходили на роботу в артіль, в 1933 році дали на трудодні зерно.

Врожай в 1932 році був дуже малий. Ходили попід хати, забирали продукти харчування: з печі, з погріба, навіть з казану.

Вмирали дуже люди, цілі сім'ї.

БІЛИЙ МИКОЛА ЄФИМОВИЧ

смт Красні Окни

Народився 19 вересня 1927 року у смт Красні Окни Одеської області. Сім'я складалася з 5 чоловік: батько, мати і троє синів. В господарстві мали корову.

Рік 1932 був посушливий, а 1933-й врожайний. На той час на території селища був організований колгосп ім.Калініна. Хто ходив в колгосп — там варили їсти і всіх кормили. Люди вмирали не масово. Працювала школа, учнів кормили два рази, як приходили до школи і коли йшли додому. Колгосп варив для учнів зранку кашу «бевку» з кукурудзяної крупи, а в обід — кашу «лемішку» із зернових культур: ячмінь, пшениця, жито. І таке меню було щодня.

БІЛА НАТАЛЯ МАТВІЇВНА

смт Красні Окни

Народилася 8 серпня 1923 року в с.Круті Кодимського району Одеської області. Родина складалася з 9 чоловік: батька, матері, 5 хлопців і 2 дівчат.

Самий страшний голод був зимою 1933 року. Вижили всі, нас врятувала корова.

На той час на території нашого села була організована спілка обробітку землі (СОЗ), яка організувала харчування дітей в школі. Школа працювала весь час, і харчування було дворазове: вранці і в обід. Зранку давали «бевку» — кукурудзяну кашу та в обід «лемішку» — каша із зернових культур: пшениці, жита, ячменю. Діти літом ходили харчуватися до школи. Вчителька відповідала за школярів.

Порядок в селі залежав від місцевого керівництва. Щоб вижило село вони приймали всі заходи. Всі люди працювали в колгоспі, в школі також працювала лікарня. Кормили тільки працюючих. Багато дітей, дорослих хворіли рахітом, вмирали прямо на дорозі. З сільської ради була виділена підвода, ввечері об'їжджала село, збирали вмерлих і завозили на кладовище. Було в селі кілька жахливих випадків. Молода жінка зарізала сусідську дитину, але її виявили, і вона була притягнута до відповідальності. Коли почав дозрівати хліб, для того щоб втамувати голод, люди почали їсти молоді колоски і через це швидко гинули. Молодий чоловік наївся молодого зерна і зразу помер на грядці (лопнув живіт).

У 1933 році після збору врожаю зерно розвозили попід хати тим, хто працював в СОЗі. Також у 1933 році розпочали прийом молоді в заклад фабрично-заводського навчання (ФЗН). У ньому навчився мій брат Петро, потім поступив до харчового інституту.

ЛЮБАШІВСЬКИЙ РАЙОН

МІШАНЧУК АНДРІЙ ІВАНОВИЧ

с. Агафіївка

Була вже глуха осінь, по селу ходила бригада і забирала хліб. От приходять до сім'ї і питають хлопчика: «Де тато сховав хліб?» і дають цукерку, а дитина взяла цукерку і сказала, де хліб. Вони забрали все, помер і тато, і хлопчик. Так було часто.

Бригада шукала шпичками кругом: в хаті, на подвір'ї, на городі, навіть у печі. Моя мати уже впала силами і злягла, не могла навіть піднятись. Я йду на долину, жну серпом люцерну, кришу в казан і роблю коржики. Ходив на ставок і фомкою ловив жаби, бив їх і їв те м'ясо. Солоного я не їв, тому і не пух. Було на городі в нас жито, то його розкрали. Люди вмирали сім'ями. В Штефана Козія всі вимерли — 12 чоловік. Сім'ї взагалі тоді були великі, по 4 — 12 чоловік. Ховали людей по десять чоловік в одну могилу, без домовини, без нічого. Траплялося так, що рідня каже: «Забирайте, поки довезете до цвинтаря, він помре».

Іван Д'ячишин присилав з Одеси м'ясо в креоліні, а батько його, голова колгоспу, вимочував це м'ясо, і варили суп. Потім цей суп давали колгоспникам. З колгоспу вивезли все. Була кукурудза — і ту вивезли.

СИМИНЕНКО КАТЕРИНА ВАСИЛІВНА

с. Познанка

Сьогодні нам важко уявити, що таке справжній голод. А Катерина Василівна Симиненко з Познанки не може згадувати пережите лихоліття спокійно. Воно проїхалося по самісінькій її душі, відібравши найдорожче — батьків. У важких муках помирала уся сім'я хрещеного батька Семена Глузнуци. Один з його синів — Дмитро — упав замертво прямо посеред шляху.

— Тоді голодна смерть забрала не одного жителя нашого багатостраждального села, — втираючи сльози, розповідає старенька. — Десятирічною я паслася у бур'янах, аби чимось заглушити нестерпний голод, який проймав усе моє маленьке, худеньке і майже прозоре тіло. Десь розповзлися по заростях лободи у пошуках їстівного сестрички Марія, Ганя, Люба і братики Іван та Федір.

На той час батька, Василя Петровича, вже не було в живих, помер у любашівській в'язниці, куди потрапив за невиконання продрозверстки. Саме тоді бузуві-активісти повиносили з хати усе майно та збіжжя. А мати, Наталя Тимофіївна, померла навесні, коли тільки-но почало колоситися зеленеє жито…

Не доведи, Господи, до такого знущання над людиною. Бо можна пережити нестатки матеріальні, тільки б не знати голоду, заклинає свідок страшних подій.

ДЗЮБЕНКО МАРІЯ МОЙСЕЇВНА

с. Козачий Яр

Мого батька звали Скоп Мойсей Борисович. В 1933 році нашу сім'ю розкуркулили. Батька арештували і вислали. Ми так і не діждались його і не знали, що з ним сталось. Під час розкуркулення місцеві «активісти» забрали у нас все, що було в господарстві: пару коней, підводу, швейну машинку, всі знаряддя праці, корову, курей. Винесли все, що було в хаті. Постягували навіть одяг з дітей. Вигнали з хати маму та п'ятеро малолітніх дітей, не лишивши й окрайця хліба.

ОСАДЧА МАРІЯ ІЛЬКІВНА

с. Троїцьке

Пам'ятаю, я була ще малою, коли зимою, темним вечором, до нас зайшли три дядьки. Я їх не знаю. Сказали забирати дітей і забиратись геть. Батько взяв мене на руки, мама — меншу сестричку і вийшли з хати без нічого. Була темна зимова ніч. Снігу було багато, і батьки з нами двома пішли попід хати, щоб десь переночувати. З хати не дали нам навіть ложки взяти. На другий день батьки з нами на руках пішли в Демидове, там проживала мамина сестра, і ми жили в неї. У неї було троє дітей, усіх 5 душ, та нас 4 душ. Бідували і голодували всі разом. Їли, що могли. Всі люди в селі мучились від недоїдання. Тітчина найменша дитина, ще грудна, померла, бо в тітки від голоду не було молока і не було чим її годувати.

ГЛУХЕНЬКИЙ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ

смт. Любашівка

Моя мати Глухенька Фівроня Йосипівна, 1900 року народження, проживала в селі Адамівка Кричунівської сільської ради Любашівського району. Господарства у неї не було, був тільки кусочок городу, сільгоспінвентар та трішки птиці (5 штук). В 1932 році її розкуркулили. Забрали будинок і все, що було, всі особисті речі. Маму засудили і вислали в Сибір. Троє її дітей залишились напризволяще в селі Адамівка, і згодом вони померли від голоду.

Я народився в Карагандинській області в 1937 році. До трьох років виховувався в дитячому будинку. В 1948 році мама зі мною повернулась в рідне село Адамівка. Люди розповіли їй, що троє її дітей повмирали від голоду.

КОНСЬКА УЛЯНА ІВАНІВНА

с. Іванівка

В ті часи майже всі сім'ї були багатодітними. Наша теж багатодітна сім'я переїхала з Росії в село Іванівку Сергіївської сільської ради Любашівського району. Під час голоду 1932 — 1933 років жили там. Попухлі і знесилені діти та дорослі лежали і не вставали. Я була найменшою серед дітей. Моя мама розповідала, що вже бажала і казала, щоб я вмерла, бо несила було дивитись на мої страждання. Але потім гірко плакала і молила Бога про прощення і просила зберегти життя всім своїм дітям. За селом в землі була закагатована картопля. Вона зовсім перемерзла. Всі, хто хоч якось могли рухатись, лізли до тих кагатів і гризли мерзлу картоплю. І тільки завдяки цій картоплі і маминим молитвам врятувалася наша сім'я.

ПОПОВА НАДІЯ ІВАНІВНА

Колишня жителька Любашівки,
нині мешканка м. Новограда-Волинського Житомирської області

Я донька розкуркуленого в 30-ті роки Ткачука Івана Йосиповича. Мені тоді було лише 10 років. Прийшли ввечері в нашу хату наші сільські жителі-«активісти». Перерили все. Батька арештували, нам дали команду: «Одягайтесь!» Вивели всіх на вулицю, закрили двері на замок і сказали, щоб ми йшли, куди хочемо. Не дали нам нічого із нашої хати, навіть одяг, щоб перевдягтись. І більше не впустили нас у власну хату. Все, що було в моїх батьків нажитого чесною працею, розібрали і привласнили. Все життя ми поневірялись, де попало. Гонили нас, тому що без паспортів були. Я пішла няньчити дітей директора радгоспу в селі Дальник, що під Одесою. Знаю, що прізвище його Звєрєв, а імені не пам'ятаю. Дякуючи цим людям, я і вижила. А моя старша сестра в 1933 році померла із своєю сім'єю (чоловік і два синочка) від голоду.

ВИСОЦЬКА ЕММА АФАНАСІЇВНА

Колишня жителька Любашівки,
нині мешканка м. Первомайська Миколаївської області

Коли почався голод, наша родина мешкала в Любашівці, але через 2 місяці ми переїхали до бабусі в м. Первомайськ. Перший місяць «гостювання» пройшов більш-менш нормально, а потім, коли бабусю посадили, ми всі опинилися у важкій скруті. А посадили бабусю за те, що вона «сховала від держави» 2 мішки кукурудзи і мішок буряків, та ще й побили її за те, що коли вона виносила мішок з кукурудзою, то розсипала її по землі і почала втоптувати її туди. Думала, що коли підуть «активісти», то вона визбирає зерно і зварить своїм онучкам. Але її за це жорстоко покарали, у в'язниці вона і померла. Без бабусі жилося нам дуже погано. А вижили ми тому, що батько час від часу ловив рибу. Таких, як наш батько, було багато. Тому риби після цих двох років в річці зовсім не залишилось. Їли ми один раз у три-чотири дні. Люди вимирали, як комахи. Бувало, йдеш по вулиці, і через кожні 50 метрів лежить мертва людина. А ввечері їхала підвода і збирала всіх мерців. Їх закопували в одну яму. Деякі з покійників були ще живі. По вулицях було страшно ходити. Одного разу, коли батько йшов додому, за ним біг чоловік з сокирою і всю дорогу кричав, що вб'є його. Батька врятувало те, що цей чоловік послизнувся, впав і довго не міг встати. А батько тим часом втік. Після цієї пригоди батько захворів серцем і через 5 місяців помер. Ми зосталися без годувальника. Мати не знала, що з нами робити. Адже нас у неї було шестеро. Їли

все, що попадало під руки: сіно, гнилу картоплю, кропиву, інші різні трави. Але так ми всі й вижили. Вижили всі шестеро дітей і матуся.

Спогади Е.А.ВИСОЦЬКОЇ записала
учениця 10-б класу Любашівської школи-гімназії ***Тетяна Мельник.***

ІЛЬЇН МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ

смт Любашівка

Народився я в селі Агафіївка Любашівського району. Під час голоду мені було 5 — 6 років. Про ці жахливі роки часто, зі сльозами на очах, розповідали мені батьки. Страшні були часи! Навкруги голод, смерть! Ходили «чекісти» й забирали все до останнього. Мама розповідала, як у нас в погребі одного разу знайшли мішок кукурудзи. Батька жорстоко побили, хотіли повісити, та мама відпросила. В пошуках їжі люди виходили на колгоспні поля, збирали колоски пшениці. Їх ловили, били, розстрілювали. Живились люди корінцями, корою, ягодами. Їли коней, котів, собак. Діти буквально «паслись» на травах. Люди вмирали десятками, їх скидали в одну глибоку велику яму. В сусідньому селі були чотири випадки, коли батьки їли своїх дітей. А що вже казати про ті випадки, коли здичавілі від голоду люди кидались на незнайомих, з'їдали їх ! Було страшно виходити на вулицю. Я ніколи не забуду сльози на очах мами, коли вона розповідала, як знайшла в полі знівечену пулями подругу із рятівним крихітним пучечком колосків в намертво стиснутих долонях.

Спогади М.І. Ільїна записала
учениця 10-а класу Любашівської школи-гімназії ***Ірина Маркович.***

МИКОЛАЇВСЬКИЙ РАЙОН

ДІДОРОВА АЛЬВІНА ІВАНІВНА

смт Миколаївка

Голодомор 1932 — 1933 років не пам'ятаю, бо була зовсім мала — народилася у 1930 році, але з розповідей батьків можу сказати, що голод був страшенний, а ще більше вражали покарання, які переносили голодні люди.

Врожай був добрий, але не дозволялось ні грама брати додому зерна. Тих, хто крав, судили, а деяких розстрілювали під скиртами.

Голод 1947-го пам'ятаю добре. Моє дівоче прізвище Задорожна, і на той час проживала в тій же Дружелюбівці. В сім'ї нас було 7 дітей і мама. Батька в 1941 році забрали на війну, і там він загинув.

Ми залишились з мамою. Працювали в колгоспі, тоді був такий час, що необхідно було працювати. В колгоспі «Жовтень» я працювала біля свиней, а потім різноробочою. В той період всі, хто міг, йшли працювати, тому що тим, хто був на роботі, давали на трудодні пшеницю, кукурудзу, соняшник і по 200 грамів макухи. З зерна облущували лузгу і з логази (крупа) варили кашу перлову, пісну. З макухи варили бурду — сіль, вода і макуха.

Зимою ходила в Веселинове Миколаївської області по сіль, обміняла поросята та сухі вишні на сіль. Біднота була така, що зимою йшла в Веселинове в постолах з телячої шкіри та в панчохах. З лободи весною варили суп. Враховуючи те, що в нашій сім'ї мама, я та моя старша сестра Міла працювали, то менші діти мали хоч трохи що їсти. Відкопували кагати з картоплею і їли, а з крохмалю, який залишився від мерзлої картоплі, пекли млинці. Як хто міг, так той і виживав. На заробітки приїжджали з Західної України люди, і одна жінка навчила мене ворожити на картах, і цим я трохи заробила для сім'ї продуктів. Мама Тетяна Давидівна користувалася авторитетом, була депутатом районної ради депутатів трудящих.

1947-й післявоєнний рік був неврожайний, і це ще більше ускладнило положення всього народу.

ЛАКИЗА ТАМАРА МИКОЛАЇВНА

с. Настасіївка

Голодомор 1946 року... В сім'ї було 8 душ дітей, батько не повернувся з війни. Разом з мамою порали вручну город, і хто що дав — те й посадили. Ходили по людях, на базар, щоб щось

виміняти. Наголодувалися вдосталь. В колгоспі держали свині, і ми, малі, ходили на свиноферму, щоб випросити трохи макухи для їжі.

По полях в пазуху крали трохи зерна, бо, якщо побачать — то засудять. Голова колгоспу не дозволяв без дозволу щось брати з поля, а якщо хтось наважувався, бо дома були голодні діти, то тих судили і розстрілювали. Судили і тих, хто не робив.

В моєї мами Борщенко Параски Тимофіївни не хватало трохи трудоднів, і її хтіли судити, але люди (сусіди) випросили, бо в неї були малі діти. Одежі не було, з прядива робили юбки, кофти, плаття, воно було, як клоччя, дуже до вечора натирало тіло. В школу ходили з сестрою навперемінку. До обіду сестра, а з обіду скидала фуфайку і постоли з собачої чи телячої шкіри, а я одягала і йшла в школу. Крім того, ми, діти, також працювали біля молотарки, кидали снопи, навантажували кукурудзу. З кукурудзи пекли коржики на воді і на кислому молоці.

Моє дівоче прізвище Борщенко, і я проживала в с.Комарове Любашівського району, а потім переїхала в с.Настасіївку Миколаївського району. Вийшла заміж за Лакизу Анатолія Івановича.

БІЛЛЕРТ ДОРА СЕМЕНІВНА

смт Миколаївка

Народилася 8 травня 1915 року. В 1933 році закінчила Одеське педагогічне училище і працювала все своє життя вчителькою молодших класів у школах Миколаївського району.

Під час Великої Вітчизняної війни з 1941 по 1945 роки жила в Узбецькій ССР, у місті Шахрі, в дитячому будинку ім. Ахунбабаєва, де працювала вчителькою і вихователькою. Була нагороджена медаллю за «Доблесну працю під час Великої Вітчизняної війни». Відзначена кількома медалями. В 1972 році вийшла на пенсію, але продовжувала працювати по своїй професії. Зараз я на пенсії. Оце моя коротка біографія.

1933 рік... Голод. Україна вся переживає страшенний голод. В містах і селах люди голодують. Продають останні речі, щоб не вмерти від страшної хвороби; міняють усе, що бачать, на склянку борошна або десяток картоплі. По вулицях ходять пухлі від голоду, я тоді була молодою вчителькою, тільки починала працювати в Андрієво-Іванівській школі. Для учнів готували так звану латуру. Це щось подібне до куліша, але таке рідке, що не можна було розібрати, чим засипана вода, яку подавали дітям. Вони випивали ту «водичку» і знову були голодні.

Були випадки, коли ловили дітей і їх з'їдали. Було страшно повести учнів на екскурсію чи на прогулянку в ліс. Всі тільки й мріяли про те, щоб що-небудь поїсти. Це було жахливо. А в цей час серед села Андрієво-Іванівка стояли споруди, збудовані з дощок, і в них зберігалося багато кукурудзи. Для кого і для чого це зберігалося — ми не знали. Знаю тільки, що ночами ми ходили і через щілини витягами качани, щоб перемолоти зерно кукурудзи в крупу і варити той суп. Щоб не вмерти з голоду, діставали на олійні жмих і пекли з нього коржі. Біля нас жили люди, які мали курей. Вони різали курей, а ми забирали кишки, мили їх, шкребли і варили. Так ми пережили той страшенний голод. А багато людей тоді загинуло.

Прості люди не знали, що то був голодомор. Рідко хто знав, що то був штучний голодомор, щоб знищити людей. Тільки тепер зустрічаєшся з цим словом і думаєш: яка жорстокість, яке звірство — морити голодом дітей, стариків і довести їх до голодної смерті.

Що стосується положення в 1947 році, то, на мою думку, це просто були відголоси тої жорстокої війни, яку нашій країні нав'язали фашистські загарбники Німеччини. Було дуже важко відбудувати зруйновані міста і села. Але народ, який вийшов з війни переможцем, з великим ентузіазмом, не дивлячись на великі труднощі, взявся за відбудову зруйнованого, і через кілька років країна була відбудована.

СЕРЕДА ОЛЕКСАНДР ЛУКИЧ

с. Петрівка

Я народився 20 липня 1924 р. в с. Петрівка Андрієво-Іванівського, нині Миколаївського району Одеської області. Наша сім'я складалась з п'яти чоловік, троє дітей та батько з мамою. Згадую ці важкі роки голодомору, і особливо мені врізалося в пам'ять, коли до нас приходили працівники НКВД з обшуком. Шукали зерно, але, не знайшовши, забрали коней, зарізали корову, а на нашому будинку дьогтем написали «Тут живе злісний приховувач зерна». Важко приходилось виживати в цих умовах, але нас врятувало те, що батько працював під Одесою на вирощуванні городини, і їм видавались пайки пшоном, макухою, овочами. Батько таємно переправляв нам ці продукти, і цим тільки й вижили.

ВАСИЛЬЄВА НІНА КОСТЯНТИНІВНА

с. Петрівка

Я народилася 28 вересня 1923 року в с. Петрівка Андрієво-Іванівського, нині Миколаївського району Одеської області. В сім'ї проживало троє дітей та батько з мамою. Ці роки пам'ятаю тим, що в нас було дуже важко з продуктами харчування. Був сильний недорід зерна. Виловлювали все живе: миші, вужі та збирали реп'яхи, віниччя, запарювали та їли. Мати міняла хатнє майно на кукурудзяну крупу, макуху і варила з неї лемішку, куліш з щиру, парила буряк.

СЕРЕДА НІНА РОМАНІВНА

с.Успенка

Я народилася 31 травня 1927 року в с. Успенка Андрієво-Іванівського, нині Миколаївського району Одеської області. Сім'я складалася з шести чоловік (четверо дітей). В 1930 році нашу сім'ю розкуркулили та вислали з села. Ми проживали в с. Дофіновка під містом Одесою, але саме в роки голодомору нам дозволили повернутись в рідне село. Важко жилося не тільки нам, але й усім мешканцям села. Ми, діти, ходили збирати насіння соняшнику, щиру, листя з винограду, ставили мишоловки на мишей, приносили додому те, що вдавалося зібрати, і мати з цього готувала їсти. Батько, для того щоб прокормити сім'ю, пішов пасти людську худобу і за випас корів брав по черзі по одній літрі молока. Це була дуже велика підтримка нашій сім'ї, особливо для нас, дітей. Мати, щоб утамувати голод (в більшості віддавалось все дітям), брала в рот дрібку солі і смоктала. Наварить буряка, сяде над ним та й плаче від безвиході, бо думки були про смачний борщ та спечений хліб, яким би вона хотіла нагодувати нас.

ШПАК МАРІЯ ЗАХАРІВНА

с. Петрівка

Я народилася 9 вересня 1923 року в с. Петрівка А-Іванівського, нині Миколаївського району Одеської області. Роки голодомору запам'ятала тим, що люди ходили босі, напівголі, опухлі від голоду. В сім»ї було троє дітей, батько та мати. Батьки, щоб ми не вмерли з голоду, терли сімена свиріпи, щиру та варили щось на зразок кандьору. Запарювали овес, сушили його та перетирали на жорнах для випічки млинчиків, їли макуху з молоком. Часто, щоб діти не плакали, мати віддавала свою пайку. Важко було, дуже важко, а згадувати ще важче.

БАХМАН ГАННА АФАНАСІЇВНА

с. Дубове

Народилася в 1918 році, жителька с. Дубове Миколаївського району Одеської області. Пам'ятаю голодомор 1932 — 1933 років. Дуже важкий рік був. Люди вмирали від голоду, пухли і хто як міг, так і виживав. Помер в цей час мій батько, і мачуха вигнала мене з дому, щоб я сама себе кормила. Що їли? Варили відвари із шелехи соломи і їли.

НІГРЕСКУЛ АНДРІЙ ФЕДОРОВИЧ

с. Новогригорівка

Я народився в 1922 р. і дуже добре пам'ятаю роки голодомору 1932 — 1933 рр. Люди дуже голодували, їли, що тільки можна було з'їсти — ріпак, мушій. Хто міг, діставав кукурудзу і молов її на крупу, а пшениці зовсім не бачили. Якщо у кого були коні, знесилені від голоду, то забивали та роздавали людям м'ясо. Люди пухли з голоду, хворіли, помирали, і їх ховали по 3 — 4 чоловіки в одну яму. Дуже часто приходили до нас люди з інших сіл і просили будь-якої «похльобки». Були випадки, що ці ж люди вмирали тут же. По селі ходила бригада і шукала зерно. Якщо в кого й був схований хліб, то знаходили і відбирали все, навіть зернини не залишали.

ЧОРНА НАДІЯ ТИМОФІЇВНА

с. Дубове

Я народилася в 1926 році в с. Дубове Миколаївського району Одеської області. В сім'ї було троє дітей, а в сусідів — дев'ятеро. Мама з сусідкою вночі йшла в степ і крала колоски, щоб

приготувати поїсти щось і накормити нас. Було й таке, що по них стріляли, але що робити, необхідно було виживати. Згадую такий випадок. Чужа жінка йшла з дитиною років п'яти і залишила її в степу, а вранці ми цього хлопчика знайшли мертвим від голоду. Люди пухли від голоду, їли какіш, козелики, лободу. Батько зловить їжака, мати приготує — то ми накормлені. Спали на землі, бо все забрали активісти з хати, й хату також.

Свідчення жителів Миколаївського району
зібрала начальник архівного відділу Миколаївської райдержадміністрації ***В.І. Зубачевська***.

ОВІДІОПОЛЬСЬКИЙ РАЙОН

ДЖЕМЕЛЄВА ГІЛЬДА ЯКІВНА (УР. БАУЕР)

с. Олександрівка

Я родилась в 31 января 1925 года в селе Цебриково (сейчас Великомихайловского района). Когда начался голод, мне было 7 лет, и я отчетливо помню, как 27 декабря 1932 года к нам в дом ворвались незнакомые люди и арестовали моего отца — Бауэра Якова Яковлевича. Мы не понимали, что происходит, но милиционер кричал, что отец арестован «за длинный язык». Впоследствии выяснилось, что отец выступил против сверхплановых заготовок. Колхоз выполнил все планы по хлебопоставкам и заложил семенной фонд. Мой отец был бригадиром и отвечал за сохранность амбара, где хранилось зерно на посев. Из района пришел приказ в пятидневный срок вывезти все без исключения наличные фонды колхоза, в том числе и кормовые, и посевные. Мой отец выступил против и не дал ключи от амбара, а когда утром бригада пришла на работу, амбар был вскрыт, и все зерно вывезено. Отец стал возмущаться и искать, кто это сделал, но был арестован и объявлен «врагом народа».

Мы могли не голодать, но продотрядовцы вывезли все и не только из колхоза, но и у всех селян. У нас забрали все: и картофель, и фасоль, и бочонки с топленным жиром. В зиму мы остались без отца и без средств существования. Мама не знала, чем кормить 4 детей.

Старшая сестра Бауэр Лидия Яковлевна тоже подлежала аресту, т.к. работала с отцом. Но ей удалось его избежать, и она уехала. Нас у мамы осталось 3 — два брата, которые были старше меня, и я. Все время хотелось есть. Мы отрывали в огороде корешки, кору, картофель, случайно оставшийся в земле. Срезали веточки винограда, проваривали и мелко резали, потом ели. И еще заваривали чай из мяты.

Отец наш был очень честным человеком. Я помню, как однажды ночью он вернулся домой (лагерь, где содержались арестованные, находился недалеко от села). На ночь его отпустил знакомый милиционер с условием, что отец утром вернется назад. Конечно он мог бы сбежать, но отец не хотел подводить человека и утром, уходя из дома, попрощался с нами и сказал, что он никого не убивал и не ограбил, и правда должна восторжествовать. Но увы, правда восторжествовала только после 1958 года, когда отец был реабилитирован посмертно за неимением состава преступления. А в газете «Neues Leben» («Новая жизнь») от 12 марта 1992 г. опубликованы списки расстрелянных немцев, среди них мой отец — Бауэр Яков Яковлевич, расстрелян в декабре 1937 года.

Как мы выжили, не знаю, наверное, помогал Бог. Весной ели крапиву, лебеду, ловили ящериц, ежей, мышей. Весной 1933 года было много ящериц, их трудно было поймать, но мы с братьями старались, пекли их на огне, делили между собой и ели. Мои братья оберегали меня, помогали маме.

Летом 1933 года нас, как семью врага народа, выселили из дома, был обыск. Нас, в чем мы были, выбросили на улицу, вещи брать не разрешили. Маме стало плохо, она упала в обморок, но к ней не разрешали подойти и помочь. В 24 часа мы должны были убраться из села. Один из солдат сунул в руки брата пиджак отца. Так начались наши скитания. Мама повесила на грудь каждого из нас талисман (священное писание) и табличку с фамилией и именем. Ночевали, где придется: в скирдах соломы, в канавах. Ели, что придется, ноги опухли от голода. Никто из родственников брать к себе нас не хотел, и это понятно — они боялись. Тогда мама решила повезти нас к своей сестре на хутор Зеленый Яр. До станции Веселый Кут добирались пешком, а как сели в поезд — не помню, помню, что мама все время молилась. Она не была уверена, правильно ли мы едем. Мы были очень голодны, и все время просили хлеба. Мама лишь плакала и молилась и говорила, что когда-нибудь Бог даст нам хлеб.

Нам повезло: в вагон вошел знакомый мужчина, и он помог нам добраться до хутора. С вспухшими животами и опухшими от голода ногами мы появились в доме нашей тети.

У них было немного муки, и тетя как раз пекла хлеб. От дурманящего запаха хлеба нам стало плохо. Мы плакали и просили дать нам кусочек хлеба. Но хлеба нам не дали, а отправили во двор — от свежего горячего хлеба мы могли умереть. Хлеб мы поели только после того, как он полностью остыл. До сих пор помню вкус и запах этого хлеба. Семья моей тети тоже бедствовала, но нас, детей, они взяли к себе и воспитывали, как своих. А мама должна была скрываться. Только в 1935 году мама узнала, что семья не подлежала раскулачиванию, и нам разрешили вернуться в Цебриково. В свой дом мы не попали, нам дали одну комнату. Во время войны нас вывезли на работу в Германию, а после войны — в Советский лагерь Кологривского района Костромской области. До конца своей жизни мама боялась людей в форме. Умерла в 1958 году, так и не узнав, что случилось с отцом.

ТИРКОВА ГАННА ІВАНІВНА

смт Овідіополь

Я та мої батьки народилися в смт Овідіополь. Я була дуже маленькою у 1933 році (1 рік), але пам'ятаю розповідь батьків про ті роки. У людей забирали все зерно: пшеницю, кукурудзу, ячмінь. Щоб якось зберегти те, що залишилось, мої батьки, та й багато других, викопали у хаті яму (щоб ніхто не бачив), в якій зберігали трохи пшениці та кукурудзи. Зерно мололи на саморобних жорнах. З муки варили кашу, в яку додавали будь-яку траву. Їли все, що можна було їсти.

Голод 1946 — 1947 років я вже сама пам'ятаю. Тоді було дуже засушливе літо, не росла навіть трава, не кажучи вже про злакові культури. Люди вмирали з голоду серед дороги. Не було ні муки, ні крупи, були випадки, коли, з'ївши м'ясо корови, люди вмирали від цього. Взимку стояли такі морози, що навіть лиман замерзав на метр. Раніше хати опалювали соломою, а так як літом нічого не виросло, то і опалювати було нічим. Школи були закриті.

У моїх батьків було 3 дітей. Батько працював на залізниці. Там він отримував 1 кг хліба на добу на всю родину, другого нічого не було. У нас була корова, яку вдалося зберегти. Сушили траву, збирали все, що знаходили в полі, самі опухли з голоду, але корову дотримали до весни. Коли вона привела телятко та почала давати молоко, наша родина ожила. Я пам'ятаю, що біля нашої хати було заготзерно, і наш собака знайшов десь лаз, пролазив туди та їв там зерно. Він був вгодований, і тато вирішив його зарізати і нагодувати нас, але в нас його вкрали та з'їли.

Люди їздили в сусідню Молдавію, обмінювали речі на продукти, дякуючи цьому і вижили.

НІКІТЕНКО НІНА МИКОЛАЇВНА

смт Овідіополь

Я зі своєю родиною у 1933 році мешкала у с. Дальник Овідіопольського району. Мені тоді було 9 років, але я трохи пам'ятаю ті роки. Батьки працювали у полі, я була маленькою, але готувала їм їжу і носила на далеку відстань. У нас, як і у всіх селян, була корова, яку з великими труднощами вдалося зберегти, і тому ми вижили. По дворах ходили представники влади, збирали лишки зерна, але людям вдавалося приховувати трохи для себе. Дуже сильного голоду не було. Люди голодували, але в нашій окрузі не було таких випадків, що людина вмирала на дорозі. Варили каші з кукурудзи, додавали в неї будь-яку траву. У полі тайкома збирали колоски. Тримали домашню птицю, других тварин. Кішок та собак не їли, я цього не пам'ятаю.

А ось 1946 — 1947 роки були дуже тяжкими. Тоді була така посуха, що нічого не виросло, та ще й зима була дуже сувора та сніжна. Люди ховали зерно, щоб наступним літом було чого посіяти. Усі пухли від голоду, багато померло людей.

ІВАНЧЕНКО ГРИГОРІЙ ЙОСИПОВИЧ

смт Овідіополь

В нашей семье было 8 детей. Родители работали в колхозе, как и большинство односельчан. Голодомора в тот далекий 1933 год в Овидиополе не было. Было голодно, но я точно знаю, что в Овидиополе с голоду умерло всего 3 человека. Люди все работали в колхозе, так как там один раз в день кормили, как раньше говорили, баландой, которую варили из проса, перловки, пшена. Ели больше всего мамалыгу, в кашу добавляли лебеду. В тот год в Днестровском лимане было очень много рыбы, благодаря ей люди и жили. Я помню, как отец посылал меня к рыбакам за рыбой. Мне тогда было 10 лет. Хлеб и кое-какие продукты выдавали по карточкам, давали 300

грамм хлеба на детей и 500 грамм на взрослого. У нас была корова, овцы. Кормов было мало, но как-то держались, хотя был период, когда корову поддерживали вожжами. И так жили все люди. По дворам ходили спецотряды, забирали излишки зерна, но не насильно, люди сдавали, кто сколько мог. Зерно, конечно, припрятывали, оставляли на «черный день». Возле Овидиополя проходила граница с Румынией, рядом была погранзастава. Может быть, поэтому у нас было более или менее благополучно.

РЕНІЙСЬКИЙ РАЙОН

СВІДЕРСЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

ветеран Великої Вітчизняної війни

Демобилизовался я в 1946 году. Из Венгрии, где стоял наш полк, ехал домой через Румынию. И по дороге узнал, что тут голод. Семью застал в жутком состоянии: истощенными настолько, что мне, солдату, видевшему на войне картины поужаснее, становилось страшно. И первое побуждение было забрать семью и вернуться в армию: меня оставляли на сверхсрочную службу. Не сделал это только потому, что часть была расформирована. Пришлось хлебнуть горя.

Мы здесь старожилы. Были трудные времена. Но до голода никогда не доходило. В 33-м году о голоде у «большевиков» (тогда так называли Россию, об Украине, как республике, вообще ничего не было слышно) мы узнавали из румынских газет. Но тогда мы думали, что румыны врут: еще бы, ведь симпатии людей к Советам становились все более явными. Теперь только понимаешь, что так оно и было, когда узнаешь правду о голодоморе и его организаторах.

Горько осознавать, что 1946 — 1947 годы тоже продиктованы тем же режимом. Ведь разрушенная войной Европа такой беды не перенесла. Спасительный «план Маршалла» не допустил этого. Сталин же отгородился от него «железным занавесом». А люди пухли от голода. Умирали. Питались собачатиной. Были случаи людоедства. И сейчас некоторым «хватает совести», чтобы спорить, правда это или преувеличено.

Приведу семейный факт. Как-то на базаре мой брат увидел человека с тяжелой сумкой. Он предлагал людям мясо по сносной цене. Брат подался к отцу, чтобы выпросить немного денег. Вернулся на рынок — купил. Принес домой, и только отец рассмотрел, что это кусок собаки. Люди не только ели собак, но уже и торговали собачатиной. Отец поругал брата, да что возьмешь с человека, голодным глазам которого может и не такое показаться. Другой факт. Страшно, когда истощенные люди падают в обморок, но страшнее другое, когда умирающие люди из последних сил добираются до кладбища сами, чтобы умереть там, боялись, что никто их не сопроводит в последний путь. Все это было. Правды не скроешь.

У тех, кто пережил голод, не может быть другого желания: это никогда не должно повториться.

ЛІНТІ ОЛЕНА ІВАНІВНА

с. Плавні

В 46-м мне было одиннадцать лет. В семье нас, детей, было пятеро. Без отца мы остались, когда младшему ребенку было, всего пять месяцев. Можете представить, какие испытания нас ожидали в голодовку.

Мама с раннего утра до позднего вечера работала в колхозе, в котором на трудодень ничего не платили. Вместо оплаты нам давали жиденькую кукурузную мамалыгу — терч. Так она называлась, потому что ничего общего с обыкновенной мамалыгой не имела — так, похлебка с горсточкой кукурузной крупы.

Как мы выжили, до сих пор, вспоминая, не могу ответить. Я была старшей, а значит няней. Но не уход за братьями и сестричками ложился на мои плечи, стремление было одно: хоть что-то найти съестное. Бегали вырывать корни папуры. Из них и виноградных косточек мололи муку. Долго, конечно, на этом мы не протянули. Мама, видя, что мы начали опухать, стала менять вещи. Чтоб нас спасти от голода, вынесла из дома все. Как-то, слава Богу, держались. А люди умирали каждый день. Помню, как их увозили на повозке. Да была это не вся жуть — по селу ходили слухи, что трупы, только что захороненные, вырывали голодные собаки: закопать поглубже у людей не было сил.

Помогал ли сельсовет людям, я не помню. Нам — нет. В школе детей подкармливали — давали чуток хлеба или каши. И тоже не нам. И вот почему. Нас считали детьми кулака. Это наш-

то отец кулак? Заклеймили его этим, тогда страшным, именем за то, что он не смог сдать хлебопоставки. В наш дом пришла неслыханная беда. После смерти папы нас буквально выгнали из дому. Стоял февраль, а мы на улице оказались в том, в чем были. Спасибо, хоть повозку дали, чтоб съехать со двора, поискать себе пристанища. Мама жаловаться не ходила, знала, что у этой власти не вымолишь сочувствия.

Так и жили у людей, имея свой и теперь уже не наш дом. Туда поселился какой-то приезжий человек.

Хорошо, что учительница у меня была чуткая. Видя, в какой рвани я хожу на уроки, расспросила меня, написала о произволе местной власти в Киев. Однажды пришли из сельсовета и притворно так сказали маме, что они не знали о том, что нас выгнали из дому. Дом освободили. Мы вернулись.

С тех пор я носила любовь к своей учительнице и к этой профессии. Дала себе слово выучиться и поступить в педагогическое училище. Своего добилась. Жизнь, можно сказать, отдала детям. Сейчас на пенсии. Но дома не сидится — помогаю хозяйству в уборке урожая. И хочу, чтобы и хозяйство, и мы все, каждая семья, каждый односельчанин, ежегодно был с урожаем. Страшнее голода ничего нет.

КАЗАНИ ПАНТЕЛЕЙ ІВАНОВИЧ

с. Котловина

Когда я слушаю выступления на коммунистических митингах, читаю статьи в отдельных изданиях с призывами вернуться к «светлому прошлому» с колбасой по два двадцать, мне становится не по себе. Нет, меня коробит не сам факт, что эти люди верны коммунистическим идеалам. Меня коробит то, что они, а это преимущественно люди старшего поколения, призывают вернуться к прошлому. Мол, тогда жилось хорошо. Люди добрые, неужели вы забыли, как на самом деле жилось? Неужели можно забыть, как людей морили голодом? К такому прошлому вы призываете вернуться?

Помню, хотя и был совсем маленьким, 1940 год — год освобождения Бессарабии от румын. Народ ликовал, встречал советскую власть хлебом — солью, надеясь на хорошую жизнь. Уж слишком всем надоели зажравшиеся румынские помещики и не в меру строгие полицейские (чуть что — дубинкой по спине). Люди и не догадывались, что спустя каких-то семь лет, жизнь под властью королевской Румынии в сравнении с той жизнью, которая у них настала, покажется воплощением того самого коммунизма, построение которого в СССР только декларировалось…

По Котловине ходили так называемые уполномоченные по заготовкам. Они нагло заходили в каждый дом, шарили по всем углам, специальными пиками протыкали землю, надеясь найти спрятанное в ямки зерно. И даже если горсточку зерна или муки находили — и это последнее забирали! А как же! План ведь надо выполнять. Слезы, мольбы, обреченных на голод людей действия никакого возыметь не могли…

Голод убивал медленно и жестоко. Люди брели по улицам, напоминая персонажей замедленного кино. Брели бесцельно, никого не видя перед собой. Падали. Кто — поднимался, а кто, упав, умирал на месте. Зима 1947 — 1948 годов выдалась на редкость снежной и небывало морозной. Это обстоятельство, принято считать, спасло от вспышек различных эпидемий. Зато к весне, когда началась оттепель, полуразложившиеся, закоченевшие трупы водружали на телеги и везли к огромной яме, которая должна была стать для жертв голодомора общей могилой. В нее трупы и сваливали. Но поскольку за день или два невозможно было отодрать со своих мест все примерзшие за холодную зиму трупы, «братская могила» довольно долгое время оставалась не засыпанной. И те котловинцы, которые, непонятно каким чудом, но остались живы, начали в буквальном смысле сползать к этой яме. И началось невиданное по своим масштабам людоедство (или точнее сказать трупоедство). Другой ведь еды не было. И это в середине «прогрессивного» и богатого на «освободительные» революции XX века! Практически в самом центре Европы! В стране, строящей социализм и коммунизм! Еще, насколько я помню, на весну 1948 года были намечены выборы в Верховный Совет. Активисты ходили по дворам, собирали подписи в поддержку того или иного кандидата. Под обещания дать кусок хлеба за подпись. Большего цинизма и представить себе невозможно.

** Опубліковано у газеті «Ренийский вестник», № 60 від 23 липня 2002 року.*

РОЗДІЛЬНЯНСЬКИЙ РАЙОН

СВІДЧЕННЯ СЕЛЯН СЕЛА ПОКРОВКА КАМ'ЯНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ РОЗДІЛЬНЯНСЬКОГО РАЙОНУ

В 1930 р. у нас в селі було засновано колгосп. Першим його головою колгоспу обрали Жеребка Григорія Агаповича. Після нього головою був Іван Захарович (прізвище невідоме). Колгосп у с. Покровка називався «Траюл-Ноу» (молд. — «Нове життя»).

Були в селі й розкуркулені. Постраждав селянин Галецку. Колгосп був створений за рахунок пасовищ, садів, виноградників та сільгоспінвентаря розкуркулених селян. Побудували сапетку для збереження кукурудзи. Оплата праці селян здійснювалась за трудоднями натуральними продуктами.

В 1933 р. був голод. Старі люди кажуть, що причиною голоду був неврожай.

Восени 1932 р. колгоспні активісти шукали по селах хліб та інший харч. Селянин з с.Покровка Возіян Гаврило Артемович (вже покійний) розповідав, що в хаті, де мешкала його сім'я, був лежак на печі, куди і заховали кукурудзу. Цю схованку було знайдено, і все забрали. Під час голоду в с. Покровка помер один селянин — Ференц Микола Іванович.

Селяни вважають, що вижили завдяки двом обставинам: по-перше, неподалік від с.Покровка знаходилася станція Роздільна, де можна було поміняти різні речі на харчі; по-друге, у дворі селянина Жеребка Ігната Агаповича колгоспом була організована їдальня, де під час голоду годували людей.

Свідчення селян села Володимирівка Кам'янської сільської ради Роздільнянського району, записані у 1993 р.

У кінці 1920-х — на початку 1930-х років почалась колективізація. На хуторі Ясному було створено колгосп «Соціалістична Молдавія». Хутори Володимирівка, Дружба, Амбросієве об'єдналися в колгосп «Червоний Жовтень». Під час колективізації постраждав селянин Цуркан Іларіон Андрійович. Його вигнали з хати за те, що не хотів іти в колгосп. У селянина Гогула Пилипа Івановича забрали корову, пару коней, підводу, а його забрали на будівництво Дніпрогесу.

В 1932 — 1933 роках був голод, але народ зумів вистояти. Врятувала станція Роздільна, де можна було обміняти деякі речі на продукти. Восени 1932 р. у селян шукали хліб. Так, селянин Додул Феодосій Іванович сховав вдома зерно, але його знайшли активісти.

Померлих під час голоду 1932 — 1933 років в селах Ясне, Володимирівка, Дружба, Амбросієве присутні на тій бесіді старожили не згадували. Здається, їх не було.

Свідчення записані у 1994 р.

ШЕВЧЕНКО ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ

с. Кам'янка

Коли восени 1930 року на хуторі Кам'янка організовували колгосп, приїхали до нас представники з району. Вони переконували селян, що колективне господарство вести краще. Селянин Муха відмовився вступати до колгоспу. Його забрали в міліцію до Роздільної і там держали 2 — 3 дні, залякували. Розкуркулений в селі ніхто не був.

В 1932 — 1933 роках був голод. Восени 1932 р. кам'янським колгоспникам дали 4 кг пшениці і 6 кг кукурудзи на 1 трудодень. А потім серед зими приїжджають уповноважені з району і вимагають здавати ще хліб. Треба було здати ще 10 тонн зерна. Через деякий час нове завдання з району — здати ще 15 тонн. Селянину Волошину все ж вдалося обманути владу. Він насипав в діжку на 50 відер кукурудзу, зверху поклав клейонку і положив квашену капусту та прес. Хліб збирали представники райкому, голова сільської ради, колгоспні активісти.

Під час голоду 1932 — 1933 років більше всіх бідувала сім'я Павленко. Серед членів цієї сім'ї були пухлі від голоду. Померлих під час голоду не було.

ХОМЕНКО (СКРУПСЬКА) ВІРА КОСТЯНТИНІВНА

жителька (нині покійна) с. Тамарівки (зникло в 1967 р.)
Кам'янської сільради Роздільнянського району

Урожай 1932 року був непоганий. І ось представники радянської влади періодично приходили до селян і вилучали урожай по частках. В Тамарівці жила сім'я Карпових. Ці люди сховали в

подушку вузлик кукурудзи і активісти його знайшли. Дуже допомогли тамарівським селянам обіди, які влаштовував колгосп ім.Фрунзе. Обіди, що варилися на колгоспній кухні, роздавалися по хатах. Завдяки цьому ніхто під час голоду 1932 — 1933 років в Тамарівці не помер.

Свідчення жителів Камя'нської сільради записав вчитель історії загальноосвітньої школи І — ІІ ступенів с.Кам'янка Роздільнянського району Єфимов Геннадій Вікторович.

САВРАНСЬКИЙ РАЙОН

МОРОЗ ТЕРЕНТІЙ ПИЛИПОВИЧ

Герой Радянського Союзу

с. Полянецьке

Тяжкий то був час. Нас у сім'ї п'ятеро: тато, мама і троє дітей 1921, 1924 (я), 1926 років народження. Як стало голодно, ходили ми і багато інших людей під с. Глибочок (сусіднє село — 8 км, колись була панська садиба), і якщо траплялась скотина, яку вже кинули додихати, ми її дорізали, ділили на куски, мама варила, і так харчувалися. А навесні зовсім скрутно стало. Рвали лебідку, сушили її, товкли в ступі і пекли з них млинці. А коли все з хати повимітали, чую, мама з татом говорить: «Як будемо жити? Що їсти? Дітей їсти? Старшого не можна — якщо батька не стане, він опора сім'ї, менший — ще малий, залишається середній». І тут мама як кинеться мені на шию: «Умру, а дитини не дам!» І все ж таки я довго боявся заснути. Бо були такі сім'ї, де їли дітей. І на вулицю виходити батьки не дозволяли, щоб чужі люди не схопили та не з'їли.

А десь у травні зачахли тато. Винесли, викинули у вишняки. А потім і мама померла. Мене з меншим братом забрали у притулок. Давали там юшку, якось трималися. А потім перевезли нас у дитячий будинок у с. Саврань.

ЯКОВЛЕВА ЛІДІЯ ОНИКІЇВНА

с. Концеба

У 1933 році я була мала, але дуже пам'ятаю те тяжке горе. Прийшла до нас до хати комісія, все позабирала з продуктів, була в горщику квасоля — і ту забрали. Мої рідні вмирали з голоду. З нашої сім'ї нікого не зосталося, тільки я.

Я не знала, що мені робити. Та були ще і в нас такі люди, що в них у серці жеврів вогник сердечності. Вони ходили по хатах і забирали дітей-сиріт у патронаж. Забрали й мене. Нас було там дуже багато. Різного віку. Нам давали їсти, хоча й мало. Правда, пізно почали збирати, і багато діток вже були такі, що ніщо не могло їх врятувати. Помирали менші дітки по одному і по двоє на день. Я трохи старша була, то мене заставляли, щоб я їх виносила в сарай. І там вони лежали до приходу того чоловіка, що забирав їх до ями. Із тих, що були в патронажі, вижило всього 26 чоловік.

ТУПКА ЛІЯ ПИЛИПІВНА

с. Концеба

Виламали двері нашої хати, і увалився гурт сердитих людей. Від мене і старшої сестрички видерли клунок пшениці і забрали. Ми дуже кричали, в хаті більше нічого не було, а ми їсти хотіли. Я чудом вижила. Ходила до школи. В школі давали по черпаку баланди — так тоді називали ту юшку, бо вона була ледве сива. Ми знали, що голод зробили ті нелюди, що пролізли до керівництва. Їхні діти бігали, гралися, а ми ледь пересувалися, худі, лише шкурка була і кісточки. Ходили обірвані, не було чим прикритися. До школи ходили не вчитися, а за тим черпаком «баланди». Що було за навчання, як хочеш їсти? Це були не діти, а тільки тіні. В один клас ходила дівчинка голови колгоспу, вона носила до школи по пляшці молока і млинчики. Я хотіла їсти і з такою жадністю крала у неї. Та скоро вона помітила і носила їжу коло себе.

Із нашої сім'ї помер тільки брат, а я, сестра і мама вижили. У нас була корова, мама нею орала, за це давали по кусочку хліба, сестра копала і теж мала кусочок хліба, вони приносили і мені. У нашому селі померло дуже багато людей, переписати усіх їх не можливо. Був один чоловік, який возиком звозив мерців на цвинтар і кидав у ями. Таких могил було декілька.

КРАВЕЦЬ ІВАН ДМИТРОВИЧ

с. Осички

Я — 1923 року народження. Я до цього часу не переношу запаху акації. Тоді, у 33-ому, мама із акацієвого цвіту пекла плацики, домішувала інших бур'янів, щоб ми не повмирали з голоду. А до цього лиха прийшло в нашу сім'ю ще одне. Батька почали переслідувати. Він не хотів вступати в колгосп, а коли почали створювати із активістів бригади, які повинні були забирати у людей хліб, — теж відмовився. Батько вимушений був виїхати до Ленінграда. Нашу сім'ю вигнали з хати просто на вулицю і навіть рідні заборонили нас приймати. Батько повернувся, щоб якось підтримати нас. Але не надовго — його забрали і відправили на Біломорканал. Ми його більше не бачили. Нам доводилось дуже важко. Я десятирічною дитиною пішов працювати в колгосп. Там працюючим давали по ковшику баланди. А за те, що я працював на полі двома кіньми, давали ще пів ковшика. Отак і вижив.

А деякі твердять: не було цього. Як же не було? Адже є живі свідки. Я зараз на нашому кладовищі можу показати те місце, куди звозили в одну яму померлих від голоду... А отой Біломорканал, розповідав потім батьків товариш, встелений людськими кістками.

ГРИГОРИНА ГАФІЯ ВАСИЛІВНА

с. Кам'яне

Я з 1905 року народження. Не можу без сліз згадувати події 1932 — 1933 рр. Голодомор був страшний. Люди від голоду переставали бути людьми: їли котів, собак. Ніколи не забуду, як я забігла до хати своїх недалеких сусідів і побачила, як з казана стирчить дитяча рука. То була рука хлопчика, якого я знала. Господи, як же можна було довести людей до такого?! Хіба не можна було чимось зарадити? Хіба нічим не можна було допомогти? Адже голод був не на всій землі. Це мучилися так ми, українці. А за що ж, Господи?

МАРАХОВСЬКА МАРІЯ СЕМЕНІВНА

с. Гетьманівка

Я — 1916 року народження. Пам'ятаю все — як пухли люди від голоду, як тачками вивозили по 5 — 6 померлих на кладовище і скидали в одну яму. Скільки рідні моєї вимерло тоді! Скільки моїх односельчан пішло на той світ! Ой важко все те згадувати... Зараз аж не віриться, що таке могло бути. А люди роботящі які у нас. Весь вік біля землі працювали, всіх годували. Колись про те нещастя і говорити не можна було. І всі мовчали, бо боялися — горя і так зазнали чимало. Це тепер про все можна розповідати. Тільки померлих уже нічим не повернеш...

Свідчення І.Д.Кравця, Г.В.Григориної, М.С.Мараховської записані працівниками районної газети «Сільські новини». Опубліковані в райгазеті від 22 листопада 2003 р.

СТРОЧКОВСЬКА ЛЮБОВ КАЛЕНІВНА

с. Неділкове

Пам'ятаю осінь 1932 р. Недалеко від нашого села і мого дому був лісок. Називали його «Попова стінка.» Там росли різні дерева. Гарно було. Ми, діти, любили цей лісок, бігали туди гратися. Росли в лісі й віковічні дуби. Нас багато збиралося, чіплялися за руки, щоб обійняти такий дуб. Раніше ми збирали там жолуді й годували ними свиней, а цей рік ми збирали жолуді для себе самих. Їсти не було що. Ми обчищали жолуді, мама варили їх в печі, а тато тер в макітрі, бо були дуже тверді, а тоді мама пекла млинці. Проковтнути ці млинці було дуже тяжко. Буряк, квасоля були святковими блюдами.

Навесні 1933 р. на деревах не встигали розпускатися листочки, як люди їх обривали і з'їдали. Потім пішла свиріпа, калачики. Ловили і їли жаби. Пам'ятаю, прийшов до нас хлопчик 13 — 14 років і каже, що вмирає його мама. Моя мама дала йому буряка, квасолі. А наступного дня він прийшов і сказав: «Мама з'їли і дух затаїли». Їх сім'я складалася з п'яти душ: Свідерський Марція та його дружина, діти — Марія, Дмитро, Іван. Всі вони повмирали.

Запам'ятався ще такий випадок. Недалеко від нас жила сім'я Межуровського Афанасія. Батько, мати, син і дочка. Першим помер син, потім батько. Його в хаті одягли, нарядили і стали чекати, поки приїде підвода, що збирала покійників, і забере його. Але майже тиждень ніхто не

під'їжджав. І тоді мати з дочкою винесли його на вулицю і положили під плотом, накрили саваном, і він ще довго лежав там, поки його не забрали. А ми, діти, йшли до школи і бачили цього покійника. Нам було страшно. Часто доводилось бачити і чути, як селом їде підвода, підбирає мертвих і напівмертвих людей і везе на кладовище, де їх хоронили всіх в одній ямі. Бувало, ями не загортали, бо мали знов привозити померлих.

Пригадую, як тоді по хатах ходили агенти-активісти, шукали хліб, лазили по горищах, в хаті шпигали, під штандартами, під ліжком, навіть в горщик заглядали і витрушували з нього їжу. Але серед цих активістів були і хороші люди. Поліз один з них до нас на горище шукати зерно. Зліз, його й питають: «Що там?», а він і каже «Нічого. Хоч посвищи». А там був клумачок кукурудзи. Тато мій був дуже вдячний за те, що він нічого не сказав.

Коли я ходила до школи, дітям давали чай, заварений вишнею, дуже гарний, і кусочок кислого хліба. Але давали не всім дітям. Я в той список не попала, бо ми ще не були в колгоспі. Я слинки ковтала, дивлячись на той чай. Не знаю, чи був він солодкий. В класі під час переклички часто виявлялося, що хтось не приходив до школи. Кажуть: «Він помер». Був в нашому класі хлопчик Задорожний Володя. Хороший такий, гарно навчався. Одного разу і він не прийшов до школи — помер. Він довго ввижався мені, а також його пуста парта.

Ніколи не було на нашій землі стільки сиріт, як після голоду 1932 — 1933 рр. Дитячі притулки, патронати, розподільники густо вкрили нашу землю. Але в цих закладах ще треба було вижити. Багато про ці страшні роки уже сказано і ще можна сказати, але з кожним днем живих свідків залишається все менше і менше. Народна пам'ять — найдостовірніше історичне джерело. Прийдешні покоління повинні знати правду, якою б гіркою вона не була.

Свідчення Л.К.Строчковської
записала ***Софія Вікторівна Жирун*** *у 2007 р.*

ВІЖАНОВА ОЛЬГА ФЕДОРІВНА

с. Дубинове

Хлібозаготівлі вели комітети. До складу одного з них входив мій батько. Але він не був такий жорстокий, як інші. Він заздалегідь ішов по людях і попереджував про обшуки. Члени комітету ходили з шпичками, обшукували землю, обстукували груби, стіни, адже люди закопували, замуровували зерно, крупи куди хто міг… Я — 1925 року народження і добре все це запам'ятала.

ГОРАШ ФЕДІР ОСТАПОВИЧ

голова сільської ради в 60-х роках

с. Дубинове

В 1932 — 1933 рр. в с.Дубиновому було чотири колгоспи: ім. Леніна, ім. Сталіна, ім. Ворошилова, «Червона зірка», налічувалось 960 дворів. На кінець 1933 р. залишилось 300 (на сьогоднішній день в селі нараховується 560 дворів). За 1932 — 1933 рр. в селі було репресовані жителі 270 дворів. Школа не діяла, дітей колгоспників збирали в один клас, вчили ставити свій підпис, на обід їх годували.

ТКАЧ НАДІЯ СИДОРІВНА

с. Дубинове

Я — 1925 року народження, добре пам'ятаю, як розкуркулювали нашу сім'ю. Коли почалася колективізація, батько віддав у колгосп пару коней, борони, плуг і взагалі все, що мали. Почалася ця страшна хлібозаготівля, і мій батько заховав у річечці мішок пшениці, сказавши мамі, що так вона зможе нас прогодувати. Вночі зайшли до хати чотири чоловіки і заарештували мого батька. Вранці нам приставили охорону, щоб мама нічого не заховала.

А на початку березня вигнали нас із хати: «Ідіть, куди хочете !», а хату закрили на замок.

Оселились ми в пустій хаті моєї покійної бабусі. Маму і старшого брата примушували йти на роботу, будувати будинок культури, який будували з куркульських хатів, в т.ч. з нашої. На будівництві брат знепритомнів з голоду, його винесли надвір і покинули. Він очуняв і прийшов до дому, а надвечір помер. Мама спухла з голоду, і її забрав до себе хрещений. Казала мама, що в сусідніх селах було легше жити. Школи справжньої не було. Дітей збирали в одній великій хаті і вчили ставити підпис. Водили їх на обід, а мене не брали, бо я куркульська дочка. Мені теж хотілось їсти, і вчителька потай приносила мені шматочок пляцика.

БЕНДАС ЛЮБОВ ГАВРИЛІВНА

с. Дубинове

У 1932 р. мені було 12 років. Пам'ятаю, що хлібозаготівлі велись дуже жорстоко. Забирали абсолютно все. Бувало, ховали трішки зерна чи крупи під голову немовлятам — і те знаходили. Випадків людоїдства було досить багато. Трапилось навіть таке, що жінка з'їла свого сина, а голову сховала у грубі.

СОКОЛОВА ЄВДОКІЯ ІВАНІВНА

с. Дубинове

Я — 1927 року народження. У 1932 — 1933 рр. моя старша сестра ходила до школи. В неї була шерстяна хустина і черевики, але незабаром у неї все відібрали, і вона, як і я, була вдома. Випадків людожерства було безліч. Була одна жінка, яка ховалась в бур'янах, і коли проходили діти, вона ловила їх і їла.

ЗБРИЦЬКА РИММА СЕМЕНІВНА

с. Дубинове

Я — 1908 року народження. Пам'ятаю страшні 1932 — 1933 роки. В ті роки людей в селі було багато. Людей примушували ходити на норми. Ніяких продуктових пайків не видавалось. Лише тим, хто робив на полях, видавали по 400 г зерна. Хлібозаготівлі велися дуже жорстоко. Активісти ходили зі шпичками, протикували все: і город, і подвір'я, і підлогу в хаті (тоді підлога була земляна). В 1933 р. врожай був поганий, а до того ж все забрали. Їли ми кропиву, лободу, цвіт акації. Випадків людожерства було багато. Тоді ж пропав мій двоюрідний брат.

ЮРЧЕНКО ІРИНА

с. Дубинове

Саме в ці 1932 — 1933 роки померли мої батьки. Мені було лише 7 років. Я ходила до ясел, там давали їсти хоч якогось супу.

ЛАНКІНА ОЛЬГА СПИРИДОНІВНА

с. Дубинове

Добре пам'ятаю (я — 1924 р.н.), як батько заховав в коморі трохи пшениці. А комісія прийшла і знайшли. Забрали все, а нас вигнали з хати. Батько пішов на заробітки, а ми з мамою жили в чужих хатах, бо нашу розвалили. Їли бур'яни, жаби.... Коли батько повернувся, приніс вузлик цукру. Але активісти прийшли і все у нього забрали. Через декілька днів батько помер. Мама з старшою сестрою ходили в лісгосп, бо там давали трошки зерна. Потім помер брат. А ми перебрались жити в с.Луполове, що на другому березі р.Південний Буг. Там було набагато легше жити. Коли це все закінчилось, ми повернулись.

Свідчення жителів с.Дубинове записала у 2007 р. Інна Денисюк, учениця 11 класу Дубинівської загальноосвітньої школи Савранського району Одеської області.

ТАРУТИНСЬКИЙ РАЙОН

АНІСІМОВА (ур. МАРТИНЕНКО) ФЕНЯ МИХАЙЛІВНА

смт Тарутине, кол. жителька с. Ново-Григорівки
Вознесенського району Миколаївської області

Будучи 7-летним ребенком в 1932 — 1933 годах, помню, что мама после операции постоянно болела, и бабушка помогала маме присматривать за мной и 8-летней сестричкой. Помню, что было очень голодно. Однажды бабушка, сестричка и я пошли на сожженное поле (кто поля сжигал и зачем, не помню) собирать колоски. Там, где были балки, колоски не сгорали дотла, их мы и собирали. Мы собрали в подолы фартуков колоски, но вдруг приехал на коне человек в

черном: в черной кожаной куртке, черном кожаном берете и с плетенной кожаной плеткой — таких людей называли чекистами. Лошадь встала на дыбы, мы испугались, и бабушка спрятала нас за спину и стала с ним ругаться, что детям нечего есть, но чекист не уехал с поля, пока мы не высыпали с фартуков колоски и не ушли. Бабушка достала из дальних карманов нижних юбок 2 маленьких кусочка сахара и дала нам, чтобы мы не плакали. Потом она нас отвела к бабке пошептать нам от испуга, так как мы очень испугались.

Еще помню, что приходили забирать из дома зерно, не только у нас, но и у других. Мой папа очень верил в сны. Однажды ночью ему приснилось, что пришли забирать зерно, он тут же с мамой встали, выкопали во дворе яму и спрятали мешок (больше у нас не было) с зерном, присыпав сверху коровьим кизяком. Помню, у нас была русская печь, одна часть которой обогревалась, а другая нет, на ней мы лежали. Пришли мужчины, выгнали нас с сестрой с печки, разломали ее, но ничего не нашли, так как родители спрятали зерно во дворе.

Когда все поутихло, отец каждый вечер доставал с ямы маленькую мисочку зерна, и мы растирали его приспособлением из 2 камней. Помню, бабушка и мама варили нам похлебку из перетертых семян травы «штира» и из зерен подгоревших колосков (иногда бабушке удавалось приносить их).

Эти события происходили в с. Ново-Григорьевка Вознесенского района Николаевской области.

Спогади АНІСІМОВОЇ Ф.М. записала
начальник архівного відділу Тарутинської райдержадміністрації ***Д.Голубей****.*

АБРАМОВА ВІРА ЯКІВНА

смт Тарутине

Слышала по радио о голодоморе и хочу поделиться своими воспоминаниями, т. к. сама пережила этот голодомор.

Я, Абрамова Вера Яковлевна (дев. Беляева), 1923 года рождения. Русская. Родилась в с. Большая Бабка Старо-Салтовского района (ныне Чугуевского) Харьковской области. В бабчанской школе прозанималась первые три года. Затем началось то, что, честно сказать, рука не поднимается писать — настолько все было ужасно скверно. Хотелось бы все забыть прошлое, так как события текущих лет припорошили драматические действия тех лет. Но вот Промысел Божий своими откровениями нет-нет, да и возвращает меня в гущу этих драматических лет — видимо, велит сделать зарубки на носу.

Родители мои были потомственные крестьяне, числились в то время в середняках. В хозяйстве была лошадь, корова, 12 штук овец. Отец был по тому времени грамотный, так как окончил сельско-приходскую школу. Детей было одиннадцать человек, я — самая последняя.

Началась всеобщая коллективизация. Отцу предложили записаться в колхоз. Он отказался. Решил работать на своем наделе земли. Но не тут-то было. Его решили раскулачить. Пришли и забрали лошадь, корову, овец и выгнали семью из собственной хаты. Есть было нечего. К тому времени осталось уже четверо детей. Это было в 1929 — 1931 гг. Отец уехал в г. Харьков, а мы с мамой за ним. Так начались наши мытарства. Отца не посадили в тюрьму, как других, потому что не за что было, он ведь на кулака не тянул, а семью сделали нищей. Денег нет, на работу не принимают, т.к. справки из сельсовета не дают. Жить негде, голодные и холодные. Без слез не могу писать. Ночевали на улице, на вокзале всей семьей, как ненужные, негодные изгои.

Началась тотальная голодовка. Люди начали пухнуть с голоду. Чтобы меня сохранить, родители решили отдать меня в детский дом, который был битком набит детьми, а принимали только детей, оставшихся без родителей. Мне было 9 лет. Я вынуждена была отказаться, отречься от своих родителей. Кормежка была никудышняя. Хлеба давали 200 г, а за коммерческим хлебом стояли люди в очереди. Потом напьешься воды и пухни. Продавать нам было нечего, всевластвующие забрали, что было. Детей к тому времени было уже четверо, я самая младшая. Сестра, старше меня на пару лет, пошла домработницей к евреям.

В детдоме было очень плохо. Весьма мизерные были порции хлеба и каши, всюду обворовывали детей. Многие дети болели дизентерией, и не помню, чтобы их кто-то лечил. Так и умирали. Все выносили трупики из изолятора. Я была маленькой, но, помню, испугалась и все думала, как удрать оттуда. Все время дети были голодные. Детдомовские дети ходили летом в темных маечках и трусиках. В такой форме далеко не убежишь — люди все равно возвратят, и будешь наказан. Поэтому я за пайку хлеба у другой девочки выменяла платьице, переоделась и во время «мертвого часа» шмыгнула домой, т.е. искать родителей. К тому времени в 1932 году мама уже

работала на засолочном пункте, где шла заготовка овощей и фруктов на зиму. Увидев меня, она заплакала и больше меня не отпускала от себя. Отец со временем устроился на работу, и нашли кое-какую квартиру на периферии города.

Голодовка и коллективизация — это очень страшный промежуток времени, врезавшийся в мою память, который я не забуду до конца моей земной жизни. Я не углубляюсь в политические и экономические причины этой трагедии. Есть истина, которую просто нужно понимать.

В 1933 году, в феврале месяце, мой отец был направлен в рабочую командировку в Днепропетровскую область (село забыла). Он уехал на пару дней раньше, а мы с мамой добирались поездом. На вокзале мама ушла купить билеты, а я внимательно разглядывала находящихся там людей и видела такую картину: лежат мертвые дети на лавках, на полу разных возрастов: и маленькие, и большие, и взрослые. Люди спокойно переступают через эти трупики. Мне стало страшно и жутко. Я начала плакать. И когда мама подошла с билетом и спросила, чего я плачу, я ей сказала, что я думала, что ты меня здесь оставишь, и я умру, как они. Это ужасно. Люди на ходу падали от изможденія и бессилия и тут же умирали. Тов. Сталин на X съезде указал на то, чтобы покончить навсегда с нищетой в деревне путем сплошной коллективизации на селе. В этом государственном мероприятии обнаружились прорехи, недочеты в практике колхозного строительства. 2 марта 1930 г. была опубликована на страницах «Правды» статья Сталина «Головокружение от успехов», в которой он предупреждал всех тех, кто увлекался успехами коллективизации, впал в грубые нарушения, ошибки, отступая от линии партии.

Но нам, грешным, от этого не легче стало. Потом начались сталинские пятилетки, выжимание последних соков с рабочего класса и крестьянства. Мы жили в Харькове, где я окончила среднюю школу № 23 и уже после войны в 1944 году поступила в Харьковский государственный университет им. Горького. Окончила в 1949 году по специальности биолога (генетика и селекция растений). За недостатком учительских кадров комиссией по распределению выпускников была направлена на работу в среднюю школу пос. Чернянка Курской области. Вышла замуж за студента юридического института в 1949 г. По его направлению я попала в Измаильскую область. В 1951г. приехала в п.Тарутино, в Тарутинскую среднюю школу, где и проработала до пенсии до 1981 г. Имею 3 сыновей и 5 внуков. Муж, инвалид 2-й группы, умер в 1992 г. Проработав в тарутинской школе более 30 лет, была выбрана делегатом съезда учителей Украины (одна из всего района) в 1959 году в октябре месяце. На ниве просвещения была награждена государственным орденом «Знак Почета» в 1960 г., за что и получаю сейчас с января 2003 года повышенную пенсию. Вручение ордена состоялось в г. Киеве командиром партизанского отряда т.Ковпаком. Я являюсь ветераном труда, а также и ветераном войны, т.к. в войну работала в госпитале.

ВИШНЕВСЬКА (ВАРИВОДА) МАРІЯ

смт Тарутине, кол. жителька м. Бершадь Вінницької області,

Я — 1928 года рождения. Наша семья состояла из 5 человек: отец, мать, сестра Неля, 7 лет, и двоюродная сестра — сирота 15 лет. Отец работал механиком на мелких предприятиях, мать — домохозяйка швея, шила на швейной машинке людям одежду.

Во время голода мать вынуждена была обменять машинку, свадебные украшения, золотые кольца и серьги на продукты. Помню, однажды мать принесла свеклу, но мы были такие голодные, что не могли дождаться, чтобы мать ее помыла и сварила, мы ее грызли сырую и немытую, как яблоки. Помню, приходили к нам домой за налогом (не знаю, за что). Так как не было чем платить, представители власти сняли с вешалки и унесли пальто двоюродной сестры-сиротки.

Спогади ВИШНЕВСЬКОЇ М.Т. записала начальник архівного відділу Тарутинської райдержадміністрації Д.Голубей.

ТАТАРБУНАРСЬКИЙ РАЙОН

ГЕТЬМАНЕЦЬ КАТЕРИНА ФОКІВНА

с. Тузли

Ті два важких голодних роки запам'ятались мені на все життя. На той час мені виповнилося 20 років.

Весна 1946-го року була засушлива. Посіяли зерно в суху землю з надією, що пізніше підуть дощі. Майже щодня збирались хмари, та жодна краплина не впала і не зросила виснажену землю. І всі зрозуміли, що настав голод.

Люди боролись з голодом, хто як міг. Одні йшли на заробітки в Західну Україну, щоб привезти звідти продукти, в основному картоплю. Інші збирали сіль на лимані і возили її продавати за десятки кілометрів від села. Багатьох жителів нашого села врятувала ця сама сіль від смерті. Важко доводилось її добувати, а особливо відправляти в другі райони — село Павлівку Арцизького району, село Фурманівку. Хто не мав коня — той тягнув візок вручну. За шматок хліба люди виносили з дому все, що мали: посуд, одяг, знаряддя праці та інше. За церквою був великий базар. Сюди приходили наші односільчани і жителі сусідніх сіл. Одного разу бачила, як помер один чоловік, так і не розпродавши свої пожитки. Кажуть, що такі випадки траплялись часто. Хто не мав на що виміняти шматок хліба, той просив, щоб добрі люди дали так.

Якось в селі з'явилась дівчинка років 10 — 12. Ніхто не знав, звідки вона прийшла, чи були у неї батьки, — дівчинка була німою. Люди приймали її на ніч, годували, жаліли, як могли. Останній раз її бачили, як вона зайшла в будинок, де жили дуже бідні люди. Після того в селі цю дівчинку більше ніхто не бачив...

Найстрашніше те, що голод наполовину був штучним. З людей стягували великі податки, непосильні для багатьох. Уповноважені ходили з хати в хату і відбирали ті невеликі запаси, які могли б врятувати людей. Вважаю, що це була одна із головних причин, що привела до масового вмирання населення нашого краю.

** Спогади К.Ф. ГЕТЬМАНЕЦЬ записані* ***Назаренко Р. П.*** *4 лютого 1996 року.*

ЖАН МАРІЯ СЕМЕНІВНА

с. Жовтий Яр

Ужасно даже через полстолетия вспоминать те трагические месяцы, которые мы пережили. Страшное слово «голод» мы впервые услышали от стариков весной 1946 года, когда над зеленеющими полями стали проноситься суховеи. Солнце нещадно жгло озимые. Некоторые жители выгоняли скот и выпасали посевы, чтобы хоть скот спасти, поддержать. А многие, в том числе и мой отец, надеялись на благодатный дождь. Но его все не было и не было, а земля с каждым днем становилась все чернее, и к лету нигде и травинки не осталось. Люди всё отчётливее понимали трагизм надвигающейся катастрофы. Поэтому стали припрятывать зерно и постепенно вырезать на пропитание скот, понимая, что поголовье не сохранить.

И, возможно, жертвы голода не были бы так многочисленны, если бы не поставки зерна государству. Год выдался неурожайный, но это никого не интересовало. Специально созданные бригады совершали подворные обходы и отбирали найденные запасы зерна: продовольственного, фуражного, семенного — в счет поставок за землю. Поэтому те, кто сумел и успел надежно спрятать зерно, пережили голод легче.

К осени — зиме скудные крестьянские запасы иссякли, и костлявая рука смерти стала косить людей днём и ночью. Пухли от голода старики и дети, мужчины и женщины. Спасаясь от голодной смерти, десятки жителей села ринулись в Западную Украину на заработки. Дорога была дальней и трудной: ехать приходилось на таварняках, по дороге обворовывали, да и зима 1947 года выдалась на редкость холодной, с обильными снегами. Многие отмораживали ноги, руки и остались калеками. Но ничто не останавливало голодающих: ни лютый мороз, ни трудности пути. Наша односельчанка Давид Анна Афанасьевна оставила дома трёхмесячного ребенка и уехала на заработки, потому что не могла спокойно смотреть, как пухнут от голода дети. Муж не решался ехать. И тогда уехала она, но домой больше не вернулась. Не вернулись и Кришмарин Федор, и Петренко Яков, и многие другие.

Несладко было тем, кто остался дома. Гонимые голодом люди решались на все. Одни шли в дома к тем, кто еще имел кое-какие запасы и не опух, и настойчиво выпрашивали что-нибудь поесть. Помню, как однажды к нам пришла мамина кума с уже огромным от голода животом и прямо так и заявила:

-Что хотите делайте, но я с голыми руками от вас не уйду. Или умру у вас, или чего-нибудь детям отнесу. Что можете, хоть самую малость, а дайте.

И мама выделила ей, уже не помню что. Другие же занимались воровством. Днем спали, а ночью воровали, варили и ели. Умирать никому не хотелось. Но смерть поджидала людей повсюду: в доме, во дворе, на улице, на поле. Доведенные до отчаянья, люди ели трупы лошадей, собак, кошек и т. п. И тогда зимой 1947 года власти организовали двухразовое питание в виде похлебки и стограммового кусочка хлеба. Были случаи, когда люди не признавались о количестве умерших в семье, чтобы получить двойной паёк. У Ефимии Кобзы, например, было четверо детей. Трое умерли, а самая младшая, которой старались уделить чуть больше, еще держалась.

И тогда мать спрятала мертвых в дальней комнате, а полученным на четырех пайком, откармливала младшенькую и питалась сама до тех пор, пока не узнали. Только благодаря этому и выжили. Но такие случаи были не единичны.

И тогда сельский совет организовал мужчин покрепче. Им дали подводу, и они обходили дома, забирали мертвых и хоронили в общих ямах-могилах, уточняя, таким образом, списки на паёк. Днем люди, имеющие кое-какие запасы, сидели в основном взаперти. А кушать садились не за стол, а на землю, чтобы никто не подсмотрел. Мы тоже так делали.

А когда чуть потеплело, я с сестрой Ниной и соседкой Катей ходили на лиман за солью. Лиман обмелел и вдоль берега осталась полоса соли. Мы собирали соль в мешки, отвозили домой, а потом ведром носили в Татарбунары и обменивали на продукты.

Страшные времена мы пережили, но еще и сегодня содрогаемся от тех ужасов, еще и сегодня болят наши души, изведавшие горе до конца.

МІСЕРЖИ ПЕТРО ТРИФОНОВИЧ

с. Дмитрівка

Отца моего забрали в 1945 году на работы в Донбасс, поэтому голод мы пережили с матерью и братом. Я родился в 1935 году и хорошо помню то время. А время было трудное. В школе варили баланду из отрубей. Мать ходила на работу, в колхозе копала, чтобы получить паек — 100 грамм мамалыги. Я с братом ловили на полях сусликов (по 10 — 15 шт.), чтобы мать, прийдя с работы, могла их испечь и было что поесть вечером. По заборам ловили воробьев — это был завтрак. А в обед мы бегали к матери, и она делила на троих свой паёк. Мы ломали его на три части и ели.

Один раз получилось поймать приблудившуюся собаку. Мы зарезали её и съели, и на несколько дней обеспечили себя едой.

Собирали кус-кус (земляной орех). В поле долго искали его, но когда находили — было много радости. Искали норы и запасы мышей, забирали оттуда зерно, которое было запасено мышами на зиму.

Многие из моих родственников умерли тогда от голода: мой дядя, двоюродная сестра, племянница — прямо в люльке умерла, а её брата забрали в детдом с. Михайловка, и он выжил. Люди в то время умирали прямо на улице, были созданы специальные бригады с подводами. Они ходили по улицам и собирали мёртвых, вывозили их хоронить на окраине села. За эту работу они получали паёк.

Записано 28 лютого 1992 року.

ЮЩЕНКО ВІКТОР ІВАНОВИЧ

с. Баштанівка

Я хорошо помню голодовку 1946 — 1947 гг. Наша семья состояла из 5 человек: отец — Ющенко Иван Наумович, 1916 года рождения; мать — Ющенко Ольга Романовна, 1943 года рождения; дочь — Ющенко Кристина Ивановна, 1941 года рождения; сын — Ющенко Яков Иванович, 1943 года рождения, и дочь — Ющенко Валентина Ивановна, 1945 года рождения.

Помню, как в 1945 году отец вернулся с фронта. Мы были единоличниками, имели свою землю, а обрабатывать не имели возможности, было у нас пара коней, плуг и другие орудия труда, но в те годы была засуха, неурожайные годы, и было очень тяжело.

Отца и сестру Валю голод приковал к постели, они были опухшие от голода. В 1946 году нашу семью постигло горе — от голода умерла старшая сестра Кристина и меньший брат Яков.

Отец долгое время болел и уже на грани смерти был. Мать сказала нам, что нечего кушать, сняла ковер со стенки и пошла пешком в Измаил на базар, чтобы обменять ковер на зерно. Мать наказала мне: «Смотри за отцом и сестрой». Прошло где-то дней восемь, когда она вернулась домой с кружкой зерна, зерно смолола и сварила бульон.

Вспоминаю, как я и другие соседские ребята ходили по полям, копали земляные орешки, разные корни собирали, приносил домой, мать их варила, и мы кушали.

Помню, как отец сказал мне: «Иди на нашу землю, лови там сусликов и приноси домой, будем их варить и кушать. Я каждый день ходил в поле и ловил по 2 — 3 суслика. Приду домой довольный, что принес сусликов — значит, я накормлю нашу семью. Отец выздоровел и сестра Валя тоже. Помню случай, когда мы собирали семя травы (курай), просевали, перетирали на муку, и мать пекла нам лепешки.

В 1947 году случилась другая беда. Мать заболела тифом, и ее отвезли на подводе в село Струмок в больницу, долгое время мать болела, а мы дома сами с отцом варили, хозяйничали.

Помню, уже в конце 1947 — в начале 1948 г., отец пришел домой, и принес два кусочка хлеба и сказал, что этот хлеб дает государство на каждого ребенка до 10 лет — по 100 граммов. Тогда я впервые видел настоящий хлеб, и все мы были рады этому хлебу. Отец взял нож и порезал всем по кусочку хлеба.

В начале 1948 года отец пришел домой и говорит, что мы вступаем в колхоз. В колхоз сдали пару коней, подводу, плуг, веялку, бороны, котки, доску кремневую, крупорушку и др. 1948 год был урожайным, уже был хлеб, мы себя почувствовали более достаточными с хлебом. В этом же году в сентябре месяце я пошел в первый класс.

ВАТАМАНЮК КАТЕРИНА ФЕДОРІВНА

с. Борисівка

Голод 1946 — 1947-го… Вечерами сижу с невестками, вспоминаю и вспоминаю, рассказываю о своей жизни. Нелегкое было мое детство (у нас было семеро детей), но самое трудное время — 1946 — 1947 годы, когда был голод. Я была замужем, детей не было. В 1946 г. был неурожай, а запасы продуктов забирали немцы, которые уходили с нашей территории, а когда пришли русские, то определили большие налоги, и нам ничего не оставалось. Люди начали голодать, пухли и умирали от голода. У нас была корова, но становилось все тяжелее и тяжелее, и мы с мужем решили продать корову и уехать в Белоруссию. Раньше нас туда уехала свекровь (она оттуда родом) и младшая сестра мужа, там люди жили нормально, урожай у них был. Собрались мы, доехали до станции Жмеринка, а дальше нас не пустили, и мы направились в Молдавию. Там еще можно было жить, хлеб был, все, кто уехал в Молдавию из односельчан, — все спаслись от голода. Доехали до Кишинева на вокзал. Там в это время была большая стройка — немцы-пленники строили здание железнодорожного вокзала. К нам подошел мужчина, и узнав, что мы ищем работу, взял нас на стройку, где он был бригадиром, устроил нам жилье из досок, там мы жили две недели. Это был июль 1947 года.

Мне скоро надо было рожать, и бригадир направил нас к себе домой в село Ново-Варзареты Каларашского района, где в августе я родила сына Василия.

Муж нанимался работать у людей, выполнял разные работы, а я вязала носки и выполняла другие работы, если было кому нянчить ребенка. Так мы зарабатывали на хлеб и другие продукты питания. Собрали деньги и купили корову, жить стало легче. Прожили мы там до февраля 1949 года. Когда ехали домой, чтобы не нести в руках и ребенка, и много вещей, одела на себя, что могла, в поезде сильно перегрелась, а когда в Сарате вышли, на улице было холодно, я сильно простыла, была страшная гнойная ангина, я сразу попала в больницу. К моему счастью, в Татар-бунары в больницу приехало много врачей, и меня прооперировали. После моего выздоровления муж устроился трактористом МТС с.Струмок. В 1950 г. был урожай, получили много пшеницы, и жить стало легче.

Вспоминаю, как соседи-односельчане продавали дома, снимали крышу домов и продавали камыш, ковры, вещи и все, что имели, за бесценок, чтобы спастись от голода. Покупали подсолнечный жом и жевали, ходили в поле и копали так называемый «земляной орех» — он был сладким на вкус, ловили хомячков и сусликов, а бывало и такое, что ели мясо дохлых лошадей и собак.

Был такой случай, когда мы зарезали овцу и все субпродукты оставили в коморке в миске, а сосед, опухший уже от голода, пришел, увидел это и все бросил в печку. В это время печка горела. Не дождавшись, пока немного пожарится, он вытянул из печки и все, как держалось, — печень, сердце и легкие — так и начал кушать сырое, с кровью. Мы ничего ему не сказали, так он от нас и ушел, продолжая кушать, а вскоре этот старик умер.

И еще помню случай, как соседский мальчик остался без родителей, украл у нас лепешку прямо из печки, бросил в штанину и убежал, обжигая себе ногу и от страха, чтобы его не увидели. Он все время сидел на окне и смотрел к нам во двор, когда будет мамалыга готова. Мы выходили в другую комнату с казаном, и он приходил и просил луковицу, а мы знали, чего он пришел, кормили его, и он уходил. И так до следующего принятия пищи. Голодные люди заходили в чужие дома и крали все, что находили. В тот период у людей была одна мысль — покушать и наесться.

Очень много людей взрослых умерло, но детей больше. Хоронили одного ребенка, а когда приходили с кладбища, другого надо было хоронить. Закапывали в одну могилу по 5 — 6 человек, потому что у людей не было сил копать ямы отдельно для каждого.

Чтобы спастись от голода, многие уезжали в Молдавию, Румынию, Россию, а детей, которые оставались сиротами, забирали в детские дома.

Тяжелое и страшное было время, очень тяжело вспоминать, не дай, Бог, такому повториться.

Що знає молоде покоління про голодомор 1946 — 1947 років? Абсолютно нічого. Чому? Тому, що, живучи ситим життям, важко уявити вживання їжі без хліба чи взагалі нічого не їсти. Відповіді про цю селянську трагедію вони сприймають як якусь фантастику. Отже, щоб не повторилась ця трагедія, щоб ми жили, маючи шматок хліба і до хліба, свідки голодомору, яких залишилось не так вже й багато, повинні нагадати нам про це страхіття. Я зустрілась в с. Балабанці зі свідками голодомору різного віку. Це люди, які через власне життя пропустили цю трагедію. Це люди, які на власні очі бачили те, від чого піднімалось волосся на голові і переставало битися серце.

МАТВІЄНКО АГАФІЯ ІВАНІВНА

с. Балабанки

Я з 1912 року народження. Мій чоловік був убитий на фронті. Лишилась я сама з чотирма діточками. Були в мене три дочки і один син. Бідувала я з ними дуже, бо вдові самій поставити дітей на ноги тяжко. А тут ще й голод почався. Весною почалася засуха, пшениця, ячмінь геть не зійшли. Ще й забирали зерно в людей. Ходили по хатах і забирали все до зернинки, у кого були чоловіки, то ті хоч трошки щось поховали, а я не могла заховати. Ще коли якісь запаси були, то перебивались. А коли закінчились, то хоч до хати не заходь. Діти плачуть, просять їсти, а що ж я їм дам? Сама ногами плентаю, від вітру хилюся. Ото яка одежина була, то все міняла на зерно. Були в нас у селі дві сім'ї, які мали млини. Вони не бідували. От до них ходили, щоб щось вициганити. Діти мої за два роки голоду не їли ні собак, ні котів. Якось я викручувалась. Їли ячмінний хліб, мамалигу, земляні горішки, суслів ловили і їли. Варили лапориці (це був такий кустарник аж під Камчаткою, біля Кочковатого), чай варили і пили, бо був солодкий. Були в нас коні, та їх забрали. Лишилась корова. От вона нас і кормила, їла, бідна, один курай наполовину гнилий, а вижила. Чи сам Бог змилостився над нами, що вона не здохла? Коли мені стало невмоготу, то старшу дочку Олю послала в Западну, щоб вижила, а меншого Колю — до дядька в Татарбунари. Мій брат, а його дядько, робив на хлібзаводі. Ото раз в тиждень іду пішки в Татарбунари, а він дає мені буханку хліба, і я несу додому. А що ж та буханка, коли весь час хотілось їсти?

Був у нас в селі Гришка Дебелий, так він всіх людей визивав, хто проти Сталіна щось сказав. Ходили попід вікна і підслуховували. А потім і банда в селі появилась. Крали все, що можна було вкрасти. Прийшли і до нас. Серед них був колишній друг мого чоловіка Василь Бурбуль, так ото він не дав вивести корову, пожаліли, що діти без батька. Жили ми напроти школи. Робила в школі вчителька Євгенія Кирилівна, вчила дітей, а що там вчити, коли діти їсти хотіли. Варили обіди в школі, в дворі були зроблені столи, за якими діти їли. Варили кашу з гороху і давали дітям. Мабуть це була поміч з Америки, бо отримували на кухню коробки з не нашими написами, а там було наче мука з гороху. Вроді й підкормлювали дітей, але діти почали вмирати. Вимирали цілі сім'ї. В той час вивозили на кладовище і хоронили в ямах по п'ять-шість чоловік. Ніяких ні хрестів, нічого не було видно, де вони поховані. Були в нас в селі дві жінки, які поїли своїх дітей і зійшли з розуму. 1947 року не було що сіяти і чим сіяти. Люди пухли, падали, як оті мухи, і вмирали. Я якось з дітьми вижила, а здоров'я згубила. Пішла, пам'ятаю, до Пишнограйки попросити кукурудзи. Занесла останнє радіо, що мала дома. Дала вона десь з кілограм, а кукурудза напівтрухла, а я в пазуху на голе тіло, щоб ніхто не забрав від мене, і додому. Дома зжорновала і напекла коржиків. От і їли. Не дай же, боже, щоб повторився голод.

СТОРЧЕУС КЛАВДІЯ ТИХОНІВНА

с. Балабанка

Я — 1923 року народження. В сім'ї моїх батьків було четверо дітей. Коли почався голод, то в той рік наложили велику поставку на хліб. Люди ховали хліб, де хто міг. А були в селі комуністи, які ходили із двору в двір і шукали зерна. Наш батько заховав половину зерна в сарай. Викопав яму, насипав туда ячменю, а зверху склав солому. Знайшли і там. У них були якісь щупи, якими вони знаходили зерно. Сказали татові, щоб здав. Ті, хто не хотів віддавати зерно, то їх забирали в «чорну машину». Приїжджали ніччю і забирали. Куди дівались ті люди, ми не знали. Ми з сім'ї розбрелися хто куди, щоб тільки не померти з голоду. Тато взяв коні в Карпенка, там був сільгосп. Там стеріг скирти. Поїхав брат Коля до нього в 1947 р. осінню, а його там не стало. Так до сих пір

і не знаємо, де він дівся. Я весь час в с. Балабанка не була. Їздила в Западну, де працювала в господарів, а відти привозила картоплю. А скільки я могла привезти? Пам'ятаю, що приїхала з Западної, привезла мішок картоплі, а сусідка побачила і прийшла. Каже мамі, щоб хоч шкарлупи дала, бо дома діти плачуть, а їсти нема що.

У мами нашої теж почали ноги пухнути. Виручали маму ми, її діти, які розбрелися по України і звозили деякі продукти. Мама розказувала, як страшно стало в селі. Деякі чоловіки згуртувалися у банду і грабували. Навіть були випадки, коли вони вбивали людей. Вчителька, що жила в нашому селі, Євгенія Кирилівна, була заміжня за нашим, місцевим. У нього був млин. Вони не бідували. Так один хлопчик заліз до них у хату через вікно і випив чашку кефіру і з'їв кусочок хліба. Вони з чоловіком піймали його, побили, і він на другий день помер. Їли люди й те, що зараз згадати гидко, а вони їли, бо були голодні. Їли здохлих собак, котів, ворон. А коли десь на дорозі знаходили зернину, то це було велике свято. За ці два роки в с. Балабанка вмерло багато людей. Дуже пережили наші люди, а допомогати — ніхто не допомагав. Ми наче нікому не стали потрібні. Голод був не скрізь. Хіба нам не могли допомогти? А, бачте, всі забули, що є Бессарабія, а там голодні люди.

ПАСТЕРНАК ОЛЕКСАНДР ТИМОФІЙОВИЧ

Я 1941 року народження. Мій батько прийшов з фронту, а мама була замужем за іншим чоловіком. Взяв тато старшого брата Федю і пішов десь аж у Донбас. Я лишився з мамою і отчимом. Коли почався голод? Я смутно пам'ятаю. Пам'ятаю тільки одне, що дуже хотілося їсти. Ще зразу ми якось перебивались, а коли вже не стало, що їсти, то мама взяла мене за руку, і ми пішли. Пам'ятаю, що йшли довго і прийшли до якогось села. Потім я узнав, що це село — Дивізія. Мама заховалась в провулку і каже мені: «Бачиш оту велику хату?» А я кажу: «Бачу». Тоді мама каже: «То лікарня, там дають їсти добре. Іди туди, тільки не кажи, що в тебе є мама, бо тоді не приймуть. Кажи, що мама і тато померли з голоду, а ти лишився сам. Тебе приймуть. Поживеш тут, а я тоді прийду і заберу тебе». Я махнув головою і пішов. Прийняли мене. Я там жив, аж поки хтось із мого села не впізнав мене і сказав лікарям, що у мене є живі батьки. Переказали мамі, щоб забрала мене. Вона не приходила. Тоді мене додому з санітаркою відправили. Ось що я пам'ятаю про голод.

НІГУЛІЦА СЕВАСТЬЯН ГЕОРГІЙОВИЧ

с. Нерушай

Я родился 9 ноября 1934 года и хорошо помню голод 1946 — 1947 годов... Эта трагедия, которая происходила в послевоенные годы в нашем крае и в нашем селе, до сих пор стоит у меня перед глазами.

До войны у нас была румынская власть, и поэтому коллективизацию начали проводить в послевоенное время. Этот процесс коллективизации, как и везде, проходил очень тяжело. Люди колебались, одни вступали в колхоз, другие сопротивлялись. К нам, кто не хотел вступать в колхоз, местные власти применяли силу. Коллективизация еще не была тем бременем, опустившимся на плечи людей, которым стал 1946 год. Год, который стал началом одной из страшных страниц истории нашего села.

В тот памятный год была страшная засуха, земля нам ничего не дала, то есть урожая почти не было. Но к тому неурожаю приплюсовалась и коллективизация, которая бурно проводилась местными властями. Поскольку нового урожая не было, то власти конфисковывали у людей все их старые запасы и притом забирали у всех без разбора. Ввиду тяжелого положения на селе, государство выделило для людей ссуду. Но и тут проявилась к людям несправедливость. Ссуду давали не всем, да еще и перепродавали в другие села, такие как Николаевка и Трудовое.

Уже в начале октября голод начал себя проявлять. Люди умирали. Сельский совет вел учет, в то время умирало только у нас в селе за одни сутки по 60 чел. Люди были истощены, пухли от голода и умирали. Хоронили мертвых, как могли, в одну могилу клали нескольких человек без гробов и без надписей. Бывали случаи, когда собаки вытаскивали и грызли трупы. Был случай, когда мать съела своего мертвого ребенка.

Но власти на это не обращали внимания. Неурожай 1947 года да еще эпидемии, оставшиеся после войны, уничтожили много людей.

Уже прошло 50 лет, но те страшные годы забыть невозможно, когда людям не то чтобы одеться, обуться не во что было, и совсем нечего было есть.

Это забывать нельзя, чтобы сохранить то, что у нас есть сейчас.

ФРУНЗІВСЬКИЙ РАЙОН

ГЕРАСИМЕНКО МАРІЯ ЗІНОВІЇВНА

Весною 1933 року їсти зовсім не було що — все забрали. В мене четверо дітей, мені тоді було 32 роки. Я спухла, менша дитина вмерла. Старші ходили до школи, де раз на день давали їсти. Ми йдемо на роботу, на шаровню ще до дня, і сонце для нас сходило на полі. Треба ж було вишарувати 14 соток, тоді додатково дадуть черпак густої баланди чи каші. Прийду додому вже затемно. На подвір'ї скоро нажну лобідки, наварю її (солі не було) і в піч. А моя сусідка порадила мені добавляти моху, що росте на деревах в лісі (а ліс у нас близько). Так, не миючи його, сухеньким потереблю в долонях і добавлю до вареної лободи, перемішаю — і в піч. Тоді ці плецики стають пухкіші, неначе на соді. Рано замішу цих плециків дітям і беру їх на поле. А там поділимось між собою, то плециками, то молоком (в кого була корова). Отак моя сім'я вижила. А дуже багато людей вимерло, навіть цілими сім'ями.

ОЛІЙНИК ОЛЕНА КИФОРІВНА

У 1932 році у нас забрали весь хліб. Нас було шестеро. Їсти не було що, навіть крупи забирали, якщо знаходили. Мені тоді було 28 років. Чоловік утік до Харкова, бо, записавши нас у середняки, вже його переслідували. Залишилась я з чотирма дітьми (двоє нерідних).

Приходить бригада активістів, усе обшукали, навіть палицею покололи в діжці, де були заквашені буряки, чи, бува, там зерна немає. Потім з-під постелі вигорнули палицею останній буряк і картоплю та й забрали. Після всього активіст Будик Сенька рішив мене ще й роздягнути. Я була в кожусі, держала на руках хвору дитину.

— Ану скидай кожуха, така-розтака... — обізвав мене поганими словами. Дитину кинув, кожуха стягнув. Побачив чоботи:

— Ти диви, а вона ще хоче в таких чоботах ходити. Ану скидай!

— Та як же я буду боса ходити? Хіба я їх украла? Вони на твою ногу не підійдуть, малі!

— Не твоє діло! — відказує Сенька.

Стягнув з мене чоботи. Осталась я боса, гола й голодна з чотирма дітьми. Спасибі, сусідка Корж Тодоська, бувало, принесе мені у фартусі бурячка або кілька картоплин. Я дуже спухла, старші діти тільки трошки, бо в школі хоч раз на день давали їсти, а найбільше мучився найменший Сергійко. Сусідка Тодоська принесла кофту, спідницю, щоб я одягнула. Я відмовлялась чуже вдягати. А вона: «Їм не стидно, ходити в тому, що з тебе стягнули, а я тобі дарую — і тобі стидно?»

Я одягнула. Тоді помалу пішла на тік, де теребила кукурудзу. Там хоч кукурудзи наїлася.

А батьки мої померли з голоду. Із сусідом домовились разом для його і моїх батьків викопати одну яму, бо не в силі були дві копати. Викопали, сусід залишився стерегти яму, щоб ніхто не поклав туди померлих, поки ми привеземо своїх. Так разом і поховали — своїх і сусідських батьків. Ідучи звідти через кладовище, я почула глухий стогін і крекіт. Підходжу, а то в ямі ще ворушиться жива Герасименко Дарка. Ями, не наповнені трупами, не засипали, щоб докласти назавтра, бо не було кому копати ті ями.

ГОРБАТЮК ПОЛІНА ВАСИЛІВНА

Коли почався голод, мені було 16 років. Мати послала мене шарувати город. А город наш був далеченько, біля пустої хати нашого діда Голобородька Дем'яна Йосиповича. Сім'я нашого дідуся була розкуркулена і вимерла. Дивлюсь, а Крушельницький Теофіл щось шукає в стрісі хати нашого діда.

— Теофіл, що ти там робиш? — питаю його.

— Шукаю горобенят. Кажуть, якщо їсти горобенят, то не вмреш з голоду.

— Іди, я тобі щось дам.

Коли він підійшов, я йому дала пляшку молока, одне яйце і плецик. Він узяв це в долоні, притис до грудей і радо сказав: «Спасибі тобі. Занесу мамі і малому брату Миті, бо вони дуже слабі». А через деякий час я взнала, що Теофіла, ще живого, кинули в яму...

Нас, учнів, посилали прибирати в інтернаті, куди звозили ослаблених молодих людей, де давали їм невеличку підтримку. Варили баланду, сухі сливи. Одного разу, прибираючи, побачила, як стали по кутках і стоячи померли Мороз Павло Миронович і Бабчинський Михайло. За ніч тут вмирало ще більше людей, ніж удень, і жінкам, що тут готували їжу, щоранку доводилось виносити їх на двір.

КОВБАСЮК ДМИТРО СЕВАСТІЯНОВИЧ

1933 рік, тепло, червень. На кладовищі повно трупів людей, що вмерли з голоду. Трупи обліплені мухами, червами, почали розкладатися. Мене з сусідом Котиком зобов'язали копати ями, стягати гаками трупи і присипати, наобіцявши дати по 1 кг крупи. Мені тоді виповнилося 29 років.

Ми викопали яму, втомилися, голодні, вирішили підкріпитися — пішли поїсти черешень. Коли прийшли, яма була закидана свіжими трупами. Другої ями ми не викопали, бо були не в силах, і трупи не постягали. Так і пішли додому ні з чим. Більше 60 років я спостерігаю за цим місцем. Доросте деревце десь до 1 метра заввишки — і гине.

БЕРЕЖНЯК МАРІЯ ДАНИЛІВНА

Було мені на той час 10 років. Сім'я в нас була — 7 чоловік. Всі працювали на совість. Мали достаток. Щоб не попасти під «розкулачку», батько виїхав до Грозного. Мама зі старшим братом, щоб хоч трохи лишити хліба, винесли вночі на город шість мішечків жита і закопали, а землю засіяли житом. Мама дуже переживала, щоб земля не просіла.

В кінці 1931року повернувся батько, але довелося переховуватись у сусідньому селі Ляхове. Були такі дні, коли лише жменя кавунових зернят припадала на добу. Про батька дізнались, зробили облаву, він тікав через очерет шість годин по воді, а це було у кінці листопада місяця, і переохолодження ще довго йому давало про себе знати. І таки схопили. Привели в сільраду і примусили ходити з бригадою «активістів», розшукуючи зерно. Старався десь «не побачити» ту жменю жита, щоб хоч трохи лишити людям їжі. Але були такі, які зі шкури лізли, аби вислужитись, познущатися з людей.

Мама, сестра і старші брати робили в полі, заробляли то черпак баланди, то кусень хліба. Менша сестра Клава ходила в ясла, годували її там, але і вона в свої 6 років, бувало, принесе ввечері кусочок хліба додому — поділитись з рідними. Так і вижили. Лиш у батька ноги сильно опухли, він все дітям віддавав.

А людей багато вмирало. Ідеш вулицею, а під плотом сидить ледь жива людина, руку простягає, пальцями ворушить і сама до себе говорить: «Їсти, їсти…» Підводою їздили, збирали трупи і звозили на цвинтар.

Були випадки людоїдства. Одна жінка закликала дитину Писачинського до себе, коли той ішов з ясел додому. Вбила її, голову, кісточки замотала в одежину хлопчика і викинула в копанку, а м'ясо стала варити. Цю жінку викрили, привели в сільраду, кинули в погріб, але і це не завадило матері хлопчика зробити самосуд. А біля теперішнього дома культури жили три сестри Мотуляк, які двох дівчаток-циганочок заманили до себе і вбили їх.

Влітку дітей підгодовували за збір довгоносика на цукровому буряку. Але пройшло декілька днів, і Бавельського Максима, Пашковського Степана та інших людей, які кормили дітей (всього 7 душ), вивезли ніччю в Саврань, і більше їх ніхто не бачив.

СПАТЕРУК КАТЕРИНА

Я — з 1921 року народження. Під час голоду 1932 — 1933 років із рослинної їжі вживали кору, листя і цвіт липи. З цвіту липи навіть пекли коржики, гнилу картоплю, що збирали весною в полі, лободу, рогозу, кропиву, пасльони, макуху, полову, яку запарювали, перетирали, корінь пирію, гичку бурякову, цвіт білої акації, жолуді. У наших сусідів батьки загинули, залишивши двох дітей. Хлопчик був старший, а дівчинка менша. Та коли дівчинка вмерла, її брат запік у печі.

ПОРКУШ ІВАН СТЕПАНОВИЧ

У 1932-му мені було 7 років.Мати працювала у заможних людей, готувала їм їжу, івона мусила потайки брати кабака чи лушпаї картоплі та давати нам. Ми жили вчотирьох, мати, я і два малих брати. Їли жолуді, бур'ян… пухли дуже. Як появилося з-під снігу зелене жито, то коржики з нього пекли, як украдемо в колгоспі. Багатьох в Сибір за те вислали, що крали зелене жито. Як мати розповідала, спочатку вмирали в хатах, вмирали цілими сім'ями, і не було кому поховати за християнським обрядом.

СОКОЛОВА ВІРА ІВАНІВНА

Я — з 1926 року народження. Важко згадувати голод, але таке і забути не можна, що люди в ті роки пережили. У моїх батьків було там якесь золото, то поміняли на їжу. Ще і одежа яка була, то також поміняли на їжу. А коли не стало чого мінять під весну, сім'я почала голодувати. Батьки почали пухнуть. Їли ми з липи бруньки і з акації цвіт.

БАБЕНКО ВОЛОДИМИР

Я — з 1925 року народження. У 1932-1933 роках їсти не було чого, влада повідбирала останні залишки хліба. Урожай в ті роки був добрий, але все вивозили, не давши людям ні зернини. Всі мерли на очах. Вийдеш на вулицю, так і побачиш — хтось мерлий вже лежить. Їли все, що можна було знайти. Навесні викопували молоді пагони та корінці пирію та бур'яну, цвіт акації, кору дерев, торішню гнилу картоплю.

КИРИЛЕНКО ІВАН ЯКОВИЧ

Я — з 1925 року народження. У 1932-1933 роках ходили в ліс збирати з дерев мох, потім сушили його, на полі збирали морожену картоплю, з усього цього робили блини. Їли з липи бруньки і з акації цвіт. Збирали колоски і робили крупу. Збирали буряки, пекли їх або сирими вживали. Люди їли котів, собак, були випадки людоїдства... Щодня їздили підводи і забирали мертвих або ще й ледве живих. Ховали без трун, кидали прямо в загальну яму. Попід тинами валялися мертві і конаючі люди...

ПАЛАМАРЧУК ГАННА ПОРФІРІВНА

Я — з 1920 року народження. Голод 30-х добре пам'ятаю. По сусідству з нами жила сім'я: чоловік, жінка і двоє діточок, хлопчик і дівчинка. Дівчинка приходила до нас і ми, чим могли, годували її, давали трохи для її сім»ї, бо ні батько, ні мати ніде не працювали, а в нас на городі було трохи буряків. Брали бур'яни і буряки, перетирали на круподьорку зерно і варили таку собі баланду. Коли їхній батько влаштувався на роботу, дівчинка декілька днів не приходила до нас. Ми думали, що вони мають уже що їсти. Їм було неудобно приходити, хоч вони ніколи не просили, а ми самі їм допомагали. А коли я прийшла до них, то побачила, що сталося. У кімнаті на землі лежали мертвими мати і двоє її діточок. До цих пір у мене перед очима ця трагедія. Це було щось страшне.

ШИРЯЇВСЬКИЙ РАЙОН

ГРИЦЮК МАРІЯ ДМИТРІВНА

с. Григорівка

У 1928 році я вийшла заміж. В цей час в селі почалася колективізація, всю худобу, яка була в більш заможних громадян, утвар, коні, повози забирали до колгоспу. Так як у них сім'ї було 10 чоловік, та ще й вона з чоловіком — їм дозволили залишити корову, яка й врятувала їх сім'ю від смерті. В 1933 році майже все село голодувало. Для тих, хто робив в колгоспі, варили якусь баланду і потрохи роздавали працюючим, а ті, хто був вдома, — пухли з голоду, їли все, що можливо було жувати. Марія Дмитрівна згадує, як мати зняла з горища стару засушену шкуру з теляти, вони її довго варили і по кусочку жували. Люди їли кропиву, козелики; макуха була найбільшим делікатесом, але вони її не мали. Продавши на базарі все з будинку, мати наторгувала 1000 руб. і за них на базарі купила пуд розмелу — це щось подібне до крупи, висівки. І вони всією сім'єю по одній жменьці це варили, заправляли його зеленню і їли. В 1933 році у Марії Дмитрівні було двоє дітей, але вони вижили, бо в сім'ї була корова.

А от їхня рідна тітка не мала їсти нічого, у неї були двоє дітей, які геть спухли і вже не ходили, вона їх завезла на кладовище, але люди не дали їй закопати їх, і вона залишила ще живих дітей на кладовищі, а на другий день вони померли.

ДАНИЛЮК НАТАЛІЯ ВОЛОДИМІРІВНА

с. Чуйкове (нині Олександрівка)

Я народилася у 1910 році в родині селянина. Сім'я складалась з 11 чоловік. До революції мали корови, вівці, коней пару, свій інвентар. Обробляли всією сім'єю. Пам'ятаю, як важко жилося до тих пір, коли піп оголосив «волю». За те, що бабця моя сказала, що піп має листа про волю, її катували різками і принесли в ряднині ледве живу. Жив пан Тофман у нашому селі. Дві мої сестри Лідія і Марфа в нього робили. Але пан був добродушний до людей. Виїхав із села, залишивши свій дім, млин, маслобойню, драч. Настала революція, настав голод для селян. Все забирали, навіть сухарі з печі в мене забрали, їздили із повозками комсомольці, керували Віра Ревенюк та Килинка, все вигрібали.

Всі мої сестри і брати жили, як могли. Ходила в комуну пішки із своїм малям, щоб останню спідницю поміняти на пляшку молока. Добилась до чоловіка, де працював. Трохи дав, що заробив, і повернулася додому до батька і матері. Люди пухли від голоду, сусідка їла з чоловіком своїх дітей. Бо не було чого їсти. Так і вимерла сім'я. А ми їли лободу, буряк, висівки — так і вижили.

Організувались колгоспи. Все в батька забрали. Коні, підводу, букар, борони. Хто не хотів йти в колгосп, то вважали, що ти проти власті. Виживали, як могли. Ми з мамою ткали полотно, рядовину, рушники. Так і жили, поки не почалася війна. Батько помер. Синів забрали на фронт і зятів теж. Залишились ми — всі жінки з малими дітьми на руках. Вступили румуни, ганяли на роботу, били дуже того, хто не підкорявся. Мене теж били, що не вийшла на роботу, пекла хліб, а який то був хліб? Хліб пекли із буряком, з картоплею, хто з чим міг, лише би бути не голодному.

Вигнали румунів. Вони все розкрали — і млин і все, що було панське. Вступили красні. Мама прала всю білизну вручну нашим солдатам, які стояли в панському домі і також по хатах. Настала війна. Ми, жінки, орали на коровах із своїми дітьми. На все село був один чи два мужика, а то все баби. Першим головою сільради був Томак Герасим, а головою колгоспу був Сагайдак Павло. Важко довелося жити під час війни. Працювали — все для фронту. Забирали зерно для держави, нам оставалось дуже мало, бо все робилось вручну — молотили, сапали, возили підводами та гарбами.

Але настав час перемоги. Чоловік повернувся додому поранений. Працював бригадиром 7 років. Настали 1946 — 1947 роки, які дуже були важкими. Дітей було четверо. Згоріла хата від блискавки. Приходилось перебиватись, як могли. Продавала все, що могла, лише б вигодувати дітей, щоб виросли.

Настав час — стали жити краще, колгосп ім. Кірова став багатим, все було, люди будували, врожаї були хороші. Зняли з людей всі недоїмки, бо раніше платили і за дерево, і за корову, і за курку. Все для держави. Відбудували, стали жити заможно, лікарні були безплатними, навчання теж. Всі мої діти стали працювати — 2 механізатори, 2 шофери і дочка-культпрацівник. Отже, мені дали медаль «Багатодітна матір», одержувала на дітей 8 рублів. Могла все купити і вчити їх. А тепер ніхто нічого не дає, як тяжко ми робили, голодували, босі по стерні ходили, греблю гатили для ставка, щоб наші діти не нуждалися в рибині, садили руками лісосмуги для затримання суховіїв та снігу, мали техніку, багато корів, молодняк. Для молоді збудували будинок культури, щоб мала де відпочити. Які хори сільські були — виступали в районі! А які доярки були 5-тисячниці — Мазур Т. та Квятковська Л. А тепер взв'язку з Кучминою реформою все розвалилось. Люди стали злі і замкнуті. Немає тих весіль, проводів до лав Армії. Немає шани ветеранам праці. Я робила в колгоспі все своє життя, а заробила на 7 гривень майна. А мені 93 роки! Всього було — і поганого, й доброго.

ПЛОЩАНСЬКА ОЛЕКСАНДРА ОПАНАСІВНА

х. Якимів Яр

Родина моя була бідна, батько помер в 1921 році, мати залишилась з шістьма дітьми. Я була найменша (1918 року народження), а старшій сестрі було 13 років, працювати нікому, мати билась, як могла. Прийшов час, і настала організація в колгосп. Мати записалась, здала коні, візок і останній реманент, діти старші пішли працювати в колгосп, але настав жахливий час — людей багатих розкуркулювали, забирали хтозна-куди, і вони не повертались. У нас нічого з майна не забирали, бо ми були дуже бідні, в хаті спали на землі на соломі, бо не було і поганого лишнього

рядна. Я, найменша, з братиком до сильних морозів ходили босі, а по дворі хотілось побігати. Коли настав час іти до школи, мати з ниток пряла, плела нам капці, і так ми ходили. Старші сестри ходили, як тоді називали, у лікнеп, де навчалась трішки читати і писати, братик закінчив 7 класів, а я 10 класів. Після 10 класів закінчила 2-річний педінститут, але працювала в молодших класах, тому що жила вдома, біля матері, і було мені непогано, а на друге село не хотіла йти.

З 1933р. був сильний голод, все в людей забирали до останнього зерна, люди пухли з голоду, вмирали сім'ї, їли щавель, лободу, але ми не вимирали, бо в нас було дві козулі і молоко, та й так ми вижили. А люди по вулицях валялися мертвими. І так ми все пережили.

В 1939 році я уже працювала в школі з другим класом, начебто, стало жити краще, але ненадовго. В 1941 році нагрянула війна, я вже була заміжня, чоловік пішов захищати Батьківщину, а я залишилась з дочкою. Були ми під владою румунів, які жорстоко поступали з людьми. При румунських властях в школі мені роботи не дали, я не знала божественних молитов і працювала в колгоспі на полях, з коровами, з косаркою — все виконувала, щоб щось заробити. Чоловік мав звання медика, але не мав офіційного документу, і направили його на фронт, зарахували в міно-метники, де він і загинув у 1945 році. На дочку я одержувала 12 крб., бо він не мав військового звання. Але на мою долю знову горе — голод в 1947 році. І те прийшлось пережити.

У 1949 році я вийшла заміж вдруге, дітей від другого чоловіка не було. Дочка від першого чоловіка закінчила 10 класів і поступила в швачки. Чоловік помер в 2003 році, і дочка мене забрала в Одесу до себе. Я інвалід ще з 1980 року — щось трапилось з ногою, я захворіла і ходжу вже 20 років на костилях, дочка зараз лежить теж прикована до ліжка, життя склалось дуже важко. Немає кому нас доглядати. Так життя моє пройшло — в горі та бідності. На книжці зібрала 2000 карбо-ванців, та й ті держава не дає. Дали всього 50 гривень... І так пройшли чи пролетіли моїх 85 років.

СІРЯК АНАСТАСІЯ КОНОНОВНА

с. Саханське

Я н*ародилась 14 жовтня 1928 року в с. Метанівка Теплицького р-ну Вінницької області.*

У 1933 році померли мама і однорічний брат від голоду, на початку 1934 року переїхали в село Галупове Ширяївського району Одеської області. За 1933-й пам'ятаю: попухли були батько і менший брат Леонід, довго лежали, але вижили, самі не знають як. А сусіди вимерли. Їли все: і лободу, і щавель, і листя вишні.

ТАЛАЛ МАРІЯ ГАВРИЛІВНА

с. Саханське (Андріянівка)

В 1933 році наша сім'я складалася з 3 чоловік. Мені — 23 роки, сину Олександрові було 4 роки. Голодували, як і всі, але вижили завдяки батькам, в яких була корова і яку ледве було не вкрали. Людей померлих ховали без труни, всі були дуже слабі, ледве пересувалися. В селі була навіть похоронна команда, якщо можна так сказати, кожен день об'їжджала село, стукали в двері — і, якщо хтось помер, забирали ховати.

ЦУКАНОВА МАРІЯ ОЛЕКСІЇВНА

с. Саханське

Я народилась 22 серпня 1926 року. У 1933 році в сім'ї з голоду не помер ніхто. Їли все, що можливо було їсти. Пам'ятаю, як помер сусід, коли на городі збирав і їв кріп. Так і запам'ятався: лежить на землі, скрючився, і біля рота — пука кропу.

ЯЦЕНКО МАРФА ФЕДОТІВНА

с. Саханське

Народилась 19 січня 1927 року. У 1933 році наша сім'я проживала в с.Луги Вінницької об-ласті. Весь куток, ціла вулиця вимерла з голоду, за виключенням двох сімей. Пам'ятаю, як помер-лих людей везли ховати босих, без трун, на підводі. Померла подружка моя прямо біля криниці — пила воду і померла. Я з мамою дійшла до криниці, дивлюся — а Марійка лежить, вітерець розвіяв коси, а вона мертва. Ось такі страшні епізоди з того життя.

ПЛАТОНОВА МАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

с. Саханське

Голод 1933 року — це було дуже страшно і жахливо. Мені в ті роки було 18. Йшла колективізація, хто хтів — ішов в колгосп, а хто не хотів — тих розкуркулювали. За роботу на полі давали жменьку соняшника чи якогось зерна — це був такий заробіток за весь день. Створювали спеціальні бригади із комсомольців, які ходили з хати в хату — забирали зерно і все, що було вдома. До кожного двору доводився план — стільки-то зерна чи чогось другого необхідно було здати. В кого не було — виганяли з хати і забирали все, що знаходили. Ті бригади ходили з такими «щупами», якими шукали зерно і в землі, і в сіні, розвалювали груби, печі, а знайшовши — забирали все до зернинки, а хазяїна в тюрму.

Жив в Осинівці мій сусід — Чаплауцький Василь, який на своїй хаті намалював серп і молот і внизу підписав: «А в хаті смерть і голод», після чого прийшли і його забрали, і по цю пору ніхто не знає, де він.

Люди пухли з голоду і вмирали. Під стріхами ловили горобенят і їли, ховрашків ловили на горі, щир і лободу парили і це все їли. Мого батька також призначили і дали щупи, щоб ходив шукати зерно в людей. Але він не схотів і віддав щуп, після чого його забрали в тюрму, яка була в Петроверівці. Я носила батькові їсти те, що мама давала. Одного разу мене спіймали і кинули в тюрму до жіночої казарми, але жінки просили начальника, і мене було відпущено.

А в 1941 році, коли батько пішов на фронт, померла моя мати.

ГРУШОВЕНКО ВАЛЕНТИНА МИХАЙЛІВНА

Народилася я у 1909 році і залишилася сиротою, коли було 2 місяці. Удочерила мене батькова сестра. Вона з сім'єю проживала в місті Одесі. Перед розкуркуленням мої нові батьки продають ресторан і приїздять в Осинівку, купують тут місце, будують хату, розводять хазяйство. Та коли почалася колективізація, їх знову розкуркулили, забрали хату і все, що в ній було. Батьки встигли виїхати до Севастополю, а я залишлася в Осинівці. В 16 років вийшла заміж за Білокамінського Онисима Моїсейовича.

Ми працювали в колгоспі цілими днями, з ранку до світанку, без оплати. Робили все: орали коровами, косили вручну, крутили перевесла і нічого за це не отримували, хіба що давали жменьку зерна — от і весь заробіток. Моїй дочці Марії давали таку ж норму, як і дорослим.

Голод 1933 року — це було дуже жахливо. За ті роки людей вимерло більше, ніж в роки Великої Вітчизняної війни. Люди ходили до міста пішки, щоб виміняти щось на продукти. Виносили все: штори, ікони, інвентар. Мій батько Дмитро Григорович Зайцев допомагав всім людям, підкормлював дітей, сусідів. Люди пухли з голоду і вмирали. Їли горобців, лободу, кропиву. Одного разу зайшов батько до сусідів, не пам'ятаю прізвище, а вони мертві. Залишилась дитинка Василина. І батько носив їй їсти, дрова, та й вона бідна не вижила, померла зимою. Я пам'ятаю, що при мені в голод 33-го року вмерло 66 чоловік, майже всі наші сусіди.

ТОЛКАЧЕНКО КЛАВДІЯ ЛУКІВНА

Нас у батьків було четверо. Я народилася у 1918 році. Мати та батько працювали по найму. Вони заробляли макуху. А ми, діти, вдома обходили господарство. Я працювала у колгоспі «Трудовик» — збирала колоски. Наша сім'я бідувала, але терпимо. Доводилось їсти щир і лободу.

А ось у деяких сім'ях була надзвичайно складна ситуація. Так, у сім'ї Прокопенка Олександра помер він сам і троє дітей. Померла і Явдоха Мартинюк зі своїми чотирма дітьми. Люди з голоду були такі пухлі, що не могли ходити.

Тим, хто бачив і хто пережив всенародний голодомор 1932 — 1933 років, ніколи не забудуться пухлі діти і дорослі, які не могли пересуватись.

КУХАРЕНКО МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ

У 1933 році мені було 21 рік. Жив я у селі Подільцях. Під час масового мору були організовані спеціальні загони по похованню померлих. Такі загони складалися з 2 — 3 чоловік і підводи. У моєму загоні був Бурлім Панько (нині покійний). Нашим завданням було заїхати до кожної хати і забрати трупи для поховання. Хоронили в поодинокі могили на подільському кладовищі. Здебільшого помирали діти різного віку, старики.

А голод було сплановано спеціально. По хатам ходили активісти і шукали, чи немає де зерна, крупи, борошна. Якщо знаходили, то відбирали. Мене одного разу вночі забрали і кинули в погріб, або випитати, чи є вдома схований хліб. Ось таким мені запам'ятався цей період.

МОЛЧАНЮК ПАРАСКА НИКИФОРІВНА

Голод 1933 року запам'ятався на все життя — то був найстрашніший голод. Мені було 20 років. Я цього року варила їсти трактористам. Бувало, вдавалося принести додому кусочок тіста, і то було велике щастя. Одружена була з вдівцем. В голодний рік померли четверо його дітей.

За життя боролися, як могли: збирали колоски, буряки, рвали щир, кропиву, лободу. Варили з цього кашу, пекли плецики. А якщо де здохла коняка, то за возом йшли люди, аби з'їсти здохлячого м'яса. Багатьох із них там, у глиниці, знаходила смерть.

Не було ні крихти хліба. А зараз не цінують хліб. Пам'ятаю, як одного разу я була в Криму і почула розмову двох жінок. Одна одній розповідають, що чорний хліб вони не їдять — надоїв. Вони його інколи викидають. А білий хліб їдять.

А я пригадала голодні дні, і мені стало страшно і боляче за тих, хто нехтує хлібом. Звертаюся до всіх, аби берегли кожну крихту хліба.

ГОРОБЕЦЬ ОЛЕКСАНДРА СЕМЕНІВНА

У страшному 1933 році мені було 20 років. Свідомо пам'ятаю той жахливий час. Нас у батьків було троє: дві дочки і син. Вижили всі. Доводилось їсти лободу, щир, кропиву тощо.

Пам'ятаю, що сім'я Бойцунів дуже постраждала: померло двоє синів. Один із них, щоб спасти своє життя, пішов попід хати просити їсти. Знайшли його мертвим під тином однієї хати: де поїв, там і помер.

АЛЕКСЄЄНКО ОЛЬГА ТРОХИМІВНА

смт Ширяєве

Народилася в селі Пужайкове Балтського району в селянській родині. В сім'ї зростало ще 6 дітей — 4 брати і 2 сестри. Усі ще змалечку звикли до нелегкої селянської праці від зорі до зорі. В 1932 році мені було за двадцять, а й досі стоїть перед очима великий 20-літровий казан, повний води, в якому кипить одна-єдина скляночка крупи житньої. Ота житня юшка наварювалася і була єдиною їжею для всієї сім'ї, не було там ні солі, ні приправ.

Завбачливо батько зробив перегородку в комині, переділивши його навпіл. В одній половині — димохід, в іншій приховані декілька мішків житнього зерна. На саморобній ручній крупорушці те зерно мололи по жменьці. Коли загони комнезамівців ходили по хатах, забираючи у людей все їстівне, і заставали їх за цим заняттям, то витрушували навіть жменьку тієї крупи. Особливо ретельно проводили обшук, штрикаючи гострими багнетами землю скрізь, де тільки було можна штурхнути, але сховане в комині зерно так і не знайшли. Люди вимирали цілими сім'ями, а нашій родині пощастило вижити завдяки отій склянці крупи з житньою юшкою.

Ближче до весни 1933 року і весною виснажені голодом люди настільки охляли, що вже нікого не хвилювало те, що в кожній домівці був мрець або й ціла сім'я спочивала вічним сном, так і не діждавшись ситних часів і достатку. Навіть хоронити покійників не було кому. Створювались спеціальні бригади по декілька чоловік, які збирали і кіньми вивозили трупи померлих і хоронили їх в одній братській траншеї. Хоронили десятками, сотнями.

Люди божеволіли від голоду, а як розвеснилось — їли траву, комашок, жаб. Дехто не витримував і втрачав людську подобу, вдавався до людоїдства.

Пригадую моторошний випадок, як в одній сім'ї по сусідству мати з сином з'їли меншу доньку.

Влітку 1933 року вродив багатий та гарний врожай, але охлялим людям було важко його збирати. Тим, хто йшов працювати в колгосп на жнива, давали в обід галушки з житнього борошна: один черпачок галушок, два — окропу з них. Люди повзли на роботу в колгосп заради тієї юшки з галушками, бо для більшості то була єдина їжа на цілу добу.

Незважаючи на свій 98-й рік, я добре пам'ятаю ті роки, їх не можливо стерти зі своєї пам«яті. Навпаки, вони зарубцювалися в душі, залишилися шрами на серці і час від часу нестерпно ниють, вимальовуються реальністю в снах, змушуючи знову і знову боротися в тому пеклі за можливість вижити.

Таке ніколи не повинно повторитися, не повинно забутися ні нині живущими, ні прийдешніми поколіннями.

Як боляче бачити кинутий під ноги шматок хліба, кинутий рукою того, хто не знає справжню ціну хліба насущного і ще нічого не бачив у цьому житті. В такі хвилини згадуються голодні роки, як тоді люди намагалися будь-що вижити і кожна крихітка хліба була ніби на вагу золота.

Спогади АЛЕКСЄЄНКО А.Т. записала
начальник архівного відділу Ширяївської райдержадміністрації ***Манжос Т.В.*** *у квітні 2007 р.*

ГЕРЕСКУЛ ЄВДОКІЯ СТЕПАНІВНА

с. Жовтневе Новоандріївської сільради

Я народилося в 1909 р. і добре пам'ятаю штучний голод 1932 — 1933 рр. — цей жахливий злочин проти власного народу. Геноцид був спричинений колективізацією, хлібозаготівлями. Ще й кліматичні умови «допомогли». Але основною причиною голоду є його штучний характер — геноцид влади проти власного народу. 6 грудня 1932 року Раднарком УРСР ухвалив постанову «Про занесення на чорну дошку сіл, які злісно ухиляються від хлібозаготівлі». Припинилося постачання продовольства у колгоспах і господарствах району. Кругом стояли патрулі, і без довідки сільської ради нікого не випускали за межі села. Село голодувало. І вже сама смерть хазяйнувала по селу.

Закон від 7 серпня 1932 року про 5 колосків... Тисячі колгоспників по всьому району, в тому числі підлітки й жінки, засуджувались як злісні вороги народу. Репресії, хлібозаготівлі, посуха ще більше ніж у 1921 році, масові втечі людей із сіл в міста в пошуках їжі... Не можна було збирати колоски, бо передбачалось ув'язнення від 7 до 10 років з конфіскацією майна. Конфісковане ж зерно було експортоване у «братні країни» і причому безкоштовно, як «братня допомога».

Записано зі слів ГЕРЕСКУЛ Є.С.
Записала секретар Новоандріївської сільської ради ***Залуговська О.В.***

ГРИГОРАЩЕНКО ІВАН ГАВРИЛОВИЧ

с. Орджонікідзе

В 1920 — 1930-х роках довкола с.Орджонікідзе було кілька невеликих сіл. У одному з них, Сирицевому (назва якого вже давно забута), жили мої батьки. Мали вони шестеро дітей, і я був найменшим сином. Гаврило Данилович і Євдокія Трохимівна Григоращенки, як і 28 інших сімей у селі, володіли 5 гектарами землі, мали ще для обробітку землі плуг та пару коней. У кого з односельців було більше ременанту, у кого менше, але вони виручали один одного. І діди, і прадіди моїх односельців у свій час мали земельні наділи.

Прийшла на нашу землю колективізація. Сільчан ніхто не запитував, хочуть вони в сільгоспартілі чи ні, а забрали у всіх землю в колективну власність, забрали й знаряддя обробітку землі, різну живність. Всі, хто міг трудитись, працювали в новоутворених господарствах. Батько пас овець, а мати виконувала різну роботу. Так і жили...

У 1932 році проїхались по нашим селам продовольчі загони. Забирали в господарствах і в кожній сім'ї все, що малося на кожний день і на запас. Загони шукали довгими шпичками скрізь: в хаті, на подвір«ї, на огороді. І тоді почався голод в сім'ях, батько й мати похоронили двох дітей. Рятувались сільчани тільки тим, що ховали зерно прямо в степу, глибоко заривали в землю. Хто зберіг щось, інколи ділився з сусідами, односельцями. Тримали в глибокій таємниці свій дорогий скарб, аби не дізналися «активісти» з продовольчого загону. Домашнього тваринництва тоді практично ні в кого не було.

Так, то були страшні часи. Люди збирали врожай на полях, тримали хліб у руках і не могли ним скористатись. Не тільки було заборонено збирати на полях колоски, а навіть за жінками, які вручну в'язали снопи під час жнив, спостерігали наглядачі, аби в'язальниці, зморені голодом, не зжували кілька зернин. Моя мати пройшла через це знущання. Так, це було не просто знущання над людьми, а їх фізичне знищення. Люди пухли від голоду, вмирали цілими сім'ями.

Спогади ГРИГОРАЩЕНКО І.Г. записала
начальник архівного відділу Ширяївської райдержадміністрації ***Манжос Т.В.*** *у квітні 2007 р.*

ЛАТІЙ ОЛЬГА АФАНАСІЇВНА

с. Скосарівка Новоандріївської сільради

Народилася в 1918 р. в селі Скосарівка, що розташоване між селами Новоандріївка та Червоний Кут. Мої батьки, Павленко Афанасій Петрович і Олександра Іванівна, з трьома синами та

двома доньками трудилися у своєму господарстві, а потім у створеному суспільному господарстві. Тоді у кожному селі було по одному, а то й кілька таких господарств, де об'єднувалися в основному бідняки. Заможних односельців розкуркулювали, і влада відправляла невідомо куди.

На початок процесу утворення та перших кроків таких господарств припали голодні 1932 — 1933 роки. По селах їздили продовольчі загони, робили справжні обшуки в оселях та на подвір'ях, забирали все їстівне. Ніякі умовляння, прохання господарів залишити хоч які харчі до уваги ніхто не брав, бо ці продовольчі загони виконували наказ.

Наше невелике село Скосарівка стало ще меншим, з голоду вимирали цілі сім'ї, здебільшого найстарші та найменші сільчани.

Нашу сім'ю Павленків врятувало тільки те, що батько завчасно заховав в ямі під вербами на березі річки Журавки трохи зерна. Вночі тихцем, аби ніхто не побачив і не доніс, відкопував його і приносив трішки до хати. Отак ми і вижили.

Спогади ЛАТІЙ О.А. записала начальник архівного відділу Ширяївської райдержадміністрації ***Манжос Т.В.*** *у квітні 2007 р.*

НЕМАЗЕНКО ІВАН СТЕПАНОВИЧ

смт Ширяєве

Народився і виріс я в селі Вікторівка Ширяївського району в 1926 р. в селянській родині. Наша сім'я була невелика: батько Іван, мати Євдокія та троє дітей. Село на той час було велике, у кожній сім'ї було по троє і більше дітей. Жили, як могли, не знаючи, що чекає таке попереду лихо, після якого кількість мешканців нашого села скоротилася майже на третину.

У наше село направили уповноважену з Росії, жорстоку, середнього зросту жінку Анастасію. Видали їй пістолет. Підібрала вона з місцевого населення собі «активістів» з числа незаможних. Ходили вони по дворах односельців, забирали всі продукти, нишпорили по хлівах, горищах, хатах, городах і залізними довгими прутами прощупували все навкруги.

Як зараз пам'ятаю, зайшли вони до нашої хати, а під ліжком у великій кімнаті було заховано два пуди соняшнику. Вони знайшли мішок, винесли з хати і завантажили на віз, який їздив з цією бригадою «заготівельників». Моя мати, Євдокія Василівна, не хотіла віддавати своє добро, вона схопилась за мішок, почала просити, щоб не забирали, але Анастасія погрожувала матері пістолетом, і мати відступила, змирилася з втратою.

Мені тоді було 6 років, але назавжди ці події закарбувалися в моїй пам«яті. Була в нас корова, дуже худа, мабуть, тому її не забрали — так-от вона врятувала нас від голодної смерті. Багато дітей збігалися до нашої хати, коли мати доїла корову, і вона виділяла їм по склянці молока. Запам'ятався випадок, як нашу корівку вкрали. В той день батько прийшов з роботи пізно, ліг і заснув. А мати почула, як гавкає собака та рветься до хліва. Розбудила мати батька, пішли до хліва, а корови там немає. Батько кинувся вслід за злодіями, а мати побігла до сусіда Йосипа Дмитренка по допомогу. Сусід двічі пальнув із рушниці у повітря, злодії злякались і корову відпустили, а самі втекли. Так ми повернули свою годувальницю і, можливо, не вмерли з голоду тільки дякуючи їй.

У моїх дідуся і бабусі була коняка. Така немічна, просто додихала. Вони її зарізали, щоб якось трохи протриматись, з'їли. Коли я з сестрою Марусею навідувались до дідуся та бабусі, вони нас частували, чим мали, а самі голодували. Якось ми застали дідуся Василя пухлого від голоду, він уже декілька днів нічого не їв. Через деякий час дідусь відправився з своїми односельцями на заробітки в Молдавію. Дійшли до станції Затишшя, у лісосмузі дідусь заснув і помер від голоду, там його товариш й прикопав.

Немало моїх дорослих односельців перебирали скирти соломи, щоб знайти хоч жменьку зерна, яке цінилося як найдорожчий скарб. Шукали в полі кошики соняшнику. Я з своїми ровесниками збирали какіш, нерідко вдовольнившись маторжаниками з кропиви, до якої домішувалися сироватка, борошно.

Моя покійна дружина Клавдія Павлівна Ротар, згадуючи ті части, розповідала, що батько у ті части був головою колгоспу «Перемога» у с.Флоринівці Олександрівської сільської ради. У сім`ї було 8 чоловік, однак продовольчий загін забрав усе їстівне і в них. Батька арештували за те, що господарство не здало державі хліба, хоча в колгоспній коморі не було ні зернини. Просидів батько під слідством місяць, потім його відпустили. А виживали вони тим, що мали чимало шерсті, пряжі, яку вони міняли на базарі у Долинському на крупу.

Досі не можу забути розповідь Олени Володимирівни, з якою одружився батько моєї Клавдії Павлівни після смерті своєї дружини. Її батька розкуркулили і дали 10 років таборів, де він помер,

померла й мати. Жила Олена Володимирівна з трьома меншими сестричками. «Активісти» вимели все в хаті, а дітей чекала голодна смерть. Старша сестра послала 7-річну Женю та 5-річну Марійку назбирати в полі колосків, щоб зварити кашу. Діти назбирали торбину колосків, але це було суворо заборонено. По дорозі додому їх зустріли члени продовольчого загону, вони забрали дітей з собою і під`їхали до оселі старшої сестри. Вона сказала, що відправила дітей за колосками, щоб не вмерли від голоду. Її забрали до сільської ради, де так звана «трійка» засудила Олену до 10 років ув'язнення в таборі.

Спогади НЕМАЗЕНКО І.Г. записала
начальник архівного відділу Ширяївської райдержадміністрації ***Манжос Т.В.*** *у квітні 2007 р.*

ШЕВЧЕНКО НІНА ЛУК'ЯНІВНА

с. Чогодарівка

В голодомор я була малою (1924 року народження) і ходила до школи. В школі нас кормили. Ми були дуже голодні і як побачимо, що з казана насипають кашу, то вже було не до навчання. З'Ївши трохи тієї каші, остальне ховали і несли додому, щоб мама зварила якусь баланду, добавивши туди зелень (лободу). Люди були дуже худі, руки і ноги — як патики, а животи — здорові, як гарбузи. Мертвих везли на кладовище конем, до якого була прив'язана бляха, на яку клали покійника, і хоронили у неглибоких могилах без домовини.

Спогади ШЕВЧЕНКО Н.Л. записала секретар
Чогодарівської сільської ради ***Андрусєва Л.І.*** *у квітні 2007 р.*

БОНДАРЕНКО КАТЕРИНА НЕСТОРІВНА

с. Чогодарівка

Я народилася у 1923 р. і пам'ятаю, що по 1932 рік був НЕП і жити було дуже добре. Потім, з 1932 року, почалася колективізація. В людей забирали все: зерно, скотину. В селі був штаб, маму викликали туди. Вона пішла з малими дітьми до штабу. В штабі їй довели план, що і скільки здавати: м'яса — 40 кг, молока — 40 л або 20 л молока і 3 кг масла, яєць — 50 — 60 шт., 3 шкури. В той час, коли мама була в штабі, люди зі штабу винесли з хати все, навіть горщик із кукурудзою, який вона сховала в печі, — знайшли і забрали. Якщо люди не виконували план по здачі продуктів — їх засуджували. Щоб не померти з голоду, йшли на поле шукати колоски крадькома, щоб ніхто не бачив, бо за це суворо карали. Ці колоски жарили на вогні й їли — запихали цілком у рот і витягували з рота одну лише соломину.

Спогади БОНДАРЕНКО К.Н. записала
секретар Чогодарівської сільської ради ***Андрусєва Л.І.*** *у квітні 2007 р.*

КАНЦЕДАЛОВА ВІРА РОМАНІВНА

с. Олександрівка

Я народилася у 1922 році. В нашій сім'ї було 6 дітей. В 1933 році троє дітей та батько померли з голоду, діти, опухлі, гризли собі руки, не могли ходити, їли кропиву, траву, корінь з питушків, акацію.

В с. Олександрівка була сім'я Григорюк Христини, в неї було багато дітей, коли не стало їсти зовсім нічого, то щоб зберегти старших дітей, мати вирішила зварити найменшу дитину. Вона на порозі відрубала дитині голову, голова по інерції поскакала, а в неї лопнуло серце, і вона вмерла на місці.

По розповідям старих людей, в селі проживав чоловік, прозивалися з нього, а може це була його фамілія, — Бурковський. Люди кажуть, що він з'їв сестру Блинової Соні та її брата Миколу, а потім виїхав з села з сорому.

Лисенко Павло їв собак, котів, падаль.

В 1934 році на городі посадили жито, влада не дозволяла рвати колоски у себе на городі, вночі мати нарізала колоски, посушила і зварили кашу. Їли, щоб не бачили люди, і плакали за померлими з голоду.

Спогади КАНЦЕДАЛОВОЇ В.Р. записала голова
Олександрівської сільської ради ***Боршковська Н.І.*** *у квітні 2007 р.*

НІКОЛАЙЧУК ВІРА ТИМОФІЇВНА

с. Олександрівка

Я — 1922 року народження. В нашій сім'ї було 7 дітей, батьки і батьків брат. У батька були коні, але при розкулачуванні їх забрали. Батько старався роздобути хоч трохи якогось зерна, але його знаходили і забирали. Ми їли лободу, траву, поки не вродило на огороді. В м. Одесі жила батькова сестра, яка не мала своїх дітей, і вона допомагала нам вижити, передавала продукти. Варили суп з трави і бурячиння, пекли блини, добавляли в суп кілька крупин. Так і вижили — всі.

Спогади НІКОЛАЙЧУК В.Т. записала
голова Олександрівської сільської ради ***Боршковська Н.І.*** *у квітні 2007 р.*

ЛОГІНОВА ВІРА ФЕДОРІВНА

с. Олександрівка

Я народилася у 1917 р. Наша сім'я складалась з 16 чоловік. Коли почався голодомор, за одну неділю в сім'ї померло 4 чоловік — отак сиділи на печі, колупали землю, глину, їли й помирали, а мама замотувала їх в ряднину, на кладовищі викопували ямку, неглибоку, бо не було сили, і закопували.

Старші діти ходили на роботу в колгосп, за день роботи давали 200 грамів хліба чорного, ми з'їдали втрьох 200 грамів, а 400 несли додому, щоб їли діти. Їли все — бур'яни, пекли з трави блини.

Люди розказували, що жили два чоловіка, в голодні роки один із них зарізав другого і в казані зварив та їв. Збирали колоски, дуже їх ховали і вечором їли.

В ті голодні роки батька засудили, бо він був бригадиром і на той час в колгоспі здохла коняка, а Давид Степанчук указав, що він від коняки забирав фураж — тому вона й здохла з голоду. Батька засудили, він подав на пересуд, і його відпустили, а потім все рівно його засудили на довгі роки. З тих місць він більше не повернувся.

Спогади ЛОГІНОВОЇ В.Ф. записала
голова Олександрівської сільської ради ***Боршковська Н.І.*** *у квітні 2007 р.*

№1

Приказ Гросс-Либентальской Волостной Комиссии по борьбе с голодом

22 августа 1921 г.

§ 1. Волостная комиссия по борьбе с голодом приказывает в кратчайший срок по получению сего приказа организовать Сельскую комиссию по борьбе с голодом в составе председателя сельского совета, председателя Комитета незаможных селян, представителя женотдела, комитетской ячейки и ЕПО.

§ 2. В селениях и хуторах, не имеющих женотделов, комитетских ячеек и ЕПО, комиссии состоят из председателей сельсоветов, председателей КНС и представителя ЕПО, к которым прикреплено данное село или хутор.

§ 3. Комиссии предоставляется право широкой кооптации граждан, имеющих искреннее желание работать в пользу голодающих, не считаясь даже с его социальным положением.

§ 4. В своей деятельности развить максимум энергии и агитации среди населения, касаясь необходимой помощи голодающим как устно, так и письменно.

§ 5. Все партийные и профессиональные организации должны принять самое широкое и живое участие в митингах, устраиваемых в селах. Необходимо разъяснить цель и значение помощи голодающим.

§ 6. Все пожертвования сдавать: продукты местному ЕПО под особые расписки, а деньги — Волостной комиссии.

§ 7. О количестве сданных ЕПО продуктов и собранных денег сообщать Волостной комиссии не позже 13 и 28 числа каждого месяца в форме сводок.

§ 8. К тем же срокам представлять сводки с цифровыми данными о своей деятельности.

§ 9. Сельские комиссии в своей канцелярии не имеют, а пользуются техническим аппаратом сельского совета.

Председатель комиссии *(Підпис)*

ГАОО, ф. Р-5, оп.1, д.63, л.122

№2

Предписание земельного отдела Одесского уездного исполнительного комитета Гросс-Либентальскому волостному посевному комитету о выделении посевного материала для комсомольских организаций с целью засева 3-х десятин в пользу голодающих Поволжья

1921 г.

Земельный отдел Одесского уездного исполкома настоящим предлагает Вам оказывать всемерное содействие организациям Комсомола, находящийся на территории Вашей волости, в вопросе снабжения их живым и мертвым инвентарем для обработки ими участка земли в количестве до 3-х десятин в помощь голодающим Поволжья. Указанная земля должна быть засеяна организациями Комсомола осенью, для какой цели необходимо волпосевкому отпустить нужное количество озимого посевного материала.

Нач. земотдела *(Підпис)*

ГАОО, ф. Р-5, оп.1, д. 54, л.15

№3

Протокол заседания Гросс-Либентальской волостной комиссии по борьбе с голодом

26 августа 1921 г.

Присутствуют: предволисполкома т. Коломеец (он же предволкомиссии), предволком т. Гордиенко, секретарь волпарткома т. Радулов, Члены: старший производитель работ 12 полевого строительства т. Житков и Тпецевич, священник Стратанович, пастор Кох, священник Бейльман и гр.гр. Гейзер, Вурстер, Зеолингер, Вильгельм, волвоенком т. Евдокимов и член волкомнезаможа т. Корнеев, д-р Шнейдер, т. Евдокимова Л. Хр., Штепглер М., священник Фикс, гр. Фикс Г., Курган Ст., при секретаре т. Клейне.

Слушали: 1. Приказы Укомиссии за № 1 и 2, а также распоряжения Возкомисси по делу борьбы с голодом.

Постановили: Принять к сведению.

Слушали:

2. Воззвание Укомиссии к товарищам крестьянам Одесского уезда.

Постановили: Копию воззвания разослать всем созданным комиссиям для самого широкого оглашения среди населения, а в немецкие селения, кроме того, послать немецкие переводы такового.

Слушали:

3. Предложение членов комиссии о дальнейшей работе и мерах по борьбе с голодом.

Постановили:

1. Пастыри волости ведут работу в церквях, всячески приглашая прихожан жертвовать, выработку же плана сбора пожертвований на местах предоставить сельхозкомиссиям.

2. Пожертвования должны быть добровольные и в виде обложения торговых заведений, как закрытых, так и на базарах, а также в виде сборов со спектаклей, концертов и проч.

3. Организовать театральные кружки для постановки концертов, спектаклей и проч., по возможности, во всех селениях волости, сбор с которых всецело должен поступить в пользу голодающих.

4. Представителей с. Гросс-Либенталь ввести в комиссию в качестве платных членов таковой и в дальнейшем приглашать на все заседания комиссии.

5. Ежемесячно 2 раза созывать представителей селькомиссий для дачи отчетов о своей деятельности за истекающий месяц и один раз в месяц волкомиссию для составления плана действий на новый месяц.

Председатель волкомиссии Коломеец

ГАОО, ф.Р-5425. оп.1, д.14

№4

Протокол общего собрания членов Греческого комитета взаимопомощи в Одессе со сведениями об организации помощи голодающим грекам

20 мая 1922 г.

Собрание открывается председателем инициативного правления Г. Кумбьясом при наличии 41 члена. Так как собрание это второе, то оно считается правомочным при наличии собравшихся членов.

Председателем данного собрания единогласно избирается Н. Схинас, секретарем — С.А. Ксида.

Вырабатывается следующая повестка дня:

1. Доклад временного правления.

2. Принятие выработанного правлением и утвержденного Одесским Губернским исполкомом устава.

3. Выборы согласно уставу семи членов правления, трех кандидатов к ним и четырех членов ревизионной комиссии.

По прочтении и утверждении протокола предыдущего общего собрания от 19-го февраля сего года, собрание переходит к обсуждению представленных на повестку дня вопросов.

1. Доклад временного правления.

Слово предоставляется председателю временного правления Г. Кумбьясу, который предлагает почтить вставанием память умершего казначея Комитета Ивана Павловича Корбети.

Изложив вкратце, как возник Комитет взаимопомощи греков, докладчик переходит к ознакомлению присутствующих с деятельностью временного правления по сей день.

В число членов записалось за истекшее время до 170 человек; само собой разумеется, что при таком ограниченном количестве членов на средства, предоставляемые ими, нельзя было сделать что-либо мало-мальски соответствующее намеченной цели. К счастью, на помощь пришли капитаны периодически прибывающих в Одессу греческих пароходов, команды которых и коммерсанты-греки жертвовали продукты из числа привозимых ими, а также и деньги. Благодаря этим пожертвованиям, удалось наладить кое-какую помощь, правда, пока небольшую, но все же облегчающую, хотя бы частично, положение нуждающихся в помощи. Главным образом обращено внимание правления на раздачу хлеба и таковой выдается еженедельно соответственно категориям, на которые разделены сообразно численности семьи, зарегистрированные бедствующие греки. Кроме того, выдаются денежные пособия и заимообразные вспомоществования, организована медицинская помощь и выдаются по мере возможности медикаменты.

Ввиду же того, что многие из бедствующих обременены семьями и малолетними детьми, Комитет считает целесообразным открыть питательный пункт для детей греческого детского сада и для учащихся греческой трудовой школы, которым ежедневно выдается горячая пища и хлеб и, таким образом, в первую очередь, выполняется одна из главнейших задач Комитета.

Далее на очереди стоит открытие столовой в отведенном уже Комитетом помещении для взрослых. С открытием этой столовой правление предлагает прекратить еженедельные выдачи хлеба и продуктов, заменив таковые ежедневным рационом хлеба и горячей пищи.

Следующей задачей Комитета является изыскание средств на предмет одеяния, в первую очередь детей, а затем и взрослых, на организацию продовольственных артелей для привлечения в таковые безработных по их специальностям и т.д.

Правление считает своим долгом с глубокой благодарностью отметить ту поддержку и благосклонность, которые Комитет во всех своих начинаниях встретил от Советской власти в лице Губисполкома, и выражает надежду, что и впредь Комитет будет пользоваться доверием и покровительством власти.

Огромные услуги Комитету оказал член Правления тов. Е. Бургазли, неутомимо и особым рвением работающий для общего блага. Точно так же много труда положил и секретарь Правления Н. И. Ксида. Врачи Комитета Маландраки и Ф. Феодориди весьма охотно и безвозмездно все время оказывали и оказывают медицинскую помощь по первому зову Правления. Всем этим лицам Правление считает долгом своим выразить искреннюю благодарность.

Ввиду предстоящих выборов нового правления, временное правление, несмотря на свою краткосрочную деятельность, считает необходимым хотя бы в грубых цифрах ознакомить собрание с приходом и расходом поступивших в Комитет сумм и продуктов;

Итак, за истекшее время *поступило* в правление

Членских взносов	11000000 руб.
Пожертвований деньгами от местных и приезжих греков	609900000 руб.
ИТОГО	620900000 руб.

Израсходовано:

На призрение больных	5325000 руб.
На погребение неимущих	10500000 руб.
На заимообразные пособия	35000000 руб.
ИТОГО:	50825000 руб.

Продуктами поступило: 15 мешков муки, 8 пудов сахара, 10 мешков рожков, 2 мешка фасоли, 2 мешка галет, 2 фунта чаю, 1 жестянка маслин, 1 мешок рису, кроме того, пекари Георгала и Номикос еженедельно выдают два хлеба безвозмездно. Из вышеозначенных продуктов часть, как рожки, маслины, была обменена на продукты для питательного пункта. Кроме того, так как пожертвованная мука была белая, правление обменивало таковую на более темную, но зато увеличивало ее значительное количество. Выпечка хлеба была поручена пекарю Бонифаци, который весьма добросовестно выполняет возложенную на него задачу.

Роздано продуктов: 868 хлебов, 6 пудов сахару, 3 пуда рожков, 4,5 пуда фасоли. В открытом для детей питательном пункте ежедневно выдается пища для 75-85 детей, которые получают по 0,5 фунта хлеба, 1 стакану чаю с сахаром (всего роздано 200 хлебов по 5 фунтов каждый и около 2

пудов сахару). С завтрашнего дня Комитетом будет выдаваться детям ежедневно и обед, который обеспечен на один месяц (имеется 1 мешок пшена, 1 мешок картофеля, 1 мешок рису, 1 пуд постного масла и 0,5 пуда сала, а также принимаются меры к периодическим бесплатным поставкам для пункта разной зелени). С открытием этого пункта Комитет содействовал возврату в школу многих детей греков, бросивших таковую для приискания хлеба вне ее, и даже для попрошайничания на улицах. Следует еще отметить, что много детей, благодаря пункту, записалось в школу впервые. Обстоятельство это вполне оправдывает правление, обратившее свое внимание преимущественно на малолетних детей и открывшее питательный пункт в стенах школы.

В заключение докладчик заявляет, что с утверждением устава Комитет вступает в новую фазу своей деятельности, которая отныне должна быть еще более плодотворной. Для этого необходимо избрать новое правление из лиц, могущих и желающих посвятить себя служению этому благому делу с любовью и рвением, какие проявили и в первом временном правлении те лица, которые особенно выделились исполнением возложенных на них обязанностей.

2. Принятие выработанного Правлением и утвержденного Губисполкомом устава.

По прочтении утвержденного Одесским губисполкомом устава Греческого комитета взаимопомощи, таковой принимается единогласно.

3. Выборы, согласно уставу семи членов правления, трех кандидатов к ним и четырех членов ревизионной комиссии.

Производственной закрытой баллотировкой 7 членов правления и 3 кандидатов к ним, избранными оказались:

В члены правления: Е. Бургазли — 40 голосами, Николай Иванович Ксида — 40 голосами, Г. Кумбьяс — 37 голосами, Н. Аврамиди — 35 голосами, А. Маландраки, доктор — 35 голосами, Ф. Феодориди, доктор — 33 голосами, Д. Потомианос — 35 голосами.

В кандидаты к ним: Г. Андроникo — 26 голосами, Г. Бонифаци — 23 голосами, Д. Номикос — 22 голосами.

В Ревизионную комиссию: открытой баллотировкой избираются: П. Стаматиади — 20 голосов, Иван Каввадиас — 17 голосов, С.А. Ксида — 15 голосов, М. Делаграматика — 12 голосами.

За сим заседание объявляется закрытым.

Председатель Н. Схинас
Секретарь С.А. Ксида.

ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 20-21 об.

№5

Отношение районного уполномоченного русского отдела Американской Администрации Помощи в президиум Одесского губисполкома о предоставлении помещений, оборудования и средств для содержания голодающих детей г. Одессы.

6 июня 1922 г.

В Одессе наблюдается большое количество совершенно беспризорных детей, родители которых в большинстве случаев умерли от голода и эпидемий. Дети эти живут в ужасных санитарных условиях и являются носителями заразы, которую легко могут распространять на питательных пунктах ААП, где они питаются вместе с детьми, имеющими родителей, а также, приходящими из школ и детских садов в количестве 2000-3000 человек.

Самой радикальной мерой в отношении этих беспризорных детей, несомненно, беднейшего населения г. Одессы было бы поместить их в уже имеющиеся интернаты или, если такой возможности в настоящий момент не имеется, организовать новые, где они помимо питания и ухода могли бы иметь лучшие санитарные условия для своего существования, а также получили бы воспитание.

Хоть попечение о призрении и воспитании детей, как вообще, так и в частности, детей беспризорных не входит в задачи ААП, тем не менее последняя, руководствуясь принципами человеколюбия, желала бы сделать со своей стороны все возможное, чтобы оказать местным властям содействие к устранению отмеченного выше ненормального явления.

Однако, само собой разумеется, что для ААП не представляется никаких оснований брать на себя целиком все расходы по осуществлению указанной задачи, вследствие чего Администрация могла бы прийти на помощь лишь при том условии, если бы Губисполком взял на себя обязательство принять также участие в внесении расходов по означенному предмету и представил прочные гарантии относительно исполнения этого обязательства. В соответствии с этим, ААП обращается в Президиум Губисполкома со следующим предложением:

1. Предоставить ААП помещения на 500-600 детей (дом отдельных комнат по ул. Новосельской, 84 или Шуваловский приют — бывший Концлагерь, здание бывшей лечебницы Дрознеса — Ср. Фонтанская дорога, 12);

2. Предоставить необходимое оборудование по прилагаемой смете за счет Губисполкома;

3. Взять на себя ежемесячные расходы по отоплению, доставке воды, освещению, содержанию в чистоте помещений и транспорту приблизительно в 1 миллиард рублей;

4. Оплату труда служащих;

5. Представить надлежащие гарантии в исполнении перечисленных выше обязательств.

ААП берет со своей стороны на себя целиком все расходы по ремонту и приведению в надлежащее состояние отведенных помещений, организацию интернатов и предоставлять полное питание и снабжение бельем и одеждой.

Райуполномоченный русского отдела ААП *(Підпис)*

ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 56.

№6

Докладная записка районного уполномоченного Американской Администрации Помощи Джона Г. Хайнеса Уполномоченному Полпреда Правительств РСФСР и УССР при всех заграничных организациях помощи голодающим о проделанной работе в Одесской губернии

27 июня 1922 г.

После того, как Отдел детского питания в провинции, который ведает также и распределением пайков для взрослых в пределах Одесской губернии (не включая г.Одессу) закончил развертывание по всем предусмотренным вначале районам, представляется возможность представить Вам для сведения данные о том, что этим отделом сделано за май и июнь и что полагается сделать в течение июля месяца.

Голодающий район Одесской губернии в том виде, в каком он представлялся в начале апреля сего года, охватывал территорию всего Одесского уезда и южные части Тираспольского и Вознесенского уездов. Считаясь, однако, с тем обстоятельством, что количество рационов, которым располагал Отдел для покрытия всей указанной территории, не было достаточно, администрация АРА на одном из заседаний совместно с представителями Губкомпомгола решила покрыть сетью столовых только Одесский уезд и южную часть Тираспольского уезда. Вознесенский же уезд предоставлен был в отношении питания Компомголу, который намеревался бросить туда все свои пайки из Одесского уезда по мере открытия питательных пунктов АРА для того, чтобы усилить питание через свою сеть столовых, открытых в Вознесенском уезде.

Основным принципом, которым руководствовалась АРА при проведении плана питания детей, был тот, чтобы включить на питание всех наиболее голодающих детей без какого-либо различия от 0 до 14 лет 11 месяцев. Уже позже было отдано распоряжение о том, чтобы включить на питание также детей в интернатах, больных в госпиталях и в инвалидных домах, а также женщин в период беременности от 6 до 9 месяцев по справкам врача. Первоначально было отдано распоряжение о том, чтобы открывать питательные пункты только в местах, где количество голодающих детей свыше 100, а уже потом разрешалось присоединять к существующим пунктам питания ближайшие мелкие населенные пункты или же открывать еще столовые в населенных пунктах с количеством голодающих детей более 50.

В связи с отсутствием лошадей решено было для облегчения раздачи и для ускорения живого дела — питания детей — территорию Одесского уезда и южную часть Тираспольского уезда разбить на 7 районов детского питания АРА, причем в центре каждого из них устроить базисный склад таким образом, чтобы каждому селу не было слишком затруднительно и обременительно ездить за получением продуктов. Считаясь, однако, с возможностями доставки продуктов на базисные склады, центры были избраны по возможности близко к какой-либо железнодорожной станции или морскому пункту. Такими центрами железнодорожной станции оказались:

1. Район № 1 *— с. Мариинское у ст. Аккаржа*
2. Район № 2 *— с. Зельц у ст. Кучурган*
3. Район № 3 *— с. Севериновка у ст. Буялык*
4. Район № 4 *— с. М.-Буялык у ст. Кремидовка*
5. Район № 5 *— с. Адамовка у пристани Матиасово на Березанском лимане*
6. Район № 6 *— г. Тирасполь у ст. Тирасполь*
7. Район № 7 *— с. Цебриково у ст. Веселый Кут*

В каждом таком центре для обслуживания всего района и проведения всего плана детского питания АРА пригласили от 6 до 10 сотрудников, в зависимости от величины района и числа обслуживаемых детей. В число этих 6-10 сотрудников входят: инспектор района, ведающий контролем всего дела, управляющий районом, ведающий главным образом снабжением всего района, заведующий базисным складом и его помощник и контролеры. Штат сотрудников по этому отделу в Одессе составлял всего 8 человек, набранных в порядке постепенности, а штат в провинции составляет до сих пор 53 человека. На этот сравнительно небольшой штат легла задача в кратчайший срок организовывать все дело. В помощь сотрудникам в каждом отдельном районе составлялись районные комитеты, функции которых заключались в предоставлении возможности связи с отдельными питательными пунктами, охрана складов, выгрузка продуктов на станции назначения, кроме того, местные комитеты, функции которых заключались в приглашении персонала кухонь совместно с каким-либо из сотрудников АРА для получения продуктов из базисного склада и для дежурств на кухнях. Районные комитеты были организованы не везде, т.к. впоследствии оказалось, что они отчасти малодеятельны и с функциями их возможно справиться нашим сотрудникам непосредственно только при наличии связи с местными представителями власти.

По приезде в какой-либо из населенных пунктов представитель АРА отправлялся в исполком и просил председателя войти в число членов комитета по питанию продуктами АРА или же назначить в комитет своего представителя. Совместно с этим представителем сотрудник АРА подбирал дельных людей в число членов комитета, включая в них преимущественно представителей Наробраза (учителей), представителей Губздрава (врачей) и общественных работников данного населенного пункта.

Первая кухня начала функционировать в селе Мариинском 2-го мая с пропускной способностью в 500 человек, и вторая, вслед за тем же, с пропускной способностью в 600 человек, служа образцом для других населенных пунктов. Первоначально, весь небольшой штат сотрудников, предназначенный для районов, был брошен в Мариинский район, как ближайший для его организации, с одной стороны, и чтобы набрать известный стаж в этой области для организации других районов, которые были организованы вслед за этим еще в мае месяце. Фактически полное развертывание всех 7-ми районов было закончено в начале июня, за исключением 5-го района, куда не могли быть доставлены в свое время продукты до первых чисел июня, но уже приблизительно к 15 июня и это район полностью развернулся. Развертывание шло в порядке постепенности и последняя сводка дает следующие цифры:

Районы	*Насел.пункты*	*Пит. пункты*	*Число детей*
Мариинский район №1	39	41	17696
Зельцский район №2	59	32	16000
Севериновский район №3	116	72	15166
М.Буялыкский район №4	39	41	11864
Адамовский район №5	52	29	8043
Тираспольский район №6	62	58	22329
Цебриковский район №7	81	47	11475
Всего	**448**	**320**	**102573**

Первоначально предполагалось кормить не более 70000 детей, но ввиду успешности развития дела и считаясь с увеличившейся нуждой, количество рационов для юга Тираспольского уезда было увеличено в значительной мере и там до сегодняшнего дня открываются новые питательные пункты, захватывая отдельные крупные пункты, как города Григориополь, Дубоссары, местечки Павловка и Захарьевка. И на Вознесенский район возможно было уделить известное число рационов, где нами открыты в последние дни питательные пункты в г. Вознесенске, г. Березовке, Раснополе, Мариново и Черногорке, а также интернат в Верном. Последние три пункта были включены на детское питание по ходатайству председателя Вознесенского уездного исполкома, который указал на особенно плачевное положение этих сел. Что дети получают, благоволите усмотреть из прилагаемой печатной таблицы меню.

В начале июня отделу было предоставлено право распределить в пределах района, покрытого сетью столовых для детей, 20000 сухих пайков для взрослого населения, причем, кроме этого, было предоставлено 15000 пайков для голодающих волостей Вознесенского уезда. Этот сухой паек состоит из одного фунта американской кукурузной крупы на одного едока в день. Месячный запаса этих продуктов немедленно был отправлен в соответствующие районы и фактически, вероятно, уже распределен, хотя мы располагаем только сведениями о раздаче 12241 пайков. Для того, чтобы не отрывать взрослых от работы в поле, паек этот выдается в сухом виде на две

недели вперед. Что же касается питания детей, то все дети получают приготовленную пищу на питательных пунктах и исключение сделано только для больных и тех детей, которые идут на полевые работы вместе с родителями. При распределении сухих пайков было отдано распоряжение о том, чтобы все взрослые голодающие в тех населенных пунктах, где не производится детское питание, были включены в списки в первую очередь, а остаток распределялся приблизительно пропорционально на те населенные пункты, где производится детское питание.

Что касается предстоящей деятельности отдела в течение июля месяца, то предполагается следующее: увеличить число едоков-детей во втором районе с 16000 до 20000, т.к. в этом районе не удалось включить на питание всех голодающих детей, кроме того, предполагается организовать 8-й район в г. Балте, включив в него следующие отдельные пункты: г. Балту, г. Ананьев, Бирзулу, м. Окна, м. Валегоцулово, Кривое Озеро и Рыбницу.

Таким образом, отдел предполагает, что он в июле будет питать до 135000 детей.

На самый тяжелый месяц июль для взрослых отдел получил для распределения 124000 пайков, которые распределены следующим образом:

1-й район	12000	
2-й район	14000	
3-й район	12000	
4-й район	10000	
5-й район	10000	
6-й район	11000	плюс 15000 на волости, в которых нет детского питания,
7-й район	7000	плюс 6000 на волости, в которых нет детского питания,

и на голодающую часть Вознесенского уезда — 27000 пайков, таким образом, Одесский уезд будет иметь приблизительно 58000 на весь июль, Тираспольский — 39000 и Вознесенский — 27000. По данным Помгола, опубликованным в «Известиях», все голодающее взрослое население, таким образом, сможет быть покрыто полностью в Вознесенском и Тираспольском уездах, в Одесском же уезде, где кормятся все нуждающиеся дети, количество сухих пайков не совсем покроет то количество взрослого населения, которое имеется по данным Помгола.

В заключение сообщаем, что сухие пайки в указанном количестве фактически будут розданы приблизительно к 15 июля и обеспечат, таким образом, голодающее население до 15 августа сего года.

Райуполномоченный ААП Джон Г. Хайнес.

ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 27-28

№7
Благодарственное письмо Районного представителя АРА в г. Одессе Джона Г. Хайнеса заведующему Внешторгом в Одессе К.М. Артамонову со сведениями о деятельности АРА в Одесской губернии

11 июля 1922 г.

Уважаемый гр. Артамонов! При сем препровождаю Вам составленные нашими отделами питания детей и взрослых в г. Одессе и провинции отчеты относительно деятельности Американской Администрации Помощи в связи с питанием детей и взрослых в Одесской губернии с момента начала операции по 1 июля включительно. Схема нашей программы до 15-го августа также включена в эти отчеты. Как Вы усмотрите из отчетов, к 27 июня мы кормили около 150000 детей в Одесском, Тираспольском и Вознесенском уездах и около 30000 взрослых. Если нам удастся выполнить нашу июльскую программу — что я имею полное основание полагать будет нами сделано, — мы 20-го июля, или приблизительно к этому сроку, будем кормить свыше 190000 детей и приблизительно такое же количество взрослых. Таким образом, всего в Одесской губернии будет получать помощь от Американской Администрации Помощи свыше 380000 голодающих. В это число не входят тысячи семейств и отдельных лиц, получающих продовольственные посылки, что как вид помощи по своей важности и ценности может быть поставлено непосредственно на второе место после нашей работы по питанию детей и взрослых.

Мне лично, а также как районному представителю Американской Администрации Помощи в Одессе, в высшей степени приятно, что я могу сообщить Вам об успехах, достигнутых в нашем деле, если при этом принять во внимание все препятствия, как естественные, т.е. неизбежные, так и препятствия иного характера, которые нам надо было преодолеть, чтобы иметь возможность приступить к нашей работе по питанию детей и взрослых и продолжать вести таковую.

Американская Администрация Помощи, как Вы сами понимаете, не могла бы без посторонней помощи довести дело до его теперешнего успешного состояния; большая часть нашей в высшей степени сложной и трудной работы, связанной с открытием и функционированием кухонь, была выполнена нашими русскими сотрудниками, и мы считаем, что заслуги в достижении нами успеха должны быть приписаны в большей мере их трудам, чем трудам кого бы-то ни было другого.

Нам также, за немногими исключениями, было оказано немалое содействие представителями многих правительственных учреждений, и мы желаем воспользоваться этим случаем, чтобы выразить им свою благодарность за помощь, которую они охотно оказывали нам.

Хотя в прошлом бывали случаи, когда между Американской Администрацией Помощи и местными правительственными властями возникали разногласия, но я все же уверен, что представители власти поймут и оценят по достоинству причины, побуждавшие нас настаивать на быстром решении различных возникающих вопросов. Единственной целью Американской Администрации Помощи является оказание помощи голодающим детям и взрослым, и если мы временами проявляли чрезмерное рвение, то это объясняется тем, что мы понимали, что каждый день задержки в развитии нашей деятельности означает потерю драгоценных жизней и именно по этой причине мы нетерпеливо относились ко всему тому, что, казалось, затрудняло или ограничивало нашу работу по открытию и функционированию кухонь.

В последнее время наша работа неоднократно подвергалась несправедливой критике в печати, а также и в иной форме. Все же мы верим, что широкие массы населения здесь, в Одессе, вполне поймут, как это понимает население и всех остальных частей России, что наша работа проводится справедливо и беспристрастно и что нашей единственной целью является оказание помощи голодающему населению.

Пользуясь случаем, выражаю Вам свою глубокую признательность за сердечные и дружеские отношения, которые Вы всегда проявляли в совместной работе с нами в осуществлении нашей программы.

С искренним уважением,

Джон Г. Хайнес, Районный представитель АРА в Одессе.

ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 37-38

№8

Сообщение председателя Граденицкого местного комитета Американской Администрации Помощи районному управлению ААП в с. Зельцы об аресте местной властью членов Граденицкого комитета ААП

4 июля 1922 г.

Местный комитет ААП доводит до сведения, что по распоряжению местной власти Председатель местного комитета ААП. Г.И. Бушанский, секретарь А.П. Вишневский и члены комитета К.Ф. Браниш и М.И. Недора 4 июня сего года арестованы и освобождены под расписку о невыезде из-за пределов с. Граденицы.

Председатель Граденицкого местного комитета ААП *(Підпис)*

ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 30

№9

Отношение заместителя районного представителя Американской Администрации Помощи в Одессе С.С. Форбса заместителю уполномоченного полномочных представителей правительств РСФСР и УССР при всех заграничных организациях помощи голодающим Я.К. Кузьмину о беспрепятственной выдаче удостоверений домовыми комитетами нуждающимся гражданам

25 июля 1922 г.

По дошедшим к нам слухам, многие из домовых комитетов за выдачу удостоверений нуждающимся в нашем сухом пайке жильцам взыскивают с них различные суммы. Помимо того, некоторые домкомы совершенно отказывают в выдаче удостоверений тем из нуждающихся в пайке жильцам, за коими числятся какие-либо недоимки по дому (за квартиру, вывозку мусора, содержание смотрителя дома и др.)

Нам кажется, что подобные явления не должны были бы иметь место, и поэтому настоящим обращается к Вам с просьбой: не найдете ли Вы возможным принять соответствующие меры к тому, чтобы нуждающемуся населению города удостоверения выдавались домкомами и домоуправлениями беспрепятственно и безвозмездно, в независимости от того, уплачены ли ими причитающиеся с них по дому суммы.

В ожидании Ваших по сему поводу сообщений, пребываем с совершенным почтением, Американская Администрация помощи.

Заместитель районного представителя ААП в Одессе С.С. Форбс.

ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 23.

№10

Благодарственное письмо Елены Геринг-Гурович из Берлина в Центральную Комиссию по оказании помощи голодающим при Одесском Губернском исполнительном комитете

26 октября 1922 г.

Дорогие товарищи! Примите мою глубокую искреннюю благодарность за оказание помощи моей матери Софье Гурович. Работая здесь и собирая средства для оказания помощи на далекой родине, мне бесконечно утешительно знать то, что и там, на родине, не оставляют товарищи мне близкого человека.

Товарищ Мисиано просил прийти моей матери еще на помощь затем, чтобы как-нибудь предоставить ей проведение отопления. Не будет ли это слишком нескромно напомнить Вам, товарищи, еще раз и об этой просьбе. Она живет в небольшой комнате и, может быть, будет не слишком трудно в эту комнату провести отопление.

Еще раз братское спасибо и с товарищеским приветом,

Елена Геринг-Гурович.

ГАОО, ф. Р-87, оп. 1, д. 20, л. 4

№11

Заявление служащих питательных пунктов АРА главному представителю администрации АРА в г. Одессе Говарду о выплате им задолженности по заработной плате

29 октября 1922 г.

Уважаемый м-р Говард!

Тяжелое положение служащих питательных пунктов и состоящих при них кухонь не может быть для Вас тайной. В тяжкой борьбе за существование масса интеллигентных лиц, не имея приложения своих знаний и сил при настоящем положении и состоянии управления общественных дел, при открытии операции Американской Администрации Помощи гурьбой ринулась на новое дело. Не брезгая никакой работой, не ставя никаких условий, вполне убежденные, что высшая администрация управления по достоинству оценит их труд, они готовы посильно, своими знаниями и физическим трудом помочь АРА осуществить ту высокую миссию, которую она взялась провести и осуществить в нашей голодной, истерзанной стране — помочь голодающим детям и спасти от голодной смерти подрастающее поколение.

Не нам судить, насколько успешно протекала и проходит работа питательных пунктов, но сотни тысяч накормленных детей, и в связи с этим почти полная ликвидация гибельных эпидемических болезней служит лучшим показателем успеха той работы, на которую были призваны сотрудники АРА по отделу детского питания.

Вам, м-р Говард, конечно небезызвестно, из каких лиц состоит состав (штат) сотрудников питательных пунктов и кухонь. Среди этих сотрудников в большинстве находятся лица педагогического сословия, а также и других свободных профессий. Выкинутые волною события, ураганом прошедшего в последние годы по нашей стране, выбитые из сферы своих обычных занятий, эти лица остались без средств, приняв на себя служебные обязанности сотрудников питательных пунктов, эти лица не стеснялись и не отказываются ни от какой, даже грязной работы. Работая среди детей низших слоев общества, рискуя собственным здоровьем во время вспыхнувших в городе разных тяжелых эпидемических и заразных болезней с возможностью переноса заразы в среду своей семьи, сотрудники АРА никаких претензий на этот счет не заявляли и ни одной жалобы по этому поводу от них не поступило. Они отлично понимают, что в такое тяжелое время нельзя считаться ни с положением, ни с личностью данного лица, раз этого требует то громадное дело, для пользы которого они призваны на службу.

Профессор гуманитарных наук разливает кашу, инспектриса гимназии раздает детям хлеб, учительница средней школы моет полы и котлы на кухне. Такие же работы выполняет и другой в высшей степени интеллигентный состав питательных пунктов и кухонь. Скитаясь в течение нескольких лет без всякой работы, не имея возможности работать там, где их труд приносил бы желанные результаты, сотрудники питательных пунктов и кухонь с радостью шли на свою тяжелую работу, сознавая, что их труд продуктивен и приносит пользу тому народу и стране, на пользу которых они работали всю свою жизнь, и теперь опять нашли полезное применение своих сил и избытку накопившейся энергии. Совершенно не считаясь с условиями труда и ценностью вознаграждения за свой более чем каторжный труд, протекавший в невозможных условиях, сотрудники питательных пунктов и кухонь вправе были надеяться на то, что их труд будет по достоинству оценен в высшей администрации АРА, и если им будет обеспечено даже не совершенно безбедное существование, то, по крайней мере, они и их семьи, не будут обречены на тот голод, для спасения от коего они призваны служить, обслуживая детей питающихся в пунктах АРА.

Прошло уже более полугода нашей тяжелой изнурительной работы, и мы с грустью оказались пред тяжелой действительностью поразительного факта. Нашу работу не только не ценят по действительному ее качеству, но нас, по-видимому, и за людей даже не считают. Отпуская нам на дневное пропитание детский рацион, нам дают лишь на исходе месяца причитающийся нам сухой паек, предоставляя в течение целого месяца питание надеждами и молитвами. Что же касается денежного вознаграждения, то отсылают нас в Губисполком, а представители Губисполкома — в АРА. Тщетно мотаясь между двумя властями, мы, три месяца не получая никакого следуемого вознаграждения, поставлены в совершенно безвыходное положение. Сотрудники пунктов до поступления на службу и во время прохождения таковой не имели никакого понятия и знания об источнике, оплачивающем их службу, зная исключительно администрацию АРА как своего хозяина, от коего они получали назначение на службу и по усмотрению коего они увольнялись от таковой, приказы и циркуляры коего они обязаны были исполнять. Поэтому, мы считаем своим законным правом требовать материальное вознаграждение, направлять его исключительно и только в АРА, совершенно не считаясь с теми условиями, какие имеются у администрации АРА на основании договора с Советским правительством по вопросу содержания личного персонала питательных пунктов.

Сотрудники питательных пунктов до поступления на службу никакими особыми средствами не обладали и во время службы, не имея других источников дохода, вынуждены для покрытия необходимых расходов, распродать свое последнее имущество и необходимый домашний скарб, чтобы как-нибудь прокормить себя и свои семьи.

Наступает тяжелое время года, приближается зима с ее обычными спутниками — холодом, болезнями и т.п. Сотрудники АРА, лишенные теплой одежды, изнуренные лишениями и полуголодным существованием, при таком положении своей службы поголовно обречены на уничтожение. Ввиду таких грозных перспектив, тщетно стучась в различные учреждения за облегчением своего тяжелого материального положения, мы, все сотрудники пунктов и кухонь, обращаемся к Вам, уважаемый м-р Говард, и просим обратить Ваше благосклонное внимание на наше тяжелое безвыходное положение, результат нашей службы в АРА и прийти нам всемерно на помощь.

Мы не задаемся несбыточными мечтами и не просим невозможного, и обращаясь к Вам, как главному представителю АРА в Одессе, просим приложить все усилия и принять самые энергичные меры к скорейшей ликвидации задолженности служащим питательных пунктов, уплатив им полностью за прослуженные сроки, а также дать надлежащее вознаграждение в возмещение за несвоевременную выплату жалования, что в связи с понижением ценности денег и вздорожанием продуктов уменьшает следуемое жалованье на две трети.

Вполне уверенные в справедливом Вашем отношении к нашему ходатайству и принятии должных мер к скорейшему его удовлетворению, которые удовлетворяют всю массу несчастных обездоленных сотрудников пунктов и кухонь, вызовет искреннюю благодарность и заслуженное уважение, как к высшей администрации АРА, так и к ее главному представителю в Одессе м-ру Говарду.

Уполномоченные делегаты общего собрания сотрудников питательных пунктов и кухонь АРА.

ГАОО, ф. Р-87, оп. 1, д. 20, лл. 15-18

№12
Благодарственное письмо секретаря Логиновского сельсовета (Поволжье) управлению Одесской экспедиции и Одесской губернской комиссии помощи голодающим за оказанную помощь голодающему населению
1922 г.

Уважаемые товарищи!

Логиновский сельский Совет от имени всех граждан села Логиновка приносит глубокую вам благодарность за спасение от голодной смерти граждан села Логиновка как в настоящее время, так и будущем, которые благодаря вашей великой помощи в отношении продовольствия, спасли себя и свой скот, который весь мог быть уничтожен. Также смогли бросить в землю все полученные семена от государства — триста пятьдесят десятин ярового хлеба.

Все граждане, получившие от вас помощь, приносят и просят вас передать благодарность тем рабочим города Одессы, которые не забыли своих товарищей — крестьян Поволжья оторвали от своих минимальных трудовых пайков часть для голодающих.

С товарищеским приветом,

председатель сельсовета Лавров.

ГАОО, ф.Р-702, оп. 1, д. 26, л. 31, 32

№13
Постановление Одесского обкома КП(б)У о высылке в пятидневный срок на север 50 человек, исключенных из партии «за саботаж хлебозаготовок и предательство интересов партии», а также «организаторов саботажа хлебозаготовок» из 500 хозяйств с конфискацией имущества и о других репрессивных мерах
27 декабря 1922 г.

1. Выслать на север, в районы высылки кулаков, 50 человек, исключенных из партии за саботаж хлебозаготовок и предательство интересов партии и пролетарского государства. Высылку провести в пятидневный срок.

2. За организацию саботажа и злостное сопротивление хлебозаготовкам выслать в пятидневный срок на север с конфискацией имущества 500 хозяйств, организаторов саботажа, проявивших себя саботажниками при осеннем севе.

Высылку произвести из следующих районов, из одного наиболее злостного села, — Любашевского, Троицкого, Криво-Озерского, Ново-Украинского, Знаменского, Баштанского, Каховского, Снегуровского, Ново-Бугского, а также в Первомайском, Зиновьевском, Больше-Александровском — из двух сел.

3. В пятидневный срок отправить в концентрационный лагерь 500 человек (без семей) кулацких контрреволюционных элементов, проявивших свою злостность и враждебность к Советской власти, в особенности, в деле хлебозаготовок. Данное мероприятие распространить в районах, указанных в пункте 2 настоящего постановления, а также в районы: Цебриковский, Карл-Либкнехтовский, Калининдорфский и Скадовский.

Поручить товарищу Леплевскому дать соответствующие указания по линии Государственного Политического Управления.

4. Поручить товарищам Майорову и Леплевскому 28 декабря наметить несколько сел в различных районах со значительным числом единоличных хозяйств, в которых единоличники саботируют выполнение плана хлебозаготовок. Применить в отношении 500 единоличных хозяйств этих сел пункт 4 инструкции Советского народного комитета УССР от 11 ноября 1932 года (лишение этих хозяйств земельных наделов, в том числе и усадебной земли с конфискацией всего имущества).

5. Поручить товарищу Товаровской в течение 3 дней организовать 3 судебных процесса над расхитителями хлеба на элеваторах и пунктах заготовительного зерна. В первую очередь провести процесс по Рауховскому элеватору, на котором встречалось наиболее злостное расхищение зерна, применив к виновным строжайшие наказания, как к классовым врагам, срывающим хлебозаготовки.

6. Поручить товарищам Майорову и Леплевскому повседневное наблюдение за ходом судебной деятельности по линии хлебозаготовок.

Обязать товарищей Викторова и Товаровскую представить 28 декабря на рассмотрение и утверждение Областного комитета — 20 дел, действительно крупных, имеющих политическое значение и подводящих обвиняемых под расстрел — для организации показательных процессов.

7. Поручить товарищу Майорову, выехать 28 декабря в Антоно-Кодинцевский район и проверить, как районное руководство выполняет данное им Областному комитету обещание закончить план хлебозаготовок в принятый самим районом срок.

Поручить товарищу Майорову взять под личное наблюдение село Суворово и, в случае, если в селе к 29 декабря не будет достигнут перелом в выполнении им хлебозаготовок, провести арест и предать суду счетовода колхоза; если перелома не будет к 1 января — подвергнуть аресту и предать суду также и председателя колхоза.

Поручить товарищу Майорову, на основе проверки ежедневных сводок, давать оперативные указания каждому району, в зависимости от хода выполнения им плана хлебозаготовок.

8. Обязать товарища Капцана, редактора «Черноморской Коммуны», на основе состоявшегося обмена мнений обеспечить оперативное освещение хода хлебозаготовок в Одесской области и в каждом районе в отдельности — на страницах «Черноморской Коммуны».

9. Поручить товарищу Марковичу в течение 28 декабря командировать в Доманевский район, в помощь парторганизации, еще одного уполномоченного Областного комитета.

10. Поручить оргинструктору в 3-дневный срок подготовить резерв в 5 кандидатур в качестве секретарей районных партийных комитетов.

Секретарь Одесского обкома КП(б)У Майоров.

ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, л. 49

№14
Доклад члена редакционной коллегии Научной комиссии по изучению голода при Губпомголе С. «Экономическое положение Одесской губернии»

1922 г.

Для оценки экономического положения Одесской губернии необходимо учесть тот факт, что после неурожайных 1921-1922 сельскохозяйственных лет мы теперь, в 1922-1923 годах, имеем дело с новым недородом. Между тем, минувший год не только тяжело повлиял на народное продовольствие в губернии, он имел последствия гораздо более глубокие, совершенно расстроил сельское хозяйство, подорвав благосостояние крестьянства большей части губернии. Если мы не можем говорить о тяжелом влиянии на промышленность городскую, то не потому, что оно не имело места, а исключительно потому, что его нельзя измерить бесспорными данными. Что промышленность Одесской губернии с середины 1921 года сильно упала — доказать нетрудно, да этого никто и не отрицает. Но тут действовало столько причин разного характера и происхождения, что выделить влияние неурожая нет возможности. Во всяком случае, в новый также тяжелый сельскохозяйственный год, соответствующий нашей губернии, как губернии сельскохозяйственной по преимуществу экономическому году, мы вступаем с чрезвычайно расстроенным хозяйством вообще. Это необходимо иметь в виду не только при разрешении снова выступающего перед нами продовольственного вопроса, но и при разрешении вопроса более глубокого — об экономическом восстановлении губернии.

Разберемся в создавшемся положении. Истекшие 1921-1922 годы были действительно выдающимися, как годы неурожайные. Но в прошлом нашей губернии приходилось сталкиваться с еще худшими урожаями. И все-таки никогда экономическое положение губернии не было так тяжело, как теперь. Главным образом, пострадали в прошлом году в нашей губернии уезды Одесский и Тираспольский. С одной засеянной десятины разных хлебов и картофеля было собрано в среднем около 3 пудов с десятины в Одесском уезде и около 6 пудов в Тираспольском. Такого низкого урожая Одесский уезд никогда не имел, но весьма близко урожай истекшего года в этом уезде стоит к урожаю здесь же в 1899 году, когда разных хлебов с десятины было собрано 3,7 пуда. Что касается Тираспольского уезда, то и тут в прошлом мы встречаемся с недородами столь же низкими, как и тот, который был в 1921-1922 годах. За последние сорок лет в Тираспольском уезде было собрано три урожая по 10-17 пудов с десятины и один в 5.

Чтобы понять, как наихудшие урожаи в прошлом влияли в Одесской губернии на народное благосостояние, следует ознакомиться с их влиянием именно на сельскохозяйственную промышленность. Мы выше указали, что близкий к 1921-1922 годам по недороду в Одесском уезде был 1899-й год. Ему предшествовали 4 года со средними урожаями — в 30-40 пудов с десятины в 1893, 1894, 1897, 1898 годах и один урожай плохой — в 13 пудов в 1896 году. Как же недород 1899 года повлиял на посевную площадь 1900 года в уезде? Она сократилась, но, почти незаметно, особенно у крестьян. Всего в уезде засевалось 1000 десятин:

	Всего	*У крестьян*
1896 год	522	170
1897 год	518	168
1898 год	538	176
1899 год	546	178
1900 год	529	177

Вследствие недорода 1899 года в Одесском уезде посевная площадь сократилась на 7% для всех земель и на 0,5% для крестьянских земель. При этом крестьянская площадь оставалась в 1900 году выше, чем она была в 1896-1898 годах, а посевная площадь в губернии вообще понизилась только сравнительно с 1898 и 1899 годами, но оставалась выше засевов 1896 и 1897 годов.

Еще более благополучную картину мы видим в Тираспольском уезде. И худший урожай здесь был в 1904 году — около 5 пудов с десятины. Этому урожаю предшествовали 2 хороших года 1891 и 1893 — по 50 пудов с десятины, один средний 1892 год в 28 пудов, один плохой 1900 год в 20 пудов с десятины и один голодный 1899 год в 6 пудов.

Несмотря на все это, в 1905 году посевная площадь в уезде не только не сократилась, но даже увеличилась, как показывают следующие цифры:

Посевы в тысячах десятин

	Вообще по уезду	*На крестьянских землях*
1898 год	395	136
1899 год	412	137
1900 год	403	135
1901 год	413	139
1902 год	415	140
1903 год	418	139
1904 год	420	139
1905 год	425	140

Таким образом, следует установить, как бесспорный факт, что даже наихудшие урожаи на сокращение посевной площади в Тираспольском и Одесском уездах в прошлом не повлияли. Можно ли тоже самое сказать о недороде 1921-1922 годов? Ниже мы даем сравнительные данные о посевной площади по всем уездам Одесской губернии за два года в тысячах десятин:

Уезды	*1921 год*	*1922 год*	*увеличение (+) или уменьшение (-), в %%*
Первомайский	371	373	+0,6
Балтский	366	331	-10
Вознесенский	327	194	-41
Тираспольский	349	210	-40
Одесский	323	129	-60
Губерния	1736	1237	-29

Выше мы указали, что средний урожай в 1921-1922 годах составил в Одесском уезде около 2 пудов и в Тираспольском — 6. В других уездах он выразился в таких цифрах: в Вознесенском — 8 пудов, Балтском — 17 и Первомайском — около 12 пудов. Если мы средний урожай с десятины в 1921-1922 годах сопоставим с процентом изменения посевной площади, то увидим, что между ними имеется несомненная причинная зависимость: чем меньше с десятины собрано хлебов, тем выше процент сокращения посевной площади в 1922 году.

То же самое, что мы сказали о посевной площади, приходится повторить в отношении животноводства. Было тысячи голов скота:

	В Тираспольском уезде		**В Одесском уезде**	
	1904 год	*1905 год*	*1899 год*	*1900 год*
лошадей	68,1	64,7	83,3	86,8
волов	12,5	11,0	9,2	10,5
остаток крупного рогатого скота	80,3	73,4	87,8	92,0
овец	64,4	49,2	115,2	121,6
свиней	44,4	36,8	32,2	30,6
коз	0,6	0,5	0,8	0,9

В Одесском уезде выдающийся недород 1899 года как будто даже благоприятно повлиял на животноводство: все виды скота увеличились, кроме свиней. Выдающийся недород 1904 года в Тираспольском уезде не прошел бесследно для его животноводства. Но сокращение получалось незначительное. Крепко сократился мелкий скот — 17-27%, а рогатый скот вместе с волами сократился всего лишь на 11%, лошади же даже только на 5%.

Иным оказалось влияние недорода 1921-1922 годов. К весне 1922 года. сравнительно с весной 1921 года было в губернии голов скота больше (+) или меньше (-) в %%.

Уезд	*Рабочих лошадей*	*Коров*	*Овец*	*Свиней*
Первомайский	-19	-16	+6	-51
Балтский	-32	-24	-24	-72
Одесский	-60	-35	-37	-60
Вознесенский	-44	-47	-44	-46
Тираспольский	-53	-34	-34	-39
Губерния	-43	-32	-32	-39

В одном только случае мы находим увеличение для овец в Первомайском уезде. Все другие виды скота сократились повсюду, начиная с менее благополучных и заканчивая более благополучными уездами: Первомайский уезд потерял пятую часть лошадей, шестую часть коров и половину свиней; в Балтском уезде сократилось число лошадей на одну треть, коров и овец на четверть, свиней на три четверти; в Вознесенском уезде все виды скота сократились почти равномерно — несколько менее половины; в Тираспольском уезде осталось менее половины лошадей и около двух третей остального скота; наконец, Одесскому уезду удалось сохранить всего лишь две пятых лошадей, столько же свиней и менее двух третей остального скота.

Если для восполнения скота в губернии не будут приняты чрезвычайные меры внешнего характера, последствия его столь колоссального сокращения еще долго будут чувствоваться — самим хозяйствам долгое время не оправиться без посторонней помощи. А речь ведь идет об основе крестьянского хозяйства в губернии! Какие могут быть надежды на восстановление посевной площади — пусть уже не до предвоенной нормы, а хотя бы до уровня 1921 года, если на одну десятину посевов — размера 1921 года приходилось голов рабочего скота к весенним работам:

Уезды	*1921 год*	*1922 год*
Первомайский	3,30	2,57
Вознесенский	2,76	1,50
Балтский	2,73	1,59
Одесский	1,85	0,76
Тираспольский	2,00	1,31

Но может быть, не столько важно общее сокращение скота, которое мы получаем при расчете на среднюю десятину, сколько то сокращение, которое имело место в реальной жизни. Сократилась обеспеченность хозяйств скотом, это подорвало их хозяйственную силу. Но еще важнее, что сильно возросло число хозяйств, вовсе лишенных рабочего скота. Таких хозяйств увеличилось: в Первомайском уезде на 14%, в Балтском на 30%, в Вознесенском на 50%, в Тираспольском на 30%, в Одесском — в три раза; по всей губернии число хозяйств без скота увеличилось на 58%. Крестьянское хозяйство всеми силами отстаивает количество голов коров, они не только дают молоко, но ими по крайности пользуются, как рабочей скотиной. Однако число бескоровных хозяйств также резко повысилось во всех уездах и, разумеется, в Одесском на 119%, при 140% в Вознесенском уезде, 40% в Тираспольском, 24% в Балтском, 18% в Первомайском уезде. В целом повысилось число таких хозяйств по губернии на 46%. Что же касается мирового инвентаря, то за истекший голодный год он сократился в процентах:

Уезды	*Плугов*	*Сеялок*
Первомайский	2	12
Балтский	12	19
Одесский	19	10
Вознесенский	11	13
Тираспольский	16	33
Губерния	11	15

Одновременно увеличилось число хозяйств без инвентаря во всех уездах, кроме Первомайского, — в Балтском на 7%, в Одесском на 12%, в Вознесенском на 9%.

Настоящее состояние крестьянского хозяйства в губернии показывает, что если продовольственную задачу, вытекающую из недорода 1921 года, удалось так или иначе разрешить, то в наследство осталось такое положение, с которым серьезно придется считаться в будущем. Оно уже сказалось на результатах урожая 1922 года, с которым связано продовольственное дело 1922-1923 годов. Посевная площадь губернии сократилась в 1922 году до размеров, которые не имеют примеров в прошлом Одесского сельского хозяйства. Посевная площадь 1921 года сохранилась в одном только Первомайском уезде. В других уездах она сократилась: на 10% в Балтском уезде, в Тираспольском на 40%, Вознесенском — на 41%, Одесском — на 58% и по губернии в целом — на 29%. Не оправдались и виды на урожай 1922 года. Свою роль сыграла засуха, но и сама засуха не была так опасна, если бы подорванное состояние крестьянского хозяйства не помешало своевременно и удовлетворительно произвести яровой засев.

Для полного подсчета урожая 1922 года не хватает пока еще данных о таком существенном факторе, как гибель посевов в течение истекшего лета. Но если даже предположить, что со всей посевной площади был убран хлеб в среднем размере согласно пробным умолотам, то все-таки результат урожая настоящего года окажется весьма печальным:

Уезды	*Посевные площади в тысячах десятин*	*Сбор всех хлебов пудах с десятин*	*Весь предполагаемый в сбор в тысячах пудов*
Одесский	128,8	15	1,932
Тираспольский	210,4	28	5,891
Первомайский	373,2	46	17,167
Вознесенский	194,1	29	5,629
Балтский	330,7	30	9,921
Губернии	1237,2		40,540

Если из предполагаемого сбора в 40 $^1/_2$ миллионов пудов исключить семена и продналог, то получится чистый сбор, который пойдет на продовольствие населения и прокорм скота, в 26 $^1/_2$ миллионов пудов. Население нашей губернии теперь исчисляется в 1448000 человек. Следовательно, на душу населения придется по 18,16 пудов продовольствия и интенсивных кормов, между тем как согласно обследованию питания населения зимой 1921 года и стойлового кормления скота зимой 1920-1921 годов в нашей губернии разных продовольственных и кормовых хлебов на душу населения расходуется около 40 пудов. Эта цифра ниже средней нормы зимы 1921-1922 годов — деревня уже недоедала, особенно в Тираспольском уезде, где поэтому получилась продовольственная норма крайне низкая — лишь 7 пудов зерна и овощей на душу в год, при 18,44 пудов; в Одесском уезде; 26,1 пудов в Вознесенском; 26,3 пудов в Балтском и 27,4 пудов в Первомайском уезде. Если норму продовольствия в Тираспольском уезде довести хотя бы к Одесской норме, а на прокорм скота положить по 10 пудов зерна на душу населения, то обеспеченность населения урожаем в настоящем году, представится в таком виде в тысячах пудов:

Уезды	*Валовый сбор*	*Продовольствие и корм скота*	*Излишек + недостаток - тысяч пудов в %%*	
Первомайский	17167	14511	+2,656	+18
Балтский	9921	16335	-6,414	-39
Вознесенский	5629	7942	-2,313	-29
Тираспольский	5891	5859	+32	+0,5
Одесский	1932	5233	-3301	-60
Губерния	40540	49880	-9,540	-19

Недостаточные сведения об урожайности в Балтском уезде заставляют осторожно отнестись к полученной для него цифры дефицита. Те или другие изменения получатся и для других уездов по мере получения более полных сведений об урожайности, эти сведения относятся к 15 августа. Но существенных поправок сделать не придется в картине тяжелого продовольственного положения — во всяком случае, Одесского и частью Вознесенского уездов.

С объемистыми кормами, вероятно, затруднений в этом году не будет, тем более что количество скота в губернии, как мы показали выше, сильно сократилось, а к его увеличению результаты урожая 1922 года не располагают.

С. Зак.

ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 23, лл. 24-30.

№15
Статистические сведения Губпомгола о количестве голодающих в РСФСР, Украине и Одесской губернии
1922 г.

Количество голодающих по всей Федерации

Официально признано	22000000
Несомненно близкими к голодающим являются еще	5000000
Таким образом, общая цифра голодающих по всей Федерации	27-28000000

Количество голодающих по Украине

На 1 июня насчитывалось, что составляло 40% общего количества населения	3793480

Количество голодающих по Одесской губернии на 25 июля

Всего — 519034 взрослых — 225508, детей — 293526

Секретарь Губпомгола.
ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 23, л. 58

№16
Сведения о деятельности Губкомпомгола в Одесской губернии за период с 10 августа 1921 года по июнь 1922 года
1922 г.

Из 133 волостей — 84 волости объявлены ГОЛОДАЮЩИМИ.

Из общего количества населения Одесской губернии — 2010000, количество голодающих в апреле — 316027 и достигло в июле 526767. Бескормица зимой 1921 и 1922 годов вызвала убыль скота на 158500 голов. Количество безинвентарных хозяйств за 1921-1922 годы повысилась с 27,6 до 28,8%. Посевная площадь за 1921-1922 годы сократилась на 28,8%.

Одесский Губкомпомгол начал свою деятельность с 10 августа 1921 года. Первая задача — помощь Поволжью и Запорожью. Всего отправлено 96 вагонов общим весом 93500 пудов. Организованы врачебно-питательный пункт с пропускной способностью на 1400 человек ежедневно, эпидемический отряд на 25 коек и оборудованный приют-ясли на 300 детей. Врачебно-питательным пунктом было роздано около 11000 пайков. Для детей переселенцев, из голодающих губерний открыт был первый интернат на 300 детей. С августа 1921 года зарегистрировано около 17000 беженцев, большей части коих предоставлена земля для обработки. Таким образом, свыше 20000 жителей голодных губерний спасено было от голодной смерти.

С марта месяца Губкомпомгол обращает свои средства на помощь местному населению. С апреля по август кормилось свыше 152000 детей. В борьбе с беспризорностью помощь оказана свыше 15000 беспризорным детям в интернатах.

Перед сбором урожая часть средств от детского питания направлена на прокормление взрослых. Согласно заданию ЦКПГ, до 1 августа в течение двух месяцев Губкомпомгол должен был прокармливать в месяц 20000 человек.

Задание превышено Губкомпомголом больше, чем на 200%: по одному Одесскому уезду прокармливалось 10000 взрослых крестьян, по остальным уездам — свыше 20000 крестьян. Через Губотдел Труда отпускалось продовольствие 3000 безработным; через Губсобес семей красноармейцев отпускался паек на 1959 человек; детей по Губсобесу кормилось ежемесячно около 30000, в интернатах отпускалось продовольствие детям также около 10000 человек.

Приход Одесского Губкомпомгола с начала кампании по 1 октября выразился в рублях 15500000, денежные знаки 1922 года, и 326000 пудов продовольствия и зерна хлеба. Пришлось затратить огромные средства на «АРА». Губкомпомгол затратил свыше 100 миллиардов рублей на питание «АРА».

С 1 сентября основные задачи Губкомпомгола:

1. Восстановление разрушенного сельского хозяйства
2. Борьба с детской беспризорностью
3. Ликвидация безработицы путем организаций общественных работ

План Губкомпомгола на октябрь и ноябрь

	Октябрь	*Ноябрь*
Село — помощь для раздачи продовольственной ссуды	120000 пудов	150000 пудов
Губотделу труда для организации общественных работ для безработицы	30000 пудов	50000 пудов
Губрабочкому для безработных	6500 пудов	
Губздраву для детских учреждений	7000 пудов	5000 пудов
Губнаробразу для детских учреждений	16000 пудов	12000 пудов
Губсобесу для инвалидов	3000 пудов	3000 пудов
Красному Кресту для общественного питания	12000 пудов	10000 пудов
Разные расходы: отправка голодных беженцев, транспортировка грузов	35000 пудов	10000 пудов
ВСЕГО	229500 пудов	250000 пудов
Роздана семенная ссуда для озимых посевов на 1922 год	590000	

При Губкомпомголе организован ссудный комитет для выдачи продовольственной ссуды Одесскому и Тираспольскому уездам, признанными голодающими; Одесскому будет выдано 173000 пудов.

ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 23, лл. 2-2об.

№17

Докладная записка секретаря Комиссии помощи голодающим при Одесском Губздраве о голоде и болезнях в Одесской губернии в 1921-1922 годы

1922 г.

Язык цифр с чрезвычайной яркостью и неоспоримой непреложностью говорит о том отражении голодания на жизнь населения, которое сказывается на ходе заболеваний и умирания в 1922 году.

Известно, что истощенный организм всего легче подпадает под губительное действие заразного начала, мы видим, что в Одесской губернии, по данным только предварительного подсчета, всех острозаразных заболеваний за первые шесть месяцев 1922 года было зарегистрировано 135560, а за весь 1921 год — 131399. Нарастало не только количество заразных заболеваний, но в не меньшей мере нарастало число заболеваний не заразного происхождения. Так, по данным амбулатории города Одессы с октября 1921 года по июнь 1922 год следующим образом росла амбулаторная работа:

Число амбулаторных больных:

1921 год	октябрь	13740	*1922 год*	январь	15412
	ноябрь	12890		февраль	19850
	декабрь	13219		март	24011
				апрель	25640
				май	21912
				июнь	17815

Чрезвычайно показательны данные 1-ой Советской больницы города Одессы по материалам ее работы за первые четыре месяца 1922 года. Так за четыре месяца в больницу было принято 4228 больных, а в 1921 году с января по апрель — принято 3211 человек, то есть в 1922 году на 1,6% больше. Из всех поступивших за январь-апрель 1921 года умерло 19,8%, а за январь-апрель 1922 года — 38,4 %, таким образом, смертность была вдвое больше.

Если сравнивать больных обоих годов по отдельным формам болезни, то можно увидеть, что в 1922 году поступило больных сыпным тифом на 83,7% больше, чем в 1921 году, а больных внутренними болезнями поступило в 1922 году на 132,0% больше, чем в 1921 году. Венерические больные и сифилитики поступали в больницу в 1922 году в меньших количествах, чем в 1921 году, именно венерические — на 65% меньше, а сифилитики — на 133,7%. Это не говорит о том, что сифилитиков и венерических больных в населении стало меньше, а говорит о том, что даже

крупные лечебные учреждения города Одессы были настолько заполнены больными «голодными тифами» и больными «внутренними», что не в состоянии были принять венерических и сифилитических больных, оставшихся в силу этого среди населения и рассеивавших среди него заразу.

Из всех поступивших в больницу «внутренних» больных 25,3% были с явлениями истощения от голода и 17,3% — с различными кишечными заболеваниями от «голодного питания», а всего 42,6% больных от голода. Среди всех умерших незаразных больных «внутренние» больные составили 90,4% и среди них истощенные — половину. Среди умерших от заразных заболеваний умерло 60% от сыпного и возвратного тифов, причем наибольшее число жертв пришлось на юные рабочие производительные возрасты.

При кишечных же страданиях погибли в большей мере дети и старики. Последние сведения настолько ярки, что приводятся в нижеследующей таблице:

Возраст	*Смертность от дизентерии у «голодных больных» % умерших к поступ.*	*От других кишечных заболеваний % умерших к поступ.*
0-4	91,5	89,5
5-9	81,2	85,7
10-14	100,0	66,6
15-19	40,0	43,0
20-29	67,0	52,6
30-39	75,0	60,0
40-49	97,0	71,0
50-59	100,0	80,0
60-69	100,0	100,0
70 и	100,0	100,0
выше	100,0	91,0
ВСЕГО	**94,0**	**73,2**

Среди данных 1-ой Советской больницы особо выделен материал о группе детей, доставленных из интернатов: из них умерло 62,5%, причем 10,1% умерло в первый же день поступления в больницу; 16,5% — умерло между 2-5 днями пребывания в больнице, а остальные умирали в более поздние сроки, не имея шансов выжить, быть может, в силу скудного питания в самом лечебном учреждении.

Такое явление смертности больных, доставленных с явлением истощения, отмечается и для группы больных всех возрастов, из которых умерло 87%, причем в первый день поступления — 15,1%, между 2-5 днями умерло 23,5%, а остальные — после 5-7 и более дней пребывания в лечебном учреждении.

Приходится констатировать, что вымирание населения достигло крайних величин, судя по тем материалам, которые об этом имеются.

Так по данным Губстатбюро в городе Одессе в 1922 году:

	Родилось	*Умерло*
Январь	231	2271
Февраль	173	2825
Март	161	3606
Апрель	69	3749

Не менее яркую картину убыли населения дают и те сведения, которые поступили из уездов, особо показательные материалы по Одесскому уезду, наиболее пострадавшем от голода. Так, в волостях:

	Беляевской		**Ясской**		**Дальницкой**	
	родилось	*умерло*	*родилось*	*умерло*	*родилось*	*умерло*
Январь	24	38	36	39	15	28
Февраль	15	51	27	59	10	30
Март	21	106	24	66	10	60
Апрель	18	134	15	69	8	71
Май	8	71	10	128	5	68
Июнь	11	77	9	83	2	74

Все приведенные материалы, разумеется, не исчерпывают вопроса о влиянии голода, они отрывочны, но с достаточной определенностью говорят об уровне населения не только в силу большой заболеваемости и высокой смертности, но также и в силу того, что народные бичи, как сифилис и венерические болезни, вне всякого сомнения, туберкулез, трахома и другие не могли получить того внимания к себе, как это требуется их распространенностью и грязностью. В этом смысле перед органами здравоохранения встает огромной трудности работа по изучению последствий голода и борьбы с этими последствиями во всем его многообразии.

Секретарь Комиссии Помгола при Одесском Губздраве, врач (Підпис)
ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 23, лл. 22-23.

№18
Телеграмма Центральной комиссии помощи голодающим в Одесскую Губернскую комиссию помощи голодающим о принятии срочных мер по предотвращению случаев голодной смерти и улучшению продовольственной помощи Николаевскому уезду
7 марта 1923 г.

По сведениям, в Николаевском уезде наблюдаются смертные случаи, предлагается немедленно обследовать уезд и принять меры по увеличению продовольственной ссуды и питания. Выявить виновных в допущении смертных случаев. При наличии средств лозунг «Ни одного смертного случая!» должен быть проведен в жизнь под Вашу ответственность. Материалы срочно прислать ЦКПГ.

Секретарь ЦКПГ Тыльман.
ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 26, л. 76

№ 19
Телеграмма ЦК Последгола ВЦИК в Одесский Губисполком и Последгол об организации сбора пожертвований для помощи голодающим
14 февраля 1923 г.

Согласно воззвания Центральной Комиссии Помощи голодающим ВЦИК, напечатанного в Известиях ВЦИК от 2 февраля 1923 года, Центральная Комиссия Помощи голодающим ВЦИК обращает внимание всех комиссий Помощи голодающим благополучных районов, также учреждений профессиональных общественных организаций на тяжелое положение районов, признанных остро нуждающимися в этом году, и призывает приступить к усиленному сбору пожертвований с расчетом на то, чтобы было собрано не менее одной трети того, что было собрано в прошлом году, а также поставить перед широкими массами рабочих, крестьян и всех граждан вопрос усиления средств помощи не оправившимся после голода лицам с принятием на себя шефства над остро нуждающимися районами.

Председатель ЦК Последгола ВЦИК *(Підпис).*
ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 26, л. 162.

№ 20
Ходатайство уполномоченного полномочного представителя правительств РСФСР и УССР при всех заграничных организациях Валюкаса заведующему медицинским отделом Американской Администрации Помощи Смиту и районному представителю «Джойнт» Джеку Швейцеру о выделении медикаментов для борьбы с детскими грибковыми заболеваниями
16 ноября 1922 г.

Милостивый государь, препровождая при сем материал по вопросу о решительной борьбе с детскими грибковыми заболеваниями волос, принявшей угрожающие размеры (страдают до 2000 детей), убедительнейше прошу просмотреть данный материал и незамедлительно сообщить мне, что и в каком количестве может быть Вами представлено из медикаментов и бельевого инвентаря для проведения намеченных мероприятий в жизнь. Надеюсь, что Вы всемерно поможете ликвидировать данное бедствие, грозящее принять еще большие размеры.

С совершенным почтением пребываю,

Валюкас.
ГАОО, ф. Р-453, оп. 1, д. 33, л. 11.

№ 21

Письмо начальника снабжения Одесского губернского отдела народного образования в Американскую Администрацию Помощи о предоставлении средств для оказания помощи голодающим детям в г. Одессе

23 октября 1922 г.

В связи с надвигающимися морозами Губнаробраз предпринимает меры к ликвидации беспризорности детей, число которых достигло в Одессе до 4000.

Еще в октябре месяце предположено интернировать 500 беспризорных детей, для чего необходимы огромные средства. Помголом отпущены несколько тысяч пудов зерна. Идут навстречу для оказания помощи голодающим детям также другие организации помощи голодающим. Настоящим Губнаробраз просит Вас в спешном порядке отпустить для вышеуказанных нужд следующие предметы оборудования и материалы:

1. Простыней	500 штук
2. Наволочек	500 штук
3. Подушек	500 штук
4. Матрацев	500 штук
5. Одеял	500 штук
6. Полотенец	500 штук
7. Белья нательного	1000 штук
8. Костюмов мужских	500 штук
9. Костюмов женских	500 штук
10. Обуви	500 пар
11. Чулок или носков	1000 пар
12. Платков носовых	500 штук
13. Головных уборов	500 штук

Губнаробраз надеется, что вышеуказанное требование, принимая во внимание тяжелое положение беспризорных детей, ночующих в настоящее время прямо на улице, будет Вами удовлетворено полностью.

Начальник снабжения Одесского Губнаробраза *(Підпис).*

ГАОО, ф. Р-453, оп. 1, д. 33, л. 43.

№ 22

Инструкция Губернской комиссии по борьбе с последствиями голода по проведению Месяца борьбы с детской беспризорностью

1923 г.

1) В целях ликвидации детской беспризорности население города Одессы должно в течение предстоящего месяца помощи детям интернировать 2000 беспризорных детей.
2) На обязанности населения возлагается полное содержание 2000 беспризорных детей.
3) Губпоследгол, согласно с другими государственными учреждениями, принимает на себя педагогическую сторону дела и санитарный надзор, а также медицинскую помощь беспризорным детям.
4) При каждом районном Управлении государственных недвижимых имуществ (УГНИ) организуется комиссия из председателя горсовета, председателя женотдела и управляющего районным УГНИ и двух выборных представителей Губернской комиссии помощи после голода.
5) В течение одной недели комиссия назначает в районе общее собрание граждан, которые должны будут принять участие интернировании детей.
6) На собрание должны быть созваны все граждане, облагаемые голодным пайком. Комиссия при созыве граждан руководствуется списками плательщиков голодного пайка.
7) Комиссия информирует собрание о задачах «месяца», об обязанности граждан данного района произвести прикрепление детей, согласовывая с имущественным положением населения района.
8) За единицу обложения должна быть принята норма содержания одного ребенка, установленная Губнаробразом.

9) Цифра обложения данного района должна быть зафиксирована в протоколе собрания граждан района.

10) Общее районное собрание выбирает из своей среды представителя, который входит с правом решающего голоса в комиссию указанную в пункте 4.

11) Означенная в пункте 10 комиссия производит разверстку обложения по домам.

12) Губернская комиссия помощи после голода через комиссию заключает договор с населением на предмет прикрепления определенного количества беспризорных детей, при чем договор должен быть заключен с группой домов, принимающих на свое содержание 5 детей.

13) Группа домов, указанная в пункте 12 и являющаяся контрагентом по договору, выделяет одного представителя для организации интерната.

14) Техническое проведение организации интернатов возлагается на комиссию или представителей групп домов, которые отчитываются перед своими избирателями.

ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 52, лл. 8, 8 об.

№ 23

Справка Украинкреста в Губпоследгол о проведении денежной лотереи Красного Креста в помощь голодающим.

7 февраля 1923 г.

Тов. Белевичу.

Всего было выпущено билетов на 12,5 миллиардов по 1 миллиону билетов. Продано было билетов на сумму 7 миллиардов. Продажа производилась без принуждения и продолжалась около 4-х месяцев. Ввиду конкуренции других организаций, работа шла сравнительно медленным темпом и все же в конечном результате дала материальный успех.

Секретарь Украинкреста Богров.

ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 52, л. 36.

№ 24

Договор между Одесским Губпоследголом и Научной комиссией по изучению материалов о голоде и борьбе с ним о сборе и систематизации материалов о бедствиях, причиненных голодом в Одесской губернии в 1921-1923 гг., и деятельности Губкомпомгола и Губпоследгола

1923 г.

Мы, нижеподписавшиеся, с одной стороны — Одесская губернская комиссия по борьбе с последствиями голода, именуемая Губпоследголом, в лице ответственного секретаря Л.К. Белевича, с другой стороны — Научная комиссия по изучению материалов о голоде и борьбе с ним в лице ее председателя А.М. Де-Рибаса, заключили настоящий договор о нижеследующем:

1. Комиссия по изучению материалов о голоде и о борьбе с ним обязуется собрать и систематизировать все материалы, свидетельствующие о бедствиях, причиненных голодом в Одесской губернии в период 1921-1923 гг. и о той помощи, которая была оказана пострадавшему населению Губкомпомголом и Губпоследголом.
2. Комиссия обязуется организовать научные заседания сведущих лиц по вопросам о способах наиболее полного собирания материалов, касающихся голода и научной разработки таковых с точек зрения: экономической, санитарной и историческо-бытовой, для чего Президиуму комиссии предоставляется право привлечения к работе сведущих лиц по ее усмотрению.
3. Президиуму Научной комиссии предоставляется право организовывать необходимые совещания, выдавать членам комиссии мандаты на право ознакомления с архивами разных учреждений, имеющих материалы по голоду, командировывать в уезды для обследования местностей и собирания нужных материалов.
4. Губпоследгол обязуется финансировать работу комиссии, отпуская авансы на организационную работу, оплачивая труд членов комиссии за участие в заседании из расчета: 1/24 часть текущего месячного оклада по 17-му разряду соответствующей тарифной сетки за каждое научное заседание, ассигнуя необходимые средства на командировки в уезды, особо оплачивая труд председателя комиссии А.М. Де-Рибаса и секретаря Л.А. Мирельзона, а также выплачивая гонорар за статьи согласно размерам гонорара, выплачиваемого Губисполкомом за статьи в сборнике по Одесской губернии, а именно 50 золотых рублей за каждый печатный лист.

5. Президиум комиссии обязуется представлять в Губпоследгол отчеты о деятельности Научной комиссии, протоколы заседаний, а также денежную отчетность о произведенных расходах.
6. Срок организационной работы определяется в два месяца (не позже 15 июня 1923 года), после какового срока приступает к работе Редакционная комиссия, в которую Губпоследгол командирует своего представителя с правом решающего голоса для представления научных статей, готовых к печатанию определяются в три месяца в, во всяком случае, не позже 15 июля 1923 года.

ГАОО, ф. Р-702, оп.1, д.,60 л. 15.

№ 25
Протокол заседания Научной комиссии по изучению материалов о голоде и борьбе с ним
3 марта 1923 г.

Присутствовали: тт. Белевич, Айхенвальд, Де-Рибас, Левантин, Скроцкий, Сутулов, Мирельзон. Председательствовал: т. Белевич.

Слушали:

1. План изучения влияния голода на движение населения (рождаемость, смертность, браки) по Одесской губернии, представленный доктором Левантиным, предложившим для этой цели сравнительный метод статистического изучения влияния голода, для чего необходимо: а) получить сведения о годах, предшествовавших голоду, примерно с 1917-го; б) сгруппировать статистические данные относительно отдельных периодов: 1917-1918, 1919-1920, 1921-1922 гг.; в) установить контрольную норму в пятилетии 1905-1910 гг.; г) для большей научной ценности материала желательно разработать статистические данные относительно каждого уезда, каждой волости.

Постановили:

1. Признать предложенный план изучения влияния голода, деление на периоды, норму пятилетия 1905-1910 гг. вполне приемлемыми. Обратиться к Последголу с просьбой предоставить в распоряжение Научной комиссии имеющиеся сведения о составе голодающего населения губернии, а также о наиболее голодающих волостях. Запросить через Последгол иностранные организации: АРА, Комиссию помощи Нансена и др. о составе голодающего населения на основании их сводок, а также доставить Научной комиссии медико-статистические отчеты Херсонской и Подольской губерний за время 1905-1910 гг., данные переписи населения последних лет и все вышедшие из печати бюллетени и «Вестники» Губстатбюро Одесской и бывшей Николаевской губерний.

Слушали:

2. Доклад д-ра Левантина, предложившего выяснить путем разработки статистического материала вопрос о влиянии голода на:

а) общую заболеваемость населения по месяцам и годам (отдельно по каждому уезду);
б) заболеваемость острыми инфекционными болезнями;
в) заболеваемость цингой, отечной болезнью, туберкулезом, гастроэнтеритом, голодным истощением.

Постановили:

2. Просить Последгол обратиться к Губздравотделу с тем, чтобы последний предоставил в распоряжении комиссии имеющиеся в его статотделе санэпидематериалы о голоде, а также данные уздравотделов (по месяцам и годам).

Слушали:

3. Доклад д-ра Айхенвальда о пищевых суррогатах в период голода, предложившего:

а) ознакомиться с имеющимися в Последголе материалами и коллекциями;
б) дополнить эти данные анкетным опросом голодающие волости;
в) систематизировать материалы;
г) произвести анализ важнейших суррогатов и
д) установить влияние суррогатов на токсические, желудочно-кишечные и прочие заболевания.

Постановили:

3. Признать схему исследований вполне приемлемой, поручить д-ру Айхенвальду разработать анкету, а по вопросу о влиянии суррогатов на заболевания обратиться к медико-статистическим отчетам Губздравотдела и Уздравотделов.

Слушали:

4. О собирании сведений относительно случаев людоедства (убийства с целью поедания трупов).

Постановили:

4. Просить Последгол обратиться к Преднарсуда т. Борисову о предоставлении в распоряжение комиссии имеющихся в него материалов по этому вопросу, а также обратиться к участковым врачам, волисполкомам и учреждениям здравотделов с просьбой о предоставлении комиссии необходимых сведений о случаях людоедства.

Слушали:

5. Вопрос о необходимости получать все необходимые сведения и материалы через специально командируемых лиц.

Постановили:

5. Ходатайствовать перед Подследголом о необходимости для успешного выполнения заданий командировать в уезды специальное лицо, которое будучи инструктировано комиссией, могло бы доставить ей возможно более точные данные.

Слушали:

6. Предложение д-ра Мирельзона о том, что так как чрезвычайно важные вопросы моральной статистики голодного периода не могут быть освещены с той полнотой, какая необходима для разработки этого вопроса, ограничиться изучением характера типичных преступлений голодных лет, а также исключительных преступлений, возникших под влиянием аффекта голода (нападения голодных на продмаршруты, склады продовольствия, голодные самосуды, кражи на базарах, убийства и пр.)

Постановили:

6. Просить Последгол предоставить комиссии имеющиеся по этому вопросу материалы, а также исходатайствовать разрешение на получение необходимых сведений из судебных учреждений губернии.

Слушали:

7. Предложение д-ра Мирельзона о необходимости собрать сведения о всех случаях самоубийства на почве голода.

Постановили:

7. Поручить лицу, командируемому в уезды для собирания материалов, выяснить на местах сведения о всех имевших место самоубийствах и полученные сведения занести в выработанную анкету.

Слушали:

8. Гр. Де-Рибаса, указавшего на необходимость осветить также и бытовую сторону эпохи голода.

Постановили:

8. Считая, что бытовая сторона представляет большой исторический интерес, поручить одному из членов комиссии разработать план изучения бытовых вопросов голода.

Слушали:

9. Д-ра Скроцкого о необходимости выяснить точные задания комиссии, так как некоторыми лицами ведутся работы научно-исследовательского характера по вопросам о влиянии голода, и эти лица желательно было бы привлечь к участию в работах комиссии.

Постановили:

9. Согласившись с предложением д-ра Скроцкого, выяснить затронутый им вопрос и просить Последгол оказать поддержку научно-исследовательской работе.

Слушали:

10. О необходимости приглашения к следующему заседанию представителей экономических дисциплин

Постановили:

10. Просить Последгол пригласить к следующему заседанию указанных представителей.

Секретарь Мирельзон.

ГАОО, ф. Р-702, оп.1, д. 60, л. 24-26.

№ 26
Доклад Губернского уполномоченного Центральной комиссии помощи детям о положении детей и состоянии детских учреждений в Одесской губернии. Май 1923 г.

Общее положение. Одесская губерния в ряду голодающих губерний занимает одно из первых мест. Из 6 уездов губернии неурожайными признаны Николаевский, Херсонский, Одесский и часть Елисаветградского, и только Балтский и Первомайский уезды являются благополучными в смысле урожая.

Урожайные уезды. Но и в этих уездах положение детского населения далеко не блестящее, в особенности принимая во внимание массы эвакуированных детей, переброшенных сюда в момент строго голода.

Общее число голодающих детей. Всего в Одесской губернии насчитывается до 1115000 детей, из них голодает 249000. Таким образом, свыше 1/5 детского населения губернии нуждается в поддержке и помощи извне.

Данные о детской беспризорности. По самым скромным подсчетам, помимо детей, интернированных в закрытые детские учреждения, в Одесской губернии насчитывается до 30000 беспризорных детей.

В одном только городе Одессе в подотделе Охраны Детства зарегистрировано 2339 детей, из которых 1339 требуют немедленного интернирования, так как являются абсолютно бездомными детьми. Приют постоянно переполнен, регулярная разгрузка его при нынешнем развитии сети закрытых детских учреждений невозможна.

Состояние голодающего детства. Правда, в настоящее время не встречаешь на улицах города Одессы детей, падающих от истощения, не раздается криков о помощи. Период острого голода прошел. Несмотря на это, необходима безостановочная борьба со вспышками голодовок, возникающими то там, то здесь. Необходимо длительное, упорное изживание последствий голода, губительно отразившегося на неокрепших детских организмах. Данные проведенного прошедшей зимой медицинского обследования детей, питающихся на пунктах Украинского креста в городе Одессе, рисуют нам следующую картину состояния здоровья голодающих детей: наибольший процент детей в возрасте от 7 до 14 лет, большинство из них страдает стоматитом, являющимся следствием голода, малокровием, заболеваниями туберкулезного характера, у многих наблюдается катаракта верхушек легких, вялость кишечника. Наблюдаются многочисленные кожные заболевания: червеватость, чесотка, парша, стригущий лишай. У 20% освидетельствованных детей не хватает до нормального веса 20-25 фунтов, у 80% не хватает 5-10 фунтов.

Детская преступность. Голод и беспризорность разрушают не только здоровье, но и губительно действуют на неустойчивую психику детей. За время с 1 января по 31 марта текущего года через комиссию по делам о несовершеннолетних правонарушителях только в Одессе прошло 227 мальчиков и 37 девочек. Вполне понятно, что большинство преступлений являются против права собственности — кражи. Организованные по линии железных дорог, в узловых пунктах станций Бирзула, Раздельная, не отвечают нормам, поскольку дети днем уходят на воровскую работу. Помощь пунктов, оказывающих ночлег и питание, не прибавляет одежды, обуви и воспитания, а дает возможность больше курить, пьянствовать и играть в карты.

Усиление дефективности. Параллельно с ростом моральной испорченности, наблюдается и усиление умственной отсталости детей — дефективности, которая в громадном большинстве случаев обуславливается не патологической наследственностью, как таковой, а главным образом социальными условиями, в которых дети вынуждены жить и развиваться. Непосредственная связь детской дефективности с голодом и беспризорностью раскрывается даже при самом поверхностном обследовании контингента детей. В 75% исследованных случаях, дефективность обусловлена беспризорностью, нищетой, тяжелыми инфекциями.

«Переросшие дети». Чрезвычайно остро стоит вопрос о детях, по возрастным категориям не попадающих ни в одно из учреждений. Подростки 15-16 лет, определение которых в детские дома невозможно и нежелательно, настойчиво подчеркивают свое право и требуют какую-нибудь работу, которая сможет обеспечить их существование. Ни Собес, ни Биржа Труда ничем им помочь не могут. Подросток вынужден искать другие пути для заработка, создавая проблемы, над которыми необходимо задуматься.

Виды помощи детям. Помощь, оказываемая в Одесской губернии — это преимущественно детское питание, открытое и закрытое детское призрение. В настоящее время, в связи с ограниченностью ресурсов, самое существенное внимание обращено на соединение следующих двух видов помощи: детского питания и открытого детского призрения.

Детское питание. Детское питание в Одесской губернии проводится Украинским Красным Крестом и иностранными организациями. Самостоятельно питание проводит лишь АРА. Организации Нансена (Верелив), МСПД и «Джойнт» проводят свое питание в столовых Украинского Красного Креста. Общественное питание детей в таких столовых организовано на средства Центрального Комитета Питания Детей.

Общее количество, питающихся детей в Одесской губернии выглядит следующим образом:

Украинский Красный Крест	77 столовых	20935 детей
Нансена	13 столовых	1350 детей
МСПД	48 столовых	15005 детей
АРА	357 столовых	134710 детей
Итого	**503 столовых**	**175200 детей**

Питание «Матери и ребенка». В настоящее время в осуществление договора между Центральной Комиссией Помощи Детям и Наркомздравом функционируют 7 столовых «Матери и ребенка», пропускная способность которых является 2500 едоков.

По месту нахождения столовые расположены:

г. Одесса	3	1050 едоков
г. Николаев	2	800 едоков
г. Херсон	1	400 едоков
г. Елисаветград	1	250 едоков
Всего	**7**	**2500 едоков**

Необходимый контакт с Губохматдетом достигнут благодаря тому, что контингент питающихся в этих столовых направляется исключительно через детскую консультацию Губохматдета.

Ночлежно-питательные пункты. Пункты находятся в г. Николаеве на 100 человек, ст. Раздельной — на 75 человек и ст. Бирзула III — на 50 человек.

Последние 2 пункта закрываются, что можно только поприветствовать, так как ночлежно-питательные пункты по целому ряду указанных выше условий не оправдали возложенных на них надежд и израсходованных средств. Всецело поддерживая мнение Украинского Красного Креста о необходимости оставления столовых при пунктах, где питаются не только беспризорные дети, но и сироты и полусироты железнодорожников, мы считаем все же необходимым указать на бесполезность, а подчас и вред, приносимый ночлежками, являющимися местом рассадника инфекции и разврата.

Открытое детское призрение. Удачный опыт открытого детского призрения, где дети могут помимо кормежки получать некоторый уход и воспитание, проделан Украинским Крестом в его питательных пунктах, приспособленных под полуинтернаты.

Полуинтернаты Украинского Креста. В настоящее время мы имеем 8 таких полуинтернатов питательных пунктов, сконцентрированных в г. Одессе и Одесском уезде, 7 из них субсидируются Губернским уполномоченным ЦКПД. Этими полуинтернатами охвачено до 800 детей в возрасте от 8 до 14 лет. Они организованные таким образом, что в них дети получают завтрак и обед, в промежутке между которыми проводится воспитательно-образовательная работа.

В основу педагогической работы положены:

1) ликвидация безграмотности (чтение, письмо, счет);
2) изучение живой и мертвой природы;
3) занятия по политграмоте;
4) развитие общественных навыков детей и втягивание беспризорных в детское движение.

Результат этой работы при крайне скудных средствах (1-2 педагога на полуинтернат) более чем удовлетворительный. Безграмотность почти совершенно изжита. Стремление детей к коллективизму получило возможность уложиться в рамки различных комиссий (исполкомы, ДТС), к которым даже малодисциплинированные дети улицы относятся с большим уважением.

Огородные кружки. В апреле при полуинтернатах были организованы огородные кружки, для которых Губернским уполномоченным ЦКПД были отпущены средства на посевной материал и огородные инструменты, а также были получены от АРА обувь и чулки.

Результаты работы. Опыт проведенной работы показал большую потребность и громадную пользу полуинтернатов. При крайне ограниченных средствах итоги, достигнутые в отношении борьбы с детской беспризорностью, преступностью, борьбы за улучшение здоровья детей и вовлечение их в школьную работу, очень внушительны.

Ясли. Открытое призрение детей моложе 4 лет осуществляется в яслях. Сеть яслей постоянного типа представляется в следующем виде:

Города	*Число ясель*	*Число коек*
Одесса	8	265
Николаев	1	60
Ананьев (Балтского уезда)	1	20
Болград	1	40
Всего	**11**	**385**

Помимо этого, в настоящее время проводится кампания по организации летних яслей в селе. По плану Центральной Комиссии Помощи Детям в Одесской губернии подлежат открытию 40 яслей, которые распределяются по уездам следующим образом:

Уезд	*Число ясель*
Одесский	8
Херсонский	10
Николаевский	8
Елисаветградский	8
Первомайский	4
Балтский	2
Всего по губернии	**40**

В настоящее время задание почти выполнено, ясли находятся на снабжении Центральной Комиссии Помощи Детям и получают дотационное питание от АРА. При организации яслей АРА было выдано помимо того 1400 вещевых пакетов, содержащие каждый по 6 пеленок и 6 штук белья.

Закрытое детское призрение. Осуществляется в детских домах следующих ведомств:

Учреждения	*Число детских домов*	*Число интернированных детей*
Губнаробраз	344	21668
Губздрав	23	1305
Украинкрест	2	90
Всего	**372**	**23063**

В числе детских домов Губнаробраза здесь показаны детдома профорганизаций и Детская Секция Губпоследгола.

Общее положение закрытых детских учреждений. Одним открытием огромного числа детских учреждений, вдобавок все же не поглощавших вполне всей волны беспризорных детей, совершенно не разрешался вопрос о детской. В период острого голода в детских учреждениях Губнаробраза и Губздрава было интернировано не менее 12 тысяч детей, обеспечить которых удалось только питанием, но для которых совершенно не имелось ресурсов обмундирования. Таких ресурсов не поступало и в последующее время, в силу чего в смысле обмундирования, обуви и снабжения детей учебными пособиями и возможности поддержания надлежащего санитарного состояния,положение оказывалось почти катастрофическим.

Положение детских учреждений Губздрава. Вот как обстоит дело в домах Губздрава. Охмадет, в ведении коего эти детучреждения непосредственно находятся, пишет: «Положение Дома Грудного Ребенка — неважное, необходимо дооборудование, изолятор переполнен... В последнее время снова замечается наплыв детей сирот, нуждающихся в закрытом призрении. Во всех яслях, которые также нуждаются в дооборудовании, количество детей превышает комплект.... Дом Материи и Ребенка ощущает недостаток в оборудовании, персонале, диет-продуктах. Школьные поликлиники, обслуживающие как организованное, так и неорганизованное детское население, нуждаются в дооборудовании и ремонте.

Положение детских учреждений Губнаробраза. Еще хуже положение детских домов Губнаробраза. В докладной записке, представленной Одесским Губсоцвосом, последний сообщает: «Нет теплых пальто, нет обуви, нет белья, нет постельных принадлежностей. В лучшем случае детские дома снабжены такими материалами наполовину. В некоторых уездах губернии едва

насчитывается полсмены белья на ребенка, дети вынуждены все время оставаться под одеялами-…Эпизодические выдачи мануфактуры не в состоянии внести в это дело сколь либо заметного улучшения...».

Сообщения из уездов. С мест доходят такие же неутешительные вести. Уполномоченный ЦКПД по Херсонскому уезду в письме от 27 апреля сообщает: «Был в 3 районах: Бериславском, Каховском и Качкаровском. Впечатление тяжелое и удручающее. Реальной помощи дать не могу, а дать ее нужно срочно и в значительно увеличенном [виде]».

Из Елисаветграда сообщают: «По городу дети в настоящее время находятся в сравнительно удовлетворительном состоянии. Что же касается состояния детей в уезде, то здесь положение значительно хуже, в особенности опять-таки в одежде. Есть дома, где дети буквально ходят голыми и плохо питаются…» Местные власти обращаются с просьбой о помощи в город, но здесь также нет средств, положение детей остается по-прежнему ужасным.

Первомайск: «Интернаты, расположенные в городе, находятся в сравнительно удовлетворительном состоянии, положение волостных интернатов буквально кошмарное… Дети раздеты. Во многих детских домах совершенно отсутствует постельное белье. Из болезней, развитых в детдомах, преобладает чесотка, с которой при наличии одной пары белья на ребенка весьма трудно бороться…Не лучше обстоит дело с питанием детей. Отпускаемый государственный паек недостаточен, не говоря уже о полном отсутствии продуктов питания и ухода, как-то сахар, мыло, овощи и прочее». Необходимо принять во внимание, что Первомайский уезд является уездом урожайным, что, в сущности, для положения организованного детского населения имеет отрицательное значение.

Санитарное состояние детских учреждений и состояние здоровья детей. Не более благополучным является и состояние детских учреждений в санитарном отношении. Большинство зданий нуждается в очередном мелком и среднем ремонте. По сводке секции охраны здоровья детей Губздравотдела, общая заболеваемость детей равна 38%. Та же секция сообщает: «Дефекты снабжения приводят к скученности детей, понижению санитарно-гигиенических условий, и дают нам картину высокой заболеваемости, кислородного голодания, причем на смену почти исчезнувших паразитарных тифов во весь рост становится процесс туберкулизации подрастающего поколения…» Заболеваемость стригущим лишаем и паршей достигла колоссальных размеров среди организованного детского населения г. Одессы, дав до 80% больных фагусом.

Детские дома Детской Секции Губпоследгола. На снабжении Детской Секции Губпоследгола находятся 14 детских домов г. Одессы с общим количеством детей 1555 человек. Эти детдома находятся на патронате населения г.Одессы, регулярное поступление сумм по которым выделило эти детские дома и в отношении снабжения, и в в отношении санитарного состояния и педагогической постановки дела из всех других детучреждений губернии.

Детские учреждения Комиссии по делам о несовершеннолетних. Под наблюдением Губкомиссии находится трудовой дом Губитоп и реформаториум Народного образования. В непосредственном ведении Комиссии находится детский коллектор, куда посылаются дети до постановления Губкомиссии. Коллектор ничем не выделяется из общей сети детских учреждений Соцвоса, равным образом испытывая нужду в обмундировании и остальных видах снабжения. Специфический состав находящихся в нем детей заставляет нас обратить особенное внимание на этот коллектор. В апреле месяце нами были организованны в этом коллекторе сапожные мастерские, дающие возможность хотя бы до некоторой степени создать трудовую атмосферу среди весьма неустойчивого элемента, каким являются дети, находящиеся под наблюдением Губкомиссии. Такие же мастерские организованы и в реформаториуме для девочек.

Положение эвакуированных детей. Чтобы закончить наш краткий обзор положения детского населения и состояния детских учреждений губернии, необходимо указать на тяжелое положение реэвакуированных детей, размещенных на частном патронате в районе бывшего Тираспольского (ныне Одесского) и Николаевского уездов. Дети эксплуатируются, как живая сила, и находятся в несравненно худших условиях, чем их товарищи с Поволжья и Донбасса, сконцентрированные в детских домах.

В настоящее время, в связи с начавшейся реэвакуацией, положение детей улучшается, так как на место реэвакуированных из детских домов детей интернируются дети, разбросанные по семьям колонистов и крестьян.

Губуполномоченный ЦКПД *(Підпис).*

ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 52, лл. 13-17.

№ 27

Отчет о деятельности детской секции Губпоследгола за май 1923 года

4 июня 1923 г.

Организационная часть

Открыт новый оборудованный детский дом, рассчитанный на 100 детей, на Спиридонов-ской № 10, где имеется обмундирование и инвентарь в норме. Заканчивается приемка детского дома ЧОН в Стурдзовском переулке, где намечается открытие нового детского дома на 30-40 детей. Ремонт нового, открывшегося детского дома по улице Энгельса № 38 заканчивается к концу следующей недели, и по окончании ремонта откроется новый лишайный детский дом на 75-100 детей по Госпитальной улице № 92.

В связи с летним временем закуплены в детские дома кипятильники для воды. Закуплено 2531 аршин разной материи для верхних костюмов и платьев и 1400 аршин бязи и полотна для наволочек, простыней и мешковинной материи для матрацев. Означенный материал сдан в шитье в нашу мастерскую при детском доме № 12 и в Кубуч.

Закуплено посуды 705 комплектов, состоящих из мисок и чашек, а также 1000 ложек.

Педагогическая часть

Работа в детских домах не нарушалась, несмотря на вспыхнувшие эпидемии кори и свинки в городе Одессе и, в частности, в наших детских домах. Занятия, экскурсии на природу и на производства носят нормальный характер, педагогический персонал почти весь на местах. Приняты меры к разгрузке детских домов от большого количества детей, что повлечет к усилению и более успешной работе педагогического персонала. Разработанная в детском доме № 12 связь научно-педагогической работы с работой детей в мастерских в настоящее время воплощается в жизнь. Учебные пособия детские дома получают нормально. Отчет о праздновании 1 мая был уже сдан, где сообщалось о той дисциплине и организованности, с какой проведен был с детьми этот день. Большие подготовительные работы к 1 июня вследствие карантина не были проведены, но во всех детских домах были отчетные празднования за прошедшие 3 триместра к началу летнего триместра. Намечен также план работы в летнем триместре. Политическая работа во всех детских домах давно налажена, организованы коммунистические кружки в домах № 9 и № 14.Отмечаем большой рост политического сознания в детях и их дисциплинированность.

Санитарная часть:

В связи с указанными эпидемиями по распоряжению Губернского отдела здравоохранения был объявлен двухнедельник чистоты и строгий карантин. За указанный период проведены и ведутся дезинфекция постельного и нательного инвентаря, помещения, частые купания, изоляция от других детских домов, от постоянных посетителей и т.д.

Поступление и израсходование сумм:

Приход:	1096687,96
Расход:	
— оплата труда	285270,13
— обмундирование	104157,42
— материально-техническое (освещение, топливо, ремонт и наем помещения)	113052,59
— питание, медицинская помощь	105524,88
— инвентарь	27940,50
— перевозочные средства, проезд	6323,49
— культурно-просветительные	562,0
Переходные суммы (аванс на уплату за 1000 пудов муки, посуды, мяса и прочее)	94000.
Подотчетные суммы (на ремонты и разные текущие расходы, по заявкам в детских домах)	76192,62
В Государственный банк сдано	225750
Остаток на 1 июня	57914,33

Зав. детской секцией Губпоследгола *(Підпис).*

ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 52, лл. 11, 11 об.

№28

Заявление Т.А. Канторовича в редакционную комиссию по изданию сборника «Голод в Одесской губернии» с предложением услуг в качестве технического руководителя

1923 г.

Зная, что в непродолжительном времени редакционная комиссия приступает к изданию сборника Последгола, предлагаю свои услуги в качестве технорука. Долголетний мой стаж является достаточной гарантией того, что задание это будет выполнено мною с полным знанием дела. Сборник, долженствующий получить распространение не только на территории СССР, но и за границей, следует, на мой взгляд, издать блестяще.

До революции я состоял во главе Акционерного Издательского Общества «Брокгауз-Ефрон»; после революции — ответственным техноруком Госиздата. В настоящее время под моим техническим руководством ГИК издает «Одесскую губернию», а отдел управления — «Всю Одессу на 1924 год».

ГАОО, ф. Р-702, оп.1, д.60, л. 5.

№ 29

Доклад Уполномоченного по обследованию голодных районов Николаевского, Херсонского и Днепровского уездов И.З. Полиянчука Научной комиссии по разработке материалов о голоде 1921-1922 гг. при Губпоследголе

4 июня 1923 г.

Согласно полномочию Одесского Губпоследгола от 26-го апреля с.г. за № 1749, я обследовал Николаевский, Херсонский и Днепровский уезды, руководствуясь инструкциями, выработанными Комиссией в пленарных заседаниях за год до войны 1914-1916 гг. во время революции и гражданской войны, в голодный период и в настоящее время.

На местах я нашел весьма неблагоприятные условия работы:

1) старые книгохранилища и архивы довоенные почти повсеместно уничтожены, а в лучшем случае — распылены по различным учреждениям и даже среди частных лиц;

2) материалы о голоде по волостям и селам, данные о поволостном и сельском состоянии землепользования, живого и мертвого инвентаря, запашке и урожайности, сведения о преступности за периоды довоенный, военный, революционный и голодный в большинстве отсутствуют совершенно или же имеются в крайне разрозненном и недостаточном виде;

3) подЗАГСы не имеют исчерпывающих данных ни о движении населения, за обследуемые периоды, ни о смертности, так как отделы записей актов гражданского состояния на местах переживают еще организационный период, а центральные подЗАГСы в последние моменты гражданской войны, в момент вспышек бандитизма и в голодный период не имели связи с волостями и, кроме того, не обладали достаточными средствами даже для разбора и систематизации данных, полученных в уездных центрах от местных священников, больниц, профессиональных и других организаций;

4) все материалы Николаевского Губстатбюро в разработанном виде, представляющие поэтому определенную ценность, или пересланы после ликвидации Николаевской губернии в Одессу, или, в худшем случае, увезены ответственными работниками в целях пополнения своих собственных портфелей и архивов,

5) отношение к работе официальных учреждений и должностных лиц вылилось в большинстве лишь в форму терпимости наблюдения.

Однако мне удалось собрать материалы, которые обрисовывают в полной мере, во-первых, состояние Черноморского края до Империалистической войны и накануне голода; во-вторых, голод в его стихийном росте и уничтожающем действии во всех классах городского и сельского населения, и в-третьих, состояние голодавших районов в настоящее время, как тяжелые последствия голода, а местами — последние потуги голода.

Установлено, между прочим, следующее:

1. Засушливому, неурожайному 1921 год предшествовал весьма урожайный 1920 г. В этом году (1920) было засеяно в четырех уездах Николаевской губернии (Николаевском, Херсонском, Днепровском и Елисаветградском) 1355126 десятин из 2711770 десятин удобной земли, т.е. без малого 50%. Сеяли рожь, пшеницу, ячмень, овес, просо, кукурузу и подсолнечники. Собрано хлебов 34896034 пуда, что по вычислениям Губземотдела составляет в среднем 31,22 пуда на едока. Хотя земледельческое население потребляло хлеб без соблюдения какой либо эконо-

мии (Днепровский крестьянин еще в октябре 1921 г., накануне голода, потреблял 3503 валовых калорий вместо нормальных 3150), полностью выполнило продразверстку и обсеменило на 1921 год 1328900 десятин, однако, излишки хлеба должны были остаться во всех 78 уездах, а особенно в Херсонском и Днепровском, где урожай на был на редкость хороший. Существует убеждение, подкрепляемое и по показаниями самих крестьян, что много излишков хлеба урожая 1920 года было зарыто в землю, где они и пропали: местная власть ничего не знала о тайных зернохранилищах, да ей в 1921 году пришлось уже считаться и с условиями новой экономической политики, а кулаки боялись извлекать из земли полусгнившее зерно из-за ответственности за сокрытие.

2. В 1921 году по всей Николаевской губернии хлеба было собрано только 4004330 пудов, т.е. в 9 раз меньше 1920 года, или 3,58 пудов на едока. Тем не менее, продналог 1921 г. выполнен полностью, многие волости занесены на красную доску, а комиссар Николаевского Опродкомгуба получил орден Красного Знамени. Николаевская губерния первая доставила в Центр собранный продналог.

3. Николаевская губерния фактически стала голодать с октября — ноября 1921 года. Она вступила в голод с количеством населения 1419263 души обоего пола (по данным переписи 1920 года). К началу 1922 года, в связи с переселением в урожайные губернии, население Николаевщины сократилось до 1263512 человек (по исчислениям Губкомпомгола). К 1-му апреля 1922 года голодало уже следующее количество населения: в Николаевском уезде — 70,7%, Херсонском — 60,2%, Елисаветградском — 35,6% и Днепровском — 27,8%. Хотя это сведения Николаевского Губкомпомгола, все же оперировать ими необходимо с большей осторожностью. Количество голодающих в Николаевском уезде безусловно преувеличено. С полной определенностью установлено, что в этом уезде голодала только южная его часть, сильно пораженная засухой 1921 года и подверженная влиянию восточно-азиатских ветров в период созревания озимых хлебов, которые очень часто выбивают уже зрелое зерно до такой степени, что земледельцу остается собирать одну лишь солому. Голодали в этом уезде только следующие волости: Богоявленская, Кисляковская, Очаковская, Порутинская, Анчекракская, Коренихская, Варваровская, Терновская, Водопойская, Воскресенская, Калиновская, Пересадовская, Ингульская, Балацковская, Петровская, Гурьевская и Добринская. Остальная часть уезда недоедала, но и не голодала. Только в конце 1922 года голод распространился по всему уезду, но все-таки до такой степени он не доходил там, как в южной части.

4. Голод коснулся сначала городов Николаева, Очакова, Херсона, Алешек, Елисаветграда, а затем и уездов. Население городов накануне голода было такое (по переписи 1920 года): Николаева — 114577 человек, Очакова — 5742 человек, Херсона — 74483 человек, Алешек — 6596 человек, Елисаветграда — 77138 человек. В Николаеве голодало 50% всего населения, недоедало — 80%. В Херсоне голод разразился в гораздо большей степени: там голодало не меньше 95% всего населения.

5. Планомерная, серьезная помощь голодающему населению началась с апреля, а в Херсоне с мая месяца 1922 года — это в городах. Что же касается сельских местностей, пораженных голодом, то организовывалась помощь в самом начале голода комитетами взаимопомощи и волостными исполкомами на местные средства. В Херсонском уезде волостные исполкомы с комитетами взаимопомощи производили процентные отчисления от продовольственных налогов, облагали определенным количеством хлеба кулацкие или вообще зажиточные элементы, и полученные ресурсы бросали на общественное питание голодных. В городах первую помощь вначале голода получили детские дома, затем больницы, куда направлялись истощенные и больные люди и, наконец, безработные члены профсоюзов. В первых случаях помощь была Губкомпомгола и его уездных организаций (в Херсоне, Алешках и Елисаветграде), в последнем случае — рабочих комитетов помощи голодающим.

6. Николаевская губерния признана голодающей с января месяца 1922 года, но планомерную помощь она стала получать лишь во второй четверти первого полугодия. С апреля-мая месяца губерния покрылась целой сетью питательных пунктов, где кормились как дети, так и взрослые.

7. Появление иностранных организаций следует считать с апреля-мая месяца. В Николаевском районе АРА появилась в марте, но развернула свою деятельность только к началу мая. Много помогла голодающему населению раздача американского маиса, который в крестьянском питании обнаружил «чудодейственные» свойства: люди моментально почувствовали бодрость, стали поправляться и здороветь. Маис оставил в крестьянстве неизгладимое впечатление и хорошо поминается до сих пор.

8. В Николаеве, который пережил голод в меньшей степени, чем Херсон — похоронено на православном кладбище за 1922 год 12219 человек. На еврейском кладбище похоронено за тот же год 2385 человек. В Херсоне из 74483 человек населения осталось 41162 к февралю месяцу 1923 года. В данный момент в Херсоне нет и этого количества населения, т.к. очень много людей выезжает в другие города. Смертность от голода в самом Херсоне колеблется между 20 и 21 тысячами, но и эта цифра не отвечает действительности: количество голодных смертей, безусловно, было большее. В последнем городе вымерли целые улицы, кварталы и окраины. Особенно пострадало от голода еврейское население, которое умирало в гораздо большем количестве, чем русское. Бывшие купцы, крупные торговцы, комиссионеры, вояжеры и лица свободных профессий вымерли совершенно. Центральная часть города и сейчас, когда увеличивается приток всякого торгового люда, поражает всякого нового человека своею безжизненностью, безлюдностью. Окраины города производят еще более грустное впечатление отсутствием признаков жизни и людей.

9. Голоду в Херсоне сопутствовали большие пожары, бороться с которыми не было никакой возможности: водопровод не работал почти весь год. В Херсоне нет сейчас ни одного многоэтажного большого дома, который не был бы сожжен или разрушен. Много разрушенных улиц и целых кварталов. На окраинах — одни руины, свидетельствующие, что этот злосчастный тупик много пострадал от гражданской войны и много бедствий пережил во время голода. В оставшемся населении гнездится до сих пор непреодолимая страсть к разрушениям, так что и сейчас разрушаются дома и даже заборы.

10. Очень многих занимает вопрос о том, существует ли в обследованных районах голод сейчас. Определенно можно сказать: в Николаевском уезде голода нет, он изжит совершенно, в Херсонском и Днепровском уездах вопрос о голоде — очень спорный вопрос. Местный Последгол, да и окружная администрация считают, что здесь тоже голод изжит; Украинский же Красный Крест и миссия Нансена держатся другого взгляда: голода в размерах 1922 года действительно нет, но есть голод в меньшей степени. В самом Херсоне продукты продовольствия имеются в достаточном количестве, но от этого населению не легче, так как оно израсходовало свою покупательную способность без остатка к концу прошлого года. Голодных смертей в Херсоне сейчас не бывает, зато есть скоротечная чахотка, которая ежедневно косит людей в немалой пропорции. В 1 народную больницу возвращаются чахоточными все прошлогодние пациенты, избавившиеся всего лишь несколько месяцев назад от голодной смерти. Спасение этих людей весьма проблематично. Общее мнение и указанных организаций, и врачей таково: питание безработных и детей необходимо сохранить до нового урожая в том виде, в каком оно существует по сей день. Что касается уездных районов, то здесь положение еще хуже. Население и без денег, и без одежды; оно еще тощее, слабое, голое и босое. Только в редких семьях можно найти кусок хлеба, а большинство хлеба по-прежнему не имеет. Едят кукурузную кашу на воде да щавель, лебеду. Дети кормятся в столовых, но очень охотно получают пищу на дом, так как там имеют возможность делиться своими порциями с родителями. Столовые в часы питания окружены десятками взрослых, с жадностью хватающих объедки. Кроме того, Херсонский райисполком, например, решительно доказывает, что в его волостях можно будет считать голод изжитым только осенью и при условии хорошего урожая. По его сведениям, на 15 мая 1923 года голодало: в Покровске — 650 человек, в Станиславове — 1699, в Терновых Подах — 7 человек, в Музыковке — 874, Широкой Балке — 731, Мерешниковке — 199, в Висунцах — 156, Рожновке — 131, Зеленом — 222, Просынкове — 170, Киндийке — 49, Монастырско — Цыганской слободе — 131, Гусяковке — 404, Чернобаевке — 352, Степановке — 61, Кисилевке — 350, Зеленом Гае — 160, Белозерке — 1820, Знаменке — 24, Надеждовке — 341, Кузьменко — 37, Глинище — 32, Кизьем Мысе— 247, Никольском — 596, Ново-Дмитровке — 35, Дарьевке — 80, Антоновке — 241, Понятовке — 310, Садовом — 104, Федоровке — 225, Роксандровке — 438, Михайловке — 75, Тимофеевке — 145, Арнаутке — 588, Арнаутке (другая) — 273, Веровчанно-Балке — 45 и Царевом Даре — 228. Необходимо прибавить, что эти цифры проверены в сельсоветах, причем представители сельсоветов были предупреждены, что всякое ложное показание повлечет за собой суровую ответственность. Только в одном случае количество голодающих сокращено с 1181 на 181 человека и представитель сельсовета объяснил, что он настаивал на первой цифре, что хотел получить помощь в большем размере для облегчения последствий пережитого голода. Райисполком, однако, убежден, что к 15-му июня количество голодающих сократится в его волостях на 25% против нынешнего числа, и на этой цифре застынет до нового урожая. Между прочим, из Херсонского района доставлен в местный Последгол хлеб с примесью макухи, который употребляется и до сих пор в ряде сел.

В Голопристанском районе на 15 мая количество голодающих определялось в 10335 человек, из них: 4096 взрослых и 6239 детей. Голодных смертей не было, но в Старой Збурьевке случаи заболевания детей от голода отмечены в количестве 10.

11. Обследованные волости — Музыковская, Никольская, Сбурьевская, Бехтерская, некоторые отдельные села и колонии дали материал, который войдет в особый очерк.

В заключение несколько слов о детском питании: некоторые Райпоследголы (как, например, Голо-Пристанский) намерены сократить детское питание от 25 до 75%. Мотив сокращения тот, что детское население, особенно старшее, привыкло к благотворительной помощи и в настоящее время ни оно само, ни его родители не стремится к улучшению своего положения путем ухода на сельскохозяйственные работы или приискание каких-либо других занятий. Мне лично кажется, что сокращение питания детей было бы ошибкой, питание детей надо сохранить, по меньшей мере, до августа месяца, когда уже появится новый хлеб. Зажиточное крестьянство крайне ничтожно и оно чужих рабочих рук не пользует, обходится своими силами. Работ же других (кроме сельских) в окружности нет и не предвидится. В обширном Голо-Пристанском районе производится только разработка торфа, но количество участвующих в разработке сократилось с 1000 человек в прошлом году до 50 человек в настоящем. Разработка производится на артельных началах, барыши делятся скоро и в равных долях, но количество артельщиков не увеличивается: с одной стороны — нет средств, с другой — проблематичен заработок вообще. Рыбные промыслы еще не оправились от потрясений гражданской войны, бандитизма и голодного периода; они весьма ничтожны, и дать работу кадрам голодных ребятишек не могут.

Уполномоченный по обследованию
голодных районов Николаевского,
Херсонского и Днепровского уездов И.З. Полиянчук.
ГАОО, ф. Р-702, оп.1, д.60, л. 9-12.

№30
Протокол № 1 заседания редакционной коллегии Научной комиссии по изучению голода и борьбе с ним при Последголе
28 июля 1923 г.

Присутствовали: тт. Де-Рибас, Гильгур, Зак и Мирельзон

Слушали:

1. Сообщение А.М. Де-Рибаса о том, что Последголом утверждена редакционная коллегия в составе присутствующих и А.С. Бориневича. Коллегии предоставлено право рецензии, исправления статей…

2. Инфомацию Секретаря Л.А. Мирельзонао том, что поступили статьи и находятся в портфеле Научной Комиссии с 15 июля, а именно:

1) Профессор Готалов — «Голод и социальное воспитание».
2) Доктор Айхенвальд — «Суррогаты питания».
3) С.С. Зак — «Голод и сельское хозяйство»
4) Доктор Левантин — «Голод, заболеваемость и смертность».
5) Доктор Мирельзон — «К вопросу о голодных самоубийствах».
6) Профессор Винокуров — «Материалы к вопросу о клинических проявлениях голода в детском возрасте».
7) Я.С. Гроссман — «Голод и промышленность»
8) Е. Френкель — «Голод и преступность».
9) Доктор Аихенвальд — «К казуистике людоедства».
10) С.Д. Гильгур — «Деятельность ПОМГОЛА и ПОСЛЕДГОЛА».
11) Сутулов — «Статистические таблицы и диаграммы».
12) Полиянчук — «О голодном быте».

Что касается статьи А.С. Бориневича, то она взята им из портфеля Комиссии для дополнения.

Постановили:

Распределить поступившие статьи для рецензии между Членами Коллегии, поручив рецензию статей — товарища Готалова, Френкеля и Сутулова — товарищу Гильгуру, статей Зака, Левонтина — Бориневичу, статью Гильгура и Гроссмана — Заку, статьи Аихенвальда и Винокурова — Мирельзону, а статью Мирельзона заслушать данном заседании.

Слушали:

Предложение С.С. Зака о руководящих принципах для рецензии статей, которые должны удовлетворять следующим требованиям:

а) Исчерпывающие материалы.
б) Логические выводы из содержания.
в) Литературность изложения.
г) Канва статей должна обнимать Одесскую Губернию и освещать вопросы местного характера.

Постановили:
Принять к сведению.

Слушали:
Заслушать статью доктора Мирельзона — «К вопросу о голодных самоубийствах».
Постановили:
Просить автора упростить научную номенклатуру, после чего статью считать принятой к печати.

Слушали:
О необходимости для полноты сборника поручить статьи «О роли Профсоюзов в деле борьбы с голодом» — товарищу Дембо, «О влиянии голода на течение инфекционных болезней» — доктору Скроцкому, «о естественно исторических условиях голода 1921-1922 годов в Одесской Губернии» — товарищу Бычихину и товарищу Балашеву — «Об агрономической помощи населению».

Постановили:
Поручить доктору Мирельзону, представить авторам двухнедельный срок для выполнения задания Редакционной Коллегии.

Председатель Де-Рибас.
Секретарь Мирельзон.
Основание: Ф. Р-702, оп. 1, д. 60, лл. 1-1об.

№ 31
Из дела Одесской Губернской комиссии борьбы с последствиями голода «Записки врачей психиатров о людоедстве»

1923 г.

Рукопись Уполномоченного Губпоследгола по обследованию голодных районов Херсонской губернии И.З. Полиянчука «О голодном Черноморье».

Прошел, испарился голод в Черноморском крае, вызванный войной 1914-1917 годов, бесчисленными сменами властей, разорительным бандитизмом и сильнейшими засухами.

Профессор М.Б. Гуревич фактами доказывает в издании «Голод и сельское хозяйство Украины», Харьков, 1923 год, что самый чувствительный удар нанес степному сельскому хозяйству южной полосы 1914-й год, когда пути для вывоза хлеба за границу были закрыты началом мировой бойни.

Между прочим, по его вычислениям, в нынешнем Черноморье до этой войны приходилось на одну душу сельского населения 72 пуда хлеба; вывозилось за границу 37 пудов, оставалось на едока 35 пудов — норма, до которой разоренный большими и малыми войнами, истощенный и обнищавший богатейший край дойдет не скоро: потребуется большая помощь правительства и затраты колоссальной энергии, прежде чем Николаевский или Херсонский крестьянин получит для своего потребления довоенную порцию хлеба.

Осенью 1921 года чистый сбор хлеба по всей Украине дал на душу всего населения 6 пудов, а сельского — 7,3 пуда. В голодном же районе, в том числе в Николаевском, Херсонском, Днепровском уездах, хлебопашцы не вернули части семян; валового сбора приходилось на душу сельского населения 6 пудов.

Но голод прошел, и надо полагать, никогда больше не вернется сюда в своем грозном величии и ужасном безобразии. Порукой тому — всеобщая воля к жизни, повсеместный кропотливый труд и отличный зелено-хлебный пушистый ковер впереди, справа, слева — везде, куда направляется наблюдающий глаз. Остались только последствия голода, местами очень чувствительные, тяжелые, и они долго еще будут служить предметом забот и правительства, и местной общественности.

Только картины страшного бедствия все еще живы, и вызывают чувство обиды, острой боли и неописуемого ужаса у всякого, кто впервые почувствовал кошмарные несчастья, увидел, узнал, чем жили люди.

Действительность превосходит мои ожидания.

Людоедство 1921-1922 годов не сказка, не миф, пущенный большевиками в обращение, чтоб разжалобить нечувствительную, сытую Западную Европу — так ведь думали за кордоном очень многие «друзья» и враги Советской России, — а жуткая, страшная правда. Оно было во всех трех обследуемых уездах — Николаевском, Херсонском, Днепровском. Больше всего в Херсонском и Днепровском, меньше в Николаевском.

Благородные арийцы, ведь «черная» и «белая» кости пошли у нас в употребление только со времени прихода варягов. Сыны сарматов, родные братья Ахиллеса — такие же русые с голубыми глазами, гордые завоеватели свободы и своих собственных степей, вдумчивые, настойчивые искатели новых, совершенных форм государственного, общественного устройства, приверженцы всепобеждающего производительного творческого труда, мировые факельщики, обжигающие, пробуждающие от спячки, окаменения и гибели весь мир — эти люди поедали своих близких, родных сыновей, братьев, сестер, соседей или чужих случайных прохожих. После того, как в окружности были уничтожены и съедены собаки, кошки, падаль, бурьян и глина. Когда голодные толпы, сохранившие еще инстинктивный страх перед человеческим прахом и отвращение к людоедству вообще, плелись за десятки верст за смертоносным степным дурманом.

Страшно, но это явь прошлогоднего черноморского голода, и перед нами ужасное вещественное доказательство людоедства: банка с… человеческим мясом. Оно отнято от голодного крестьянина Днепровского уезда, который убил своего брата, чтобы съесть. Да, банка с телом гордого, свободного арийца первой четверти XX столетия, убитого единоутробным, таким же гордым и свободным арийцем, племенным свойственником англичан, французов, испанцев, итальянцев, греков, немцев, шведов, поляков, сербов и всех других арийцев. В банке — не костлявая спинка и не худосочное ребро, в ней заспиртованный человеческий зад без костей — съедобный. Немножко хуже лопатки коровы или быка — только и всего.

Эта банка была на прошлогодней выставке черноморского голода, организованной Николаевской Губернской комиссией помощи голодающим, сейчас она описана Николаевским Последголом в специальном акте исторического значения.

Больно, но не стыдно. Это наше несчастье, а отнюдь не позор. Русское людоедство — от сильного голода, а не от избытка, пресыщенности, как у заатлантических самоедов. Оно — и болезнь наша, хотя бы самая редкая, сохранившаяся в народе от древнейших времен до наших дней, хотя если верить Геродоту, людоедства, как болезни, древние скифы не знали, а тем более не знали его скифы в позднейшие времена.

Киевский князь Святослав терпел в борьбе с греками за болгарский Доростол сильнейший голод. Все вылазки скифов за продуктами в греческий тыл были парализованы сильнейшим окружением. Дружина Святослава изнемогала от голода и колоссального натиска «полчищ» храброго Цимисхия. А когда в последнем генеральном сражении скифов с греками погибли половина жен дружинников и после них остались грудные дети, то голодная дружина со своим вождем принесла детей в жертву богам, бросила их в Дунай вместе с петухами. Боги, значит, едят у скифов человечину, но не скифы. Лучшего доказательства отсутствия людоедства у позднейших скифов трудно найти.

От страшной нужды, от ужасного голода оно у нас в московском прошлом и теперь. Несомненно, там — в большей степени, здесь — в меньшей. Особенно показателен голод в эпоху «Смутного времени» — по Валишевскому. В результате сильнейших поборов, грабежей разных воевод, бояр, царьков, разорительных войн, борьбы боярских партий за московский престол и первенствующее положение в праве на угнетение народа, а также возмутительных польских интервенций, возник голод. Он охватил почти всю страну, за исключением монастырей и боярских гнезд, где были большие запасы хлеба, и докатился до Москвы. Массы так жестоко голодали, что падали от истощения сотнями, тысячами.

Валишевский, однако, вопреки тенденции обрисовывать «русских мужиков» того времени «звероподобным стадом», не приводит случаев людоедства в провинции, и по очень простой причине — народ голодал зверски и жестоко, но людей не поедал. Питались крысами, кошками, падалью, древесной корой, травой — всем, что попадало на глаза, только людей для еды не убивали. «А в Москве — говорит Валишевский — женщины выходили на Красную площадь, выли и требовали хлеба, когда же хлеба не давали, то они разрывали своих детей на части и тут же поедали». Московские мещанки, по-видимому, ели своих детей открыто на площади, на глазах всего «честного народа», и это проходило для них безнаказанно. Автор «московского людоедства» не приводит случаев самосуда над людоедками. Вероятно, москвичей охватило массовое озверение или всеобщее помешательство, когда люди уже не отвечают массовым действием на звериные акты. Для них людоедство — обыкновенное, заурядное явление. По их психологии оно

вполне возможно и допустимо в условиях тяжелой, напряженной борьбы с голодной смертью. И потому — терпимо.

В черноморском голоде, жестоком и продолжительном, ничего подобного нельзя себе и представить. Здесь, наряду со случаями людоедства, распространялись и жуткие слухи о них, вызывающие массовые возмущения и грозное поведение голодной толпы. Да не только возмущения, но и массовые «грозные, неотвратимые» самосуды. В Херсоне, например, толпа растерзала группу людоедов, занимавшихся похищением детей на улицах и во дворах. Не даром ведь людоеды чрезвычайно скрытны, действуют в большинстве одиночно, замкнуто. Из наблюдения доктора Федорова, заведующего санитарно-эпидемическим отделом Губернского здравоохранения в голодный период, они очень молчаливы, угрюмы. Между прочим, доктор Федоров пытался выяснить вкусовые ощущения людоедов при пожирании человечины.

— А вкусно ли человеческое мясо? — спросил врач 15-летнего парня, обвиняемого в людоедстве.

Парень заволновался. Стиснул зубы. Отвернулся. Сказал:

— Не вкусно. Я люблю сало.

Точное число случаев людоедства — предмет исследования еще, главным образом, в Херсонском и Днепровском уездах. Там голод свирепствовал с особенной силой, и большинство случаев людоедства зафиксировано в этих уездах. Николаевский уезд страдал от голода меньше и не во всем объеме.

Голодом были поражены город Николаев и южная часть Николаевского уезда, а именно волости: Богоявленская, Кисляковская, Очаковская, Парутинская, Анчекракская, Коренихская, Варваровская, Терновская, Водопойская, Воскресенская, Калиновская, Пересадовская, Ингульская, Балацковская, Петровская, Гурьевская (Добринская).

В городе Николаеве убийств людей людоедами не зафиксировано, однако, ели человечину и здесь. В разгар голода, в апреле 1922 года, когда смертность от истощения достигла 28% от всех заболеваний, на Николаевских кладбищах образовались залежи трупов. Это был жуткий, страшный момент. Уполномоченный Красного Креста по Николаевскому району доктор Барг говорит: «Представитель Нансена капитан Квинцнинг — здоровый и крепкий человек, не раз видавший ужасы жизни. Но когда он увидел в мертвецкой первой народной больницы триста вонючих, грязных, распухших трупов с застывшим на лицах ужасом, он пошатнулся и упал. Ужас колоссального бедствия коснулся и его, захватил за живое: этот крепкий, здоровый иностранец беспомощно опустил руки, прослезился, стал терять сознание...» Картина русского бедствия превзошла его ожидания. Нигде и никогда не видел он ничего подобного.

Тогда то городские базары и замерли, продуктов питания совсем почти не осталось. Правительство безостановочно направляло Николаевщине транспорты хлеба, а железная дорога, мореходный и гужевой транспорт прикладывали все усилия к безостановочному выполнению срочных перевозок. Однако, голод опережал быструю помощь — Николаев сильно голодал. Местные продовольственные органы всеми силами стремились помочь голодающим, изворачивались, как могли. Голод же торжествовал, в Водопойске крестьяне варили и жевали конскую кожу, а медицинский персонал психиатрической лечебницы поедал последних кошек и собак.

Были выявлены тайные держатели хлеба, но хлеба у этих «пауков» оказалось ничтожное количество, не более сотни пудов. Цены на муку с отрубями взвинтили до крайности, перед ее стоимостью пасовала даже многомиллионная сумма. Люди понесли на рынок все свои ценности, жертвовали в пользу желудка наследственными драгоценностями. Все же запастись хлебом на критический момент редко кому удавалось, цены повышались с каждым часом, а мука убывала, таяла. Голодающему врачу с трудом удавалось захватить три пуда ржаной муки с отрубями за старинную золотую булавку с крупными бриллиантами стоимостью в сотни миллиардов.

Конечно, массы рабочих, служащих и трудовой интеллигенции пухли от голода, болели и умирали. Группами ходили по базарам, улицам и дворам, рылись в навозных ямах, подбирали всякую гадость, жевали ее и падали. Мужчины рыдали на улицах от безысходности положения, падали и умирали. Женщины выходили на улицу, слонялись от одного квартала к другому и открыто предлагали себя за фунт хлеба. Ловили сытых мужчин, окружали их и умоляли взять с собой за одну только еду.

В это время пожилая женщина вынесла на базар на продажу ржаные пирожки с мясной начинкой. Пирожки мигом расхватали. С того дня эта женщина выносила на рынок пирожки ежедневно. И в большом сравнительно количестве. Пирожки, как пирожки: есть можно. Откуда только мясо, когда лошади, кошки, крысы поедены? Милиция учредила за торговкой надзор. И установила, что пирожки с человеческими потрохами. Оказалось, что торговка ходила на кладбища, распарывала трупы и вынимала печенку, сердце и проч. Носила все это домой, и там

вместе с дочерью претворяла трупные изъятия в пирожную начинку. Торговку задержали на месте преступления. Пошли с ней на квартиру. А там — хлопотливая дочка, молодая девица, и огонь уже развела, и кастрюлю с водой приготовила, и тесто раскатала. Приготовилась, словом, вполне. И мать, и дочь производили впечатление здоровых, нормальных людей, — говорил доктор Матвеев, заведующий тогда судебно-следственным отделом юстиции.

Был случай людоедства в селе Богоявленске, которое голодало больше других. Кроме того, из этого села и многих других сбежало в неизвестном направлении почти половина населения мужчин, оставив семьи и жалкие крохи хозяйств на произвол судьбы. Одна такая брошенная хозяйка — мать, лет 36-ти, долго мучалась с малолетним сыном. Позднее перестала выходить во двор, показываться соседям на улице. Странным показалось сельчанам затворничество женщины. Соседи надумали заглянуть в ее хату. Пришли, а она словно дикий зверь забилась в угол, бормочет непонятное, глядит злобно.

«А где Петька? Нешто помер?» Женщина дико взвизгнула, но промолчала. Догадались люди, что злое сделано матерью, открыли печь. Там нашли часть поджаренного мальчика, остальную часть женщина уже съела. Людоедку арестовали, отправили в город. Она угрюмо отмалчивалась на допросе. Смотрела вдаль — неопределенно, бессмысленно. Казалось, мысль покинула эту женщину и оставила на ее лице след тяжелой тоски, безмерного одиночества. Людоедка умерла для жизни, как и жизнь умерла для нее. На второй день она скончалась в предварительном заключении.

Гороховское людоедство в селе Гороховка Воскресенской волости более любопытное, и этим заинтересовался весь местный врачебный мир. Врач Моргулис взял его за основу для своей научной работы. Здесь семья людоедов — мать, дочь и сын. Отец сбежал в Подолию и не вернулся. Жертвы — младшие дети: сыновья 4 и 6 лет, дочь 8 лет. Тройка съедена тройкой. Онисимовы, так звали людоедов, голодали, как и другие крестьяне села, но только положение их было не трагическим. У них были еще кое-какие земледельческие орудия: плуг, борона, которые можно было обменять где-нибудь на хлеб. Были у них и богатые родственники — дядьки, тетки; можно было оторвать немного хлеба от них, хотя бы на кабальных условиях. Душой преступления была, по-видимому, мать. Она склонила на свою сторону дочь Анну, 15-ти лет, девушку грамотную, не глупую, но жестокую. Решили убить младших детей всех сразу. Потом одумались. Рассудили, что преступлению может помешать сын Иван, 14-ти лет. Задобрили его, привлекли в соучастники.

Наступила роковая ночь. Ночной мрак окутал улицу, хаты, дворы. Тишина водворилась жуткая, леденящая. Не слышно ни тявканья собак, ни мяуканья котов — давно уже нет их в селе. Не видно и не заметно биения жизни в селе — угадывается, будто даже замечается лишь победное шествие голода и его отвратительной спутницы — мучительной смерти.

Везде печать обреченности, даже в хате председателя сельского исполнительного комитета, который уже несколько дней ничего не ест, наравне со всеми переживает голод и он, представитель власти, вместе со всеми будет торжествовать победу над врагом жизни, когда завтра придет помощь из центра. Транспорт хлеба уже в пути, это он знает хорошо, и эта уверенность дает ему силы пережить еще несколько голодных часов.

Спят сельчане: одни — вечным сном, с распухшими животами, стиснутыми зубами и искаженными страданием лицами; другие — болезненно-тревожным, голодным полусном. Не спят только людоеды в своей «черной» хате. Топят печь, греют воду. Поглядывают на лавки, где скорчились в голодной дремоте мальчики и девочки. Прислушиваются. Соучастник Иван ушел глазами в печь; бессмысленно оглядывает гнилое полено, которое тлеет. Мать сходила в сени, попробовала задвижку — держит исправно. Заложила последним тряпьем оконца. Подхватила топор, подошла к спящим детям. Анна схватила руку брата, сжала ее, подвела к матери. Казалось, приказала: «повинуйся — действуй». Взмах за взмахом исступленной матери — быстрые, короткие, уничтожающие. Так дровосеки крошат мягкий молодняк. Все кончено: нет детей, нет братьев и сестры. Как нет и убийц.

На земляной пол скатились туши человечины. Над ними — людоеды, молчаливые, жадные, ужасные. Голодные звери, набросившиеся на падаль. Сварили. Поели. Припрятали на дальнейшее. Забились в углы. Силятся успокоиться. Хотят забыть. Уснуть. Невольно поднимают морды. Устремляют бегающие зрачки в могильную темь хаты. Блуждают воспаленные светлячки, скрещиваются, исчезают. В ужасе вскакивают, воют, ревут. Как волки, захваченные кольцом лесников. На миг просыпается человеческое сознание. Душат воспоминания. Выплывают из могильного мрака детские головки — чистые, светлые. Ширятся, растут. Наполняют хату шарами, плывут к углам. Немым укором, неумолимым возмездием веет от них. Шум грозный, обвиняющий рождается извне, врывается в хату, кладет каинову печать на вчерашних людей. Умри, погибни, звериное отродье!

Усилиями власти села людоеды были доставлены в город Николаев. Мать — людоедка умерла в ДОПРе, в изоляции. Убийства детей она не отрицала. «Принудил голод» — это все, что процедила она сквозь зубы. Анна и Иван находились среди дефективных детей. Освидетельствованы доктором Когоном.

Иван — немного истощен. Физически развит вполне. Безвольный, апатичный, угрюмый. Своей инициативы нет. Несомненный дегенерат. Действовал под влиянием сестры и матери. Анна — правильно развитой подросток. Взгляд дикий, блуждающий. Отсутствие признаков морали. В ней присутствуют воля, инициатива. Проглядывается ум, не глупа. Взгляды на жизнь — трезвые. Она — дерзкая, резкая, жестокая, обижает сверстников. Требует за собой слежки, так как бьет, иногда вырывает волосы из головы других детей. Жестокость во всех поступках. Нет в сознании границ добра и зла. Раскаяния — никакого. Предки их — упорные, постоянные алкоголики.

Были еще в уезде голодные убийства. Больше с целью грабежа. В ряде сел, по данным Губернского отдела юстиции, появились шайки убийц. Они имели свою штаб-квартиру, в которой собирались до наступления темноты. Вырабатывали план действий, намечали меры сокрытия следов и с нетерпением ожидали ночи. Как только ночной мрак окутывало деревушку, истощенное и больное население расходилось по своим углам, шайка высыпала на улицу — на тощих кобылах и пешком, с топорами и дубинами. Разбойники под предводительством наибольшего головореза выезжали на столбовые и проселочные дороги и в засадах поджидали своих жертв.

Не было случая, чтобы кто-либо из злосчастных путников, будь то пеший или конный, уцелели, они погибали под ударами шайки. Губревтрибунал сейчас же принял суровые, решительные меры, и шайки вскоре исчезли. Сильная, карающая рука почти одним коротким ударом положила конец, как самосудам, так и голодным убийствам.

Черноморский Уполномоченный Губпоследгола по обследованию голодных районов Полиянчук.

Статья доктора Айхенвальда «К казуистике людоедства»

Хлеб составляет право народа
Сен-Жюст.

Еще в библейские времена человечеству знакомы были ужасы голодовок и неурожаев, создавшие своеобразные легенды и мифы, где пошлая фантазия сплеталась с суровой действительностью. В древние века особенно часто голодали Египет, Греция и Рим, в средние — Франция и Германия.

В 534-535 годах по Рождеству Христову в Италии и Греции голод довел до «человеческого мяса». Почти все материалы того времени упоминают о двух женщинах, которые исподволь умертвили и съели около 18 человек, заходивших к ним в уединенно расположенный дом.

В 849 году по Рождеству Христову в странах люди во время голода дошли до того, что родители варили своих детей. Голод во Франции отмечен в 897, 10340-1032 и 1081 годах. В 1125 году голодала Германия, а в 1281-1282 годах Болгария. В Венгрии в 1505 году открыто совершалось людоедство, 1564 год ознаменовался большим неурожаем во Франции и Германии. В 1630 году во Франции был такой голод, что люди вырывали трупы на кладбищах, чтобы обглодать их. В 1634 и 1679 годах были неурожаи во Франции и Германии, позднее и в 1719, 1736 и 1770 годах. В 1772 году голодала Саксония.

В периоды голода в 1806, 1866, 1873-1879 годов в Индии вымерло несколько десятков миллионов жителей. Голодающий индус стал олицетворением голода. В 1840 году был знаменитый «картофельный» голод в Шотландии. В 1891-1892 годах, во время голода в Европе, насчитывалось около 35 миллионов голодающих. На каждое столетие по Р.Хр. в общем средним числом приходилось по 10,4 голодных годов.

В России с ХП в. насчитывают 38 голодных периодов, не говоря уже о неурожайных годах. В XVIII веке их было в России 34, в первой половине XIX века — уже 35 неурожайных лет, а в XIX и XX веках в общем — 50, на каждое из 9 столетий по 16 неурожайных годов.

В эпоху Ярослава Мудрого в 1024 году голод свирепствовал в Суздальском крае, где «резали старух, мужья покидали жен и семьи». В 1070 и 1092 годах голодала Киевская область, неурожай был и в 1118 году. В 1128 году голод отмечен в Новгородском крае и в разных частях России в 1202, 1214 и 1215 годах. Во время голода в России в 1230-1231 годах, по словам летописца «иные простая часть резали люди живые и ……., а иные мертвые мяса и трупие обрезаече ядаху, а другие конину, псину, кошки»…

Голод вселял в людей безучастие и жестокость. Далее история регистрирует голодовки в 1420-1432, 1440—1442, 1557 и 1570 годах при Иване Грозном, когда «люди пожирали друг друга, убивали, солили и ели».

Небывалый голод в Москве в 1601-1602 годах, между прочим, характеризуется так: «ели всякую стерну и нечистоту», «люди пожирали друг друга», «мясо человечье продавалось на рынках в пирогах», «матери глодали трупы своих младенцев», «отцы душили своих детей, дети родителей, хозяева гостей…», «Народ завыл в мучениях, погибая»…

Следующие исторические даты тоже ознаменованы голодом: 1721-1724, 1733-1734, 1748-1749, 1774, 1786-1787, 1833, 1840, 1864, 1873, 1891-1892 годы в 16 губерниях, в 1911 году голод в 18 губерниях, также голодала часть Западной Сибири.

Голод 1921-1922 годов, оставивший далеко позади себя все голодовки со времен Бориса Годунова, носил пандемический характер — голодала почти 1/3 России. В Одесской губернии к 1 мая 1922 года насчитывалось около 1/2 миллиона голодающих, то есть почти 1/3 населения губернии.

В.М. Коган и Б.В. Фавр так определяют катастрофическое положение голодающих, когда люди стали проявлять крайнюю ступень дикости: «там, где съедены соломенные крыши, собаки, кошки, кожи, хомуты, сапоги и даже столы, отмечаются случаи людоедства и поедания трупов». В газетах начинают появляться ужасающие описания людоедства, где взрослые поедали своих и чужих детей, не только поедали, но и пускали в продажу человеческое мясо.

Отчеты об областном съезде здравотделов голодающих районов Поволжья и Камы упоминают, что в Уфимской губернии на почве голода «трупоедство и людоедство сделались обычным явлением». В Башкирской республике до 1 июля 1922 года официально зарегистрировано до 2000 случаев трупоедства и 200 людоедства. К поеданию «людячины» привыкли: «съели соседа — голод не тетка».

Профессор Франк собрал и описал 26 случаев людоедства по берегам нижнего Днепра и в Запорожской губернии и 7 случаев торговли человеческим мясом. Одесская губерния не была пощажена этим кошмарным извращением человеческой морали, и здесь царь природы превратился в зверя.

Людоедство, антропофагия, некрофагия, каннибализм, принято считать атавистическим проявлением человеческой аморальности. Каннибализм знали наши предки, знаем мы, и может быть, будут знать наши потомки. В культурных странах людоедство наблюдается в периоды стихийного голода, в особых несчастных ситуациях, например, во время кораблекрушения или как проявление глубокой дегенерации в тех или иных случаях психического извращения, например, садизма. Schaffhausen приводит 2 случая каннибализма в 1866 и 1867 годах при кораблекрушениях.

Людоедство, по мнению Е.К. Краснушкина, обычно возникает на почве голода, мести, суеверия и желания лакомства в Африке. Антропофагия упоминается в библии, у Гомера, в книгах Ману. Голод признается бедствием, способным даже заставлять уничтожать собственных детей. Более всего, конечно, людоедство распространено среди диких племен, например, в Африке, Австралии, Южной Америке и Полинезии, но, к сожалению, при массовом поражении населения «происходят давления психической ненормальности такого рода, которые выходят далеко за пределы психиатрической казуистики и, являясь доказательством глубокого потрясения народного организма, приобретают важность культурно-исторических фактов, которые требуют для своего понимания проникновения в глубину народной психологии» (Франк).

Антропофаги — исследователи людоедства, замечают так: «Смерть, потеряв свой ужас, потеряла и свою святость — факт убийства является логическим завершением вновь создавшихся условий, в силу которых, факторы, требующие перехода в действие, то есть эмоции и внимание — переменили свое содержание и направление».

Людоедство в период последнего голода — это сдвиг равновесия народной психики, безумный вопль души, неудержимый рефлекс, наконец, полное исчезновение чувства брезгливости.

По Репреву не решен еще вопрос, есть ли людоедство. Исключительно психоз на почве голода или следствие обратного развития психики человека в связи с переходом его на положение первобытного животного.

Профессор Франк различает у голодающих три стадии состояния психических реакций: возбуждение, угнетение и терминальная. В случаях антропофагий, наблюдающихся профессором, участвовали люди всех возрастов от 13 до 64 лет, с преобладанием женского пола. Ни среди немцев, ни среди евреев случаев каннибализма не было. В убиении и поедании собственных детей были повинны одни женщины, не было ни одного мужчины, который бы съел своего собственного ребенка.

Жертвами людоедства были, главным образом, дети, реже молодые люди. Орудием убийства чаще всего служил топор. В девяти случаях убийству с целью поедания предшествовало съедание трупов умерших перед тем близких людей, были случаи взрытия трупов из могил. Трупоедство, например, в Херсоне, имело место тогда, когда не успевали хоронить трупы. В четырех случаях было взрытие захороненных трупов.

Случаев торговли человеческим мясом — 7 путем убийства; обычная судьба людоедов — смерть от истощения. Из 26 людоедов половина, то есть 50%, — с признаками дегенерации, 8 человек — душевно здоровые и 5 человек — душевно больные.

Количество случаев людоедства в период голода 1921-1923 годов в Одесской губернии в точности не известно, несомненно, их было немало, и часть их, по тем или иным причинам, не зарегистрирована.

Отчет отдела помощи голодающим Николаевского Губернского здравоохранения отмечает 18 зарегистрированных случаев людоедства, а именно: 7 в Днепровском уезде — Маячка, Голая Пристань, 8 в Херсоне, 3 в Николаевском уезде — Гороховка, Богоявленка. Из этих 18 случаев, 4 приходится на людоедство родных: так в Херсоне мать съедает 8 летнюю дочь; в Днепровском уезде врач убивает и съедает своего 6 летнего брата. Имеется копия уведомления по телеграфу из Херсона на имя Николаевской Губернии исполнительного комитета о нескольких случаях людоедства, при чем задержаны были две женщины, умертвившие своих малолетних детей для съедения. На выставке голода Николаевского, Херсонского, Днепровского и Елисаветградского районов в 1922 году находилась в числе других экспонатов банка с человеческим мясом, около 5 фунтов, присланная Днепровским Отделом Помощи голодающим.

Один случай трупоедства отмечен в селе Дальник, близ города Одессы. Крестьянка Феодосия Белова изжарила в печке умершего от голода 12-летнего сына и питалась им в течение 4 дней. О том, осталась ли в живых Белова, сведений нет.

Из сообщения санитарного врача города Николаева Когона от 1 ноября 1922 года на имя Николаевского Губернского отдела здравоохранения видно, что в реформаториуме находилось двое детей, обвинявшихся в заранее обдуманном плане убийства своих младших сестер и братьев.

Мальчик Анисимов Иван, 14-ти лет, и девочка Анисимова Анна, 15-ти лет, происходят из крестьянской семьи, занимавшейся хлебопашеством в селе Гороховка Воскресенской волости. Отец умер давно, мать немного позднее от возвратного тифа в ДОПРе, где находилась, будучи привлеченной по делу убийства детей. Из расспросов девочки устанавливается, что ею обсуждался план убийства совместно с матерью, но, по-видимому, мать была невменяема. Убиты были два брата 6-ти и 8-ми лет и одна сестра 4-х лет под предлогом голодания. Однако, следствие установило, что дети не голодали бы, если б продали свое имущество, разные земледельческие орудия и другое.

Мальчик Анисисмов Иван, 14-ти лет, физически вполне развит, истощен, особых отклонений от нормы не обнаружено, безвольный, апатичный, угрюмый, по-видимому, поддавался влиянию сестры. Тип «дегенерата».

Девушка Анисимова Анна, 15-ти лет, при наружном осмотре представляет собой вполне правильно развитого, даже несколько больше соответствующего возраста, подростка. Менструирует год. Взгляд блуждающий. Признаки морали отсутствуют. Заметна воля, инициатива, рассудительная, с трезвыми взглядами на жизнь, грамотна. Хорошо уясняет совершенное преступление, однако не заметно раскаяния. Жестокая по характеру, не знает границ добра и зла. Известную роль в совершении преступления сыграл страх остаться голодной.

Чрезвычайный интерес представляет сообщение председателя комиссии помощи после голода Голой Пристани В.К. Форощука. В селе Чулаковке, в 25 верстах от Голой Пристани, в январе и феврале 1922 года орудовала компания людоедов в составе 18-20 человек. Шайка была организована братьями Штригели, которые также принимали участие в ней.

Началось с того, что крестьянин зарезал и съел свою жену. Женился на другой женщине, ее постигла та же участь. Решил взять в жены третью женщину. Обратился к двум односельчанам с предложением посватать ему хорошую девицу. Те удивились и спросили: «А где же твоя вторая жена?» — «Да вы и первую съели вместе со мной» — ответил крестьянин. Соседи возмутились, но молчали. Тогда он обратился к Штригелям, те ему отказали, но признали, что этот людоед — нужный для них человек. С той минуты было решено так: Штригели с другими парнями будут ловить баб и молодых девушек, доставлять их к мужику, а последний будет убивать их, резать, жарить, делать колбасы. Крестьянин был известен как хороший колбасник.

Штригели разбили свою шайку на отряды разведчиков и ловцов. Ловцов снабдили веревками, они выходили за разведчиками на дороги и в степь, и по их указаниям ловили на аркан женщин и детей, приводили к крестьянину, а тот убивал, потрошил, жарил, сам ел и кормил жареной чело-

вечиной всю шайку. Остатки человеческой говядины шли на засолку, колбасы и прочее. За короткое время из Чулаковки исчезло 10 женщин, отправившихся в разное время в другие деревни за продуктами. Нужно сказать, что в Днепровском уезде в 1922 году были деревни, где хлеб все-таки был. Крестьяне голодных районов отправлялись в эти деревни с мануфактурой и обменивали ее на рожь, ячмень, овес и другие хлеба; получали за новые платья городского покроя — 2 фунта ячменя, за платок — фунт ржи, но все-таки получали; случаев отказа в обмене мануфактуры на хлеб почти не было.

Чулаковские бабы это знали и отправлялись по деревням со своим тряпьем с уверенностью, что некоторое количество хлеба они все-таки добудут. Уходили и не возвращались. Мужики наводили справки в тех деревнях, куда направлялись бабы, но там отвечали всегда одно: «Не видали». Мужики заволновались. Но следов преступления еще не было.

Однажды, в конце февраля 1922 года, какая-то крепкая девица отправилась из Чулаковки в Рыбальче через Кучугур. Здесь ее подкараулили ловцы шайки, набросили на шею аркан. Девица подняла крик. Случайно в Кучугурах находились люди с лопатами, выкапывавшие коренья для питания. Услышав крики, они бросились спасать несчастную. Людоеды бросились на крестьян с ножами. Произошел бой. Один из ловцов был убит, двое были ранены, последних забрали в Чулаковку, передали властям, они выдали всех участников шайки. Все, кроме двоих бежавших, были пойманы и арестованы. Часть шайки уничтожена была самосудом, часть была передана судебной власти.

В нижеприведенных строках мы даем типичные описания людоедства.

В городе Херсоне, на Карантинном острове, жила одинокая вдова Анна Шевченко, 40 лет. У нее был 7-летний мальчик. Оба голодали. Когда мальчик умер, мать порубила труп на куски и собралась сварить несколько кусков. В это время херсонская милиция производила в квартирах обывателей острова обыски по поводу ряда краж из квартир рабочих лесопильных заводов. Заглянувшая к Шевченко милиция 13 марта 1922 года обнаружила место преступления. Часть трупа была уже положена в горшок, остальная в разрубленном виде лежала на лавке. Шевченко арестовали, дело передано было следственной власти. На следователя обвиняемая произвела впечатление одичавшей и до крайности опустившейся. Тогда же Шевченко была отправлена на испытание в психиатрическую больницу Херсонской губернии, где и умерла 5 апреля от гангрены и истощения. Из истории болезни Шевченко видно, что ей было 35-40 лет, она русская, неграмотная, занималась домашним хозяйством. При поступлении в больницу отмечено истощение, малокровие. На лице и голенях очень значительные отеки. Тоны сердца глухи, пульс слабого наполнения. Испытуемая не вполне ясно понимает причину своего пребывания в лечебнице, думая, что поступила на лечение. Рассказывает, что жила с семьей на Карантинном острове. Около двух месяцев назад умер ее муж, потом постепенно погибли четверо детей, остался в живых один 7-летний мальчик. Жила она впроголодь, затем наступило время, когда совершенно было нечего есть, в течение 5 дней она оставалась совершенно без пищи. В это время умер и ее последний ребенок. «Без памяти и с голоду» она отрезала от трупа «кишечки» и «ножки» хотела их сварить, чтобы съесть. В это время к ней явились с обыском, ее намерение было открыто.

Объективно у Шевченко обнаружено следующее: отеки вокруг глаз, на голенях и ступнях, глоточный рефлекс ослаблен, брюшные рефлексы отсутствуют. Стонет, плачет, причитает, молится Николаю Угоднику, чтоб он «послал ей ум». Питалась макухой, капустой. Один за другим погибли ее муж и 5 детей, из них последним умер две недели назад 7-летний Кузьма. После смерти этого ребенка она оставалась с трупом 4 дня, во время, которых ничего не ела. Затем у нее нашли в ведре изрезанного ребенка, «кишечки и ножки». Как она изрезала труп, не помнит; она его не ела, только собиралась варить. Ей было дурно, голова кружилась, не помнит, что делала. Замужем была с 20 лет, муж был алкоголик, избивал ее, часто бил по голове; у нее было 12 беременностей: 2 выкидыша, 5 детей умерло в младенчестве, а остальные вымерли в этом году от голода. Занималась черной работой. Во времени не ориентируется, припоминание затруднено, память ослаблена, умственное развитие ограничено. Религиозное чувство рудиментарно развито, молится Богу, чтоб он вернул ей разум, очень боится наказания за совершенное преступление. Диагноз психиатров: врожденная умственная отсталость.

В ту же Херсонскую психиатрическую больницу 19 июня 1922 года был доставлен на предмет испытания еще один крестьянин, обвиняемый в людоедстве, по имени Заика. Артем Заика, 37 лет, женат, по национальности русский. При поступлении крайне слаб, истощен, височные сосуды склеротированы. Левая половина лица меньше правой. Нижние веки отечны. Левая носогубная складка резче выражена, чем правая. Язык фибриллярно дрожит, глоточный рефлекс отсутствует. Болевая чувствительность понижена на голове и на теле кистей. Дермографизма нет, левый подошвенный рефлекс понижен.

Неправильно называет год, не знает ни месяца, ни числа, ни дня; по его мнению, в месяце больше 4-х недель, не может ответить, сколько месяцев в году и сколько дней в месяце (42), в неделе, по его мнению, 8 дней, при перечислении дней пропускает вторник, считает, что Пасха бывает в марте или апреле, пальцев у него на руках 5, а на обеих руках — «8, 10+10=32, 8+8» — не знает. Какая власть сейчас в России, не может объяснить. Признает, что убил свою дочь Олимпиаду, чтобы «исти», говорит, что была «ни кислая, ни соленая, ни горькая». Хлеба у него уже давно не было. Признал также, хотя и не сразу, что отрезал ногу от своей мертвой жены, сварил ее и съел. При допросе об убийстве дочери плачет. Вообще плаксив. Где находится и с какой целью доставлен в больницу — не знает. Сообщает, что недавно тяжело болел, «середкой», были ли у него припадки — не знает. Сейчас у него «везде болит» и «очень хочется кушать — все бы ел». Температура по вечерам в пределах 37,5-37,8; по утрам нормальная, жалуется на слабость, отеки, пульс аритмичный. 26 июля умер. Диагноз: слабоумие.

В Елисаветградском уезде имел место следующий случай убийства матерью, Марией Руденко, полуторагодовалого сына Андрея. По словам отца зарезанного ребенка Андрея Руденко, о несчастии с сынишкой он узнал от своих детей. Направляясь домой, он застал жену сидящей на лужайке. После недолгих расспросов она тут же призналась ему, что зарезала своего полуторагодовалого ребенка Андрюшу. Последнего нашли зарытым в яме там, где добывалась глина на постройку дома. Трупик был замотан в старую рядовину, голова была отрублена. На вопрос о причине зверства убийца ответила: «Это не ваше дело», «Я мать и могу делать, что угодно, я родила его, я и зарезала». Муж предполагает, что причиной убийства ребенка был не голод — ели два раза в день, а желание уйти от мужа, что жена уже трижды делала.

Обвиняемой матери 23 года. Дала показания следующие: «Признаю себя виновной. Я ходила в деревню Бериславщина, где слышала разговор о том, что в городе Бобринце кто-то зарезал свою жену и натопил около 30 фунтов смальцу, что где-то мать зарезала ребенка и изжарила его. По возвращении из Бериславщины я, голодная, решила зарезать своего ребенка, впоследствии мне стало его жалко, я закутала труп в рогожку и спрятала на гармане, чтобы не слышно было разложения. Но по совершении преступления я все открыла мужу. Я неграмотна, замужем 7 лет. От меня у мужа трое детей, от первой жены у него 4 душ детей. В доме хлеба у нас совершенно нет, приходилось продавать вещи и голодать с детьми. О своих намерениях я предваряла мужа и детей, все говорили — «делай, как знаешь».

Обвинение было предъявлено Марии Руденко по 142 статье Уголовного Кодекса в убийстве своего ребенка с заранее обдуманными намерениями употребить его в пищу. Мера пресечения — содержание под стражей в Елисаветградском ДОПРе. 17 июля арестованная Руденко бежала и 24 августа по задержании водворена снова в ДОПР. Заключение врача психиатра сводится приблизительно к следующему: Мария Руденко, благодаря весьма низкому уровню культурного развития, с одной стороны, и домашним условиям жизни, как в доме отца — «деспота», так и в доме мужа, старших ее на 20 лет, с другой стороны, представляет собой существо слабовольное, весьма ограниченное. Она не только не умеет отстоять себя, но и безвольно поддается чужому влиянию — то отца, то старика-мужа, а также его старших детей. После перенесенного зимой сыпного тифа, в связи с отсутствием питания здоровье ее сильно истощено, в особенности нервная система, что, понятно, отразилось и на ее психической сфере. Все больше теряя волю мыслить, рассуждать, разбираться в окружающем и прочее, голодая сама, она вынуждена кормить грудью ребенка, постепенно истощается и гаснет.

Не удивительно, что особенно западает в ее душу слышанное ею, что где-то кто-то убил своих близких для поедания. Истощенный организм доводит ее до болезненного душевного состояния. Она находится на границе индуцированного (сообщенного) помешательства. Дома рассказ ее о людоедстве как будто встречает даже сочувствие, одобрение. Жертвой должен пасть самый младший ребенок, который ее мучает, сосет ее истощенную грудь, который все равно должен погибнуть с голоду. Неудивительно, что она, слабовольная, убивает ребенка. Когда дело было сделано, она как бы просыпается, спохватывается. Ей жаль ребенка, ибо она мать, и сама просит передать ее в руки правосудия. Вид зарезанного ребенка вывел ее из состояния безразличия, в которое она впала, находясь во власти индуцированного состояния. Поэтому можно полагать, что Руденко в момент убийства ребенка действовала под влиянием аффекта и индуцированного помешательства и не могла отдавать себе отчет в совершенном ею поступке. Дело было прекращено.

О следующем случае людоедства сообщаем инструктор Николаевского отделения «АРА» Новиков.

В деревне Чулаковке жили бездетные крестьяне, муж и жена; первому было 40 лет, вто-рой — 38. В июне 1922 года, когда голод достиг особенного больших размеров, эти крестьяне держа-

лись очень крепко, были сыты и продолжали заниматься своими хозяйственными делами. Жили замкнуто, но все же соседям было известно, что эта чета не голодает. Хлеба не было и у них, но они часто варили и ели мясо, чем и поддерживали себя.

Однажды этот крестьянин обратился к соседке с просьбой продать ему немного табаку, соседка отказалась, так как продавать табак на деньги было бесполезно, купить продуктов было нельзя — их не было в деревне, а предложить табак в обмен на продукты соседка не решалась: знала, что у крестьянина продуктов нет. Крестьянин быстро это сообразил и сказал: поменяем табак на мясо. Женщина согласилась. Крестьянин принес фунта два говядины, а соседка дала ему около ? фунта табаку. По уходе его торговка табаком заметила, что принесенная говядина как будто не похожа на говядину скотскую. Возник вопрос, откуда говядина. Закралось сомнение, и крестьянка решила разрешить его тотчас же. Пошла задами к крестьянину и за его хатой в сорной яме заметила груду костей, которые показались ей очень подозрительными: между ними было несколько косточек, которые были весьма похожи на детские. Крестьянка вошла в хату, сообщив предварительно о своем подозрении соседям. Собралась толпа, которая застала чету за приготовлением жаркого из человечины. В углу нашли и кадку с засоленным человеческим мясом. Толпа арестовала людоедов и привела в исполком. Потребовали немедленного суда над ними. Оба жестоко были наказаны самосудом односельчан…

Уже и этих приведенных случаев достаточно для того, чтобы понять, какой сдвиг психической и интеллектуальной сферы вызывает беспросветный голод. Какое же именно влияние оказывает голод на центральную нервную систему?

Серое вещество теряет до 30% своего веса под влиянием хронического голодания, белое вещество — значительно меньше. По Павлову, мозг страдает при голодании больше других органов, он разрушается. Как отмечает Франк, психическая сфера голодающих находится под влиянием тяжелой депрессии и аффектов, способствующих расстройству координации психических элементов. Сложные комплексы, составляющие психическую личность, расторгаются, однако, в начале голода восприимчивость к впечатлениям обостряется, и лишь затем наступает указанное выше угнетение и индифферентизм. Внимание целиком поглощается внутренними ощущениями. Воля остается инактивной, исчезают высшие чувства или движения.

Профессор Гринев обращает внимание на двойственный характер влияния голода: с одной стороны, всем известны «голодные бунты», а с другой — очень часты у хронически голодающих людей апатия и безразличие. Для всех функций при голодании характерно угнетение. Больше других поражаются задерживающие центры, эти «плоды воспитания, учения и культуры». Голод родит жадность, озлобление, жестокость, мизантропию, аморальность. В царе природы царь-голод пробуждает дремлющие атавистические инстинкты животного.

Некоторые авторы справедливо отмечают, что ряд лет военного человекоистребления не мог не повлиять на массу в смысле известного огрубения нравов. Нам думается, что последующие за войной события, равно и высокая смертность в связи с эпидемиями, тоже не способствовали облагораживанию нравов. Изучение людоедства некоторыми исследователями привело их к следующим выводам: профессор Франк констатирует во многих случаях людоедства заторможенность внимания, отсутствие эмоциональной реакции и антэстехию чувств. Последние не наталкиваются на характеризующие элементы в виде комплекса чувствований, связанных с личностью родного человека. Аффекты малоподвижны или неустойчивы; наблюдается эгоцентричность душевных движений и импульсивность. При наличии психопатической конституции наблюдаются насильственные состояния, сужение нравственных мотивов и распад личности.

Московский психиатр Разенштейн, изучивший ряд материалов по людоедству, заключает, что каннибализм появился у наименее ценных с психологической и социальной стороны элементов. Людоеды — большей части — тупые, легковнушаемые, интеллектуально неразвитые люди. У таких натур под влиянием голодания наступало особое состояние сознания с тупостью и преобладанием элементарных ощущений (голод, насыщение). Как выяснилось некоторыми наблюдениями, большинство людоедов — самые обыкновенные заурядные крестьяне или крестьянки.

Психиатрическая экспертиза Самарского университета о душевном здоровье 5 трупоедов отметила, что все освидетельствуемые лица не обнаруживают какой-либо формы душевного расстройства, а представляют собой обычных моральных субъектов, поставленных в исключительные внешние условия, которые и принудили их к противоестественным актам по отношению к человеку. Что касается психики ненормальных, можно думать, что они выполняют под влиянием тяжелых ощущений голода аффективные поступки в виду недоступности противоположных сдерживающих представлений. Этому благоприятствует состояние умственной слабости, недостаточное развитие, расшатанность или утрата нравственности чувств (Urtheiljgefuhle). Поступки вследствие аморальности представляют собой в этих случаях рефлекторные явления, под влиянием аффектов переходящие в действие без всякой задержки.

Среди душевно больных антропофагия наблюдается, главным образом, у дегенератов, алкоголиков, эпилептиков и врожденно слабоумных. Им же свойственна некрофилия, т.е. совокупление с трупами и усиление сладострастных ощущений убийством (садизм). Равнодушие к пролитию крови, субъективное понижение оценки жизни, как своей, так и чужой, не могли не сыграть известной роли в появлении людоедства. «Жизнь — копейка» стало как бы широким лозунгом.

С другой стороны, отчаяние голодного человека приводит его к своеобразным умозаключениям: над голодающей семьей висит Дамоклов меч, а в доме лежит труп или еще полутруп члена семьи. Кому отдать его на съедение — червям или родному отцу, матери, сестрам, братьям! «Я родила сына, я его и зарезала» — говорит одна мать-людоедка.

Далее, нельзя не считаться отчасти и с моментами индуцированного влияния среды, «психической заразы»: примеры заразительны, и один случай людоедства порождает другой. Конечно, это возможно только тогда, когда время потеряло, по меткому выражению, Lampvecht'a, свою старую доминанту.

Людоедство среди детей — сложный результат детского голода, беспризорности, преступности и психической дефективности — ждет еще своего изучения и своих исследований.

Следует ли смотреть на всех людоедов, как на душевно ненормальных? В единичных случаях, как уже сказано было выше, людоедами являются, несомненно, душевнобольные, главным образом, слабоумные или глубокие дегенераты, критика и рассудочная деятельность которых понижена. Руководимые инстинктом голода, они поедают с одинаковой жадностью и макуху, и сорную траву, и своих или чужих детей. Но в массе людоеды не психически больные. Под влиянием голода люди не в состоянии бороться с инстинктами, задерживающие центры у них работают вяло, чувства — в состоянии анестезии, и тогда легко пробуждается атавизм, аморальность, когда «человечина» уподобается «конине», когда таинство смерти теряет свое мистическое значение, а чувство брезгливости окончательно утрачивается. Достойно внимания, что больший процент людоедов давали женщины, представительницы слабого пола, олицетворяющие мягкосердечие, милосердие. Не потому ли и русский эпос приписывает именно женщине, старой колдунье, Бабе-Яге, детоубийства и людоедство?...

Передается ли этот признак, т.е. людоедство, по наследству?

Периоды стихийного голода бывали и прежде, они тоже сопровождались антропофагией, которая изживалась одновременно с прекращением голода. Если бы это ужасное извращение передавалось по наследству, то мы постоянно имели бы среди населения хотя бы малое количество людоедов; на самом же деле этого нет. Ясно, что явление это преходящее, вызванное тяжелыми внешними условиями, и оно не является результатом наследственного отягощения.

ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 102а, лл. 1-23.

№ 32

Секретный циркуляр Всеукраинской Конторы Государственного банка СССР управляющему Одесским отделением Госбанка о зачислении на особый текущий счет Народного Комиссариата Финансов Союза денег, отобранных у кулаков

9 февраля 1930 г.

Настоящим предлагаем к неуклонному исполнению нижеследующее:

поступающие к Вам наличные деньги, отобранные у кулаков всех 3 категорий в районах сплошной коллективизации, а также аккредитивы и переводы, независимо от того, каким кредитным учреждением они выданы, Вы должны зачислить на особый текущий счет Народного Комитета Финансов Союза № 15182, и никаких выдач без распоряжения НКФ Союза с этого счета не производите. Все конфискованные облигации, независимо от рода займов, равно как и сданные кулаками на хранение в кредитные учреждения и сберкассы, зачисляются на обезличенный счет депозита НКФ СССР в Вашем Отделении. На этот же счет Вы можете перечислить все оплаченные кулаками в кредитных учреждениях и сберкассах еще не выданные им облигации III займа.

Имеющие ссуды под облигации, независимо от того, где таковые находятся — в Государственном банке или в других кредитных учреждениях и сберкассах, ликвидируются, разница между номиналом и задолженостью по ссуде переводится в облигации, которые также надлежит зачислить на обезличенный депозитный счет НКФ Союза. Само собой разумеется, что дальнейшая выдача ссуд кулакам под облигации должна быть прекращена. Далее, Вы должны получить от окружной сберкассы копию описи сберегательных книжек, отобранных у кулаков, вклады по ним перечисляются на особый счет НКФ СССР в Сберегательной кассе.

Далее, по спискам вкладчиков Сберегательной кассы необходимо выявить кулаков, скрывших свои вклады, и с последними надлежит поступить указанным выше порядком. Все паи и вклады кулаков в кооперативных организациях передаются в фонд коллективизации батраков.

С содержанием настоящего письма Вы должны ознакомить заведующего окружным финансовым отделом, руководителей Сельского банка и Сберегательной кассы, причем последние должны дать соответствующие указания по своей линии нижестоящим звеньям и проследить за выполнением этих указаний.

ГАОО, ф. Р-2523, оп. 1, д. 9, лл. 2-3.

№33

Протокол загальних зборів членів Комітету незаможних селян сіл Олександрівка, Мар'янівка, Янівка Олександрівської сільради Любашівського району про розкуркулення та виселення заможних селян за межі України

15 лютого 1930 р.

В присутності: по Олександрівці — 69 чоловік, по Мар'янівці — 31 чоловік, по Янівці — 148 чоловік, разом 248 чоловік.

Президія: 1. Бондарчук Дем'ян, Єломов Іван, Федоренко Іван.

1) *Слухали* — Про хід усуспільнення основних засобів виробництва, знищення куркульні, як класу, та виселення останніх за межі України. Доповідав Калашніков.

2) *Ухвалили* — заслухавши доповідь Калашнікова, загальні збори членів КНС і бідноти колгоспників ухвалюють:

В зв'язку з тим, що всі господарі сіл, крім куркулів, перейшли на колективне господарювання — «СОЗ» та усуспільнення основних засобів виробництва, процесу усуспільнення перешкоджає куркульня, яка продовжує вести різними засобами боротьбу проти колективізації, а тому для укріплення господарювання, поширення колективізації та знищення куркульні, як класу, розкуркулити та вислати за межі України, як найлютіших ворогів радянської влади та бідноти, наступних куркулів:

а) **Грищенко** — куркуль-експортник, 40 років; батько — куркуль, до Жовтневої революції орендував землі до 100 десятин, експлуатував простих наймитів-батраків — двох сезонних робітників, розкуркулений в 1920 році. За часи радянської влади мав міцне господарство: 2 пари коней, 2 корови, великий сільськогосподарський реманент, великий будинок із залізним дахом та другий великий будинок, постійно вживав найману працю, за останніх 2 роки навмисно розбазарював та знищував своє господарство, витрачаючи гроші, які останнім часом всі належали державі. В 1929 році не сплачував грошові борги, все приходилось описувати і продавати. При існуванні влади білогвардійців мав міцний зв'язок з останніми, весь час проводив активну роботу серед селянства про заходи радянської влади, особливо про колективізацію, був під арештом, зараз знаходиться під слідством і судом, знущався над біднотою.

б) **Грищенко Федір Каленів** — 68 років, куркуль, до Жовтневої революції мав 16 десятин власної землі та орендував 25 десятин, мав куркульське міцне господарство: 6 коней, 3 пари волів, вживав постійну найману працю. В 1920 році розкуркулювався, за час революції мав міцну хату, великий хлів під залізним дахом, 2 комори, 3 коней, один новий фургон, 1 корову, один млинок, 1 сівалку, 3 плуги, великий будинок, сарай під залізним дахом, був заарештований, оказав опір проти представників радянської влади, проводив агітацію проти колективізації та посівних кампаній, виступаючи на загальних зборах селян, знущався над біднотою.

в) **Шевченко Федот Амбросійович** — 35 років, куркуль, завзятий до революції, жив при батькові, залишилося йому 30 десятин власної землі, тримав до 20 десятин під орендою, вживав постійну найману працю — до 7 чоловік, мав 3 пари коней, 3 корови, 2 пари волів, овець і таке інше. Розкуркулювався за час Радянської влади, мав міцне господарство, пару добрих коней, корову, птицю, 5 овець, великий будинок під бляхою, комори, конюшню, половину, жатку, плуги, новий фургон, борони. Був під судом за розтрату, розвал сільської господарської кооперації в 1918 році. При окупації Німеччиною України, Шевченко вбив 5 бідняків та зробив підпалення в час перебування частин Червоної Армії. Шевченко був у розшуку, весь час скривався. За часи Радянської влади вів антирадянську агітацію проти всіх заходів колективізації, зараз є керівником баптистів, одночасно і куркулів, проводить антирадянську роботу через релігію секції баптистів.

Вищезгаданих ідеологів-куркулів негайно висилати за межі України та прохаємо робітничий виконавчий комітет затвердити цю постанову.

Голова Бондарчук.

ДАОО, ф. Р-2162, оп. 1, спр. 130, арк. 2-3.

№34

Постанова Центрального Виконавчого Комітету СРСР про негайне припинення перекручувань виборчого законодавства

22 лютого 1930 р.

Протягом 3-х місяців розглянувши скарги про невірне позбавлення виборчих прав, Президія Центрального Виконавчого Комітету СРСР ухвалила: запропонувати ЦВК союзних республік пояснити і вказати ЦВК автономних республік, крайовим (обласним) і окружним ВК, що тверде і неухильне застосування виборчого законодавства СРСР і союзних республік щодо нетрудових і експлуататорських елементів не може миритися з допущенням невірного позбавлення виборчих прав громадян, що не підлягають позбавленню цих прав за законодавством Союзу. Під час складання списків виборців і списків осіб, позбавлених виборчих прав, слід керуватися виключно виборчим законодавством СРСР і союзних республік, не допускаючи ухилення від них.

У 3-місячний термін з дня видання цієї постанови треба розглянути в усіх інстанціях всі подані заяви громадян на невірне позбавлення їх виборчих прав. У разі подачі від громадян заяв на невірне розв'язання до вищих органів влади, аж до остаточного розгляду їх заяв, до них не можна застосовувати будь-якого обмеження, окрім обмеження права брати участь у виборах. ЦВК союзних і автономних республік і крайовим (обласним) ВК пропонується негайно утворити спеціальні комісії для перевірки на місцях списків позбавлених виборчих прав.

У період підготовки і проведення виборів до Рад складання списків осіб, позбавлених виборчих прав, провадять виключно передбачені інструкцією 28 вересня 1926 року виборні комісії. У період між виборами органи державно— політичного управління заносять до списків осіб, позбавлених виборчих прав судом і тих, що адміністративно вислали в місцевостях районні ВК, а в містах — міські ради і районні ради. Крім вищезазначених органів, ніякі інші організації (фабрично-заводські комітети, місцеві комітети, домоуправління, колгоспи, бригади та інші.) не мають права позбавляти громадян будь-яких категорій виборчих прав.

Треба вжити заходів, щоб безумовно усунути окремі випадки додаткових обмежень, які спостерігаються щодо осіб, позбавлених прав і членів їх родин, а саме: виселення із квартир і міст, загальне позбавлення забірних книжок, позбавлення медичної допомоги, позбавлення права будувати, виключення дітей із шкіл, позбавлення виборчих прав членів родин осіб, що позбавлені виборчих прав, які перебувають на їх утриманні.

Заходи радянського уряду на обмеження глитайських господарств на селі, на ліквідацію глитайства в районах загальної колективізації не поширювати на осіб, позбавлених виборчих прав не за ознаками належності до глитайського господарства. Дітей осіб, позбавлених виборчих прав, що дійшли повноліття 1925 року і позбавлених виборчих прав тільки тому, що вони перебували в минулому на утриманні цих осіб, треба відновити у виборчих правах, якщо вони тепер проводять самостійну громадсько-корисну роботу.

ДАОО, ф. Р-2162, оп. 1, спр. 103, арк.. 94.

№ 35

Секретная информация Одесского отделения Государственного банка Закавказской Краевой Конторе Государственного Банка г. Тифлис о состоянии вольного рынка: повышении цен, снижении предложения и повышении спроса на иностранную валюту

8 мая 1930 г.

На Ваш № 362/С от 20 апреля 1930 г. Согласно Вашего запроса при сем препровождаю Вам сведения о состоянии вольного валютного рынка г.Одессы за период с 1 октября 1929 г.

	На 1/10-29 г.	*На 1/11-29 г.*	*На 1/12-29 г.*	*На 15/4-30 г.*
1 — Американские доллары мелкие	4.90-5.00	4.40-4.45	4.25-4.30	5.60
2 — Американские доллары средние	5.30-5.50	4.70-4.80	4.60-4.70	6.30-6.40
3 — Американские доллары крупные	5.60-5.70	5.10-5.30	5.00-5.40	7.00-7.50
4 — Английские фунты	24.50-25.50	20.00-21.00	20.00-21.00	24.00-24.50
5 — Золотые десятки	40.00-43.00	39.00-40.00	39.00-40.00	58.00-60.00

Цены вольного валютного рынка за период январь — март 1930 г. Ввиду отсутствия у нас сведений на них мы, к сожалению, сообщить Вам не можем. В настоящее время состояние вольного валютного рынка у нас характеризуется повышением цен, повышенным спросом на валюту покупателей и весьма незначительным предложением. Объясняется это в первую очередь тем обстоятельством, что вытесняемый с рынка частник стремится обратить свою наличность в иностранную валюту — золото. Затем, восточные купцы, производившие ранее значительные торговые операции, за последнее время также значительно сократили свои обороты. Кроме того, получаемые нами заграничные переводы выдаются нами переводополучателями исключительно в советской валюте, выдача иностранной валюты морякам Советского торгового флота сократилась, и эти обстоятельства также в известной степени влияют на уменьшение предложения иностранной валюты на частном рынке и на повышение цен на нее.

ГАОО, ф. Р-2523, оп. 1, д. 9, лл. 11, 11 об.

№36

Телеграмма № 86917 Народного комиссара Рабоче-Крестьянской Инспекции председателям комиссий Рабоче-Крестьянской Инспекции, начальникам отделов Государственного политического управления и Окружным отделениям Государственного банка о прекращении разбазаривания ценностей, изъятых у кулаков

26 июня 1930 г.

Об учёте ценностей, изъятых у кулаков. В кассах исполкомов и сельских советов хранятся ценности: золотые и серебряные изделия и монеты, изъятые у кулаков. Эти ценности часто продаются частным лицам по ценам, ниже их действительной стоимости. Сдача ценностей Государственному банку проводится нерегулярно. Необходимо немедленно прекратить разбазаривание ценностей.

1. Председатели исполнительных комитетов и сельских советов обязаны в 3-дневный срок сдать все ценности в отделения Государственного банка, составив описи и акты.

2. Отделениям Государственного банка в 7-дневный срок выслать все полученные ценности во Всеукраинскую Контору Государственного банка.

3. Органам Государственного политического управления проследить за своевременной сдачей и отсылкой ценностей, производя дознания о должностных лицах, задерживающих сдачу или разбазаривающих ценности. Материалы направить Прокурору.

Всю работу по выполнению настоящего задания закончить в 15 дневный срок. Результаты сообщить согласно директивы № 65693.

Секретарь (Підпис).
ГАОО, ф. Р-2523, оп. 1, д. 9, л. 2.

№37

Секретный запрос Государственного банка СССР в Одесский Госбанк об установлении покупательной способности населения в ходе реализации сахара и положении на частном рынке; информация Одесского Госбанка об уменьшении спроса на сахар в связи с отсутствием денег у населения.

17 октября 1930 г.

В связи с выпуском кооперацией сахара на рынок по вольной цене предлагаем Вам тщательно проследить ход реализации сахара и выяснить создавшееся, благодаря этой реализации, положение на частном рынке. В частности, обратите внимание на следующие вопросы:

1) быстро ли расхватывается сахар и большие ли очереди;
2) каков контингент покупателей;
3) заметна ли покупка большими количествами (пуд, два пуда и больше в одни руки) для перепродажи или для отправки в более мелкие пункты (села, деревни);
4) цена на сахар на вольном рынке до и после начала реализации.

Первый ответ на поставленные вопросы сообщите немедленно. Второй спустя две декады.

Член Правления Госбанка Марьясин.
Группа денежного обращения Ф. Михалевский.
ГАОО, ф. Р-2523, оп. 1, д. 10, лл. 53.

№38

Информация Одесского Госбанка по вопросу реализации продуктов по вольной цене

24 октября 1930 г.

Подтверждаем получение Вашего секретного письма от 17-го сего месяца за № 1158/3 по вопросу о реализации по вольной цене сообщаем следующее.

В Одессе сахар начал поступать 14-го октября и 15-го был уже пущен в продажу. Первые два дня сахар продавался всему населению по 8 кг в одни руки, причем наблюдались большие очереди, в которых, ввиду ограниченности количества выдаваемого в одни руки сахара, одни и те же лица стояли по несколько раз в очереди, а также целыми семьями. Среди покупателей было много перекупщиков.

Через три дня после начала реализации сахара Одесский ЦРК получил телеграфное распоряжение от Народного Комиссариата Торговли Украины об отпуске в дальнейшем сахара только пайщикам ЦРК не более трех кг, с соответствующей отметкой в заборной книжке. Такой порядок отпуска продолжался три дня, после чего количество отпускаемого пайщикам сахара было увеличено до 8 кг на основании нового распоряжения НКТорга Украины, причем отметка в заборной книжке уже не делалась.

С 22 числа отпуск сахара производится вновь уже всему населению, но опять таки не более 8 кг в одни руки.

С сегодняшнего дня ЦРК открыл на трех базарах Одессы, куда съезжаются крестьяне окрестных сел, три пункта исключительно для продажи сахара.

Из поступивших на сегодняшний день 100 вагонов сахару пока реализовано только 40. В настоящее время спрос на комиссионный сахар сильно пал, и реализация сократилась, очередей не наблюдается. Уменьшившийся спрос на сахар частично объясняется отсутствием денег у населения, главным образом у трудового, в связи с задержкой в выдаче зарплаты.

Цена на сахар на вольном рынке до начала реализации по вольным ценам доходила до 8 руб. за 1 кг, а в настоящее время пала до 2.80-3 руб.

ГАОО, ф. Р-2523, оп. 1, д. 10, лл. 55-55 об.

№39

Таємне розпорядження Одеського окружного фінансового відділу районним виконавчим комітетам про утворення особливого рахунку для грошей і цінних паперів, вилучених під час розкуркулення, для відрахування їх у «Фонд колективізації бідноти»

1930 р.

Районним виконавчим комітетам пропонується всі гроші, які будуть знайдені у куркулів при розкуркулюванні їх господарств, за відрахуванням невеликої суми, яка повинна бути залишена на задоволення мінімальних споживчих потреб, а також ощадні книжки, облігації державної позики, цінності та взагалі цінні папери обов'язково вилучати.

Одночасно Вам слід простежити, щоб кооперативні організації, ощадні каси припинили негайно видачу господарствам, які підлягають розкуркуленню, їх вкладів, пайових та спеціальних внесків, цінних паперів, що знаходяться на зберіганні, й таке інше.

На всі цінності, в тому числі і на гроші, що їх буде вилучено від розкуркулених господарств, треба скласти окремого акта. Гроші Вам належить перевести через Ваші районні, кредитні товариства на особливий рахунок в Державний банк.

Цінності, облігації державної позики, вкладні книжки та взагалі будь-які цінні папери Ви повинні разом з копією акта про вилучення цінностей надіслати цінним пакунком до Окружного фінансового відділу на адресу Валютної Інспекції.

В п'ятиденках Вам слід повідомляти Окружний фінансовий відділ про суми цінностей, що будуть вилучені Вами при розкуркулюванні господарств, а саме: вилучено по району стільки-то грошей, облігацій державної позики, ощадних книжок на суму вкладів, кількість цінних речей (окремо речі з золота та срібла) других цінностей на суму, та інше.

Всім кооперативним організаціям, ощадним касам в цілком таємному порядкові запропонувати всі вклади, пайові та спеціальні вклади, за Вашими списками, що Ви їх повинні надати до кооперативних організацій та ощадних кас — припинити видавати та передавати вказані суми Вам.

Одночасно Вам належить негайно відкрити в Вашому районному товаристві рахунок на всі ті суми, що будуть Вами одержані від кооперативних та інших установ, якісь вклади, спеціальні внески та інші. Про порядок використання цих сум буде повідомлено додатково в п'ятиденках. Повідомляйте, яка сума зарахована Вами по рахунку в «Фонд колективізації бідноти».

Завідуючий Одеського Окружного фінансового відділу Тарасюк.

ДАОО, ф. Р-2523, оп.1, спр. 9, арк. 8.

№40

Витяг з листа Одеського Обласного Комітету Комуністичної Партії більшовиків України до всіх партійних комітетів та партійних колективів про перебіг збирання урожаю та хлібозаготівель

15 серпня 1932 р.

Обком КП(б)У провів перевірку перебігу збирання врожаю та стану підготування до хлібозаготівель. Перевіркою виявлено ряд серйозних хиб і викривлень у проведенні збиральної та хлібозаготівельної компаній. На цих хибах та збоченнях обласний комітет зосереджує увагу всієї партійної організації області і вимагає мобілізації всіх зусиль для їх негайного виправлення.

Від'ємним в організації збиральної кампанії є, насамперед, те, що в ряді районів, незважаючи на сприятливі умови, косовицю й досі не закінчено (Первомайський, Зінов'ївський, Знам'янський, Вознесенський, Ново-Український, Бобринецький та інші райони). Ще гірший стан з скиртування. 15% заскиртованого хліба є цифра ганебна для всієї області. Ця цифра ставить під загрозу загибелі ще в серпні місяці значної частини врожаю.

ДАОО, ф. П-11, оп. 21, спр. 1, арк. 24.

№41

Постановление Одесского обкома КП(б)У об усилении борьбы с продажей хлеба и конфискации его на рынках

18 ноября 1932 г.

Секретарю городского районного партийного комитета.

В целях усиления борьбы с продажей хлеба, как на базарах, так и вне базаров, Областной комитет, в соответствии с постановлением Центрального Комитета Всесоюзной Коммунистической Партии большевиков от 15 ноября, постановляет:

1. Обязать Областной отдел Объединенного Главного Политического Управления дать директиву начальникам районных отделений и районным уполномоченным ГПУ — о всемерном усилении борьбы с продажей зерна, муки и большого количества выпеченного хлеба (более пуда) колхозниками и единоличниками, конфискации на базарах привезенного зерна, муки и выпеченного хлеба.

2. Обязать городские и районные партийные комитеты провести широкую разъяснительную работу в колхозных массах и среди единоличников, как через печать, так и путем соответствующей массовой работы с тем:

— что до полного выполнения плана хлебозаготовок областью, торговля зерном и выпеченным хлебом в большом количестве, безусловно, воспрещена и должна караться, как за злостную спекуляцию;

— что торговля указанными видами хлеба может быть разрешена колхозникам и единоличникам лишь после полного выполнения плана хлебозаготовок Одесской областью.

3. Областной комитет предлагает всем городским и районным партийным комитетам привлечь к строгой партийной ответственности работников, не ведущих борьбу с указанными фактами спекуляции хлебом.

4. Через 10 дней заслушать на Бюро Обкома информацию начальника Отдела ГПУ о ходе выполнения этой директивы.

Секретарь Одесского обкома Кп(б)У Майоров.

ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, л. 34.

№42

Постановление Одесского обкома КП(б)У об утверждении списка лиц, исключенных из партии «за саботаж хлебозаготовок», и о публикации в областной и районной прессе об их высылке в концентрационный лагерь

29 декабря 1932 г.

В соответствии со своим решением от 27 декабря, Областной комитет постановляет:

1. Утвердить прилагаемый список 50 человек, исключенных из партии за саботаж хлебозаготовок и расхищение хлеба, опубликовать в областной и районной печати о высылке их в концентрационный лагерь (список прилагается). Решение об исключении их из партии опубликовать постановлением о высылке их и заключении в концлагерь, с поименным списком, опубликовать от имени областного исполкома со следующей мотивировкой.

Областной исполком постановляет:

1. За саботаж хлебозаготовок, расхищение государственного и колхозного хлеба, за прямое предательство интересов партии и рабочего класса, ниже перечисленных, бывших членов партии Одесской областной партийной организации — ныне исключенных из рядов Коммунистической Партии большевиков Украины, заключить в концентрационный лагерь на разные сроки…»

2. Одновременно опубликовать в областной и районной прессе от имени Областного исполнительного комитета, утвержденное Советом Народных Комиссаров УССР решение о выселении из Одесской области за организацию саботажа и срыв хлебозаготовок 500 семей.

Обязать городские и районные партийные комитеты опубликовать это решение в районной прессе, с перечислением глав этих семейств по данному району не позже 1 января 1933 года.

Поручить: товарищу Капцану отредактировать проект постановления по данному вопросу и разослать гранки набора для окончательного просмотра, товарищам Майорову, Любченко и Леплевскому.

3. Предложить товарищу Капцану осветить в передовой «Черноморской коммуны» решение Областного комитета о заключении в концлагерь 50 исключенных из партии, а также о выселении из Одесской области 500 семей; при опубликовании списков в отдельных номерах газеты — в двух передовых статьях.

С проектом передовых статей ознакомить товарищей Майорова, Любченко и Леплевского.

4. Обязать областную и районную печать поместить постановление Областного комитета о высылке «50» и «500» — на первой странице газет.

5. Ответственность за своевременную передачу этих решений, а также передовых статей «Черноморской коммуны» районным газетам — возложить на заведующего областным отделением РАТАУ — товарища Осадчего.

Секретарь обкома Майоров.

ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, л. 47.

№ 43

Рішення бюро Одеського обкому КП(б)У про «грубу політичну помилку, припущену Снігурівським районним партійним комітетом, газетою «Соціалістичний шлях» та виїзною редакцією «Молода Гвардія» при опублікуванні постанови обласного виконавчого комітету щодо висилки 500 господарств»
31 грудня 1932 р.

1. Відзначити, що постанова облвиконкому про висилку 500 господарств у Снігурівській районній газеті «Соціалістичний шлях» була вміщена на 4 сторінці в скороченому вигляді, що принизило й змазало політичне значення цього акту боротьби з класовим ворогом, причому з 25 родин, що їх вислано з села Ново-Петрівки, опубліковано лише у відозві районного виконавчого комітету, за підписом голови Ровинського, 4 прізвища. Таким способом, снігурівські керівники не забезпечили того, щоб це важливіше рішення обласного виконавчого комітету зрозуміла вся колгоспна маса, щоб кожний колгоспник і одноосібник знав — кого й за що висилають.

2. Відмітити, що Снігурівський РПК не виконав директиви обкому про опублікування постанови обласної Контрольної Комісії щодо виключення 50 зрадників з партії та постанови обласного виконавчого комітету про ув'язнення цих 50 до концентраційного табору.

3. Обласний комітет вважає ці факти за найгрубішу політичну помилку, у припущенні якої винні: в.о. секретаря РПК Кривошей, голова РВК Ровенський, редактор районної газети Чаленко, заступник редактора «Молодої Гвардії», керівник виїзної редакції Таксе.

4. Кривошею оголосити сувору догану.

5. Ровинському оголосити сувору догану з попередженням.

6. Редактору районної газети Чаленко та заступнику редактора «Молодої Гвардії» Таксе оголосити сувору догану.

7. Запропонувати Снігурівському РПК опублікувати в найближчому номері районної газети повний список прізвищ всіх 25 висланих з села Ново-Петрівки згідно директиви обкому.

8. Доручити товаришу Павленку перевірити у 2-денний термін, як газети інших районів виконали директиву обкому щодо порядку опублікування постанови обласного виконавчого комітету про висилку 500 та ув'язнення до концентраційного табору 50 вилучених з партії.

9. Це рішення, за винятком пункту 8, передати Снігурівському РПК телеграфом.

10. Постанову цю, за винятком пунктів 7, 8, 9, опублікувати в «Чорноморській Комуні».

ДАОО, ф. П-11, оп. 1, спр. 165, арк. 19.

№ 44

Список членов и кандидатов КП(б)У по Одесской области, исключенных за срыв хлебозаготовок и подлежащих административной высылке

1932 г.

1. Грушанский А.И.	Первомайский район
2. Дмитрюк С.П.	-«-
3. Цегельниченко А.Ф.	-«-
4. Дорош М.М.	-«-
5. Климентьев А.И.	Николаевский район
6. Дзюрин Г.Н.	-«-
7. Русулов С.Г.	Ново-Миргородский район
8. Присяжнюк Е.А.	Фрунзовский район
9. Мирза-Змеул П.И.	-«-
10. Валетарский М.А.	-«-
11. Шенель П.К.	-«-
12. Кринда Г.И.	-«-
13. Попушой У.К.	-«-
14. Похило Г.С.	-«-
15. Шепель П.А.	Благоевский район
16. Гафнер И.И.	Очаковский район
17. Грошев И.П.	Снегиревский район
18. Руденко Н.	Херсонский район
19. Шевченко А.П.	-«-
20. Колесниченко И.	Любашевский район
21. Лысенко И.И.	Ново-Украинский район
22. Белоконь И.К.	-«-
23. Ефремов П.П.	Ново-Бугский район
24. Престинский Н.Т.	Арбузинский район
25. Колесниченко С.Т.	-«-
26. Гарбуз К.А.	-«-
27. Исаков К.А.	-«-
28. Бондар Л.Я.	Арбузинский район
29. Матрос Е.И.	Гроссуловский район
30. Шевченко Ф.Р.	Хмелевский район
31. Недорода Г.М.	Добровеличковский район
32. Сердюк А.С.	Баштанский район
33. Бурлаченко П.И.	Ново-Одесский район
34. Иванов К.Т.	Ольшанский район
35. Иванов Г.Т.	-«-
36. Самосинок Н.И.	Вознесенский район
37. Засульский Л.Д.	-«-
38. Мерлянов Л.Т.	-«-
39. Марченко А.П.	Врадиевский район
40. Калина П.Я.	Знаменский район
41. Колесников А.Ф.	-«-
42. Юрченко И.Т.	-«-
43. Брайко И.	-«-
44. Шестокрыл Ф.Г.	-«-
45. Полищук Н.М.	Зиновьевский район
46. Добровольский И.М.	-«-
47. Жасля М.Н.	-«-
48. Скирда С.В.	-«-
49. Озервян И.С.	Одесса
50. Хнелой Г.И.	-«-

ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, л. 63-65.

№ 45

Постановление Одесского обкома КП(б)У о хлебозаготовках

7 января 1933 г.

1. Дать телеграмму секретарям районных партийных комитетов и уполномоченным Областного комитета — персонально товарищам Озерову, Ночевкину и Нестуеву (Березовка), Фридману, Корнющенко, Колпакову и Ханзону (Голая Пристань), Копельману, Краевскому и Сабочинскому (Зельц), Бойко и Ветману (Ново-Миргород), Главчеву и Вельчаку (Ольшанка) следующего содержания:

«Обком обязывает Вас безоговорочно закончить план хлебосдачи к десятому января. Требуем мобилизации всех сил партийной организации для того, чтобы полностью закончить к этому сроку план хлебозаготовок во чтобы то ни стало».

Командировать в Голо-Пристанский район для окончания плана хлебозаготовок секретаря Херсонского городского партийного комитета товарища Сидерского с группой ответственных работников.

2. Отметить, что руководство Доманевского района не сделало для себя до сего времени соответствующих выводов из неоднократных категорических предупреждений обкома об усилении борьбы за выполнение плана хлебозаготовок.

За явное нежелание организовать борьбу за хлеб и выполнить план хлебозаготовок — исключить из партии секретаря Доманевского РПК Вишневского и председателя РИК Кондратюка.

Поручить товарищам Горскому (организационный отдел) и Якобчуку (отдел кадров) представить на утверждение Бюро обкома 8 января кандидатуру секретаря РПК и председателя РИК для Доманевского района.

3. Утвердить как директиву обкома следующую телеграмму товарища Майорова секретарю Устимовского РПК товарищу Каминскому:

«Крайне низкие поступления по Вашему району за последние дни расходятся с вашими обещаниями и с тем, о чем вы информировали товарища Кагановича и меня в вопросах хлебосдачи. Либо вы сознательно нас обманывали, либо поступления хлеба по вашему району не отражены в сводках. Несмотря на посланные мною три телеграммы, вы упорно молчите. Требую немедленного ответа: когда закончите план хлебозаготовок?»

4. Дать телеграмму Андре-Ивановскому, Арбузинскому, Антоно-Кодинцевскому, Анатольевскому, Братскому, Благоевскому, Бобринецкому, Больше-Высковскому, Врадиевскому, Вознесенскому, Гроссуловскому, Добровеличковскому, Октябрьскому, Зиновьевскому, Знаменскому, Криво-Озерскому, Карл-Либкнехтовскому, Любашевскому, Ново-Украинскому, Ново-Одесскому, Ново-Бугскому, Первомайскому, Раздельнянскому, Троицкому, Фрунзовскому и Цебриковскому РПК следующего содержания:

«Ежедневные данные о поступлении хлеба 5 и 6 января свидетельствуют о резком снижении заготовок в Вашем районе, проваливают окончание плана хлебосдачи в принятые Вами сроки на совещании секретарей РПК, предриков уполномоченных ЦК обкома, и недопустимо нарушают данное Вами письменное обязательство. Обком еще раз предупреждает Вас, что эти сроки не могут быть нарушены, и требует от вас мобилизации всех сил для окончания плана хлебозаготовок в установленные сроки во что бы то ни стало».

Аналогичную телеграмму дать Баштанскому, Снегуровскому, Б.Александровскому, Каховскому, Переславскому и Калининдорфскому РПК. Командировать для окончания плана хлебозаготовок в Ново-Бугский район буксирную бригаду Николаевского ГПК во главе с членом Бюро ГПК.

5. Отметить, что в районах, выполнивших годовой план хлебозаготовок имеется значительное недовыполнение хлебосдачи по индивидуальному сектору.

Обязать Херсонский, Цурюпинский, Голованевский, Хорловский, Николаевский, Хмелевской, Одесский, Ново-Архангельский, Очаковский, Спартаковский районы закончить полностью выполнение плана по индивидуальному сектору к 15 января.

Одновременно отметить, что решение областного комитета от 4 декабря об участии единоличников, отказавшихся от земельных наделов, в выполнении всех государственных обязательств рядом районов до сих пор в жизнь не проведено. Так, например, в селе Комиссарово Анатольевского района из числа 85 хозяйств, большинство которых имеет усадебную землю и немалое количество утаенного, разворованного хлеба, к 70 хозяйствам не доведен план хлебосдачи. Обязать РПК немедленно заставить всех таких единоличников выполнить свои обязательства перед государством наравне с прочим населением села.

6. Указать Фрунзовскому РПК на недопустимость изъятия посевного материала у колхозов, полностью выполнивших годовой план хлебозаготовок.

7. Указать Вознесенскому РПК на недопустимость принятия и опубликования им решения о выселении за пределы Украины кулацких хозяйств, без санкции областных организаций.

Секретарь Одесского обкома КП(б)У Майоров.

ГАОО, ф. П-11, оп. 1, д. 165, лл. 39-40.

№ 46

Акт описування майна заможного селянина Чайки Семена з метою вилучення на користь Сичавської сільської ради

23 січня 1933 р.

Ми, комісія у складі Кушніра Михайла, Шкуренка Івана, Єрощенка Василя, склали цей акт у нижчезазначеному: цього дня по розпорядженню Сичавської сільської ради було описано майно громадянина села Сичавки Хайки Семена, який був оштрафований за приховування посіву та невиконання плану хлібозаготівлі державі за 1932 рік. При описанні виявили наступне майно:

1. коней —	4 штуки	400 карбованців	здані в кооператив
2. корів —	1 штука	300 карбованців	артіль «Життя»
3. шлеї —	1 пара	10 карбованців	здано в В.Е.С.Т.
4. вожжі —	1 пара	2 карбованці	-»-
5. кукурудзи	— 4 пуда	2 карбованці	здано до сільської ради
6. возів —	1 штука	35 карбованців	В.Е.С.Т.
7. шапок зимових —	6 штук	90 карбованців	-»-
8. шкурок малих чинних (овечих) —	5 штук	50 карбованців	889 карбованців.

На що і склали список цього майна для Сичавської сільської ради.

Голова сільради *(Підпис).*

ДАОО, ф. Р-2199, оп. 1, спр. 85, арк. 4.

№47

Постановление Одесского обкома КП(б)У о приостановлении массовых самовольных выездов крестьян из Одесской области
24 января 1933 г.

1. Отметить, что в последнее время имеют место самовольные выезды крестьян, как колхозников, так и единоличников, из сел Одесской области за ее пределы в другие республики и края.

2. Отметить, что не все партийные и советские работники в районах и селах понимают, что такого рода массовые самовольные выезды крестьян, колхозников и единоличников организуются врагами советской власти, кулаками и петлюровцами, ведущими контрреволюционную агитацию за бегство крестьян в целях подрыва колхозов.

Многие районные партийные комитеты (РПК) не только не ведут необходимой массово-политической работы по приостановлению самовольных выездов из села, но в ряде случаев даже не разоблачают кулацкой агитации за самовольные выезды крестьян и не разъясняют колхозным массам и трудящимся единоличникам вреда для колхозов, колхозников и единоличников такого рода самовольных выездов.

3. Предложить секретарям РПК немедленно развернуть массовую политическую работу, в первую очередь в тех селах и колхозах, где наблюдается наибольшее число самовольных выездов, выявляя контрреволюционных организаторов и вдохновителей этого дела.

Всю эту широкую разъяснительную работу провести на основе доведения до каждого колхозника и единоличника решений Январского Пленума Центрального Комитета и Центральной Контрольной Комиссии, в особенности на основе популяризации речи товарища Сталина о работе в селе, постановления ЦК и Совета Народных Комиссаров от 19 января о поставке хлеба государству в 1933 году.

4. Поручить начальникам районных отделов Государственного Политического Управления провести изъятие контрреволюционных организаторов бегства крестьян из села.

5. Заслушать на Бюро Областного комитета 3 февраля сообщение Начальника Областного отдела ГПУ о результатах проведения мероприятий в связи с самовольными выездами крестьян из села.

Секретарь обкома КП(б)У Майоров.

ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 11, лл. 76-77.

№ 48

Лист голови Первомайської районної контрольної комісії КП(б)У Полякова до члена Одеського обкому КП(б)У Бейліна про стан громадського харчування і голодування населення району

26 лютого 1933 р.

Шановний товаришу Бейлін!

...Змушений написати про стан громадського харчування, який вимамагає вжиття негайних заходів. У нас трапились випадки отечності (опухання) на грунті недоїдання не тільки серед деклассованого населення, а навіть і серед робітників. І хоч дещо було спущено харчовими продуктами та грішми, це не вирішує справу. По відомостям, які я зараз маю, на заводі ім. 25 жовтня від недоїдання опухло 13 робітників; в районній лікарні № 2 з 1 січня 33 року з 201 хворих 67 чоловік опухли від недоїдання, з них 17 чоловік померло. Тут відсутні відомості по іншій лікарні та дитячій консультації, крім того, є багато випадків захворювань, опухань та смертей людей, які не зверталися до лікарів. В більшості по соціальному стану вони з деклассованих. Перевіряючи районну лікарню, я там застав хворих з набряками — одного колгоспника, одного сторожа МРК, одного водоноса, одного робітника шкірного заводу, одного інваліда та 4 чоловіка з арештованих.

Я вважаю, що необхідна негайна продуктова допомога не тільки для робітників та службовців, а насамперед для партактиву міста, який декілька місяців не одержує хліб — купують на базарі макуху, яка коштує понад 30 крб., і навіть в постачанні її є перебої. Для деклассованого елементу відкрито їдальню та майстерню — «Труд-допомога», але ж цього зовсім замало. Я гадаю, що ти вживеш необхідних заходів.

Поляков.

ДАОО, ф. р.-710, оп. 2, спр.2, арк. 4.

№ 49

Решение Бюро Одесского обкома КП(б)У о плане хлебопоставок на первую пятидневку марта 1933 года

28 февраля 1933 г.

Протокол №29

Слушали: О плане хлебопоставок на первую пятидневку марта 1933 года

Постановили: Исходя из того, что ежедневная норма централизованного отпуска муки составляет 80 тонн, а ежедневное авансовое покрытие мерчуком составляет на первую декаду марта 20 тонн; утвердить план хлебопоставок лишь на первую пятидневку марта по следующим основным, не терпящим отлагательства, контингентам:

	На один день	*На 5 дней*
а) по Одессе	71 тонна муки	355 тонн
б) по Николаеву	29 тонн муки	145 тонн
в) по Херсону	7 тонн муки	35 тонн
г) по Зиновьевску	8 тонн муки	40 тонн
Всего по указанным городам:	115 тонн муки	575 тонн муки
Курортснабу	5 тонн муки	25 тонн
ИТОГО:	**120 тонн муки**	**600 тонн муки**

Установить следующие источники покрытия этой пятидневки:

1. За счет централизованных ресурсов 400 тонн
2. За счет аванса по мерчуку 100 тонн

Учитывая, что значительное сокращение Народным комитетом снабжения УССР централизованных ресурсов на март месяц, а также фактическое пониженное поступление мерчука не обеспечивают даже указанного выше плана хлебопоставок на пятидневку, разрешить Областному комитету снабжения позаимствовать из фондов сельского снабжения области 100 тонн муки.

В связи с создавшимся крайне тяжелым положением в деле хлебопоставок основных городов области, командировать в ЦК КП(б)У и Народный Комиссариат Снабжения Украины секретаря обкома товарища Степанова и заведующего областным комитетом снабжения товарища Борисова.

Секретарь обкома КП(б)У Майоров.

ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, лл. 86-86 об.

№50

Постановление секретариата Одесского обкома КП(б)У об утверждении плана снабжения хлебом Одесской области
8 марта 1933 г.

Слушали: О снабжении хлебом Одесской области на 2-ю декаду марта.
Постановили: Утвердить план снабжения на 2 декаду марта месяца в следующем порядке:

1) Одессе	690 тонн
2) Николаеву	290 тонн
3) Херсону	70 тонн
4) Курортснабу	50 тонн
ИТОГО:	**1100 тонн**

Кроме городов, отпустить хлеб на 1 половину марта сего года следующим организациям:

1) Академикам	0,3 тонны
2) Арестованным милиции	2 тонны
3) Галаганским разработкам	1 тонна
4) Для каменных разработок	5 тонн
5) Хировскому лесзаводу	1,5 тонн
6) Графитному заводу	2,5 тонны
7) Бело-Кринницким карьерам	2,5 тонны
8) Береславскому заводу тракторных частей	1 тонна
9) Гипроводу (Каховка)	0,5 тонны
10) Инснабу	1,2 тонны
11) Укртуре	0,4 тонны
12) детским домам	10 тонн
13) больницам	17,1 тонны

Для покрытия указанного количества хлеба разрешить Областному комитету снабжения использовать следующие ресурсы:

1) из централизованного фонда	1015 тонн
2) мерчука	130 тонн
ИТОГО	**1145 тонн**

Для снабжения специальных контингентов использовать 75 тонн муки из экономии припеки.

Секретарь обкома КП(б)У Майоров.

ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, лл. 97-97 об.

№ 51

Інформація з грифом «цілком таємно» тимчасово виконуючого обов'язки голови Ново-Української Контрольної комісії робітничо-селянської інспекції до голови Одеської обласної Контрольної комісії робітничо-селянської інспекції Коніка про вбивство 15-тирічним Васильченко своєї сестри
1 березня 1933 р.

В ніч 28 лютого на 1 березня 1933 року в с.Леонтовічево Ново-Українського району, в родині середняка Васильченко Мефодія, виключеного з колгоспу за крадіжку хліба в час молотьби й засудженого на 10 років до БУПРу, трапився випадок, що хлопець 15-ти років задушив дитину 4-х років.

Задушивши, збудив останніх дітей віком 12 років, 8 років, 6 років й запропонував їм порізати її для споживання. Завдяки тому, що менші діти боялися його і пристали до його пропозиції, тут же він, взявши сокиру порубав дитину на шматки, склав у діжку і засолив.

В процесі цієї роботи вийняв серце, печінку та легені, зажаривши, сам їв й годував останніх дітей.

На другий день діти стали розмовляти, що вмерла у них дитина, ця звістка дійшла до сільської ради, з сільської ради вислали своїх представників, які впевнились, що дитина не вмерла, а її задушено.

Зараз в цій справі до с. Леонтовічева виїхав товариш Мельніченко і помічник прокурора, для переведення відповідної роботи.

Про певність обставин справи буде докладно повідомлено додатково.

Т.в. обов'язки голови Ново-Української КК РКІ Конік.

ДАОО, ф. Р— 710,оп. 2, спр. 2, арк. 20.

№ 52

Секретное спецсообщение председателя Ново-Украинской районной Контрольной комиссии рабоче-крестьянской инспекции Мельниченко председателю Одесской областной Контрольной комиссии рабоче-крестьянской инспекции «Об убийстве в селе Ново-Александровке 15-летним Васильченко своей 4-х летней сестры с целью употребления в пищу».

8 марта 1933 г.

При 4-х дневном моем пребывании в селе, ознакомившись с обстоятельствами дела, выявлено следующее:

1 марта на рассвете 15 летний Васильченко пытался задушить свою 4-х летнюю сестричку, последняя стала кричать «не дави, а то мне больно», на ее крики проснулась рядом лежащая сестра 9-ти лет, которая стала защищать ее. Он начал бить старшую девочку, чтобы она молчала. После этого все дети уснули, и во время сна он все-таки ее задавил, а утром объявил, что она мертва и предложил младшему 13-летнему брату разрубить ее и пожарить в печке, а потом съесть, на что последний охотно согласился.

Утром, взяв большой нож, он отделил ручки, ножки и головку, разрезал на куски туловище, перемывая их от крови в миске воды. В это время зашел почтальон, принес письмо от их отца, который сидит в Зиновьевске в ДОПРе, осужден на 10 лет за кражу хлеба. Почтальон растерялся, увидев такую картину, спросил: «Что ты делаешь?», на что Васильченко объяснил, что девочка умерла, а он решил ее порезать и пожарить в печке, чтобы съесть. Почтальон, выскочив, побежал известить ближайших соседей о случившемся, а потом пошел в правление колхоза заявить об этом. Васильченковы жили на хуторе в 2-х километрах от колхоза.

В это время вернулась мать Васильченковых, которая за день до этого ушла в село Ровное с целью приобрести что-нибудь детям поесть. Когда она пришла, то увидела, что ее оба сына сидят на лежанке и едят из чугуна сваренные легкие, печень и кровь, она хотела было отнять, но они не дали, к тому времени сошлись соседи, которые отняли приготовленное кушанье. Прибывший председатель колхоза им. Чубаря забрал бочечку с кусками мяса и запер в погреб, а 2-х преступников усадил на сани и отвез в сельсовет, находящийся на расстоянии 6-ти километров.

По прибытии в сельский совет, его председатель позвонил начальнику районной милиции, который распорядился труп закопать, а преступников доставить в район. Через минут 20 начальник милиции перезвонил в сельский совет, предложив труп не закапывать, а преступников не везти, ввиду того, что туда выезжает следователь, одновременно предложил вызвать из села Ровное врача.

Председатель сельского совета послал за врачом с просьбой прибыть по случаю убийства. Врач прибыл, ждал до 10 часов вечера, следователя так и не было, так как он заблудился в поле. Не дождавшись следователя, врач без осмотра трупа уехал. После прибыл следователь с милиционером, допросив 5 свидетелей, забрал обоих преступников, труп с кадушечкой и уехал в район.

В тот же день, 1 марта, я вместе с помощником прокурора выехал на место преступления, одновременно с нами выехал милиционер, который забрал Васильченкову — мать семьи, с 2 малыми детьми в район.

Семья Васильченковых действительно голодала, но не хуже других, многие семьи находились в худшем состоянии, пухли с голоду, чего не было с Васильченковыми, по внешнему виду как оба убийцы, так и 6-ти летняя девочка были средней упитанности, цветущие и вообще здоровые.

Убийца — 15-ти летний Васильченко — имел наклонность к хулиганству и разбою, в декабре месяце (в то время, когда было что есть) без причин повесился, но мать сняла его с петли вовремя.

Когда 6 января Васильченковым колхоз выдал отходы от зерна (кукиль) и подсолнечное масло, мать сделала лепешки для еды, он, старший сын, забрал лепешки, вложил в макитру с маслом и сам поедал, при попытке матери забрать лепешки для остальных детей он хотел ножом ее заколоть, но она своевременно убежала, кроме того, он все тащил из дому на базар, продавал и деньги проедал. В колхозе его знают как лодыря и разбойника, дети соседей отказывались ходить в школу потому, что нужно было идти мимо Васильченко.

Мной предложено председателю сельского совета отпустить 20 центнеров ржи для выдачи наиболее голодающим, особенно многосемейным, раздача производилась при моем участии, чтобы хлеб попал именно нуждающимся. Мной также распространен слух, что убийца Васильченко врачами признан психически больным. Нездоровых разговоров среди окружающих колхозов нет, все считают его ненормальным и только высказывают опасение, чтобы он не вернулся обратно.

Председатель Ново-Украинской КК РКИ Мельниченко.

ГАОО, ф. Р.-710, оп.2, д. 2 лл. 18-19.

№53

Протокол № 3 позачергового об'єднаного засідання бюро Районного партійного комітету та Районної Контрольної комісії про виконання невідкладних заходів щодо запобігання випадків голодної смерті та людоїдства.

13 березня 1933 р.

Присутні: Члени бюро РПК: тт. Савенко, Ровинський, Чаленко, Ротерштейн, Федорчук. Кандидати бюро: Топман, Тільний. Члени Районної Контрольної Комісії: Сітов, Паншин.

Запрошені: Капустін, Дегтяренко, Мороз, Данілейко.

Слухали:

Інформацію товариша Савенко про випадок людоїдства, що мав місце в нашому районі.

Громадянин Омелянів, колишній голова артілі «Спартак» Пришибської сільської ради, знятий з головування за халатне відношення до роботи за те, що не справлявся з роботою, працював останній час рядовим колгоспником, мав на своєму утриманні 4 дітей непрацездатних. Родина переносила харчові труднощі, внаслідок чого Омельянів пустився на людоїдство: вкупі зі своїм 13-літнім сином поїли двох рідних дітей 3-х та 5-ти років, які, по їх словам, вмерли від голоду. Батько і син забрані в лікарню для обстеження їхнього психічного стану. Голова сільської ради знав про ці факти раніше і не інформував РПК та РВК.

Висловились: Дегтяренко, Сіток, Ротерштейн, Чаленко, Ровинський, Тепмен.

Ухвалили: заслухавши інформацію товариша Савенка, об'єднане засідання бюро РПК та РКК констатує, що цей випадок є наслідком того, що бюро РПК, РКК не перевіряли, як реалізовуються партійними осередками директиви бюро РПК, дані секретарям партійних осередків 3 листопада на партійній нараді та 12 листопада на пленумі РПК про те, щоб виявити всі голодуючі родини та надати їм допомогу, мобілізовуючи наявні фонди по колгоспах, а тому бюро РПК та РКК цілком і повністю беруть на себе відповідальність за спричинившийся випадок.

Голові сільської ради товаришу Билю за те, що не попередив цей випадок своєчасно, не повідомив бюро РПК, об'єднане засідання ухвалює оголосити сувору догану.

Для того, щоб надалі запобігти випадкам голодної смерті, які мають місце в нашому районі, об'єднане засідання бюро РПК та РКК ухвалює:

1. Негайно, протягом 48 годин, виявити всі голодуючі родини по району і надати їм негайну допомогу з фондів продовольчої допомоги. Точно виявити причини голодування цих родин.
2. По всіх сільських радах організувати громадське харчування для всіх дітей шкільного віку.
3. Зобов'язати товариша Ровинського мобілізувати в районі допоміжні харчові продукти — рибу, яловичину, цукор — щоб надати допомогу селам, які знаходяться в найбільш скрутному стані.
4. Перевіряти стан одноосібних господарств, голодуючим надати допомогу, зробивши упор на втягування їх до колгоспів.
5. Для проведення цієї роботи виділити відповідальними уповноваженими таких товаришів: Костильова, Ротерштейна, Паншина, Авраменка, Мороза, розбивши весь район на 5 кущів, зобов'язавши уповноважених протягом 3 днів доставити до РПК повну інформацію про стан сіл.

Секретар РПК Савенко.

Голова РКК Сітов.

ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк. 23.

№ 54

Информационное письмо председателя Снегуровской районной КК РКИ Ситова председателю Одесской областной КК РКИ Конику о случае каннибализма в поселке Лоцкино Снегуровского района

15 марта 1933 г.

Снегуровская районая Контрольная комиссия рабоче-крестьянской инспекции (КК РКИ) сообщает, что установлены в поселке Лоцкино Калужского сельского совета Снегуровского района случай людоедства, а именно: семья Юрченко Захария, состоящая из 8 человек — 6 детей, матери и отца, числившихся членами колхоза «12-летие Октября», — имеет заработанных 286 трудодней, семья в своем составе имеет 4 трудоспособных, остальные — нетрудоспособные.

Глава семьи Юрченко Захарий осужден судом за кражу коровы и находится в ДОПРе уже 6 месяцев.

Таким образом, семья осталась под руководством старшего сына, ему около 20 лет. На работу хозяйство перестало выходить еще с осени по окончанию молотьбы, сам сын Юрченко имеет всего заработанных в колхозе 45 трудодней.

Из опроса матери Юрченко и имеющихся материалов выяснено, что в семье от недоедания на почве голода умерла одна дочь, а за ней умирает и другая. Тогда, когда заболевает третий ребенок, сын с матерью решают этого ребенка задушить и им питаться, что и приводят в исполнение, не удовлетворившись одним сыном и братом, они душат другого и также съедают его.

После этого ловят совершенно чужого ребенка Ваню Черненко, отец которого бросил семью и уехал, а за ним также бросила его и мать, и мальчик остался один, и также душат его и едят.

Таким образом, ими съедено 3 ребенка, два из которых свои и один чужой.

Необходимо отметить, что со стороны партийной ячейки сельского совета и правления колхоза проявлено было не чуткое отношение к данной семье, несмотря на то, что эта семья являлась за помощью и в сельский совет, и в колхоз. Наряду с этим, отпущенная продовольственная помощь данному сельскому совету в количестве 35 центнеров, из которых колхозу «12-летие Октября» 15 центнеров до настоящего времени не используется, то есть, на протяжении 7-8 дней, в тот момент, когда по сельсовету имеются опухшие.

Постановлением бюро РПК приняты меры, одновременно с этим секретарь партийной ячейки, председатель сельского совета и председатель колхоза из партии исключены и переданы суду.

Необходимо также отметить, что случай людоедства по Снегуровскому району является вторым, о первом случае вам было сообщено письмом от 14 марта 1933 года.

Председатель КК РКИ Ситов.

ГАОО, ф. Р-710, оп. 2, д. 2, лл. 24-25 об.

№55

Секретное спецсообщение заместителя начальника Одесского областного отдела ГПУ Каминского председателю Одесской областной КК РКИ Конику о случаях опухания рабочих от недоедания по городу Херсону

15 марта 1933 г.

В нашем спецсообщении за № 151981 мы сообщили о зарегистрированных случаях опухания рабочих отдельных предприятий города Херсона от недоедания.

Полученные за последние дни данные из Херсонского горотделения ГПУ говорят о значительном увеличении числа заболеваний «дистрофией». По этим данным на 10 марта сего года зарегистрировано по городу Херсону до 400 случаев опухания от недоедания, причем больше всего случаев опухания зарегистрировано среди рабочих завода им.Петровского, Консервстроя, среди рабочих-строителей и Обозного завода.

На 1 января сего года только по заводу Петровского было зарегистрировано 103 случая опухания. Количество случаев опухания от недоедания особенно увеличилось за последнюю декаду февраля месяца, что видно хотя бы из того, что на 21 февраля сего года число рабочих с явлением опухания достигло только 25 случаев.

Из проверки зарегистрированных 25 случаев на 21 февраля видно, что опуханию от недоедания подвержены также частично и квалифицированные рабочие завода. Так, например, по производственному стажу указанное число рабочих завода им.Петровского распределяется таким образом: с производственным стажем от 1 до 3 лет — 5, с 3 до 5 лет включительно — 8,

с 6 до 10 лет — 7, с 10 до 25 лет — 5. По получаемой заработной плате они распределяются следующим образом: свыше 200 рублей — 2 человека (250-274 рубля), от 150 до 200 — 9, от 120 до 150 — 6, от 100 до 120 — 3 и только 5 человек зарабатывают в месяц меньше 100 рублей. Из всех перечисленных 25 случаев чернорабочих имеется только 4 человека.

Увеличение количества случаев опухания, как по заводу Петровского, так и по остальным предприятиям, является результатом значительного ухудшения общественного питания и продовольственного снабжения рабочих.

В столовой завода Петровского за последнее время калорийность отпускаемых обедов значительно пала. Стандартные обеды, отпускаемые в этой столовой по цене 50 копеек, содержат в себе от 360 до 400 калорий. Обеды, отпускаемые по поблюдной системе, также не имеют необходимой калорийности. Причины низкого качества обедов заключаются в том, что в течение последних 4 месяцев отсутствуют крупы, растительное масло и картофель, а на приготовление обедов отпускается весьма незначительное количество жиров. Обеды готовятся почти исключительно из соленых овощей, запас которых также уже на исходе.

За февраль месяц рабочие завода Петровского совершенно не получили индивидуальный продуктовый паек, который обычно выдается из закрытого заводского кооператива. Невыдачу пайка объясняют отсутствием оборотных средств для децентрализованных заготовок и неполучением продуктов в централизованном порядке.

Заработная плата по этому заводу также не выполняется своевременно. На сегодняшний день еще не выплачена зарплата за вторую половину января, в то время как 1 марта сего года уже наступил срок выплаты зарплаты за первую половину февраля.

Все эти моменты, а также наличие случаев заболевания среди рабочих, вызывают резкое недовольство последних, среди которых можно слышать следующие разговоры: «...Посмотрите на наших рабочих — у большинства пухлые глаза и лица, когда же обратят внимание на рабочих нашего завода?...» Наблюдается также на этой почве усиление активности антисоветского элемента на предприятии, который старается использовать затруднения для своей антисоветской агитации.

Так, например, рабочий завода Петровского Копунько Иван среди рабочих заявил: «...Пока существует советская власть, весь рабочий класс может рассчитывать только на голодовку...»

Другой рабочий сборочного цеха, Черный, говорил: «...Рабочий пухнет с голоду. Не было еще в истории случая, чтобы было больше умерших, чем новорожденных, а за первую пятилетку мы это имеем...»

Профессиональными местными и советскими организациями приняты меры к облегчению положения рабочих, подверженных опуханию, путем выдачи им пособий, специальных пайков, прикрепления к диетическим столовым и т.п.

Принятыми Горотделением мерами частично улучшены обеды, изготовляемые для рабочих в столовых завода Петровского, Консервстроя и Обозного завода.

Зам.начальника Одесского Облотдела ГПУ Каминский.
Помощник начальника СПО Симхович.
ГАОО, ф. Р-710, оп. 2, д. 2 лл. 26-28.

№56
Справка ответственного инструктора Одесской областной КК РКИ о случаях смерти на почве недоедания по Первомайскому району
15 марта 1933 г.

На 14 марта по Первомайскому району зарегистрированы по селам следующие случаи смерти от недоедания: Крымка — 4 чел., Долгая Пристань — 4 чел., Степковка — 2 чел., Дорожинка — 15, из них 1 человек повесился, Витольдов Брод — 7 чел., в селе Конецполе — 60 случаев опухания. На заводе «15-летия октября», со слов директора товарища Аттола, зарегистрировано 40 случаев опухания рабочих завода. Кроме того, зарегистрированы случаи смерти на станции железной дороги Голтянского участка — за 13 дней марта на станции Голта умерло 9 человек, за февраль умерло 17 человек. В первых числах марта 2 человека бросились под поезд, которые были перерезаны поездом. За февраль месяц было подброшено 40 человек детей. Со слов агента ГПУ ст. Голта, все эти случаи были на почве недоедания.

Отв. инструктор Одесской ОблКК РКИ. *(Підпис)*
ГАОО, ф. Р-710, оп. 2, д. 2, л. 30.

№57

Докладная записка с грифом «совершенно секретно» заместителя председателя Криво-Озерской районной КК РКИ председателю Одесской областной КК РКИ о случаях каннибализма в селах Секретарка и Тридубы.

16 марта 1933 г.

Доложу, что по селам Секретарка и Тридубы Криво-Озерского района имеются случаи каннибализма, а именно:

По с. Секретарка

1. Гражданка Романчишина Ольга — беднячка-колхозница, Ищенко П. — середняк-колхозник, Бондар Иван — колхозник, в начале первых чисел марта месяца сего года откопали похороненный на кладбище труп гражданки Мандриной Матроны, разделили между собою по частям, варили и ели. Кроме того, у Бондаря Ивана в хате на печи обнаружили вялый труп его 7-летнего брата.

2. Гражданин Головатюк Даниил — бедняк-индивидуальник, умершую свою мать закопал на кладбище и в тот же день вечером отрыл и принес домой, варил и ел. При обыске обнаружена голова с седыми волосами, половые органы с тазовой костью и остатками на них мяса, конечности рук и ног.

3. Гражданин Маснюк Антон Калистратович — середняк, зверски убил своих двух детей, девочек 4-х и 3-х лет. При обыске обнаружены трупы и часть вареного мяса.

По с.Тридубы

Гражданка Ридка Евдокия, беднячка, исключенная из колхоза, зарезала 2 детей — мальчика 3-х лет и девочку 1,5 года, мясо которых съела. Муж Ридки Евдокии сидит, арестован за кражу и убийство колхозной лошади. По этому поводу приняты следующие меры: на места происшествий выехали работники ГПУ и следственных органов, которые проводят расследования по данным случаям. По селу Секретарке выявили и задержали 12 человек, которые ели человеческое мясо. По селу Тридубы была арестована гражданка Ридка Евдокия.

По линии партийной и советской в село Секретарка высланы: член районной КК РКИ, кандидат в члены бюро РПК, он же член президиума РИК и член партии директор МТС. Наряду с проведением работ, связанных с разукрупнением колхоза (в с. Секретарка один колхоз насчитывает до 800 дворов), проводят также соответствующую массовую работу среди населения. На места дополнительно выехали по 2 человека из числа членов бюро РПК и членов Президиума РИК.

Для устранения случаев каннибализма районом дополнительно занаряжена продовольственная ссуда в количестве 25 центнеров к ранее выданной из общего количества на район 450 центнеров — 30 центнеров, а также районом была оказана продовольственная помощь из местных наличных ресурсов в количестве 7 центнеров. Таким образом, для села Секретарки дана продовольственная помощь 62 центнера.

Ведется работа по всем сёлам по выявлению голодающих и оказанию им продпомощи. Отмечены случаи голодания, кроме Секретарки, по селам В. Мечетия, Березки, Тридубы, Мазурово и Красненькое. Были характерные случаи, когда у голодающих опухших обнаруживалось закопанное в ямах зерно, хлеб, картошка и тому подобное, такие случаи имели место в селах Березки, Кривое Озеро, В. Мечетия.

В связи с получением продовольственной ссуды, сельсоветами даны распоряжения немедленно ее раздать, ликвидировав отдельные случаи опухания на почве голода.

Получение продпомощи колхозами значительно улучшило настроение колхозников, активность поднялась, что дало возможность более успешно подготовиться к севу.

Зам. председателя Криво-Озерской районной КК РКИ. *(Підпис)*

ГАОО, ф. Р-710, оп. 2, д. 2, лл. 31-31 об.

№ 58

Постановление бюро Одесского обкома КП(б)У о фактическом срыве сбора семян по единоличному сектору и высылку за границы области 100 единоличных хозяйств

16 марта 1933 г.

1. Ввиду фактического срыва сбора семян по единоличному сектору, признать необходимым выслать за пределы области 100 единоличных хозяйств, злостно уклоняющихся от выполнения заданий по севу. Поручить товарищу Леонюку в течение 48 часов подготовить и провести эту операцию. Признать необходимым по поводу выселения опубликовать постановление Областного исполкома. Поручить Районным комитетам по поводу этого решения провести широкую полити-

ко-разъяснительную работу среди трудящихся единоличников и добиться быстрейшего окончания сбора семян.

2. Признать целесообразным 19 и 20 марта во всех производственных колхозных бригадах созвать общие собрания для проверки хода мобилизации семян. На этих же собраниях проверить подготовку тягла и особенно коров.

3. Признать необходимым за срыв работы по сбору семян снять с работы и отдать под суд 5-6 председателей колхозов, наиболее злостно срывающих сбор семян. Поручить товарищам Иванченко и Тараненко наметить эти колхозы для опубликования в печати.

4. Поручить Секретариату областного комитета по всем этим вопросам сегодня же дать телеграфные директивы Районным комитетам.

ГАОО, ф. П.-11, оп. 21, д. 105.

№59

Заключение комиссии по обследованию состояния обслуживания спецпереселенцев в районах Одесской области.

4 апреля 1933 г.

Комиссия в составе представителей Одесского обкома КП(б)У товарищей Елистратова и Шполянского, Одесского областного отдела ГПУ товарища Викторова, Народного комиссара здравоохранения УССР товарища Поверенного, Народного комиссара образования УССР товарища Ковалива, Одесского областного Отдела Народного Образования товарища Ротного — на основании постановления бюро Одесского обкома КП(б)У от 2 марта 1933 года обследовала состояние обслуживания сельскохозяйственной продукции, размещенной в Скадовском, Каховском и Голопристанском хлопковых совхозах и Хорловских скотоводческих совхозах «Скотовод» и установила следующее:

Трудовое использование

Отрицательными моментами в части трудового использования спецпереселенцев являются: прием на работу неквалифицированной вольнонаемной рабочей силы при наличии в совхозах системы Союзсовхозхлопка и «Скотовода» значительного количества безработных, трудоспособных к сельскохозяйственному производству; задержка в течение целого ряда месяцев зарплаты спецпереселенцам (особенно по хлопкосовхозу имени Коминтерна); чрезмерно низкая оплата труда, принимавшая в отдельных случаях совершенно недопустимый характер (по установленным данным, заработок ряда спецпереселенцев в Каховском хлопкосовхозе колебался от полкопейки до 2-3 копеек за трудодень); отсутствие со стороны органов труда систематического контроля и наблюдения за порядком использования и охраны труда сельскохозяйственной продукции, используемых на работах; совершенно недостаточное внедрение среди сельскохозяйственной продукции социалистических методов труда: соревнования и ударничества.

Кустарные промышленные артели

Охват сельскохозяйственной продукции с неполноценным трудом кустовыми промышленными артелями проводится недостаточно. Основные тормозы развития артелей: нерегулярное и недостаточное обеспечение действующих артелей сырьем и необходимым для работы инвентарем; отсутствие плановости в техническом инструктаже; непринятие соответствующих мер к развороту новых артелей, несмотря на разработанные Укрпромсоветом и Херсонским межрайонным промышленным союзом планы организации артелей и отпуск для этой цели соответствующих сумм.

Социальное страхование

Охват спецпереселенцев соответствующими видами социального страхования осуществляется недостаточно, главным образом вследствие того, что хозяйственники (Управление Уполномоченного «Союзсовхозхлопка» и Одесский Союз «Скотоводтрест») систематически задерживают выплату органам социального страхования причитающихся начислений на социальное страхование. Серьезным недочетом в этой работе является также недостаточное разъяснение спецпереселенцам о распространении на них действующего законодательства о социальном страховании.

Культурное обслуживание

Охват детей спецпереселенцев школьного возраста школами в основном проведен удовлетворительно. Неполный охват объясняется отсутствием помещений, необеспеченностью ряда существующих школ (в частности, в Скадовске) школьной мебелью и соответствующим хозяйственным оборудованием, недостатком учебников, учебных пособий и особенно острым отсут-

ствием канцелярских принадлежностей, отсутствием у целого ряда детей школьного возраста одежды и обуви.

Серьезным недочетом является также совершенно недостаточное участие в работе по культурному обслуживанию спецпереселенцев районного Отдела Народного Образования, а также непригодность к работе большинства, направленных в районы специальных инспекторов (Скадовск, Каховка, Гопри). Особо следует отметить явно недостаточную работу в части политехнизации школ: отсутствие рабочих комнат политехнического оборудования, неподготовленность к этой работе специальных кадров и отсутствие рабочих планов. Большинство районов не подготовилось к проведению культурного обслуживания спецпереселенцев во время посевной кампании

Культурная массовая работа среди спецпереселенцев проводится явно недостаточно: районные партийные, профессиональные и комсомольские организации не уделяют должного внимания этой работе, в частности, среди спецпереселенческой молодежи.

Основные недочеты культурно-массовой работы: недостаточное количество в специальных поселках изб-читален («чайхан»), необеспеченность существующих «чайхан» соответствующим хозяйственным оборудованием, неналаженность до сего времени радио— и кинообслуживания спецпоселков и т. д.

Работа по ликвидации безграмотности среди взрослого населения спецпереселенцев, несмотря на значительное количество неграмотных и малограмотных, также проводится недостаточно (особенно в Гопри).

Дирекция совхозов, в которых размещены спецпереселенцы, совершенно не уделяет никакого внимания вопросам культурного обслуживания спецпереселенцев: не выделяют необходимых для культурной работы помещений, не предоставляют в необходимых случаях транспорт, не обеспечивают культурных работников хозяйственными помещениями, нерегулярно снабжают культурные учреждения топливом, что в ряде случаев приводило к срыву школьных занятий (Хорловские скотосовхозы, Гопринский хлопкосовхоз), систематически задерживают выплату причитающихся начислений на культурные нужды.

Материально-бытовые условия культурных работников неудовлетворительные: до сего времени не урегулирован вопрос со снабжением учителей продуктами питания и промышленными товарами, заработная плата выплачивается несвоевременно, не принимаются необходимые меры к повышению квалификации педагогических кадров.

Межрайонная газета «Червона зірка» вследствие отсутствия соответствующих культурных работников не обслуживает туркменов и киргизов — спецпереселенцев.

Медицинское санитарное обслуживание

Жилищно-бытовые условия для спецпереселенцев, в основном удовлетворительны, однако, вследствие переуплотнения части жилищ (Хорлы, Гопри), преступно-небрежного ремонта жилых помещений (непригодные для топки печи и так далее), ряд жилых помещений для жилья не приспособлены.

Мероприятия по медицинскому санитарному обслуживанию спецпереселенцев, предусмотренные соответствующими постановлениями и отдельными распоряжениями Народного Комиссариата Здравоохранения УССР, в основном, Одесским областным здравоохранительным отделом реализованы.

В части разворота сети медицинских санитарных учреждений, обслуживающих спецпереселенцев, и насыщенности спецпоселков медицинским персоналом имеются значительные результаты. Вместе с тем, квалификация ряда медицинских работников — недостаточная. Помещения медицинских учреждений в значительной части мало пригодны для пользования (земляные полы, недостаточная емкость) и в значительной части не обеспечены хозяйственным оборудованием.

Сравнительные данные подтверждают развитие сети детских яслей, однако, наличие яслей не обеспечивает 100% охват детей спецпереселенцев ясельного возраста. Ясли не обеспечены необходимым оборудованием, твердым и мягким инвентарем, игрушками и т. д. Не упорядочен вопрос с обеспечением яслей продуктовыми фондами.

Несмотря на отсутствие к моменту обследования в спецрайонах эпидемических заболеваний среди спецпереселенцев, эпидемическое состояние районов продолжает оставаться угрожающим: завшивленность среди спецпереселенцев, отдаленность части бань от пунктов расселения, нерегулярная работа бань (необеспеченность бань топливом), неисправность и загрязненность питьевых источников водоснабжения (отсутствие общественных ведер, неисправность срубов и прочее), антисанитарное состояние спецпоселков, отсутствие уборных, свалочных мест и т. д. Санитарно-просветительная работа среди спецпереселенцев проводится недостаточно. Ощущается недостаток в литературе, плакатах и лозунгах на национальных языках. Материально-быто-

вые условия медицинских работников неудовлетворительны: ряд из них не обеспечены жилищными помещениями (Хорлы, Гопри); заработная плата выплачивается со значительной задержкой; неупорядочено снабжение медицинского персонала продуктами питания и промышленными товарами.

ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, лл. 125-128.

№60

Кримінальний вирок Одеського обласного суду у справі злочинів представників влади у Гарбузинському районі Одеської області по відношенню до населення при проведенні компанії хлібозаготівлі
Справа № 10 012 289 31
21 квітня 1933 року

Ім'ям УРСР Одеський облсуд в складі: Голови т. Швартау, нарзасів тт. Галата та Лецик, при секретареві т. Пономарьовій, за участю прокурора т. Змуля та оборонців тт. Дашевського, Брехунця, Голобородька, вислухавши при вселюдному судовому засіданні кримінальну справу за звинуваченням:

Нетовканого Ісаака Лазаровича, 32 роки, одруженого, маючого 4 дітей, малописьменного, хлібороба, бідняка, в минулому дезертира Червоної Армії, колишнього голови Лисогірської сільради, члена ВКПБ з 1931 року, не судимого;

Невельштейна Якова Григоровича, 32 роки, одруженого, робітника, з незакінченою вищою освітою, студента 4 курса Енергоінституту, заступника завідувача Одеським Енергосінститутом, за фахом слюсаря-механіка, члена ВКП(б) з 1926 року, не судимого;

Чекайло Івана Федоровича, 36 років, одруженого, малописьменного, по соцпоходженню бідняка, заступника Голови правління СССТ, кандидата в члени ВКП(б) з 1932 року, не судимого:

Демченка Івана Семеновича, 34 роки, одруженого, має 2-х дітей, хлібороба, бідняка, сільвиконавця, не судимого;

перших трьох — за 2 ч. 98, 2 ч.145 КК, а останнього — за постановою уряду від 7 серпня 1932 року.

Знайшов:

с. Лиса Гора Гарбузинського району має 3000 господарства, з яких 400 господарств одноосібних, останні господарства об'єднані 7 колгоспами, таким чином, колективізовано на 88%. В зазначених 400 господарствах на другу сотню села припадає 200 господарств. У с. Лиса Гора, куркульсько найманський елемент звив собі гніздо, шкодив справі виконання політично-господарчих кампаній, як збиральній, так, особливо, хлібозаготівель. У 1932 році керівництво села не зуміло своєчасно забезпечити виконання плану хлібозаготівель, і тільки коли хліб був розбазарений та захований по ямах, а термін виконання минув, кинулись заготовляти хліб для держави. Але ж замість того, аби вдарити по класовому ворогу, розкрити перед бідняцько-середняцькою масою шкідницьку роботу ворога, підсудні по справі почали з колишнім Головою сільради Нетовканим та уповноваженим по хлібозаготівлі Невельштейном застосування репресивних заходів по відношенню до близьких нам груп населення. Не знайшовши кращих методів для того, аби зробити перелом в хлібозаготівлі, в справі виконання плану, вдалися до застосування масових арештів, побиття контрактантів, навіть до таких, які належну контрактацію повністю виконали.

Ініціатором антипартійних методів роботи являється колишній голова сільради Нетовканий (в минулому дезертир Червоної Армії, служив в обозі Денікіна).

Матеріалами досудового і судового слідства виявлено ганебну картину викривлення лінії партії, порушення революційної законності по Лисогірській сільській раді. Знущання та нанесення побоїв біднякам і середнякам, незаконні масові штрафи, конфіскація майна і розбазарювання його, безпідставне розвалювання хат, незаконне виселення за село бідняків і середняків, та в решті, решт затравлювання: 19 лютого 1933 року в с. Лиса Гора стався випадок, що бідняк Баландін Никифор зарізав свою родину — дружину та трьох дітей віком від 1 року до 6 років, а сам повісився.

Попереднім слідством було встановлено, що 26 грудня 1932 року прибув до Лисої Гори на посаду голови сільради Нетовканий І. Л., який з перших днів прибуття до сільради замість того, аби шляхом масово-роз'яснювальної роботи, адміністративного натиску на класово ворожих і злісних нездатників хліба та застосування революційної законності, він став на шлях неприпустимих методів боротьби за хліб, скеровуючи удари на бідняцько-середняцьку частину села. Методами Нетовканого стали: зняття дахів з хат, руйнування хат, провалювання стель тощо.

Зазначений метод був застосований по іншим сотням села, а особливо в 2-й сотні, де уповноваженим був Невельштейн Я.Г. і Чекайло І.Ф. Крім цього, Нетовканий утворив при сільраді приміщення для арештованих, де тримались без розбору чоловіки, жінки та діти. На допит він викликав по одному чоловіку і здійснював фізичній вплив до тих, хто відмовлявся здавати хліб. Таким чином був побитий бідняк Карпенко та інші.

Виселення злісних нездатників хліба по контрактації могло мати місце лише після затвердження постанов про виселення райвиканкомом та обласною контрольною комісією. Не дивлячись на це, Нетовканий І.Л. провадив виселення в масовому порядкові, без відповідних постанов з боку вищих організацій. Причому, саме виселення проводилось таким чином: бідняки і середняки викликались до сільради, де їм пропонувалося негайно здати хліб, а при відмовленні садили їх на сані і вивозили за декілька кілометрів за село в лютий мороз, вночі. Таким чином було виселено Бабіч Марію, Манзюка та інших бідняків і середняків. Майно їх забиралося без опису, частково продавалося, а частково розбазарювалось, лише після цього іноді оформлялося президією сільради. В даний час коли райвиконком запропонував повернути незаконно забране та розбазарене майно, цей ворог з партійним квитком у кишені, не заспокоївшись всіма викривленнями, продовжував свою роботу в напрямку застосування до бідняків і середняків явно незаконних штрафів. Наприклад, за невідвідування зборів оштрафовано 30 громадян, по 5 карбованців кожний, на користь тих осіб, які ходили на збори. Також штрафувалися бідняки, середняки, колгоспники, у яких розкопували двір, шукаючи хліб, не дивлячись на те, чи знайшли хліб, чи ні. А за цей незаконний штраф знімали майно, знову-таки ці гроші повертались на користь шукачів хліба — членів бригади, в складі яких були торгаші-куркулі.

Масова робота повинна була бути головним важелем в справі виконання хлібозаготівлі. Одначе, цей основний важіль, був викривлений куркульською політикою Нетовканого та інших, а саме: виявивши закопаний хліб, у бочці, влаштовували «демонстрацію», маючи на меті вплинути на маси. Для цього утворили обоз з десятка підвід, посадили в бочку Куницьку, навколо діжки — інших біднячок, середнячок, двох сиріт неповнолітніх, самого малолітнього Миколу Шульгу, напіводягненого, і в мороз возили з «демонстрацією» по базару і селу до сільради, причому з промовою виступав Нетовканий, обзиваючи різними неподібними словами, як то «гади», «сволоті» та іншими. Слід відзначити, що такі вислови бували завжди при його виступах на зборах та інших заходах, і зрозуміло, що такий характер масової роботи, крім негативного, жодних позитивних наслідків для хлібозаготівель не дав. Такого роду демонстрації були не поодинокі.

Підсудний Нетовканий І. Л., будучи головою сільради, не керував роботою, а навпаки, сам зловживав та допускав розтранжирування знятого майна, розтрати грошей з боку сільвиконавця Демченка, і нарешті, допустив та й сам приймав участь в затравлюванні бідняка Баландіна Никифора, довівши його до вбивства своєї родини та самогубства.

Затравлювання Баландіна проводилося наступним чином: маючі одноосібне господарство, він повинен був здати по умові контрактації 13 центнерів хліба, але з цієї кількості було здано тільки 5 центнерів 92 кг. 25 листопада 1932 року, його викликали до бригади 2-ї сотні, де він був затриманий та направлений до сільради. Після «обробки» його та дружини він добровільно викрив яму з 6 центнерами і 24 кілограмами хліба і був звільнений з-під арешту Навельштайном. Таким чином, за ним залишилось недовиконаними лише 85 кг хліба. Не дивлячись на це, до нього прийшла бригада на чолі з Чекайло, і було зняте все майно та всі продукти харчування, як то буряки, квасоля, цибуля, квасина, висівки та ін., а також 4 пуди борошна, і його було оштрафовано за неявку на збори в розмірі 5 крб. Через деякий час Баландін знову був заарештований і від нього вимагали додаткової здачі хліба, не дивлячись на те, що він контрактацію виконав повністю, навіть з деяким незначним перебільшенням.

Після того, як арешт жодних наслідків не дав, Баландін був звільнений, і до нього з'явилась бригада Чекайло, яка зруйнувала верх хати, наробила в хаті погром. Це зробило на Баландіна таке враження, що він намагався косою зарізати свою дружину, але вона була врятована сусідами. Не маючи продуктів харчування, Баландін, запродавши дещо з залишених йому речей, придбав буряків, моркви тощо. Через деякий час з'явилась до нього бригада Чекайло з вимогою зплатити штраф у розмірі 5 крб., а після того, як Баландін обіцяв сам принести гроші, у нього були забрані куплені продукти.

Після чого, в ніч на 19 лютого цього року, Баландін, зарізавши свою дружину і трьох дітей, покінчив життя самогубством, залишивши дві записки. Перша такого змісту: «Жінка ходила до Чекайло, щоб хоч дав, то єсть, повернув нашу дрібнесеньку картошку, але він вніманія не обращаєт, дети воют, як собакі, я перенесті не мог. Я сам сделал такой проступок, потому что кричат дети кушать, а нечего дать ім єсть, в чем і распісиваюсь. Н. Баландін», друга: «До свидания все родичи, через Чекайлу і Кіріла Лошака погубил свою семью, нехай їм легче буде. Н. Баландін».

Ще задовго до прибуття підсудного Нетовканого, уповноваженим по декілька сотням був підсудний Чекайло Іван. В кінці грудня прибув до Лисогірської сільради за уповноваженого по хлібозаготівлі підсудний Невельштейн, котрий вкупі з Чекайло був прикріплений до 2-ї сотні цієї ж сільради для виконання плану хлібозаготівлі серед одноосібного сектору.

Підсудними запроваджувалось такі методи хлібозаготівлі: приїзд Невельштейна відзначився утворенням погребу для затриманих, де в холоді, по декілька діб утримувались старики, жінки і діти, причому це знущання доходило до того, що заарештованим не дозволялося сходити в яму, а тримали біля самих дверей. Коли це було засуджено районним керівництвом, то підсудні замість погреба улаштували холодну хату для арештованих. Мали місце факти знущання підсудним Невельштейном під час допитів. Так, громадянці Панюк П. він під час допиту викручував руки за спину і в заплутаному стані тримав деякий час, а коли це не дало жодних наслідків, вклав її голову між своїми ногами, заголив саму Панюк, та відповідним місцем притулив до гарячої груби. Шарпав за груди громадянку Столяренко тощо. Розкривали дахи контрактантів, розвалювали хати, проводили незаконне вивезення бідняків та середняків за межі села напівроздягнутих під час морозу. Ініціатором зазначених вище «демонстрацій» з бочками являвся підсудний Невельштейн.

Крім цього, громадянин Чекайло провадив незаконне зняття майна та розбазарювання цього майна, (12 свинячих шкір тощо переховав у себе в крамниці), запроваджував незаконні штрафи по прикладу Неторканого, і ці суми з штрафу розподіляв між членами своєї бригади, здійснював арешти і являвся одним з найактивніших учасників травлі бідняка Баландіна Н.

Підсудний Демченко Іван, користуючись тим, що голова сільради Нетовканий фактично не керував роботою сільради, використовував це на свою власну користь, а саме: знімаючи майно, не заприбутковував, не складав описи знятого майна, проводив зняття майна без будь-яких постанов на це, знімав майно в осіб, які були винні різні борги, а також і у тих, хто абсолютно жодних боргів не мав, ганяючись за одержанням 10% зі стягнутих сум. Найбільш цінні речі, які були зняті, він перерахував як для себе, так і для роздачі своїм людям, виставляючи на торги менш цінні речі. На торгах брали участь поставлені їм особи, як наприклад, пожежники, торгові листи і акти фальшувалися. Таким чином, як це встановлено матеріалами справи, так і допитом цілої низки свідків, недохват знятого майна досягає понад 10000 крб. Особливо це відноситься до продуктів харчування та хатніх речей, борошна, сала, масла, картоплі, а з худоби — свиней, корів, килимів тощо.

Що ж до розтрати 13000 крб., то з поданих документів ця сума зменшується на 8800 крб., остання сума складається з незаконно ним одержаних 10%, що передбачено законом, таким чином, ця сума розтрачена при прямому попусканні підсудного Нетовканого.

Всі ці обставини стверджуються самими підсудними Нетовканим, Чекайло і Навельштейном, а також Демченко, доказами свідків і матеріалами справи.

На підставі зазначеного суд вважає, що в діях підсудного Нетовканого маються ознаки не лише за 2 частиною 98 арт. КК, а також і за 2 частиною 145 арт., 97 арт. КК. Більш того, ці дії належало кваліфікувати за постановою уряду від 7 серпня 1932 року, однак суд вважає за недоцільне відкладання справи з метою уникнення затягування справи, таким чином, кваліфікацію злочину слід вважати за 2 частиною 98 арт., 2 частиною, 145 та 97 арт. КК.

Щодо підсудного Чекайло, то його дії передбачені 2 частиною 98 арт. КК , 2 частиною 145 арт. КК.

Торкаючись закинутого звинувачення підсудному Невельштейну, то в його діях вбачається лише наявність 2 частини 98 арт. КК, а щодо 2 частини 145 арт. КК, то це слід відкинути, оскільки Невельштейна в час травлі Баландіна вже не було, і участі в цьому злочині він не приймав.

Щодо підсудного Демченка, то його дії слід кваліфікувати за постановою уряду від 7 серпня 1933 року

Обміркувавши ступінь соціальної небезпеки та пристосування до них мір соціального впливу, суд вважає, що підсудні своїми діями дискредитували партію та уряд, що викривленням революційної законності, яке мало місце у с. Лиса Гора, допустили не тільки зриви виконання плану хлібозаготівлі, але й негативно вплинули на підготовку до весняної сівби. Отже, їх дії з'являються особливо соціально небезпечними, і для їх виправлення необхідно ізолювання від суспільства на довгий термін. Втому, керуючись артиклями 6, 43, 29, 98, 145 2-ї частини КК, постановою уряду від 7 серпня 1932 року, 302, 314, 308, 296 статтями КПК, Одеський обласний суд виносить

ВИРОК:

Підсудних Нетовканого Ісаака та Демченка Івана підвести до позбавлення волі в далекі табори на десять років кожного, з обмеженням прав Демченка за артиклями 29 КК, пунктами «а», «б» і «в» на два роки, а Неторканого — без обмеження, з конфіскуванням майна Демченка.

Підсудного Чекало Івана підвести до позбавлення волі в далекі табори на вісім років з обмеженням за арт. 29 КК, пунктами «а», «б» і «в» на два роки.

Підсудного Невельштейна Якова підвести до позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення на 3 роки без обмеження прав.

Голова. (Підпис)
Секретар. (Підпис)
ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр.1, арк. 36-38.

№ 61
Постановление секретариата Одесского Обкома КП(б)У о плане хлебопоставок на август 1933 года
4 августа 1933 г.

1. Представленный Областным отделом снабжения, план хлебопоставок по области на август месяц — утвердить.

2. Утвердить следующие нормы снабжения хлебом на август месяц: по первому списку — рабочим 800 грамм, служащим и иждивенцам — 400 грамм; по второму списку — рабочим 600 грамм, иждивенцам — 300 грамм.

Ведущим предприятиям по Зиновьевску «Красная Звезда», по Херсону — заводы Петровского и Обозный — рабочим по 700 грамм.

По третьему списку — рабочим 500 грамм, служащим — 300 грамм, иждивенцам рабочих и служащих — 200 грамм.

3. Установить для рабочих Одессы и Николаева отпуск 50% нормы хлеба из пшеничной муки и 50% из ржаной. Предложить Областной конторе заготовки зерна обеспечить в указанном ассортименте своевременный отпуск муки.

4. Предложить городским партийным комитетам и районным партийным комитетам Одессы, Николаева, Херсона, Зиновьевска, Первомайска строго придерживаться установленных норм и контингентов, проведя тщательную проверку и отсев «мертвых душ». Предложить Областному отделу снабжения установить тщательный оперативный контроль над фактическим расходованием хлеба, в соответствии с утвержденными нормами, контингентами и планами.

Секретарь обкома КП(б)У Брычкин.
ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 2, л. 23.

№ 62
Додаток до протоколу № 55 засідання Бюро Одеського обкому КП(б)У про виконання плану хлібопостачання, осінньої сівби та зяблевої оранки
22 жовтня 1933 р.

Обласний комітет відмічає, що, незважаючи на суворе попередження від ЦК КП(б)У, партійні організації значної частини районів області не мобілізовані ще на дійсно більшовицьку боротьбу за ліквідацію прориву, що утворився в хлібоздачі та осінній сівбі, не зуміли рішучими заходами зламати куркульський саботаж та опортуністичний самоплив у проведенні цих робіт.

Ряд політичних відділів, що показали ударні зразки роботи під час збиральної та хлібозаготівельної компаній, значно послабили свою роботу в організації партійних та колгоспних мас, у розгортанні серед них масово-політичної роботи, у мобілізації їх на виконання найважливіших сільськогосподарських робіт (хлібопостачання, сівба та зяблювання).

Через це встановлений ЦК КП(б)У крайній строк закінчення осінньої сівби — 20 жовтня — зірвано. Поруч з цим, в останні дні не тільки не забезпечено потрібне наростання темпів хлібоздачі, а навпаки, в переважній більшості районів неприпустимо зменшили темпи, що ставить під загрозу зриву своєчасне закінчення державного плану хлібопостачання.

Особливо неприпустимий стан у районах: Любашівському, Цебриківському та Компаніївському, які протягом останнього п'ятиденника жовтня майже припинили хлібопостачання та натуральну оплату машинно-тракторній станції, а такі райони, як Гарбузинський та Добро-Величківський своєю бездіяльністю, примиренським ставленням до куркульського саботажу поставили під пряму загрозу зриву виконання плану хлібопостачання держави.

Обласний комітет вважає за цілком ненормальне й неприпустиме, що райони Снігурівський, Ново-Одеський, Гросулівський, Роздільнянський та інші, маючи порівняно високий процент виконання плану хлібоздачі, замість того, щоб форсовано завершувати виконання своїх зобов'язань

перед державою, припустили заспокоєння, самоплив у роботі та демобілізацію партійної організації і широких колгоспних мас в організації хлібоздачі.

Обласний комітет особливо підкреслює, ще однією з причин незадовільного виконання плану хлібоздачі в більшості північних районів є те, що районні партійні комітети, політичні відділи та директори машинно-тракторних станцій продивилися куркульський маневр, спрямований на зрив молотьби кращого, добре заскиртованого сухого хліба й зосередили всю увагу на обмолоті хліба не заскиртованого, або погано заскиртованого — пророслого й мокрого.

Основною причиною зриву виконання плану осінньої сівби у встановлені ЦК КП(б)У строки є те, що районні партійні комітети, районні виконавчі комітети, директори та начальники машинно-тракторних станцій, а також правління колгоспів не переключили на осінню сівбу максимальну кількість коней, корів, бичків. Живе тягло й трактори на сівбі продовжують використовувати вкрай огидно. Замість усунути ці неподобства, керівні працівники районів і машинно-тракторних станцій, посилаючись на перебої постачання тракторам пального та інші об'єктивні недоліки, прикривають тим самим саботаж сівби, який все ще триває.

Добившись деяких наслідків у кількісних виходах колгоспників на роботу, керівники районів, машинно-тракторних станцій і колгоспів неприпустимо ігнорують боротьбу за підвищення продуктивності праці, встановлення жорсткого контролю за виконанням денних завдань кожним, що працює на виробництві. Через це встановлені норми виробки в колгоспах, як правило, не виконуються.

Не зважаючи на неодноразові вказівки обкому, досі надзвичайно слабо застосовується робота тракторів на зяблюванні нічного часу, не виділено певної частини тяглової сили та тракторів на зяблювання в районах, що закінчують сівбу.

Обласний комітет *ухвалює:*

1. За зрив установлених партією і урядом строків хлібопостачання та провал осінньої сівби, за відсутність більшовицького керівництва колгоспним будівництвом у районі та безвідповідальне ставлення до виховання партійної організації в дусі партійної дисципліни та чіткість в роботі, секретаря Гарбузинського РПК товариша Кобзаря з роботи зняти і з партії виключити.

2. Попередити секретарів РПК: Добро-Величківського — товариша Луцького, Любашівського — товариша Большунова, Компаніївського — товариша Федорова й Цебриківського — товариша Абрамовича, що якщо протягом найближчого п'ятиденника не буде досягнуто перелому, який забезпечував би виконання планів осінньої сівби до 1 листопаду й хлібоздачі до 7 листопада, обком вживе до них суворих заходів партійного впливу.

3. Зобов'язати РПК, РВК, директорів і начальників машинно-тракторних станцій забезпечити безумовне виконання директив Центрального і обласного комітетів про використання не менш 75% усього тягла виключно на сівбу, установивши повсякденний, пильний контроль за виконанням цього.

4. Запропонувати зосередити керівникам районів, машинно-тракторних станцій і колгоспів центр уваги організаторської та масово-політичної роботи в справі підвищення трудової дисципліни серед колгоспників, перенести на підвищення продуктивності праці, на безперечне виконання денних завдань та норм виробки кожним агрегатом і кожним колгоспником, що працює на колгоспному виробництві. При цьому особливу увагу треба звернути на запровадження жорстокої дисципліни, що не дозволяє працюючим залишати свою дільницю роботи до повного виконання денного завдання — норм виробітку.

5. Зобов'язати РПК, РВК, директорів і начальників політвідділів МТС, під їх персональну відповідальність, організувати обмолот, у першу чергу, зі скирт, що забезпечують максимальний вихід зерна, придатного для здачі держави, яке потребує найменше часу та зусиль для перероблення його в колгоспах. Організувати справжнє цілодобове перероблення зерна (просушування, провітрювання, провіювання тощо) і вивіз його на заготовочні пункти з тим, щоб весь річний план хлібоздачі був повністю закінчений до 16 річниці Жовтневої революції по всіх районах, МТС і колгоспах, а також по індивідуальному сектору.

6. Всю роботу в хлібопостачанні організувати й сполучити з проведенням осінньої сівби так, щоб сівба була закінчена по всіх районах області безумовно не пізніше 1 листопада, забезпечивши високу якість сівби.

7. Зобов'язати керівників районів, МТС та колгоспів зосередити особливу увагу на організації найшвидшого збирання просапних, як найважливішу умову збереження цих культур від втрат та швидкого розгортання сівби на звільнених площах.

8. У колгоспах, що закінчили чи наближаються до закінчення сівби, 75% всього живого тягла та всі трактори перемістити на зяблювання з тим, щоб решта живого тягла була зайнята на обмолоті та вивозі зерна.

9. Установити найсуворіший контроль за тим, щоб видачу авансів провадити тим колгоспникам, що чесно й сумлінно працюють на осінній сівбі, обмолоті, збиранні просапних, хлібоздачі та зяблюванні, суворо відповідно виробленим трудодням.

Обласний комітет з всією силою підкреслює, що стан, який утворився з хлібопостачанням, сівбою, зяблевою оранкою та збиранням просапних, потребує величезного напруження та використання всіх сил, умілого сполучення робіт, бойової мобілізації всієї партійної організації та широких колгоспних мас, рішучого розгрому куркульського саботажу для форсованого закінчення цих робіт у встановлені строки.

Секретар обкома КП(б)У Бричкін.

ДАОО, ф. П-11, оп. 1, спр. 185, арк. 73-75.

№63

Выписка из протокола № 83 заседания Бюро Одесского обкома КП(б)У по вопросу «О выдаче семенной и продовольственной помощи отстающим колхозам»

27 декабря 1933 г.

Слушали: Об оказании семенной и продовольственной помощи прорывным колхозам области — доклад товарища Лютина.

Утвердили: Имея в виду, что представленная решением Центрального Комитета Коммунистической Партии большевиков Украины помощь прорывным колхозам области в размере 50000 центнеров ни в коей мере не может удовлетворить минимальные потребности нуждающихся в помощи колхозов, просить ЦК КП(б)У увеличить размеры семенной и продовольственной помощи прорывным колхозам Одесской области до 244080 центнеров. Отпустить, таким образом, дополнительно к разрешенным 50000 центнерам — 194080 центнеров из заготовленных по области 247 тысяч центнеров после 6 ноября 1933 года — сверх плана хлебозаготовок. Поручить товарищу Соколову и Голубу написать по этому поводу докладную записку ЦК КП(б)У. С предоставленной областным земельным управлением наметкой оказания помощи прорывным колхозам — согласиться.

Секретарь. (Підпис).

ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 2, л. 137.

№ 64

Письмо члена ЛКСМУ Кучеренко Генеральному секретарю ЦК ВКП(б) И.В. Сталину о фактах преступлений представителей власти в Арбузинском районі Одесской области

1933 г.

Считаю, что далее молчать о таком важном деле будет не по— большевистскому. Дело касается верхушки власти Арбузинского района Одесской области. В результате вредительских действий райаппарата райисполкома (РИКа), районного партийного комитета (РПК) имели место слишком много фактов искривления линии партии на селе, подрыва мощности колхозов и колхозников. Год за годом срывались государственные планы, систематически не выполнялись планы хлебозаготовок, осеннего и весеннего сева. Сейчас происходит массовая голодовка колхозников, служащих, в первую очередь — педагогических работников.

Секретарь РПК Кобзарь умело и хитро прикрывал и прикрывает перед партией и правительством все вредительские действия. Значительную роль играет здесь и председатель РИКа Кривицкий, который своим «авторитетом» умело затушевывал контрреволюционные действия сельсовета и членов президиума РИКа. Во время хлебозаготовки 1932 года и подготовки к весеннему севу эти «горе-мудрецы» из Лысо-Горского сельсовета дошли до того, что стали производить массовые аресты колхозников, создавали «холодные погреба», разрушали дома «злостных», набивали гвозди в кадушку и сажали туда несдатчиков хлеба. Уполномоченные РПК и РВК дошли даже до того, что насиловали женщин, ставили их голыми к горячей печке, издевались над людьми. В результате таких действий красноармеец Баландин, бывши неоднократно арестованным, а его жена — изнасилована, зарезал свою жену и двоих детей, а сам повесился. О том, что происходило в Лысой-Горе, было известно районным руководителям, которые санкционировали действия служащих сельского совета, а за это получали надлежащую награду. Так, например, член Президиума райисполкома, заведующий отделом народного образования Стефанович бесплатно получил 2 больших кожуха, валенки и «добился» сделать своей женекулачке меховое пальто за 2000 руб. Начальник ГПУ, зная о таких ужасных действиях, только констатировал факты и грел руки — брал конфискованные ковры и другие ценные вещи.

Секретарь райкомитета Ленинского Коммунистического Союза молодежи Аитов бесплатно взял кожух и, кроме того, от имени районного парткомитета давал разрешения на разрушения домов. Инспектор соцвоса Слюсаренко разбазарил сахар и другие продукты, предназначенные для детских ясель. Заведующий районным отделом снабжения Вовненко обещал девушкам много ценных продуктов, если они согласятся быть его женами. Секретарь районного парткомитета Кобзарь занялся многоженством и половой распущенностью, назначал учительницами проституток. Председатель райисполкома так умело брал «хабар» — поросят, гусей, муку, что об этом никто не догадывался. Когда члены бюро районного парткомитета Азаров и Шатохин узнали об этом и запротестовали, их выгнали из района. Азаров сейчас находится в Раздельнянском районе, а Шатохин выехал на Донбасс в Горловку. Такие вот «секретные дела» творились у нас — в Советской стране, передовой части нашего Союза на Украине. И эти действия были затушеваны и скрыты от общественности и контроля пролетариата.

Эти люди и сейчас, работая в райаппарате, продолжают заниматься темными делами. Новый заведующий районным отделом народного образования Махте использовал на свои собственные нужды 800 руб., принадлежавших опорному детскому саду — сделал себе ботинки и выехал «отдыхать» на курорт на два месяца.

Понадобится много времени, возможно, десятилетия, для того чтобы колхозники стали зажиточным, если своевременно не реагировать и не предпринимать соответствующих большевистских мер. Вы, товарищ Сталин, можете спросить меня о том, почему я так долго молчал. Ответ я сейчас дам. Я молчал потому, что молчали вся партийная и комсомольская организации, а я боялся «вылезть» первым. Но убедился, что молчать дальше ни в коем случае нельзя, нужно быть верным партии и пролетариату. Кое-кто из товарищей писал Вам о происходящем, например, Билинский, но этот материал был Вами возвращен на расследование к нам в район и был так «проверен» нашей верхушкой, что после этого поставили вопрос перед райотделом народного образования о переброске тов. Билинского в другой район, как «социально-чуждого человека». Сейчас необходимо принять большевистские меры. Чтобы бы ни было, но мы должны оздоровить руководство и принять самые решительные меры для улучшения развития сельского хозяйства и укрепления колхозов, сделать колхозы большевистскими, а колхозников — заможными.

Те из товарищей, кто пробовал вскрыть махинации в районе, почувствовали на себе соответствующий удар и пострадали сами. Я тоже оказался среди них, но сознательность побуждает меня встать на большевистский путь — путь борьбы за дело партии на селе. Я уверен, что Вы в некоторой степени проявите недоверие ко мне и будете тысячу раз убеждены в своей правоте, когда перешлете эти материалы на расследование в наш район. Но никогда я не соглашусь с тем, чтобы поручить расследование «вождям» райцентра.

Какие меры необходимы? Что дальше делать? Я обошел Обком КП(б)У, ЦК КП(б)У после того, как отправил туда по десять писем и результатов никаких не увидел, кроме многочисленных статей — вот что получилось в результате расследования.

Что касается секретаря районного парткомитета Кобзаря, то история этого мракобеса достаточна интересна. Кобзарь исполнял должность партсекретаря в Новогеоргиевском и Хмелевском районах, был выгнан оттуда за развал работы, вредительство, махинации и половую распущенность, после чего, в силу неизвестных причин, был направлен в наш в район. Я же в этом районе оставаться никак не смогу, а выпустить меня по-хорошему «народ» не захочет. Я, конечно, придумаю, как поступить, но в мыслях вижу самый ужасный выход — самоубийство. В конце концов, полагаюсь на Вас. Жду соответствующих заключений. Сейчас проходит чистка Одесской парторганизации, но я подготовить материал в третий раз не имею ни физической, ни моральной возможности. Прошу немедленно принять меры по расследованию фактов злоупотреблений в нашем Арбузинском районе.

Колхозники, единоличники и трудящиеся Арбузинского района, благодаря такому руководству не знающие истинной роли колхозов на селе, с нетерпеньем ждут улучшения своих жизненных и бытовых условий. Жду всех дальнейших пояснений, всегда готов дать соответствующий дополнительный материал.

Ст. Кавуны, с. Арбузинка Арбузинского района Одесской области
С коммунистическим приветом, ***Кучеренко.***
ГАОО, ф. Р-710, оп. 2, д. 1, лл. 63-64.

№ 65

Сводка Одесской областной КК РКИ о состоянии голодающего населения города Зиновьевска и Зиновьевского района Одесской области

1933 г.

Материалы проверки имеются по следующим сельсоветам:

1. Аджамка
2. В. Блольшая Мамайка
3. Федосиевка
4. Покровское
5. Юрьевка
6. Козеровка
7. Грузское
8. Коротяк
9. Губовка
10. Назаровка
11. Старый Данциг
12. Ивановка
13. Клинцы
14. Богодаровка.

Данные проверки по Аджамке

С 13 января по 17 февраля находились на больничном лечении в местной больнице 12 человек на почве резкого истощения. Коечная помощь такого рода больным представляется в ограниченном размере вследствие того, что отсутствуют продукты питания. С 1 января и по день обследования 17 февраля умерло на почве истощения 18 человек, по преимуществу детского возраста. Однако точного учета смертности нет; особенно в случаях смерти на окраинах села. Обследованием, например, было установлено, что у колхозника Ногайченко умер ребенок 7 лет, о смерти которого никто не знал. Голодающим помощь на месте отказывается выдачей сорняка — мышия, причем многие колхозники настолько ослабели, что не в состоянии толочь зерна мышия. Была проведена проверка состояния колхозников на дому, в результате которой выявлены следующие факты:

1. **Семья Коваленко Ефрема** — 38 лет, жена его — 35 лет, детей в возрасте от 1 до 6 лет — четверо; вся семья целиком лежит на печи. Взрослые отечны, дети все в резко выраженной степени истощения. На вопрос: «Чем Вы больны?», жена Коваленко отвечает плачем и просьбой спасти семью от голода, заявляет, что уже 4 дня ничего не ели, и даже не в состоянии толочь мыший. Ефим Коваленко при посещении нами хаты отвернулся в сторону и все время молчал. Коваленко — колхозник, работал барабанщиком, имеет 180 трудодней и работал до появления отеков.

2. **Фоменко Прохор,** семья в составе 7 человек, дети — в возрасте от 7 месяцев до 8 лет. Все истощены, лежат на печи. При обращении к жене Фоменко: «Чем больны Ваши дети» — последняя не отвечает, начинает сначала плакать, затем ругаться: «До каких пор Вы нас будете мучить голодом?!».

3. **Ершов** — в семье 4 человека. Двое детей (в возрасте от 3 до 5) лет лежат без движения, оба отечны. Отец Ершов также отечный. Семья питается воробьями и мышием. Просит спасти детей от голодной смерти.

4. **Зашляховский Назар,** семья из 5 человек. Четверо детей в возрасте от 8 месяцев 8 лет. Жена недавно замерзла по дороге в г. Зиновьевск. Дети и отец отечны. В квартире совершенно ничего нет — все продано. Холодно, не топлено. Семья съела свою собаку. Зашляховский просит забрать куда-либо его детей и спасти их, потому что он знает, что умрет. Также он добавил: «Я был когда-то в Красной Армии, был революционером, а сейчас вот умираю от голода».

5. **Овечко Христиния** — вдова, имеет четырех детей в возрасте от 3-х до 10 лет, двое из которых отечные, семья питается мышием; в квартире холод.

6. **Андрияшевская Наталка** — вдова, в семье трое детей в возрасте от 3-х до 8 лет; все лежат истощенные на печи. Мать просит забрать ее в больницу, а детей куда-нибудь устроить, чтобы они не умирали у нее на глазах.

7. **Кухта Филипп** — в семье 7 человек. В квартире холодно, дети отечные, питаются мышием, жарится мясо издохшей лошади. Кроме того, устроен запас падали в горшках.

8. **Коваленко Анна** — вдова. В семье трое детей. Дети отечны. Семья питается мышием. В комнате найдены остатки обглоданных лошадиных ребер. В квартире воняет падалью.

9. **Ногайченко Федор.** Семья в составе 4-х человек. Несколько дней тому назад умер от истощения один ребенок. Жена с сильными отеками, в результате которых образовались трещины, из которых выделяется жидкость.

В таком же состоянии находятся семьи следующих колхозников: Суковича, Кодацкого, Лецкого, Небоковой, Лисовецкой, Яхонтова, Краснокутского, Соменко, Дехтеренко, Фоменко, Маломужа, Черненко, Меленчука и других.

Отмечается следующее обстоятельство: колхозники с жалобами по поводу своего голодного состояния и с просьбами о помощи в сельсовет не обращаются. Всего по Аджамскому сельскому совету нуждающихся в немедленной помощи колхозников имеется свыше 200 человек, из них примерно 70 человек взрослого населения и 150 человек детей.

Велико-Мамайка

Непосредственно в В. Мамайке колхоз имеет всего 54 хозяйства, в нём 190 человек. Из этого состава с января 1933 года умерло 16 человек на почве истощения. Половина умерших — дети, остальные взрослые.

1. **Бевз Тимофей,** состав семьи — 6 человек. Бевз вместе с детьми лежит на

печи, все отечные. Семья питается шелухой просяной. Бевз вспоминает, как он работал день и ночь на скирдовании, а затем работал на конюшне.

2. **Кучма Макар** — конюх-ударник, премированный на слете в городе Зиновьевске, имеет 8 человек семьи. Семья лежит на печи. В казанке кипит вода и несколько кусочков бурака, больше ничего нет. Все крайне истощены. Кучма просит помочь: «Я все лето работал с семьей».

3. **Ворона Омелько** — пять человек семьи, конюх. Семья питается толченой смесью сухих помидор и листьев из картофеля. Ворона и двое его детей отечны.

4. **Горбань Ф.** В семье 5 человек. Горбань и один ребенок отечны.

5. **Кухарь Петро** — семья из 7 человек. Дети и Кухарь отечны. Дети заняты выбиранием из соломы колосков. Жена Кухаря плачет и говорит: «Весь год так хорошо работали, а сейчас умираем с голоду; скажите, кто нам может сейчас помочь».

6. **Чернявский Павел.** Несколько дней тому назад двое детей умерли от истощения.

Примерно в таком же тяжелом состоянии находятся семьи следующих колхозников: Чередниченко Мирона, Лободы Анастасии, Дехтерова Константина, Задворной Екатерины, Тарана Степана, Вороны Спиридона (ударник), Швеца Андрея, Швеца Сергея, Тарана Ивана и других.

По колхозу В. Мамайки в 25% всех семейств имеются нетрудоспособные на почве резкого истощения. Состояние их угрожающее, и им необходима самая быстрая помощь. На месте голодающим помощи никакой не оказывается за отсутствием необходимых ресурсов.

Федосеевский сельсовет

В наиболее благополучном состоянии находятся колхозники артели им. Буденного. В остальных артелях, а в особенности в коммуне и в артели ОПК, положение чрезвычайно тяжелое. Умерло по сельсовету за 1933 год на почве голода 22 человека, из них 8 взрослых и 14 детей. Смертность полностью не учитывается. Имели место случаи, когда трупы умерших несколько дней лежали в хатах и не хоронились. Установлено, что однажды тело умершего было зарыто в снег. По артелям, пораженным голодом, колхозники в основном питаются мышием.

1. **Мазуров** — член коммуны, кандидат партии. В семье 5 человек детей. Все дети отечные. Мазуров с женой имеют 406 трудодней.

2. **Воробьев** — член коммуны, 6 человек детей. Четверо детей отечны. Воробьев с женой имеют 513 трудодней. На вопрос: «Как живете?» дети отвечают: «Їсти хочемо».

3. **Кравцова** — вдова, 4 детей, член артели, сидят на печи в холодной хате, питаются бураком и мышием. Все дети отечные. Кравцова с мальчиком 13-ти лет имеет 285 трудодней.

4. **Коваленко** — член артели с 1929 года, вместе с женой имеют 350 трудодней. В семье двое детей, семья питается бураком и мышием.

5. **Секан Семен** — член артели с 1928 года, ударник, вместе с женой имеют 503 трудодня, пятеро детей. Все сидят на печи в холодной хате. Все крайне истощены, отечны, дети плачут и просят кушать. Жена Секана говорит: «Дожилися свободи, а тепер і помирати треба».

6. **Калинко Григорий** — член артели с 1929 года, бедняк. Имеет 290 трудодней, в семье трое детей, питаются мышием. Все отечны.

7. **Нестеренко Григорий** — член артели с 1929 года, в семье 6 человек, все лежат на печи. Семья питается мышием. Нестеренко имеет 290 трудодней.

8. **Головченко** — семья красноармейца. Имеет 235 трудодней. Дети крайне истощены и производят ужасное впечатление своим видом. Головченко жалуется: «Думали, що будемо кушать хліб, а хліб забрали і той, що не полагалось хлібозаготівлі» (артель Буденного перевыполнила план хлебозаготовок на 146 центнеров).

Всего по артелям Федосеевского сельсовета имеется остро голодающих свыше 200 человек, из них взрослых примерно 60 человек и детей свыше 150 человек — это те, которые в большинстве уже в результате истощения потеряли трудоспособность и нуждаются в оказании незамедлительной помощи.

Покровский сельсовет

По Покровскому сельсовету с 1 января по 18 февраля 1933 года умерло на почве голода 9 колхозников:

1. Балашова Евдокия	39 лет
2. Полетаева Мария	38 лет
3. Верников Александр	42 лет
4. Кравцов Петр	58 лет
5. Белопрудовцева Анастасия	19 лет
6. Удотова Елена	18 лет
7. Криворучко Иван	2 года
8. Тарапун Александр	3 года
9. Макаров Онуфрий	52 года.

В артелях Покровского сельсовета положение колхозников исключительно тяжелое, помощи голодающим никакой не оказывают, так как отсутствуют необходимые ресурсы. Обращаемость колхозников за помощью в сельсовет ничтожная.

1. **Кобылева Мария Ивановна** — в семье 3 детей в возрасте от 6 до 11 лет. В колхозе со дня его организации. За 1932 год имеет 120 трудодней. Муж ушел в город. Мать — отекшая и с печи не слезает 3 дня. Ребенок 6-ти лет также отечный, настроение ко всему безразличное. У них же на печи сидят еще две девочки, у которых мать умерла в прошлом году от голода, а отец три недели тому назад.

2. **Ярошенко Петр.** В семье жена и 3 детей в возрасте от 7 до 11 лет. Имеет 220 трудодней за 1932 год. Дети — отекшие, лежат на печи. Жена плачет и говорит: «Я считаюсь ударницей, выгоняла нормы, руки от работы пухли, а зараз пропадаємо».

3. **Половинкин Михаил.** В семье жена и 4 детей в возрасте от 5 до 11 лет. Имеет 175 трудодней. Ребенок 6-ти лет лежит отекший. Отец также лежит отекший уже три недели. В хате холодно; дети плачут, говорят слабыми, осипшими голосами. Отец заявляет, что ему долго не протянуть. Жалко только детей.

4. **Коваленко Акулина** — живет с сыном 13-ти лет. Оба отекшие. В колхозе со дня организации. Мать плачет: «Літом руки пухли від роботи, а зараз немає сили поріг переступити, помремо і не діждемось хліба».

5. **Балашов Салифан** — в семье жена и 3 детей в возрасте от 5 до 14 лет. В колхозе с 1929 года, имеет 171 трудодень, семья питается мышием. В хате холодно. Балашов говорит: «Не дают нам спасения, пришел наш конец».

6. **Ткачов Тимофей.** Сім'я из 4 человек, кузнец, имеет 333 трудодня, в артели с 1929 года, дети крайне истощенные, жена ругается: «До чего нас довели, разорили, превратили в нищих, а еще хватает совести писать, что власть Рабоче-крестьянская. Хотя бы дети поумирали, не смотреть бы на них, как они мучаются».

7. **Гусева Дария.** В семье мальчик 7 лет и девочка 4 лет. Отец умер от голода. В артели со дня организации. Гусева лежит на печи, больна. Заболела после того, когда наелась какого-то суррогата. В хате холодно. Гусева заявляет: «Это не крестьянская власть, а наоборот, хотят нас всех выдушить. Убирали такой хлеб, что душа радовалась, а теперь умираем с голоду».

8. **Щукина Авдотья.** В семье ребенок 7 лет. В артели со дня организации. В хате пусто и холодно. Едят полову. Щукина разговаривать не хочет: «Все равно пропадем, кто бы ни пришел».

Таких колхозников, нуждающихся в оказании срочной материальной помощи, по Покровскому сельсовету имеется не менее 220 человек, из них взрослых — примерно 70 человек и детей до 150 человек.

Юрьевский сельсовет

По Юрьевскому сельсовету положение относительно благополучное. Количество колхозных семей, находящихся в тяжелом положении незначительно — не более 8-10 семей. Среди них:

1. **Мамыга Химка,** мать красноармейца. В семье 4 детей в возрасте от 12 до 18 лет, все отечны. Взрослые дети на работу последнее время перестали ходить в результате развившейся слабости на почве истощения. Мать говорит: «Води нема кому принести, бо сил не хватає. Хліба з жовтня місяця не їли. Син в Червоній Армії, ми йому не пишемо про свій стан, щоб службу соблюдав и не безпокоївся».

Сын Мамыги Химки находится в Красной Армии второй год. Письмо его лежало на столе. В письме от 12 января 1933 года красноармеец Мамыга пишет: «Я несколько раз писал тебе ударить телеграмму, и я приеду домой, потому что думаю, наверное, не застану вас живых».

2. **Согач Евдоким.** В семье девочка 12 лет — его сестра. Брат их красноармеец в городе Туле, служит в войсках ГПУ. Из письма красноармейца: «Меня очень удивляет такое положение, в котором вы сейчас находитесь. Как это без куска хлеба жить около 3-х месяцев? Кто там у вас так распоряжается, какие у вас там руководители — я не могу понять, что два года такая политика...».

3. **Стариков Кузьма Маркович.** В семье жена и трое детей в возрасте от 5 до 9 лет. Стариков — кандидат партии. Он и его жена — ударники. Запас продуктов состоит из 3 бураков, которые сегодня выпрошены у соседей. Все отечные, жена смеясь и плача одновременно, заявляет: «Других вигоняла на роботу, сама показувала, як робить, а зараз помираємо. До кого не підешь просить — всі виганяють з хати. Кажуть: ти ж ударниця. Дві неділі їли м'ясо дохлої коняки, а зараз і його немає».

По Юрьевскому сельсовету количество нуждающихся в оказании быстрой материальной помощи достигает примерно 30 человек, из них 10-12 человек — взрослые, остальные дети.

Козыревский сельсовет

По Козыревскому сельсовету с 1 января по 17 февраля умерло на почве голода 8 человек:

1. Мироненко Филип	54 года
2. Коваль Андрей	6 лет
3. Бондаренко Кондрат	41 год
4. Милющенко Лаврентий	42 лет
5. Милященко Федор	5 лет
6. Руленко Дмитрий	67 лет
7. Зубенко Харитина	76 лет.

По Козыревскому сельсовету имеется несколько семейств, которые оставлены отцом и матерью, ушедшими в неизвестном направлении.

Список семейств по Козыревскому сельсовету, отечных на почве истощения:

1. Обийдыхата	2 детей	16. Хоменко Д.	2 детей
2. Обийдыхата И.	3 детей	17. Погребна О.	2 детей
3. Коваль А.	3 детей	18. Обийдыхата М.	2 детей
4. Кушнир А.	4 детей	19. Обийдыхата Г.	2 детей
5. Зубенкова З.	1 ребенок	20. Руленко М.	3 детей
6. Чернецкий А.	2 детей	21. Ткаченко Я.	3 детей
7. Потеев Семен	2 детей	22. Максюта П.	3 детей
8. Чернецкий С.	2 детей	23. Терещенко К.	3 детей
9. Кударенко Л.	2 детей	24. Хоменко Т.	4 детей
10. Зубенко Я.	2 детей	25. Паученко А.	2 детей
11. Чорный О.	4 детей	26. Сорокун М.	2 детей
12. Режов Семен	3 детей	27. Безушко Г.	2 детей
13. Семенова О.	3 детей	28. Ткаченко М.	2 детей
14. Шаповал О.	4 детей	29. Коваль Ю.	2 детей
15. Зубенко М.	1 ребенок	30. Коваль П.	2 детей

Нуждающихся в оказании немедленной помощи по Козыревскому сельсовету насчитывается свыше 105 человек, из них примерно 80 детей.

Грузский сельсовет

За последние 5-6 дней по Грузскому сельсовету умерло на почве голода 6 человек. Среди остронуждающихся:

1. **Долгопол Екатерина** — имеет 6 человек детей. Питается шелухой. Мать и двое детей отечны. Семья имеет 500 трудодней.

2. **Коленик Варвара** — в артели с 1928 года, имеет свыше 300 трудодней. В семье 5 детей в возрасте от 8 до 16 лет. Семья питается суррогатами. Трое детей отечны. Сын находится в Красной Армии.

3. **Борневик Иван** — в семье жена и двое детей. Отец и мать — отечные. Имеют 200 трудодней. В колхозе с 1929 года.

4. **Погоня Василий** — мальчик — сирота, имеет 200 трудодней. Остро отечный.

5. **Мамалыга** — семья из 7 человек, из них — 5 детей. Имеют 348 трудодней. В колхозе три года. Едят просяную шелуху. Мать и дети отечные.

6. **Кожухарь Никита** — дочери 12 лет. Оба лежат на печи. Жалуються, что четыре дня ничего не ели.

7. **Мартыненко Агафия** — четверо детей, индивидуальники. Никаких продуктов не имеют, крайне голодают.

8. **Ержов Василий** — отец в ДОПРе. Осталось 3 детей от 4 до 10 лет. Семья имеет 400 трудодней. Двое детей отечные.

В таком же состоянии находятся семьи колхозников Рыжаева В., Божий С., Рыжецова Ф., Арсентия М., Бондаря В., Борневика О., Борневика И., Мартенко Г., Барабанова П., Барабанова И., Фрунзе Л., Шевченко Г.

Всего по Грузскому сельсовету остро голодающих и нуждающихся в оказании немедленной материальной помощи числится свыше 100 человек.

Клинцовский сельсовет

По Клинцовскому сельсовету остроголодающих колхозников имеется вместе с семьями до 100 человек, несмотря на то, что по Клинцах положение сравнительно более благополучно, чем в сельсоветах вышеосвещенных. Все же необходимость помощи является острой, ибо в ближайшее время это положение может усугубиться, и в результате здесь будут, несомненно, смертные случаи на почве истощения. Секретарь сельсовета с. Клинцы товарищ Штокман пишет: «Мною лично проверено несколько семейств, которые находятся в тяжелом материальном положении, кушать нет ничего. Околюшный Иван имеет 5 детей, когда я зашел в хату, то увидел, что он его и жена плачут, как малые дети, просят спасения. Дети тоже плачут, у них на плитке — выжимки из браги, они их сушат, а затем едят. Поляков Давид имеет 3 детей, все голодают. В таком же положении находятся еще ряд семей: Пыхтенко Константина, Горбуновой Анны, Потеева Евсея, Потеевой Агрипины, Сухорукова Лаврентия, Гричушкиной Александры, Котовой Феклы, Котова Михаила и других. В настоящее время имеется большой наплыв колхозников в правление колхоза за помощью, с раннего утра и до поздней ночи стоят и просят помощи, много колхозников просят справки на выезд совсем с Украины. На 50% опустели школы. На школьников жалко смотреть, дети бледные и желтые».

Губовский сельсовет

Точных и в полной мере проверенных сведений о голодающих по Губовскому сельсовету нет. По предварительным данным, количество остронуждающихся достигает 70 человек.

1. **Моисеенко Антон,** семья состоит из 3 человек. Никаких продуктов не имеют. Питаются исключительно суррогатами. Моисеенко отечный.

2. **Клименко Дорофей,** в семье 4 детей. На вопрос «Кто у Вас больной?» — раздался плач и просьба: «Дайте нам хоть один бурак, мы третий день ничего не ели». Все отечные. Отец не имеет возможности уже подниматься, ползает на четвереньках из одного места в другое.

3. **Ярощук Химка.** В семье 5 детей в возрасте от 5 до 15 лет. Дети истощены и отечны.

Примерно в таком же состоянии находятся следующие семьи: Стародубцева Вера, Ситник Галина, Касьян Иван и другие. Смертных случаев на почве истощения не было.

Из остальных сельсоветов, относительно которых имеются материалы, в более благополучном положении находятся Богодаровка, Ивановка и Назаровка. По этим трем сельсоветам в общей сложности остроголодающих и нуждающихся в оказании соответствующей материальной помощи имеется свыше 100 человек. В особенно тяжелом положении находится Коротяк и Старый Данциг, где количество голодающих значительно больше по этим двум сельсоветам — превышает 100 человек. Кроме того, голодание здесь носит массовый характер и по форме своей настолько тяжелое, что без принятия немедленных мер помощи в ближайшее время там будут иметь место многочисленные случаи смертности на почве истощения.

Данные по городу

В данные по городу входят случаи, установленные фактической проверкой, и по которым уже оказывается, соответственно характеру случая, надлежащая помощь.

На 25 февраля 1933 года по «Красной Звезде» зарегистрировано 425 случаев голодных отеков. В это число входят как рабочие «Красной Звезды», так и отдельные члены их семейств. По швейной фабрике 12 случаев среди рабочих, по Зресу — 10, по типографии — 10, по Совпартшколе — 45. По остальным предприятиям сведений не имеется, так как они не охвачены материально-профилактической помощью, оказываемой организованным профилакторием. За последние дни участились случаи обмороков на почве истощения, которые происходят либо в цеху на заводе, либо просто на улице. Участились также случаи смертности на почве истощения. На 25 февраля 1933 года в профилактическом отделении Рабочей больницы находятся на коечном лечении 47 человек, по преимуществу рабочие «Красной Звезды», прибывшие в больницу по поводу истощения. 31 человек больных этой категории находятся в Межрайонной больнице и 15 человек — в профилактическом отделении местного диспансера. Всего, таким образом,

по городу больных, находящихся на стационарном лечении по поводу истощения на 25 февраля имеется 92 человека. Действительное же количество этих больных, нуждающихся в стационарной помощи, значительно больше, но всех удовлетворить коечной помощью не представляется возможным.

Список находящихся на коечном лечении в профилактическом отделении рабочей больницы на 25 февраля:

Рабочие «Красной Звезды»		Прочие	
1. Задворный	40 лет	1. Троян	52 года
2. Ткаченко	45 лет	2. Кузьмин	70 лет
3. Каптенар	32 года	3. Водяницкий	80 лет
4. Мокряк	57 лет	4. Токарь	25 лет
5. Ракуль	36 лет	5. Короткий	20 лет
6. Далограматик	43 года	6. Грушковский	45 лет
7. Кравчук	41 год	7. Рипчинский	54 года
8. Купцов	52 года	8. Скакун	45 лет
9. Краснобородский	37 лет	9. Шадурский	55 лет
10. Бурейко	58 лет	10. Деребаска	37 лет
11. Слепой	32 года	11. Гвоздь	52 года
12. Старчик	44 года	12. Андоньев	6 лет
13. Жученко	53 года	13. Похищенко	11 лет
14. Седач	32 года	14. Бугаев	52 года
15. Медяник	27 лет	15. Мазуренко	42 года
16. Бойко	48 лет	16. Плетнер	45 лет
17. Дмитренко	35 лет	17. Мурашева	42 года
18. Ноздренко	45 лет	18. Левант	43 года
19. Есауленко	57 лет	19. Рожак	21 год
20. Кулик	60 лет	20. Цукрова	68 лет
21. Розыграй	52 года	21. Заводшекова	28 лет
22. Крылатый	27 лет	22. Буригин	43 года
23. Сагач	37 лет		
24. Русанова	45 лет		

Кроме того, 15 человек рабочих завода «Красная Звезда» находятся в профилактическом отделении местного диспансера.

С 1 января по 25 февраля в 3-х лечебных учреждениях города — рабочей больнице, межрайонной больнице, 1-ой Советской больнице — умерло на почве голода 78 человек.

Председатель Одесской областной КК РКИ. (Підпис)
Секретар. (Підпис)
ГАОО, ф. Р.-710, оп. 2, д. 2, лл. 9-17.

№ 66

Ведомость Первомайского районного отдела здравоохранения о количестве больных с безбелковыми отёками за период з 1 января по 24 февраля 1933 года

2-я Совбольница (Богополь):

На койке лежало — 81 человек, из них умерло — 19.

По Детской больнице:

На койках лежало 10 человек, из них умерло 2 человека. В детской консультации на амбулаторном приеме находится на учете 31 ребенок с безбелковыми отеками.

По рабочей поликлинике:

Прошло за это время 50 человек застрахованных, из коих 2 умерли.

Среди лежавших на койках имеются пенсионеры, служащие, колхозники, довольно большая прослойка деклассированных. Имеются и рабочие.

С 1 января по 24 февраля 1933 года больных и умерших по Госбольнице и поликлинике: больных — 131, из них умерших — 21 чел.; детей больных — 41, умерших в больнице — 2.

Начальник Первомайского райздравотдела Григоращенко.
ГАОО, ф. Р.-710, оп. 2, д.2, л. 5.

№ 67

Спецдонесение начальника Управления рабоче-крестьянской милиции Одесской области Петерса председателю Одесского облисполкома о болезни и смерти на почве недоедания членов семьи Шмаутц на хуторе Лозовом Раздельнянского района

Май 1933 г.

В ночь на 23-е мая с.г. на хуторе Лозовом Понятовского сельсовета Раздельнянского района скончалась гражданка Шмаутц Мария, причем произведенным на месте осмотром трупа в присутствии врача Раздельнянской больницы обнаружен ряд наружных язвенных явлений, в виде небольших гнойных пузырьков, расположенных на лице, руках, носу, каковые дают основание полагать, что смерть Шмаутц последовала в результате заболевания сапом.

Гражданка Шмаутц Мария является женой Шмаутца Якова Францевича, жителя хутора Лозовый Раздельнянского района, бедняка, члена колхоза «Червоный партизан», по национальности немца. Семья Шмаутц состояла из 4 человек, причем недавно умер пятимесячный ребенок (причина смерти — общее истощение), так что после смерти М.Шмаутц остался Шмаутц Яков и его 4-летний мальчик. Последние подвергались медицинскому осмотру, однако, признаков болезни не обнаружено, но как отец, так и ребенок крайне истощены по причине недоедания. При наличии двух трудоспособных семья Шмаутц в 1932 году имела 312 трудодней, и ими было получено из колхоза 18 пудов муки и 3 пуда зерна. В марте и апреле месяцах с.г. в колхозе «Червоный партизан» пало несколько лошадей от истощения, согласно заключения ветврача, причем Шмаутц снимал шкуру лошадей и мясо брал для личного употребления, каковое поедалось в вареном виде всей семьей Шмаутц в виду их острой материальной нужды. Одновременно с этим в этом же колхозе в апреле месяце пало шесть сапных лошадей, которые были зарыты на скотомогильнике вместе со шкурами.

Кроме семьи Шмаутц, на хут. Лозовый имеется, по заявлению председателя колхоза, еще четыре семьи — крайне истощенные, а некоторые опухшие на почве недоедания: Дардук Игнат — семья 8 человек; имел 453 трудодня, получил 22 пуда муки и 4 пуда зерна; Куличинская Домна — вдова, имеет 7 человек семьи; Корчаченко Никита — 5 человек и Радченко — семья из 5 человек.

Необходимо отметить, что колхоз «Червоный партизан» экономически слаб, охватывает население хут. Лозовый в количестве 372 чел., из коих 143 чел. работоспособных. Общественного скота, как рогатого, так и мелкого, не имеется, всего 12 колхозников имеют своих коров. Остальная часть работоспособного населения во время работы получает пищу на кухне общественного питания, причем колхоз использует для этой цели исключительно продукты, получаемые как продпомощь. С начала посевкампаний получена продпомощь в количестве 9 центнеров разных культур, что не может удовлетворить потребность всего населения, в силу чего общественным питанием охвачены только работающие. Колхоз «Червоный партизан» имеет 165 га просапных культур и ощущаемый продовольственный кризис может повлиять на успешный ход просапной кампании. Для минимального обеспечения колхоза «Червоный партизан» продуктами и ликвидации продовольственного кризиса необходимо не менее 15 центнеров зернохлеба для снятия нового урожая.

Труп Шмаутц Марии направлен в больницу для вскрытия. Шмаутц Яков и его сын находятся под наблюдением врача.

Начальник РК милиции Одесской.области Петерс
Пом. начальника оперотдела Научитель

ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 27.

№ 68

Секретная спецсводка об отношении рабочих и служащих города Одессы к отчетной кампании городских и районных советов

1933 г.

За истекшие два дня — 5-го и 26-го числа отчетная кампания Горсовета прошла на следующих предприятиях: Канатный завод им. Хворостина, электростанция, бумажная фабрика, кондитерская и пекарни, Ц.Р.К., суперфосфатный завод, пожарные команды и суконная фабрика.

Ниже нами проводится прохождение отчетов на вышеуказанных предприятиях:

Следует указать, что, как и раньше, выступление рабочих по отчетам горсовета в основном сводятся к переживаемыми ими продовольственными затруднениями, плохому снабжению и прочим потребительским вопросам.

Канатный завод:

Из 600 человек рабочих присутствовало до 300. В прениях по отчету выступало 7 человек. В выступлениях все они указывали на отсутствие продуктов первой необходимости, на повышение цен, а также на медленный темп жилстроительства. Наиболее характерным является выступление рабочего прядильного отделения низшей квалификации ГОФА Григория, сказавшего: «В высших учебных заведениях учатся только дети спекулянтов, потому что рабочие не имеют средств учить своих детей... Откуда рабочий может иметь деньги: в Союз заплати, на заем подпишись, газету и журнал выпиши, за квартиру и за воду плати... Выходит так, что рабочему денег нет даже на то, чтобы кормиться». Слова Гофа были встречены шумом и выкриками «Браво». Многие аплодировали.

Подаваемые во время прений записки были следующего содержания: «Почему не электрифицируются рабочие окраины и не мостятся улицы на них?», «Причины роста цен на продукты первой необходимости», «Отчего на окраинах отсутствуют столовые?» и т.п. Собрание носило характер малоактивный. Общего интереса к ответам не наблюдалось. Многие из присутствующих во время отчета и прений занимались личными разговорами между собой. После собрания, когда рабочие расходились, в небольших группах недавно поступивших рабочих слышался такой разговор: «Хорошо Гавману говорить, что нам будет хорошо житься, когда мы разовьем промышленность и построим трактора... Ему и сейчас неплохо живется...»

Завод им. Хворостина:

Из числа 900 человек рабочих присутствовало 280. В поданых после отчета записках были следующие вопросы: «Почему в последнее время ощущается острый недостаток в продуктах первой необходимости, нет мануфактуры?», «Отчего для второй смены так мало трамваев? и т.д. В прениях выступало около 10 человек. Нами приводятся наиболее характерные выступления:

БАРАНЕЦ И. — коробница, беспартийная, 38 лет: «Рабочим ничего не дают, дети голодают. Куда деваются все продукты?... Мануфактуру получают только любимчики»...

КОРИН — маляр средней квалификации, беспартийный, 40 лет: «Рабочие бедствуют, на рынке все дорого, в ЦРК тебе ничего не дают»...

КОРМАН Николай — никеляр, беспартийный, 27 лет: «Горсовет ничего не проделал по чистке биржи подростков... Моего брата не посылали на работу несколько лет и довели его до преступления... На работу чаще всего посылаются дети спекулянтов... Есть много секретарей ячеек — сыновей торговцев, тогда как детей рабочих выбрасывают»...

Выступление Кормана, возмутительное по содержанию, заставило президиум не дать ему закончить речи. Из массы слышались крики: «Дайте ему высказаться»...

После собрания подручный литейщика, лет 40, по имени Абрам, в присутствии 3 человек-партийцев, говорил, площадно ругаясь: «Когда беспартийные хотели правду сказать, так их зажали. Зачем мы пришли на отчет горсовета?..» Присутствовавший при этом член партии Шапиро начал возражать, тогда Абрам, ударил его два раза по лицу, но другие партийцы инцидент прекратили.

Электростанция

В начале собрания присутствовало 500 человек, а к концу собралось до 1000 человек. Были заданы следующие вопросы: «Сколько машинно-тракторных станций и тракторов создано в округе?», «Насколько предприятия и заводы обеспечены материалами для выполнения промфинплана?», «Почему заводы снижают себестоимость продукции, а в ЦРК они не снижаются, а наоборот, поднимаются?», «Отчего не освещают продовольственные затруднения в печати?» и т.д. В прениях выступало 6 человек, целиком одобривших работу горсовета и указавших на отдельные отрицательные моменты в работе.

Бумажная фабрика

Предварительно была проведена подготовительная работа, выразившаяся в расклеивании соответствующих плакатов, индивидуальных отчетов членов городских и районных Советов, а ко дню общего отчета рабочим были розданы трамвайные билеты, так как собрание состоялось 26-го, в воскресенье.

Обращал на себя внимание хорошо декорированный кулачный цех, где проходило собрание. Из 160 человек присутствовало 120. Задавались вопросы:

«Отчего уменьшен детский паек и урезан сахар... У частника все найдешь, а в ЦРК нет ничего»...», «Что предпринято для того, чтобы дети не ночевали у дверей биржи, почему не хватает школьных пособий?» и т.д.

Выступавшие в прениях говорили:

БРОХ — работница: «Калоши стоят 5 рублей, цены на продукты душат рабочего... ЦРК плохо выполняет директивы о сбережении реальной зарплаты рабочего»... «Рабочие и поныне живут в подвалах»...

ШЛИТОВИЧ — рабочий: «На рабочих окраинах нет милицейских постов, там же, на окраинах, необходимо перевести лавки ЦРК на непрерывку»…

НИКУЛЕНКО — работница: «У нас на Слободке грязь и темнота, тогда как Дерибасовская ежегодно мостится, а на окраину никто не заглядывает, пора не на словах, а на деле обратить внимание на рабочую окраину»…

Заметна была общая активность всех присутствующих на отчетном собрании.

Кондитерская и пекарня ЦРК

Клуб пищевиков, в котором проходил отчет, был переполнен присутствующими. Выступавшие в прениях говорили:

ЕФИМЕНКО — рабочий, пекарь: «В наказе горсовету было сказано о пересадочных поездах и почему-то до сих пор ничего не сделано»… «С выселениями нетрудовых получается следующее: спекулянта выселяют, но остается дочь, к которой «прикололся» жених — член союза, таким образом семья его продолжает жить в той же квартире»…

МИХАЙЛОВА — работница: «На окраинах имеются электрофонари, но они никогда не светят, за последнее время на Молдаванке зарегистрировано три случая убийства»… «С закрытием церквей также медлить нечего, пора закрыть эти притоны»…

Суперфосфатный завод

Из 120 человек присутствовало 60. Были заданы вопросы: «Как относится горсовет к зажиму рабочих?», «За чей счет происходит снижение себестоимости?», «Почему закрывают церкви?», «Отчего ЦРК сделался как частник?», «Почему церквей закрывают больше, чем синагог?»… Характерных прений не было.

Пожарные команды

После отчета выступавшие в прениях говорили:

МАЗУР — смотрительница: «Докладчик говорит, что производство наше поднимается, но мы этого не видим. Если на производстве принимают новых десять человек, то в биржу труда записывается новых 100»… «В ЦРК ничего нет, в Городской больнице кормят больных кабаковой кашей… я лежала в больнице и не знала, какая власть существует — советская или контрреволюционная»…

ЗЕЛЬЦ — член Горсовета: «ЦРК нас плохо снабжает продуктами»…

Из пожарных в прениях никто не выступал.

ДАОО, ф. Р-1234, оп. 5, спр. 13, арк. 15

№69

Секретное письмо секретаря ЦК КП(б)У Косиора горпарткомам, райпарткомам, горсоветам, РИКам о неудовлетварительном выполнении плана хлебосдачи по единоличному сектору

21 августа 1933г.

Выполнение плана по единоличному сектору по Украине проходит совершенно неудовлетворительно. Августовский план хлебосдачи, который составляет половину всего годового плана за первую половину августа выполнен только Киевской областью (на 54% месячный и 50.9% годовой) и АМССР (40,2% месячный при выполнении годового плана на 63%), неудовлетворительно идет выполнение августовского плана по Винницкой области 31,5, Черниговской области — 32,3%, Харьковской — 41,4%. Совершенно недопустимо отставание южных областей, в которых удельный вес единоличников хотя и не столь значителен, как в других областях Украины, однако в этом году поступление хлеба по единоличному сектору все же составляет очень серьезную часть плана хлебосдачи. Днепропетровская область за первую половину августа выполнила всего 14,8% месячного плана, Одесская –32,3%, Донецкая — 35,9%. Темпы поступления хлеба по единоличному сектору не только не нарастают, но за последнюю пятидневку падают почти по всем областям и даже по Киевской области и АМССР.

Еще более безобразная картина получается по отдельным районам, в особенности там, где удельный вес единоличника наиболее значителен по Харьковской области Долинским районам годовой план выполнен на 5,6%, Ульяновским 10,3%, Гадячским 11,1%, Опошанским 12,6%, Белопольским 14,7%, Ново-Георгиевским 16,9%, Диканским 17,0%, по Винницкой области годовой план выполнен Антонинским 4,7%, Теофипольским 6,6%, Томашпольским 12,2%, Крыжопольским 12,4%, Чечельницким 12,9%, Затонским 14,0%, Песчанским 14,8%, по Черниговской области Бобровицким 7,8%, Недригайловским 9,1%, Носовским 12,6%, Борзенским 15,5%, Роменским 16,1%, Бахмачским 17.9%, по Киевской области Попелянским 16,3%, Руженским 17,1%, Брусиловским 3%, Боришевским 22,3%, Бабанским 22,3%, Рахитянским 23,0%. Все это показывает,

что обкомы и районные партийные и советские организации совершенно не учли ошибок прошлого года и в особенности ошибок 1932 года, допущенные в большинстве районов в отношении единоличников, когда с самого начала хлебозаготовительной кампании поступлению хлеба по единоличному сектору не было уделено должного внимания, благодаря чему выполнение августовского, а затем и сентябрьского плана было сорвано и таким образом значительно был недовыполнен весь годовой план хлебосдачи по единоличникам по врученным им обязательствам по Черниговской области Бобровицким 7,8%, Недригайловским 9,1%, Носовским 12,6%, Борзенским 15,5%, Роменским 16,1%, Бахмачским 17.9%, по Киевской области Поделянским 16,3%, Руженским 17,1%, Брусиловским, 3%, Борищевским 22,3%, Бабанским 22,3%, Рахитянским 23,0%. Все это доказывает, что обкомы и районные партийные и советские организации совершенно не учли ошибок прошлого года и в особенности ошибок 1932 года, допущенных в большинстве районов в отношении единоличников, когда с самого начала хлебозаготовительной кампании поступлению хлеба по единоличному сектору не было уделено должного внимания, благодаря чему выполнение августовского, а затем и сентябрьского плана было сорвано, и, таким образом, значительно был недовыполнен весь годовой план хлебосдачи по единоличникам по врученным им обязательствам, несмотря на ряд директив ЦК КП(б)У. В этом году опять создается угроза срыва хлебосдачи по единоличному сектору. Совершенно НК проводится в жизнь, оказание ЦК КП(б)У об особенно строгом отношении к выполнению своих обязательств единоличниками опять допускается в значительных размерах, нарушение линии партии, когда в отношении единоличника заведомо на практике проводится политика, поощряющая срыв выполнения ими своих обязательств по хлебу РПК и РИК, и совершенно не применяют репрессивных мер, предусмотренных законом в отношении единоличников, уклоняющихся от хлебосдачи, не выполняющих установленные законом месячных заданий, ЦК КП(б)У и СНК УССР предупреждают о строгой личной ответственности секретарей райкомов и председателей РИКов, а также секретарей обкомов и председателей облисполкомов за безусловное выполнение единоличниками плана по хлебосдаче. ЦК КП(б)У и СНК УССР обязывают Вас на протяжении следующей пятидневки подтянуть отстающие районы и в особенности отстающие сельсоветы, установить контроль за сдачей хлеба каждым единоличником. Установить обязательные пятидневные задания по хлебосдаче единоличниками по каждому сельсовету и строго проверять выполнение этих заданий. В отношении единоличников, срывающих выполнение своих обязательств перед государством, применять установленные законом меры взыскания. В отстающие районы и сельсоветы немедленно командируйте ответственных работников из областей и районов для организаций хлебосдачи единоличным сектором и быстрой ликвидации отставания, список командируемых сообщите в ЦК. Если на протяжении ближайшей пятидневки вы не обеспечите со стороны единоличников такие темпы хлебосдачи, которые бы полностью гарантировали выполнение августовского плана ЦК, по отношению к руководителям районов и соответствующим обкомам и облисполкомам вынуждены будем применить строжайшие меры взыскания №016234/Т.

Секретарь ЦК КП(б)У С.Косиор
Председатель СНК УССР П.Любченко

ДАОО, ф.Р-2000, оп. 2, спр. 63, арк. 368-369.

№ 70

Информационное секретное письмо секретаря Любашевского райисполкома Головащенко Одесскому облисполкому о случаях людоедства и трупоедства

23 марта 1933г.

За последнее время в ряде сельсоветов нашего района зарегистрировано ряд случаев заболевания населения голодными отеками. Массовое развитие этих заболеваний имеется в следующих сельсоветах: Демидово, Янишевка, Гольма,

Бобрик 2, Ивановка, Гвоздавка 2, а также зарегистрированы случаи по остальным сельсоветам. По предварительным данным, всего по району зарегистрировано случаев 2071 человек, смертных случаев 737 чел., абсолютное большинство их и умерших падает на лодырей, твердоздатчеков, выброшенных из членов, и единоличников.

В районе имеется целый ряд случаев нахождения трупов по дорогам и селам, не известно, из каких они сел, а также имеются установленные случаи людоедства. Так, в селе Ивановке, идя из Любашевки домой в Степановку, житель этого села Бондаренко Максим по дороге зашел в хату колхозника Бондаренко Архипа и попросил остаться погреться. Пред. сельсовета доложил о смерти Бондаренко Максима и направил 2 колхозников похоронить его. Пришедшие за трупом, не

доходя несколько шагов до дома, в канаве нашли труп Бондаренко Максима без головы, без бедренных частей. Произведенным следствием установлено, что Бондаренко Архип, 20 лет, имеющий в колхозе за 1932 г. 90 трудодней, лежащий 2 месяца больным, также жена Бондаренко Архипа, 17 лет, и бездомный сын индивидуальника Барадучук Степан, 13 лет, зарезали Бондаренко Максима с целью того, чтобы сварить его и съесть. Они действительно часть мяса съели, а труп выбросили в канаву, после того как узнали, что сельсовет узнал о смерти Бондаренко Максима.

Второй случай имелся в селе Павловка Демидовского сельсовета в семье колхозника Швеца Василия, жена которого осуждена как бывший член правления колхоза, муж которой уже до этого умер, оставив в доме старуху 68 лет с 4 малолетними детьми. В марте указанная старуха заявила о смерти 6-месячного ребенка. Когда вечером пришли хоронить ребенка, старуха заявила, что ребенок похоронен. На следующий день старуха умерла, и при ее похоронах нашли трупик ребенка без головы и ног, причем оставшиеся дети заявили, что старуха ребенка ела и им давала, только они не хотели его кушать.

Одновременно с этим сообщаем случаи попытки людоедства, имевшее место в Ясиново 2: колхозница Кравченко Килина в дневное время зашла в гости к своей родственнице Кравченко Вере, где обнаружила, что Кравченко Вера скончалась от систематического недоедания. Накрыв труп, Кравченко Килина пошла к себе домой и сообщила своему мужу о смерти Кравченко Веры. В это время в дом покойницы зашел какой-то неизвестный гражданин. Муж Кравченко Килины пришел к дому покойницы и, заходя в дом, застал возле покойницы Кравченко Веры Стациевского Василия Абрамовича, каковой вмомент из дома сбежал. При проверке трупа было установлено, что Стациевский долотом разрезал покойницу, ногу у таза, имея намерение вырезать мясо. Стациевский в 1933 г. был осужден на 5 лет ДОПРа за похищения лошадей, но с ДОПРа сбежал и в настоящее время шатается по неизвестным селам нашего района. Покойница Кравченко Вера была немедленно похоронена. Одновременно через райисполком секретарь дал распоряжение всем предсельсоветам о немедленном погребении всех умерших в селах.

Случаев трупоедства по району зафиксировано многочисленно, приводим наиболее характерные: в колхозе Ворошилово Димидовского сельсовета конюх Крисич и его жена употребляли для пищи мясо из сапных лошадей, после чего Крисич совместно с женой умерли.

По дороге из деревни Новоселовки на Демидовку 10 марта утром лежала дохлая лошадь, к вечеру жителями деревни Новоселовки все мясо с лошади было срезано, остались лишь кости. Установлено много случаев питания путем собирания бурьяна, мышия и других трав. В колхозе Большевик Любашевского сельсовета установлено 6 случаев употребления для питания собак, кошек и лошадей.

В селе Гвоздавка 1 исключенный из колхоза как лодырь Радевич Александр, Пустомельник Дарья и другие занимаются хищением мяса сапных лошадей, каковые закапываются на специально отведенных местах. По этому поводу нами приняты меры немедленного прекращения закапывания таковых лошадей.

Полученная продпомощь по нашему району на март месяц в количестве 90 ценнеров распределена полностью по всем колхозам. Имелись случаи в некоторых колхозах, несмотря на данные директивы РИК и РВК о выдаче помощи колхозникам, бронирования полученной продпомощи на время посевной кампании для общественного питания, а в трех колхозах полученную продпомощь начали использовать на общественное питание исключительно работающим колхозникам, что было своевременно устранено, и в настоящее время по всем колхозам выдают помощь, кроме ударников, нуждающимся, раннее работавшим колхозникам, а также нуждающимся колхозникам, работающим в настоящее время по подготовке к весеннему севу, исходя из количества семьи каждого колхозника, периодически на 5 дней с таким расчетом, чтобы отпущенной продпомощи хватило бы в колхозах на март месяц. За время выдачи помощи в колхозах замечается усиленный выход на работу колхозников без всяких извещений, которые в большом количестве нам требуются для проведения намеченных работ в колхозах.

Также имеется много случаев обращения в колхозы за помощью индивидуальников и исключенных из колхоза, особенно в таких селах: Гольма, Ясиново 2, Гвоздавка 2, где единоличники составляют большой процент по отношению к населению этих сел и где положение с продовольствием очень тяжелое, но помощь им также не оказывается.

В связи с нарушенным состоянием с хлебом в районе и невозможностью обеспечения хлебом нуждающихся колхозников из отпущенной ссуды просим прискорить дополнительную продовольственную ссуду.

Секретарь РИК Головащенко
Председатель РВК Вакуленко

ДАОО, ф. Р-2000, оп.1, спр. 31, арк. 205-207.

№ 71
Информационное секретное письмо уполномоченного Обкома КП(б)У секретарю Обкома КП(б)У о случаях трупоедства и людоедства в Больше-Александровском районе
28 марта 1933 г.

Положение в Б-Александровском районе я считаю настолько напряженным, что откладывать мою информацию до моего приезда в Одессу нельзя. Поэтому, переезжая в Калининдорф, я фельдъегерской почтой направляю Вам мою информацию.

Для определения степени пораженности мы взяли на выборку несколько сельсоветов: Н-Дмитриевский, Б-Александровский, Старосельский, Архангельский и М-Александровский. Выбраны были эти сельсоветы по следующим соображениям: в Б-Александровском и М-Александровском сельсоветах были случаи трупоедства (человеческие трупы), в Архангельском был случай людоедства, в двух остальных сельсоветах таких случаев не было. Мы пытались установить, являются ли такие факты показателем степени пораженности.

Н.-Дмитриевский и Старосельский сельсоветы, где этих случаев не было, являются более пораженными, нежели Б-Александровский и М-Александровский, в которых констатированы случаи трупоедства. С другой стороны, Архангельский сельсовет, где был случай трупоедства, из этих 5 сельсоветов является наиболее пораженным. Это не дает мне права ставить наличие или отсутствие этих фактов в прямую зависимость от степени пораженности. Я склонен в некоторых случаях подозревать здесь проявление провокации со стороны классово-враждебных элементов. Ясным стало после обследования, что степень пораженности очень высокая, и что учет проводится чрезвычайно хаотично. Привожу некоторые данные, полученные при обследовании.

Архангельский сельсовет. Сейчас насчитывается 250 дворов. Детей до 8 лет свыше 200 душ. Яслями охвачено 140 детей, среди них 12 детей отечных, к настоящему времени выздоравливающих. Все дети в яслях, за исключением 1 — 2 десятка, очень истощены. На дому охвачено 62 ребенка до 8 лет — все отечные, из которых 20 душ уже поправляются. Из 200 детей школьного возраста горячими завтраками охвачено 120 детей. Взрослого населения охвачено около 300 душ, из них отечных свыше 100. Эти данные показывают, что подавляющее большинство населения этого сельсовета нуждается в серьезной помощи. Необходимо отметить, что после распределения продпомощи новых случаев отечности нет, количество отечных уменьшается.

За февраль количество смертей по этому сельсовету — 41, за март — 59. Несмотря на то, что в марте общая цифра больше февральской, однако тенденции, которые мы наблюдаем по пятидневкам, являются положительными.

Пятидневка — 24 смерти, II — 24, III — 9 и IV — 2. Охват продовольственной помощью начался к началу III пятидневки, и с этого момента начинается резкое падение цифр смертности. Архангельский сельсовет из всех обследованных является наиболее пораженным, в котором остро нуждается в продпомощи 80 — 90% населения. Старосельский сельсовет, где план хлебозаготовок выполнен, степень пораженности тоже очень высока и близко подходит к Архангельскому сельсовету. По 3 остальным сельсоветам пораженность достигает 50 — 60%.

Наблюдается большое количество случаев, когда из продпомощи, оказываемой пораженным семьям, взрослые съедают все, лишая питания детей; детей находят опухшими в то время, когда родители остаются в относительно нормальном состоянии. Это понуждает к охвату всех детей организованным порядком через ясли, детские площадки и горячие завтраки по школам. Это выражается в следующих цифрах:

Детей от 1 — 4 лет яслями охвачено — 3490 детей (не полностью)
Детей от 4 — 8 лет яслями охвачено — 4600 детей (из 5515 д.)
Детей школьников горячими завтраками охвачено 10275 детей (полностью)
Всего охвачено — 18365 детей
Всего детей по району около 20000

Судя по обследованным сельсоветам, взрослое население поражено острой нуждаемостью по району не меньше чем на 50%. В районе насчитывается 59000 чел.

Данных об отходе населения получить в районе не удалось (отход в районе не отрицают). Если предположить 10% отхода, — все население, ориентировочно, можно определить в 53 — 54000 человек. Взрослого населения, таким образом, 33 — 34000 человек. Подлежит охвату продпомощью 17000 взрослого населения. Если принять норму выдачи для детей 150 г, для взрослого — 400 г, месячная потребность в продпомощи выразится в 290 — 300 тонн. Присланная на март помощь в 150 тонн распределяется с 11 — 12 марта, вобрез хватит по 1 апреля.

Считаю необходимым указать на следующие два обстоятельства:

1. С каждым днем, с каждой пятидневкой количество остронуждающихся будет прогрессировать, ибо личные запасы колхозников будут расходоваться (проедаться);

2. С апреля начнется массовый сев, а в мае — прополочная, во время которой улучшенное против марта питание является хозяйственно необходимым, ибо упирается в вопросы производительности труда. В какой прогрессии пойдет нарастание острой нуждаемости, определить не могу, но ясно, что ежедневная продпомощь, определенная мною на сегодняшний день ориентировочно в 10 тонн, должна в какой-то прогрессии увеличиваться до конца мая. Кроме изучения степени пораженности района, мы совместно с секретарем РПК, Председателем РИКа и начальником ГПУ занялись вопросами организации распределения продпомощи, учета остронуждающихся, отечных, смертность. Установили очередность групп населения, коим оказывается продпомощь, приведя это в соответствие с указаниями ЦК. Выделенные ответственные по сельсоветам товарищи взялись за дело распределения, за ликвидацию явлений отечности среди населения и за точный учет всех остронуждающихся.

Констатировано абсолютное отсутствие врачебного надзора за яслями, за питанием в них детей (были случаи смерти детей в яслях от поносов, вследствие неправильного питания после продолжительного голодания). Для организации постоянного медицинского обслуживания детских учреждений и больных среди взрослых, для организации санитарной обработки детей в коллективах постановлением РПК отозван из села райздравинспектор, который между прочим, в течение 6 месяцев не был у себя в аппарате. Даны точные указания, что продпомощь выдается только за работу и как аванс в счет трудодней 1933 года. Для больных помощь выдается тоже в счет трудодней 1933 года, до возвращения трудоспособности, после чего помощь будет выдаваться только за работу.

Уполномоченный Обкома (подпись)

ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 31, арк. 210-212.

№ 72
Докладная записка завоблнаробразом Одесскому облисполкому о борьбе с беспризорностью
1934 г.

С 10 по 29 июня Облнаробразом организовано и проведено обследование интернатов области. Охвачено 22 района, в них интернатов старой сети 29, новой сети — 15. Старая сеть интернатных учреждений охватила 6610 детей и составляла из 42 детдомов, на 30.06 домов 67, охватывающих 15158 детей.

Все интернаты старой сети укомплектованы административно-педагогическим персоналом, в составе которого имеется членов партии, кандидатов и комсомольцев — 21%, остальные по социальному положению распределяются так: рабочих — 31%, колхозников — 19%, служащих — 50%; вновь организованные детдома не имеют удовлетворительного штата ни качественно, ни количественно; на 60-90 детей одна воспитательница (Кривое Озеро), нет в штате медсестер (Врадиевка, Саврань и др.)

По образовательному цензу 6% с высшим образованием, 77% — со средним, 17% — с низшим, но образовательный уровень штата значительно ниже в детдомах вновь организованных, там преобладают работники с начальным образованием.

Руководителями административно-хозяйственной и педагогической части, главным образом, являются члены партии, кандидаты и комсомольцы, в особенности в детдомах сельских районов: Богдановский детдом (Знаменский район) — из 8 работников членов и кандидатов партии — 2, комсомольцев — 4, беспартийных — 2; Бориславский детдом — членов партии — 2, беспартийных — 2; Каховский детдом — членов ЛКСМУ — 3, беспартийных — 1. Няни и техперсонал — работницы, беднячки и колхозницы.

Большинство педперсонала добросовестно выполняет свои обязанности, но очень низкая педквалификация воспитателей ряда детдомов (Голованевск, Добровеличковка, Ново-Миргород, Саврань и др.) является серьезнейшим препятствием для хорошо организованной воспитательской работы. Даже там, где воспитателями являются учителя (Гайворон Грушковского района, Первомайск), они еще не овладели методикой воспитания в детдоме.

По Одессе, Николаеву, Зиновьевску, Херсону и другим детдомам старой сети с 7 часов утра и до 9 часов вечера дети находятся под наблюдением педагогического, врачебного персонала, а в остальное время организовано ночное дежурство нянь. Сеть вновь организованных детдомов не имеет в большинстве ночных дежурных.

Дети в зависимости от состояния здоровья и возраста участвуют в проведении сельхозкампании: полка огородов, борьба с бурьянами, уход за садом, животными, учет и участие в ремонте сельхозинвентаря.

Богдановский детдом имеет 8 лошадей, 8 коров, гулевого скота — 7, свиней — 25, разной птицы — 65, ульев — 65, сельхозинвентарь; огорода — 2 га. Николаевский детский городок. им. Петровского имеет 8 га сада, 7 га огорода, 4 — полевого огорода, 180 га полевых культур, соответствующий инвентарь, скот, птицу.

Новые детдома (Каховский, В.Александровский, Цюрупинский и др.) имеют только усадьбы с небольшими огородами. Некоторые детдома (Бериславский, Савранский, Криво-Озерский и некоторые другие) имеют совершенно непригодные усадьбы, дети не имеют даже соответствующих площадок для игр; бродят по грязному двору. Педагогическая работа в новых, а отчасти и старых детдомах (Первомайск) еще очень слабо налажена, отсутствует плановая систематическая организация детской жизни. Не проводятся экскурсии, нет разработанных с определенной целеустановкой бесед, игр. Все носит случайный характер. Часто воспитательница не знает, что она будет делать с детьми на другой день. В ряде домов (Врадиевка, Саврань, Голованевск) между едой дети почти предоставлены сами себе. Санитарное состояние детдомов старой сети удовлетворительное. Особенно большую борьбу за чистоту провел с помощью Наробраза Первомайский Детгородок.

Вновь организованные дома находятся в неудовлетворительных условиях, нет достаточного количества кроватей, постельного и нательного белья — дети спят по двое, а иногда по трое на одной кровати, без наволочек. Есть случаи отсутствия в детдоме мыла (Гайворон Грушковского района). Врачебное наблюдение недостаточно:

1. Ряд вновь организованных домов не имеют специально приспособленного помещения и оборудования для санитарной обработки вновь прибывших детей.

2. Изоляторы недостаточные по размерам и по оборудованию, не имеют во вновь организованных домах отдельного штата, так что дети с различными заболеваниями находятся вместе, а через обслуживающий персонал зараза может переноситься в общие отделения.

3. Райздавотделы мало внимания уделяют детдомам. Прикрепление врача носит часто чисто формальный характер и совершенно не обеспечивает современной медпомощи и консультации воспитателей по всем вопросам ухода за детьми.

На работе детдома с вновь принятыми детьми, требующими усиленного диетического питания и одежды, вредно отражается задержка на местах сумм, ассигнованных ОблВНО. Вследствие этого несвоевременно выкупают наряды на продукты, мануфактуру. Например, Ново-Миргородский район израсходовал на выплату жалования учителям суммы, предназначенные на борьбу с детской беспризорностью. Телеграфно переведено 25 мая — 7000 р., которые 25 июня еще не были получены; Зиновьевск ассигнованные на май деньги распределял 15 июня; Знаменка — деньги, назначенные на июнь, распределяла 17 июня. Савранский детдом не в состоянии за наличный расчет приобрести на 2 руб. молока, т.к. РайФО отказывается выдавать деньги.

Использование средств и продуктов в детдомах в большинстве случаев предварительное, но наряду с этим необходимо отметить, что в ряде районов обнаружена или халатность, или злоупотребления:

1. Кривоозерский район, из квартиры инспектора СПОНа Мишуровского похищены 3 пуда муки и 2 пуда круп (продукты, предназначенные для детдома, были свезены им к себе на квартиру до открытия детдома). Из детского фонда он же выдавал хлеб рабочим, которые производили ремонт помещения, на что истрачено еще полтора пуда. Несмотря на то, что продукты, выданные районной базой Первомайска, находились в Кривом Озере, где собрано было 90 детей, в течение 6 дней с 14 по 20 июня (дни обследования) продукты по прямому назначению не использовались. (Гр.Мишуровский с работы снят и отдан под суд). Были случаи разбазаривания в Зиновьевском районе детдом №13, в Николаевском детдоме № 1 зав. детдомом с работы снят. Дела в обоих случаях расследуются.

Во вновь организованных домах отсутствует твердый рацион детей на основе имеющихся продуктов, что очень затрудняет контроль. Нет налаженного учета детей. Отсутствует в ряде домов и инвентаризация имущества (Саврань, Голованевск и др.)

Внимательное отношение к делу борьбы с беспризорностью надо отметить в Каховском, Ново-Украинском, Грушковском, Голованевском и Савранском районах, где при соответствующем руководстве райисполкомов беспризорные собраны в детдома, налаживается постепенно работа, проводится реэвакуация детей к родителям, за исключением Савранского детдома, в котором нужно провести переукомплектование.

В Березовском районе, благодаря особенно внимательному отношению и постоянному руководству секретаря райпарткома тов. Озерова и председателя райисполкома тов. Кириченко, до получения ассигнований от ОблВНО были мобилизованы местные ресурсы, привлечены к участию местные организации. Однако Березовский районный Здравотдел до сих пор еще не прикрепил к детдому врача. Наряду с этим Знаменский райисполком и Наробраз не принимают участия в работе по борьбе с беспризорностью, не помогают детдому, и если работа Знаменского детдома вполне удовлетворительна, то исключительно благодаря коллективу и зав. детдомом тов. Гринцю. А в Зиновьевске организовано работу, привлечено общественность, но положение остается еще тяжелым. Одесский горсовет и Наробраз не организовали систематического подбора безнадзорных, не наладили подвоз их к приемникам, работу по борьбе с беспризорностью переложили на ОблВНО.

Николаев развернул работу: детгородок для правонарушителей находится в удовлетворительном состоянии; открыт ряд приемников, организован подбор и реэвакуация безнадзорных. В Херсоне старая сеть детдомов в удовлетворительном состоянии, в то же время приемник не оборудован, в очень плохом санитарном состоянии, Наробраз точно не определил работника, ответственного за детдома.

Зав. Облнаробразом Внуков
Инспектор СПОНа Гинзбург

ДАОО, Ф. Р-2000, оп. 2, спр. 32, арк. 156-158.

№ 73
Спецсводка начальника робоче-крестьянской милиции председателю Одесского облисполкома о деятельности органов милиции по борьбе со спекуляцией зернохлебом
6 — 10 марта 1934 г.

За отчетный период мероприятиями РК милиции Одесской области проведена следующая работа по борьбе со спекуляцией зернохлебом:

I. Случаи незаконной заготовки зернохлеба общественно-хозяйственными организациями

По области за отчетный период выявлено 4 случая незаконной закупки хлеба на колхозных базарах в колхозах, а именно:

РАЗДЕЛЬНЯНСКИЙ РАЙОН. Раймилицией установлена незаконная закупка хлеба по артели «Сельконфетчик» в м.Яновка. Означенная артель закупила на Яновском рынке 410 кг муки, каковую переработала в кондизделия и хлебосайки, сбывая таковой по 1 руб. 20 коп. за фунт. Кроме того, артель занималась скупкой крупных партий печеного хлеба у крестьян на базаре, а также у лиц, занимавшихся тайной выпечкой хлеба. По делу привлекаются к уголовной ответственности: председатель артели Либович Хаим Гершкович, кустарь-булочник, и гражданка местечка Яновки Рехтер Сурра Берковна, жена кустаря, занимавшаяся тайной выпечкой хлеба в течение 5 месяцев. У последней произведенным обыском обнаружено 55 хлебов-саек, 24 кг пшеничной, 16 кг кукурузной муки. Дознание в стадии производства.

ЛЮБАШЕВСКИЙ РАЙОН. Раймилицией были получены сведения о том, что работники столовой ст. Пригородная систематически наезжают в Любашевку и производят незаконную закупку хлеба. В результате предпринятых мер, установлена незаконная закупка хлеба со стороны зав. столовой ст. Пригородная — Неизвестного Николая Самсоновича, 26 лет; рабочего, который закупил на базаре 15 пуд. муки для нужд столовой. Неизвестный М.С. привлекается к ответственности. Раймилицией установлена незаконная закупка хлеба почтовой филией ст. Пригородная.

Зав. железнодорожной почтовой филией ст.Пригородная Тиховой Федор Васильевич, 37 лет, служащий, прибыл в Любашевку, закупил на колхозном базаре 24 пуда овса для корма лошадей. При вывозке зерна на станцию был задержан. Зерно изъято и сдано Заготзерно. Тиховой Ф.В. привлекается к ответственности за незаконную заготовку хлеба.

г.ОДЕССА. Оперодом Одесской облмилиции установлена незаконная заготовка хлеба по Одесскому химкустпрому. Председатель артели химкустпрома Клейман Борис Моисеевич заключил договор с колхозом «Удленбриг» Одесского района на покупку 240 пудов муки. После перевода через Госбанк стоимости муки в сумме 9760 рублей мука была доставлена артели и израсходована на снабжение рабочих пайками. Дознание по данному делу производится оперотделом Одесской облмилиции.

II. Случаи спекуляции зерном

За отчетный период по области выявлено спекулянтов — перекупщиков хлеба 67 человек. Из дел, заведенных за отчетный период по области, характерными являются:

РАЗДЕЛЬНЯНСКИЙ РАЙОН. Раймилицией были получены сведения о том, что гражданин Шулевич И.М., кустарь-шапочник, проживает в колонии Фриленц того же сельсовета Октябрьского района, систематически наезжает в село Ново-Николаевку Раздельнянского района, где закупает крупные партии хлеба в обмен на шапки собственного изделия. Принятыми мерами Шулевич задержан в с.Ново-Николаевка во время покупки у колхозников 10 пудов кукурузы. Расследованием установлено, что Шулевич за последнее время таким путем заготовил свыше 100 пудов пшеничной муки. Дознание производится.

ЗЕЛЬЦСКИЙ РАЙОН. Раймилицией на Страссбургском базаре был задержан гражданин Курдуз Андрей Зиновьевич, 50 лет, единоличник, проживает в с.Слободзея того же района, который закупил 5 мешков кукурузной муки весом 430 кг и 3 мешка картофеля в количестве 237 кг. При допросе Курдуз А.З. сознался в том, что муку и картофель он закупил для доставки в Одессу и перепродажи. Дознание в стадии окончания. Раймилицией задержан гражданин Швейцер Михаил Лаврентьевич, 45 лет, по соцположению единоличник, проживает в с.Стассбург Зельцского района, который закупил на базаре 881 кг кукурузы для вывоза в г.Одессу и перепродажи. Зернохлеб изъят и сдан в «Заготзерно». Дознание направлено в суд.

ЗИНОВЬЕВСКИЙ РАЙОН. Гормилицией были получены сведения о том, что гражданка Ненадович Александра Сергеевна, проживающая по Карабинерной улице № 78 систематически занимается перепродажей зернохлеба, покупаемого ею у лиц, занимающихся хищением такового. Произведенным обыском у Ненадович А.С. было обнаружено 57 кг ячменя и 30 кг проса. Ненадович привлекается к уголовной ответственности. Дело передано по подсудности.

АРБУЗИНСКИЙ РАЙОН. Раймилицией были получены сведения о том, что жители села Арбузинка Ярошенко Владимир Маркович и Ярошенко Григорий Маркович, будучи связаны между собою, систематически занимаются спекуляцией зернохлебом. Произведенным у них обыском было обнаружено 22 пуда муки. Расследованием установлено, что Ярошенко В.М. и Г.М., по соцположению середняки, за последние 2 года хлебопашеством не занимаются, не имеют определенных занятий, систематически ездили в Братский район, где закупали крупные партии хлеба (40 — 50 пудов), зерно перемалывали на мельнице № 2 и сбывали по спекулятивным ценам на базаре в Арбузинке. В последнем случае, будучи в с.Семеновка Арбузинского района, Ярошенко закупили у колхозников 30 пудов хлеба. В спекуляции хлебом задержанные сознались. Дознание направлено в суд.

АЛЕКСАНДРОВСКИЙ РАЙОН. Раймилицией гражданин села Полтавка Зеленовского сельсовета Криворожского района Танцев Александр Иванович, середняк-единоличник, каковой в с.Б-Александровка на базаре закупил для вывоза и перепродажи 43 пуда пшеницы. Танцев задержан. Зерно изъято и сдано в «Заготзерно». Дознание закончено и направлено следователю в порядке ст.102 УПК.

ЛЮБАШЕВСКИЙ РАЙОН. На базаре в с.Любашевка раймилицией задержано 4 человека, прибывших из с.Горошенки Володарского района Киевской области для закупки хлеба. При задержании у указанных лиц изъято 5 ящиков, приготовленных для отправки, в которых оказалось 335 кг ячменя и 55 кг пшеницы. Задержанными оказались: Кузменко Семен Константинович, 42 лет, единоличник, Могилянский Карп Иванович, 32 лет, Могилянская Александра Васильевна, 42 лет, и Яблонский Игнат Адамович, 54 лет, единоличники. Зерно изъято и сдано в «Заготзерно». Дознание ведется.

Город ОДЕССА. Оперработниками облмилиции путем наблюдения установлена закупка 67 кг пшеницы спекулянтом-перекупщиком гр. Ефимовым Михаилом, проживающим в с.Чубаевка. Закупив указанный зернохлеб, Ефимов доставил таковой на Манежную улицу, № 10, на квартиру смотрителя дома Попова. Произведенным обыском зерно изъято и сдано в «Заготзерно». На Ефимова заведено уголовное дело, которое находится в производстве 4-го отделения милиции. Оперативниками облмилиции на Новом базаре задержаны граждане Снятков Сергей Александрович и Аверич Илья Кузьмич, оба жители села Новоселки Западной области, которые закупили для вывоза 12 пудов пшеницы. Зерно изъято и сдано в «Заготзерно». Снятков и Аверич привлекаются к ответственности.

Опородом облмилиции были получены сведения о том, что на квартире смотрительницы дома №74 по ул. Привозной Сидоренко Наталии Андреевны собираются спекулянты-перекупщики, каковые хранят там зернохлеб, производя там же перепродажу.

Произведенным у Сидоренко обыском было обнаружено 2 мешка семечек весом 84 кг. При допросе Сидоренко заявила, что эти семечки оставил неизвестный ей гражданин, якобы на хранение. Семечки изъяты и сданы в «Заготзерно». Сидоренко привлекается к уголовной ответственности.

ВСЕГО за отчетный период заведено уголовных дел за спекуляцию хлебом — 54.
Всего изъято культур и сдано в «Загонзерно» — 53 центнеров 80 кг, из них:

Пшеницы ..... 12 центнеров 43 кг
Ячменя ..... 4 центнера 88 кг
Кукурузы ..... 11 центнеров 80 кг
Муки ..... 17 центнеров 72 кг
Маслокультур ..... 1 центнер 44 кг
Пшена ..... 20 кг
Овса ..... 4 центнера
Крупы .....
Отрубей ..... 1 центнер 7 кг

За антисанитарное состояние и нарушение распорядка на колхозных базарах привлечено к ответственности — 27 человек. Всего с начала кампании по обслуживанию свободной продажи по районам области выявлено спекулянтов-перекупщиков — 509 человек. Всего заведено уголовных дел за спекуляцию хлебом — 416. Изъято культур и сдано в «Заготзерно» — 702 центнеров 56 кг. Всего привлечено в административном порядке за спекуляцию хлебом 431 чел.

Начальник Р.К. милиции Одесской области (Петерс)

ДАОО, Ф. Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 292-295.

№ 74
Спецсводка начальника робоче-крестьянской милиции председателю Одесского облисполкома о проведении работы по борьбе со спекуляцией зернохлебом

С 16 по 20 марта 1934 г. мероприятиями РК милиции Одесской области проведена следующая работа по борьбе со спекуляцией хлебом:

I. Случаи незаконной заготовки зернохлеба общественно-хозяйственными организациями

По области за отчетный период выявлено 6 случаев незаконной закупки хлеба на колхозных базарах и в колхозах, а именно:

АЛЕКСАНДРОВСКИЙ РАЙОН. Раймилицией установлена незаконная закупка хлеба по Херсонторгу. Расследованием было установлено, что зав. Херсонторгом в с. Б-Александровка Яновский Исаак Григорьевич, 44 лет, служащий, беспартийный, закупил у колхозников 538 кг пшеницы для снабжения служащих. Зернохлеб изъят и сдан в «Заготзерно». На Яновского И.Г. заведено уголовное дело, которое находится в стадии окончания. Раймилицией получены сведения о том, что артель сапожников по Б-Александровке, занимается незаконной заготовкой хлеба по колхозам. Расследованием было установлено, что предартели Бай Моисей Павлович, служащий, закупил по колхозам 320 кг пшеницы по 5 руб. за пуд. Бай М.П. привлекается к уголовной ответственности. Дело направлено в суд.

НОВО-БУГСКИЙ РАЙОН. Раймилицией установлена незаконная заготовка хлеба по артели «Инвалидов извозчиков». Расследованием было установлено, что уполномоченный данной артели Бродский Семен Игнатьевич, 30 лет, служащий, беспартийный, житель Нового Буга, скупал у колхозников крупные партии пшеницы по 8 руб. за пуд, зерно перемалывал на муку и раздавал членам артели по спекулятивным ценам. За короткий период времени (февраль м-ц) Бродский закупил свыше 100 пудов пшеницы. На Бродского С.И. заведено уголовное дело, которое находится в стадии окончания.

Город ОДЕССА. Оперативным отделом облмилиции установлена систематическая незаконная заготовка хлеба по 4-й Гостипографии ДВОУ. Расследованием было установлено, что за январь — март месяцы с.г. агентом снабжения 4-й Гостипографии Фуксом Соломоном Григорьевичем, рабочим, членом КПбУ, было закуплено на колхозных базарах города 1588 кг ячменя для корма лошадей. Указанные закупки зернохлеба санкционировал директор типографии Лурье Михаил Элевич, 52 лет, член КПбУ. По делу ведется дознание Опородом облмилиции. Оперработниками облмилиции 19 марта с.г. задержан завхоз пригородного хозяйства Коммунбанка Дудкевич Евгений Михайлович, 56 лет, рабочий, проживает по Лагерной ул., № 47, каковой на Новом базаре закупил у колхозников 311 кг ячменя и 61 кг овса. Расследованием было установлено, что означенный Дудкевич того же числа произвел незаконную закупку зернохлеба в количестве: ячменя 155 кг, овса 80 кг. Зернохлеб изъят и сдан в «Заготзерно». На Дудкевича Е.М. заведено уголовное дело, которое находится в производстве 4-го отделения милиции. Задержан гражданин Ладейщиков Архип Измайлович, 37 лет, проживает на Куяльнике (поля орошения, № 10), работает завхозом полей орошения, каковой закупил на Ярмарочной площади у площадочников 251 кг ячменя для своей органи-

зации. На Ладейщикова А.И. заведено уголовное дело. Зерно изъято и сдано в «Заготзерно». Площадочники, продавшие зернохлеб, не установлены. Дознание — в 5-м отделении милиции.

II. Случай спекуляции зерном

За отчетный период по области выявлено спекулянтов-перекупщиков зернохлебом — 60 человек. Из дел, заведенных за отчетный период по области, характерными являются:

ЯСИНОВСКИЙ РАЙОН. Раймилицией были получены сведения о том, что в с.Черново из Одессы приехал крупный спекулянт Голубец Платон Николаевич, 59 лет, который, остановившись на квартире у жителя того же села Петроченко Сергея Сергеевича, через последнего закупил крупные партии зерна, перемалывал на муку и увозил в Одессу для реализации. Проверкой сведения эти подтвердились, в связи с чем на квартире у Петроченко С.С. был произведен обыск, во время которого обнаружено 40 пудов пшеницы, 8 пудов кукурузы, а также задержан на квартире Петроченко Голубец П.Н., при личном обыске у коего обнаружено и изъято 994 руб. совзнаками. Дознанием было установлено, что Голубец Платон является кулаком, лишен избирательных прав, ранее проживал в с.Петроверовка Октябрьского района, где и был раскулачен в 1931 году. В 1933 году Октябрьским судом был осужден к 5 годам лишения свободы по ст. ст. 68 ч. 2 и 171 УК. Бежал с места высылки в 1933 году и с этого времени находился на нелегальном положении, занимаясь исключительно спекуляцией зернохлебом и скотом на всех базарах Одесской области. Петроченко С.С. и его жена Варвара всячески помогали Голубцу в покупке зернохлеба, а также закупленный зернохлеб хранили у себя на квартире до вывоза его в Одессу. Нарсудом, куда дело по окончании было направлено и заслушано в показательном порядке, Голубец Платон Николаевич осужден к 7 годам лишения свободы и конфискации имущества. Петроченко С.С. осужден также к 1 году принудработ.

ХЕРСОНСКИЙ РАЙОН. Гормилицией задержана гражданка Айнгард Блюма Рувиновна, 32 лет, без определенных занятий, проживает в г.Херсоне по Конторскому переулку, № 8, у которой обнаружено и изъято на базаре при продаже 143 кг муки и 36 кг пшена. Обыском у нее на квартире также было обнаружено и изъято 222 кг муки и 11 кг фасоли. Расследованием было установлено, что Айнгард Б.Р., будучи связана с отдельными колхозниками и единоличниками, систематически закупала крупные партии муки по селам Калининдорфского района и под видом колхозницы продавала на колхозных базарах в г.Херсоне. Дознание по делу производится. Зернохлеб изъят и сдан в «Заготзерно».

ОЧАКОВСКИЙ РАЙОН. Раймилицией были получены сведения о том, что гражданка Яковенко Надежда Ивановна, 28 лет, спекулянтка, нигде не работает, систематически занимается скупкой муки у колхозников, выпечкой хлеба у себя на квартире и перепродажей его на рынках. Обыском у нее на квартире было обнаружено и изъято 15 кг печеного хлеба. При допросе задержанная Яковенко Н.И. созналась в спекуляции хлебом. Дело закончено и направлено в суд.

АЛЕКСАНДРОВСКИЙ РАЙОН. Раймилицией задержаны спекулянты-перекупщики Степаненко Василий Иосифович, 27 лет, и Решетняк Николай Вакулович, 43 лет, жители села Уланово Глуховского района Черниговской области, при обыске у которых обнаружено и изъято 260 кг пшеницы, 89 кг муки и 18 кусков хозяйственного мыла. Расследованием было установлено, что указанные лица неоднократно приезжали в Б-Александровку, исключительно в целях покупки хлеба для перепродажи, а также производили обмен товаров ширпотреба на хлеб. При личном обыске у задержанных обнаружены фиктивные документы на привоз зерна по железной дороге в количестве 625 кг. Степаненко В.И. и Решетняк Н.В. задержаны. Дознание закончено и направлено в суд. Зернохлеб изъят и сдан в «Заготзерно».

НОВО-УКРАИНСКИЙ РАЙОН. Раймилицией задержаны Бубнов Захарий и Мироненко Егор — кулаки, систематически занимающиеся спекуляцией хлебом, мясом и другими сельхозродуктами. На базарах указанные лица выступают систематически и в основном скупают зерно и муку, а также производят на дому выпечку хлеба в целях спекуляции. Бубнов З. и Мироненко Е. задержаны. Дело закончено и направлено в суд.

Город ОДЕССА. 17 марта с.г. оперработниками облмилиции, в результате наблюдения на Привозном рынке, задержан гражданин Антоничев Филипп Филиппович, 33 лет, проживает по 1-му Жеваховскому переулку, № 4-б, без определенных занятий, у которого изъято 331 кг муки и 60 кг ячменя. Зернохлеб находился на подводе и был привезен им с Ярмарочной площади. Расследованием было установлено, что из указанного количества зерна Антоничеву Ф.Ф. принадлежит 116 кг муки, а остальной хлеб, по показаниям Антоничева, был закуплен для перепродажи неизвестными ему спекулянтами, которые при задержании скрылись. Зернохлеб изъят и сдан в «Заготзерно». Дознание производится 2-м отделением милиции.

20 марта с.г. оперработниками облмилиции на Привозном рынке задержаны Биченко Иван Григорьевич, 23 лет, без определенных занятий, проживает на Куяльнике, и Чернега Андрей

Кондратьевич, 27 лет, без определенных занятий, проходит по материалам Оперода как воррецидивист и хулиган, у которых изъято на подводе 9 пудов ржи, привезенной ими с Ярмарочной площади для продажи. При допросе указанные лица сознались в спекуляции зернохлебом. Зернохлеб изъят и сдан в «Заготзерно». Дознание находится во 2-м отделении милиции.

Задержан Бочинский Василий Федорович, беспартийный, 45 лет, проживает по Малиновскому пер., № 9а, каковой занимался скупкой печеного хлеба (пайкового), возил по селам области и перепродавал по спекулятивным ценам. При задержании Бочинского у него обнаружено 15 хлебов (пайкового). В систематической спекуляции хлебом Бочинский Василий сознался. Дознание ведется 3-м отделением милиции.

Всего за отчетный период заведено уголовных
дел за спекуляцию зернохлебом — 46.

Всего изъято и сдано в «Заготзерно» — 63 цнт.18 кг, из них:

Пшениця	29 цнт. 27 кг
Ячменя	8 цнт. 25 кг
Кукурузы	5 цнт. 84 кг
Муки	14 цнт. 24 кг
Маслокультур	1 цнт. 73 кг
Рожь	1 цнт. 80 кг
Печенный	хлеб 75 кг
Овес	51 кг
Пшено	36 кг

Осуждено судами за спекуляцию зернохлебом — 14 чел. (от 1 года до 7 лет лишения свободы). За антисанитарное состояние и нарушение распорядка на колхозных рынках привлечено к ответственности — 15 человек. Всего с начала кампании по обслуживанию свободной продажи по районам области выявлено спекулянтов-перекупщиков — 643 чел. Всего заведено уголовных дел за спекуляцию хлебом 521. Изъято культур и сдано в «Заготзерно» 846 цнт. 94 кг. Всего привлечено в административном порядке за спекуляцию хлебом — 614 чел.

Начальник РК милиции Одесской области (Петерс)

ДАОО, Ф. Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 362-366.

№ 75

Спецдонесение начальника робоче-крестьянской милиции председателю Одесского облисполкома о порче зернохлеба и злоупотреблениях властью в колхозе «Хвиля» Веселовского сельсовета Врадиевского района

1934 г.

4-го марта 1934 года Врадиевской раймилицией были получены сведения о том, что в колхозе «Хвиля» Веселовского сельсовета сгнило 100 пудов озимой пшеницы. При проверке установлено, что в последних числах января с.г. в колхозе «Хвиля» закончили молотьбу озимого урожая, причем на поле было оставлено 100 пудов озимой пшеницы, которая сгнила. Ответственным за молотьбу был бригадир Бондаренко Семен, середняк, судим в 1927 году по ст.104 УК и осужден на 4 месяца принудительных работ. Несмотря на заявления колхозников о наличии на поле сгнившей пшеницы, председатель колхоза Исайко Иван Иванович, кандидат КП(б)У, убеждал их в отсутствии на поле пшеницы.

По постановлению Райисполкома переселенцам, прибывшим из Горьковского края, было выдано от 3 до 5 центнеров зерна на семью, но Исайко не выдавал переселенцам хлеба, в результате чего 4 семейства выехали обратно в Горьковский край. В 1933 году Исайко исключил из колхоза колхозницу Ковальчук Софию за невыход на работу, в то время как последняя болела малярией, и не выдал за проработанные 50 дней, несмотря на предписание политотдела и президиума сельсовета.

Осенью 1933 года колхозница Латт София направляла свою корову в ветлечебницу в село Н-Павловку. По дороге корова упала, и Латт обратилась к председателю колхоза Исайко с просьбой дать лошадей для отправки больной коровы в ветлечебницу, но Исайко категорически отказался, в результате чего корова пролежала на степи свыше суток и сдохла.

При получении для переселенцев 24 кусков мыла Исайко выдал переселенцам 16 кусков, а остальное количество мыла поделил с парторгом Фурсом, последний самовольно оставил колхоз и выехал в Одессу, где находится в настоящее время. Материалы по делу направлены прокурору.

Начальник РК милиции Одесской области (Петерс)
Начальник Оперода (Барский)

ДАОО, Ф. Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 385-386.

№ 76
Докладная записка председателя Врадиевского райисполкома председателю Одесского облисполкома о недостаточном обеспечении переселенцев хлебом.
10 мая 1934 г.

Положение в некоторых колхозах с переселенцами скверно. По колхозам: «Правда», «Соцперебуд», «Шлях Ленина», «Крупская» и др. хлеба нет. Колхозы не имеют возможности оказать необходимую помощь. На этой почве есть случаи подачи заявлений о выходе из колхоза. К примеру, в артели «Ленина» Сыревского сельсовета подали заявление 2 семьи. Сегодня, 9 мая, нами приняты ряд мер к удовлетворению их хлебом. Однако это не создает уверенности среди переселенцев, что в будущем они будут обеспечены хлебом, так как ресурсы этих колхозов на выходе. Это не создает уверенности в завтрашнем дне. Мы приняли решение переобмолотить почти всю солому, с целью создания колхозного и районного фонда. Но пока что просим дать нам подкрепление (для тяжелых колхозов, в которых нет хлеба и нет соломы для переобмолота) на май месяц — хотя бы 200 центнеров хлеба. Что касается паров, так, к большому нашему стыду, не закончили. Оправдываться нечем, но все же положение еще ухудшилось: трактора стоят потому, что МТС не имеет средств для выкупа горючего. Телеграммы на имя ОблЗУ пока ничего не помогли. Прошу оказать помощь: отпустить хотя бы 150 тыс. кредита.

В связи с отсутствием дождя, готовились завтра приступить к поливке посевов. Это мероприятие руководство колхозов встречают одобрительно. Сегодня при объезде некоторые колхозы приступили к организации поливки, в первую очередь буряка. Завтра будем иметь первые результаты. К посеву озимых мы приступили, полагаем закончить 13 мая. Упор берем на кукурузу.

Я лично намерен поставить вопрос о немедленном прекращении расходов хлеба и фуража и этим самым обеспечить себя хлебом и фуражом к уборочной. Положение в районе с молотилками и режущими аппаратами к уборочной кампании остается по-прежнему угрожающим. Прошу не забыть нас, при первой возможности занарядить нам лобогрейки, молотилки и лес на ремонт косилок, лобогреек, гарб, повозок, безтарок (ведь в нашем районе не только леса, но и щепок нет), ресурсы наши исчерпаны.

Прошу еще Вашего вмешательства и помочь нам получить хотя бы 1,5 тонн нефти для заливки болот, ибо малярия дает нам основательно чувствовать. Облздрав на наши требования пока реального ответа не дал, а мы стоим перед угрозой, что примерно к началу уборки в решающих селах: Кумарово, Сырово, Н-Павловка будет больных малярией верных 50% населения. К этому добавляют, что хинин Облздрав нам также присылает в плачевных дозах. У нас в районе есть колхозы, в которих нет крупного и мелкого рогатого скота и даже птиц. По примеру прошлого года просим дать нам кредит и завезти с других районов области хотя бы 200 телок. Будучи в Одессе Вы сказали, что для нашего района отпускается на посев и пересев 300 цнт. кукурузы, однако до сих пор мы получили только 80 цнт. Прошу сообщить, когда мы сможем получить остальных 220 цнт., так как это нам задерживает пересев озимых. Ставя Вас обо всем этом в известность, прошу Вашего распоряжения.

Председатель райисполкома Огоровой

ДАОО, Ф. Р-2000, оп. 1, спр. 64, арк. 40-41.

№ 77
Правительственная секретная телеграмма зампредседателя СНК СССР Куйбышева Одесскому Обкому КП(б)У и Одесскому облисполкому о принятии Постановления ЦК и СНК от 1 июня 1934 г. «О мерах борьбы с крушениями и хулиганством на железных дорогах»
5 июня 1934г.

Сообщается Постановление ЦК и СНК от 1 июня 1934 года не для печати «О мерах борьбы с крушениями и хулиганством на железных дорогах» в связи с участившимися случаями крушений поездов, вызванных диверсионными актами и хулиганством на железных дорогах, принявшим широкие размеры, СНК и ЦК постановляют: Первое — обязать по ОГПУ на основе имеющегося агентурного материала в течение декадного срока изъять по всей территории железных дорог в полосе отчуждения профессиональных хулиганов, уголовных и беспризорных. Второе — предоставить ОГПУ право заключать в концентрационные лагеря от шести месяцев до трех лет злостных хулиганов, нарушающих порядок железнодорожного движения, портящих железнодорожное имущество и терроризирующих железнодорожный персонал и пассажиров, а беспризорников, хули-

ганящих на железных дорогах, заключать в спецлагеря. Третье — обязать железнодорожную охрану НКНС усилить борьбу с хулиганствующим элементом, беспризорными, упорядочить посадку в поезда и не допускать проезда на буферах, подножках и крышах вагонов. Четвертое — обязать органы ОГПУ арестовывать и заключать в концентрационный лагерь сроком на шесть месяцев всех проезжающих в товарных поездах без специального разрешения начальника станции. Пятое — обязать политотделы дорог и отделений, парторгов станций депо, дистанции, местную печать провести широкую разъяснительную работу среди железнодорожников о борьбе с хулиганствующим элементом. Шестое — обязать НКПС и ЕПС, органы на местах в месячный срок выселить из путевых казарм, будок и железнодорожных домов, находящихся в полосе отчуждения, лиц, не работающих на железных дорогах. Седьмое — установить ответственных лиц за прописку и проживание без прописки в железнодорожных домах, путевых казармах и будках. Обязать органы ТООГПУ организовать строжайший надзор за соблюдением правил прописки в полосе отчуждения, привлекая к ответственности виновных в нарушении этих правил. Восьмое — для предупреждения проникновения на железнодорожный транспорт и в особенности на должности, связанные с безопасностью движения, контрреволюционных элементов запретить НКПС и начальникам дорог прием беспаспортных или не имеющих справок с последнего места службы, а также лиц, уволенных с транспорта и из других предприятий за дезорганизацию производства, пьянство, прогулы и осужденных за крушения. Предложить НКПСУ и его местным органам принимать на работу, связанную с движением поездов, лишь после проверки принимаемого в местных органах ТООГПУ. Девятое — обязать НКПС в двухмесячный срок снять с работы на Уссурийской, Забайкальской, Восточно-Сибирской, Томской, Омской, Пермской, Южно-Уральской, Западной, Юго-Западной, Екатерининской, Донецкой и Южной дорогах лиц, находящихся на должностях, связанных с безопасностью движения, на основании материалов ТООГГУ подозреваемых как элементы, способные на диверсии. Десятое — обязать НКПС принять меры к улучшению, хранению путевого инструмента и материалов для путевых работ, исключающие возможности хищений и использования для диверсии. Одиннадцатое — предоставить начальникам дорог право премировать в размере от одной тысячи рублей до пяти тысяч рублей всех лиц, предупреждающих крушения, способствующих поимке злоумышленников и помогающих органам ГПУ в деле раскрытия диверсионных организаций. Двенадцатое — предложить НКПСУ в пятидневный срок внести в СТО свои предложения по:

А) увеличению штата путевых обходчиков по железным дорогам с тем, чтобы обеспечить обход железнодорожных пунктов как в дневное, так и в ночное время, гарантирующий безопасное следование поездов;

Б) увеличению зарплаты путевых обходчиков до уровня штатных ремонтных рабочих;

В) включению путевых сторожей в первый список снабжения с 1 июля;

Тринадцатое — предложить НКПСУ в 1934 году закончить оборудование всех паровозов прожекторным электрическим освещением.

НК 582 зам. председателя СНК СССР Куйбышев
Секретарь ЦК ВКП Сталин

ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 63, арк. 271-272 об.

Экз. №

Сов. Секретно.

НГ/ПК.
У.С.С.Р.
ОБЛИСПОЛКОМ.
13.IV.34 г.
№ [illegible]

ВСЕМ ГОРСОВЕТАМ и РАЙИСПОЛКОМАМ ОД. ОБЛАСТИ.

Копия: - РАЙПАРКОМАМ, ИНСПЕКТОРАМ УНГО.-

УНХУ Украины в конце Марта этого года произвело обследование состояния работы ЗАГС"а в ряде сельсоветов всех областей Украины. Это обследование дало ряд фактов, свидетельствующих о преступно-безобразной постановке учета рождаемости и смертности в сельсоветах.

В ряде сельсоветов эта работа находится фактически в руках классово-враждебных элементов - кулаков, петлюровцев, административно высланных и т.д.

Так, обследованием установлено, что в Одесской области в с. Ясиново I - Любашевского района ведение книг ЗАГС"а было поручено некоему ЖЕРУЛЮ, дважды судившемуся и работавшему в сельсовете в порядке отбывания принудительных работ. После того, как этот вор-рецидивист сбежал с деньгами сельсовета, ведение книг ЗАГС"а было поручено сыну кулака Веське. Нет сомнения, что в значительной части сельсоветов области дело учета населения находится в чуждых руках, классово-враждебных, прямо заинтересованных в запутывании учета населения, в искажении истинного положения вещей, в жульническом преувеличивании смертности и преуменьшении рождаемости.

Как результат работы чуждых элементов, обследованием установлено, что на одних и тех-же умерших лиц выписывалось по две, три карточки, одни и те же лица регистрировались дважды на территории двух сельсоветов, или учет населения умышленно вовсе не производился. Даже в лучших по постановке дела сельсоветах акцовые книги ведутся небрежно, нет подписей заявителей и смерти, подписей должностных лиц, нумерация перепутана, есть пропуски в книгах, что создает почву для всяких злоупотреблений и вредительских махинаций.

Хранение книг в сельсоветах такое, что к ним имеет доступ всякий. В некоторых сельсоветах оказалось, что книги просто похищены, возможно для контр-революционных целей.

Такое положение дальше не может быть терпимо и потому Облисполком П Р Е Д Л А Г А Е Т:

I. Немедленно организовать проверку сельских ЗАГС"ов, поставив задачу такого обследования - очистку аппарата ЗАГС"а от классово-враждебных элементов, упорядочение делопроизводства ЗАГС"а и хранения книг, как текущей регистрации, так и архив. Для проведения проверки выделить Инспектора УНГО и 2-х работников, особо доверенных, из состава районного актива.

2. Для обеспечения сплошного и постоянного контроля над ведением книг и предотвращения случаев повторных регистраций вменить в обязанность председателям сельсоветов не позже каждого 2-го числа посылать вторые экземпляры записей в Инспектуры НХУ. Остающиеся в сельсоветах записи актов и пересылаемые в УНХУ вторые экземпляры должны иметь подписи заявителей и скреплены печатью сельсовета и подписями председателя и

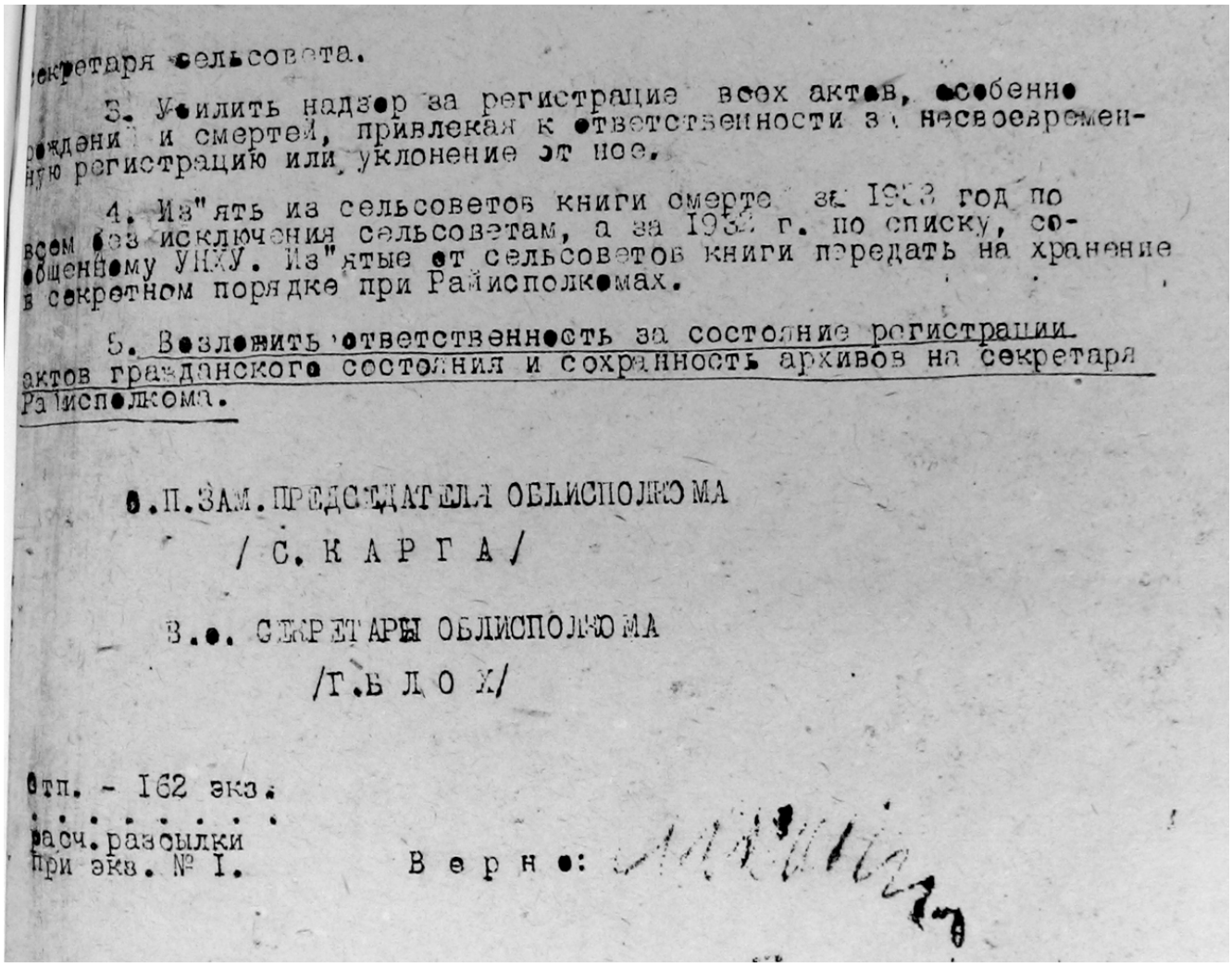

екретаря сельсовета.

3. Усилить надзор за регистрацие всех актов, особенно рождени и смертей, привлекая к ответственности з несвоевремен-ную регистрацию или уклонение от нее.

4. Изъять из сельсоветов книги смерте за 193[illegible] год по всем без исключения сельсоветам, а за 193[illegible] г. по списку, сообщенному УНКУ. Изъятые от сельсоветов книги передать на хранение в секретном порядке при Райисполкомах.

5. Возложить ответственность за состояние регистрации актов гражданского состояния и сохранность архивов на секретаря Райисполкома.

О.П.ЗАМ.ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ОБЛИСПОЛКОМА
/ С. К А Р Г А /

В.О. СЕКРЕТАРЯ ОБЛИСПОЛКОМА
/Г.Б Л О Х/

Отп. - 162 экз.
. . . . . .
расч.разсылки
при экз. № I.

В е р н о:

№78. *1934 р. , 15 квітня. Таємна директива Одеського облвиконкому міськкомам та райвиконкомам області про перевірку органів ЗАГС та вилучення метричних книг за 1932 — 1933 роки і переведення їх на зберігання у секретні частини райвиконкомів / ДАОО, ф. Р-2009 (Виконком Спартаківського райвиконкому), оп. 1, спр. 4, арк.. 72-73.*

„СОЮЗОРГУЧЕТ" К. Ф.
СТАТ формат А4—210 х 297.

ІНСТРУКЦІЯ

про порядок заповнення книг запису актів про смерть.

1. Книги запису актів громадського стану є державні документи. Вести їх треба дуже уважно й акуратно, а сам записи писати чітко, чисто й точно (скорочувати слова не дозволяється). Самі книжки належить зберігати весь час справно та у безпечному місці.

2. За неточні та неакуратні записи в книгах, за підскрібання в них, за виривання листків, за записування явно неправдивих відомостей та за неподання статистичних відомостей або справляння оплат не за законом винних у тому притягатиметься до відповідальности за установленим порядком.

3. Книги запису актів громадянського стану треба вести в одному примірнику. Кожний акт запису заповняється в двох примірниках. Записувати в книги треба атраментом. Заповнивши першу сторінку акта, заповнюють його зворотну сторінку.

4. Перший примірник запису залишається в книзі й зберігається в місцевій установі ЗАГС'у. Копію з нього щомісяця, не пізніше як 5 числа, надсилати до місцевої установи державної статистики.

5. Щороку записувати в книзі починають з першого нумера й записують далі за порядком (1, 2, 3, 4 і т. д.), не переривaючи нумерації аж до кінця року. Рік календарний—з 1-го січня до 31-го грудня включно.

6. Якщо книгу заповнять раніше від кінця року, то треба брати нову чисту книгу, продовжуючи далі стару нумерацію закінчених книжок, аж доки не скінчиться рік.

7. Якщо на кінець року в книзі лишаються чисті листи, то записувати продовжують і наступного року в цій самій книзі, пропускаючи один лист, де зазначають рік, в якому записують.

8. Контролюють правильне записування відомостей в книгах ЗАГС'у за постановою ЦВК та РНК УСРР з 21 січня 1924 року представники державної статистики.

9. До книги запису актів про смерть треба записувати також знайдення мертвого тіла та випадки судового оголошення людини за померлу.

Увага 1. Оголошеними від суду за померлих можна вважати тільки тих, що про їх смерть свідчить документово спеціяльна судова постанова, а не хтось з рідні або знайомих померлого.

10. Записувати акт про смерть до книги треба так: спочатку зазначається: а) назва ради, району, б) число, повністю назва місяця та рік записування акта до книги, в) порядковий нумер записування.

У пункті 1 писати прізвище, ім'я та по-батькові особи, що померла.

У пункті 2 треба писати про місце проживання померлого перед смертю, а не про випадок його перебування в шпиталі, лікарні тощо.

У пункті 3 треба зазначити точно рік, місяць і день смерти, а не день записування.

У пункті 4 підкреслити хто вмер: чоловік чи жінка.

У пункті 5 писати вік померлого. Вік померлого треба показувати числом повних прожитих років, тобто коли померлому було $7^1/_2$ років від народження, то треба писати „7 років", а не „8". Дітей, що не дожили одного року, сюди не записувати, а записувати тільки в п. 6.

У пункті 6 записувати тільки тоді, коли померла дитина не дожила одного року. Для таких дітей треба записати точно рік, місяць і число, коли вони народилися, підкреслити слово „перша" або „друга" чи записати якою саме (коли більше) у матері була ця дитина (по черзі) далі в п. „в" зазначити, чи живуть батьки вкупі, чи ні, а як ні, то чи розійшлися, або батько помер, покинув родину, чи з інших причин його немає в сім'ї, коли померла дитина і нарешті записати в п. „г" вік (у повних роках) матері.

У пункті 7 треба зазначити громадянство особи, що померла.

У пункті 8 треба писати „українець", „росіянин", „єврей" та інш. Не можна плутати національности з вірою й писати, напр., „православний" або „католик".

У пункті 9 треба підкреслити родинний стан померлого, „парубок", „дівка", „одружений", „одружена", „удівець", „удова", „розлучений" або „розлучена".

У пункті 10 треба писати, коли померлий здобував прожиток сам, то слово „сам", а коли був на будь-чийому утриманні, слова „ні", „був на утриманні", а потім зазначити, хто саме утримував: „батько", „син", „мати" та інш.

Вважати, що всі діти, старі й ті робітного віку люди, що цілком утримуються коштами родичів, не допомагаючи їм в їхньому господарстві або підприємстві, здобувають прожиток не самі. Коли померлий був на будь-чийому утриманні, то в п. 11—13 відповідати про зайняття та становище в ньому не того, хто помер, а того, хто його утримував.

У пункті 11 треба записати докладно про те, як здобував свій прожиток той, хто помер, або той, хто утримував померлого. Не можна відповідати тут широкими назвами, а треба писати якнайдокладніше. Не можна, наприклад, писати „кустар", а треба писати „ганчар", „коваль", „швець" та інш. Не можна писати „робітник", а треба відповідати „забійник", „токар на металі" та інш. Не можна писати „служба", а треба зазначити „учитель", „бухгальтер", „секретар" або інш.

В пункті 12 треба записати становище в зайнятті померлого або того, хто утримував померлого: робітник, службовець, кустар—чл. артілі, торговець, хазяїн, помічний у зайнятті член родини, особа вільної професії, домовласник тощо. Для кустарів і торговців обов'язково зазначити, чи член артілі, чи ні, а для сільських господарів, одноосібник, чи член колгоспу та якого саме: комуни, с.-г. артілі, або СОЗ'у.

У пункті 13 для робітників, членів артілі чи комуни та службовців записати назву підприємства, де працював чи служив померлий або той, хто його утримував, але так, щоб видно було, що саме воно виробляє, або чим торгує: „Антрацитова копальня № 47", „Кравецька артіль „Свой Труд". с.-госп. артіль „Червоний Промінь", „Їдальня Робкоопу". Для службовців установ зазначити назву її, наприклад: „12-а дільн. Нарсуду", Трудшкола ім. Франка" та інш. Якщо померлий (або той, хто його утримував) працював у себе вдома чи в своєму власному підприємстві, або ж у родичів, то писати „у себе" або „у батька" тощо.

У пункті 14 треба записати, де саме стався випадок смерти: вдома, в лікарні, дитячому будинку тощо, а як вдома, то лікував померлого лікар, чи ні. Цей пункт заповнювати для всіх випадків смерти, незалежно від того, чи запроваджено в даному селищі обов'язкове реєстрування причин смерти чи ні.

У пункті 16 записати так, як показано в лікарському свідоцтві про смерть. Якщо такого свідоцтва в сільраді

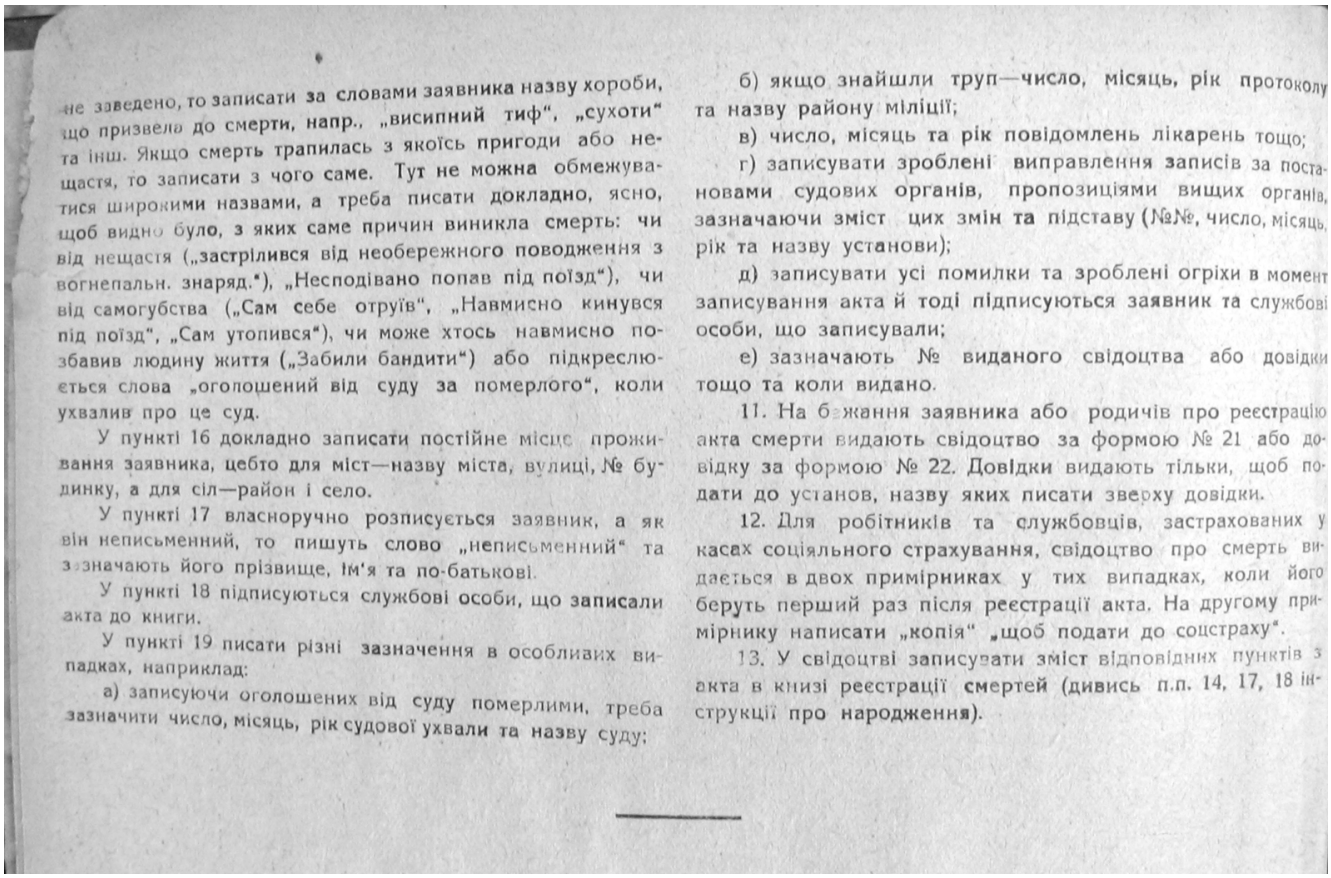

не заведено, то записати за словами заявника назву хороби, що призвела до смерти, напр., „висипний тиф", „сухоти" та інш. Якщо смерть трапилась з якоїсь пригоди або нещастя, то записати з чого саме. Тут не можна обмежуватися широкими назвами, а треба писати докладно, ясно, щоб видно було, з яких саме причин виникла смерть: чи від нещастя („застрілився від необережного поводження з вогнепальн. знаряд."), „Несподівано попав під поїзд"), чи від самогубства („Сам себе отруїв", „Навмисно кинувся під поїзд", „Сам утопився"), чи може хтось навмисно позбавив людину життя („Забили бандити") або підкреслюється слова „оголошений від суду за померлого", коли ухвалив про це суд.

У пункті 16 докладно записати постійне місце проживання заявника, цебто для міст—назву міста, вулиці, № будинку, а для сіл—район і село.

У пункті 17 власноручно розписується заявник, а як він неписьменний, то пишуть слово „неписьменний" та зазначають його прізвище, ім'я та по-батькові.

У пункті 18 підписуються службові особи, що записали акта до книги.

У пункті 19 писати різні зазначення в особливих випадках, наприклад:

а) записуючи оголошених від суду померлими, треба зазначити число, місяць, рік судової ухвали та назву суду;

б) якщо знайшли труп—число, місяць, рік протоколу та назву району міліції;

в) число, місяць та рік повідомлень лікарень тощо;

г) записувати зроблені виправлення записів за постановами судових органів, пропозиціями вищих органів, зазначаючи зміст цих змін та підставу (№№, число, місяць, рік та назву установи);

д) записувати усі помилки та зроблені огріхи в момент записування акта й тоді підписуються заявник та службові особи, що записували;

е) зазначають № виданого свідоцтва або довідки тощо та коли видано.

11. На бажання заявника або родичів про реєстрацію акта смерти видають свідоцтво за формою № 21 або довідку за формою № 22. Довідки видають тільки, щоб подати до установ, назву яких писати зверху довідки.

12. Для робітників та службовців, застрахованих у касах соціяльного страхування, свідоцтво про смерть видається в двох примірниках у тих випадках, коли його беруть перший раз після реєстрації акта. На другому примірнику написати „копія" „щоб подати до соцстраху".

13. У свідоцтві записувати зміст відповідних пунктів з акта в книзі реєстрації смертей (дивись п.п. 14, 17, 18 інструкції про народження).

№79. *1933 р. Інструкція про порядок заповнення книг запису актів про смерть / ДАОО, ф. р-8085б (Архів відділу РАЦС Головного управління юстиції в Одеській області або Одеський обласний архів РАЦС), оп. 1, спр. 1143, арк.. не нумерований (на початку справи).*

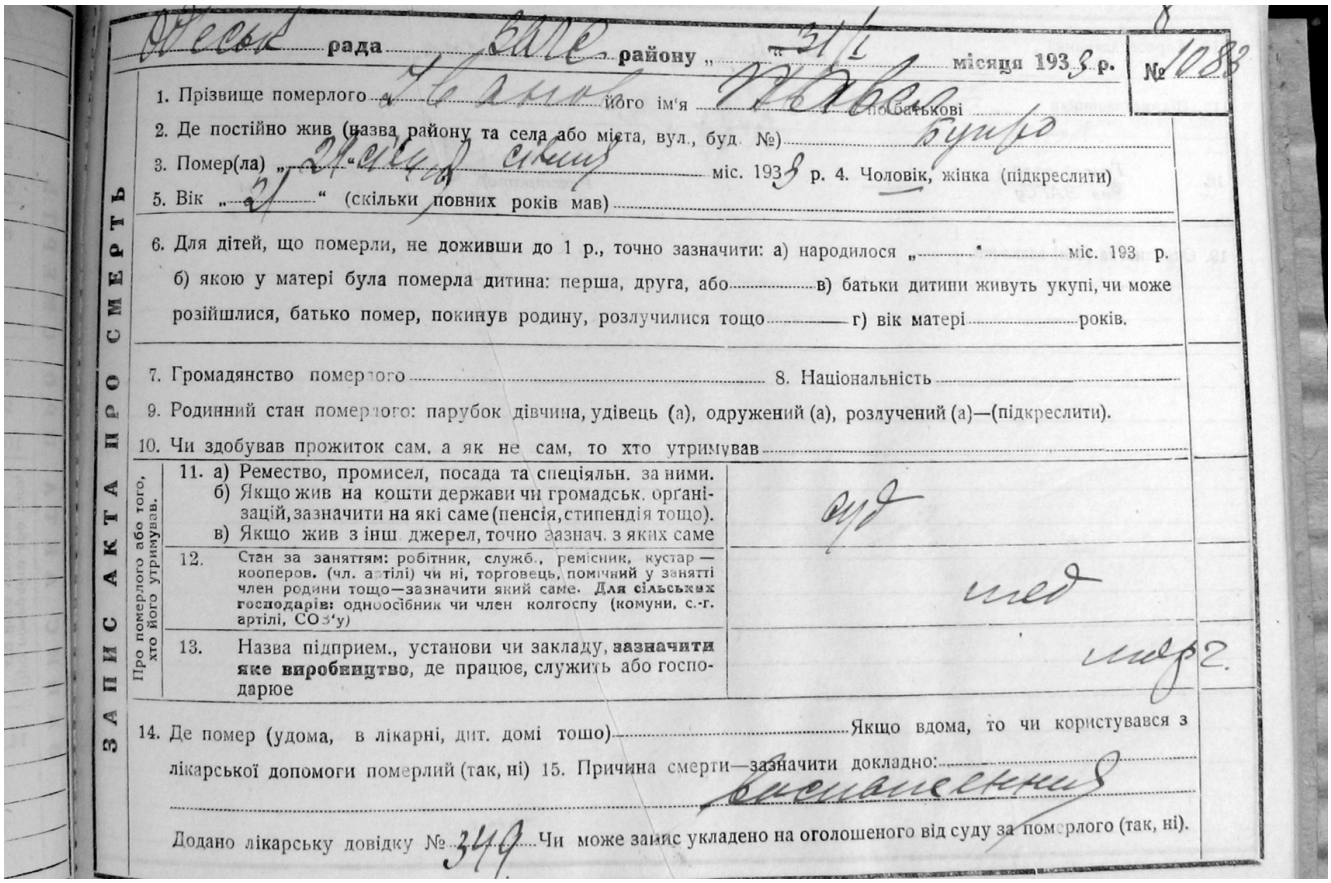

Одеськ рада Заге району „31/I" місяця 1933 р. № 1083

ЗАПИС АКТА ПРО СМЕРТЬ

1. Прізвище померлого Іванов його ім'я Павел по-батькові
2. Де постійно жив (назва району та села або міста, вул., буд. №) Бупро
3. Помер(ла) „29 січня" місяця міс. 1933 р. 4. Чоловік, жінка (підкреслити)
5. Вік „21" (скільки повних років мав)
6. Для дітей, що померли, не доживши до 1 р., точно зазначити: а) народилося „ " міс. 193 р. б) якою у матері була померла дитина: перша, друга, або в) батьки дитини живуть укупі, чи може розійшлися, батько помер, покинув родину, розлучилися тощо г) вік матері років.
7. Громадянство померлого 8. Національність
9. Родинний стан померлого: парубок дівчина, удівець (а), одружений (а), розлучений (а)—(підкреслити).
10. Чи здобував прожиток сам, а як не сам, то хто утримував

Про померлого або того, хто його утримував.

11. а) Ремество, промисел, посада та спеціяльн. за ними. б) Якщо жив на кошти держави чи громадськ. орґанізацій, зазначити на які саме (пенсія, стипендія тощо). в) Якщо жив з інш. джерел, точно зазнач. з яких саме — суд
12. Стан за заняттям: робітник, служб., ремісник, кустар — кооперов. (чл. артілі) чи ні, торговець, помічний у занятті член родини тощо—зазначити який саме. **Для сільських господарів:** одноосібник чи член колгоспу (комуни, с.-г. артілі, СОЗ'у) — мед
13. Назва підприем., установи чи закладу, **зазначити яке виробництво**, де працює, служить або господарює — морг.
14. Де помер (удома, в лікарні, дит. домі тощо) Якщо вдома, то чи користувався з лікарської допомоги померлий (так, ні) 15. Причина смерти—зазначити докладно: виснаження

Додано лікарську довідку № 349 Чи може запис укладено на оголошеного від суду за померлого (так, ні).

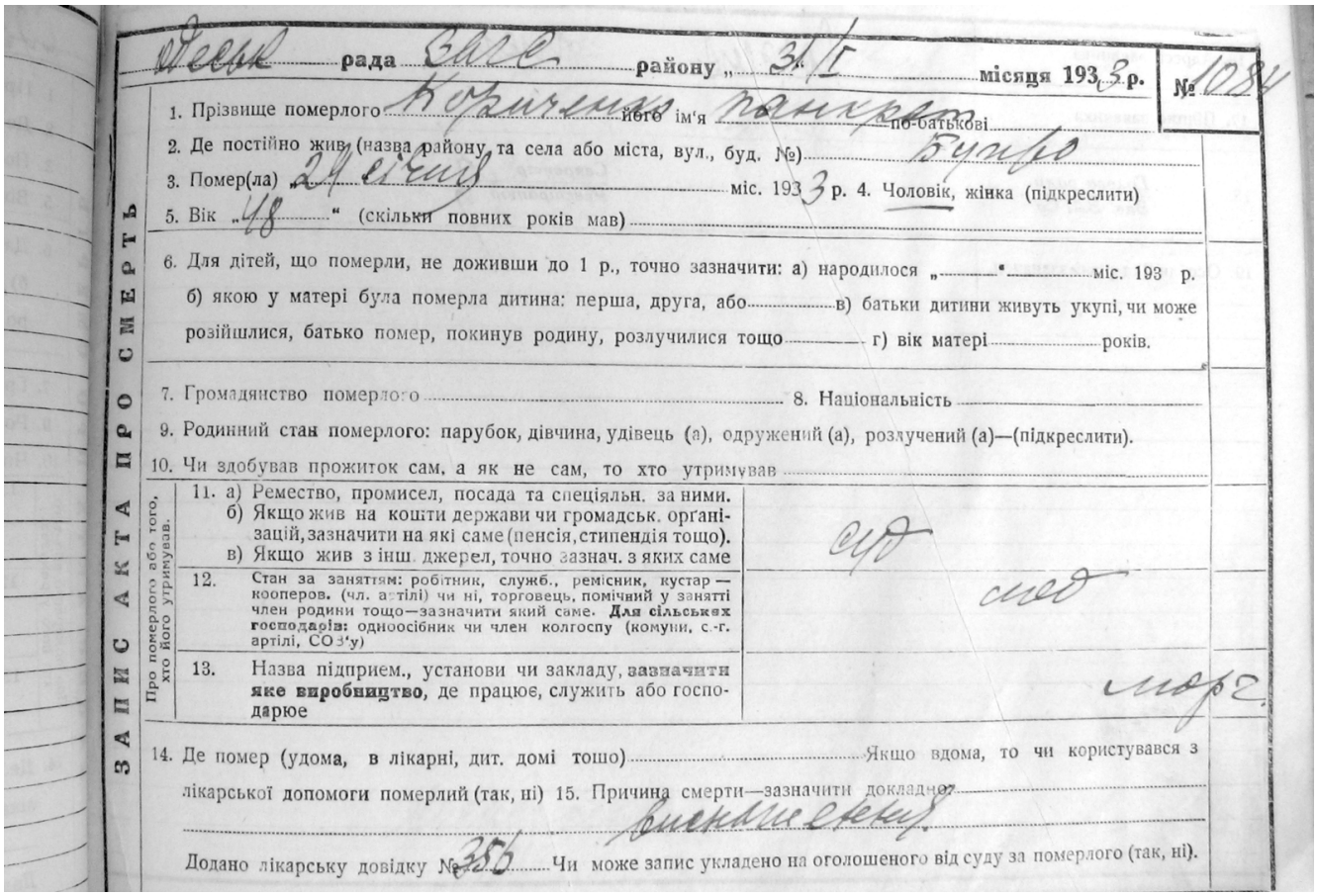

Одеськ рада Заге району „31/I" місяця 1933 р. № 1084

ЗАПИС АКТА ПРО СМЕРТЬ

1. Прізвище померлого Кориченко його ім'я Панкрат по-батькові
2. Де постійно жив (назва району та села або міста, вул., буд. №) Бупро
3. Помер(ла) „29 січня" міс. 1933 р. 4. Чоловік, жінка (підкреслити)
5. Вік „48" (скільки повних років мав)
6. Для дітей, що померли, не доживши до 1 р., точно зазначити: а) народилося „ " міс. 193 р. б) якою у матері була померла дитина: перша, друга, або в) батьки дитини живуть укупі, чи може розійшлися, батько помер, покинув родину, розлучилися тощо г) вік матері років.
7. Громадянство померлого 8. Національність
9. Родинний стан померлого: парубок, дівчина, удівець (а), одружений (а), розлучений (а)—(підкреслити).
10. Чи здобував прожиток сам, а як не сам, то хто утримував

Про померлого або того, хто його утримував.

11. а) Ремество, промисел, посада та спеціяльн. за ними. б) Якщо жив на кошти держави чи громадськ. орґанізацій, зазначити на які саме (пенсія, стипендія тощо). в) Якщо жив з інш. джерел, точно зазнач. з яких саме — суд
12. Стан за заняттям: робітник, служб., ремісник, кустар — кооперов. (чл. артілі) чи ні, торговець, помічний у занятті член родини тощо—зазначити який саме. **Для сільських господарів:** одноосібник чи член колгоспу (комуни, с.-г. артілі, СОЗ'у) — мед
13. Назва підприем., установи чи закладу, **зазначити яке виробництво**, де працює, служить або господарює — морг.
14. Де помер (удома, в лікарні, дит. домі тощо) Якщо вдома, то чи користувався з лікарської допомоги померлий (так, ні) 15. Причина смерти—зазначити докладно: виснаження

Додано лікарську довідку № 356 Чи може запис укладено на оголошеного від суду за померлого (так, ні).

№80. *1933 р. Актові записи про смерть від виснаження Іванова Павла (21 рік) та Кориченка Панкрата (48 років) у м.Одесі у 1933 р. / ДАОО, ф. р-8085. оп. 1, спр. 1143, арк. 8.*

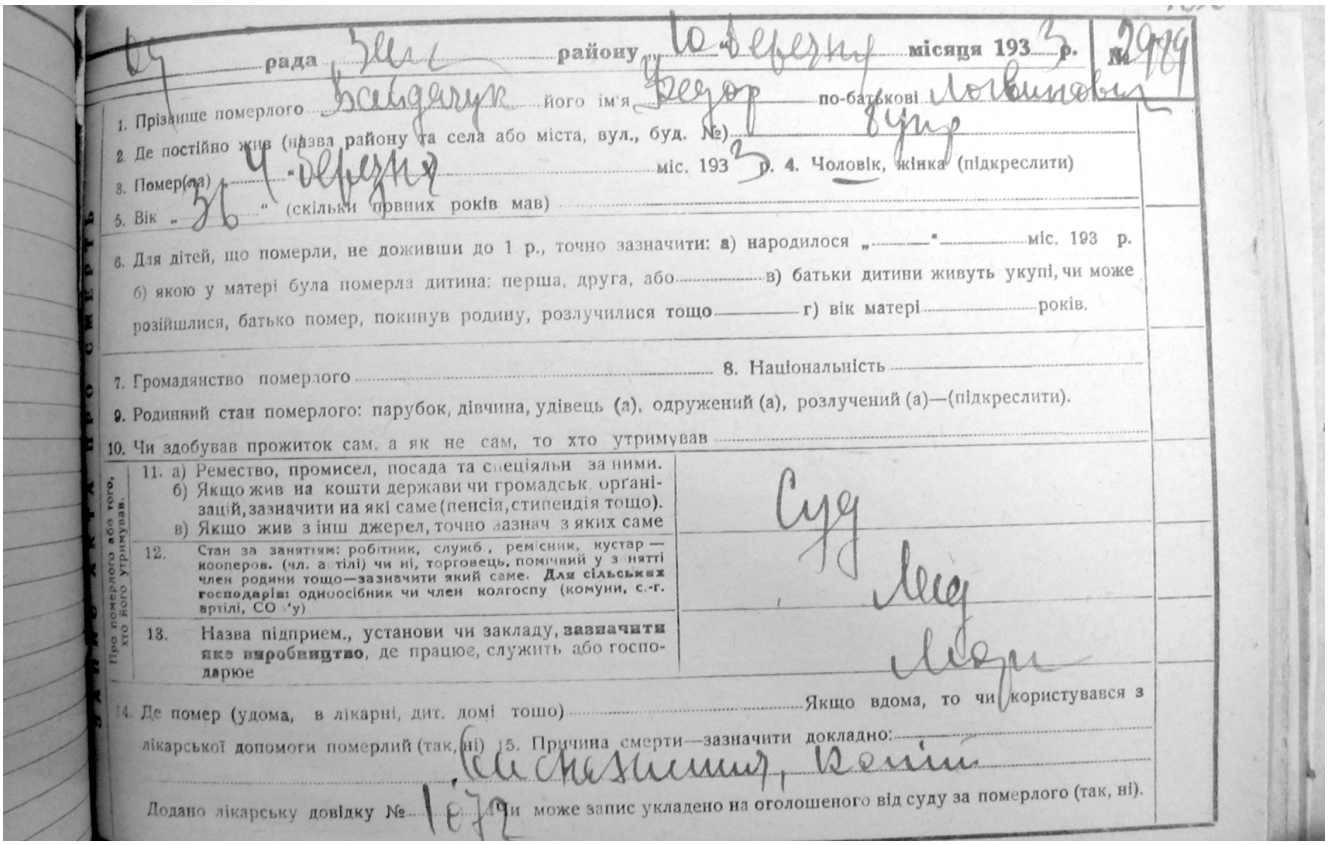

ЗАПИС АКТА ПРО СМЕРТЬ

Од рада Зак району „10 березня" місяця 1933 р. № 2979

1. Прізвище померлого Байдачук його ім'я Федор по-батькові Логвинович
2. Де постійно жив (назва району та села або міста, вул., буд. №) бупр
3. Помер(ла) „4 березня" міс. 1933 р. 4. Чоловік, жінка (підкреслити)
5. Вік „36" (скільки повних років мав)
6. Для дітей, що померли, не доживши до 1 р., точно зазначити: а) народилося „ " міс. 193 р. б) якою у матері була померла дитина: перша, друга, або в) батьки дитини живуть укупі, чи може розійшлися, батько помер, покинув родину, розлучилися тощо г) вік матері років.
7. Громадянство померлого 8. Національність
9. Родинний стан померлого: парубок, дівчина, удівець (а), одружений (а), розлучений (а)—(підкреслити).
10. Чи здобував прожиток сам, а як не сам, то хто утримував

Про померлого або того, хто його утримував.

11. а) Ремество, промисел, посада та спеціяльн за ними. б) Якщо жив на кошти держави чи громадськ. орґанізацій, зазначити на які саме (пенсія, стипендія тощо). в) Якщо жив з інш джерел, точно зазнач з яких саме — Суд
12. Стан за заняттям: робітник, служб., ремісник, кустар — кооперов. (чл. артілі) чи ні, торговець, помічний у занятті член родини тощо—зазначити який саме. **Для сільських господарів:** одноосібник чи член колгоспу (комуни, с.-г. артілі, СО 'у) — Мед
13. Назва підприем., установи чи закладу, **зазначити яке виробництво**, де працює, служить або господарює — Мори

14. Де помер (удома, в лікарні, дит. домі тощо) Якщо вдома, то чи користувався з лікарської допомоги померлий (так, ні) 15. Причина смерти—зазначити докладно: Виснаження, колій

Додано лікарську довідку № 1672 Чи може запис укладено на оголошеного від суду за померлого (так, ні).

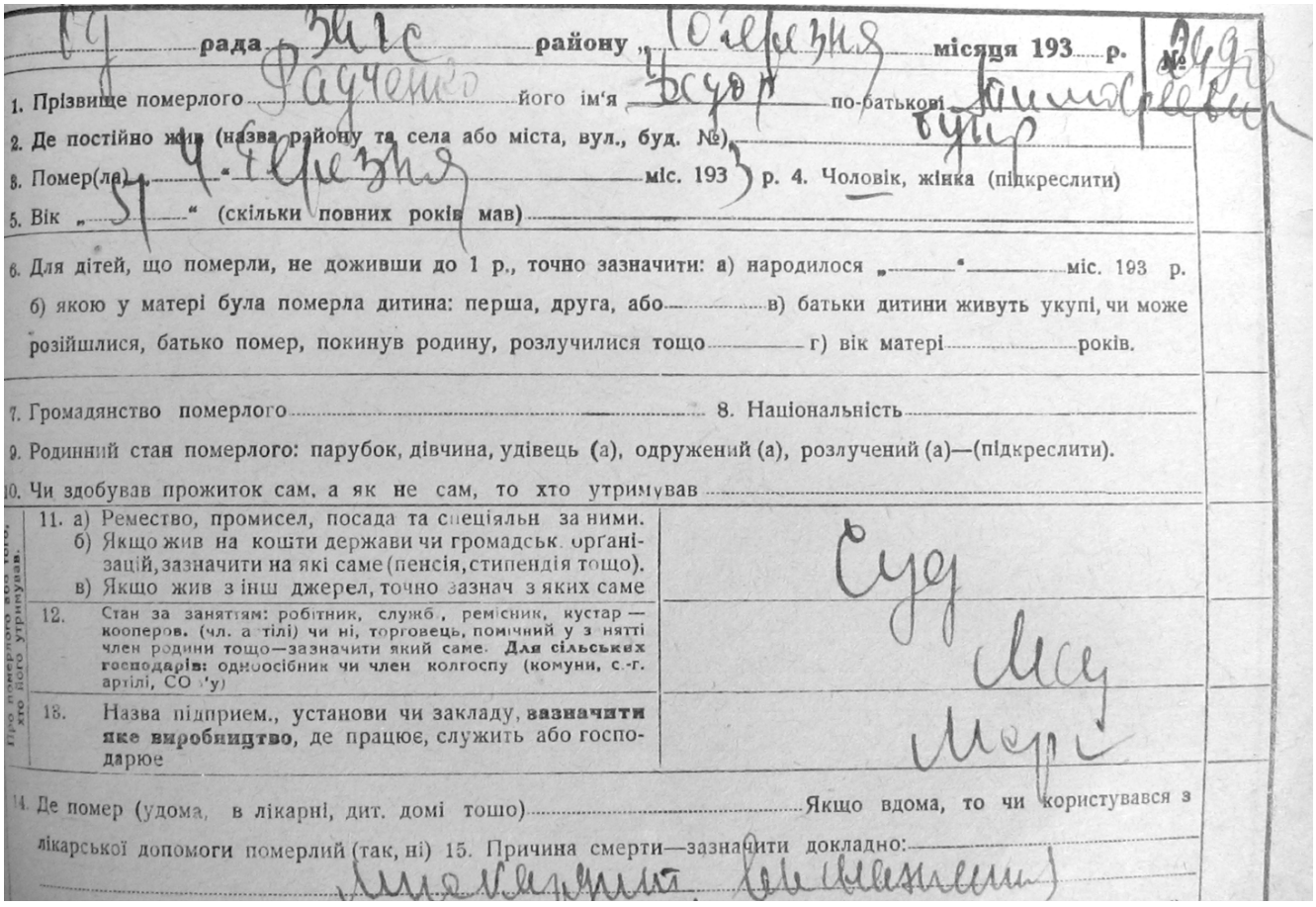

Од рада Зак району „10 березня" місяця 1933 р. № 2980

1. Прізвище померлого Радченко його ім'я Федор по-батькові Тимофеевич
2. Де постійно жив (назва району та села або міста, вул., буд. №) бупр
3. Помер(ла) „4 березня" міс. 1933 р. 4. Чоловік, жінка (підкреслити)
5. Вік „51" (скільки повних років мав)
6. Для дітей, що померли, не доживши до 1 р., точно зазначити: а) народилося „ " міс. 193 р. б) якою у матері була померла дитина: перша, друга, або в) батьки дитини живуть укупі, чи може розійшлися, батько помер, покинув родину, розлучилися тощо г) вік матері років.
7. Громадянство померлого 8. Національність
9. Родинний стан померлого: парубок, дівчина, удівець (а), одружений (а), розлучений (а)—(підкреслити).
10. Чи здобував прожиток сам, а як не сам, то хто утримував

Про померлого або того, хто його утримував.

11. а) Ремество, промисел, посада та спеціяльн за ними. б) Якщо жив на кошти держави чи громадськ. орґанізацій, зазначити на які саме (пенсія, стипендія тощо). в) Якщо жив з інш джерел, точно зазнач з яких саме — Суд
12. Стан за заняттям: робітник, служб., ремісник, кустар — кооперов. (чл. артілі) чи ні, торговець, помічний у занятті член родини тощо—зазначити який саме. **Для сільських господарів:** одноосібник чи член колгоспу (комуни, с.-г. артілі, СО 'у) — Мед
13. Назва підприем., установи чи закладу, **зазначити яке виробництво**, де працює, служить або господарює — Мори

14. Де помер (удома, в лікарні, дит. домі тощо) Якщо вдома, то чи користувався з лікарської допомоги померлий (так, ні) 15. Причина смерти—зазначити докладно: Міокардит (виснаження)

№81. *1933 р. Актові записи про смерть Байдачука Федора (36 рік) від виснаження і коліту та Радченка Федора (51років) від виснаження та міокардиту в м.Одесі у 1933 р. / ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк. 102.*

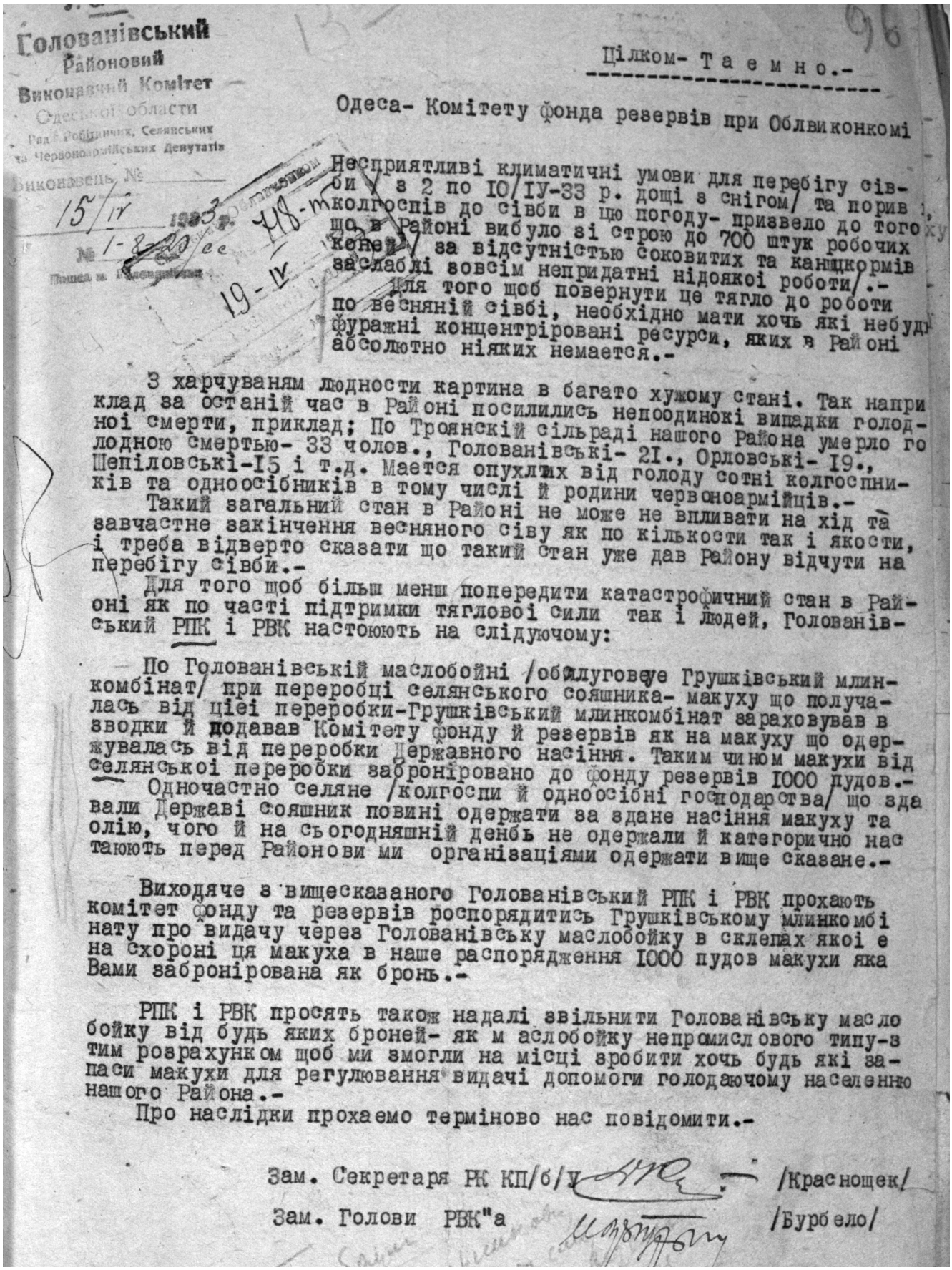

Голованівський
Районовий
Виконавчий Комітет
Одеської области
Рад Робітничих, Селянських
та Червоноармійських Депутатів
Виконавець №
15/IV 1933 р.
№ 1-8-20 сс
Пошел м. Голованівськ

Цілком- Т а е м н о.-

Одеса- Комітету фонда резервів при Облвиконкомі

Несприятливі климатичні умови для перебігу сівби / з 2 по 10/IУ-33 р. дощі з снігом/ та порив колгоспів до сівби в цю погоду- призвело до того що в Районі вибуло зі строю до 700 штук робочих коней / за відсутністю соковитих та канцкормів заслаблі зовсім непридатні нідоякоі роботи/.-
Для того щоб повернути це тягло до роботи по весняній сівбі, необхідно мати хочь які небудь фуражні концентріровані ресурси, яких в Районі абсолютно ніяких немается.-

З харчуваням людности картина в багато хужому стані. Так наприклад за останій час в Районі посилились непоодинокі випадки голодноі смерти, приклад; По Троянскій сільраді нашого Района умерло голодною смертью- 33 чолов., Голованівські- 21., Орловські- 19., Шепіловські-15 і т.д. Мается опухлих від голоду сотні колгоспників та одноосібників в тому числі й родини червоноармійців.-
Такий загальний стан в Районі не може не впливати на хід та завчастне закінчення весняного сіву як по кількости так і якости, і треба відверто сказати що такий стан уже дав Району відчути на перебігу сівби.-
Для того щоб більш менш попередити катастрофичний стан в Районі як по часті підтримки тяглової сили так і людей, Голованівський РПК і РВК настоюють на слідуючому:

По Голованівській маслобойні /обслуговує Грушківський млинкомбінат/ при переробці селянського сояшника- макуху що получалась від цієі переробки-Грушківський млинкомбінат зараховував в зводки й подавав Комітету фонду й резервів як на макуху що одержувалась від переробки Державного насіння. Таким чином макухи від селянськоі переробки заброніровано до фонду резервів 1000 пудов.-
Одночастно селяне /колгоспи й одноосібні господарства/ що здавали Державі сояшник повині одержати за здане насіння макуху та олію, чого й на сьогодняшній денбь не одержали й категорично настаюють перед Районови ми організаціями одержати вище сказане.-

Виходяче з вищесказаного Голованівський РПК і РВК прохають комітет фонду та резервів роспорядитись Грушківському млинкомбінату про видачу через Голованівську маслобойку в склепах якоі е на схороні ця макуха в наше распорядження 1000 пудов макухи яка Вами забронірована як бронь.-

РПК і РВК просять також надалі звільнити Голованівську маслобойку від будь яких броней- як м аслобойку непромислового типу-з тим розрахунком щоб ми змогли на місці зробити хочь будь які запаси макухи для регулювання видачі допомоги голодаючому населенню нашого Района.-
Про наслідки прохаемо терміново нас повідомити.-

Зам. Секретаря РК КП/б/у /Краснощек/
Зам. Голови РВК"а /Бурбело/

№82. *1933 р., 15 квітня. Постанова Президії Голованіського райвиконкому про використання макухи для покращення надзвичайно тяжкого стану забезпечення населення продовольством з численними випадками смерті від недоїдання / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 31, арк. 96.*

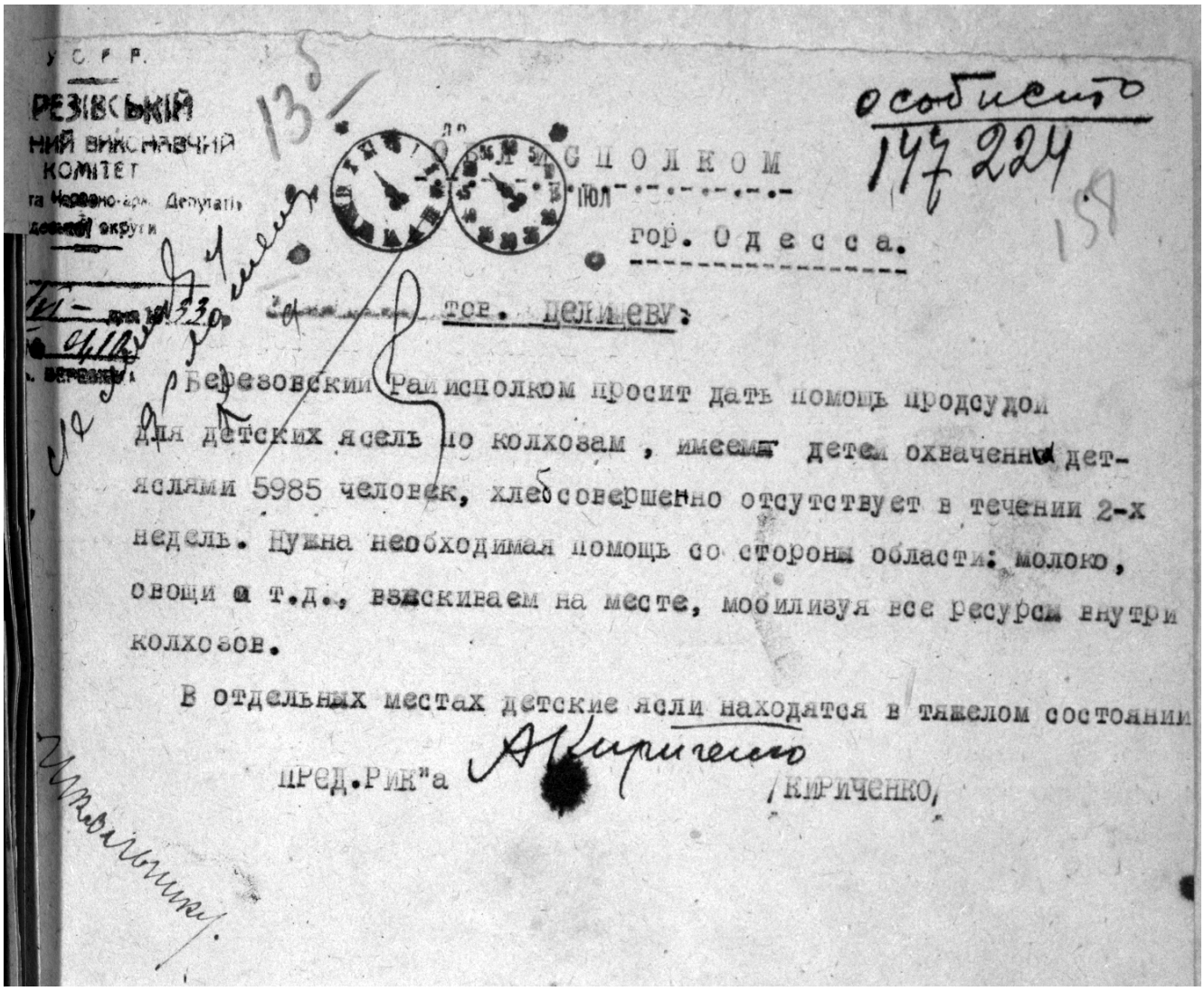

У.С.Р.Р.
РЕЗІВСЬКИЙ
НИЙ ВИКОНАВЧИЙ
КОМІТЕТ
та Червоно-арм. Депутатів
деської округи

13б

особисто
147 224

158

ОБЛИСПОЛКОМ

гор. Одесса.

тов. ЦЕЛИЩЕВУ:

Березовский Райисполком просит дать помощь продсудой для детских ясель по колхозам, имеем детей охваченных детяслями 5985 человек, хлеб совершенно отсутствует в течении 2-х недель. Нужна необходимая помощь со стороны области: молоко, овощи и т.д., взыскиваем на месте, мобилизуя все ресурсы внутри колхозов.

В отдельных местах детские ясли находятся в тяжелом состоянии

ПРЕД.РИК"а А.Кириченко /КИРИЧЕНКО/

Школьнику.

№83. *1933 р, 30 червня. Доповідна Березівського райвиконкому в Одеський облвиконком про повну відсутність хліба у дитячих яслах колгоспів / / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 31, арк.. 158.*

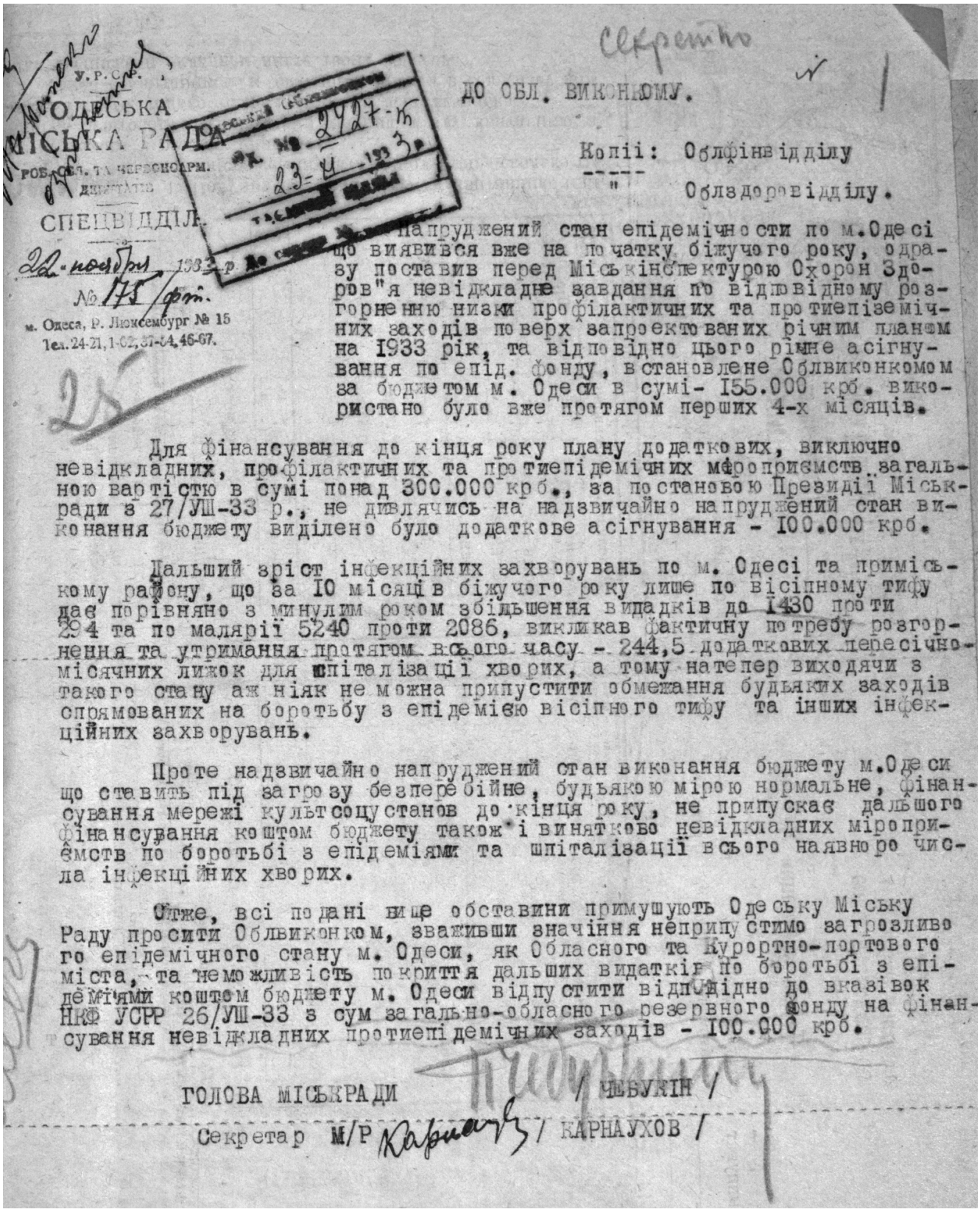

У.Р.С.Р.
ОДЕСЬКА
МІСЬКА РАДА
РОБ. СЕЛ. ТА ЧЕРВОНОАРМ. ДЕПУТАТІВ
СПЕЦВІДДІЛ.
22-ноября 1933 р.
№ 175/фін.
м. Одеса, Р. Люксембург № 15
Тел. 24-21, 1-02, 37-64, 46-67.

Секретно

№ 1

ДО ОБЛ. ВИКОНКОМУ.

Копії: Облфінвідділу
" Облздоровідділу.

Напружений стан епідемічності по м.Одесі що виявився вже на початку біжучого року, одразу поставив перед Міськінспектурою Охорон Здоров"я невідкладне завдання по відповідному розгорненню низки профілактичних та протиепідемічних заходів поверх запроектованих річним планом на 1933 рік, та відповідно цього рішне асігнування по епід. фонду, встановлене Облвиконкомом за бюджетом м. Одеси в сумі- 155.000 крб. використано було вже протягом перших 4-х місяців.

Для фінансування до кінця року плану додаткових, виключно невідкладних, профілактичних та протиепідемічних мероприємств загальною вартістю в сумі понад 300.000 крб., за постановою Президії Міськради в 27/УШ-33 р., не дивлячись на надзвичайно напружений стан виконання бюджету виділено було додаткове асігнування - 100.000 крб.

Дальший зріст інфекційних захворувань по м. Одесі та приміському району, що за 10 місяців біжучого року лише по висипному тифу дає порівняно з минулим роком збільшення видадків до 1430 проти 294 та по малярії 5240 проти 2086, викликав фактичну потребу розгорнення та утримання протягом всього часу - 244,5 додаткових пересічно-місячних ліжок для шпіталізації хворих, а тому натепер виходячи з такого стану аж ніяк не можна припустити обмежання будьяких заходів спрямованих на боротьбу з епідемією висипного тифу та інших інфекційних захворювань.

Проте надзвичайно напружений стан виконання бюджету м.Одеси що ставить під загрозу безперебійне, будьякою мірою нормальне, фінансування мережі культсоцустанов до кінця року, не припускає дальшого фінансування коштом бюджету також і винятково невідкладних мероприємств по боротьбі з епідеміями та шпіталізації всього наявного числа інфекційних хворих.

Отже, всі подані вище обставини примушують Одеську Міську Раду просити Облвиконком, зважившись значіння неприпустимо загрозливого епідемічного стану м. Одеси, як Обласного та Курортно-портового міста, та неможливість покриття дальших видатків по боротьбі з епідеміями коштом бюджету м. Одеси відпустити відповідно до вказівок НКФ УСРР 26/УШ-33 з сум загально-обласного резервного фонду на фінансування невідкладних протиепідемічних заходів - 100.000 крб.

ГОЛОВА МІСЬКРАДИ / ЧЕБУКІН /

Секретар М/Р / КАРНАУХОВ /

№84. *1933 р., 22 листопада. Таємне повідомлення Одеської міськради до облвиконкому про загрозу епідемії тифу і необхідності виділення коштів на протиепідемічні заходи. / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 66, арк. 1.*

МК/ПК. Экз. №. . . Сов.Секретно.

У. С. Р. Р.

ОДЕСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
РАД РОБІТНИЧИХ, СЕЛЯНСЬКИХ ТА ЧЕРВОНОАРМІЙСЬКИХ ДЕПУТАТІВ

№ 961-5 9/XII 1933 р.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯМ РАЙИСПОЛКОМОВ и ГОРСОВЕТОВ.
ОБКОМУ ЛКСМУ, ОБЛ Т-во "ДРУЗЬЯ ДЕТЕЙ", ОБЛНАРООБРАЗУ,
ПОЛИТСЕКРЕТАРИАТУ МТС при ОБЛЗУ.-

Проведенная работа передачи детей-сирот на патронат в колхозы имеет весьма важное общественное значение, ~~не говоря уже о значительном освобождении средств, затрачиваемых государством на борьбу с дет. безпризорностью, и обращение их на хоз. строительство.~~

Однако, проведенная работа и затраченные ~~силы~~ средства на это мероприятие могут оказаться напрасными, если на местах не будут приняты меры, закрепляющие работу по передаче детей на патронат, ~~не~~ ослабнет ~~бдительность и~~ внимание к этому делу со стороны Райисполкомов, Сельсоветов, ~~и пред.~~ колхозов и общественности.

Надо теперь же ~~организовать проверку проделанной работы, ставя задачей~~ выяснить в каком положении находятся дети, переданные в колхозы на патронат, и устроенные на учебу в школы, на работу в учреждения, предприятия, совхозы. Каковы условия их быта и работы, ~~обеспечено-ли воспитание детей в коммунистическом духе.~~

Если были и есть случаи убегания детей, надлежит немедленно выяснить причины, ~~а виновных в этом деле лиц передать общественному показательному суду~~, создать обстановку ~~и общественное мнение вокруг случаев убегания~~, чтобы в дальнейшем эти случаи не могли иметь место.

Работу по проверке надо организовать с широким привлечением ЛКСМ, общественных организации - "Друзья Детей", пионер отрядов, добиваясь всемерной организации ячеек "Друзья Детей" повсеместно и особенно в колхозах, принявших детей.

Если задачей ячеек "Друзья Детей" поставить заботу о детях принятых на патронат, ~~если эту работу проводить на базе соц. соревнования и~~ осуществить контроль над этим ~~делом~~ со стороны КСМ организации и пионер-отрядов, - переданные дети будут развиваться в условиях обеспечивающих их коммунистическое воспитание.

№85. *1933 р., 9 грудня. Секретна директива Одеського облвиконкому головам райвиконкомів та іншим органам влади про проведення роботи щодо передачі дітей-сиріт на патронат у колгоспи та забезпечення їх «комуністичного виховання» / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 55, арк. 6.*

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ОБЛИСПОЛКОМА
ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ОБЛКОМИССИИ ПО БОРЬБЕ С БЕСПРИЗОРНОСТЬЮ
гор. Одесса

Почто- телеграмма.

В последнее время Всеукраинская комиссия по борьбе с детской беспризорностью получает ряд сообщений из районов о том, что дети, размещенные в колхозах на патронат, - не обеспечены необходимыми условиями: не получают достаточного питания, не все обеспечены одеждой и постельными принадлежностями, ходят грязные; дети старших возрастов не устроены в школы для учебы и т.д.

Районные организации не уделяют внимания этому делу, считая что раз дети отданы на патронат - то этим все исчерпано и обеспечено

Меж тем директивными инстанциями была особо подчеркнута необходимость постоянного наблюдения над патронируемыми детьми, а на Райнарсобразы и Райздравы возложена обязанность контролировать выполнение обязательств по патронированию взятых на себя колхозами, совхозами и т.д.

Прошу Вас принять все необходимые решительные меры побуждения органов Нарсобраза и Здравоохранения, а также РИК'и, сельсоветы, обеспечить заботливое отношение к патронированным детям и осуществить контроль над выполнением Правлениями колхозов и администрацией совхозов взятых на себя обязательств.

Прошу о положении дела в области проинформировать Всеукр. Комиссию.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ВСЕУКРАИНСКОЙ КОМИССИИ
ПО БОРЬБЕ С БЕСПРИЗОРН. /КАРЛСОН/

ВЕРНО: Секретарь /ГЛУЗБЕРГ/

№86. *1933 р., 19 грудня. Пошто-телеграма Голови Всеукраїнської комісії по боротьбі з безпритульністю Карлсона голові Одеського облвиконкому щодо вжиття негайних заходів по покращенню патронату дітей-сиріт у колгоспах / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 55, арк. 9.*

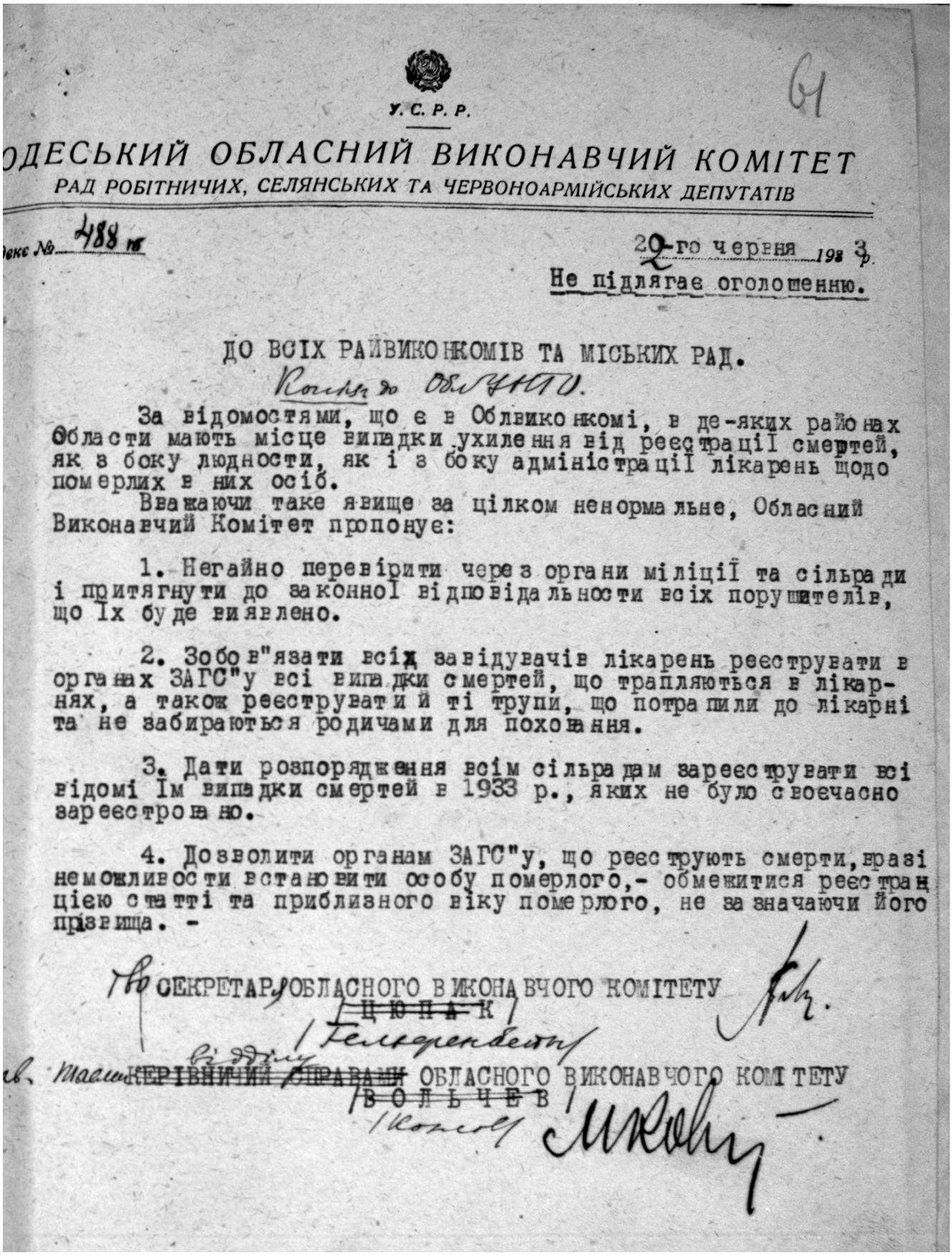

У. С. Р. Р.

61

ОДЕСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
РАД РОБІТНИЧИХ, СЕЛЯНСЬКИХ ТА ЧЕРВОНОАРМІЙСЬКИХ ДЕПУТАТІВ

екс № 488 пс

22-го червня 1933 р.

Не підлягає оголошенню.

ДО ВСІХ РАЙВИКОНКОМІВ ТА МІСЬКИХ РАД.

Копія до облуно.

За відомостями, що є в Облвиконкомі, в де-яких районах Області мають місце випадки ухилення від реєстрації смертей, як з боку людности, як і з боку адміністрації лікарень щодо померлих в них осіб.

Вважаючи таке явище за цілком ненормальне, Обласний Виконавчий Комітет пропонує:

1. Негайно перевірити через органи міліції та сільради і притягнути до законної відповідальности всіх порушителів, що їх буде виявлено.

2. Зобов"язати всіх завідувачів лікарень реєструвати в органах ЗАГС"у всі випадки смертей, що трапляються в лікарнях, а також реєструвати й ті трупи, що потрапили до лікарні та не забираються родичами для поховання.

3. Дати розпорядження всім сільрадам зареєструвати всі відомі їм випадки смертей в 1933 р., яких не було своєчасно зареєстровано.

4. Дозволити органам ЗАГС"у, що реєструють смерти, враз неможливости встановити особу померлого,- обмежитися реєстрацією статті та приблизного віку померлого, не зазначаючи його прізвища. -

По СЕКРЕТАР ОБЛАСНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ
~~ЦЮПАК~~
/Гельфенбейн/

в. Зав. ~~КЕРІВНИЧИЙ СПРАВАМИ~~ ОБЛАСНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ
ВОЛЬЧЕВ
/Копія/

№87. *1933 р., 22 червня. Секретна директива Одеського облвиконкому головам райвиконкомів та міськрад про випадки ухилення від реєстрації смертей / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 36, арк. 61.*

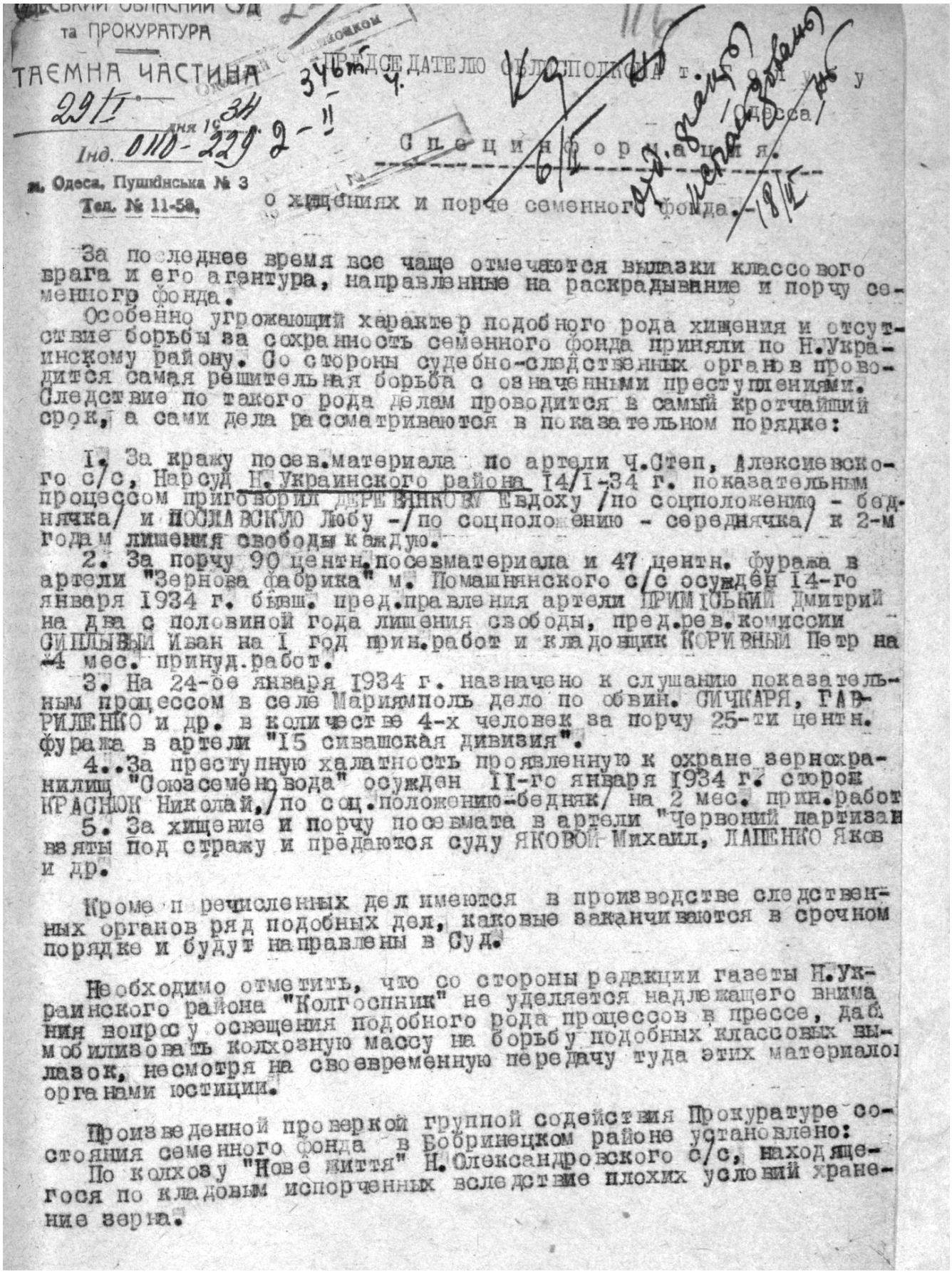

ОБЛАСНИЙ ОБЛАСНИЙ СУД
та ПРОКУРАТУРА

ТАЄМНА ЧАСТИНА

29/I — дня 19 34

Інд. 010-229 2-11

м. Одеса, Пушкінська № 3
Тел. № 11-58,

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ОБЛИСПОЛКОМА т. ОДЕССА /Одесса/

С п е ц и н ф о р м а ц и я.

о хищениях и порче семенного фонда.

За последнее время все чаще отмечаются вылазки классового врага и его агентура, направленные на раскрадывание и порчу семенного фонда.

Особенно угрожающий характер подобного рода хищения и отсутствие борьбы за сохранность семенного фонда приняли по Н.Украинскому району. Со стороны судебно-следственных органов проводится самая решительная борьба с означенными преступлениями. Следствие по такого рода делам проводится в самый кротчайший срок, а сами дела рассматриваются в показательном порядке:

1. За кражу посев.материала по артели Ч.Степ, Алексиевского с/с, Нарсуд Н.Украинского района 14/I-34 г. показательным процессом приговорил ДЕРЕВЯНКО Евдоху /по соцположению - беднячка/ и ПОСЛАВСКУЮ Любу -/по соцположению - середнячка/ к 2-м годам лишения свободы каждую.

2. За порчу 90 центн. посевматериала и 47 центн. фуража в артели "Зернова фабрика" м. Помашнянского с/с осуждён 14-го января 1934 г. бывш. пред.правления артели ПРИМЮЬКИЙ Дмитрий на два с половиной года лишения свободы, пред.рев.комиссии СИЛЬНЫЙ Иван на 1 год прин.работ и кладовщик КОРИВНЫЙ Петр на 4 мес. принуд.работ.

3. На 24-ое января 1934 г. назначено к слушанию показательным процессом в селе Мариямполь дело по обвин. СИЧКАРЯ, ГАВРИЛЕНКО и др. в количестве 4-х человек за порчу 25-ти центн. фуража в артели "15 сивашская дивизия".

4. За преступную халатность проявленную к охране зернохранилищ "Союзсеменовода" осужден 11-го января 1934 г. сторож КРАСНОК Николай, /по соц.положению-бедняк/ на 2 мес. прин.работ

5. За хищение и порчу посевмата в артели "Червоний партизан взяты под стражу и предаются суду ЯКОВОЙ Михаил, ЛАПЕНКО Яков и др.

Кроме перечисленных дел имеются в производстве следственных органов ряд подобных дел, каковые заканчиваются в срочном порядке и будут направлены в Суд.

Необходимо отметить, что со стороны редакции газеты Н.Украинского района "Колгоспник" не уделяется надлежащего внимания вопросу освещения подобного рода процессов в прессе, дабы мобилизовать колхозную массу на борьбу подобных классовых вылазок, несмотря на своевременную передачу туда этих материалов органами юстиции.

Произведенной проверкой группой содействия Прокуратуре состояния семенного фонда в Бобринецком районе установлено:

По колхозу "Нове життя" Н.Александровского с/с, находящегося по кладовым испорченных вследствие плохих условий хранение зерна.

№88. *1934 р., 29 січня. Спецінформація Одеського обласного суду та прокуратури голові Одеського облвиконкому про випадки розкрадання та зіпсування насінного фонду класовими ворогами / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 116.*

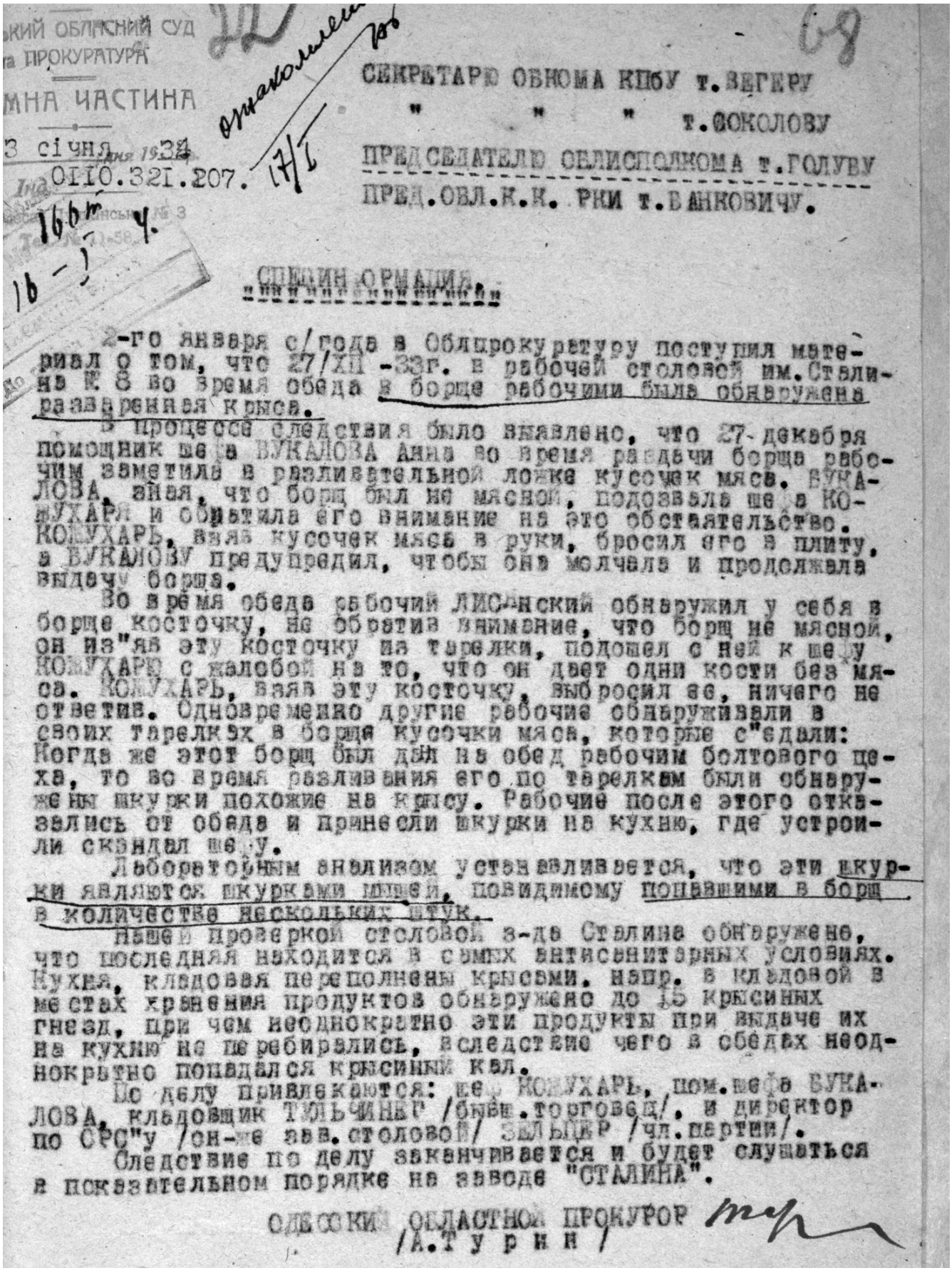

...КИЙ ОБЛАСНИЙ СУД
...а ПРОКУРАТУРА
...МНА ЧАСТИНА
3 січня 1934
0110.321.207.

СЕКРЕТАРЮ ОБКОМА КПбУ т.ВЕГЕРУ
" " " т.СОКОЛОВУ
ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ОБЛИСПОЛКОМА т.ГОЛУБУ
ПРЕД.ОВЛ.К.К. РКИ т.ВАНКОВИЧУ.

СПЕЦИНФОРМАЦИЯ.

2-го января с/года в Облпрокуратуру поступил материал о том, что 27/XII -33г. в рабочей столовой им.Сталина № 8 во время обеда в борще рабочими была обнаружена разваренная крыса.

В процессе следствия было выявлено, что 27-декабря помощник шефа БУКАЛОВА Анна во время раздачи борща рабочим заметила в разливательной ложке кусочек мяса. БУКАЛОВА, зная, что борщ был не мясной, подозвала шефа КОШУХАРЯ и обратила его внимание на это обстоятельство. КОШУХАРЬ, взяв кусочек мяса в руки, бросил его в плиту, а БУКАЛОВУ предупредил, чтобы она молчала и продолжала выдачу борща.

Во время обеда рабочий ЛИСЯНСКИЙ обнаружил у себя в борще косточку, не обратив внимание, что борщ не мясной, он из"яв эту косточку из тарелки, подошел с ней к шефу КОШУХАРЮ с жалобой на то, что он дает одни кости без мяса. КОШУХАРЬ, взяв эту косточку, выбросил ее, ничего не ответив. Одновременно другие рабочие обнаруживали в своих тарелках в борще кусочки мяса, которые с"ели: Когда же этот борщ был дан на обед рабочим болтового цеха, то во время разливания его по тарелкам были обнаружены шкурки похожие на крысу. Рабочие после этого отказались от обеда и принесли шкурки на кухню, где устроили скандал шефу.

Лабораторным анализом устанавливается, что эти шкурки являются шкурками мышей, повидимому попавшими в борщ в количестве нескольких штук.

Нашей проверкой столовой з-да Сталина обнаружено, что последняя находится в самых антисанитарных условиях. Кухня, кладовая переполнены крысами, напр. в кладовой в местах хранения продуктов обнаружено до 15 крысиных гнезд, при чем неоднократно эти продукты при выдаче их на кухню не перебирались, вследствие чего в обедах неоднократно попадался крысиный кал.

По делу привлекаются: шеф КОШУХАРЬ, пом.шефа БУКАЛОВА, кладовщик ТИЛЬЧИНЕР /бывш.торговец/, и директор по СРС"у /он-же зав.столовой/ ЗАЛЬЦЕР /чл.партии/.

Следствие по делу заканчивается и будет слушаться в показательном порядке на заводе "СТАЛИНА".

ОДЕССКИЙ ОБЛАСТНОЙ ПРОКУРОР
/А.Турин/

№89. *1934 р., 13 січня. Спецінформація Одеського обласного суду та прокуратури секретарю обкома КП(б)У Вегеру та голові Одеського облвиконкому Голубу про випадок виявлення у робітничій ідальні ім.Сталіна № 8 борщу з м'ясом щура. / ДАОО, ф.Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 68.*

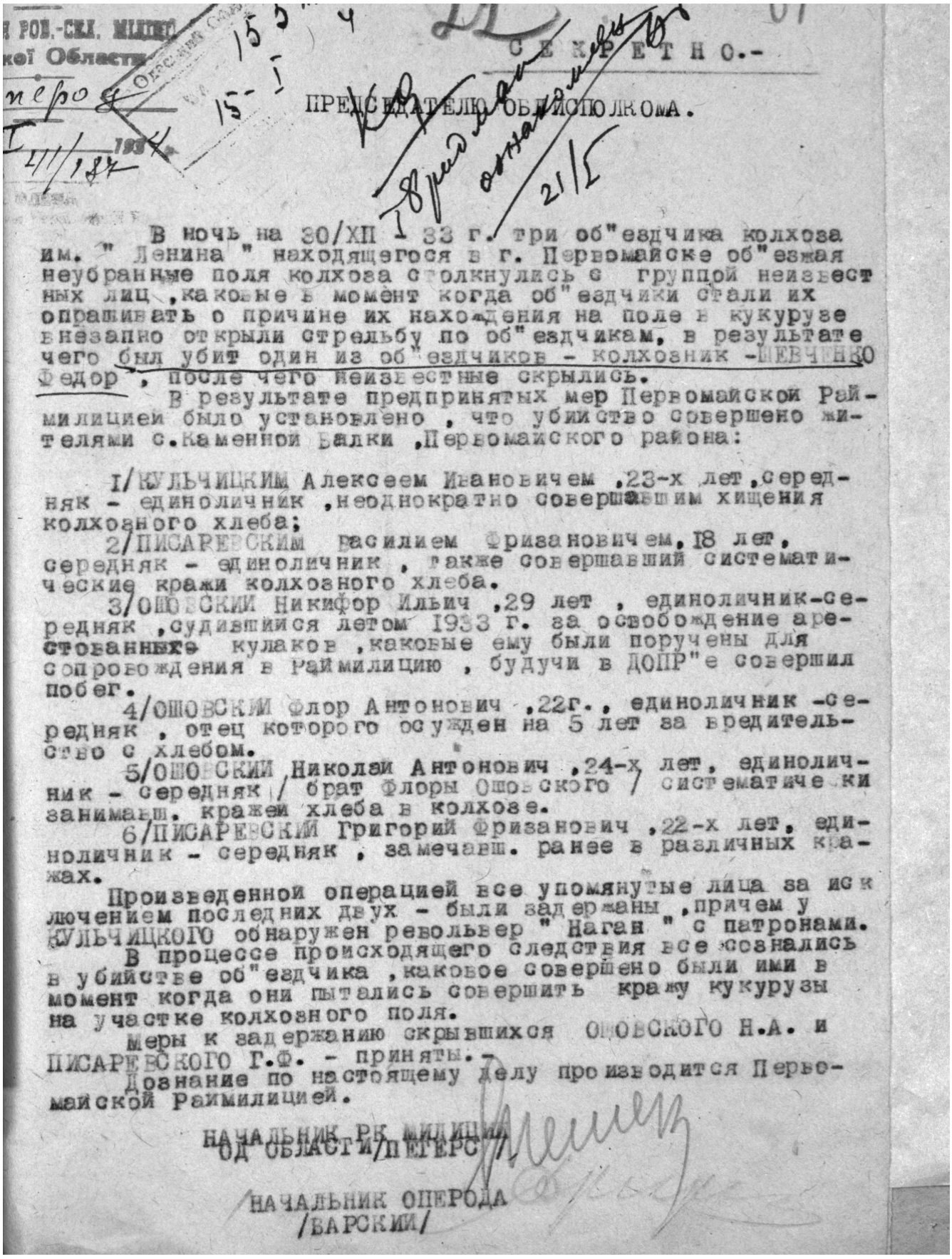

С Е К Р Е Т Н О.-

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ОБЛИСПОЛКОМА.

В ночь на 30/XII - 33 г. три об"ездчика колхоза им. " Ленина " находящегося в г. Первомайске об"езжая неубранные поля колхоза столкнулись с группой неизвестных лиц ,каковые в момент когда об"ездчики стали их опрашивать о причине их нахождения на поле в кукурузе внезапно открыли стрельбу по об"ездчикам, в результате чего был убит один из об"ездчиков - колхозник -ШЕВЧЕНКО Федор , после чего неизвестные скрылись.

В результате предпринятых мер Первомайской Раймилицией было установлено , что убийство совершено жителями с.Каменной Балки ,Первомайского района:

1/КУЛЬЧИЦКИМ Алексеем Ивановичем ,23-х лет,середняк - единоличник ,неоднократно совершавшим хищения колхозного хлеба;

2/ПИСАРЕВСКИМ Василием Фризановичем, 18 лет, середняк - единоличник , также совершавший систематические кражи колхозного хлеба.

3/ОШОВСКИЙ Никифор Ильич ,29 лет , единоличник-середняк ,судившийся летом 1933 г. за освобождение арестованных кулаков ,каковые ему были поручены для сопровождения в Раймилицию , будучи в ДОПР"е совершил побег.

4/ОШОВСКИЙ Флор Антонович ,22г., единоличник -середняк , отец которого осужден на 5 лет за вредительство с хлебом.

5/ОШОВСКИЙ Николай Антонович ,24-х лет, единоличник - середняк / брат Флоры Ошовского / систематически занимаш. кражей хлеба в колхозе.

6/ПИСАРЕВСКИЙ Григорий Фризанович ,22-х лет, единоличник - середняк , замечавш. ранее в различных кражах.

Произведенной операцией все упомянутые лица за исключением последних двух - были задержаны ,причем у КУЛЬЧИЦКОГО обнаружен револьвер " Наган " с патронами.

В процессе происходящего следствия все сознались в убийстве об"ездчика ,каковое совершено были ими в момент когда они пытались совершить кражу кукурузы на участке колхозного поля.

Меры к задержанию скрывшихся ОШОВСКОГО Н.А. и ПИСАРЕВСКОГО Г.Ф. - приняты.-

Дознание по настоящему делу производится Первомайской Раймилицией.

НАЧАЛЬНИК РК МИЛИЦИИ
ОД ОБЛАСТИ/ПЕТЕРС/

НАЧАЛЬНИК ОПЕРОДА
/БАРСКИЙ/

№90. *1934 р. Повідомлення Одеського обласного управління робітничо-селянської міліції про випадки розкрадання колгоспного хліба та вбивство охоронника у колгоспі ім. Леніна у м.Первомайську / ДАОО, ф.Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 61.*

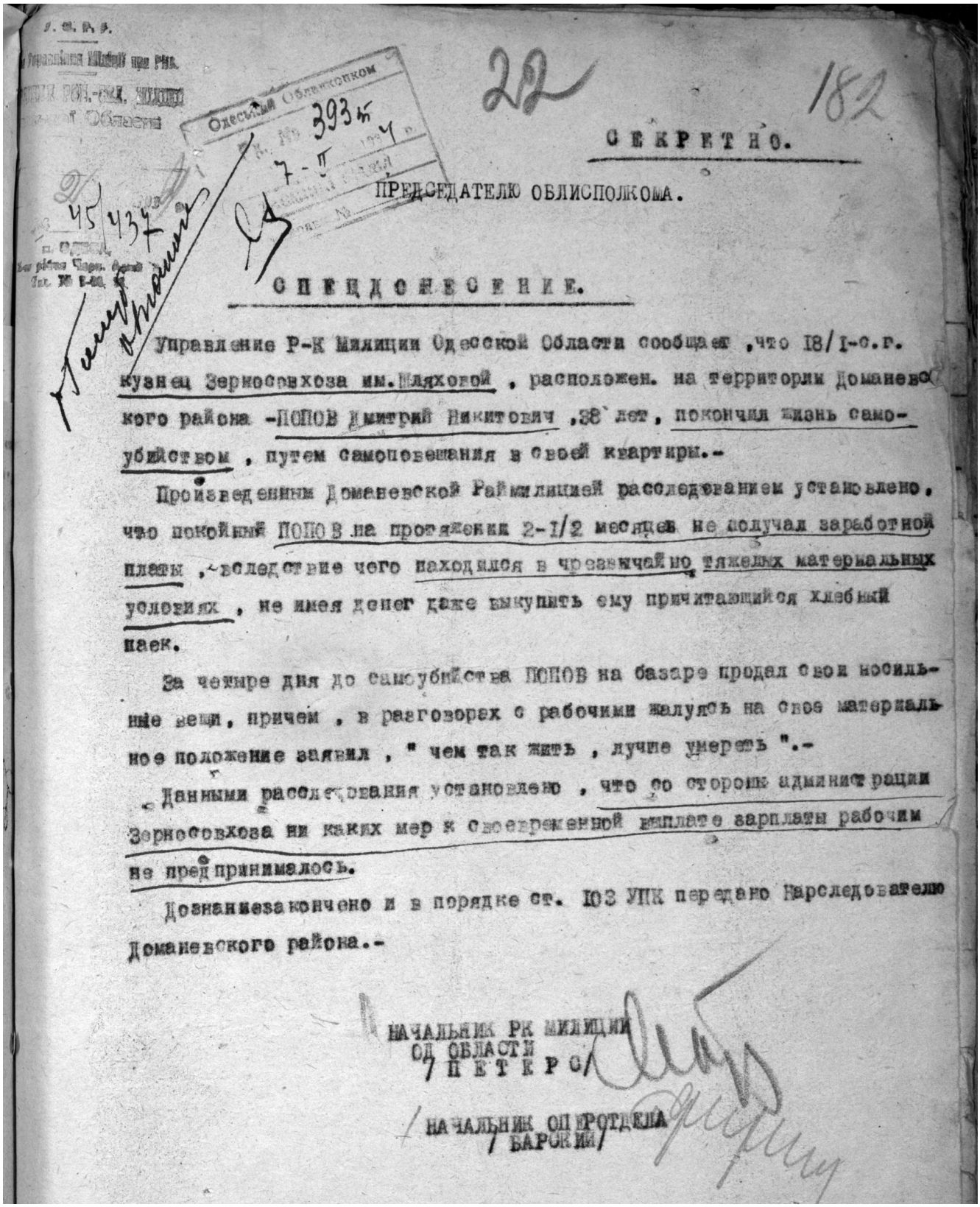

Одесский Облисполком
№ 393к
1934 г.

22 182

СЕКРЕТНО.

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ОБЛИСПОЛКОМА.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ.

Управление Р-К Милиции Одесской Области сообщает ,что 18/I-с.г. кузнец Зерносовхоза им.Шляховой , расположен. на территории Доманевского района -ПОПОВ Дмитрий Никитович ,38 лет, покончил жизнь самоубийством , путем самоповешания в своей квартиры.-

Произведенным Доманевской Раймилицией расследованием установлено, что покойный ПОПОВ на протяжении 2-1/2 месяцев не получал заработной платы ,вследствие чего находился в чрезвычайно тяжелых материальных условиях , не имея денег даже выкупить ему причитающийся хлебный паек.

За четыре дня до самоубийства ПОПОВ на базаре продал свои носильные вещи, причем , в разговорах с рабочими жалуясь на свое материальное положение заявил , " чем так жить , лучше умереть ".-

Данными расследования установлено , что со стороны администрации Зерносовхоза ни каких мер к своевременной выплате зарплаты рабочим не предпринималось.

Дознание закончено и в порядке ст. 103 УПК передано Нарследователю Доманевского района.-

НАЧАЛЬНИК РК МИЛИЦИИ
ОД ОБЛАСТИ
/ПЕТРОВ/

/НАЧАЛЬНИК ОПЕРОТДЕЛА
/БАРОКИЙ/

№91. *1934 р., лютий. Спецінформація Одеського обласного управління робітничо-селянської міліції голові Одеського облвиконкому про самогубство 38-річного коваля Д.Попова через скрутні матеріальні обставини — відсутність заробітної платні і неможливість отоварювання хлібної картки / ДАОО, ф.Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 182.*

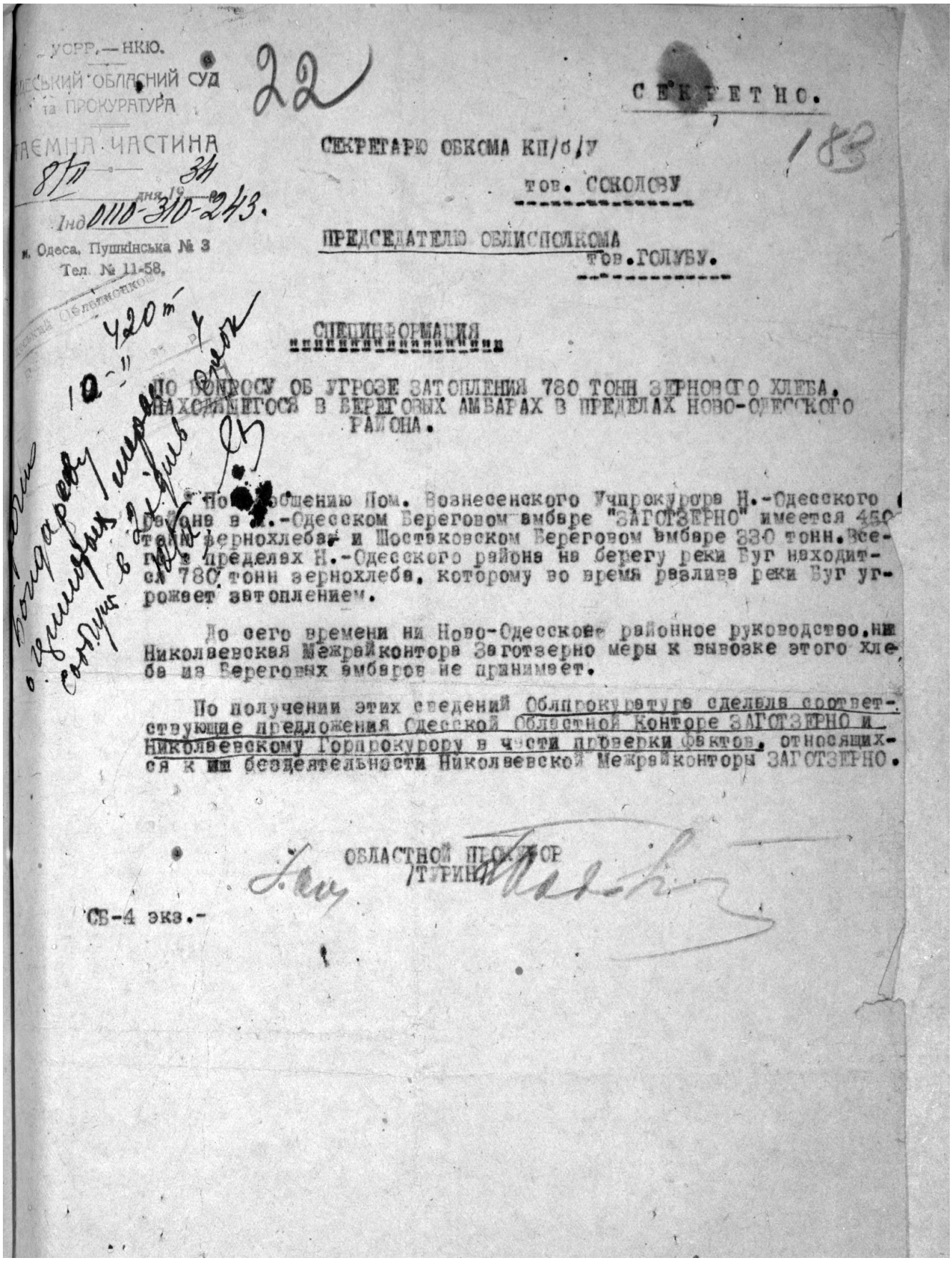

УОРР.—НКЮ.
ОДЕСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ СУД
та ПРОКУРАТУРА
ТАЄМНА ЧАСТИНА
8/II — 34 дня 19
Інд 0110-310-243.
м. Одеса, Пушкінська № 3
Тел. № 11-58.

22

СЕКРЕТНО.

183

СЕКРЕТАРЮ ОБКОМА КП/б/У
тов. СОКОЛОВУ

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ОБЛИСПОЛКОМА
тов. ГОЛУБУ.

СПЕЦИНФОРМАЦИЯ

ПО ВОПРОСУ ОБ УГРОЗЕ ЗАТОПЛЕНИЯ 780 ТОНН ЗЕРНОВОГО ХЛЕБА, НАХОДЯЩЕГОСЯ В БЕРЕГОВЫХ АМБАРАХ В ПРЕДЕЛАХ НОВО-ОДЕССКОГО РАЙОНА.

По сообщению Пом. Вознесенского Уцпрокурора Н.-Одесского района в м.-Одесском Береговом амбаре "ЗАГОТЗЕРНО" имеется 450 тонн зернохлеба и Шестаковском Береговом амбаре 330 тонн. Всего в пределах Н.-Одесского района на берегу реки Буг находится 780 тонн зернохлеба, которому во время разлива реки Буг угрожает затопление.

До сего времени на Ново-Одесское районное руководство, на Николаевскую Межрайконторе Заготзерно меры к вывозке этого хлеба из Береговых амбаров не принимает.

По получении этих сведений Облпрокуратура сделала соответствующие предложения Одесской Областной Конторе ЗАГОТЗЕРНО и Николаевскому Горпрокурору в части проверки фактов, относящихся к их бездеятельности Николаевской Межрайконторы ЗАГОТЗЕРНО.

ОБЛАСТНОЙ ПРОКУРОР
/ТУРИН/

СБ-4 экз.-

№92. *1934 р., 13 січня. Спецінформація Одеського обласного суду та прокуратури секретарю обкома КП(б)У Соколову та голові Одеського облвиконкому Голубу про загрозу знищення 780 тонн насіння хліба у Ново-одеському районі / ДАОО, ф.Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 183.*

ВЫПИСКА

ИЗ ИНФОРМАЦИИ О ХОДЕ ХЛЕБОСДАЧИ УПОЛКОМЗАГ СНК СССР ПО САВРАНСКОМУ РАЙОНУ т. Горлового.

I. В прошлую пятидневку /с I5/УШ по 20/УШ/ в районе прошло два больших дождя, что дало повод к резкому снижению вывозки хлеба /2600 центн. вместо II000 цент. прошлую пятидневку/.

Особенно дождь использовал как прикрытие нежелания вывозить хлеб, теми колхозами где "туговато" с хлебом вообще. Бакшанская МТС колхозы: Ким, Молотов, Чубаря, Гернезе, Заповіт Ільіча и др.

Приходится буквально ежедневно проверять на месте в этих колхозах везут или не везут хлеб.

Последняя установка т. Иванченка об оставлении полностью озимых семян в колхозах в независимости выполнили ли колхоз план поставок или нет /я об этом уже писал Вам/ использовано и распространена колхозами на оставления в амбарах семян и фуража на весну, хоть сумма оставленного хлеба 20/30 и больше процентов от обмолота.

Сейчас я с Секретарем РПК ездил по району с целью проверки наличия оставленного хлеба колхозами.

Надо отметить некоторую пассивность в вопросе организации и вывозки хлеба в указанных мною "тяжелых колхозах" со стороны дирекции и Политотделы МТС, так например: в колхозе им. "Косиора" Савранской МТС надо оставить озимых семян 539 цент. им же оставлено 806 центн. и кроме этого оставлено ярых и фуража 550 центн. Обмолот закончен, распределил на трудодни из I0% обмолота вместе 278 центн. положенных 3I0 центн. таким образом мотивируя, что 806 центн. оставленной им с целью очистки в этом колхозе, получается еще дополнительно для распределения на трудодни 200 цент. пшеницы, ввиду совершенно чистых пшеничных отходов из под триеров, негодных для хлебосдачи.

МТС и Политотдел никаких мер не приняли для вывозки этого хлеба, хотя были дважды предупреждены РПК и мною о необходимости посылки туда машин на вывозку. Колхоз годовой план выполнил на 47%.

2. Вместо организации вывозки хлебосдачи МТС и политотделы организовали 23-24/УШ одновременный об"езд колхозов руководящим составом политотдела и МТС для вручения счетов колхозам на выдачу натураванов трактористам по 3 кгр. на трудодень. Не меньше, причем выдачу этого хлеба требует производить немедленно, есть случае когда колхозы окончившие обмолот уже полностью израсходовали следуемые им I0% от обмолота и до уборки кукурузы не имеют право получать хлеб, таким образом выдача производится за счет плана хлебосдачи. Замечается чрезвычайная поспешность получить и раздать этот хлеб трактористам, сумма подлежащая выдаче трактористам составляет ок. 7000 центн., из них 60% пойдет за счет сдачи хлебопоставку, так как эти колхозы плана еще не выполнили, а некоторые из них и не выполнят плана.

Мною отдано распоряжение колхозам о том, что никаких расходов зерна кроме I0% отчисления от обмолота до полного выполнения плана хлебопоставок, натуроплаты и возврат семссуды производить запрещается, даже если распоряжение на выдачу зерна сверх норм дается МТС.

на об

Прошу по этому вопросу принять надлежащие меры через Облорганизации и сообщить мне, так как принятые нами меры не вполне гарантируют прекращения этого дела.-

№93. *1934 р., березень. Інформація про незадовільний стан хлібоздачі по Савранському району та невиконання плану хлібопостачань / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 48, арк. 27.*

- 2 - 397

Редакция дает следующее примечание к статье: " Мы охотно предоставляем слово кавказцу, покинувшему свою родину и свой народ для того, чтобы работать на пользу своих соотечественников и помочь осуществлению самостоятельности советских национальностей. Приведенные факты неопровержимы и внушают серьезные опасения. Цифровой материал соответствует советской статистике. Нам кажется, что сделанные автором выводы несколько преждевременны".-

2. Экономическое положение СССР.-

"Дейтше Цейтунг" 29.IX в корреспонденции "из Москвы" занимается вопросом экономического положения СССР. Корреспонденция дана под заголовком "Предстоящая тяжелая зима в СССР". Газета, ссылаясь на доклад в одной большой голландской газете о "голоде" в СССР, пишет: " В то время, когда советская пресса с одной стороны занята празднованием победы в Женеве, вопросы питания приобретают все более острую форму и официальные советские газеты должны согласиться с тем, что ожидаемый неурожай превзошел все опасения". В подтверждение этого газета опять повторяет высказывания германской прессы о поражении хлебородных районов СССР - Поволжья, Зап. Сибири, Кавказа, Украины и т.д. " К этому еще крестьянин вынужден вступать в коллективное хозяйство, в то время, когда у него отсутствует всякий интерес обрабатывать чужую землю"...

" Безпощадные мероприятия правительства в прошлую зиму по из"ятию хлеба у крестьян, приведшие к голоду, имели своим следствием сопротивление, оказываемое правительству, и уничтожение хлеба. Что предстоит русскому народу в эту зиму нельзя предсказать. Советская пресса сейчас вынуждена согласиться, что даже в важнейших зерновых районах урожай нынешнего года снизился на 50% по сравнению с прошлым годом. 15 млн. крестьян подвергались голоду в прошлом году. Правительство исключает аналогичное положение в этом году, потому что правительство мобилизовало большое количество членов партии, комсомольцев, а также красную армию и ГПУ в деревню для того, чтобы безпощадными мерами забрать урожай. Мучения прошлой зимы, а также неслыханный голод миллионов русских крестьян не остались без последствий. Посланные правителями Москвы сталкивались с сопротивлением крестьян. Опаснее всего является то обстоятельство, что политические руководители отдельных колхозов и даже совхозов совместно с крестьянами организовывают сопротивление правительству. Несмотря на то, что Кремль без боязни, в целях сломить сопротивление крестьян, производит аресты и безчисленные казни, все-же крестьяне отказываются давать свой хлеб в город, так как в большинстве случаев им не хватает прокормить свои семьи. Заботы Москвы о снабжении и прокормлении больших городов усиливаются с каждым днем. И рассказы Литвинова в Женеве о советском рае не могут устранить эти заботы. В Кремле

№94. *1934 р., 25 жовтня. Інформація дипломатичного агентства Народного комісаріату іноземних справ в Одесі «Німецька преса про СРСР», розділ «Про економічне становище СРСР» / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 58а, арк. 397.*

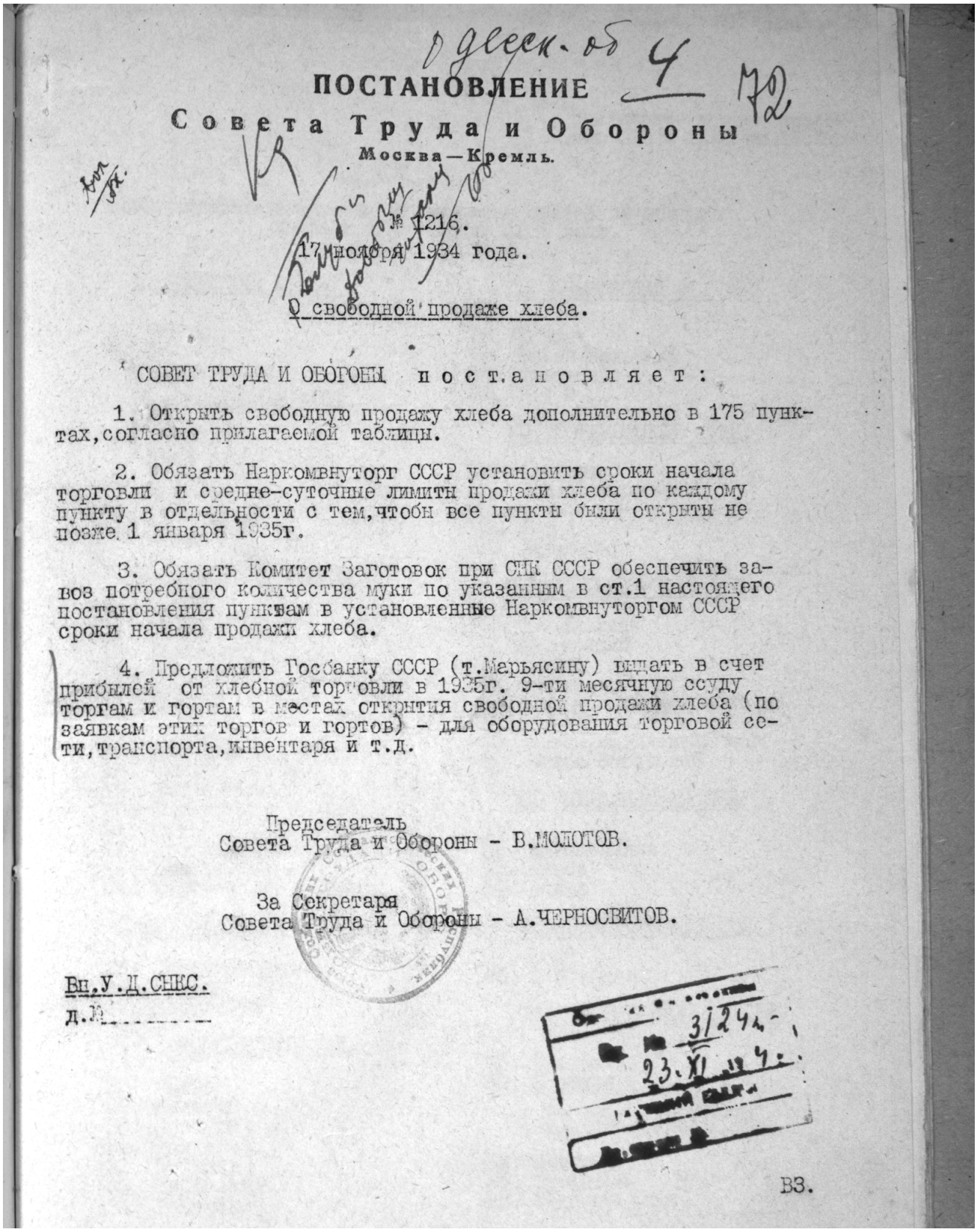

Одесск. об 4 72

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Совета Труда и Обороны

Москва—Кремль.

№ 1216.

17 ноября 1934 года.

О свободной продаже хлеба.

СОВЕТ ТРУДА И ОБОРОНЫ п о с т а н о в л я е т :

1. Открыть свободную продажу хлеба дополнительно в 175 пунктах, согласно прилагаемой таблицы.

2. Обязать Наркомвнуторг СССР установить сроки начала торговли и средне-суточные лимиты продажи хлеба по каждому пункту в отдельности с тем, чтобы все пункты были открыты не позже 1 января 1935г.

3. Обязать Комитет Заготовок при СНК СССР обеспечить завоз потребного количества муки по указанным в ст.1 настоящего постановления пунктам в установленные Наркомвнуторгом СССР сроки начала продажи хлеба.

4. Предложить Госбанку СССР (т.Марьясину) выдать в счет прибылей от хлебной торговли в 1935г. 9-ти месячную ссуду торгам и гортам в местах открытия свободной продажи хлеба (по заявкам этих торгов и гортов) - для оборудования торговой сети, транспорта, инвентаря и т.д.

Председатель
Совета Труда и Обороны - В.МОЛОТОВ.

За Секретаря
Совета Труда и Обороны - А.ЧЕРНОСВИТОВ.

Вп.У.Д.СНКС.
д.№

3124
23.XI

ВЗ.

№95. *1934 р., 17 листопада. Постанова Ради Праці та Оборони № 216 «Про вільний продаж хліба» / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 46, арк. 72.*

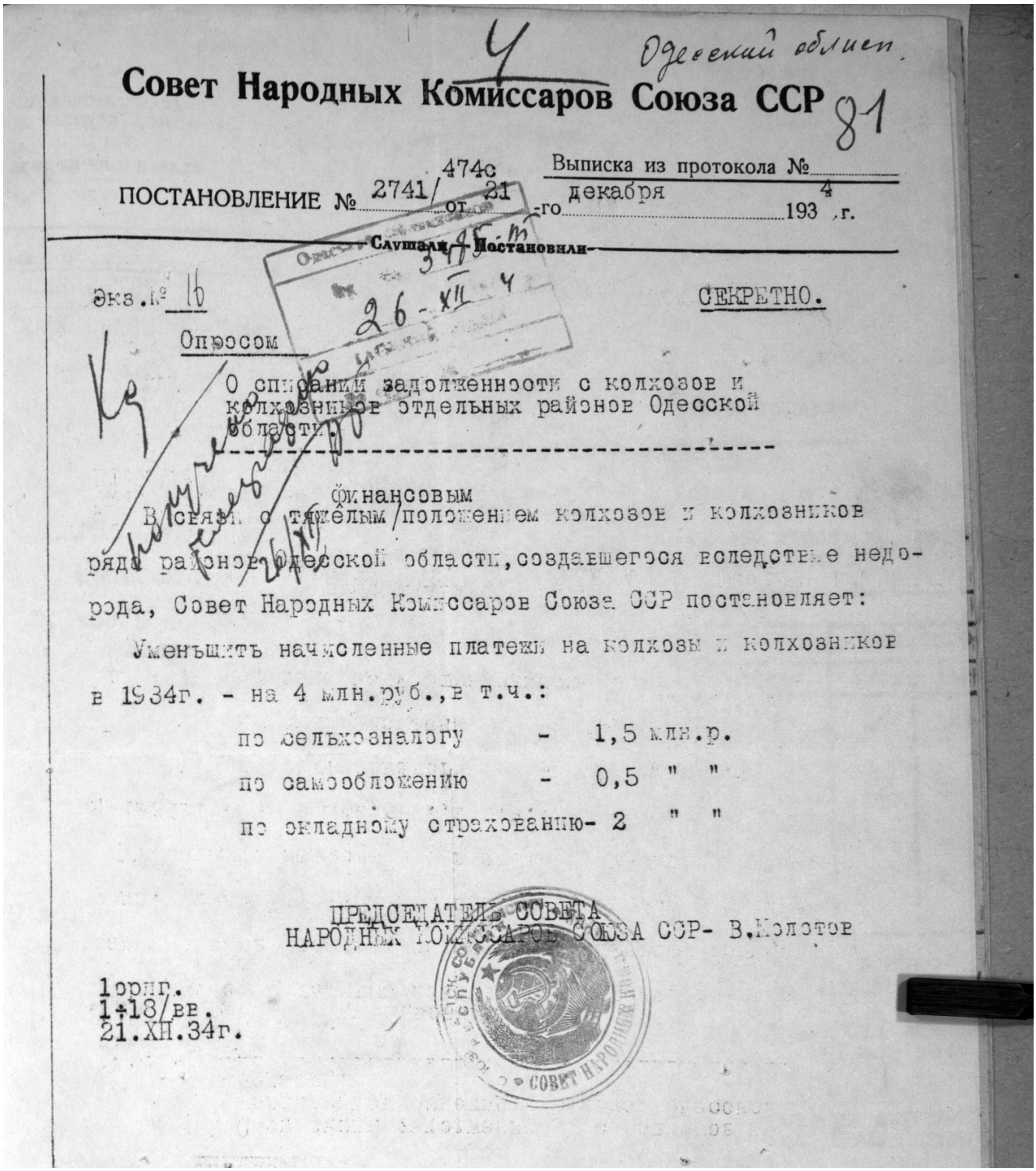

Одесский облисп.

Совет Народных Комиссаров Союза ССР

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 2741/474с от 21-го декабря 193 4 г.

Выписка из протокола № 81

Слушали — Постановили

Экз. № 16

СЕКРЕТНО.

Опросом

О списании задолженности с колхозов и колхозников отдельных районов Одесской области.

В связи с тяжелым финансовым положением колхозов и колхозников ряда районов Одесской области, создавшегося вследствие недорода, Совет Народных Комиссаров Союза ССР постановляет:

Уменьшить начисленные платежи на колхозы и колхозников в 1934г. - на 4 млн.руб., в т.ч.:

по сельхозналогу - 1,5 млн.р.
по самообложению - 0,5 " "
по окладному страхованию - 2 " "

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ СОЮЗА ССР - В.Молотов

1ориг.
1+18/вв.
21.XII.34г.

№96. *1934 р., 21 грудня. Постанова Ради Народних Комісарів Союза РСР № 2741/474с «Про списання заборгованості з колгоспів та колгоспних окремих районів Одеської області» / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 46, арк. 81.*

МАТЕРІАЛИ ДО МАРТИРОЛОГА ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРУ 1932 — 1933 РОКІВ

1. Списки загиблих від голоду в 1932 — 1933 рр., зареєстровані у книгах запису актів цивільного стану відділів РАЦС Головного управління юстиції в Одеській області

Місто Одеса

Укладач: завідуюча архівом відділу РАЦС Головного управління юстиції в Одеській області ***Апухтіна Т.М.***

№з/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Дата смерті	Вік	Причина смерті	Місце реєстрації смерті	Пошукові дані (фонд опис, справа, аркуш, №актового запису)
1	2	3	4	5	6	7
1	**Шейхман Лейзер Ісаєвич**	02.03.1932	40	Гангрена легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 1, а/з №1278
2	**Стефановський Володимир Карлович**	02.03.1932	44	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 1, а/з №1279
3	**Лапочкин Гаврило Іванович**	01.03.1932.	58	Хронічне переродження серцевих м'язів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 2, а/з №1270
5	**Літвінов Михайло Іванович**	01.03.1932	66	Старческий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 3, а/з №1272
6	**Порушевський Григорій Вікторович**	01.03.1932	50	Запалення мозку	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 3, а/з №1273
7	**Вінокуренко Володимир Іванович**	01.03.1932	65	Крововилив у мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк..4, а/з №1275
8	**Виростков Володимир**	01.03.1932	3 тиж.	Катаральне запалення	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 5, а/з №1276
9	**Шульга Микола Карлович**	01.03.1932	55	Асфіксія запалення шлунка та кишкового тракту	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 5, а/з №1277
10	**Глущенко Микола Васильович**	03.03.1932	5	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 6, а/з №1279
11	**Штейн Веніамін Аронович**	03.03.1932.	50	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 7, а/з №1280
12	**Артомонова Олександра Федорівна**	03.03.1932.	40	Органічне ураження центру нервової системи	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 7, а/з №1281
13	**Ляшенко Марія Іванівна**	03.03.1932	90	Стареча неміч	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 8, а/з №1282
14	**Зільберман Роза Ізраїлівна**	04.03.1932	57	Пухлина мозку	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 8, а/з №1283
15	**Черпєєнко Петро**	02.03.1932	23	Туберкульозний перитоніт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 9, а/з №1284
16	**Шат Ель-Арон Іцкович**	03.03.1932	74	Лівостороннє запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 9, а/з №1285
17	**Шор Розалія Абрамівна**	03.03.1932	70	Загальний атеросклероз; виразковий коліт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 10, а/з №1286

18	**Яцак Антон Осипович**	04.03.1932	58	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 10, а/з №1287
19	**Пінчукова Раїса Пилипівна**	03.03.1932	66	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 11, а/з №1288
20	**Мєшалкін Павло Григорович**	03.03.1932	11	Менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 11, а/з №1289
21	**Степанов Афанасій Миколайович**	03.03.1932	65	Загальний отік легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.. 12, а/з №1290
22	**Буженець Світлана Георгіївна**	03.03.1932	2	Білокрів'я	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 12, а/з №1291
23	**Лейбіна Зельда Шеївна**	04.03.1932	70	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 13, а/з №1292
24	**Царюк Євгенія Кирилівна**	02.03.1932	18	Менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 13, а/з №1293
25	**Безпалько Валентина Леонтіївна**	03.03.1932	2	Еклампсія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 14, а/з №1294
27	**Бахрех Сура Берківна**	01.03.1932	75	Загальне запалення очеревини	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 14, а/з №1295
27	**Зільберман Ісак Григорович**	03.03.1932	67	Виразка шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 15, а/з №1296
28	**Русман Фаля Абрамівна**	04.03.1932	90	Стареча кахексія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 15, а/з №1297
29	**Євтяга Олена Миколаївна**	04.03.1932	3 міс.	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 16, а/з №1298
30	**Прошин Пилип Іларіонович**	03.03.1932	46	Пухлина шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 16, а/з №1299
31	**Стамеров Астерій Васильович**	03.03.1932	70	Серцева недостатність	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 17, а/з №1300
32	**Дегтяр Янкіль Беркович**	04.03.1932	70	Явище гострї серцевої слабкості через старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 17, а/з №1301
33	**Зільберминц Борис Львович**	04.03.1932	90	Крововилив у мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 18, а/з №1302
34	**Фельдштейн Ішня Киселевич**	03.03.1932	60	Хронічне переродження серцевих м'язів; атеросклероз	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 18, а/з №1303
35	**Шамтанович Зліта Давидівна**	04.03.1932	79	Стареча неміч	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 19, а/з №1304
36	**Крисар Григорій Миколайович**	03.03.1932	67	Емфізема; міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 19, а/з №1305
37	**Примак Іван Максимович**	04.03.1932	4 міс.	Менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 20, а/з №1306
38	**Новиков Сергій**	29.02.1932	3 міс.	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 20, а/з №1307
39	**Віницька Антоніна**	04.03.1932	5 днів	Слабосилля	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 21, а/з №1308
40	**Губарб Марія Костянтинівна**	03.03.1932	2	Грип	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 21, а/з №1309
41	**Іванов Михайло Олексійович**	04.03.1932	49	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 22, а/з №1310

42	**Козловська Ядвіга Володимирівна**	05.03.1932	78	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 22, а/з №1311
43	**Шут Ісак Якелевич**	04.03.1932	66	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 23, а/з №1312
44	**Ніколаєва Валентина Іванівна**	04.03.1932	2 тиж.	Еклампсія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.23, а/з №1313
45	**Солетов Микола Вікторович**	05.03.1932	69	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 24, а/з №1314
46	**Мунік Олександр Олександрович**	04.03.1932	20	Церебростальний менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк.24, а/з №1315
47	**Вайман Ганна Андріївна**	04.03.1932	72	Параліч серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 25, а/з №1316
48	**Унтер-Фінкер Йосип**	04.03.1932	42	Запалення правої легені; туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 25, а/з №1317
49	**Язновський Терентій Митрофанович**	04.03.1932	43	Численні пошкодження голови та тіла	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 27, а/з №1318
50	**Нікифорова Марфа Осипівна**	05.03.1932	73	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 27, а/з №1319
51	**Марченко Мартин Аврамович**	05.03.1932	55	Параліч серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 27, а/з №1320
52	**Бойцул Роман Карпович**	04.03.1932	37	Параліч серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 27, а/з №1321
53	**Кардаш Євгенія Федорівна**	04.03.1932	40	Маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 28, а/з №1322
54	**Іванченко Сергій Васльович**	03.03.1932	21	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 28, а/з №1323
55	**Цибенко Федір Христофорович**	02.03.1932	67	Беглиха обличчя та голови	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 29, а/з №1324
56	**Голобородька Мар"ям Самсонівна**	04.03.1932	74	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 29, а/з №1325
57	**Каромап Пилип Леонтійович**	04.03.1932	70	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 30, а/з №1327
58	**Овчаров Сидор Васильович**	03.03.1932	60	Запалення легенів; отруєння алкоголем	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 30, а/з №1327
59	**Горбенко Василь**	03.03.1932	58	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 31, а/з №1328
60	**Опренко Яків**	03.03.1932	62	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 30, а/з №1329
61	**Левуцький Іван**	09.03.1932	60	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 32, а/з №1330
62	**Нор Фердінанд карлович**	04.03.1932	36	Туберкульоз легенів та гортані	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 33, а/з №1333
63	**Лепика Марія Василівна**	04.03.1932	58	Хронічне запалення легенів та серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 34, а/з №1334
64	**Рейниш Лізавета Львівна**	05.03.1932	71	Рак печінки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 34, а/з №1335
65	**Єгоров Ігор Дмитрович**	04.03.1932	8 міс.	Двобічне запалення легенів; набряк мозку	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 35, а/з №1336

66	**Суданенко Лідія Миколаївна**	04.03.1932	7	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 35, а/з №1337
67	**Хіжанська Мая Львівна**	05.03.1932	24	Пневмонія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 37, а/з №1340
68	**Гейсман Анісім Йосипович**	05.03.1932	43	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 37, а/з №1341
69	**Чалік-Нісенблат Бася Абівна**	05.03.1932	62	Мозковий крововилив	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 38, а/з №1342
70	**Панько Микола Якимович**	04.03.1932	56	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 38, а/з №1343
71	**Львов Микола Нілович**	05.03.1932	59	Параліч серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 39, а/з №1344
72	**Волк Вельве Абрамович**	05.03.1932	79	Хронічний катар товстих кишок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 39, а/з №1345
73	**Денисюк Євген Мартинович**	04.03.1932	66	Абсцес легенів; міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 40, а/з №1346
74	**Попітащенко Надія Давидівна**	05.03.1932	38	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 40, а/з №1347
75	**Матвієв Георгій Олексійович**	05.03.1932	29	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 41, а/з №1348
76	**Резнікова Олександра Олексіївна**	06.03.1932	22	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 41, а/з №1349
77	**Літвак Юхим Абрамович**	01.03.1932	28	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 42, а/з №1350
78	**Балашов Федір Наумович**	06.03.1932	76	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 42, а/з №1351
79	**Мечуріна Устинія Миколаївна**	06.03.1932	64	Рак шлунка з метастазами на шкірі	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 43, а/з №1352
80	**Тененбаум Естер Мордхівна**	06.03.1932	58	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 43, а/з №1353
81	**Лишак Парасковія Власівна**	05.03.1932	54	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 44, а/з №1354
82	**Андрєєва Ганна Василівна**	06.03.1932	68	Грип; запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 45, а/з №1355
83	**Цай Софія Ісаківна**	06.03.1932	34	Менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 45, а/з №1356
84	**Кучеренко Дмитро Устинович**	05.03.1932	22	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 46, а/з №1357
85	**Ключніков Микита Іванович**	07.03.1932	53	Туберкульоз легенів та гортані	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 46, а/з №1358
86	**Фельдман Абрам Йосипович**	07.07.1932	62	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 47, а/з №1360
87	**Івановська Поліна Яківна**	06.03.1932	59	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 47, а/з №1361
88	**Махновська Олена Юхимівна**	07.03.1932	2 тиж.	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 48, а/з №1362
89	**Пастушок Іван Кирилович**	05.03.1932	65	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 50, а/з №1366
90	**Максименко Григорій Максимович**	05.03.1932	53	Гостре запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025, арк. 50, а/з №1367

91	**Кореной Володимир Омелянович**	06.03.1932	27	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 1, а/з №1369
92	**Барська Варвара Йосипівна**	06.03.1932	68	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 2, а/з №1370
93	**Белінський Федір Григорович**	06.03.1932	56	Уремія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 2, а/з №1371
94	**Шварцман Янкель Іцкович**	06.03.1932	66	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 3, а/з №1372
95	**Якубовський Володимир Савович**	07.03.1932	46	Рак шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 3, а/з №1373
96	**Морельбтум Шліма Мойсеєвна**	07.03.1932	37	Туберкульоз кишок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 4, а/з №1374
97	**Гройсман Есека Беньяминівна**	07.03.1932	58	Саркома матки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 4, а/з №1375
98	**Гофман Ганна Яківна**	07.03.1932	63	Атеросклероз	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 5, а/з №1376
99	**Хаш Ціля Юдівна**	07.03.1932	21	Туберкульоз легенів III ступеня	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 5, а/з №1377
100	**Шамо Михайло Абрамович**	07.03.1932	56	Мозковий удар	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 6, а/з №1378
101	**Толмачов Пилип Єгорович**	06.03.1932	55	Крупозне запалення правої легені	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 6, а/з №1379
102	**Пономарьова Євдокія Фролівна**	06.03.1932	34	Двобічне грипозне запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 7, а/з №1380
103	**Красночубенко Олександр Петрович**	07.03.1932	1	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 7, а/з №1381
104	**Петерсон Кіндрат Оттович**	07.03.1932	59	Ниркова недостатність	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 8, а/з №1382
105	**Черненко Тетяна Кузьмівна**	06.03.1932	58	Цереброспінальний менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 8, а/з №1383
106	**Вулодісно Аспадія Іванівна**	07.03.1932	88	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 9, а/з №1384
107	**Зайцев Володимир Федорович**	07.03.1932	1 тиж.	Пневмонія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 9, а/з №1385
108	**Айдіні Іпократ Юрійович**	07.03.1932	85	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 10, а/з №1386
109	**Найфельд Рива Лазарівна**	07.03.1932	54	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 10, а/з №1387
110	**Мельникова Афанасія Дмитрівна**	08.03.1932	77	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 11, а/з №1388
111	**Гіршик Ціля Яківна**	08.03.1932	27	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 11, а/з №1389
112	**Андрейшен Костянтин Якович**	07.03.1932	60	Пухлина шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 12, а/з №1390
113	**Пеліх Пилип Якович**	07.03.1932	58	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 12 а/з №1391
114	**Штрибул Тимофій Іванович**	06.03.1932	66	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 13, а/з №1392
115	**Бурлак Гаврило Олександрович**	07.03.1932	58	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 13, а/з №1393

116	**Ларіонова Ганна Кирилівна**	07.03.1932	81	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 16, а/з №1398
117	**Попович Леонід Драгомирович**	04.03.1932	23	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 16, а/з №1399
118	**Нечипорук Григорій Васильович**	04.03.1932	38	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 17, а/з №1400
119	**Гут Мар'ям Марківна**	08.03.1932	88	Цистит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 17, а/з №1401
120	**Вайнштейн Естер Лейзерівна**	07.03.1932	68	Міокардний атеросклероз	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 18, а/з №1402
121	**Мізрях Мері Мойсеївна**	08.03.1932	5	Мозкове явище	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 18, а/з №1403
122	**Гончаров Костянтин Олексійович**	08.03.1932	47	Слабкість серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 19, а/з №1404
123	**Клоцман Мордко Іцкович**	08.03.1932	39	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 19, а/з №1405
124	**Соколова Євгенія Миколаївна**	08.03.1932	76	Апоплексія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 20, а/з №1406
125	**Гольдбер Аба Хаїмович**	08.03.1932	82	Мозковий удар	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 20, а/з №1407
126	**Мешкам Іван Юрійович**	07.03.1932	53	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 21, а/з №1408
127	**Боймстрахер Софія Зельмівна**	08.03.1932	60	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 21, а/з №1409
128	**Кравець Мойша Шимшонович**	08.03.1932	73	Склероз мозку	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 22, а/з №1410
129	**Калмиков Іван Андрійович**	08.03.1932	55	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 22, а/з №1411
130	**Пекер Ханця**	09.03.1932	85	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 23, а/з №1412
131	**Бірбратр Рива Бенціонівна**	08.03.1932	35	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 23, а/з №1413
132	**Мурована Ганна Олександрівна**	07.03.1932	21	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 24, а/з №1414
133	**Кур Ема Христофорівна**	09.03.1932	32	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 24, а/з №1415
134	**Морозовський Леонід Петрович**	07.03.1932	50	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 25, а/з №1416
135	**Фінкель Аврам Юдкович**	09.03.1932	45	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 25, а/з №1417
136	**Цавко Франц Іванович**	08.03.1932	49	Серцева астма	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 26, а/з №1418
137	**П'ятигорська Марія Мануїлівна**	09.03.1932	30	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 26, а/з №1419
138	**Остапенко Владієн**	06.03.1932	2міс	Токсична диспепсія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 27, а/з №1420
139	**Зінковська Олена**	08.03.1932	3міс	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 27, а/з №1421

140	**Любаровка Малка Абрамівна**	10.03.1932	66	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 28, а/з №1422
141	**Гульник Дора Єфимівна**	09.03.1932	1 доба	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 28, а/з №1423
142	**Твердоступенко Сергій Михайлович**	08.03.1932	60	Спинні сухоти	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 29, а/з №1424
143	**Моргуновська Марія Семенівна**	09.03.1932	58	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 29, а/з №1425
144	**Шогаш Ідель Овсеївна**	10.03.1932	72	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 30, а/з №1427
145	**Шметелюк Володимир Михайлович**	09.03.1932	2 тиж.	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 30, а/з №1427
146	**Друдгойз Давид Меєрович**	10.03.1932	60	Катаральне запалення легенів та міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 31, а/з №1428
147	**Машковський Костянтин Васильович**	08.03.1932	84	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 31, а/з №1429
148	**Колесніков Микола**	09.03.1932	2 тиж.	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 32, а/з №1430
149	**Носков Михайло**	09.03.1932	89	Асфексія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 32, а/з №1431
150	**Лінецька Ольга**	08.03.1932	2 доби	Уроджена слабкість	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 33, а/з №1432
151	**Заводська Лізавета Іллівна**	09.03.1932	89	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 33, а/з №1433
152	**Камінний Марк Абрамович**	08.03.1932	2 доби	Мертвонароджений	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 34, а/з №1434
153	**Палкіна Неоніла Петрівна**	10.03.1932	76	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 34, а/з №1435
154	**Владічук Олександра Петрівна**	07.03.1932	33	Пневмонія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 35, а/з №1436
155	**Логінов Іван**	07.03.1932	-	Мертвонароджений	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 35, а/з №1437
156	**Кожуховський Олексій Ксенофонтович**	09.03.1932	46	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 36, а/з №1438
157	**Качинова Лідія Вікторівна**	10.03.1932	8 міс.	Менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 37, а/з №1439
158	**Гурський Герасим Іванович**	10.03.1932	52	Гангрена легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 37, а/з №1440
159	**Ульянов Яків Вікторович**	09.03.1932	61	Параліч серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 38, а/з №1441
160	**Рожковський Володимир Лейбович**	10.03.1932	30	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 38, а/з №1442
161	**Дашков Василь Кирилович**	06.03.1932	49	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 39, а/з №1443
162	**Спикін Іван**	04.03.1932	28	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 39, а/з №1444
163	**Рибачок Михайло Васильович**	03.03.1932	48	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 40, а/з №1445
164	**Каратупова Євгенія Іванівна**	10.03.1932	57	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 40, а/з №1446

165	**Кошар Розалія Борисівна**	09.03.1932	62	Крововилив в мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 41, а/з №1447
166	**Харьков Антип Андрійович**	08.03.1932	77	Слабкість серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 41, а/з №1448
167	**Рибченко Андрій Іванович**	10.03.1932	51	Параліч серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 42, а/з №1449
168	**Резнік Максим Семенович**	09.03.1932	24	Виснаження туберкульозне	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 42, а/з №1450
169	**Дітман Еміль Альбертович**	10.03.1932	74	Крововилив у мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 43, а/з №1451
170	**Кушнарьов Ілля Дмитрович**	10.03.1932	51	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 43, а/з №1452
171	**Іващенко Ганна Артемівна**	09.03.1932	62	Запалення серцевих м'язів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 44, а/з №1453
172	**Пашуто Тимофій Андрійович**	09.03.1932	70	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 44, а/з №1454
173	**Опрія Афанасій Іларіонович**	08.03.1932	61	Запалення серцевих м'язів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 45, а/з №1456
174	**Фоменко Іван Тимофійович**	08.03.1932	17	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 46, а/з №1457
175	**Дорошенко Артем Феофанович**	08.03.1932	63	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 46, а/з №1458
176	**Гут Василь Якович**	08.03.1932	50	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 47, а/з №1459
177	**Головатюк Матвій Васильович**	07.03.1932	72	Катаральне запалення правї легені	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 48, а/з №1461
178	**Дубін Капон Каришонович**	06.03.1932	70	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 48, а/з №1462
179	**Гурник Олена Іванівна**	09.03.1932	5	Конвульсит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 49, а/з №1463
180	**Лукацька Хася Гершевна**	08.03.1932	62	Запалення шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1025а, арк. 49, а/з №1464
181	**Львовська Шейра**	25.02.1932	58	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 1, а/з №1169
182	**Кононов Андрій Григорович**	27.02.1932	1	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 1, а/з №1170
183	**Ланський-Голандський Абрам Володимирович**	27.02.1932	62	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 2, а/з №1171
184	**Фридман Рахіль Львович**	27.02.1932	74	Рак шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 2, а/з №1172
185	**Смілянська Анастасія Лейбівна**	27.02.1932	71	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 3, а/з №1173
186	**Абрамович Іоні Абрамович**	28.02.1932	78	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 3, а/з №1174
187	**Хінкус Розалія Самсонівна**	28.02.1932	82	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 4 , а/з №1175
188	**Токарчук Попіан**	22.02.1932	70	Пролом черепа	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 4, а/з №1176
189	**Пальченко Іван**	25.02.1932	50	Запалення очеревини	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 5, а/з №1177

190	**Кожухар Йосип**	27.02.1932	72	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 5, а/з №1178
191	**Кобилицький Пилип**	27.02.1932	65	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 6, а/з №1179
192	**Дубіна Іван**	27.02.1932	8 міс	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 6, а/з №1180
193	**Шантровська Євгенія**	25.02.1932	72	Отруєння алкоголем (денатуратом)	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 7, а/з №1181
194	**Агєєв Петро**	25.02.1932	22	Вогнепальне ураження голови	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 7, а/з №1182
195	**Гендрик Валя**	27.02.1932	1р.9 м.	Катаральне запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 8, а/з №1183
196	**Липневич Іван**	25.02.1932	57	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 8, а/з №1184
197	**Егів Лідія Фридрихівна**	27.02.1932	40	Малокрів'я	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 9, а/з №1185
198	**Жвановська Аполлінарія Миколаївна**	27.02.1932	75	Ослаблення серцевої діяльності	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 9, а/з №1186
199	**Заікін Віля**	21.02.1932	8 міс.	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 10, а/з №1187
200	**Стрункіна Розалія**	28.02.1932	2 міс.	Двобічне запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 10, а/з №1188
201	**Кейлер Меєр Інукович**	27.02.1932	88	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 11, а/з №1189
202	**Петрожим Людмила Петрівна**	28.02.1932	3 тиж.	Набряк легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 11, а/з №1190
203	**Берладінов Олександр Акимович**	27.02.1932	39	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 12, а/з №1192
204	**Смавсюк Христя Пантелеймонівна**	28.02.1932	29	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 12, а/з №1191
205	**Тетенко Валентина Антонівна**	28.02.1932	1 міс.	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 13, а/з №1193
206	**Басов Семен**	27.02.1932	58	Пістряк печінки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 13, а/з №1194
207	**Карельман Нусім Львович**	28.02.1932	58	Слабкість серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 14, а/з №1195
208	**Сікар Голда Мойсеївна**	29.02.1932	70	Туберкульоз легенів та кишечника	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 14, а/з №1196
209	**Юдіна Катерина Єгорівна**	29.02.1932	52	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 15, а/з №1197
210	**Фурман Абрам**	27.02.1932	60	Міокардний старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 15, а/з №1198
211	**Больт Марія Петрівна**	28.02.1932	70	Набряк мозку	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 16, а/з №1199
212	**Голіченко Василь Пантилімович**	27.02.1932	46	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 16, а/з №1200
213	**Ханіс Льоня Ісакович**	28.02.1932	9 м.	Дитячий маразм (недонос)	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 17, а/з №1201
214	**Бродська Сіма Годелівна**	28.02.1932	62	Пістряк шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 17, а/з №1202

215	**Бірюкова Марія Іларіонівна**	28.02.1932	78	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 18, а/з №1203
216	**Бріжицька Ганна Олександрівна**	29.02.1932	65	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 18, а/з №1204
217	**Юнг Фридрика Едгардівна**	29.02.1932	57	Міокардний рак	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 19, а/з №1205
218	**Бекасова Ніна Андріївна**	27.02.1932	21	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 19, а/з №1206
219	**Зайцев В'ячеслав Миколайович**	28.02.1932	36	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 20, а/з №1207
220	**Ордер'єва Дарія**	25.02.1932	25	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 20, а/з №1208
221	**Корж Пантелій Микитович**	25.02.1932	43	Пухлина кишечника	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 21, а/з №1209
222	**Ніколаєва Ганна Василівна**	27.02.1932	60	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 21, а/з №1210
223	**Куперман Геня Абрамівна**	28.02.1932	2р. 2м.	Дифтерія зіву та гортані	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 22, а/з №1211
224	**Тишлер Іда Абрамівна**	29.02.1932	76	Атеросклероз судин мозку	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 22, а/з №1212
225	**Стрижков Василь**	29.02.1932	32	Імбецилітос	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 23, а/з №1213
226	**Ворона Іван Петрович**	29.02.1932	36	Шизофренія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 23, а/з №1214
227	**Бекасова Ніна Андріївна**	27.02.1932	21	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 24 а/з №1215
228	**Кіфер Петро Леонгардович**	27.02.1932	62	Вада серця; міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 24, а/з №1216
229	**Даманська Розалія Осипівна**	29.02.1932	87	Крововилив у мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 25, а/з №1217
230	**Дінер Галина Мойсеївна**	29.02.1932	26	Запалення нирок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 25, а/з №1218
231	**Безсмертна Ганна Євдокимівна**	29.02.1932	17	Туберкульоз легенів та гортані	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 26, а/з №1219
232	**Тисячна Агата Людвигівна**	01.03.1932	82	Від старості	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 26, а/з №1200
233	**Мучник Арон Абрамович**	29.02.1932	28	Шизофренія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 27, а/з №1221
234	**Безстрашний Яків Степанович**	27.02.1932	71	Пухлина легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 27, а/з №1222
235	**Моргенштерн Зельман Янкелевич**	29.02.1932	64	Склероз серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 28, а/з №1223
236	**Балбук Іван Іванович**	29.02.1932	43	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 28, а/з №1224
237	**Грінберг Льова Борисович**	27.02.1932	30	Катаральне запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 29, а/з №1225
238	**Черкасов Степан Денисович**	29.02.1932	40	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 29, а/з №1226
239	**Чайковський Панчіт Павлович**	27.02.1932	60	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 30, а/з №1227

240	**Цапок Потап Дем'янович**	28.02.1932	67	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 30, а/з №1228
241	**Бондар Лука Тимофійович**	28.02.1932	60	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 31, а/з №1229
242	**Черніца Анісія Андріївна**	29.02.1932	70	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 31, а/з №1230
243	**Шевченко Лізавета Микитівна**	27.02.1932	55	Туберкульоз	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 32, а/з №1231
244	**Шихман Роза Лазарівна**	01.03.1932	61	Рак печінки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 32, а/з №1232
245	**Тродп'янський Йосип Єфимович**	01.03.1932	65	Рак печінки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 33, а/з №1233
246	**Андура Микола Степанович**	29.02.1932	20	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 33, а/з №1234
247	**Мунтян Одарка Михайлівна**	01.03.1932	39	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 34, а/з №1235
248	**Янгенберг Софія**	27.02.1932	4 доби	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 34, а/з №1236
249	**Добржанський Валентин Євгенович**	01.03.1932	32 доби	Конвульсія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 35, а/з №1237
250	**Заславський Володимир Мойсейович**	01.03.1932	20 діб	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 35, а/з №1238
251	**Камінська Фаня Абрамівна**	28.02.1932	46	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 36, а/з №1239
252	**Даніель Лілія Марцівна**	01.03.1932	4	Туберкульозний менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 36, а/з №1240
253	**Шинберг Арон Бенціонович**	02.03.1932	68	Запалення та набряк легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 37, а/з №1241
254	**Черниш Григорій Миколайович**	01.03.1932	32	Рак шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 37, а/з №1242
255	**Каждан Давид Якович**	01.03.1932	34	Нрозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 38, а/з №1243
256	**Волков Георгій Степанович**	01.03.1932	33	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 38, а/з №1244
257	**Донцова Ніна Миронівна**	01.03.1932	1	Туберкульозний менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 39, а/з №1245
258	**Кандоні Євген Васильович**	01.03.1932	9	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 39, а/з №1246
259	**Гольдгельд Валентин Наумович**	01.03.1932	2 доби	З невідомих причин	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 40, а/з №1247
260	**Петрова Любов Михайлівна**	29.02.1932	18	Малок рів'я	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 40, а/з №1248
261	**Бройтман Борис**	29.02.1932	2	Недонос	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 41, а/з №1249
262	**Фостерп Михайло Іванович**	01.03.1932	56	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 41, а/з №1250
263	**Глущенко Микола Савелійович**	02.03.1932	50	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 42, а/з №1251
264	**Вільфанд Етля Ісаківна**	02.03.1932	73	Недостатність серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 42, а/з №1252

265	**Чаур Іван**	02.03.1932	5д.	Слабкість	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 44, а/з №1255
266	**Латий Михайло Якович**	02.03.1932	35	Рак шлункових шляхів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 44, а/з №1256
267	**Гарбер Лея Берківна**	02.03.1932	70	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 45, а/з №1257
268	**Білоцерковський Михайло Григорович**	01.03.1932	51	Звуження тонких кишок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 45, а/з №1258
269	**Логачова Мальвіна Максимівна**	02.03.1932	2	Вроджена слабкість	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 46, а/з №1259
270	**Куценко Леонід Кононович**	01.03.1932	34	Сухоти легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 46, а/з №1260
271	**Ривкін Шулім Якович**	01.03.1932	80	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 47, а/з №1261
272	**Ганцмахер Фейга Абрамівна**	01.03.1932	68	Крововилив; параліч правої сторони	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 47, а/з №1262
273	**Литвинов Василь Васильович**	03.03.1932	49	Туберкульоз легенів; перитоніт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 48, а/з №1263
274	**Групкін Давид Абрамович**	25.02.1932	50	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 48, а/з №1264
275	**Полякова Пелагея Дмитрівна**	03.03.1932	57	Гостре ослаблення серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 49, а/з №1265
276	**Маркевич Ольга Платонівна**	02.03.1932	91	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 49, а/з №1266
277	**Святославська Лізавета Петрівна**	02.03.1932	78	Крововилив у мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1024, арк. 50, а/з №1267
278	**Салтановський Григорій**	19.02.1932	24	Двостороння пневмонія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк1., а/з №1069
279	**Самович Надія Афанасіївна**	19.02.1932	72	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.,1 а/з №1070
280	**Курятнік Іван Олександрович**	23.02.1932	45	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.2, а/з №1071
281	**Гуцуляк Марія Григорівна**	23.02.1932	88	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк2., а/з №1072
282	**Вомтова Євдокія Іванівна**	22.02.1932	55	Загальний параліч	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.3, а/з №1073
283	**Морозов Никон Федорович**	22.02.1932	52	Рак печінки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.3, а/з №1074
284	**Бухінін Григорій Сергійович**	29.02.1932	58	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк4., а/з №1075
285	**Бондаренко Ісидор Іванович**	22.02.1932	82	Старість; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.4, а/з №1076
286	**Воронін Микола Дмитрович**	23.02.1932	5 м.	Бронхопневмонія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.5, а/з №1077
287	**Ігнатова Ганна Михайлівна**	23.02.1932	40	Рак матки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк5., а/з №1078
288	**Крижановська Ірина Пімівна**	23.02.1932	67	Рак печінки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк6., а/з №1079
289	**Райх Сура Хаївна**	23.02.1932	85	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.6, а/з №1080

290	**Вінницька Таня**	24.02.1932	3 доби	Мертвонароджена	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.7, а/з №1081
291	**Гайзин Петро**	23.02.1932	1 доба	Мертвонароджений	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.7, а/з №1082
292	**Тув Іослов Соломонович**	23.02.1932	53	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.8, а/з №1083
293	**Тимков Антон Єремович**	22.02.1932	45	Численні пошкодження внутрішніх органів та переломи клітки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.8, а/з №1084
294	**Мойк Ганна Спиридонівна**	22.02.1932	42	Струс мозку після падіння	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.9, а/з №1085
295	**Шагуян Маргарита Рубенівна**	23.02.1932	82	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.9, а/з №1086
296	**Рябчук Яків Степанович**	23.02.1932	64	Крововилив у мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.10, а/з №1087
297	**Гурський Леонід Григорович**	23.02.1932	8	Скарлатина	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.10, а/з №1088
298	**Дядькин Моня Мойсейович**	23.02.1932	1	Менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.11, а/з №1089
299	**Михєєва Лілія Сергіївна**	24.02.1932	5	Церебро-спінальний менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.11, а/з №1090
300	**Зайчковська Юлія Іванівна**	24.02.1932	64	Рак грудної клітки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк12., а/з №1091
301	**Лотоха Нелі Василівна**	23.02.1932	1	Менінгіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.12, а/з №1092
302	**Лотоцька Лізавета Федорівна**	24.02.1932	71	Рак печінки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.13, а/з №1093
303	**Стецюк Антон Станіславович**	23.02.1932	81	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.13 а/з №1094
304	**Доброскаченко Прасковія Олександрівна**	23.02.1932	47	Епілепсія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.14, а/з №1095
305	**Алтерман Меєр Йосипович**	22.02.1932	83	Катаральне запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.14, а/з №1096
306	**Кайбул Ірина Дем'янівна**	23.02.1932	86	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.15, а/з №1097
307	**Крічмар Арон Давидович**	24.02.1932	79	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.15, а/з №1098
308	**Пашура Ольга Іванівна**	23.02.1932	20	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.16, а/з №1099
309	**Гольдіс Мендель Гдалевич**	25.02.1932	77	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.16, а/з №1100
310	**Шехтман Аврум Нухімович**	24.02.1932	50	Новоутворення живота	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.17, а/з №1101
311	**Гуртовий Дмитро Григорович**	24.02.1932	73	Злоякісне новоутворення	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.17, а/з №1102
312	**Ларіонова Ганна Афанасіївна**	23.02.1932	75	Двобічне запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.18, а/з №1103
313	**Рубін Ілля Давидович**	24.02.1932	50	Хронічне запалення серцевого м`яза	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.18, а/з №1104

314	**Китік Віра Степанівна**	24.02.1932	75	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.19, а/з №1105
315	**Сіром'ятников Микита Андрійович**	23.02.1932	55	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.19, а/з №1106
316	**Синіченко Леонід Іванович**	24.02.1932	8	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.20, а/з №1107
317	**Сорокін Костянтин Єврахович**	25.02.1932	44	Кардіосклероз	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.20, а/з №1108
318	**Невідомий чоловік**	21.02.1932	40	Отруєння алкоголем	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.21, а/з №1109
319	**Дожура Іван Михайлович**	25.02.1932	51	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.21, а/з №1110
320	**Горенков Пилип**	24.02.1932	28	Черевний тиф	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.22, а/з №1111
321	**Березіна Марія**	23.02.1932	80	Рожа лівої ноги	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.22, а/з №1112
322	**Бопп Никодим Георгійович**	23.02.1932	53	Пухлина мозку	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.23, а/з №1113
323	**Марусін Никифор Єгорович**	19.02.1932	28	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.23, а/з №1114
324	**Ординський Анатолій**	22.02.1932	4	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.24, а/з №1116
325	**Морозова Ірина**	22.02.1932	2 доби	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.25, а/з №1117
326	**Прокопець Фаїна**	24.02.1932	10 діб	Вроджена слабкість	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.25, а/з №1118
327	**Аврельянова Валерія**	24.02.1932	1 м.	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.26, а/з №1119
328	**Германович Єва Ісаківна**	25.02.1932	65	Інсульт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк26., а/з №1120
329	**Чучкин Фрон Павлович**	24.02.1932	60	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.27, а/з №1121
330	**Шиманович Чарна Мотковна**	25.02.1932	68	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.27, а/з №1122
331	**Табачник Меєр Волькович**	25.02.1932	57	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.28, а/з №1123
332	**Максименко Євфросінія**	25.02.1932	116	Ослаблення серцевої діяльності	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.28, а/з №1124
333	**Щокін Гаврило Григорович**	25.02.1932	41	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.29, а/з №1125
334	**Люлінецький Григорій Наумович**	25.02.1932	61	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.29, а/з №1126
335	**Канін Петро Матвійович**	25.02.1932	55	Крововилив у мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.30, а/з №1127
336	**Шестопал Софія Ісаківна**	25.02.1932	92	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.30, а/з №1128
337	**Воротілова Євдокія Борисівна**	24.02.1932	42	Рак	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.31, а/з №1129
338	**Зоншайн Туба Осипівна**	24.02.1932	58	Крововилив у мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.31, а/з №1130

339	**Ундєєва Клавдія Петрівна**	23.02.1932	56	Параліч серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.32, а/з №1131
340	**Соловей Яків Григорович**	27.02.1932	29	Гангрена легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.32, а/з №1132
341	**Бленюк Валентина Дмитрівна**	25.02.1932	6	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.33, а/з №1133
342	**Калішусь Олімпіада Йосипівна**	25.02.1932	70	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.33, а/з №1134
343	**Сухорукова Агафія Карпівна**	27.02.1932	54	Травматичне пошкодження голови	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.34, а/з №1135
344	**Билюга Олександра**	24.02.1932	48	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.34, а/з №1136
345	**Лановий Назар**	25.02.1932	66	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.35, а/з №1137
346	**Кацулька Кирило**	24.02.1932	55	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.35, а/з №1138
347	**Букацц Герасим**	24.02.1932	78	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.36, а/з №1139
348	**Брижан Тимофій**	25.02.1932	62	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.36, а/з №1140
349	**Бакєєв Семен**	24.02.1932	30	Нерозбірливо	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.37, а/з №1141
350	**Ахат**	21.02.1932	58	Хронічний міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.37, а/з №1142
351	**Ладиженський Феодосій Семенович**	22.02.1932	65	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.38, а/з №1144
352	**Крецул Семен Данилович**	22.02.1932	56	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.39, а/з №1145
353	**Труп невідомого чоловіка**	22.02.1932	58	Отруєння денатуратом	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.39, а/з №1146
354	**Костецький Олександр**	25.02.1932	40	Двобічне запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.40, а/з №1147
355	**Гілерман Борис Львович**	27.02.1932	18	Нежиттєздатний	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.41, а/з №1149
356	**Жирний Сергій Якович**	27.02.1932	76	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.41, а/з №1150
357	**Іванов Олександр Пилипович**	25.02.1932	2	Опік II та III ступенів голови та тіла	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.42, а/з №1151
358	**Бабич Рая Юхимівна**	25.02.1932	5 діб	Вроджена слабкість	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.42, а/з №1152
359	**Дімітриу Валентина Степанівна**	24.02.1932	53	Дегенеративна зміна внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.43, а/з №1153
360	**Поляков Адольф Матвієвич**	24.02.1932	67	Міокардит	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.43, а/з №1154
361	**Міллар Джесі Василівна**	27.02.1932	74	Мозковий удар	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.44, а/з №1155
362	**Анушкевич Анеля Медардівна**	25.02.1932	60	Крововилив у мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.44, а/з №1156
363	**Кирилов Антон Дем'янович**	27.02.1932	48	Абсцес легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.45, а/з №1157

364	**Лизогуб Микола Устинович**	25.02.1932	39	Абсцес легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.45, а/з №1158
365	**Касторф Євгенія Федорівна**	27.02.1932	75	Старечий маразм	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.46, а/з №1159
366	**Миздрін Петро Миколайович**	27.02.1932	65	Гостра слабкість серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.46, а/з №1160
367	**Резнік Самуїл Ушерович**	27.02.1932	24	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.47, а/з №1161
368	**Динін Михайло Соломонович**	27.02.1932	29	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.47, а/з №1162
369	**Ободовська Мая Ізраїлівна**	27.02.1932	18	Епілепсія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.49, а/з №1165
370	**Файвушинський Рудольф Германович**	27.02.1932	26	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.49, а/з №1166
371	**Шашко Ганна Іванівна**	27.02.1932	37	Рак шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.50, а/з №1167
372	**Гольденберг Адель Юдківна**	27.02.1932	64	Мозкова емболія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1023, арк.50, а/з №1168
373	**Близнюк Олександр Ананійович**	17.02.1932	29	Запалення легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.1, а/з №971
374	**Яницька Олена Андріївна**	18.02.1932	78	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.1, а/з №972
375	**Ройтман Сруль Беркович**	18.02.1932	56	Рак шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.2, а/з №973
376	**Муратов Олександр Львович**	18.02.1932	58	Гострий набряк горлянки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.2, а/з №974
377	**Чорноморська Надія Ісаківна**	18.02.1932	65	Порок серця	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.3, а/з №975
378	**Фиренштейн Меєр Давидович**	18.02.1932	58	Крововилив у мозок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.3, а/з №976
379	**Шевельов Олексій Іванович**	17.02.1932	4	Гостре малокрів'я	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.4, а/з №977
380	**Тараскевич Павло Матвійович**	16.02.1932	19	Вогнепальне наскрізне поранення спинного мозку	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.4, а/з №978
381	**Штромвасер Файвет Вольфович**	19.02.1932	80	Гангрена	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.5, а/з №979
382	**Коваленко Іван Карпович**	15.02.1932	54	Туберкульоз легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.5, а/з №980
383	**Халфіна Софія Яківна**	18.02.1932	71	Склероз мозкових судин	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.6, а/з №981
384	**Кур'єць Майте-Герт Йосипович**	18.02.1932	75	Набряк легенів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.6, а/з №982
385	**Поташнер Михайло Якович**	18.02.1932	43	Запалення очеревини	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.7, а/з №983
386	**Дігол Андрій Тихонович**	19.02.1932	5діб	Асфіксія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.7, а/з №984
387	**Чеховська Софія**	14.02.1932	36	Дегенеративні зміни внутрішніх органів; загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.11, а/з №991

388	**Музиченко Василь Іванович**	15.02.1932	32	Асфіксія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.12, а/з №993
389	**Епштейн Товель Іцкович**	19.02.1932	56	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.31, а/з №1031
390	**Погребицька Нахама Тульманівна**	22.02.1932	54	Заворіт кишок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.39, а/з №1047
391	**Можаринський Манолій**	21.02.1932	16	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.41, а/з №1051
392	**Попик Хава Меєрівна**	22.02.1932	60	Злоякісна пухлина черевної порожнини	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1022, арк.46, а/з №1062
393	**Уллященко Григорій Герасимович**	15.02.1932	26	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1021, арк.7, а/з №890
394	**Сушко Андрій Тимофійович**	14.02.1932	54	Дегенеративні зміни серця, нирок та печінки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1021, арк.16, а/з №907
395	**Калінцев Андрій Олександрович**	15.02.1932	14	Запалення очеревини	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1021, арк.19, а/з №914
396	**Гейман Лейба Янкелевич**	17.02.1932	10	Пухлина шлунка; лімфогранулематоз; анемія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1021, арк.29, а/з №934
397	**Куляшенець Іван Васильович**	08.02.1932	9	Розрив печінки з кровиливом у черевневу порожнину	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1020, арк.6, а/з №787
398	**Мельничук Марія Григорівна**	09.02.1932	6	Пухлина мозку	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1020, арк.11, а/з №797
399	**Мельниченко Емілія Генріхівна**	09.02.1932	69	Кишкова непроходимість	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1020, арк.12, а/з №799
400	**Сузянська Віра Трофимівна**	09.02.1932	30	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1020, арк.12, а/з №800
401	**Сташкевич Фелікса Петрівна**	09.02.1932	20	Туберкульоз кишечника	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1020, арк.15, а/з №806
402	**Розенберг Хава Мотелівна**	10.02.1932	15	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1020, арк.23, а/з №822
403	**Томашевський Давид**	02.02.1932	18	Виразковий ентероколіт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1019, арк.1, а/з №676
404	**Шишов Федір Федорович**	05.02.1932	18	Водянка мозку через виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1019, арк.2, а/з №678
405	**Баренбойм Хаїм Беркович**	05.02.1932	70	Старече виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1019, арк.3, а/з №681
406	**Квітченко Наталія Петрівна**	06.02.1932	31	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1019, арк.17, а/з №708
407	**Голубов Никифор Кирилович**	07.02.1932	67	Рак шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1019, арк.22, а/з №720
408	**Лопухова Євдоха**	07.02.1932	55	Пістряк печінки; пістряк шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1019, арк.29, а/з №733
409	**Маляров Олександр Олександрович**	31.01.1932		Перфоративна виразка шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1019, арк., а/з №6
410	**Шерман Яша Іцкович**	08.02.1932	45	Рак прямої кишки; загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1019, арк.41, а/з №758
411	**Козлов**	07.02.1932	65	Пістряк стравоходу та шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1019, арк.45, а/з №766

412	**Левітін Мойсей Цаєвич**	27.01.1932	53	Параліч кишок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.7, а/з №489
413	**Генцляр Поліна Яківна**	27.01.1932	34	Туберкульоз горла та кишок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.8, а/з №492
414	**Науменко Семен Іванович**	27.01.1932	25	Запалення очеревини	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.18, а/з №511
415	**Вінярський Дмитро Іванович**	27.01.1932	32	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.24, а/з №524
416	**Пташинський Володимир Семенович**	28.01.1932	62	Рак шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.28, а/з №532
417	**Маркс Самуїл Єфимович**	22.01.1932	33	Туберкульоз гортані та кишок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.30, а/з №535
418	**Шувалова Ганна Миколаївна**	27.01.1932	34	Туберкульоз кишечника	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.31, а/з №537
419	**Кушилевич Стися Мойсеївна**	29.01.1932	121	Цироз печінки	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.36, а/з №547
420	**Руденко Прасковія Василівна**	30.01.1932	29	Рак очеревини	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.46, а/з №567
421	**Бондаровський Олександр**	25.01.1932	22	Саркома голови, обличчя та плечей	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.47, а/з №569
422	**Воскресенський Федір Костянтинович**	30.01.1932	75	Крововилив шлунка та кишок	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.47, а/з №570
423	**Ялов Дмитро Федорович**	31.01.1932	62	Рак шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1018, арк.1, а/з №577
424	**Ольшанецька Мирель Шимонівна**	31.01.1932	63	Рак шлунка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1018, арк.1, а/з №578
425	**Надлер Гітля Бенетівна**	31.01.1932	75	Рак стравоходу	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1018, арк.3, а/з №582
427	**Душко Іван**	16.01.1932	8	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1015, арк.31, а/з №337
427	**Юраш Михайло Корнійович**	17.01.1932	26	Гнілявий розклад	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1015, арк.39, а/з №353
428	**Зельцман**	07.01.1932	20	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1017, арк.29, а/з №135
429	**Пашкова Марія Іванівна**	01.01.1932	13	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1012, арк.88, а/з №14
430	**Сапожніков Григорій Якович**	01.01.1932	19	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1012, арк.89, а/з №15
431	**Шель Едуард Пилипович**	12.03.1932	29	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1026, арк.24, а/з №1512
432	**Оніщенко Ісидор Дмитрович**	16.03.1932	43	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1026, арк.28, а/з №1619
433	**Дяченко Омелян Омелянович**	02.04.1932	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1029, арк.16, а/з №2082
434	**Матвєєв Максим Григорович**	01.04.1932	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1029, арк.17, а/з №2084
435	**Брум Брана**	01.04.1932		Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1029, арк.19, а/з №2088

436	**Осадчий Артем Матвійович**	03.04.1932	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1030, арк.6, а/з №2112
437	**Цибух Федір Савелійович**	03.04.1932	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1029, арк.7, а/з №2114
438	**Шустов Данило Євстафійович**	04.04.1932	26	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1030, арк.7, а/з №2163
439	**Харитонов Зиновій Мефодійович**	03.04.1932	66	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1030, арк.7, а/з №2164
440	**Войтов Кирило Якович**	08.04.1932	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1030, арк.62, а/з №2274
441	**Бартащук Степан**	06.04.1932	75	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1030, арк.72, а/з №2291
442	**Юзвік Йосип Миколайович**	08.04.1932	65	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1030, арк.72, а/з №2293
443	**Лука Іван**	08.04.1932	24	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1030, арк.73, а/з №2294
444	**Статкевич Станіслав Улянович**	07.04.1932	21	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1030, арк.86, а/з №2321
445	**Манога Степан Семенович**	11.04.1932	52	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1030, арк127., а/з №2402
446	**Магдалюк Павло**	14.04.1932	3	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1031, арк.8, а/з №2454
447	**Рашкован Лейба**	17.04.1932	15	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1031, арк.44, а/з №2532
448	**Куба Григорій Тимофійович**	15.04.1932	60	Загальне виснаження організму	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1031, арк.46, а/з №2555
449	**Романова Марія Єгорівна**	18.04.1932	35	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1031, арк.57, а/з №2558
450	**Цолінко Василь**	15.04.1932	57	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1031, арк.76, а/з №2596
451	**Шевчук Герасим Пилипович**	18.04.1932	36	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1031, арк.77, а/з №
452	**Лапко Йосип Данилович**	20.04.1932	25	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1031, арк.122, а/з №2688
453	**Іваненко Агафія Григорівна**	23.04.1932	60	Виснаження організму	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1031, арк.148, а/з №2740
454	**Ройштейн Шейва**	10.05.1932	56	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1033, арк.5, а/з №3231
455	**Стариш Григорій Павлович**	14.05.1932	3 міс.	Розлад харчування	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1033, арк.14, а/з №3349
456	**Дуднік Іван Панфілович**	17.05.1932	58	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1033, арк.74, а/з №3370
457	**Кравчук Авраам Петрович**	17.05.1932	55	Гнілявий розпад	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1033, арк.75, а/з №3372
458	**Мельник Павло Євтіхієвич**	18.05.1932	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1033, арк.92, а/з №3406
459	**Звурський Іван Олександрович**	20.05.1932	43	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1033, арк.94, а/з №3410
460	**Кіпнер Карпо Федорович**	27.04.1932	53	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1032, арк.5, а/з №2804

461	**Урбан Микола Степанович**	30.04.1932	45	Гнілявий розпад	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1032, арк.70, а/з №2883
462	**Хамудіс Абрам Лейбович**	03.05.1932	41	Загальна слабкість	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1032, арк.73, а/з №2942
463	**Березовський Володимир Никифорович**	03.05.1932	46	Гостре малокрів'я при загальному спадкі харчування	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1032, арк.97, а/з №2987
464	**Студенецька Олександра Миколаївна**	07.05.1932	62	Загальне старече виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1032, арк.153, а/з №3099
465	**Гербер Ісаак**	06.05.1932	42	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1032, арк.172, а/з №3137
466	**Ягніченко Ганна Антонівна**	09.05.1932	11р. 2м.	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1032, арк.179, а/з №3151
467	**Майковський Леонід Григорович**	23.03.1932	17	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1028, арк.23, а/з №1808
468	**Цисарєв Василь Олексійович**	23.03.1932	24	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1028, арк.24, а/з №1810
469	**Калішнік Пилип Харламович**	22.03.1932	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1028, арк.25, а/з №1812
470	**Панамарчук Федот Васильович**	22.03.1932	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1028, арк.26, а/з №1813
471	**Дмитрієнко Віктор Єфимович**	25.03.1932	17	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1028, арк.38, а/з №1838
472	**Бурдіян Єфрем Петрович**	27.03.1932	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1028, арк.70, а/з №1901
473	**Лут Олександра Семенівна**	27.03.1932	88	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1028, арк.73, а/з №1907
474	**Ідель Васерман Аронович**	30.03.1932	8д.	Розлад харчування	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1028, арк.104, а/з №1969
475	**Лянной-Леной Никонор Сергійович**	24.05.1932	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1034, арк.31, а/з №3543
476	**Кузьмін Володимир Іванович**	05.06.1932	49	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.14, а/з №3759
477	**Чернявська Олена**	04.06.1932	22	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.36, а/з №3803
478	**Пономаренко Варвара Яківна**	07.06.1932	5 міс.	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.48, а/з №3827
480	**Берчанський Шама Шумимович**	07.06.1932	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.53, а/з №3838
481	**Москаленко Йосип Дорофійович**	09.06.1932	18	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.65, а/з №
482	**Усенко Тихон Васильович**	07.06.1932	29	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.66, а/з №3864
483	**Мікотін Петро**	12.06.1932	44	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.103, а/з №3937
484	**Жойченко Петро Федосійович**	11.06.1932	33	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.106, а/з №3943
485	**Ярмолинський Віктор Левкович**	12.06.1932	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.109, а/з №3949
486	**Бондаренко Іван Зосимович**	11.06.1932	32	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.110, а/з №3951

487	**Жулан Михайло Іванович**	13.06.1932	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.126, а/з №3983
488	**Пергамет Давид Йосипович**	15.06.1932	1 тиж.	Слабкість; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.132, а/з №3995
489	**Резнік Михайло Сидорович**	15.06.1932	22	Запалення товстих кишок; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.145, а/з №4021
490	**Рудь Олексій Олексійович**	15.06.1932	18	Запалення товстих кишок; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.145, а/з №4022
491	**Сидай Олександр Абрамович**	15.06.1932	17	Виснаження; недокрів'я	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.155, а/з №4041
492	**Карпінін Василь Георгійович**	16.06.1932	2 міс.	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.161, а/з №4054
493	**Новіков Іван Олексійович**	16.06.1932	65	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.169, а/з №4070
494	**Тор-Григор'янц Віте Афанасійович**	18.06.1932	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.187, а/з №4106
495	**Кишмар Іван Феодосійович**	18.06.1932	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.188, а/з №4107
496	**Касьянова Федора Василівна**	17.06.1932	18	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.189, а/з №4110
497	**Рябов Олександр Андрійович**	17.06.1932	2	Виснаження; трофічні виразки язика	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.191, а/з №4113
498	**Василевський Костянтин Пилипович**	21.06.1932	18	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.241, а/з №4212
499	**Найгуз Лев Ісакович**	22.06.1932	44	Шлунково-кишкова фістула, загальне виснаження, водянка	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1035, арк.244, а/з №4219
500	**Тітієвський Кузьма Федорович**	24.06.1932	23	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.16, а/з №4270
501	**Синкарчук Пелагея**	25.06.1932	37	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.20, а/з №4329
502	**Автанасова Людмила Максимівна**	25.06.1932	3	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.25, а/з №4340
503	**Танченко Раїса Пилипівна**	27.06.1932	6	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.55, а/з №4348
504	**Подвисоцький Порфірій Іванович**	27.06.1932	38	Гнілявий розпад, виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.62, а/з №4362
505	**Тітієвський Карп Федорович**	25.06.1932	25	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.63, а/з №4363
506	**Голік Костянтин Кіндратійович**	25.06.1932	17	Різке виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.63, а/з №4364
507	**Савескул Максим Сергійович**	28.06.1932	48	Коліт та виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.86, а/з №4409
508	**Поляк Фаня Марківна**	28.06.1932	26	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.108, а/з №4454
509	**Паранюк Єфросинія Трохимівна**	30.06.1932	33	Виснаження, шизофренія	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.115, а/з №4467
510	**Кулатов Ісидор Митрофанович**	30.06.1932	48	Психопатія, виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.115, а/з №4468

511	**Покосовський Іван Никифорович**	28.06.1932	63	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.130, а/з №4497
512	**Луцький Іван Георгійович**	01.07.1932	26	Виснаження, коліт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.137, а/з №4512
513	**Осипенко Іван Олександрович**	02.07.1932	46	Загальне виснаження організму	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.160, а/з №4557
514	**Золотунова Мая**	02.07.1932	6 міс.	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.160, а/з №4558
515	**Курганський Ригер Феоктидович**	03.07.1932	19	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.175, а/з №4588
516	**Дмитрієв Степан Павлович**	02.07.1932	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.176, а/з №4589
517	**Комар Лейб Срулевич**	05.07.1932	29	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.231, а/з №4700
518	**Герасименко Гаврило Афанасійович**	06.07.1932	40	Виснаження, коліт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.233, а/з №4703
519	**Танітовський Антон Васильович**	05.07.1932	29	Виснаження, коліт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.234, а/з №4705
520	**Щербак Мефодій**	04.07.1932	18	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.234, а/з №4706
521	**Фінкельштейн Юхимія**	05.07.1932	48	Дегенеративні зміни внутрішніх органів; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.235, а/з №4708
522	**Колісніченко Микола Михайлович**	06.07.1932	53	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.242, а/з №4722
523	**Гончарук Євстафія Терентіївна**	07.07.1932	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1036, арк.243, а/з №4724
524	**Жуган Федір Кирилович**	08.07.1932	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.22, а/з №4758
525	**Шевченко Докія Мойсеївна**	09.07.1932	30	Шизофренія, виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.47, а/з №4817
527	**Саботаж Аркадій Дмитрович**	10.07.1932	20	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.59, а/з №4842
527	**Македонець Петро**	10.07.1932	49	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.161, а/з №4845
528	**Зелінський Василь Афанасійович**	09.07.1932	58	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.62, а/з №4848
529	**Ризун Василь Якович**	11.07.1932	45	Гострий коліт, виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.100, а/з №4923
530	**Терещенко Андрій Макарович**	13.07.1932	32	Виснаження, коліт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.143, а/з №4949
531	**Вдовцов Олександр Лукич**	14.07.1932	20	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.147, а/з №5017
532	**Клейман Ала Зиновіївна**	15.07.1932	41	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.159, а/з №5042
533	**Голущенко Василь Йосипович**	15.07.1932	20	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.164, а/з №5051
534	**Дрогіна Анастасія**	16.07.1932	30	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.169, а/з №5105

535	**Русол Іван Мойсейович**	18.07.1932	32	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1037, арк.213, а/з №5199
536	**Лукі Христофор Макарович**	21.07.1932	55	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.19, а/з №5265
537	**Рушниця Степан Пилипович**	19.07.1932	55	Загальне виснаження організму	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк22., а/з №5267
538	**Іванов Михайло Васильович**	21.07.1932	22	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.33, а/з №5294
539	**Желюк Фока**	22.07.1932	34	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.48, а/з №5323
540	**Гродецький Володимир Федорович**	27.07.1932	10 діб	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.99, а/з №5425
541	**Гирля Лаврентій Гнатович**	24.07.1932	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.106, а/з №5439
542	**Житкович Агафія**	29.07.1932	90	Атрофічні дегенеративні зміни внутрішніх органів; загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.155, а/з №5537
543	**Кожушня Василь Логінович**	28.07.1932	44	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.155, а/з №5538
544	**Дікая Устина Семенівна**	29.07.1932		Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.156, а/з №5539
545	**Вільканс Ян**	29.07.1932	32	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.157, а/з №5541
546	**Гненний Юхим Іванович**	28.07.1932	45	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.157, а/з №5542
547	**Пишков Антон Іванович**	29.07.1932	25	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.158, а/з №5543
548	**Зальцман**	30.07.1932	58	Дегенеративні та атрофічні зміни внутрішніх органів; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.179, а/з №5585
549	**Міліховський Олександр Григорович**	31.07.1932	22	Виснаження, коліт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1038, арк.184, а/з №5593
550	**Красюк Микола Григорович**	02.08.1932	48	Пістряк шлунка; загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк.5, а/з №5688
551	**Поян Софія**	06.08.1932	30	Виснаження, авітаміноз	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк.54, а/з №5786
552	**Копіца Семен**	08.08.1932	19	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк.78, а/з №5834
553	**Петров Дмитро Сергійович**	08.08.1932	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк.79, а/з №5835
554	**Гриневич Лук'ян Юхимович**	06.08.1932	21	Гострий коліт; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк.79, а/з №5836
555	**Осипенко Степан Євгенович**	09.08.1932	19	Коліт; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк..94, а/з №5866
556	**Лопушняк Олена**	13.08.1932	21	Шизофренія від авітамінозу	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк.169, а/з №6018
557	**Ґудзь Володимир Лаврентійович**	22.08.1932	24	Коліт; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк.206, а/з №6193

558	**Шаповалов Юхим Федотович**	28.08.1932	19	Виснаження, коліт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк227., а/з №6342
559	**Воронецький Григорій Іванович**	29.08.32	68	Дегенеративні та атрофічні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк.265, а/з №6417
560	**Туснак Микола Іванович**	03.09.1932	35	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1039, арк.295, а/з №6427
561	**Платонов Леонід Ананійович**	06.12.1932	22	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1061, арк.3, а/з №8628
562	**Моженко Олександр Іванович**	06.12.1932	20	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1061, арк.4, а/з №8629
563	**Чебалда Семен**	04.12.1932	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1061, арк5., а/з №8631
564	**Одеська Раця Соломонівна**	24.12.1932	81	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1065, арк.1, а/з №9021
565	**Жданов Михайло**	22.12.1932	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1065, арк.9, а/з №9038
566	**Ковальчук Петро Гнатович**	25.12.1932	18	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1065, арк.50, а/з №9119
567	**Дяченко Порфирій Федорович**	21.11.1932	43	Виснаження; коліт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1058, арк.21, а/з №8363
568	**Главний Григорій Амкійович**	22.11.1932	42	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1058, арк.21, а/з №8364
569	**Данченко Григорій Сафронович**	25.11.1932	65	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1058, арк.47,а/з №8417
570	**Русов Данило Сафронович**	25.11.1932	23	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1058 арк.47, а/з №8418
571	**Ізуїта Олександра Луківна**	24.11.1932	28	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1058, арк.48, а/з №8419
572	**Федоринов Іван Маркіанович**	25.11.1932	36	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1058, арк.49, а/з №8442
573	**Бень Абрам Михайлович**	19.11.1932	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1057, арк.30, а/з №8281
574	**Тушанський Тимофій Васильович**	19.11.1932	41	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1057, арк.30, а/з №8282
575	**Самойленко Микита Михайлович**	19.11.1932	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1057, арк.31, а/з №8283
576	**Савчук Никифор Ільович**	19.11.1932	11 міс.	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1064, арк.16, а/з №8952
577	**Очереднюк Іван Онуфрійович**	21.12.1932	33	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1064, арк.38, а/з №8996
578	**Калиновський Іван Іванович**	22.12.1932	66	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1064, арк.39, а/з №8998
579	**Зайцев Самуїл**	17.12.1932	62	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1064, арк.15, а/з №8949
580	**Швець Іван Архипович**	07.12.1932	36	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1062, арк.15, а/з №8751
581	**Лисаченко Дмитро Леонтійович**	08.12.1932	22	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1062, арк.16, а/з №8753

582	**Кос'яненко Григорій Філонович**	10.12.1932	32	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1062, арк17., а/з №8756
583	**Брошеван Петро**	16.11.1932	3 доби	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1056, арк.14, а/з №8151
584	**Тесель Ізраїль Володимирович**	16.11.1932	20	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1056, арк.32, а/з №8186
585	**Циколенко Павло Савелович**	16.11.1932	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1056, арк.32, а/з №8187
586	**Уманець Никифор**	16.11.1932	60	Виснаження; атрофічні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1056, арк.34, а/з №8190
587	**Щербін**	16.11.1932	65	Виснаження; атрофічні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1056, арк.34, а/з №8191
588	**Слободенюк Іван Маркович**	10.11.1932	18	Виснаження; коліт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1055, арк.5, а/з №8033
589	**Заклевалець Володимир Федорович**	11.11.1932	19	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1055, арк.5, а/з №8034
590	**Поцяженко Дмитро Карпович**	06.11.1932	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1054, арк.4, а/з №7935
591	**Кнепель Хаїм Шимонович**	08.11.1932	40	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1054, арк.18, а/з №7966
592	**Колишко Франц Фоміч**	11.11.1932	80	Атрофічні та дегенеративні зміни внутрішніх органів; загальний набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1054, арк.35, а/з №7998
593	**Галич Ганна Мойсеївна**	05.11.1932	18	Сказ (бешенство)	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1054, арк.40, а/з №8007
594	**Городинський Андрій Юхимович**	08.11.1932	22	Гостре запалення шлунка, різке виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1053, арк.49, а/з №7926
595	**Стефанович Іван Іванович**	27.10.1932	65	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1051, арк.7, а/з №7641
596	**Стременкова Людмила Антонівна**	31.10.1932	48	Запалення кишок, виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1052, арк.4, а/з №7735
597	**Кушинова Марія Антонівна**	31.10.1932	1 р. 7 міс.	Шлунково-кишкове запалення (понос при виснаженні)	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1052, арк.6, а/з №7739
598	**Епель Фаня Олександрівна**	03.11.1932	45	Шизофренія; різке виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1052, арк.26, а/з №7779
599	**Лук'яненко Яким Семенович**	23.10.1932	30	Виснаження; коліт	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1050, арк.10, а/з №7547
600	**Ляс Сара Йосипівна**	24.10.1932	46	Параліч; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1050, арк.23, а/з №7574
601	**Смілянська Марія Юліївна**	27.10.1932	20	Гостра анемія; відокремлення ноги	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1050, арк.80, а/з №7628
602	**Трупова Марія**	22.10.1932	88	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1050, арк.7, а/з №7539
603	**Лук'яненко Ксенофонтій Семенович**	21.10.1932	20	Коліт; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1049, арк.45, а/з №7525
604	**Самойлюк Яків Мойсейович**	14.10.1932	42	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1048, арк.31, а/з №7395

605	**Ескін Савель Григорович**	14.10.1932	19	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1048, арк31., а/з №7396
606	**Чаплікова Тетяна Павлівна**	16.10.1932	4 місяці	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1048, арк.44, а/з №7422
607	**Голуб Ксенія Степанівна**	09.10.1932	50	Виснаження; загальна слабкість	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1047, арк.8, а/з №7248
608	**Гончар Іван**	11.10.1932	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1047, арк.43, а/з №7318
609	**Крейтер Рейня Срулівна**	04.10.1932	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1046, арк.1, а/з №7134
610	**Цибульський Федір Омелянович**	07.10.1932	27	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1046, арк.43, а/з №7218
611	**Кас'янова Ірина Дмитрівна**	29.09.1932	1 р. 4 міс	Загальний набряк; атрофічні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1046. арк.42, а/з №7116
612	**Могилевський Герш Хаїмович**	30.09.1932	57	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1046 арк.28, а/з №7088
613	**Бондаренко Григорій Герасимович**	27.09.1932	75	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1045, арк.10, а/з №7053
614	**Мачульський Василь Єремійович**	25.09.1932	37	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1045, арк.24, а/з №6981
615	**Діаковський Ігор Васильович**	28.09.1932	78	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1044, арк.49, а/з №7031
616	**Ясинська Ганна Сильвестрівна**	14.09.1932	20	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1041, арк.5, а/з №6712
617	**Братцев Павло Сидорович**	04.09.1932	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1041, арк.3, а/з №6540
618	**Сикуран Пелагея Романівна**	06.09.1932	35	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1040, арк.7, а/з №6548
619	**Хаїт Рувін Йосипович**	07.11.1932	50	Кривавий понос; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1053, арк.24, а/з №7875
620	**Фурман Іван Васильович**	08.02.1933	60	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.3, а/з №1520
621	**Раковець Анатолій**	09.02.1933	25	Загальне виснаження тіла	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.6, а/з №1526
622	**Вірт Ванделей**	10.02.1933	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.14 а/з №1541
623	**Чернега Антон**	10.02.1933	49	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.14, а/з №1542
624	**Закаржевський Федір**	09.02.1933	17	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк15., а/з №1544
625	**Репець Петро**	08.02.1933	18	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.15, а/з №1545
626	**Ганайда Григорій**	08.02.1933	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.16, а/з №1546
627	**Кучук Трохим**	09.02.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.18, а/з №1550
628	**Лисенко Василь**	09.02.1933	32	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.19, а/з №1551

629	**Захаревич Михайло**	08.02.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.20, а/з №1554
630	**Кушнір Костянтин**	08.02.1933	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр.1152, арк.21, а/з №1555
631	**Вербовий Василь**	08.02.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.22, а/з №1558
632	**Гуліда Василь**	10.02.33	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк.25, а/з №1563
633	**Верхошанов Микола Іванович**	28.01.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1141, арк.6, а/з №1028
634	**Опружак Теодосій**	27.01.1933	41	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1141, арк.24, а/з №1023
635	**Семенюк Микола Юхимович**	27.01.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1141, арк.25, а/з №1024
636	**Гайсенюк Микита**	27.01.33	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1141, арк.24, а/з №1026
637	**Костенко Григорій**	27.01.1933	18	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1141, арк.23, а/з №1013
638	**Олейніченко Демид**	27.01.1933	38	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1141, арк.23, а/з №1014
639	**Руденко Антон**	27.01.1933	62	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1142, арк.2, а/з №1021
640	**Завшур Захар**	27.01.1933	44	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1142, арк.2, а/з №1022
641	**Кулеш Лізавета**	28.01.1933	40	Загальне виснаження; набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1142, арк.3, а/з №1023
642	**Неміровський Янкель Пейсахович**	28.01.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1142, арк.4, а/з №1024
643	**Говорунов Анатолій Іванович**	29.01.1933	38	Розлад харчування	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1142, арк.6, а/з №1027
644	**Іванченко Петро Семенович**	10.02.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1151, арк.17, а/з №1498
645	**Силкіна Лізавета**	28.01.1933	44	Заморена голодом	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1142, арк.5, а/з №1025
646	**Романовська Катерина Григорівна**	28.01.1933	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1143, арк.5, а/з №1077
647	**Франк Федір**	28.01.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1143, арк.6, а/з №1079
648	**Кравченко Савва**	29.01.1933	29	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1143, арк.6, а/з №1080
649	**Кравець Кас'ян**	28.01.1933	70	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1143, арк.7, а/з №1081
650	**Голенчук Андрій**	29.01.1933	28	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1143, арк.7, а/з №1082
651	**Іванов Павло**	29.01.1933	28	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1143, арк.8, а/з №1083
652	**Кириченко Панкрат**	29.01.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1143, арк.8, а/з №1084
653	**Тишин Олександр**	29.01.1933	28	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1143, арк.9, а/з №1085

654	**Горбенко Микола**	29.01.1933	19	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1143, арк.9, а/з №1086
655	**Кравцов Анатолій Дмитрович**	30.01.1933	27	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1143, арк.22, а/з №1112
656	**Сапак Олександра Юхимівна**	31.01.1933	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1144, арк.15, а/з №1147
657	**Березовська Марія Іванівна**	31.01.1933	84	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1144, арк17., а/з №1152
658	**Бавтоненко Іван**	30.01.1933	22	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1144, арк.22, а/з №1161
659	**Суковатий Данило**	31.01.1933	68	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1144, арк.22, а/з №1162
660	**Лупашко Савва**	30.01.1933	39	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1144, арк.22, а/з №1164
661	**Казанков Яків**	27.01.1933	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1145, арк.3, а/з №1173
662	**Єгоров Володимир**	01.02.1933	22	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1145, арк.8, а/з №1184
663	**Михайлов Олександр**	03.02.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1147, арк.17, а/з №1299
664	**Медведєв Гаврило Іванович**	28.01.1933	59	Атрофічно-дегенеративні зміни; загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1142, арк.15, а/з №1026
665	**Бодарев Марко Андрійович**	03.02.1933	24	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1147, арк.18, а/з 1301
666	**Самопал Дементій Пилипович**	03.02.1933	28	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1147, арк.19, а/з №1303
667	**Шаповалов Марко Єфремович**	03.02.1933	20	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1147, арк.19, а/з №1304
668	**Качанюк Петро Дем'янович**	03.02.1933	36	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1147, арк.20, а/з №1305
669	**Седельников Андрій Іванович**	03.02.1933	49	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1147, арк.21, а/з №1308
670	**Попазалов Семен**	31.01.1933	35	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1144, арк.18, а/з №1163
671	**Коваль Іларіон**	02.02.1933	26	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1146, арк.3, а/з №1287
672	**Колужов Пилип**	04.02.1933	47	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1146, арк.10, а/з №1301
673	**Пирогов Федір**	04.01.1933	51	Дегенеративні зміни внутрішніх органів; загальний набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1137, арк.51, а/з №4165
674	**Бош Яків Данилович**	07.02.1933	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1149, арк.21, а/з №1405
675	**Горобець Терентій**	06.02.1933	33	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1149, арк.22, а/з №1408
676	**Драчинський Семен Володимирович**	07.02.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1149, арк.23, а/з №1410
677	**Резніков Григорій**	06.02.1933	19	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1150, арк.3, а/з №1420

678	**Ребров Василь**	05.02.1933	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1150, арк.4, а/з №1421
679	**Сапенко Іван Дмитрович**	03.02.1933	22	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1150, арк.5, а/з №1423
680	**Ткачук Василь Данилович**	07.02.1933	30	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1150, арк.9, а/з №1431
681	**Грінченко Лукерія Іванівна**	04.02.1933	49	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1150, арк.10, а/з №1433
682	**Воронін Афанасій**	14.02.1933	63	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.10, а/з №1766
683	**Шпагін Анатолій Миколайович**	16.02.1933	28	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.13, а/з №1772
684	**Марин Степан**	15.02.1933	60	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.33, а/з №1812
685	**Таубер Абрам Борисович**	16.02.1933	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.34, а/з №1814
686	**Гаргаль Іван Павлович**	16.02.1933	65	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.36, а/з №1818
687	**Забілевич Станіслав Олександрович**	15.02.1933	64	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.49, а/з №1843
688	**Науменко Федір Євгенович**	16.02.1933	32	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.71, а/з №1890
689	**Бондаренко Аркадій Петрович**	16.02.1933	17	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.72, а/з №1891
690	**Данилюк Порфирій Ісайович**	16.02.1933	44	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.73, а/з №1894
691	**Гершман Нухим**	17.02.1933	26	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.95, а/з №1937
692	**Ян Петро Андрійович**	18.02.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.118, а/з №1988
693	**Поляков Іван Пилипович**	07.03.1933	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.20, а/з №3083
694	**Бєлкін Григорій**	08.03.1933	65	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.21, а/з №3085
695	**Мартинов Микола Іванович**	10.03.1933	42	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.33, а/з №3110
696	**Венгер Григорій Акимович**	09.03.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.34, а/з №3111
697	**Швець Максим Герасимович**	12.03.1933	70	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.54, а/з №3152
698	**Боровицький Костянтин**	13.03.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.73, а/з №3189
699	**Баранов Петро Михайлович**	14.03.1933	20	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.120, а/з №3282
700	**Федоров Іван**	15.03.1933	36	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.125, а/з №3290
701	**Горбунов Микола**	13.03.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159 арк.72, а/з №3279
702	**Василюк Олександр Фадейович**	17.03.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.9, а/з №3310

703	**Крутюк Максим Осипович**	16.03.1933	23	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.3, а/з №3302
704	**Перелог Костянтин Васильович**	19.03.1933	42	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.25, а/з №3341
705	**Попова Уліта Пантелеївна**	19.03.1933	31	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.26, а/з №3344
706	**Петров Іван**	10.03.1933	58	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.4, а/з №2813
707	**Марущак Олександр**	10.03.1933	34	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.6, а/з №2824
708	**Ференчук Ісидор**	11.03.1933	30	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.15, а/з №2846
709	**Лавроняк Олександр Афанасійович**	15.03.1933	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.43, а/з №3066
710	**Могильний Кирило**	16.03.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.4, а/з №3343
711	**Красенко Семен Олександрович**	18.03.1933	60	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.23, а/з №3328
712	**Мартинюк Дмитро Пантелійович**	18.03.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.24, а/з №3330
713	**Шевченко Сильвестр Прокопович**	17.03.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.18, а/з №3312
714	**Осадчук Максим Тимофійович**	16.03.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.14, а/з №3304
715	**Величко Леонід Борисович**	21.03.1933	21	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.58, а/з №3605
716	**Чуприна Мефодій Маркович**	21.03.1933	19	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.59, а/з №3609
717	**Греков Арсеній Леонтійович**	21.03.1933	24	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.61, а/з №3612
718	**Цапалюк Аким Тимофійович**	23.03.1933	40	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.69, а/з №3621
719	**Бодрей Федір Микитович**	09.03.1933	13	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.82, а/з №2920
720	**Дяченко Іван Олександрович**	19.03.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.26, а/з №3345
721	**Шевченко Семен**	21.03.1933	58	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.62, а/з №3614
722	**Русаков Андрій**	21.03.1933	41	Загальний набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.63, а/з №3616
723	**Бойко Василь**	20.03.1933	40	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.58, а/з №3585
724	**Ковальчук Марк**	20.03.1933	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.55, а/з №3581
725	**Кранц Микита**	22.03.1933	31	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.70, а/з №3619
726	**Добров Федір**	22.03.1933	60	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.72, а/з №3626
727	**Горбатюк Трохим**	22.03.33	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.73, а/з №3628

728	**Косаковська Софія Іванівна**	23.03.1933	59	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162, арк.21, а/з №3859
729	**Вакалюк Олександр**	23.03.1933	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162, арк.22, а/з №3861
730	**Зисер Меєр Леймович**	23.03.1933	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162, арк.23, а/з №3862
731	**Боднер Фейга Аронівна**	24.03.1933	64		Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162, арк.51, а/з №3882
732	**Малюк Никанор Дорофійович**	25.03.1933	47	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162, арк.67, а/з №3894
733	**Пожарицький Степан Митрофанович**	02.03.1933	46	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк.126, а/з №2779
734	**Зайцев Георгій Пантелеймонович**	06.03.1933	44	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.98, а/з №3071
735	**Івецький Бернард**	07.03.1933	12	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.16, а/з №2820
736	**Четвериков Андрій**	03.03.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.21, а/з №2830
737	**Грачова Ганна**	01.03.1933	47	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1156, арк.3, а/з №2266
738	**Крашков Петро**	05.03.1933	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.24, а/з №2836
739	**Ясинський Василь**	04.03.1933	26	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.27, а/з №2841
740	**Іващенко Павло**	04.03.1933	30	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.27, а/з №2842
741	**Колесніченко Софрон**	03.03.1933	59	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.32, а/з №2852
742	**Городецький Дем'ян**	03.03.1933	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.33, а/з №2854
743	**Богуславський Тимофій**	02.03.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.35, а/з №2858
744	**Смирнов Олександр Іванович**	05.03.1933	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.25, а/з №2837
745	**Мельниченко Василь Михайлович**	07.03.1933	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.17, а/з №2822
746	**Цинкер Беба Лазарівна**	08.03.33	67	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.68, а/з №2923
747	**Баранов Микола Трохимович**	04.03.1933	27	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.101, а/з №2988
748	**Соловйов Кирило Пилипович**	06.03.1933	86	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.104, а/з №2994
749	**Дашкевич Степан Сидорович**	06.03.1933	65	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.105, а/з №2995
750	**Ярошенко Феодосія Захарівна**	09.03.1933	83	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.105, а/з №2996
751	**Алєєва Віра Іванівна**	05.03.1933	58	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.23, а/з №2830
752	**Дудик Микола Давидович**	10.03.1933	70	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.120, а/з №3026

753	**Шиманський Аполлон**	27.03.1933	65	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.47, а/з №4171
754	**Крушиневський Василь**	27.03.1933	25	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.48, а/з №4173
755	**Щібенко Іван**	27.03.1933	41	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.11, а/з №4089
756	**Горелов Іван Кирилович**	29.03.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.102, а/з №4281
757	**Горенко Костянтин**	29.03.1933	38	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.103, а/з №4283
758	**Волинець Павло**	29.03.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.105, а/з №4287
759	**Шостак Степан Якович**	28.03.1933	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.94, а/з №4271
760	**Холдобінська Поліна**	27.03.1933	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.49, а/з №4176
761	**Чумак Аким**	27.03.1933	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.50, а/з №4178
762	**Корж Кузьма Гнатович**	30.03.1933	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1164, арк.26, а/з №4384
763	**Бороницький Ян Валентинович**	20.03.1933	49	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.57, а/з №3584
764	**Перепелов Іван Артемович**	29.03.1933	38	Загальний набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.81, а/з №4203
765	**Мельниченко Василь Матвійович**	01.04.1933	42	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1164, арк.18, а/з №4350
766	**Поліщук Максим**	23.03.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.70, а/з №3622
767	**Станкевич Іван Васильович**	28.03.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.77, а/з №3989
768	**Сухенко Сергій**	30.03.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк85., а/з №4225
769	**Олександров**	31.03.1933	31	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.102, а/з №4244
770	**Ковтун Василь**	31.03.1933	28	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.104, а/з №4251
771	**Балан Марія**	31.03.1933	16	Набряки та виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.105, а/з №4253
772	**Москалєв**	01.04.1933	36	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1164, арк.19, а/з №4352
773	**Старцев Роман Петрович**	25.03.1933	38	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162, арк.31, а/з №3804
774	**Генулер Павло Олександрович**	23.03.1933	41	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1161, арк.73, а/з №3624
775	**Чалелай Тодосій Григорович**	22.03.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.16, а/з №4110
776	**Петрова Олександра Василівна**	25.03.1933	37	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162 арк.34, а/з №3810
777	**Трошин Афанасій Петрович**	24.03.1933	41	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162 арк.8, а/з №3789

778	**Човор Іван Михайлович**	27.03.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162 арк.20, а/з №3818
779	**Пайсенюк Євдокія Фадеївна**	27.03.1933	44	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162 арк.21, а/з №3820
780	**Коваленко Василь Гнатович**	25.03.1933	38	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162 арк.18, а/з №3795
781	**Коваленко Полікарп Кіндратович**	25.03.1933	61	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162 арк.19, а/з №3799
782	**Журавський Яків**	27.03.1933	25	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162 арк.22, а/з №3822
783	**Білокінь Ісидор**	24.03.1933	60	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162 арк.9, а/з №3791
784	**Литвин Василь**	24.03.1933	58	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162 арк.10, а/з №3792
785	**Ткачук Іван Іванович**	27.03.1933	31	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1162 арк.24, а/з №3831
786	**Запорожець Тимофій**	28.03.1933	60	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.65, а/з №3965
787	**Захарчук Семен Іванович**	27.03.1933	30	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.41, а/з №3951
788	**Стецький Павло Антонович**	27.03.1933	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.42, а/з №3953
789	**Чернопіщук Іван**	22.03.1933	21	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.17, а/з №3931
790	**Слюсаренко Устинія Явтухівна**	28.03.1933	20	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.121, а/з №4319
791	**Плант Яхим**	27.03.1933	44	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк.64, а/з №3963
792	**Геллер Шейва Зельманівна**	16.03.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.5, а/з №3358
793	**Гирнєва Марія Федорівна**	14.03.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.18, а/з №3279
794	**Максименко Федір Климович**	16.03.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.6, а/з №3360
795	**Ангелова Надія Савеліївна**	15.03.1933	47	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.121, а/з №3273
796	**Менделевич Хаїм**	16.03.1933	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк7., а/з №3365
797	**Анімчук Олександр**	13.03.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.65, а/з №3172
798	**Оболонський Леонтій**	12.03.1933	17	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.53, а/з №3150
799	**Клімов Лаврентій Іванович**	06.03.1933	36	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк.91, а/з №2707
800	**Куропатнікова**	11.03.1933	44	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.2, а/з №3046
801	**Гольд**	05.03.1933	34	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк.83, а/з №3124
802	**Бєлобородько Костянтин**	05.03.1933	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк.84, а/з №3125

803	**Гутешбер Наум**	03.03.1933	47	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк.71, а/з №3102
804	**Алексєєв Федір**	02.03.1933	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1156, арк119., а/з №2405
805	**Іванов Іван**	09.03.1933	58	Загальний набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.81, а/з №2918
806	**Цехмейстер Надія Михайлівна**	01.03.1933	36	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1156, арк124., а/з №2426
807	**Полянський Дем'ян Петрович**	10.03.1933	35	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк.49, а/з №2965
808	**Голіков Прокопій Никифорович**	12.03.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.58, а/з №3164
809	**Нікітін Костянтин**	18.03.1933	38	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.94, а/з №3487
810	**Супрун Михайло**	17.03.1933	60	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.89, а/з №3473
811	**Тищенко Іван Васильович**	14.03.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1159, арк.121, а/з №3284
812	**Кузьмін Петро**	15.03.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1160, арк.123, а/з №3543
813	**Солощук Дмитро Якимович**	20.02.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.65, а/з №1951
814	**Шмаков Іван Семенович**	19.02.1933	46	Загальний набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.48, а/з №1942
815	**Гельд Катерина**	20.02.1933	39	Виснаження; загальний набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.64, а/з №1949
816	**Бондаренко Марія**	19.02.1933	27	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.49, а/з №1943
817	**Іщенко Микола**	18.02.1933	62	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.47, а/з №1938
818	**Кормич Михайло**	16.02.1933	58	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.36, а/з №1926
819	**Куперовська Марія**	19.02.1933	71	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.50, а/з №1944
820	**Кіллер Іван Степанович**	21.02.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.68, а/з №1965
821	**Грищенко Ксенія**	22.02.1933	58	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк.69, а/з №1967
822	**Дубіков Кирило Григорович**	23.02.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1155, арк.78, а/з №1981
823	**Лагода Марія**	25.02.1933	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1155, арк.30, а/з №2102
824	**Стаднік Петро Петрович**	24.02.1933	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1155, арк.28, а/з №1996
825	**Франчук Демид**	27.02.1933	41	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1155, арк.98, а/з №2173
826	**Бібіков Віктор**	18.02.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк. 46, а/з №1936
827	**Перепелиця Іван**	24.02.1933	60	Виснаження, набряк тіла	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1155, арк. 29, а/з №2068

828	**Щукін Федір Васильович**	24.02.1933	59	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1155, арк.30, а/з №2074
829	**Сизов Олександр**	23.02.1933	37	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1155, арк. 19, а/з №2038
830	**Клейман Шмуль**	27.02.1933	38	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1155, арк. 99, а/з №2175
831	**Слюсаренко Михайло**	27.02.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1156, арк. 18, а/з №2298
832	**Гущук Євфросинія**	01.03.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1164, арк. 43, а/з №4415
833	**Дмитрієв Терентій**	02.03.1933	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1164, арк. 45, а/з №4417
834	**Ковальов Іван**	11.02.1933	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1151, арк. 20, а/з №1509
835	**Мельник Карп**	10.02.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1151, арк. 18, а/з №1506
836	**Паленецький Михайло**	14.02.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1152, арк. 35, а/з №1683
837	**Тетніченко Федот Михайлович**	13.02.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1153, арк. 71, а/з №1706
838	**Шуменко Григорій Васильович**	13.02.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1153, арк. 72, а/з №1707
839	**Карпов Василь Іванович**	13.02.1933	21	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1153, арк. 72, а/з №1708
840	**Грушинський Леонтій Петрович**	12.02.1933	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1153, арк. 77, а/з №1718
841	**Гершберг Хаїм Йосипович**	27.02.1933		Загальне виснаження, набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1156, арк. 56, а/з №2476
842	**Бабілев Павло Іванович**	28.02.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк. 6, а/з №2541
843	**Яцуник Василь**	03.03.1933	22	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1156, арк. 120, а/з №2496
844	**Ободовський Іван Миколайович**	27.02.1933	30	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк. 28, а/з №2584
845	**Іванченко Марія**	27.02.1933	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк. 29, а/з №2587
846	**Вербицький Олександр**	28.02.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1154, арк. 36, а/з №2601
847	**Либина Емілія Йосипівна**	03.03.1933	80	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк. 51, а/з №2631
848	**Нейман Сура Фроїмович**	04.03.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк. 59, а/з №2647
849	**Бондаренко Єфрем**	02.03.1933	29	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк. 70, а/з №2668
850	**Тарповий Андрій**	02.03.1933	55	Набряк тіла; виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк. 80, а/з №2688
851	**Багібан Бейла Ізраїлівна**	06.03.1933	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк. 76, а/з №2692
852	**Іванова Марія Пилипівна**	05.03.1933	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк. 115, а/з №2757

853	**Ратіс**	27.01.1933	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1140, арк. 22, а/з №961
854	**Лозовін**	25.01.1933	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 11540, арк. 23, а/з №964
855	**Кушнір Степан**	24.01.1933	19	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1140, арк. 24, а/з №966
856	**Павліченко Іван Іванович**	19.01.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1139, арк. 10, а/з №829
857	**Маяліс Борух Вольфович**	20.01.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1139, арк. 12, а/з №832
858	**Толмаков Семен**	23.01.1933	60	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1139, арк. 13, а/з №836
859	**Тимченко Іван Семенович**	21.01.1933	42	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1139, арк. 14, а/з №846
860	**Браницький Іван Костянтинович**	22.01.1933	38	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1140, арк. 23, а/з №964
861	**Монастирський**	19.01.1933	63	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1139, арк. 11, а/з №830
862	**Лаврентєв Іван Васильович**	21.01.1933	65	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1137, арк. 35, а/з №788
863	**Гусєв**	22.01.1933	58	Загальний набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1137, арк. 23, а/з №763
864	**Василік Іван**	23.01.1933	44	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1137, арк. 38, а/з №794
865	**Балонін Федір**	18.01.1933	40	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1136, арк 2, а/з №625
866	**Косменюк Іван**	17.01.1933	57	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1136, арк. 1, а/з №623
867	**Кочкін Микита Савелійович**	19.01.1933	43	Дегенеративні зміни внутрішніх органів	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1139, арк. 12, а/з №832
868	**Корцовнік Шулім Срулевич**	14.01.1933	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1133, арк. 24, а/з №368
869	**Вовченко Іван Андрійович**	18.01.1933	54	Дегенеративні зміни внутрішніх органів; охолодження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1134, арк. 48, а/з №514
870	**Тимченко Пилип**	20.01.1933	25	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1136, арк. 25, а/з №670
871	**Сергієнко Федір Павлович**	15.01.1933	33	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1135, арк. 11, а/з №545
872	**Стратієвський Іван Прокопович**	16.01.1933	49	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1135, арк. 14, а/з №550
873	**Бєлоус Карп Іванович**	12.01.1933	37	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1135, арк. 16, а/з №554
874	**Шеп Сергій Іванович**	10.01.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1135, арк. 16, а/з №555
875	**Вербов**	11.01.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1132 арк. 25, а/з №264
876	**Озерюк Тихон Тимофійович**	07.01.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1131, арк. 18, а/з №148

877	**Добіжа Семен Ларіонович**	13.01.1933	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1134, арк. 32, а/з №485
878	**Калина Олександр Федорович**	05.01.1933	26	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1132, арк. 13, а/з №247
879	**Пересунько Михайло Григорович**	02.01.1933	23	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1130, арк. 19, а/з №157
880	**Садагурська Роза Євсеївна**	06.01.1933	39	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1131, арк. 15, а/з №137
881	**Гукиш Тихон Олексійович**	27.05.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1178, арк. 20, а/з №8138
882	**Крижановський Іван**	01.06.1933	45	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1179, арк. 83, а/з №8525
883	**Литвинов Єфрем Іванович**	21.05.1933	36	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1177, арк. 12, а/з №7854
884	**Юрчук Василь Григорович**	13.05.1933	33	Загальне виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1175, арк. 39, а/з №7346
885	**Радченко Петро Степанович**	18.05.1933	49	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1176, арк. 43, а/з №7661
886	**Бєлецька Тетяна**	17.05.1933	32	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1176, арк. 35, а/з №7653
887	**Журавель Яків**	16.05.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1176, арк. 30, а/з №7635
888	**Цариков Василь Денисович**	08.05.1933	62	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1174, арк. 69, а/з №7145
889	**Галаган Степан Романович**	09.05.1933	34	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1174, арк. 99, а/з №7205
890	**Богатов Іван Андрійович**	25.04.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1171, арк. 31, а/з №6257
891	**Яволовська Домна Василівна**	25.04.1933	56	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1171, арк. 33, а/з №6261
892	**Саданяки Роман**	24.04.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1171, арк. 29, а/з №6243
893	**Бродський Ісак Абрамович**	27.04.1933	54	Набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1171, арк. 51, а/з №6278
894	**Гаврилов Михайло Петрович**	25.04.1933	36	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1171, арк. 48, а/з №6274
895	**Понамарчук Агафія Кузьмівна**	29.03.1933	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк. 30, а/з №4137
896	**Куценко Іван Антонович**	29.03.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк. 33, а/з №4143
897	**Геєр Микола Андріанович**	30.03.1933	60	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1163, арк. 79, а/з №4238
898	**Лазаренко Лука Сильвестрович**	06.04.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1166, арк. 39, а/з №4938
899	**Савченко Іван Семенович**	04.04.1933	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1165, арк. 95, а/з №4787
900	**Ніколаєнко Микола**	10.04.1933	41	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1167, арк. 19, а/з №5179
901	**Швець Василь Іванович**	10.04.1933	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1167, арк. 21, а/з №5182

902	**Цимбалюк Ілля Федорович**	09.04.1933	28	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1166, арк. 141, а/з №5141
903	**Погребний Марк Степанович**	07.04.1933	75	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1166, арк. 80, а/з №5017
904	**Кузьміна Марія**	15.04.1933	66	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1168, арк. 2, а/з №5439
905	**Писанчук Микита Юхимович**	13.04.1933	40	Набряк, виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1167, арк. 115, а/з №5369
906	**Дзюба Володимир**	14.04.1933	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1167, арк. 127, а/з №5393
907	**Мазур Давид Маркович**	16.04.1933	78	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1169, арк. 10, а/з №5673
908	**Краєвський Василь Онисимович**	17.04.1933	35	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1169, арк. 27, а/з №5707
909	**Лузгін Михайло Петрович**	18.04.1933	31	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1169, арк. 79, а/з №5815
910	**Александров Кузьма Тимофійович**	19.04.1933	62	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1169, арк. 110, а/з №5897
911	**Попандопуло Іван Григорович**	20.04.1933	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1170, арк. 9, а/з №5943
912	**Щукіна Емілія**	22.04.1933	31	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1170, арк. 58, а/з №6041
913	**Власов**	23.04.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1170, арк. 113, а/з №6199
914	**Фупліков Григорій**	27.04.1933	59	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1171, арк. 53, а/з №6284
915	**Тарасюк Рейза Гершівна**	25.04.1933	47	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1171, арк. 49, а/з №6267
916	**Кургий Савелій**	17.07.1933	42	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1190, арк. 10, а/з №11251
917	**Мельниченко Іван Лазарович**	19.07.1933	22	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1190, арк. 124, а/з №11469
918	**Дмитрук Федір Лук'янович**	18.07.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1190, арк. 113, а/з №11447
919	**Горелов Іван Іванович**	23.07.1933	61	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1191, арк. 22, а/з №11522
920	**Ігнатенко Тарас Васильович**	24.07.1933	68	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1191, арк. 77, а/з №11632
921	**Іщенко Іван Савич**	27.07.1933	21	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1192, арк. 3, а/з №11658
922	**Мельник Василь**	04.06.1933	57	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1180, арк. 23, а/з №8685
923	**Яровий Єремей**	06.06.1933	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1180, арк. 78, а/з №8793
924	**Баранюк Григорій Трохимович**	24.06.1933		Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1184, арк. 81, а/з №9839
925	**Баченко Микола Кирилович**	25.06.1933	39	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1184, арк. 128, а/з №9931
926	**Шаровар Кирило Трохимович**	30.06.1933	61	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1185, арк. 126, а/з №10187

927	**Килимник Михайло**	12.06.1933	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1182, арк. 45, а/з №9250
928	**Цахан Шая Лейбович**	02.08.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1195, арк. 2, а/з №12519
929	**Лабунський Василь**	07.05.1933	51	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1174, арк. 51, а/з №7132
930	**Гавриленко Володимир**	09.05.1933	63	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1174, арк. 75, а/з №7156
931	**Ульяницький Василь**	10.08.1933	19	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1198, арк. 117, а/з №13540
932	**Лукін Кузьма**	08.08.1933	72	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1198, арк. 18, а/з №13341
933	**Берченко Віра Володимирівна**	11.09.1933	45	Загальний набряк тіла	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1204, арк. 83, а/з №15154
934	**Стобчинська Тетяна**	19.09.1933	34	Виснаження; загальний набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1205, арк. 15, а/з №15427
935	**Балабанов Павло Олександрович**	06.08.1933	50	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1197, арк. 30, а/з №13097
936	**Ольшевська Ганна Андріївна**	17.08.1933	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1200, арк. 32, а/з №13885
937	**Берг Карл Самуїлович**	13.06.1933	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1182, арк. 29, а/з №9193
938	**Ткаченко Григорій**	15.06.1933	58	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1182, арк. 36, а/з №9206
939	**Ляхов Василь Миколайович**	16.06.1933	21	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1182, арк. 105, а/з №9369
940	**Сигінур Лея Навтулівна**	17.06.1933	48	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1183, арк. 9, а/з №9431
941	**Трегубова Анастасія**	18.06.1933	64	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1183, арк. 32, а/з №9448
942	**Люлька Петро Васильович**	19.06.1933	69	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1183, арк. 83, а/з №9503
943	**Клімова**	21.06.1933	74	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1184, арк. 18, а/з №9713
944	**Петрова Марія Мартинівна**	23.06.1933	98	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1184, арк. 61, а/з №9799
945	**Шкутова Марія Тихонівна**	20.06.1933	39	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1184, арк. 5, а/з №9687
946	**Шаргородська Катерина**	22.06.1933	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1184, арк. 47, а/з №9771
947	**Тализін Анатолій Васильович**	25.06.1933	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1184, арк. 130, а/з №9935
948	**Овчар Євдокія Андріївна**	27.06.1933	64	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1157, арк. 76, а/з №
949	**Мамога Федот**	27.06.1933	22	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1185, арк. 68, а/з №10074
950	**Пилипенко Микола**	28.06.1933	47	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1185, арк. 92, а/з №10122
951	**Красніков Микита Васильович**	30.06.1933	53	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1185, арк. 129, а/з №10194

952	**Пилипчук Іван Ілліч**	06.07.1933	55	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1187, арк. 22, а/з №10499
934	**Вовченко Василь Якович**	07.07.1933	63	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1187, арк. 39, а/з №10534
954	**Матвійчук Гордій Сергійович**	09.07.1933	46	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1187, арк. 111, а/з №10677
955	**Матюшко Марія Августівна**	11.07.1933	38	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1188, арк. 44, а/з №10803
956	**Буцулук Параска Єлізарівна**	10.07.1933	42	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1188, арк. 17, а/з №10751
957	**Горшик**	12.07.1933	37	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1188, арк. 75, а/з №10865
958	**Радлецький Іван Федорович**	12.07.1933	43	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1188, арк. 80, а/з №10874
959	**Ушаков Олександр Тимофійович**	15.07.1933	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1189, арк. 84, а/з №11123
960	**Захарова Надія Олександрівна**	09.10.1933	57	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1207, арк. 7, а/з №16119
961	**Остродуб Василь Михайлович**	11.10.1933	27	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1207, арк. 45, а/з №16194
962	**Ткаченко Петро Григорович**	31.2.1933	34	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1208, арк. 52, а/з №16735
963	**Шатро Агафія**	23.10.33	39	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1207, арк. 167, а/з №16433
964	**Калини Матрона Іванівна**	27.10.1933	43	Загальний набряк	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1207, арк. 221, а/з №16500
965	**Жуковська Марія Іванівна**	03.11.1933	52	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1208, арк. 79, а/з №16789
966	**Шишкова Лідія Василівна**	06.11.33	29	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1208, арк. 84, а/з №16801
967	**Шаглій Петро Леонтійович**	06.11.1933	47	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1208, арк. 88, а/з №16809
968	**Орлова Марфа**	04.11.1933	54	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1208, арк. 69, а/з №16768
969	**Дражко Михайло**	08.11.1933	58	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1208, арк. 99, а/з №16831
970	**Терентьєв Михайло Павлович**	13.11.33	61	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1208, арк. 165, а/з №16963
971	**Назаренко Дмитро Полікарпович**	15.11.1933	42	Виснаження	Одеса	ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1208, арк. 197, а/з №17027

Балтський район (37 чол.)

Укладачі: *начальник Відділу РАЦС Балтського районного управління юстиції Тарнавська, В.В., головний спеціаліст Відділу РАЦС – О.Д. Форостяна.*

№з/п	*Прізвище, ім'я та по батькові*	*Дата смерті*	*Вік*	*Причина смерті*	*Місце реєстрації смерті*	**Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш, №актового запису)**
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
1	**Березовський Борис Васильович**	03.06.1932	8 міс.	Дитяче виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 36, №217

2	**Березовський Микола Васильович**	10.08.1932	11 міс.	Дитяче виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 117, №380
3	**Біньковський Григорій Ілліч**	10.07.1932	62	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 75, №295
4	**Бакман Беньямін**	14.04.1932	52	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 60, №144
5	**Березовська Ганна Пилипівна**	25.07.1932	2	Виснаження організму	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 55, №255
6	**Вільде Аба Міхель**	02.06.1932	48	Виснаження на грунті недоїдання	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 35, №216
7	**Велика Слува Лейбівна**	11.08.1932	1 р. 5 міс.	Дитяче виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 124, № 393
8	**Ворошилівська Сура Шмулівна**	07.08.1932	32	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 109, №363
9	**Вайсман Шімон Беркович**	02.04.932	65	Загальне виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 49, №123
10	**Герсман Мася Шаивна**	14.08.1932	65	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 125, №396
11	**Гельфер Клара Зельманівна**	11.09.1932	5 міс.	Дитяче виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 150, №446
12	**Єфімчук Микола Наумович**	11.05.1932	1 р. 5 міс.	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 26, №196
13	**Запорожець Галина Миколаївна**	09.07.1932	4	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 73, №291
14	**Котляр Бень Ківович**	15.06.1932	45р.	Виснаження внаслідок голоду	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 48, № 241
15	**Колбедюк Єфросинія Євменівна**	08.08.1932	60	Виснаження організму	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 114, №373
16	**Каліта Сура Фішелівна**	14.04.1932	32	Загальне виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. .59, №143
17	**Лісовська Ольга**	16.09.1932	55	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 156, №457
18	**Запорошук Валентина Іванівна**	23.03.1932	27.	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. .39, №103
19	**Мещеріна Євгенія Радіонівна**	02.07.1932		Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 66, №277
20	**Лебедєв Олексій Петрович**	14.09.1932		Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 154, №454
21	**Мокіна Мотрона Архипівна**	01.07.1932	68	Виснаження організму	[Балта]	Ф. Р- 8218 оп. 2, спр. 12, арк. 63, №272
22	**Миронов Павло Петрович**	02.07.1932	2	Виснаження організму	[Балта]	Ф. Р- 8218 оп. 2, спр. 12, арк. 37, №219
23	**Осадчук Тамара Семенівна**	16.07.1932	8 міс.	Дитяче виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 82, №309
24	**Онегман Герш Шайович**	17.07.1932	52	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 85, №315
25	**Переймер Єстер Давидівна**	09.09.1932	1 р. 5 міс.	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 149, №443
26	**Радзівілов Іван Дмитрович**	26.07.1932	7 міс.	Дитяче виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 93, №33 р.2
27	**Резнік Марія Іванівна**	01.04. 1932	52	Виснаження організму	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 48, №121

28	**Рудомьотов Сергій Миколайович**	29.03.1932	8 міс.	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 43, №111
29	**Римарєв Йосип Миколайович**	08.07.1932	3 міс	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218 оп. 2, спр. 12, арк. 71, №288
30	**Сичова Євдокія Олексіївна**	27.07.1932	32	Виснаження організму	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 95, №33 р.6
31	**Сідоров Антон Федорович**	11.05.1932	48	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 39, №103
32	**Сімес Ців`я Меєрівна**	28.03.1932	42	Загальне виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 42, №109
33	**Тарнавський Овшій Фішелевич**	14.06.1932	45	Загальне виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 46, №238
34	**Фінкельштейн Фіма Григорович**	29.01.1932	1 р. 1 міс.	Виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 7, №38
35	**Шаєнзон ДуВід**	01.04. 1932	60	Загальне виснаження	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 50, №124
36	**Якунер Ісак Янкелевич**	30.03.1932	50	Загальне виснаження	[Балта]	Ф.Р – 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 54, №133 р.
37	**Ятвінський Корнелій Олександрович**	05.07. 1932	75	Виснаження організму	[Балта]	Ф. Р- 8218, оп. 2, спр. 12, арк. 67, №279

Біляївський (кол. Одеський) район (249 чол.)

Укладачі: начальник Відділу РАЦС - Людмила Євгенівна Балдинюк,
головний спеціаліст Відділу РАЦС - Наталія Миколаївна Рожкован.

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Дата смерті (дати народження і смерті)	Вік	Причина смерті	Місце реєстрації смерті	Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш, №актового запису)
1	2	3	4	5	6	7
1	**Соколенко Семен Степанович**	30.10.1931 – 05.07.1932	9 міс.	Колівки та виснаження	Криво-Балківська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 48/1932, а/з №37 (1932, січень – лютий; Відсутні актові записи №6, 7)
2	**Горбулинска Марфа Іванівна**	10.07.1932 – 03.08.1932	3 тиж	Виснаження	Яськівська сільрада (Молдавська сторона) Біляївського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 49/1932 , а/з № 26 (1932, січень – грудень (всі актові записи збереглись)
3	**Швець Федір Митрофанович**	18.10.1932		Виснаження в.п.	Граденицька сільрада (Українська сторона Приміського р-ну)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 50/1932, а/з №69 (1932, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
4	**Довженко Павло Іванович**	30.07.193 – 18.09.1932	1,5 міс.	Вроджена дитяча слабість	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 51, а/з №80 (1932, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
5	**Нагавецький Афанасій Ксенофонтович**	10.04.1933	49	Виснаження	Усатівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 55/1933, а/з №26 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №4)
6	**Городничих Ольга Петрівна**	19.04.1933	42	Виснаження	Усатівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 55/1933 а/з №27 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №4)

7	**Хаплинська Олександра Митрофанівна**	12.03.1932 – 30.04.1933	11,5 міс.	Розлад травлення	Усатівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 55/1933, а/з №33 р. (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №4)
8	**Лабунський Петро Іванович**	09.07.1932 – 09.05.1933	11 міс.	Розлад травлення	Усатівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 55/1933, а/з №34 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №4)
9	**Ярощук Кирило Григорович**	16.06.1933	63	Загальне виснаження	В. Фонтанська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 55/1933, а/з №73 1933, січень – (грудень; всі актові записи збереглись)
10	**Зозуля Лідія Іванівна**	11.02.1933	1	Сухоти	Криво-Балківська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 55/1933 , а/з №8 (1933, січень грудень; всі актові записи збереглись)
11	**Колісниченко Анатолій Йосипович**	25.03.1933	1 міс.	Вроджена слабкість	Криво-Балківська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 55/1933, а/з №11 (1933, січень грудень; всі актові записи збереглись)
12	**Тімашов Микола Дафінович**	22.04.1933	45	Виснаження	Протопопів-ська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №63 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
13	**Тімашов Володимир Миколайович**	07.05.1933	7	Виснаження	Протопопів-ська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №68 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
14	**Тімашов Федір Миколайович**	03.05.1933	20	Виснаження	Протопопів-ська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №64 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
15	**Косовський Кирило Дмитрович**	14.05.1933	22	Виснаження	Протопопів-ська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №69 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
16	**Ботов Демитрій Іванович**	07.06.1933	9 міс.	Виснаження	Протопопів-ська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №70 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
17	**Краснощок Ольга Федорівна**	02.06.1933	4	Виснаження	Протопопівс ька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №71 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
18	**Братков Олександр Іванович**	02.06.1933	54	Виснаження	Протопопів-ська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №72 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
19	**Алексєєнко Іван Пилипович**	23.06.1933	46	Недостатнє харчування	Протопопівс ька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №73 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
20	**Краснощок Степан Федорович**	22.06.1933	2	Недостатнє харчування	Протопопів-ська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №74 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
21	**Боланова Єрина Володимирівна**	07.06.1933	30	Виснаження	Протопопів-ська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №75 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)

22	**Мавров Федір Костянтинович**	17.06.1933	41	Виснаження	Протопопівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №76 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
23	**Любачевський Сергій Христафорович**	22.06.1933	50	Виснаження	Протопопівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №77 (1933, січень – жовтень; Відсутні актові записи з №1 по №56)
24	**Поліщук Таїса Григорівна**	28.03.1933	4 міс.	Виснаження	Нерубайське сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №9 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
25	**Чалий Нестер Архипович**	20.05.1933	55	Виснаження	Нерубайське сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №13 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
26	**Блащук Іларіон Спиридонович**	07.07.1933	31	Виснаження	Августівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №25 (1933, січень – листопад; Відсутній актовий запис №26)
27	**Черкаський Іван Андрійович**	12.03.1933	55	Виснаження організму	Ново-Дофінівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №2 (1933, січень – листопад; всі актові записи збереглись)
28	**Панчак Стефан Григорович**	18.06.1933	45	Виснаження	Ново-Дофінівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №6 (1933, січень – листопад (всі актові записи збереглись)
29	**Мальченко Григорій Ілліч**	26.06.1933	39	Виснаження	Татарська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №14 (1933, січень – листопад; Відсутній актовий запис №1)
30	**Брижантий Микола Степанович**	05.07.1933	3 міс.	Виснаження	Татарська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №21 (1933, січень – листопад (Відсутній актовий запис №1)
31	**Зантарський Петро Асактайович**	07.07.1933	5	Виснаження	Татарська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №23 (1933, січень – листопад; Відсутній актовий запис №1)
32	**Козибава Степанида Єфимівна**	08.07.1933	26	Виснаження	Татарська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №24 (1933, січень – листопад; Відсутній актовий запис №1)
33	**Кримарський Олександр Костянтинович**	25.05.1933 – 03.07.1933	5 тижнів	Виснаження	Татарська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 56/1933, а/з №17 (1933, січень – листопад; Відсутній актовий запис №1)
34	**Терентьїва Агрипина Леонтіївна**	24.04.1933	71	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №38 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
35	**Колдер Лідія Іванівна**	28.04.1933	43	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №39 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)

36	**Трандафір Семен Васильович**	02.05.1933	75	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №40 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
37	**Кириченко Ганна Дмитрівна**	04.05.1933	1 р. 6 міс.	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №41 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
38	**Бурко Катерина Сидорівна**	06.05.1933	38	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №42 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
39	**Салтаненко Андрій Микитович**	08.05.1933	76	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №43 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
40	**Ващенко Антоніна Іларіонівна**	16.05.1933	40	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №49 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
41	**Левицька Марія Григорівна**	30.04.1933	65	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №50 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
42	**Солонар Махайло Максимович**	28.05.1933	45	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №67 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
43	**Василенко Семен Васильович**	28.05.1933	60	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №68 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
44	**Варит Агафія Петрівна**	28.05.1933	50	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №71 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
45	**Бойко Максим Іванович**	30.05.1933	55	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №72 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
46	**Блакитний Савелій Артемович**	31.05.1933	50	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №75 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
47	**Жосан Іван Іванович**	31.05.1933	38	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, №76 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)

48	**Шевченко Макар Степанович**	31.05.1933	40	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №77 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
49	**Літвін Петро Анатолійович**	02.06.1933	60	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №78 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
51	**Пурич Мотрона Іванівна**	01.06.1933	85	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №79 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
52	**Сільвестрова Ірина Кузьмінівна**	04.06.1933	83	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №80 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
53	**Каушан Олександр Іванович**	05.06.1933	50	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №82 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
54	**Осипов Микита Зіновійович**	06.06.1933	53	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №83 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
55	**Ворник Семен Васильович**	06.06.1933	50	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №84 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
56	**Бордіян Агафія Фомівна**	11.06.1933	50	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №86 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
57	**Шевченко Марія Іванівна**	11.06.1933	2	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №87 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
58	**Гетман Любов Петрівна**	11.06.1933	75	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №89 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
59	**Солонар Прасковія Гаврилівна**	11.06.1933	9	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №90 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
60	**Колісниченко Петро Федорович**	12.06.1933	65	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 91 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)

61	**Клокар Микита Панасович**	12.06.1933	45	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №92 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
62	**Літвін Єлизавета Іванівна**	12.06.1933	30	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 93 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
63	**Шалар Григорій Федорович**	13.06.1933	44	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 94 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
64	**Дукін Семен Іванович**	13.06.1933	60	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №95 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
65	**Писаренко Марія Федорівна**	14.06.1933	5	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з № 96 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
66	**Южиця Іван Іванович**	14.06.1933	65	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №98 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
67	**Банташ Іван Кіндратійович**	14.06.1933	6	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 99 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
68	**Шалар Микола Іванович**	14.06.1933	23	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 102 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
69	**Шевченко Іларіон Іванович**	15.06.1933	63	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 103 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
70	**Тоня Андрій Олексійович**	14.06.1933	53	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 104 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
71	**Швець Омелян Федорович**	15.06.1933	47	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №105 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
72	**Каушан Федір Пилипович**	17.06.1933	27	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 106 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)

73	**Негруца Марія Федорівна**	17.06.1933	65	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 107 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
74	**Салтаненко Дорофей Микитович**	18.06.1933	63	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №108 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
75	**Магнут Трохим Пилипович**	17.06.1933	70	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №109 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
76	**Баран Мойсей Васильович**	17.06.1933	45	Гостре виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №110 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
77	**Киртока Ларьон Трохимович**	18.06.1933	70	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №111 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
78	**Павлов Захарій Андрійович**	18.06.1933	45	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №112 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
79	**Вороненко Захарій Федорович**	17.06.1933	32	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №113 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
80	**Угрик Параска Іллівна**	19.06.1933	50	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №114 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
81	**Каушан Олександр Костянтинович**	20.06.1933	1	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №115 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
82	**Єпур Наум Васильович**	20.06.1933	42	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №117 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
83	**Шадіно Іван Степанович**	20.06.1933	16 міс.	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №118 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
84	**Філіпова Ганна Гаврилівна**	21.06.1933	4	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 120 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)

85	**Левицький Максим Ісидорович**	22.06.1933	34	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 121 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
86	**Шадіно Тетяна Степанівна**	15.11.1932 – 22.06.1933	7 міс.	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №122 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
87	**Фітов Семен Никонович**	24.06.1933	27	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 130 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
88	**Южиця Яків Митрофанович**	27.06.1933	26	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №134 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
89	**Южиця Володимир Митрофанович**	27.06.1933	22	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №135 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
90	**Іванова Олена Захарівна**	28.06.1933	55	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №136 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
91	**Богуш Терентій Степанович**	29.06.1933	40	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №137 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
92	**Трандафір Анастасія Степанівна**	29.06.1933	36	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №138 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
93	**Іванова Акіна Степанівна**	29.06.1933	30	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №139 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
94	**Трандафір Надія Акітівна**	22.06.1933	6	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 140 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
95	**Іванов Микола Трохимович**	01.07.1933	21	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №141 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
96	**Браніш Федір Іванович**	30.06.1933	6	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №142 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)

97	**Клокар Давид Миколайович**	02.07.1933	65	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №143 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
98	**Баран Марія Савелівна**	03.07.1933	1 р. 6 міс.	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №144 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
99	**НеВідома**	30.07.1933	49	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №146 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
100	**Писаренко Ганна**	04.07.1933	9	Запалення кишок та виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №147 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
101	**Сидоренко Марфа Дмитрівна**	05.07.1933	40	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №148 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
102	**Величко Федосій Матвійович**	06.07.1933	48	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №150 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
103	**Дмитренко Пилип Олексійович**	06.07.1933	60	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №151 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
104	**Верещак Федір Микитович**	07.07.1933	56	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №152 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
105	**Браніш Андрій Микитович**	08.07.1933	6	Виснаження гостре	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №157 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
106	**Бабан Федір Іларіонович**	07.07.1933	57	Гостре виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 158 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
107	**Каушан Павло Михайлович**	07.07.1933	26	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №159 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
108	**Бурко Михайло Іванович**	08.07.1933	30	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №160 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)

109	**Споршатій Іван Якович**	09.07.1933	31 6 міс.	Виснаження гостре	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №161 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
110	**Писаренко Єфросинія Яківна**	11.07.1933	40	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №164 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
111	**Жосан Любов Андріївна**	13.07.1933	5	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №169 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
112	**Кравченко Євгенія Василівна**	15.07.1933	16 міс.	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №171 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
113	**Іванов Василь Артемович**	16.07.1933	5	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №173 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
114	**Салонар Марія Гаврилівна**	16.07.1933	4	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №174 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
115	**Болгарова Ганна Трофимівна**	17.07.1933	2	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, №175 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
116	**Філіпов Федір Якович**	20.07.1933	51	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №176 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
117	**Іванова Любов Трохимівна**	20.07.1933	7 міс.	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №178 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
118	**Вороненко Іван Захарович**	21.07.1933	9	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №179 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
119	**Конус Євдокія Євдотіївна**	16.07.1933	56	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №180 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
120	**Тараненко Клавдія**	21.07.1933	4	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №181 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)

121	**Левицький Іван Трохимович**	28.07.1933	5	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №184 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
122	**Терентьєва Варвара Тимофіївна**	28.07.1933	85	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №185 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
123	**Діордієнко Роман Єфремович**	28.07.1933	80	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №188 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
124	**Клокар Марія Парфенівна**	05.08.1933	-	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №195 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
125	**Осипова Прасковія Мойсеївна**	08.08.1933	54	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №199 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
126	**Клокар Карп Пантелеймонович**	11.08.1933	70	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №202 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
127	**Сільвестров Андрій Михайлович**	15.08.1933	4 тиж	Загальна слабкість організму	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933 , а/з №207 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
128	**Гандрабура Іван Осипович**	16.08.1933	65	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, №209 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
129	**Єремєєва Ірина Олексіївна**	10.08.1933 – 17.08.1933	7 дн.	Слабкість	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №215 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
130	**Кожухар Пилип Іванович**	02.09.1933	72	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №220 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
131	**Деган Олексій Мойсейович**	01.09.1933 – 04.09.1933	3 дні	Слабкість	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, №221 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
132	**Шевченко Степан Іванович**	11.09.1933	77	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №224 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)

133	**Загоревський Андрій Матвійович**	11.09.1933	80	Слабкість	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №225 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
134	**Дмитренко Василь Васильович**	24.09.1933	37	Запалення кишок	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з № 227 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
135	**Полякова Меланія Яківна**	02.12.1933	80	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №245 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
136	**Сущенко Іван Максимович**	03.12.1933	6 міс.	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №246 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
137	**Трандафір Марія Микитівна**	17.12.1933	60	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №254 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
138	**Іпатієва Ганна Андріївна**	28.12.1933	1 р. 6 міс.	Виснаження	Граденицька сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №256 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи з №165 по №168)
139	**Цапко Домна Михайлівна**	12.07.1933	36	Повне виснаження	Березанська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №22 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
140	**Петренко Надія Гаврилівна**	14.11.1933	1 р. 6 міс.	Виснаження	Березанська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №24 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
141	**Бондар Фіоктієта Миронівна**	19.05.1933	48	Виснаження	Т.Шевченківська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 57/1933, а/з №15 (1933, лютий листопад; Відсутні актові записи №1, 2)
142	**Свиридовський Петро Леонтійович**	26.07.1933	4	Хронічний розлад харчування	Дальницька І сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 58/1933, а/з №63 (1933, липень – грудень; Відсутні актові записи з №1 по №62)
143	**Педченко Федір Тарлейович**	04.08.1933	48	Загальне виснаження	Дальницька І сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 58/1933, а/з №68 (1933, липень – грудень; Відсутні актові записи з №1 по №62)
144	**Самойлюк Пилип Миколайович**	04.04.1933	31	Загальне виснаження	Крижанівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 58/1933, а/з №6 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
145	**Телетєв Микола Васильович**	14.07.1933	38	Голодний отек	Крижанівська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 58/1933 , а/з №12 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
146	**Сиренко Іпатій Іванович**	01.07.1933	60	Занепад сил	Гниляківська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 58/1933, а/з № 38 (1933, лютий – грудень; Відсутні актові записи №41, 56, 57)

147	**Шаповаленко Валентина Федорівна**	27.12.1932 – 27.05.1933	5 міс.	Слабкість	Гниляківська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 58/1933 , а/з №39 (1933, лютий – грудень; Відсутні актові записи №41, 56, 57)
148	**Шевченко Олександр Васильович**	06.09.1932 – 22.07.1933	10 міс.	Занепад сил	Гниляківська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 58/1933, а/з №47 (1933, лютий – грудень; Відсутні актові записи №41, 56, 57)
149	**Колесніков Ізот Осифович**	31.01.1933	65	Виснаження	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №10 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи №41, 75)
150	**Ройченко Костянтин Іванович**	08.01.1932 – 19.02.1933	1 рік 6 міс.	Слабкість	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933 , а/з №16 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи №41, 75)
151	**Хоменко Олександра Захарівна**	05.02.1933 – 03.05.1933	3 міс.	Виснаження	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933 , а/з №38 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи №41, 75)
152	**Авдєєнко Василь Парфенович**	05.06.1933	6	Виснаження організму	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №45 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи №41, 75)
153	**Потелещенко Михайло Аврамович**	18.06.1933	1	Виснаження організму	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933 , а/з №50 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи №41, 75)
154	**Рогачко Ілля Федосович**	18.06.1933	11 міс.	Виснаження організму	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №52 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи №41, 75)
155	**Лисенко Лідія Петрівна**	20.06.1933	1	Виснаження в.п.	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №55 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи №41, 75)
156	**Павлов Михайло Степанович**	06.07.1933	17	Виснаження організму	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з № 59 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи №41, 75)
157	**Рогачко Семен Гарвасійович**	16.08.1933	65	Виснаження організму	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з № 70 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи №41, 75)
158	**Тарасенко Михайло Іванович**	22.08.1933	42	Виснаження шлунка	Біляївська сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933 , а/з №74 (1933, січень – грудень; Відсутні актові записи №41, 75)
159	**Полякова Катерина Іванівна**	02.05.1933	15 міс.	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №45 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
160	**Погожа Анісія Яківна**	05.05.1933)	70	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №48 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)

161	**Распутаний Євдоким Костянтинович**	10.05.1933	45	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №50 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
162	**Черненко Павло Дмитрович**	15.05.1933	2 7 міс.	Гостре запалення кишок	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №53 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
163	**Козлова Софія Андріївна**	24.05.1933	70	Виснаження в.п.	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №60 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
164	**Куслій Аким Дмитрович**	25.05.1933	47	Слабкість організму	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №61 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
165	**Бандурка Віра Іванівна**	28.05.1933	7	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №63 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
166	**Гнезділова Ніна Петрівна**	29.05.1933	4	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №64 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
167	**Богуш Василь Іларіонович**	29.05.1933	4	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №65 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
168	**Комаров Михайло Антонович**	29.05.1933	50	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №66 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
169	**Абрамов Степан Павлович**	29.05.1933	48	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №67 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
170	**Пісаренко Василь Іванович**	31.05.1933	35	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №69 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
171	**Соколов Данило Романович**	04.06.1933	68	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №74 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)

172	**Писаренко Уляна Андріївна**	03.06.1933	33 р.	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №76 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
173	**Гаврющенко Олександр Гаврилович**	07.06.1933	65	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №77 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
174	**Чернега Григорій Адамович**	06.06.1933	57	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №80 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
175	**Калін Яків Власович**	09.06.1933	48	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №84 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
176	**Погорелов Никифор Семенович**	09.06.1933	45	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №85 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
177	**Царенко Агафія Михайлівна**	10.06.1933	70	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933 , а/з №86 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
178	**Соколов Аким Миколайович**	11.06.1933	57	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933 , а/з №88 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
179	**Чередніченко Ганна Гнатівна**	11.06.1933	2 р. 6 міс.	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №89 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
180	**Усийнюк Ганна Дмитрівна**	12.06.1933	8	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933 , а/з №90 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
181	**Усийнюк Ілля Дмитрович**	12.06.1933	11	Виснаження організму	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №91 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)
182	**СтолоВідський Лазар**	13.06.1933	38	Виснаження	Граденицька сільрада (Українська сторона) Одеського Приміського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 59/1933, а/з №93 (1933, січень – червень; Відсутні актові записи з №19 по №44)

183	**Іванов Аврам Афанасович**	19.05.1933	7 р. 6 міс.	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №14 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
184	**Моісеєв Микита Миронович**	22.06.1933	12	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №30 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
185	**Войтов Василь Прокопійович**	26.06.1933	40	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №31 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
186	**Прокопенко Савелій Михайлович**	01.07.1933	48	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з № 33 р. (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
187	**Каліверда Євдокія Григорівна**	02.07.1933	48	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №34 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
188	**Талмазан Микола Степанович**	12.07.1933	68	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №35 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
189	**Савельєва Устинія Онуфріївна**	12.07.1933	65	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №36 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
190	**Цинцарь Андрій Дмитрович**	03.07.1933	75	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №38 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
191	**Ніколаєв Василь Іванович**	07.03.1933 – 28.07.1933	4 міс. 3 тиж	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з № 41 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
192	**Каліверда Кирило Макарович**	19.07.1933	1 р. 6 міс.	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з № 41 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
193	**Войтов Петро Васильович**	02.07.1933	1	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №42 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
194	**Чебан Степан Ілліч**	09.04.1933 – 20.09.1933	5 міс.	Запалення кишок	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №51 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
195	**Йова Ганна Осипівна**	03.10.1933	1 р. 6 міс.	Гостре запалення кишок	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №54 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
196	**Опря Лук'ян Васильович**	17.07.1933	45	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №57 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
197	**Добровольський Василь Федорович**	01.06.1933	50	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №20 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)

198	**Мусурин Степан Федорович**	02.06.1933	75	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №21 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
199	**Бабічев Петро Іванович**	07.06.1933	21	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №22 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
200	**Агапов Антон Васильович**	11.06.1933	68	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №25 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
201	**Гробник Гаврило Лук'янович**	20.06.1933	88	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №26 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
202	**Янський Василь Іванович**	25.06.1933	25	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №27 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
203	**Ткаченко Микола Гаврилович**	23.06.1933	18	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №29 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
204	**Львовський Авим Трохимович**	28.06.1933	67	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №1 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
205	**Пашков Данило Феодосійович**	05.07.1933	33 р.	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №3 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
206	**Диденко Григорій Григорович**	05.07.1933	45	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №4 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
207	**Пишиця Степанида Гаврилівна**	04.07.1933	48	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з № 5 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
208	**Умрихін Матвій Пилипович**	03.07.1933	52	Виснаження	Троїцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №12 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №49)
209	**Макаренко Аксентій Григорович**	01.06.1933	60	Виснаження	Яськівська сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №20 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №1)
210	**Буравчук Марія Павлівна**	03.06.1933	5	Розлад харчування	Яськівська сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №21 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №1)
211	**Тарасенко Родіон Гаврилович**	21.06.1933	55	Розлад харчування	Яськівська сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №26 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №1)

212	**Коваленко Іван Тимофійович**	21.06.1933	80	Розлад харчування	Яськівська сільрада (Молдавська сторона) Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №27 (1933, січень – грудень; Відсутній актовий запис №1)
213	**Гаркуша Іван Дмитрович**	03.01.1933	66	Виснаження	Маяцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №1 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
214	**Трахимчук Ганна Іванівна**	29.05.1933	-	Виснаження	Маяцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №23 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
215	**Макушова Улита Афанасіївна**	21.06.1933	70	Виснаження	Маяцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №29 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
216	**Радченко Олександр Григорович**	01.08.1933	2	Виснаження	Маяцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, №35 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
217	**Єфішов Григорій Михайлович**	06.08.1933	1 р. 1 міс.	Виснаження в.п.	Маяцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №39 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
218	**Сичов Осип Захарович**	20.07.1933	83	Виснаження	Маяцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №48 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
219	**Калютіна Олександра Олександрівна**	03.06.1933	1 р. 8 міс.	Виснаження	Маяцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №53 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
220	**Смітна Валентина Арсентіївна**	06.06.1933	1	Виснаження в.п.	Маяцька сільрада Одеського р-ну	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №58 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
221	**Буравчук Мотрона Семенівна**	28.03.1933	1	Виснаження	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №17 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
222	**Кліменко Любов Єфимівна**	14.08.1932 – 07.04.1933	5 міс.	Розлад шлунка	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з № 19 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
223	**Москаленко Іван Трохимович**	01.05.1933	12	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №21 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
224	**Горковенко Володимир Федорович**	05.08.1932 – 11.05.1933	9 міс.	Розлад діяльності кишечника	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №27 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
225	**Пожар Гаврило Пилипович**	14.05.1933	75	Виснаження	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №29 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)

226	**Горковенко Секлета Степанівна**	19.05.1933	70	Кишкове захворювання	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 60/1933, а/з №31 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
227	**Байдан Павло Леонтійович**	28.05.1933	45	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №36 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
228	**Буравчук Данило Іванович**	01.06.1933	75	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №40 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
229	**Маренченко Роман Афанасійович**	30.05.1933	51	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №41 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
230	**Кліменко Тимофій Трохимович**	02.06.1933	14	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №43 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
231	**Кириченко Анастасія Лаврентіївна**	06.06.1933	45	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №49 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
232	**Третяк Семен Митрофанович**	07.06.1933	62	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з № 50 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
233 р.	**Христин Василь Семенович**	05.04.1933 – 09.06.1933	2 міс.	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №52 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
234	**Сушко Андрій Терентійович**	10.06.1933	3	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з № 56 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
235	**Комарова Пелагея Федорівна**	11.06.1933	55	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №57 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
236	**Дроганенко Андрій Андрійович**	12.06.1933	1 р. 6 міс.	Виснаження	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №58 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
237	**Мазураш Іван Михайлович**	14.06.1933	60	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з № 60 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)

238	**Бондаренко Марія Никифорівна**	18.06.1933	2	Гострий розлад кишечнику	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №63 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
239	**Власов Захарій Савелійович**	23.06.1933	65	Виснаження	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №64 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
240	**Кириченко Микола Митрофанович**	23.06.1933	60	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №65 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
241	**Тарасенко Єфим Якович**	23.06.1933	36	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з № 66 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
242	**Леонтьєв Федір Семенович**	24.06.1933	58	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з № 68 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
243	**Левенець Іван Ларіонович**	25.06.1933	57	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з № 69 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
244	**Акименко Іван Кондратійович**	27.06.1933	52	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з № 71 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
245	**Осипов Федір Петрович**	27.06.1933	52	Розлад харчування	Яськівська сільрадаОдеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з № 72 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
246	**Чернявська Євдокія Тимофіївна**	27.06.1933	80	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1., спр. 61/1933, а/з №76 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
247	**Ключник Євдокія Павлівна**	28.06.1933	38	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. ., спр. 61/1933, а/з №77 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
248	**Кириченко Михайло Іванович**	29.06.1933	1 р. 6 міс.	Виснаження	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1, спр. /1933, а/з №79 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)
249	**Леонтьєв Кирило Михайлович**	01.06.1933	36	Розлад харчування	Яськівська сільрада Одеського р-ну (Українська сторона)	Ф. Р-8220, оп. 1, спр. 61/1933, а/з № 81 (1933, січень – грудень; всі актові записи збереглись)

Іванівський (кол. Роздільнянський і Благоївський) район (27 чол.)

***Укладач**: в.о.начальника Відділу РАЦС Іванівського районного управління юстиції Токаренко Ю.С.*

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Дата смерті (дати народження і смерті)	Вік	Причина смерті	Місце реєстрації смерті	Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш, №актовогозапису)
1	2	3	4	5	6	7
1	**Швець Марія Яківна**	21.04.33	42	Виснаження Занепад діяльності серця	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 14, а/з №22
2	**Магло Василь Костянтинович**	10.05.33	65	Параліч серця. Повне виснаження	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 17, а/з №25
3	**Канєвська Естер Лейбівна**	21.05.33	55	Виснаження. Занепад діяльності серця	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 23, а/з №31
4	**Колос Якім Петрович**	07.06.33	65	Виснаження	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 25, а/з №33 р.
5	**Перен Микола**	04.06.33	55	Виснаження	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 26, а/з №34
6	**Олейніченко Дмитро Пилипович**	08.06.33	25	Виснаження від голоду	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 27, а/з №37
7	**Голубченко Леонід Трохимович**	26.06.33	50	Виснаження	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, Спр. 35, арк. 31 А/з №41
8	**Крилова Анастасія Миколаївна**	15.06.33	50	Виснаження	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 34, а/з №44
9	**Харан Мошно Бертович**	02.07.33	63	Виснаження	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 35, а/з №45
10	**Рабинович Лейба**	05.07.33	73	Виснаження	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 36 А/з №46
11	**Кузмічов Сергій**	13.06.33	67	Виснаження	Янівка Роздільнянського р-ну (смт Іванівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, Спр. 35, арк. 23, а/з №38
12	**Іванова Марія Петрівна**	11.09.33	1	Виснаження	с. Благоєве Благоївського р-ну (с.Благоєве Іванівського р-ну	Ф. Р-8222, оп. 1, Спр. 35, арк. 44 А/з №84
13	**Кузнецов Олександр Федорович**	13.06.33	50	Виснаження	с. Благоєве Благоївського р-ну (с.Благоєве Іванівського р-ну	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 45, а/з №85
14	**Тумбрукакі Іван Павлович**	28.05.33	50	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 101, а/з №55
15	**Воргаракі Христофор Іванович**	30.05.33	2	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 103, а/з №57

16	**Шомпол Іван Дем'янович**	31.05.33	68	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 105, а/з №59
17	**Батан Софія Афанасіївна**	02.06.33	40	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 106, а/з №60
18	**Труфкакі Ганна Степанівна**	06.06.33	12	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 114, а/з №68
19	**Труфкакі Степан Дмитрович**	10.06.33	19	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 73 А/з №73
20	**Мазуркевич Степан Мартинович**	17.06.33	39	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 120, а/з №74
21	**Мішагян Анна Михайлівна**	17.06.33	18	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, Спр. 35, арк. 121, а/з №75
22	**Тумбрукакі Олексій Миколайович**	29.06.33	60	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 125, а/з №79
23	**Тумбрукакі Христофор Анастасійович**	02.06.33	68	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 126, а/з №81
24	**Імєрцакі Петро Іванович**	07.07.33	21	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 130, а/з №84
25	**Малярозова Євгенія Георгіївна**	13.07.33	45	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 133 р., а/з №87
26	**Горчева Надія Петрівна**	14.06.33	60	Виснаження	с. Свердлове Благоївського р-ну (с. Свердлове Комінтернівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 135, а/з №89
27	**Перевертайло Олена Грицьківна**	14.03.33	6 міс.	Від голоду	с.Євгенівка Роздільнянського р-ну (с.Євгенівка Іванівського р-ну)	Ф. Р-8222, оп. 1, спр. 35, арк. 151, а/з №7

Овідіопольський район (4 чол.)

***Укладачі**: начальник Відділу РАЦС В.І. Булах.*

№ п/п	**Прізвище, ім'я та по батькові**	**Дата смерті (дати народження і смерті)**	**Вік**	**Причина смерті**	**Місце реєстрації смерті**	**Пошукові дані (фонд, опис, справа,аркуш, №актового запису)**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
1	**Кібик Парфентій Васильович**	05.03.1933	47	Виснаження	с.Олександрівка (Арнаутівка)	Олександрівська сільрада, а/з №5 Від 18.04.1933

2	**Чабанов Афанас Алік**	17.04.1933	23	Виснаження	с.Барабой	Барабойська сільрада. а/з №9 Від 18.04.1933
3	**Бакалов Іван Якимович**	27.06.1933	18	Виснаження	с.Барабой	Барабойська сільрада. а/з №13 Від 29.06.1933
4	**Балацький Я.Л.**	20.04.1933	40	Виснаження	с.Барабой	Барабойська сільрада. а/з №10 Від 20.04.1933

Кодимський район (417 чол.)

Укладач: начальник Відділу РАЦС Кодимського районного управління юстиції ***Трегубчак Л.О.***

№п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Дата смерті (дати народження і смерті)	Вік	Причина смерті	Місце реєстрації смерті	Пошукові дані (фонд опис справа аркуш, №актового запису)
1	2	3	4	5	6	7
1	**Івасюк Тимофій Афанасієв**	26.05.1932	1	Сухоти	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 12, №16
2	**Красовський Мартян Василієв**	07061932	9	Сухоти	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 16, №20
3	**Громазюк Василь Арсеньович**	30.06.1932	66	Опухи від недоїдання	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 21, №25
4	**Третяк Тамара Володимирівна**	17.07.1932	3	Понос	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 24, №28
5	**Банаутій Кость Герасимович**	26.07.1932	34	Опухи	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 28, №32
6	**Школьний Іван Стісонов**	25.07.1932	1	Сухоти	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 30, №34
7	**Гушовський Самсон Феодорович**	31.07.1933	42	Понос	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 31, №35
8	**Бурдейна Анастасія Михайлова**	04.08.1932	42	Опухи	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 32, №36
9	**Краснянський Володимир Євфремович**	03.09.1932	2	Понос	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 36, №40
10	**Капкан Іван Степанович**	14.09.1932	2	Понос	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 38, №42
11	**Бурак Ольга Васильєва**	12.10.1932	-	Понос	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 39, №43
12	**Горевич Степан Володимирович**	08.11.1932	1	Понос	с. Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 43, №47
13	**Котко Василь Ємелянович**	29.01.1932	20	Тубер кульоз легенів	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 50, №5
14	**Ляшовська Матрона**	26.04.1930	42	Тубер кульоз III	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 63, №18
15	**Матвейчук Рая**	24.04.1932	1міс.	Понос	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 70, №25
16	**Затишняк Микола Костннович**	20.06.1932	24	Тубер кульоз	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 86, №41
17	**Муляр Анастасія Ісааківна**	02.08.1932	26	Тубер кульоз легенів	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 90, №45

18	**Вронський Федір Ігнатович**	05.08.1932	1рік 4 міс.	Кривавий понос	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 91, №46
19	**Підкалюк Надія Наумівна**	09.08.1932	1рік 6 міс.	Понос	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 92, №42
20	**Пазюк Лідія Тихонівна**	26.08.1932	6міс.	Понос	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 96, №51
21	**Перепелиця Анастасія Антонівна**	11.09.1932	20	Тубер кульоз	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 99, №54
22	**Чеботар Віра Федорівна**	20.09.1932	1 рік 3 міс.	Понос	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 105, №60
23	**Виштальська Ніна Іванівна**	20.09.1932	1рік	Понос	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 107, №62
24	**Свояк Ніна Кирилівна**	14.11.1932	4міс.	Понос	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 117, №72
25	**Свояк Ганна Кирилівна**	24.11.1932	3 роки	Кривавий Понос	с.Круті Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 120, №75
26	**Грабар Марія Йосипівна**	23.08.1932	--	Дитяча хвороба	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 128, №87
27	**Белеус Павло Микитович**	26.08.1932	--	Дитяча хвороба	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 131, №90
28	**Бабчинський Данііл Петрович**	28.08.1932	45	Виснаженя	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 132, №91
29	**Бутенко Марія**	01.09.1932	7 міс.	Запалення легенів	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 135, №94
30	**Баркар Василь Якубович**	10.09.1932	5 міс.	Запалення легенів	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 136, №95
31	**Гуцул Дмитро Миколайович**	11.09.1932	1рік 6 міс.	Дійсна хвороба дитяча	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 137, №96
32	**Цимбалюк Пася Митрофанівна**	16.09.1932	10міс.	Дитяча хвороба	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 138, №97
33 р.	**Цимбалюк Маня Митрофанівна**	14.09.1932	2роки	Запалення легенів	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 139, №98
34	**Євтодій Павло Харламович**	16.09.1932	50	Туберкульоз	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 140, №99
35	**Андрілука Андрій Августинович**	23.08.1932	10 міс.	Дитяча хвороба	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 141, №100
36	**Євтодій Афанасій Михайлович**	22.09.1932	1рік 6 міс.	Запалення легенів	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 142, №101
37	**Савін Ольга Володимирівна**	05.10.1932	1 рік 2 міс.	Дитяча хвороба	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 143, №102
38	**Годонога Іван Григорович**	18.10.1932	1 рік	Дитяча хвороба	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 144, №103

39	**Печерський Григорій Олексійович**	10.10.1932	7 міс.	Дитяча хвороба	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 145, №104
40	**Євтодій Іларіон Тимофійович**	01.11.1932	27	Тубер кульоз	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 152, №111
41	**Черноморець Євстратій Никифорович**	19.11.1932	34	Запалення легенів	с. Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 155, №114
42	**Цвігун Віктор Радівонович**	02.01.1932	1 рік 6 міс	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 160, №01
43	**Цвігун Терентій Іванович**	02.01.1932	55	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 161, №02
44	**Добровольська Ганна Мефодіївна**	02.02.1932	--	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 162, №03
45	**Снятинський Василь Миколайович**	30.01.1932	22	Тубер кульоз шийних залоз	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 165, №06
46	**Андрілука Петро Семенович**	22.02.1932	3 роки	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 169, №10
47	**Гуцол Марія Тудосівна**	06.03.1932	2 роки 9 міс	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 170, №11
48	**Олійник Василина Трофимівна**	07.03.1932	21	Запалення легенів	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 171, №12
49	**Бушанський Степан Трофимович**	12.03.1932	1рік 6 міс	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 р-арк. 172, №13
50	**Пояцика Василина Семенівна**	04.04.1932	--	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 176, №17
51	**Русол Петро Іванович**	28.01.1932	1рік 5 міс.	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 178, №19
52	**Гуцол Лідія Іванова**	12.04.1932	1 рік 8 міс.	Запалення легенів	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 179, №20
53	**Бушанська Євдокія Кузьмова**	20.04.1932	42	Запалення легенів	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 180, №21
54	**Дудник Кирило Сізонів**	27.04.1932	15 днів	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 181, №22
55	**Боровський Григорій Григорович**	04.05.1932	37	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 182, №23
56	**Гуцол Феодосій Микитович**	07.05.1932	1 міс.	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 183, №24
57	**Пашкевич Іван Романович**	12.05.1932	39	Запалення легенів	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 184, №25
58	**Бурдейний Олександр Парфенійович**	02.06.1932	4 міс	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 185, №26
59	**Русол Іван Романович**	20.05.1932	30	Туберкульоз	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 186, №27
60	**Гуцол Толя Єринійович**	11.06.1932	3 міс	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 187, №28
61	**Бушанська Марія Юхримівна**	29.06.1932	5 міс	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 36 арк. 191, №32
62	**Закирничний Феодосій Трофимович**	23.02.1932	45	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 03, №03

63	**Яцко Федір Якимович**	08.04.1932	13	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 06, №06
64	**Подлісовська Олександра Пилипівна**	03.05.1932	1 міс	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 08, №08
65	**Дундук Володимир Олександрович**	08.05.1932	1 рік3 міс.	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 09, №09
66	**Болокан Микола Пантелійович**	13.05.1932	2 тиж.	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 11, №11
67	**Бойко Іван Григорович**	30.05.1932	5 міс.	Запалення легенів	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 15, №15
68	**Соколовський Федір Дмитрович**	02.06.1932	2 роки	Від нудоти	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 21, №19
69	**Бойко Гресько Йосипович**	20.06.1932	56	Від нудоти	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 22, №20
70	**Трофимчук Мотрона Луфторівна**	16.06.1932	71	Від нудоти	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 23, №21
71	**Шуліс Любов Іванівна**	17.06.1932	1рік 3 міс.	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 26, №24
72	**Кравчук Макрина Семенівна**	21.06.1932	38	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 28, №26
73	**Прудка Аполінарія Іванівна**	22.06.1932	2 міс.	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 рк. 29, №27
74	**Кущнір Федосій Петрович**	03.07.1932	1 рік	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 33 р., №31
75	**Соцький Іов Фанасійович**	09.07.1932	68	Кепські матеріальні умови	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 36, №34
76	**Дундук Тимофій Гаврилович**	09.07.1932	1рік 6 міс.	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 37, №35
77	**Філіпчук Афіноген Якубович**	26.07.1932	63	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 39, №37
78	**Фурман Семен Васильович**	02.08.1932	62	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 40, №38
79	**Делімарський Борис Антонович**	13.08.1932	1 рік	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 41, №39
80	**Дундук Марія Сергіївна**	15.08.1932	5 міс	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 32, №40
81	**Закирничний Микола Митрофанович**	06.08.1932	2 роки	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 43, №41
82	**Бурлака Марія Тихонівна**	02.10.1932	8 міс.	Невідомо	с.Стримба Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 44, №44
83	**Незгодюк Іван Федорович**	07.01.1932	2рок и	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 47, №01
84	**Трембовецька Іульянія Григорівна**	16.01.1932	60	Померла від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 48, №02
85	**Женжерук Марія Олександрівна**	16.01.1932	1рік 6 міс.	Померла від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 49, №03

86	**Гоцуляк Мотра Дмитрівна**	05.02.1932	1 міс.	Померла від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 51.№05
87	**Воронюк Ірина Леонтіївна**	18.02.1932	5 років	Померла від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 53, №07
88	**Незгодюк Христина Кузьмівна**	22.02.1932	29	Туберкульоз	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 54, №08
89	**Кейдалюк Григорій Микитович**	10.03.1932	4 дні	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 56, №10
90	**Співак Микола Максимович**	21.03.1932	2 міс.	Сухоти	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 58, №12
91	**Капрал Іван Олександрович**	02.04.1932	5 міс.	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 65, №19
92	**Безверхна Ганна Василівна**	29.04.1932	21 день	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 69, №24
93	**Коваль Ганна Дмитрівна**	12.05.1932	6 років	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 70, №25
94	**Гонтарчук Іван Андрійович**	20.05.1932	12 днів	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 72, №27
95	**Василинич Ганна Тихонівна**	22.05.1932	13 днів	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 73, №28
96	**Зелінський Федір Петрович**	23.05.1932	2 міс.	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 74, №29
97	**Бондар Григорій Іванович**	01.06.1932	3 міс.	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 76, №31
98	**Буняк Матвій Павлович**	04.06.1932	6 міс.	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 77, №32
99	**Ярошевський Володимир Михайлович**	21.06.1932	1 рік	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 81, №36
100	**Скрипник Іван Іванович**	30.06.1932	2 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 82, №37
101	**Попадюк Семен Іванович**	06.07.1932	9 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 83, №38
102	**Бабій Петро Михайлович**	08.07.1932	58	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 84, №39
103	**Гоцуляк Дарія Василівна**	13.07.1932	37	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 85, №40
104	**Співак Іуліта Фомівна**	14.07.1932	41	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 86, №41

105	**Ходзінський Євген Никифорович**	22.07.1932	1 рік 6 міс	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 87, №42
106	**Воронюк Андрій Григорович**	24.07.1932	7 міс.	Сухоти	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 88, №43
107	**Макошиба Іван Дмитрович**	12.08.1932	2 міс.	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 91, №46
108	**Незгодюк Марія Савівна**	23.08.1932	11 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 97, №52
109	**Співак Галина Володимирівна**	24.08.1932	6 років	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 99, №54
110	**Співак Федір Володимирович**	25.08.1932	1 рік 2 міс.	Кривавий понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 100,, №55
111	**Пасічник Іван Іванович**	30.08.1932	7 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 102, №57
112	**Воронюк Олександра Тимофіївна**	03.09.1932	20	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 103, №58
113	**Лупол Наталія Самуїлівна**	03.09.1932	61	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 104, №59
114	**Сауляк Іван Васильович**	05.09.1932	2 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 105, №60
115	**Коваль Ольга Дмитрівна**	10.09.1932	1 рік 4 міс	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 106, №61
116	**Чабан Ганна Федорівна**	11.09.1932	1 рік 6 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 107, №62
117	**Буняк Ганна Єфремівна**	14.09.1932	1 рік, 5 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 109, №64
118	**Гайванюк Меланія Степанівна**	15.09.1932	8 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 111, №66
119	**Шевчук Іван Павлович**	17.09.1932	11 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 112, №67
120	**Співак Ірина Микитівна**	19.09.1932	2 міс.	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 114, №69
121	**Незгодюк Іван Григорович**	28.09.1932	10 днів	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 118, №73
122	**Паламарчук Наталія Микитівна**	07.10.1932	18років	Туберкульоз	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 119, №74
123	**Попадюк Іван Микитович**	12.10.1932	1 міс.	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 121, №76
124	**Незгодюк Ганна Гаврилівна**	17.10.1932	5 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 122, №77
125	**Паламарчук Ганна Іванівна**	21.10.1932	2 міс.	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 124, №79
126	**Красюк Борис Прокопович**	24.10.1932	5 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 126, №81
127	**Шпак Василь Захарович**	02.11.1932	2 роки	Помер від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 37 арк. 127, №82

128	**Гура Лікерія Андріївна**	26.01.1933	11років	Понос	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 03, №03
130	**Лужанська Іустінія Матвіївна**	28.01.1933	41	Водянка	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 05, №05
131	**Стебловський Василь іванович**	27.02.1933	42	Гарячка	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 07, №07
132	**Ряба Ганна Гнатівна**	27.03.1933	1 рік 6 міс.	Сухоти	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 13, №13
133	**Бурдеянська Марія Тимофіївна**	23.04.1933	1 рік	Понос	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 17, №17
134	**Красовська Марія Степанівна**	27.04.1933	45	Понос	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 19, №19
135	**Красовська Христина Іванівна**	30.02.1933	8 років	Понос	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 23, №23
136	**Бурдейний Андрій Михайлович**	13.05.1933	6 років	Понос	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 27, №26
137	**Почтарук Микола Матвійович**	30.05.1933	9 років	Понос	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 38, №38
138	**Дудник Онуфрій Йосипович**	30.05.1933	35	Туберкульоз	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 40, №39
139	**Гричанюк Марко Никифорович**	01.06.1933	55	Понос	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 41, №40
140	**Бондарчук Агафія Павлівна**	02.06.1933	55	Від недоїдання	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 42, №41
141	**Тарногродський Мирон Іванович**	21.08.1933	53	Недоїдання	с.Грабове Кодимського району Одеської області	р-801585 оп. 18, спр. 38 арк. 43, №42
142	**Боржемський Євмельян Іванович**	02.06.1933	39	Недоїдання	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 44, №43
143	**Триморуш Фрасина**	02.06.1933	61	Недоїдання	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 45, №44
144	**Почтарук Микита Матвійович**	02.06.1933	5 років	Недоїдання	с.Грабове Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 46, №45
145	**Печерський Захарій Мойсейович**	20.01.1933	52	Туберкульоз	с.Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 49, №03
146	**Григорієв Марія Іванівна**	16.02.1933	1 рік	Раптова смерть	с.Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 54, №08
147	**Черноморець Каленик Никифорович**	18.02.1933	2 роки	Раптова смерть	с.Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 55, №09
148	**Русол Анісія Рафаїлівна**	04.03.1933	3 роки	Сухоти	с.Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 59, №12
149	**Токан Володимир Єфремович**	06.03.1933	2 роки	Раптова смерть	с.Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 62, №14
150	**Печерський Дементій Михайлович**	14.03.1933	2 роки	Раптова смерть	с.Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 65, №17
151	**Бадічка Іван Йосипович**	16.03.1933	35	Раптова смерть	с.Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 66, №18
152	**Григорієв Іван Володимирович**	21.03.1933	6 міс.	Раптова смерть	с.Лабушне Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 67, №19

153	**Пушкар Сафон Якимович**	18.01.1933	18	Туберкульоз	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 71, №03
154	**Трач Параска Тимофіївна**	25.01.1933	3 міс.	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 73, №05
155	**Мельник Анатолій Андрійович**	24.01.1933	3 міс.	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 74, №06
156	**Паламарчук Текля Тимофіївна**	26.01.1933	46	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 75, №07
157	**Мединська Євгенія Миколаївна**	03.02.1933	4 роки	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 76, №08
158	**Серединський Петро Іванович**	25.02.1933	33	Туберкульоз	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 85, №17
159	**Олійник Федір Порфирійович**	30.03.1933	12 днів	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 86, №18
160	**Савіцький Конон Вікельтійович**	05.04.1933	59	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 87, №19
161	**Коломієць Микола Степанович**	13.04.1933	2 роки	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 88, №20
162	**Пушкар Федора Кирилівна**	17.04.1933	45	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 89, №21
163	**Корна Якуб Іванович**	16.04.1933	85	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 90, №22
164	**Коломийчук Петро Іванович**	17.04.1933	81	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 93, №25
165	**Макрицька Марія Петрівна**	28.04.1933	1 рік	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 94, №26
166	**Мартинюк Параска**	28.04.1933	50	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 95, №27
167	**Жебровський Петро**	29.04.1933	52	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 97, №29
168	**Вербецька Валентина**	29.04.1933	2міс	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 98, №30
169	**Кудринський Павло**	06.05.1933	48	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 99, №31
170	**Луков Герасим**	13.05.1933	50	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 100, №32
171	**Щур Давид Захарович**	16.05.1933	45	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 103, №35
172	**Луков Матвій**	17.05.1933	40	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 104, №36
173	**Улійник Андрій**	17.05.1933	37	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 105, №37
174	**Тимчаківський Іван**	18.05.1933	18	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 106, №38
175	**Пушкар Василь Ісакович**	23.05.1933	50	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 109, №41
176	**Пояцика Іван Агафійович**	25.05.1933	52	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 112, №44

177	**Крисько Антон Павлович**	25.05.1933	24	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 113, №45
178	**Луков Єрина**	25.05.1933	48	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 115, №47
179	**Люберанський Юхим**	26.05.1933	25	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 116, №48
180	**Серединський Віктор Климентійович**	26.05.1933	35	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 118, №50
181	**Щур Михайло**	26.05.1933	24	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 119, №51
182	**Бурдейний Петро Антонович**	29.05.1933	2 роки	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 120, №52
183	**Бурдейний Парфеній**	29.05.1933	26	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 121, №53
184	**Плахотнюк Марія**	29.05.1933	43	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 122, №54
185	**Лопушанський Федір Михайлович**	30.05.1933	9 років	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 124, №56
186	**Мединська Марія**	30.05.1933	40	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 125, №57
187	**Вербецький Антон Тихонович**	01.06.1933	52	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 127, №59
188	**Ковальський Максим**	31.05.1933	68	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 129, №60
189	**Лопушанський Василь Михайлович**	01.06.1933	8 років	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 130, №61
190	**Поперечний Федір Сидорович**	02.06.1933	15 років	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 131, №62
191	**Момерук Віктор Гнатович**	02.06.1933	3 роки	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 132, №63
192	**Цимбалюк Герасим Калинович**	02.06.1933	27	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 133 р., №64
193	**Войтюк Роман**	02.06.1933	11	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 134, №65
194	**Пушкар Василь Іванович**	04.06.1933	2 роки	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 135, №66
195	**Михайлюк Іван Микитович**	08.06.1933	28	Туберкульоз	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 139, №70
196	**Ясипова Ганна**	06.06.1933	6 міс.	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 140, №71
197	**Олійник Марфа Микитівна**	09.06.1933	53	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 141, №71
198	**Огінська Ганна**	10.06.1933	38	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 143, №73
199	**Плахотнюк Семен Кузьмович**	09.06.1933	23	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 144, №74
200	**Бурдейний Василь Максимович**	11.06.1933	11	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 146, №76

201	**Немировська Наталя Романівна**	14.06.1933	55	Невідомо	с.Французька Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 147, №77
202	**Баркар Іван**	01.08.1933	4	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 152№416
203	**Пручковський ІВан Омелянович**	02.08.1933	2	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 153, №417
204	**Ковко Ніна Іванівна**	01.08.1933	6 років	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 154, №418
205	**Купцов Мойсей Євстратійович**	02.08.1933	48	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 155, №418
206	**Васалатій Федір Васильович**	04.08.1933	29	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 156, №419
207	**Барановський Мефодій Дем`янович**	06.08.1933	18	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 156, №420
208	**Кіпер Климентій Микитович**	06.08.1933	50	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 158, №421
209	**Купцов Єремій Гнатович**	08.08.1933	60	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 159, №422
210	**Чебан Клавдія Петрівна**	08.08.1933	7	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 160, №423
211	**Кордонський Павло Йосипович**	10.08.1933	66	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 161, №424
212	**Баркар Кирило Ігнатович**	10.08.1933	30	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 162, №425
213	**Мефодовська Харитина Йосипівна**	10.08.1933	26	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 164, №427
214	**Бурмістр Килія**	11.08.1933	57	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 165, №428
215	**Гратій Михайло Дементійович**	11.08.1933	4	Понос	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 166, №429
216	**Самсонов Петро Юхимович**	11.08.1933	3	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 167, №430
217	**Баркар Віра Данилівна**	12.08.1933	6 міс.	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 168, №431
218	**Ракул Агрипина Трифимівна**	13.08.1933	46	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 169, №432
219	**Шквірод Наталія Станіславівна**	14.08.1933	6	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 170, №433 р.
220	**Ткач Агафія Гнатівна**	16.08.1933	45	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 171, №434
221	**Станішевський Антон Іванович**	23.08.1933	16 міс.	Понос	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 174, №437
222	**Бурдеян Франя Михайлівна**	29.08.1933	1 рік 2 міс.	Виснаження	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 176, №439
223	**Чегурко Антон Феодосійович**	30.08.1933	1 рік	Понос	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 177, №440
224	**Ямпольський Клим Семенович**	02.10.1933	25	Кривавий понос	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 187, №450

225	**Куцак Іван Павлович**	07.10.1933	22	Від отруєння грибним ядом	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 1897, №451
226	**Куцак Ірина Павлівна**	07.10.1933	21	Від отруєння грибним ядом	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 147, №77 Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 190, №452
227	**Кобицький Борис Федорович**	05.11.1933	2	Запалення легенів	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 193, №455
228	**Баркар Лідія Данилівна**	11.11.1933	5	Запалення легенів	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 194, №456
229	**Бородій Антон Григорович**	15.11.1933	1міс.	Понос	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 195, №457
230	**Лонганюк Володимир Йосипович**	20.11.1933	10 міс.	Понос	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 196, №458
231	**Кіпер Микола Тимофійович**	20.11.1933	3	Понос	с.Шершенці Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 197, №459
232	**Попадюк Євфимія Пантеліївна**	27.01.1933	61	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 04, №404
233	**Салій Ольга Василівна**	01.02.1933	2 роки	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 06, №06
234	**Незгодюк Іульянія Савівна**	01.02.1933	60	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 07, №07
235	**Горбешко Євменій Зіновійович**	08.02.1933	63	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 09, №09
236	**Кейдалюк Марія Володимирівна**	10.02.1933	1 рік 2 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 10, №10
237	**Шутяк Григір Микитович**	10.02.1933	6 днів	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 11, №11
238	**Григор`єв Василь Митрофанович**	21.02.1933	10 міс.2 0 днів	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 14, №14
239	**Василинич Федір Якович**	24.02.1933	1рік 2 міс.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 16, №16
240	**Поліковська - Скрипник Ганна Сергіївна**	05.03.1933	6 міс. 2 дні	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 17, №17
241	**Незгодюк Іван Федорович**	05.03.1933	1рік 6 міс.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 18, №18
242	**Гонтар Андрій Логінович**	07.03.1933	64	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 19, №19
243	**Гайсінська Гітля Гергикова**	14.03.1933	45	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 22, №22
244	**Скрипник Гнат Григорович**	24.03.1933	42	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 23, №23
245	**Яровой Микита Олексійович**	24.03.1933	23	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 24, №24
246	**Співак Сергій Фомович**	26.03.1933	28	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 25, №25
247	**Буняк Олексій Пилипович**	07.04.1933	1 рік	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 26, №26

248	**Побережник Артем Давидович**	07.04.1933	53	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 27, №27
249	**Волошин Сергій Денисович**	08.04.1933	26	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 28, №28
250	**Кейдалюк Максим Павлович**	07.04.1933	39	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 30, №30
251	**Стратулат Яків Васильович**	11.04.1933	6	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 31, №31
252	**Буняк Олександра Іванівна**	11.04.1933	2	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 32, №32
253	**Попадюк Дарія Романівна**	11.04.1933	18	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 33 р., №33 р.
254	**Гончарук Михайло Артемонович**	13.04.1933	5	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 34, №34
255	**Ярошевський Василь Якович**	21.04.1933	24 дні	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 36, №36
256	**Гоцуляк Петро Тихонович**	21.04.1933	27	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 38, №38
257	**Співак Марія Сергіївна**	22.04.1933	4	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 40, №40
258	**Гончарук Дем`ян Костянтинович**	23.04.1933	76	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 41, №41
259	**Попадюк Марія Прокопівна**	27.04.1933	5	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 42, №42
260	**Войтенко Іустина Семенівна**	27.04.1933	49	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 43, №43
261	**Шутяк Костянтин Іванович**	23.04.1933	1	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 44, №44
262	**Посечник Никифор Микитович**	23.04.1933	22	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 45, №45
263	**Буняк Олексій Гавреїлович**	30.04.1933	50	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 46, №46
264	**Морозюк Григорій Пилипович**	30.04.1933	23	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 47, №47
265	**Каташинський Роман Йосипович**	01.05.1933	1 рік 2 міс.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 48, №489
266	**Гойванюк Антон Іванович**	01.05.1933	30	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 49, №499
267	**Женжерук Іван Дмитрович**	02.05.1933	7 міс 24 дні	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 50, №509
268	**Швець Мотра Мойсеївна**	05.05.1933	5 міс.1 1 днів	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 52, №52
269	**Гонтар Данило Іванович**	05.05.1933	55	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 53, №53
270	**Сауляк Никифор Йосипович**	05.05.1933	53	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 54, №54
271	**Співак Марія Яківна**	05.05.1933	29	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 56, №56

272	**Кейдалюк Сергій Никифорович**	07.05.1933	35	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 57, №57
273	**Лужецький Максим Агапійович**	07.05.1933	39	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 58, №58
274	**Побережник Йосип Андрійович**	10.05.1933	6	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 59, №59
275	**Горбешко Яків Євменійович**	12.05.1933	1 рік 2 міс.	Сухоти	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 60, №60
276	**Гойванюк Степан Миколайович**	16.05.1933	33 р.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 63, №63
277	**Гойванюк Олександр Матвійович**	19.05.1933	48	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 71, №71
278	**Ярошевський Оникій Григорович**	20.05.1933	48	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 72, №72
279	**Лісовой Іван Іустинович**	20.05.1933	44	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 74, №74
280	**Попадюк Микола Харлавмпійович**	21.05.1933	33 р.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 75, №75
281	**Мастега Андрій Миколайович**	25.05.1933	24	Туберкульоз	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 77, №77
282	**Сауляк Никифір Семенович**	25.05.1933	37	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 78, №78
283	**Отченаш Сава Степанович**	26.05.1933	21	Сухоти	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 79, №79
284	**Паламарчук Іван Іванович**	27.05.1933	12	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 81, №81
285	**Воронюк Гнат Йосипович**	29.05.1933	27	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 83, №83
286	**Паламарчук Марія Іванівна**	30.05.1933	9	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 85, №85
287	**Каташинський Володимир Мартьянович**	28.05.1933	11	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 86, №86
288	**Каташинська Марія Мартьянівна**	29.05.1933	2	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 87, №87
289	**Кейдалюк Анастасія Демидівна**	31.05.1933	1 рік 2 міс.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 89, №89
290	**Співак Іван Васильович**	31.05.1933	43	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 90, №90
291	**Мельничук Василь Васильович**	31.05.1933	30	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 92, №92
292	**Чабан Дмитро Петрович**	31.05.1933	20	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 93, №93
293	**Чабан Марія Петрівна**	31.05.1933	1 рік 6 міс.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 94, №94
294	**Макошиба Степан Матвійович**	31.05.1933	26	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 95, №95
295	**Паламарчук Авксентій Миколайович**	31.05.1933	45	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 96, №96

296	**Побережник Петро Порфирійович**	02.06.1933	8	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 97, №97
297	**Попадюк Микола Прокопович**	02.06.1933	2	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 99, №99
298	**Побережник Терентій Артемович**	02.06.1933	5	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 100, №100
299	**Побережник Іван Артемович**	02.06.1933	3	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 101, №101
300	**Городиська Віра Григорівна**	02.06.1933	7	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 102, №102
301	**Отченаш Светафій Олексійович**	02.06.1933	48	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 103, №103
302	**Ковальчук Никифір Григорович**	02.06.1933	52	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк104, №104
303	**Весловська Фіврона Іванівна**	03.06.1933	45	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 105, №105
304	**Макошиба Іван Матвійович**	03.06.1933	12	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 106, №106
305	**Макошиба Михайло Сергійович**	03.06.1933	16	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 107, №107
306	**Співак Максим Іванович**	03.06.1933	50	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 108, №108
307	**Кейдалюк Іван Микитович**	03.06.1933	9	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 109, №109
308	**Співак Євфросинія Авксентіївна**	04.06.1933	9 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 110, №110
309	**Городиський Кирило Антонович**	07.06.1933	51	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 114, №114
310	**Попадюк Дарія Іустинівна**	08.06.1933	3	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 115, №115
311	**Чабан Антон Володимирович**	09.06.1933	32	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 118, №118
312	**Білоконь Никифір Павлович**	08.06.1933	46	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 119, №119
313	**Падамарчук Сергій Миколайович**	10.06.1933	39	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 122, №122
314	**Каташинський Степан Йосипович**	10.06.1933	12	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 125, №125
315	**Кейдалюк Єстафій Максимович**	10.06.1933	9	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 126, №126
316	**Кейдалюк Євген Максимович**	10.06.1933	1 рік 6 міс	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 127, №127
317	**Ковальчук Андрій Григорович**	11.06.1933	24	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 129, №129
318	**Приказюк Іван Панфілович**	12.06.1933	27	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 131, №131
319	**Новіцький Яків Олександрович**	12.06.1933	7	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 132, №132

320	**Трембовецька Марія Йосипівна**	13.06.1933	23	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 134, №134
321	**Кейдалюк Марія Микитівна**	13.06.1933	3	Сухоти	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 135, №135
322	**Городиський Григорій Андрійович**	14.06.1933	38	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 137, №137
323	**Новіцька Ганна Олександрівна**	14.06.1933	1	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 138, №138
324	**Гойванюк Мотра Олександрівна**	14.06.1933	40	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 140, №140
325	**Чабан Марфа Петрівна**	16.06.1933	2	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 142, №142
326	**Каташинський Микола Йосипович**	16.06.1933	10	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 143, №143
327	**Отченаш Євфимій Антонович**	18.06.1933	43	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 145, №145
328	**Виннинчук Олекса Романович**	19.06.1933	30	Туберкульоз	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 146, №146
329	**Шевчук Григір Семенович**	19.06.1933	45	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 148, №148
330	**Співак Іван Михайлович**	20.06.1933	56	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 150, №150
331	**Макошиба Анастасія Сергіївна**	20.06.1933	40	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 151, №151
332	**Войтенко Петро Григорович**	20.06.1933	9	Туберкульоз	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 153, №153
333	**Паламарчук Григір Іванович**	22.06.1933	4	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 154, №154
334	**Безсмерний Григір Михайлович**	22.06.1933	24	Туберкульоз	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 155, №155
335	**Гонтарчук Ірина Федорівна**	23.06.1933	26	Сухоти	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 156, №156
336	**Коваль Петро Артемович**	23.06.1933	19	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 157, №157
337	**Воронюк Антон Олексійович**	24.06.1933	37	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 158, №158
338	**Безсмертна Ліда Федорівна**	27.06.1933	1 р. 6 міс.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 160, №160
339	**Макошиба Анастасія Матвіївна**	28.06.1933	11	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 162, №162
340	**Ходзинська Параска Василівна**	28.06.1933	17	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 163, №163
341	**Приказюк Олександра Яківна**	27.06.1933	28	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 165, №165
342	**Співак Іван Сергійович**	28.06.1933	6	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 166, №166
343	**Маковей Ксенія Олександрівна**	24.06.1933	20	Сухоти	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 167, №167

344	**Співак Іван Іванович**	24.06.1933	22	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 168, №168
345	**Адаховська Марія Іванівна**	25.06.1933	1 р. 6 міс.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 172, №172
346	**Паламарчук Євфимій Авксентійович**	26.06.1933	9	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 173, №173
347	**Ковальський Кузьма Григорович**	28.06.1933	52	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 174, №174
348	**Буняк Володимир Іванович**	30.06.1933	1р 6м	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 178, №178
349	**Виннійчук Марія Олексіївна**	30.06.1933	3	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 179, №179
350	**Кейдалюк Василь Лаврентійович**	30.06.1933	53	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 180 №180
351	**Співак Леонтій Аромович**	30.06.1933	33 р.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 181№181
352	**Побережник Мотрина Порфиріївна**	30.06.1933	6	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 182№182
353	**Чабан Мотрина Петрівна**	30.06.1933	15	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 183№183
354	**Трембовецький Омелян Іанович**	30.06.1933	34	Туберкульоз	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 184 №184
355	**Кейдалюк Леонід Павлович**	04.07.1933	55	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 186№186
356	**Мельничук Марія Федорівна**	05.07.1933	2	Сухоти	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 188№188
357	**Макошиба Петро Степанович**	06.07.1933	3	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 189, №189
358	**Боярський Михайло Антонович**	06.07.1933	2	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 191, №191
359	**Почапський Терентій Макарович**	06.07.1933	30	Сипний тиф	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 192№192
360	**Кейдалюк Сава Микитович**	08.07.1933	13	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 193, №193
361	**Салій Феодосій Іванович**	08.07.1933	48	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 194, №194
362	**Макошиба Роман Сергійович**	09.07.1933	6	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 195, №195
363	**Побережник Порфирій Адрійович**	09.07.1933	37	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 197, №197
364	**Побережник Павло Порфирович**	09.07.1933	4	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 198, №198
365	**Городиський Володимир Кирилович**	09.07.1933	11	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 199 №199
366	**Сауляк Василь Никифорович**	11.07.1933	27	Туберкульоз	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 201, №201
367	**Салій Михайло Феодосійович**	11.07.1933	16	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 203, №203

368	**Воронюк Марія Артемонівна**	12.07.1933	12	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 204№204
369	**Ярошевська Наталія Феодосіївна**	11.07.1933	55	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 38 арк. 205, №205
370	**Салій Глікерія Олександрівна**	13.07.1933	49	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 206, №206
371	**Кейдалюк Іларіон Павлович**	13.07.1933	29	Туберкульоз	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 207, №207
372	**Спектор Пібсе Гершкович**	14.07.1933	1	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 208, №208
373	**Пасічник Марія Іванівна**	14.07.1933	10	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 209№209
374	**Побережник Яків Профирович**	13.07.1933	12	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 210, №210
375	**Гойванюк Стефан Стефанович**	15.07.1922	14	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 212№212
376	**Женжерук Митрофан Семенович**	16.07.1933	58	Туберкульоз	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 213, №213
377	**Женжерук Євфросинія Семенівна**	17.07.1933	19	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 215№215
378	**Ярошевський Трофим Гнатович**	20.07.1933	50	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 217, №217
379	**Лісова Ірина Іванівна**	20.07.1933	40	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 218, №218
380	**Побережник Ніна Порфирівна**	21.07.1933	8м	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк219, №219
381	**Бедрій Ксенія Гнатівна**	22.07.1933	2 р. 6 міс.	Сухоти	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 221, №221
382	**Макошиба Мокій Михайлович**	23.07.1933	52	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 222, №222
383	**Салій Ольга Іванівна**	24.07.1933	--	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 225, №225
384	**Кейдалюк Віра Артемівна**	24.07.1933	2	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 226, №226
385	**Мартинюк Прокопій Андрійович**	24.07.1933	51	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 227, №227
386	**Отченаш Феодор Іванович**	25.07.1933	5	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк228, №228
387	**Стратулат Артем Прокопович**	25.07.1933	55	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 229, №229
388	**Пасічник Семен Іванович**	26.07.1933	5	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 231, №231
389	**Перигельчук Варвара Афанасіївна**	29.07.1933	3	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 232, №232
390	**Співак Ксенія Леонтіївна**	30.07.1933	4	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 233 р.№233 р.
391	**Віннийчук Фіврона Микитівна**	30.07.1933	48	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 234, №235

392	**Співак Марія Леонтіївна**	27.07.1933	4	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 235, №234
393	**Жураковська Марія Іванівна**	02.08.1933	9днів	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 238, №238
394	**Тернюк Михайло Герасимович**	02.08.1933	23	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 239, №239
395	**Пасічник Василь Григорович**	04.08.1933	1р. 4 міс.	Сухоти	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 240, №240
396	**Спектор Рахіль Германович**	06.08.1933	5	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 241, №241
397	**Незгодюк Ірина Фомівна**	06.08.1933	52	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 243№243
398	**Мастега Марія Захарівна**	06.08.1933	5 днів	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 244, №244
399	**Сівак Фіврона Іванівна**	06.08.1933	18	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 246, №246
400	**Гоцуляк Тетяна Олександрівна**	12.08.1932	2	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 251, №251
401	**Ходзинська Христина Сільвестрівна**	14.08.1933	45	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 252№252
402	**Сауляк Василь Дементійович**	15.08.1933	22	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 253, №253
403	**Шутяк Ксенія Апатіївна**	16.08.1933	5 міс.	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк254, №254
404	**Незгодюк Іван Миколайович**	18.08.1933	54	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 256, №256
405	**Шутяк Андрій Григорович**	18.08.1933	8	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 257, №257
406	**Буняк Ганна Петрівна**	19.08.1933	1 р. 6 міс.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 259, №259
407	**Попадюк ОлисСавович**	19.08.1933	2	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 260, №260
408	**Буняк Марія Єфремівна**	02.09.1933	2	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 265, №265
409	**Незгодюк Агафія Яківна**	04.09.1933	1 р 6 міс.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 266, №266
410	**Ковтуняк Петро Афанасійович**	25.09.1933	30	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк..271, №271
411	**Макошиба Євфимій Степанович**	27.09.1933	7днів	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 272, №272
412	**Макошиба Фівронія Євфимівна**	28.09.1933	57	Понос	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 273№273
413	**Гойванюк Наталія Федорівна**	14.10.1933	2	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 275, №275
414	**Мастега Василь Володимирович**	20.10.1933	1 р. 6 міс.	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 276, №276
415	**Заграй Єлизавета Єфремівна**	11.12.1933	41	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 293, №293
416	**Макошиба Василь Іванович**	31.12.1933	3	Від невідомої хворості	с.Писарівка Кодимського району Одеської області	Ф. Р-8085, оп. 18, спр. 42 арк. 295, №296

2. Список загиблих від голоду в 1932 – 1933 рр. в районах Одеської області, складений зі слів свідків

Свідчення надали 11 районів Одеської області. Встановлено 1059 імен

Балтський 8 чол. загиблих (7 сімей)
Березівський 10 чол. загиблих (5 сімей)
Великомихайлівський 108 чол. загиблих (48 сімей)
Кодимський 26 чол. загиблих (5 сімей)
Красноокнянський 10 чол. загиблих (13 сімей)
Любашівський 2 чол. загиблих (2 сім'ї)
Миколаївський 1 чол. загиблих (1 сім'я)
Роздільнянський 1 чол. загиблих (1 сім'я)
Савранський 980 чол. загиблих (136 сімей)
Ширяївський 13 чол. загиблих (5 сімей)

№п/п	Прізвище, ім'я та по батькові померлого	Дата смерті	Вік	Причина смерті	Місце смерті - назва населеного пункту (як у документі) та його адміністратив но-територіальна приналежність	Прізвище свідка, його адреса та дата свідчення
1	2	3	4	5	6	7
	Балтський район					
1	**Лещенко** (чоловік і дружина)	зима 1932		голод	с.Піщана	Лещенко Іван Пантелеймонович, житель с. Піщана, 2007р.
2	**Іваниця** (мати Марії Іваниці)	1932		голод	с.Піщана	Івониця Марія Артемівна, жителька с. Піщана, 2007р.
3	**Борід (Борш?)**	1933	13	голод	с.Оленівка	Борід (Борш?) Олександр Ісидорович, с.Оленівка, 2007 р
4	**Коваль Давид** (батько Іульяни Коваль)	1933		голод	с.Обжиле	Коваль Іуляна Давидівна, с. Обжиле, 2007р.
5	**Струсевич Василь**	1932		водянка	с.Бендзари	Рябушенко (Струсевич) Ніна Василівна, с. Бендзари, 2007р.
6	**Щербатюк Андрій Матвійович**	1932-1933	4	голод	с.Чернече	Щербатюк Тетяна Матвіївна, с.Чернече, 2007р.
7	**Пироговський Павло** (батько Ф.П.Пироговського)	1931		голод	с.Саражинка	Пироговський Федот Павлович, с. Саражинка, 2007р.
8	**Пироговська (**мати Ф.П.Пироговського)	1933		голод	с.Саражинка	Пироговський Федот Павлович, с. Саражинка, 2007р.
9	**Гумен Григорій** (батько Федора Гумена)	1932.		від хвороби	с. Плоске	Гумен Федір Григорович, с. Плоске, 2007р.
10	**Рябушечко Василь** (батько М.В.Рябушечка)	1932		водянка	с. Бендзарі	Рябушечко М.В., с. Бендзарі, 2007р.
	Березівський район					
1	**Баранець Кузьма Федорович**	1932		голод	с. Софіївка	жителі с.Златоустівка, 2007р.
2	**Баранець Семен Федорович**	1932		голод	с. Софіївка	жителі с.Златоустівка, 2007р.
3	**Багно Одарка**	1933		голод	с. Софіївка	жителі с.Златоустівка, 2007р.
4	**Міхненко** (3 сини і 2 дочки) **Миколайовичі**	1933		голод	с. Софіївка	жителі с.Златоустівка, 2007р.
5	**Кучеренко** (2 сини)	1932 -1933		голод	с. Основа	жителі с. Основа, 2007р.

	Великомихайлівський район					
1	**Георгієва Галина**	1933	4	голод	с. Полєзне	Русова (Георгієва) Олена Терентіївна та її донька Євгенія Павлівна, с. Полєзне, 2000р.
2	**Русов Олександр Терентійович**	1932-1933	11	голод	с. Полєзне	Русова (Георгієва) Олена Терентіївна та її донька Євгенія Павлівна, с. Полєзне, 2000р.
3	**Русова Віра Терентіївна**	1932-1933	5	голод	с. Полєзне	Русова (Георгієва) Олена Терентіївна та її донька Євгенія Павлівна, с. Полєзне, 2000р.
4	**Русова Ольга Терентіївна**	1932-1933	3	голод	с. Полєзне	Русова (Георгієва) Олена Терентіївна та її донька Євгенія Павлівна, с. Полєзне, 2000р.
5	**Русов Іван Терентійович**	1932-1933	3	голод	с. Полєзне	Русова (Георгієва) Олена Терентіївна та її донька Євгенія Павлівна, с. Полєзне, 2000р.
6	**Деменюки** (сім'я)	1932-1933		голод	с. Полєзне	Русова (Георгієва) Олена Терентіївна та її донька Євгенія Павлівна, с. Полєзне, 2000р.
7	**Сладкови** (сім'я)	1932-1933		голод	с. Полєзне	Русова (Георгієва) Олена Терентіївна та її донька Євгенія Павлівна, с. Полєзне, 2000р.
8	**Максименки** (сім'я)	1932-1933		голод	с. Полєзне	Русова (Георгієва) Олена Терентіївна та її донька Євгенія Павлівна, с. Полєзне, 2000р.
9	**Грабенко Павло**	1933	12	голод	с. Новопетрівка	Кілівник (Романенко) Раїса Іларіонівна, с. Новопетрівка
10	**Шевченки** (сім'я, батько, матір та 6 дітей)	1932-1933		голод	с. Новопетрівка	Кілівник (Романенко) Раїса Іларіонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
11	**Куріпка Сергій**	1933	9	голод	с. Новопетрівка	Кілівник (Романенко) Раїса Іларіонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
12	**Куріпка Марія**	1933	11	голод	с. Новопетрівка	Кілівник (Романенко) Раїса Іларіонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
13	**Могилюки** (сім'я, 3 дітей)	1932-1933		голод	с. Новопетрівка	Кілівник (Романенко) Раїса Іларіонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
14	**Іваніца Степан Григорович**	1933		голод	с. Анастасіївка	Іваніца Надія Степанівна, с. Анастасіївка, 2000р.
15	**Іваніца Микола Степанович**	1933	15	голод	с. Анастасіївка	Іваніца Надія Степанівна, с. Анастасіївка, 2000р.
16	**Іваніца Степан Степанович**	1933	12	голод	с. Анастасіївка	Іваніца Надія Степанівна, с. Анастасіївка, 2000р.

17	**Созонова Варя**	1933	моло да	голод	с. Анастасіївка	Іваніца Надія Степанівна, с. Анастасіївка, 2000р.
18	**Льовині** (сім'я, 5 чол.)	1933		голод	с. Анастасіївка	Іваніца Надія Степанівна, с. Анастасіївка
19	**Коваленко Єфимія Олексіївна**	1933		голод	с. Новопетрівка	Дикуненко Меланія Пантелеймонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
20	**Коваленко Пантелеймон Семенович**	1933		голод	с. Новопетрівка	Дикуненко Меланія Пантелеймонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
21	**Коваленко Тимофій Пантелеймонович**	1933	невід омо	голод	с. Новопетрівка	Дикуненко Меланія Пантелеймонівна, с. Новопетрівка
22	**Коваленко Анастасія Іванівна**	1933	невід омо	голод	с. Новопетрівка	Дикуненко Меланія Пантелеймонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
23	**Коваленко Наталія Пантелеймонівна**	1933	невід омо	голод	с. Новопетрівка	Дикуненко Меланія Пантелеймонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
24	**Васильєв Федір Іванович**	1933 весна 1933	невід омо	голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
25	**Васильєва Варя Федорівна**	весна 1933	16	голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка
26	**Васильєв Пантелеймон Федорович**	весна 1933	8	голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
27	**Попенко Дмитро**	весна 1933		голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
28	**Соколов Митрофан**	весна 1933		голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
29	**Чабан Пантелеймон**	весна 1933		голод	с. Новопетрівка	Дикуненко Меланія Пантелеймонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
30	**Рудницький Петро**	весна 1933		голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
31	**Гомонюк**	весна 1933		голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
32	**Шевченко**	весна 1933		голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
33	**Моголюк Іван**	весна 1933		голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
34	**Моголюк Ніна Іванівна**	весна 1933	18-20	голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
35	**Моголюк Маруся Іванівна**	весна 1933	18-20	голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.

36	**Прізвище не відоме, Євдокія**	весна 1933		голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
37	**Прізвище не відоме, Іван**	весна 1933		голод	с. Новопетрівка	Васильєв Пилип Федорович, с. Новопетрівка, 2000р.
38	**Дикусар Люба**	1933	1р. 7 міс.	голод	с. Український Тростянець	Дикусар Ганна Данилівна, с. Український Тростянець, 2000р.
39	**Іванов Іван Данилович**	1933		голод	с. Український Тростянець	Дикусар Ганна Данилівна, с. Український Тростянець, 2000р.
40	**Іванов Семен Данилович**	1933		голод	с. Український Тростянець	Дикусар Ганна Данилівна, с. Український Тростянець, 2000р.
41	**Іванов Гнат Данилович**	1933		голод	с. Український Тростянець	Дикусар Ганна Данилівна, с. Український Тростянець, 2000р.
42	**Іванов Данило Софронович**	1933		голод	с. Український Тростянець	Дикусар Ганна Данилівна, с. Український Тростянець, 2000р.
43	**Іванова (Кілівник) Варвара Петрівна**	1933		голод	с. Український Тростянець	Дикусар Ганна Данилівна, с. Український Тростянець, 2000р.
44	**Дикуненко Іван** (і троє синів)	1933	15-16	голод	с. Новопетрівка	Белінська Олена Миколаївна та Таранчук Юхим Гаврилович, с. Новопетрівка, 2000р.
45	**Головатюк Югина**	1933		голод	с. Новопетрівка	Белінська Олена Миколаївна, с. Новопетрівка, 2000р.
46	**Єжица Катерина**	1933		голод	с. Новопетрівка	Белінська Олена Миколаївна, с. Новопетрівка, 2000р.
47	**Долгошей Савелій**	1933		голод	с. Новопетрівка	Таранчук Юхим Гаврилович та Кілівник (Романенко) Раїса Іларіонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
48	**Долгошей Борис Савелійович**	1933		голод	с. Новопетрівка	Таранчук Юхим Гаврилович та Кілівник (Романенко) Раїса Іларіонівна, с. Новопетрівка
49	**Долгошей Петро Савелійович**	1933		голод	с. Новопетрівка	Таранчук Юхим Гаврилович та Кілівник (Романенко) Раїса Іларіонівна, с. Новопетрівка, 2000р.
50	**Долгошей Микола Савелійович**	1933		голод	с. Новопетрівка	Таранчук Юхим Гаврилович та Кілівник (Романенко) Раїса Іларіонівна, с. Ново петрівка, 2000р.
51	**Удова Онися**	1933		голод	с. Анастасіївка	Добровольска Ніна Григорівна, Куянова Марія Василівна, с. Анастасіївка, 2000р.

52	**Удов Федір**	1933		голод	с. Анастасіївка	Добровольська Ніна Григорівна, Куянова Марія Василівна, с. Анастасіївка, 2000р.
53	**Сарандюк Палажка**	1933		голод	с. Анастасіївка	Добровольська Ніна Григорівна, Куянова Марія Василівна, с. Анастасіївка, 2000р.
54	**Сарандюк Григорій**	1933		голод	с. Анастасіївка	Добровольська Ніна Григорівна, Куянова Марія Василівна, с. Анастасіївка, 2000р.
55	**Кудлаєнко Касіян**	1933		голод	с. Анастасіївка	Добровольська Ніна Григорівна, Куянова Марія Василівна, с. Анастасіївка, 2000р.
56	**Кудлаєнко Марфа**	1933		голод	с. Анастасіївка	Добровольська Ніна Григорівна, Куянова Марія Василівна, с. Анастасіївка, 2000р.
57	**Філозофенко**	1933		голод	с. Анастасіївка	Добровольська Ніна Григорівна, Куянова Марія Василівна, с. Анастасіївка, 2000р.
58	**Філозофенко Кирило**	1933		голод	с. Анастасіївка	Добровольська Ніна Григорівна, Куянова Марія Василівна, с. Анастасіївка, 2000р.
59	**Бондарчук Данило Остапович**	1933		голод	с. Стоянове	Дикуненко Анастасія Павлівна, с. Новопетрівка, 2000р.
60	**Облан Спиридон Костянтинович**	1933		голод	с. Стоянове	Дикуненко Анастасія Павлівна, с. Новопетрівка, 2000р.
61	**Облан** (ім'я не відоме) **Спиридонович**	1933	5	голод	с. Стоянове	Дикуненко Анастасія Павлівна, с. Новопетрівка, 2000р.
62	**Ракович Єфросинія** (і донька)	1933		голод	с. Стоянове	Дикуненко Анастасія Павлівна, с. Новопетрівка, 2000р.
63	**Табарчук Марія Антонівна** (і дитина-немовля)	1933	21 рік	голод	с. Стоянове	Дикуненко Анастасія Павлівна, с. Новопетрівка, 2000р.
64	**Оргеєв Михайло Тимофійович**	1933		голод	с. Стоянове	Дикуненко Анастасія Павлівна, с. Новопетрівка, 2000р.
65	**Рожен Петро**	1933		голод	с. Стоянове	Дикуненко Анастасія Павлівна, с. Новопетрівка, 2000р.
66	**Заруба Тодос**	1933		голод	с. Стоянове	Дикуненко Анастасія Павлівна, с. Новопетрівка, 2000р.
67	**Заруба Марія**	1933		голод	с. Стоянове	Дикуненко Анастасія Павлівна, с. Новопетрівка, 2000р.
68	**Богаченко Федір Максимович**	1932-1933		голод	с. Михайлівка	Богаченко Володимир Дем'янович, с. Михайлівка, 2000р.

69	**Богаченко Максим**	1932-1933		голод	с. Михайлівка	Богаченко Володимир Дем'янович, с. Михайлівка, 2000р.
70	**Богаченко Любов**	1933	7	голод	с. Михайлівка	Богаченко Володимир Дем'янович, с. Михайлівка, 2000р.
71	**Вершови** (дід та бабуся)	1933		голод	с. Михайлівка	Богаченко Володимир Дем'янович, с. Михайлівка, 2000р.
72	**Деречини** (дід та бабуся)	1933		голод	с. Михайлівка	Богаченко Володимир Дем'янович, с. Михайлівка, 2000р.
73	(Прізвище не відоме) **Лідія**	1933		голод	с. Міщанка	Манжул Володимир Тимофійович, с Міщанка, 2000р.
74	**Сіньковська Віра Федорівна**	літо 1933	5	отруєння зеленими сирими кабачками	с. Гросулове	Сіньковська Лідія Федорівна, с. Гросулове, 2000р.
75	**Полянська Марина**	1933		голод	с. Три Криниці	Шевченко (Підкалюк) Поліна Яківна, с. Мигаї, 2000р.
76	**Полянський Олександр**	1933		голод	с. Три Криниці	Левченко (Підкалюк) Поліна Яківна, с. Мигаї, 2000р.
77	**Полянські** (троє чи чеверо дітей**)**	1933		голод	с. Три Криниці	Левченко (Підкалюк) Поліна Яківна, с. Мигаї, 2000р.
78	**Раташнюк Дмитро**	1933		голод	с. Три Криниці	Левченко (Підкалюк) Поліна Яківна, с. Мигаї, 2000р.
79	**Орлов Іван**	1933		голод	с. Брашеванівка (Поліно-Осипенкове)	Кучерява Ніна Дмитрівна, с. Брашеванівка (Поліно-Осипенкове)
80	**Орлова Рая Іванівна**	1933	4	голод	с. Брашеванівка (Поліно-Осипенкове)	Кучерява Ніна Дмитрівна, с. Брашеванівка (Поліно-Осипенкове), 2000р.
81	**Орел Семен**	1933		голод	с. Брашеванівка (Поліно-Осипенкове)	Кучерява Ніна Дмитрівна, с. Брашеванівка (Поліно-Осипенкове) , 2000р.
82	**Чорба Василь Семенович**	1933		голод	с. Гросулове	Оповідання О.Я. Шнабель-Тихомирової «Голгофа» , 2000р.
	Іванівський район					
1	**Бабіч Марія Іванівна**	січень 1933		голод	с. Прохорове	Лизогуб Степан Назарович, с. Прохорове, 2007р.
2	**Завертайло Никифор**	січень 1933		голод	с. Прохорове	Лизогуб Степан Назарович, с. Прохорове, 2007р.
3	**Дарієнко Іван**	лютий 1933		голод	с.Конопляне	Волков Микола Федорович, с. Конопляне 2007р.
4	**Петренко Іван Іванович**	лютий 1933.		голод	с.Конопляне Іванівського району Одеської області	Моравський Володимир Федорович, с. Конопляне 2007р..
5	**Петренко Варвара**	лютий 1933		голод	с. Богунове	Мокряк Ольга Олександрівна, жителька с. Богунове, 2007р.

6	**Мінаєва Парасковія Петрівна**	лютий 1933		голод	с. Янівка	Йовенко Віктор Павлович, житель смт. Іванівка, 2007р.
7	**Желєва Устина**	лютий 1933		голод	с. Янівка	Корінний Андрій Михайлович, житель смт . Іванівка, 2007р.
8	**Миндрул Петро**	лютий 1933		голод	с. Янівка	Данилюк Федір Іванович, житель с. Н.Шомполи, 2007р.
9	**Васильків Пелагея**	лютий 1933.		голод	с.Джугастрове	Костенко Тіна Федосіївна, жителька с. Калинівка, 2007р.
10	**Сичов Дмитро**	січень 1933		голод	с.Михайлопіль	Секретарюк Євгенія Антонівна, жителька с. Козлове, 2007р.
11	**Поляков Христофор**	січень 1933		голод	смт. Радісне	Іванюта Марія Пантеліївна, жителька смт. Радісне, 2007р.
12	**Трифонов Йосип Федорович**	липень 1933		голод	с. Червонознам"янка	Трифонова Надія Федоровна, жителька с.Червонознам'янка, 2007р.
13	**Ліщинська Катерина**	лютий 1933		голод	с. Білка	Огніченко Віра Ілларіонівна, жителька с. Білка, 2007р.
14	**Артеменко Кирило**	лютий 1933		голод	с. Баранове	Косовський Дмитро Михайлович, житель с.Баранове, 2007р.
15	**Тодоров Іван Степанович**	лютий 1933		голод	с. Петрівка	Тодорова Ірина Степанівна, жителька с.Петрівка, 2007р.
	Кодимський район					
1	**Лужанські** (4 чол.)	1932 – 1933 .		голод	с. Грабове	Лужанська Олександра Матвіївна, с. Грабове, 2007р.
2	**Олійник Семен** (і одна дитина)	1932-1933 .		голод	с. Івашків	Олійник Горпина Семенівна, с. Івашків, 2007р.
3	**Шевчук Григорій**	весна 1933 .		голод	с. Слобідка	Шевчук Ксенія Григорівна, с. Слобідка, 2007р.
4	**Тортіка Порфирій Якубович**	1932-1933		голод	с. Круті	Будея Фекла Порфиріївна, с. Круті, 2007р.
5	**Тортіка Іван Якубович**	1932-1933		голод	с. Круті	Будея Фекла Порфиріївна, с. Круті, 2007р.
6	**Дадевенко Влас**	1932-1933		голод	с. Круті	Будея Фекла Порфиріївна, с. Круті, 2007р.
7	**Дабіжа Василь**	1932-1933		голод	с. Тимків	Дабіжа Володимир Васильович, с. Тимків, 2007р.
8	**Дабіжа Андрій**	1932-1933		голод	с. Тимків	Дабіжа Володимир Васильович, с. Тимків, 2007р.
9	**Юр'єв Микола**	1932-1933		голод	с. Тимків	Дабіжа Володимир Васильович, с. Тимків, 2007р.
10	**Мамалига Іван**	1932-1933		голод	с. Тимків	Дабіжа Володимир Васильович, с. Тимків, 2007р.
11	**Місяновський Назарій**	1932-1933		голод	с. Тимків	Дабіжа Володимир Васильович, с. Тимків, 2007р.

12	**Ясько Макар**	1932-1933		голод	с. Тимків	Дабіжа Володимир Васильович, с. Тимків, 2007р.
13	**Ясько Зіновія**	1932-1933	50	голод	с. Тимків	Спарінопта Ніна Терентіївна, с. Тимків, 2007р.
14	**Ясько Марко**	1932-1933	50-51	голод	с. Тимків	Спарінопта Ніна Терентіївна, с. Тимків, 2007р.
15	**Ніколайчуки** (1 чол. і 1 жін.) **Васильовичі**	1932-1933		голод	с. Мала Слобідка	Виноградський Василь Григорович, с. Мала Слобідка, 2007р.
16	**Гречанюк** (3 чол.)	1932-1933		голод	с. Серби	Гречанюк Лідія Михайлівна, с. Серби, 2007р.
17	**Гречанюк** (ім'я не відоме) **Максимівна**	1932-1933		голод	с. Серби	Гречанюк Лідія Михайлівна, с. Серби, 2007р.
18	**Трегубчак**	1932-1933		голод	с. Серби	Драгомирецька Марія, с. Серби, 2007р.
	Краснооктянський район					
1	**Драїм Тамара**	1933	7 міс.	голод	с. Чорна	Драїм Лариса, с. Чорна, 2007р.
2	**Молдавський Трохим (**і 2 сини)	1932 – 1933		голод	с. Ставрове	Молдавська Ксенія Трохимівна, с. Ставрове, 2007р.
3	**Садовські** (1 чол. і 1 жін.)	1932 – 1933		голод	с. Красні Окни	Садовський Павло Йосипович, с. Красні Окни, 2007р.
4	**Садовські** (2 чол.) **Йосиповичі**	1932 – 1933		голод	с. Красні Окни	Садовський Павло Йосипович, с. Красні Окни, 2007р.
	Любашівський район					
1	**Симиненко Наталя Тимофіївна**	1933		голод	с. Познанка	Симиненко Катерина Василівна, с.Познанка, 2007р.
2	**Глузнуца Дмитро Семенович**	1932 – 1933		голод	с. Познанка	Симиненко Катерина Василівна, с.Познанка, 2007
3	**Попова** (ім'я не відоме) **Іванівна**	1933		голод	с. Дальник Одеської області	Попова Надія Іванівна, м. Новоград-Волинський Житомирської області, 2007р.
	Миколаївський район					
1	**Бахман Афанасій**	1932 – 1933		голод	с. Дубове	Бахман Ганна Афанасіївна, с. Дубове, 2007р.
	Роздільнянський район					
1	**Ференц Микола Іванович**	1932		голод	с. Покровка	Жителі с. Покровка, 1994р.
	Савранський район					
1	**Багач Юхтим**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
2	**Багач Пеланя**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.

3	**Багач Ірина**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
4	**Багач Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
5	**Багач Максим**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
6	**Багрій Гафія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
7	**Багрій Гнат**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
8	**Багрій Софія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
9	**Багрій Марко**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
10	**Багрій Мень**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
11	**Багрій Симон Іванович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
12	**Багрій Тетяна Павлівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
13	**Багрій Інна Антонівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
14	**Багрій Володимир Антонович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
15	**Багрій Явдокія Антонівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
16	**Багрій Тетяна Захарівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
17	**Багрій Андрій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
18	**Багрій Ласовета**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
19	**Багрій Сеня**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
20	**Багрій Сава Григорович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
21	**Багрій Павло Савович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
22	**Багрій Килина**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
23	**Багрій Григорій Маркович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
24	**Багрій Михайло Маркович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
25	**Багрій Іван Григорович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
26	**Багрій Семен Іванович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
27	**Багрій Григір (Ригир)**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
28	**Багрій Пистина**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
29	**Багрій Антон Іванович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
30	**Багрій Прокіп**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
31	**Баланюк Іван Олексійович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
32	**Балинська Дарка**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
33	**Бахтинська Єврона**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
34	**Бахтинська Марина**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
35	**Бендас Андріан Павлович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
36	**Бендас Іван Андрійович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
37	**Бендас Михайло Андрійович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
38	**Бендас Дмитро Андрійович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.

39	**Бендас Сергій Андрійович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
40	**Бендас Килина Фомівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
41	**Бендас Анатолій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
42	**Бендас Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
43	**Бірюкова Марія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
44	**Бондаренко Марія Яківна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
45	**Бондаренко Панас Якович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
46	**Бондаренко Явдоха**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
47	**Бондаренко Григорій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
48	**Бондаренко Штефан**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
49	**Бородатенко Марія Яківна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
50	**Борщ Євсей**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
51	**Борщ Пилип**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
52	**Борщ Гафія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
53	**Борщ Йосип**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
54	**Борщ Кирило**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
55	**Борщ Данило**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
56	**Бурдейний Каліст рат**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
57	**Бурдейна Федора**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
58	**Бурдейний Олекса**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
59	**Бурдейна Палажка**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
60	**Вододюк Лукаш**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
61	**Вододюк Мотра**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
62	**Вододюк Карпо**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
63	**Вододюк Патестемія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
64	**Вододюк Григорій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
65	**Вододюк Дмитро**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
66	**Грінченко Ілля Дмитрович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
67	**Грінченко Марія Іванівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
68	**Грінченко Аніварій Дмитрович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
69	**Грінченко Ольга**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
70	**Грінченко Василь Аніварович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
71	**Грінченко Юхтим**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
72	**Гораш Михайло**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
73	**Гораш Данило Євсейович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
74	**Гораш Анастасія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.

75	**Гораш Профира Матвійович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
76	**Гораш Сеня Профирович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
77	**Гораш Іван Аксентійович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
78	**Гораш Дем'ян Іванович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
79	**Гораш Володимир Остапович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
80	**Гораш Андріан**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
81	**Гораш Мотра Спиридонівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
82	**Гораш Марія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
83	**Гусочка Тимофій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
84	**Гусочка Параска**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
85	**Гусочка Марія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
86	**Гусочка Олена**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
87	**Гусочка Євтух**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
88	**Гусочка Пелагея**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
89	**Гусочка Іван**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
90	**Гусочка Григорій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
91	**Денисюк Оксана**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
92	**Денисюк Яків**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
93	**Денисюк Олена**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
94	**Денисюк Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
95	**Долобан Харитон**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
96	**Долобан Фросина**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
97	**Долобан Ольга**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
98	**Долобан Пазуня**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
99	**Дроговоз Аврам**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
100	**Дроговоз Надія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
101	**Дроговоз Михтодій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
102	**Дроговоз Володимир**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
103	**Дроговоз Михайло**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
104	**Дудник Сидір Микитович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
105	**Дудник Анастасія Кирилівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
106	**Живець Стефан**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
107	**Живець Ганна Дмитрівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
108	**Живець Килина Стефанівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
109	**Зеленинський Пантя Дем'янович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
110	**Іванов Іван**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
111	**Іванов Афанас**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.

112	**Іванова Рата**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
113	**Іванова Фота**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
114	**Квашук Григорій Іванович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
115	**Квашук Андрій Іванович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
116	**Кизима Наталя**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
117	**Колеснік Гаврило**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
118	**Колеснік Марія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
119	**Колеснік Горпина**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
120	**Колеснік Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
121	**Колеснік Настя**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
122	**Колеснік Атанасій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
123	**Король Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
124	**Крохмалюк Олександра**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
125	**Крохмалюк Пилип**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
126	**Крохмалюк Килина Фомівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
127	**Крохмалюк Іван**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
128	**Крохмалюк Степан**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
129	**Крохмалюк Фросина**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
130	**Крохмалюк Олена**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
131	**Крохмалюк Григорій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
132	**Крохмалюк Прокіп**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
133	**Крохмалюк Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
134	**Крохмалюк Штефан**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
135	**Крохмалюк Андрій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
136	**Крохмалюк Мотра**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
137	**Крохмалюк Дмитро**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
138	**Крохмалюк Василь**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
139	**Кондратюк Яків**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
140	**Кондратюк Марія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
141	**Кузьменко Мень**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
142	**Кузьменко Хіврона**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
143	**Лемещенко Гаврило**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
144	**Любенко Іван**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
145	**Любенко Ольга**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
146	**Меньова Тодоска**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
147	**Морозюк Атанасій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
148	**Морозюк Апатій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.

149	**Морозюк Гнат**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
150	**Морозюк Тетяна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
151	**Морозюк Юхтим**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
152	**Недигало Харитон**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
153	**Недигало Ригір**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
154	**Недигало Соломія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
155	**Недигало Яків**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
156	**Недигало Мефодій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
157	**Недигало Андрій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
158	**Недигало Євген**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
159	**Нехай Михайло**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
160	**Нехай Микола**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
161	**Новосаденко Федір Остапович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
162	**Новосаденко Іван**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
163	**Новосаденко Мотра Корніївна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
164	**Новосаденко Семен**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
165	**Новосаденко Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
166	**Новосаденко Дмитрій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
167	**Новосаденко Явдоха**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
168	**Осадчук Терентій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
169	**Осадчук Параска**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
170	**Осадчук Володимир**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
171	**Панасюк Іван Митрофанович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
172	**Панасюк Митрофан**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
173	**Панасюк Марфа**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
174	**Панасюк Яків**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
175	**Панасюк Євдокія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
176	**Пацюк Іван**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
177	**Пишнюк Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
178	**Пишнюк Гафія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
179	**Пищнюк Даміна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
180	**Пишнюк Василь**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
181	**Погонець Дементій Петрович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
182	**Покотило Іван**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
183	**Покотило Марфа**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
184	**Пташнюк Маланка**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
185	**Пташнюк Максим**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.

186	**Пташнюк Яків**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
187	**Панасюк Василь**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
188	**Рибак Марія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
189	**Рибак Анна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
190	**Рябченко Денис**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
191	**Рябченко Костянтин**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
192	**Рябченко Ольга**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
193	**Рябченко Ксенія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
194	**Рябченко Феня**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
195	**Рябченко Килина**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
196	**Рябченко Андрій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
197	**Рябченко Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
198	**Саражинська Анастасія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
199	**Саражинська Олександра**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
200	**Саражинський Тимофій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
201	**Саражинський Федосій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
202	**Саражинський Андрій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
203	**Саражинський Микита**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
204	**Саражинський Петро Олександрович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
205	**Сисак Матей**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
206	**Сисак Макар**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
207	**Слизький Ригір**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
208	**Слизька Марія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
209	**Слизький Трофим**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
210	**Соловей Маріон**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
211	**Ткачук Сергій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
212	**Ткачук Гнат**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
213	**Царук Профира Микитович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
214	**Царук Калина Микитівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
215	**Чабанюк Василь Григорович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
216	**Чабанюк Григорій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
217	**Чернега Гнат**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
218	**Чернега Дарка**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
219	**Чернега Радіон**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
220	**Чернега Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.

221	**Чернега Ольга**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
222	**Чернега Яків**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
223	**Шурубура Іван**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
224	**Шурубура Зінаїда Микитівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
225	**Шурубура Килина Микитівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
226	**Шурубура Гавраш Іванович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
227	**Шурубура Євстигнія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
228	**Юрчик Марія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
229	**Юрчик Григорій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
230	**Юрчик Петро Васильович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
231	**Юрчик Стефан Григорович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
232	**Янкова Марфа Дмитрівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
233	**Янковий Дмитро Кузьмич**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
234	**Соловей Василь**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
235	**Соловей Костянтин**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
236	**Солтасюк Дарка**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
237	**Солтасюк (дочка Дарки)**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
238	**Стельмах Петро**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
239	**Стельмах Гнат**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
240	**Стельмах Іван**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
241	**Стельмах Микола**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
242	**Стельмах Штефанія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
243	**Стельмах Устина**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
244	**Стельмах Федір Павлович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
245	**Тимановський Гаврило**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
246	**Тимановський Давид**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
247	**Тимановський Олександр**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
248	**Тимановська Ганна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
249	**Тимановський Володимир**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
250	**Тимановська Мотрина**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
252	**Тимановська Марія**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
252	**Тимановський Онуфрій**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
253	**Тимановський Віктор Сидорович**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
254	**Тимановська Ольга Сидорівна**	1933		голод	с. Дубинове	Гусочка Анастасія, с. Дубинове, 2007р.
255	**Тупка** (ім'я не відоме) **Пилипович**	1932 – 1933		голод	с. Концеба	Тупка Лія Пилипівна, с. Концеба, 2007р.
256	**Білов Артем**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

257	**Білов Семен**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
258	**Білова Пистимія Гаврилівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
259	**Боржков Феодосій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
260	**Боржков Миколай Олексійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
261	**Боржкова (дружина Миколая)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
262	**Боржков Тивотиш Петрович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
263	**Боржкова Гафія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
264	**Боржков (син Тивотиша)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
265	**Боржкова (дочка Тивотиша)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
266	**Бабчинський Федір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
267	**Бабчинська Ольга Федорівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
268	**Бабчинський Михайло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
269	**Бабчинська (мама Михайла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
270	**Бараболька (дружина Івана)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
271	**Бараболька Софрон Іванович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
272	**Бараболька Фросина Іванівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
273	**Бараболька Марія Іванівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
274	**Бараболька Іван**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
275	**Бачинський Павло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
276	**Бачинська (дружина Павла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
277	**Бачинський Володимир Петрович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
278	**Бачинський Іван Петрович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
279	**Бачинський Володимир Іванович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
280	**Бачинський Карпо Іванович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
281	**Бачинська Марія Петрівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
282	**Бачинська Ганна Петрівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
283	**Бойко Тимофій Михтодійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
284	**Бойко Ганна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
285	**Бойко Федір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
286	**Бойко Ганна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
287	**Бойко Павло Олександрович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
288	**Бойко Йосип Васильович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
289	**Бондар Леонтій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
290	**Бондар Афанасій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
291	**Бондар Одарка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
292	**Бондар Никифір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
293	**Бондар Терентій Васильович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

294	**Бондар Михтодій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
295	**Боржков Іван Микитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
296	**Боржков Микита**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
297	**Боржкова Ганна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
298	**Боржков Андрій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
299	**Боржков Дмитро**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
300	**Боржков (син Дмитра)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
301	**Боржков Феодосій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
302	**Боржкова Домна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
303	**Боржков Андрій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
304	**Боржков Мойсій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
305	**Боржкова Зіна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
306	**Боржкова (дочка Зіни)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
307	**Боржкова Євгена**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
308	**Боржков Кирило**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
309	**Боржкова Домна Мойсеївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
310	**Боржков Явдоким**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
311	**Боржкова Оксана**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
312	**Будик Тома**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
313	**Будик Палажка Томівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
314	**Будик (дочка Томи)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
315	**Будик (дочка Томи)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
316	**Будик (син Томи)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
317	**Будик (дочка Томи)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
318	**Будик Степан**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
319	**Бурдейний Кифір Харитонович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
320	**Бурдейна Федора Харитонівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
321	**Бурдейний Архіп**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
322	**Самійлович Бурдейна Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
323	**Бурдейна Явдоня Архипівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
324	**Бурдейна Докія Архипівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
325	**Бурдейний Іван Архипович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
326	**Бурдейний Степан Архипович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
327	**Бурдейний Карпо Никифорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
328	**Бурдейна Марфа**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
329	**Гавецький Юстафій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
330	**Гавецька Уляна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

331	**Гавецька (дочка Юстафія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
332	**Гавецький (син Юстафія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
333	**Гавецький (син Юстафія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
334	**Гавецький Зіновій Кирилович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
335	**Герасименко Афанасій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
336	**Герасименко Соломія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
337	**Герасименко Іван Афанасійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
338	**Герасименко Фросина Афанасіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
339	**Герасименко (дочка Афанасія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
340	**Герасименко (дочка Афанасія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
341	**Герасименко (син Афанасія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
342	**Герасименко (син Афанасія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
343	**Герасименко Палажка Трохимівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
344	**Герасименко (син Палажки)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
345	**Герасименко Григорій Дорофійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
346	**Герасименко Тетяна Артемівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
347	**Герасименко Терентій Микитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
348	**Герасименко Настасія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
349	**Герасименко Одарка Терентіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
350	**Герасименко Степан Терентійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
351	**Герасименко Йосип Терентійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
352	**Герасименко Петро Феризонович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
353	**Герасименко Терентій Микитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
354	**Герасименко Софія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
355	**Герасименко Одарка Терентіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
356	**Герасименко Тетяна Артемівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
357	**Герасименко Петро Феризонович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
358	**Герасименко Терентій Микитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
359	**Герасименко Софія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
360	**Герасименко Одарка Терентіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
361	**Герасименко Тетяна Артемівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
362	**Герасименко Уляна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
363	**Герасименко Семен Павлович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
364	**Гладковський Сергій Федорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
365	**Голобородько Віктор Корнійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
366	**Голобородько Олександра**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

367	**Голобородько Терентій Мартіянович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
368	**Голобородько Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
369	**Голобородько Максим**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
370	**Голобородько Ірина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
371	**Голобородько Яків С.**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
372	**Голобородько Дем'ян Йосипович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
373	**Голобородько Катерина Михайлівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
374	**Головецький Ісак**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
375	**Головецька Марина Іванівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
376	**Головецький Юстафій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
377	**Головецька Уляна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
378	**Головецька (дочка Юстафія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
379	**Головецький (син Юстафія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
380	**Головецький (син Юстафія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
381	**Головецька Варвара**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
382	**Гончарук Захара**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
383	**Гончарук (дружина Захари)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
384	**Гончарук Тетяна Захарівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
385	**Гончарук Надія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
386	**Гончарук Марія (дочка Надії)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
387	**Гончарук Михайло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
388	**Гончарук Леонтій Михайлович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
389	**Гончарук Петро**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
390	**Гончарук (дружина Петра)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
391	**Гончарук Павло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
392	**Гончарук Степанида**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
393	**Гончарук (син Павла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
394	**Гончарук (син Павла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
395	**Гончарук (син Павла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
396	**Гончарук Михайло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
397	**Гончарук Одарка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
398	**Григорук Тимофій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
399	**Гончарук Володимир П.**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
400	**Гончарук (дружина Володимира)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
401	**Гончарук Іван**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
402	**Гончарук Дмитро**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
403	**Гончарук Конон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

404	**Гончарук Іван Кононович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
405	**Горбанюк Павло Гордійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
406	**Горбанюк Гордій Євтихійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
407	**Горбанюк Ганна Корніївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
408	**Горбатюк Маланка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
409	**Горбатюк Фадей**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
410	**Горбатюк Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
411	**Григорина Іван Васильович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
412	**Григорук Ольга Харитонівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
413	**Григорук Сергій Харитонович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
414	**Григорук Афанасій Григорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
415	**Григорук Пилип**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
416	**Григорук Тимон Тихонович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
417	**Григорук Явдокія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
418	**Григорук (дочка Тимона)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
419	**Григорук Трохим**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
420	**Григорук (дружина Трохима)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
421	**Григорук Харитина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
422	**Григорук (син Трохима)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
423	**Григорук Пилип Тихонович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
424	**Гуменний Григорій Йосипович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
425	**Гуменна Домна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
426	**Гуменний Василь Григорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
427	**Гуменна Ганна Григорівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
428	**Денежко Палажка Н.**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
429	**Денежко Олександр**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
430	**Денежко Марія Олександрівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
431	**Денежко Степан Олександрович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
432	**Денежко Василь Яремович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
433	**Денежко Андрій Олександрович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
434	**Денежко Павло Олександрович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
435	**Денежко Харитон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
436	**Денежко Максим**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
437	**Денежко (дружина Максима)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
438	**Денежко Антон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
439	**Денежко (дружина Антона)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
440	**Денежко Митрофан**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

441	**Денежко Софія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
442	**Денежко (дочка Митрофана)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
443	**Денежко (син Митрофана)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
444	**Денежко Ярема**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
445	**Денежко Марта**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
446	**Денежко Сидір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
447	**Денежко (син Сидора)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
448	**Денежко (син Сидора)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
449	**Денежко Текля**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
450	**Дзюбак (мати Арсенія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
451	**Дзюбак Милиян Сидорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
452	**Дзюбак Марина Севастянівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
453	**Дзюбак Милиян Сидорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с. Полянецьке, 2007р.
454	**Дзюбак Марина Севастянівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
455	**Дзюбак Тетяна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
456	**Дзюбак Поліна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
457	**Дзюбак Тимофій Яремович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
458	**Дзюбак Ликера**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
459	**Дзюбак Максим**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
460	**Дзюбак Митрофан**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
461	**Дзюбак Антон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
462	**Дзюбак Міля**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
463	**Дзюбак Микола**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
464	**Дзюбак Арсень Трохимович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
465	**Добровольський Шимко**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
466	**Добровольська Катерина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
467	**Дяченко Оксана Григорівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
468	**Дідов Павло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
469	**Дідова Ганна Павлівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
470	**Дідова Юлія (дочка Павла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
471	**Дідов Олександр (син Павла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
472	**Дідов Володимир (син Павла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
473	**Дідов Панфіла**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
474	**Дідов Василь**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
475	**Дідов Андрій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
476	**Дідов Василь Панфілович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
477	**Дідов Андрій Панфілович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

478	**Дідуренко Настасія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
480	**Дідуренко Семен**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
481	**Дідуренко (дружина Семена)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
482	**Засядьвовк Антін**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
483	**Засядьвовк Варвара**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
484	**Зінківський Іван**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
485	**Зінківська Полина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
486	**Зінківський Варіон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
487	**Зінківська (дружина Варіона)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
488	**Зінківський Радіон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
489	**Зінківська (дружина Радіона)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
490	**Зінківський Яфрема**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
491	**Зінківська Лукина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
492	**Зінківська Марина Яфремівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
493	**Ісаченко Килина Юстимівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
494	**Кавецький Юстафій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
495	**Кавецька Уляна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
496	**Кавецький (син Юстафія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
497	**Кавецький (дочка Юстафія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
498	**Кавецький (дочка Юстафія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
499	**Карданюк Михайло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
500	**Карданюк Євгена**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
501	**Карданюк (син Михайла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
502	**Карданюк (дочка Михайла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
503	**Карданюк (син Михайла)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
504	**Карданюк Онисько**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
505	**Карданюк Домна Юхимівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
506	**Карданюк (дочка Домни)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
507	**Карданюк (дочка Домни)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
508	**Карданюк (дочка Домни)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
509	**Карданюк Дмитро**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
510	**Карданюк Григорій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
511	**Карданюк Антон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
512	**Карданюк Михайло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
513	**Кацмаза Марія Тихонівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
514	**Кацмаза Ганна Макарівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
515	**Кацмаза Євгена Макарівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

516	**Кацмаза Павлина Макарівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
517	**Кириївський Милиян**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
518	**Кириївська Фросина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
519	**Кириївський Харитон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
520	**Кириївська Варвара**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
521	**Кириївська (дочка Милияна)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
522	**Кириївська (дочка Милияна)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
523	**Кіцінський Григорій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
524	**Кіцінський Тимоха**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
525	**Климбовський Фокій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
526	**Климбовська Ірина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
527	**Климбовський Іван Фокійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
528	**Климбовська Федосія Фокіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
529	**Климбовський Дмитро**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
530	**Климбовський Григорій Дмитрович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
531	**Климбовський Никифір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
532	**Климбовська Оксана**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
533	**Ковальчук Параска**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
534	**Ковальчук (дочка Параски)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
535	**Ковальчук (дочка Параски)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
536	**Ковальчук (дочка Параски)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
537	**Ковальчук Марія Гордіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
538	**Ковальчук Дем'ян Романович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
539	**Ковбасюк Максим Йосипович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
540	**Ковбасюк Олена**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
541	**Ковбасюк (дочка Максима)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
542	**Ковбасюк (син Максима)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
543	**Ковбасюк (син Максима)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
544	**Ковбасюк Йосип**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
545	**Ковбасюк (дружина Йосипа)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
546	**Ковбасюк Іван Ілліч**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
547	**Ковбасюк Гнат**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
548	**Ковбасюк Горпина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
549	**Ковбасюк Севастян Онуфрійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
550	**Ковбасюк Василь Онуфрійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
551	**Ковбасюк Микита Онуфрійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
552	**Ковбасюк Петро Онуфрійович (1-й)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

553	**Ковбасюк Петро Онуфрійович (2-й)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
554	**Ковбасюк Федір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
555	**Ковбасюк (син Федора)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
556	**Ковбасюк Юхрем**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
557	**Ковбасюк Яків**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
558	**Ковбасюк Петро Якович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
559	**Ковбасюк Іван Григорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
560	**Ковбасюк Федот Федорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
561	**Ковбасюк Горпина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
562	**Ковбасюк Христя**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
563	**Ковбасюк Ніна Кирилівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
564	**Ковбасюк Петро Степанович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
565	**Ковбасюк Христя Аврамівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
566	**Ковбасюк Онисько**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
567	**Ковбасюк Дуня Олексіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
568	**Ковбасюк Домна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
569	**Ковбасюк (дочка Ониська)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
570	**Ковбасюк (син Ониська)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
571	**Ковбасюк (дочка Ониська)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
572	**Ковбасюк Тетяна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
573	**Ковбасюк Артем**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
574	**Ковбасюк Кирило**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
575	**Ковбасюк Євдокія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
576	**Ковбасюк Петро Кирилович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
577	**Ковбасюк Ніна Кирилівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
578	**Ковбасюк Петро Артемович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
579	**Ковбасюк Йосип**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
580	**Ковбасюк (дружина Йосипа)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
581	**Ковбасюк Іван Ілліч**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
582	**Ковбасюк Лукаш**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
583	**Ковбасюк (дружина Лукаша)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
584	**Ковбасюк (дочка Лукаша)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
585	**Ковбасюк (син Лукаша)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
586	**Ковбасюк (син Лукаша)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
587	**Ковбасюк Горпина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
588	**Ковбасюк Євтух**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
589	**Ковбасюк (дружина Євтуха)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

590	**Ковбасюк Антон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
591	**Коломієць Іван**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
592	**Корж Оксентій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
593	**Корж Степан**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
594	**Корж Іван**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
595	**Корж Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
596	**Корж Дмитро Іванович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
597	**Корж Назар Іванович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
598	**Корж Марія Іванівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
599	**Корж Порфа Степанович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
600	**Корж (дружина Порфи)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
601	**Корж Єфрем**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
602	**Корж (дружина Єфрема)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
603	**Корж Ісак**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
604	**Корж Одарка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
605	**Корж Клим (син Одарки)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
606	**Корж Феодосій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
607	**Корж Уляна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
608	**Корж Микола Феодосійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
609	**Корж Таїса Федосіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
610	**Корж Галина Федосіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
611	**Корж Порфир**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
612	**Корж Вустя**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
613	**Корж Одарка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
614	**Корж Гаврило**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
615	**Корж Явдоха**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
616	**Корж Євгена**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
617	**Корж Фросина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
618	**Корж Фаїна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
619	**Кореновський Милиян**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
620	**Кореновська Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
621	**Кореновський Сергій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
622	**Кореновська (дружина Сергія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
623	**Кореновський Софрон Сергійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
624	**Кореновська (дочка Сергія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
625	**Кореновський Милиян**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
626	**Кореновська (дружина Милияна)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

627	**Кореновська (дочка Милияна)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
628	**Кореновський Филимон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
629	**Кореновська Оксана**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
630	**Кореновський Сенька**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
631	**Кореновський Сергій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
632	**Кореновська Ольга**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
633	**Кореновський Король**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
634	**Кореновська Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
635	**Кореновська Танасія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
636	**Кореновський Сергій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
637	**Кореновська (дружина Сергія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
638	**Кореновський Порфа**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
639	**Кореновська (дружина Порфи)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
640	**Кореновська (мати Порфи)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
641	**Крук Микита**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
642	**Крук Олена**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
643	**Крук Іван Микитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
644	**Крук Юля**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
645	**Крук Олександр Микитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
646	**Крук Настасія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
647	**Крук Докія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
648	**Крук Іван**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
649	**Крук Ісак**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
650	**Крук Микола**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
651	**Крушельницький Тофіл**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
652	**Крушельницький Максим Маркіянович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
653	**Кульчицький Тимофій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
654	**Кульчицький Григорій Тимофійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
655	**Кульчицька Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
656	**Кульчицька Матрона**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
657	**Кульчицька Василина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
658	**Кульчицький Архип Іполитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
659	**Кульова Василина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
660	**Кульов Тофан Іванович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
661	**Левицький Юхим**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
662	**Левицький Марко**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
663	**Левицька (дружина Марка)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

664	**Левицька (дочка Марка)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
665	**Левицька (дочка Марка)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
666	**Левицька (дочка Марка)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
667	**Лось Семен Михайлович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
668	**Лось Михайло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
669	**Лось Наталка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
670	**Луценко Григорій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
671	**Луценко (дружина Григорія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
672	**Луценко Марфа Григорівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
673	**Луценко Сидір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
674	**Луценко Іван Сидорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
675	**Луценко Милиян Сидорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
676	**Луценко Євгена Сидорівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
677	**Маєвський Федір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
678	**Маєвська Ликера**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
679	**Маєвська Домна Федорівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
680	**Мишевська Ольга**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
681	**Мишевський Володимир (син Ольги)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
682	**Мишевський Григорій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
683	**Мишевський Василь Григорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
684	**Мишевський Терентій Григорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
685	**Мороз Мирон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
686	**Мороз (дружина Мирона)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
687	**Мороз Сергій Миронович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
688	**Мороз Павло Миронович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
689	**Мороз Текля**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
690	**Мороз Явдоня Павлівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
691	**Мороз Оксана**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
692	**Мороз Петро**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
693	**Мороз Пилип (і 1 чол.)**	травень 1933		голод	с. Полянецьке	Мороз Терентій Пилипович, с. Полянецьке, 2007р.
694	**Мочульський Василь Яремович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
695	**Мочульський Гаврило**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
696	**Недогода Григорій Васильович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
697	**Недогода Фросина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
698	**Недогода (мати Фросини)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
699	**Недогода Федоска Григорівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

700	**Недогода Марія Григорівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
701	**Недогода (син Григорія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
702	**Непомящий Зіновій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
703	**Непомящий Варіон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
704	**Непомяща Настасія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
705	**Непомящий Олексій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
706	**Непомняща Домна Томівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
707	**Нечиталюк Карпо**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
708	**Нечиталюк Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
709	**Нечиталюк Даша**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
710	**Нечиталюк Порфа**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
711	**Нечиталюк Матей Профирович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
712	**Нечиталюк (син Матея)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
713	**Нечиталюк Тодосій Юхтимович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
714	**Нечиталюк Тетяна Семенівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
715	**Нечиталюк Настасія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
716	**Олійник Фекла**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
717	**Олійник Тома**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
718	**Олійник Марина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
719	**Олійник Олена**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
720	**Олійник Яків**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
721	**Олійник Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
722	**Олійник Ларій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
723	**Олійник Марина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
724	**Олійник Марфа**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
725	**Олійник Михайло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
726	**Олійник Василь Лук'янович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
727	**Олійник Тимофій Стратійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
728	**Олійник Олена**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
729	**Олійник Катерина Тимофіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
730	**Олійник Марія Тимофіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
731	**Олійник Аксентій Якимович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
732	**Олійник Гафія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
733	**Олійник (дочка Аксентія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
734	**Олійник (син Аксентія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
735	**Олійник Аврам Якимович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

736	**Олійник Дмитро**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
737	**Олійник Маринка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
738	**Олійник Іван**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
739	**Олійник Карпо**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
740	**Олійник Тарас**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
741	**Олійник (дружина Тараса)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
742	**Олійник Антон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
743	**Олійник Пантелеймон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
744	**Олійник Катерина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
745	**Олійник Микола**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
746	**Олійник Іван Семенович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
747	**Олійник (дочка Івана)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
748	**Олійник Оксана**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
749	**Осипенко Володимир Феодосійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
750	**Осипенко Феодосій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
751	**Осипенко Карпо**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
752	**Панасюк Аксентій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
753	**Пастух Степанида**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
754	**Пастух Полина (дочка Степаниди)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
755	**Пастух Павло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
756	**Пастух Катерина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
757	**Пастух Павло**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
758	**Пастух Катерина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
759	**Пастух Дмитро Якович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
760	**Пастух Іван Миколайович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
761	**Пастух Харитина Карпівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
762	**Пересунько Кіндрат**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
763	**Пересунько Тетяна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
764	**Пересунько Птоломей**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
765	**Пересунько Оксана**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
766	**Пересунько Семен Птоломійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
767	**Пересунько Олекса**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
768	**Пересунько Віктор Олексійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
769	**Пересунько Микола**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
770	**Пересунько (дружина Миколи)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
771	**Пересунько Палажка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
772	**Підвисоцький Федір Романович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

773	**Підвисоцька (дружина Федора)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
774	**Погорелов Силифонтій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
775	**Погорелов Федір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
776	**Погорелов Макара**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
777	**Погорелов (син Макари)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
778	**Погорелова Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
779	**Погорелов Петро**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
780	**Полтавчук Афія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
781	**Полтавчук (син Афії)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
782	**Полтавчук (син Афії)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
783	**Полтавчук Докія Захарівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
784	**Полтавчук Явдокія Захарівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
785	**Полтавчук Марія Захарівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
786	**Полтавчук Юхрем Андрійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
787	**Полтавчук (син Юхрема)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
788	**Полтавчук (син Юхрема)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
789	**Полтавчук (син Юхрема)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
791	**Полтавчук (син Юхрема)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
792	**Полтавчук Ананій Андрійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
793	**Полтавчук Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
794	**Полтавчук Ірина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
795	**Полтачук Кіндрат**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
796	**Полтавчук (дружина Кіндрата)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
797	**Полтавчук Харитон Кіндратович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
798	**Полтавчук (син Кіндрата)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
799	**Полтавчук (син Кіндрата)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
800	**Полтавчук (дочка Кіндрата)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
801	**Полтавчук**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
802	**Полтавчук**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
803	**Почапенський Гнат**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
804	**Почапенська (дружина Гната)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
805	**Почапенська Тодоска**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
806	**Почапенський Кирило**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
807	**Присяжнюк Василь**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
808	**Присяжнюк (дружина Василя)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
809	**Присяжнюк Надія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
810	**Присяжнюк Гнат**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

811	**Присяжнюк (дружина Гната)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
812	**Присяжнюк (дочка Гната)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
813	**Пузерей Юхтим Онуфрійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
814	**Пузерей Юхтим Онуфрійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
815	**Рекечина Ірина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
816	**Репушевська Гася**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
817	**Розводовська Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
818	**Рудковський Федосій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
819	**Рудковський Максим Феодосійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
820	**Рудковський Степан**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
821	**Рудковська Раїна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
822	**Рудковський Пилип**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
823	**Рудковська Марфа**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
824	**Рудковський Федот Сергійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
825	**Рудковська Катерина Федотівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
826	**Рудяк Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
827	**Рудяк Василь (син Марії)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
828	**Рудяк Григорій (син Марії)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
829	**Русавський Тодір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
830	**Русавська Одарка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
831	**Русавський Фокій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
832	**Русавська Федора**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
833	**Русавський Онисько**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
834	**Русавська Тодоска**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
835	**Русавська Килина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
836	**Русавська Ірина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
837	**Русавський Йосип**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
838	**Русавська (дочка Йосипа)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
839	**Русавська (дочка Йосипа)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
840	**Русавська (син Йосипа)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
841	**Русавська Федора**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
842	**Рябокоровко Ілля Трохимович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
843	**Рябокоровко Федір Ілліч**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
844	**Рябокоровко Григорій Ілліч**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
845	**Рябокоровко Анна Іллівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
846	**Рябокоровко Леонтій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
847	**Рябокоровко Аксентій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

848	**Рябокоровко Марія Аксентіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
849	**Рябокоровко Настя Аксентіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
850	**Рябокоровко (син Аксентія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
851	**Рябокоровко Василь Савович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
852	**Рябокоровко Феодосія Савівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
853	**Рябокоровко Никифір Омелянович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
854	**Рябокоровко Катерина Василівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
855	**Рябокоровко Сава**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
856	**Рябокоровко (син Сави)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
857	**Рябокоровко (дочка Сави)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
858	**Рябокоровко Сергій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
859	**Рябокоровко Горпина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
860	**Сакалюк Павло Арсентійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
862	**Сакалюк Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
863	**Сакалюк Григорій Тихонович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
864	**Сакалюк Марія Федорівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
865	**Сакалюк Ганна Гаврилівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
866	**Сакалюк Ірина Гаврилівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
867	**Сакалюк Марія Гаврилівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
868	**Сарафанов Трохим**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
869	**Сивак Миколай Васильович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
870	**Сивак Ганна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
871	**Сивак Сергій Миколайович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
872	**Сивак (дочка Миколая)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
873	**Сивак Іван**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
874	**Сивак Ірина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
875	**Сивак Пядь Андронович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
876	**Сивак Тимофій Андронович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
877	**Сивак (мати Пядя і Тимофія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
878	**Сивак Василь**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
879	**Сивак (дружина Василя)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
880	**Сивак Дмитро Васильович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
881	**Соколовський Роман**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
882	**Соколовська Маланка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
883	**Соколовський Харитон Іванович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
884	**Соколовська Фросина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
885	**Ткачук Олексій Іванович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

886	**Ткачук Сава**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
887	**Ткачук (дружина Сави)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
888	**Ткачук Петро Савович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
889	**Ткачук Юхтим**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
890	**Ткачук Тетяна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
891	**Ткачук Олекса Кузьмич**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
892	**Ткачук Яків**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
893	**Ткачук Софія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
894	**Ткачук Михайло Якович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
895	**Ткачук Ганна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
896	**Ткачук Герасим**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
897	**Ткачук Аксентій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
898	**Ткачук Ліда**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
899	**Ткачук Карпо**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
900	**Ткачук (дружина Карпа)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
901	**Ткачук Федір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
902	**Ткачук (син Федора)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
903	**Ткачук (дочка Федора)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
904	**Ткачук Силантій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
905	**Ткачук Михайло Силантійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
906	**Ткачук Вустя**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
907	**Ткачук Мина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
908	**Ткачук (дружина Мини)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
909	**Ткачук Пилип Стратійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
910	**Ткачук (мати Пилипа)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
912	**Ткачук Антоніна Сергіївна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
913	**Ткачук (дочка Аксентія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
914	**Ткачук (дочка Аксентія)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
915	**Ткачук Юстим**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
916	**Ткачук (син Юстима)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
917	**Ткачук Павло Аврамович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
918	**Ткачук Юля Павлівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
919	**Ткачук Марія Павлівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
920	**Ференчук Соломія Єфремівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
921	**Ференчук Михайло Васильович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
922	**Ференчук Явдокія Артемівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
923	**Ференчук Явдокія Василівна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

924	**Ференчук Юхим**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
925	**Цуркан Миколай**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
926	**Цуркан Євгена**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
927	**Цуркан (син Миколая)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
928	**Цуркан (син Миколая)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
929	**Чернега Явдоким**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
930	**Чернега Ірина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
931	**Чернега Маринка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
932	**Чернега Карпо**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
933	**Чорна Василина П.**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
934	**Чорна (дочка Василини)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
935	**Чорна (дочка Василини)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
936	**Чорний Аксентій Карпович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
937	**Чорний Йосип Тарасович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
938	**Чорна Мар'яна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
939	**Чорна (дочка Йосипа**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
941	**Чорна (дочка Йосипа)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
942	**Чорна Параска**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
943	**Чорна Явдоня**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
944	**Чорний Милиян Миколайович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
945	**Швець Степан**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
946	**Швець Палажка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
947	**Швець Микита Фотійович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
948	**Швець Гафія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
949	**Швець Пантелеймон Микитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
950	**Швець Федосій Микитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
951	**Швець Василь**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
952	**Швець Никифір**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
953	**Швець (мати Никифора)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
954	**Швець Маланка**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
955	**Швець Фонька (син Маланки)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
956	**Швець Федоска (дочка Маланки)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
957	**Швець Василь Семенович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
958	**Швець Федоня**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
959	**Швець Федір Сидорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
960	**Швець Іван Федорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
961	**Швець Максим Федорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.

962	**Швець Ілля Федорович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
963	**Швець Григорій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
964	**Швець Сергій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
965	**Швець Василь Петрович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
966	**Швець Микита**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
967	**Швець Афія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
968	**Швець Пантелеймон Микитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
969	**Швець Марія**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
970	**Швець Феодосій Микитович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
971	**Швець Василь Іванович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
972	**Швець (син Василя)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
974	**Швець (син Василя)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
975	**Щербань Прокіп**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
976	**Щербань Параска**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
977	**Щербань Софрон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
978	**Щербань (дружина Софрона)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
979	**Щербань Мойсій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
980	**Щербань Фотина**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
981	**Щербань Тодосій**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
982	**Щербань Параска**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
983	**Щербань Василь**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
984	**Щербань Дем'ян Васильович**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
985	**Яврович Родіон**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
986	**Яврович (дружина Родіона)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
987	**Яврович Тетяна**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
988	**Яврович Сава (син Тетяни)**	1932-1933		голод	с.Полянецьке	Григоруки М.В і Л.С., с.Полянецьке, 2007р.
	Ширяївський район					
1	**Прокопенко Олександр** (і 4 чол.)	1932-1933		голод	смт. Ширяєве	Толкаченко Клавдія Луківна, смт. Ширяєве, 2007р.
2	**Мартинюк Явдоха**	1932 – 1933		голод	смт. Ширяєве	Толкаченко Клавдія Луківна, смт. Ширяєве, 2007р.
3	**Бойцун** (2 чол.)	1932 – 1933		голод	смт. Ширяєве	Горобець Олександра Семенівна, смт. Ширяєве, 2007 р
4	**Немазенко**	1932-1933		голод	смт. Ширяєве	Немазенко Іван Степанович, смт.Ширяєве, 2007 р
5	**Канцедалов Роман** (і 3 чол.)	1933		голод	с.Олександрівка	Канцедалова Віра Романівна, с. Олександрівка, 2007 р

3. Список померлих від голоду у 1932 – 1933 роках за документами Державного архіву Одеської області

№з/п	*Прізвище, ім'я та по батькові*	*Дата смерті*	Вік	*Причина смерті*	*Місце реєстрації смерті*	Пошукові дані (фонд опис справа аркуш, №актового запису)
1	2	3	4	5	6	7
1	**Васильченко (дочка Мефодія)**	1933	4	вбита братом, каннібалізм	с.Ново-Олександрівка (Леонтовичев) Ново-Українського району Одеської області	ДАОО, ф. Р- 710,оп. 2, спр. 2, арк. 18-20.
2	**Омелянів (дитина)**	1933	3	вбита батьком і 13-річним братом, каннібалізм	артіль "Спартак" Пришибської сільської ради	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк. 23
3	**Омелянів (дитина)**	1933	5	вбита батьком і 13-річним братом, каннібалізм	артіль "Спартак" Пришибської сільської ради	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк. 23
4	**Юрченко (1-ша дочка Захарія)**	1933		виснаження вд голоду	с. Лоцкіно Калузької сільради Снігурівського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк. 24-25 об.
5	**Юрченко (2-га дочка Захарія)**	1933		виснаження від голоду	с. Лоцкіно Калузької сільради Снігурівського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк. 24-25 об.
6	**Юрченко (дитина Захарія)**	1933		задушений матір'ю і 20-річним братом, канібалізм	с. Лоцкіно Калузької сільради Снігурівського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк. 24-25 об.
7	**Черненко Іван**	1933		задушений Юрченками (матір'ю і сином) канібалізм	с. Лоцкіно Калузької сільради Снігурівського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк. 24-25 об.
8	**Бондар, брат Бондаря Івана**	1933, березень	7	голод	с. Секретарка Криво-Озерського району	ДАОО, ф. Р- 710, оп. 2, спр. 2, арк. 31-31 об.
9	**Мандріна Матрона**	1933, березень		Голод; була відрита з могили чоловіком та сусідом, каннібалізм	с. Секретарка Криво-Озерського району	ДАОО, ф. Р- 710, оп. 2, спр. 2, арк. 31-31 об
10	**Рідка (син Рідки Євдокії)**	1933, березень	3	Зарізаний матір'ю, каннібалізм	с.Тридуби Криво-Озерського району	ДАОО, ф. Р- 710, оп. 2, спр. 2, арк. 31-31 об
11	**Рідка (дочка Рідки Євдокії)**	1933, березень	1,5	Зарізана матір'ю, каннібалізм	с.Тридуби Криво-Озерського району	ДАОО, ф. Р- 710, оп. 2, спр. 2, арк. 31-31 об

12	**Головатюк (мати Головатюка Данііла)**	1933, березень		Голод; була відрита з могили сином, каннібалізм	с.Секретарка Криво-Озерського району	ДАОО, ф. Р- 710, оп. 2, спр. 2, арк. 31-31 об
13	**Баландін Никифор**	1933, 19 лютого		Самогубство через повішання на грунті голодування	с.Лиса Гора Арбузинського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 1, арк.. 36-38
14	**Баландіна (дружина Баландіна Никифора)**	1933, 19 лютого		Зарізана чоловіком	с.Лиса Гора Арбузинського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 1, арк.. 36-38
15	**Баландін (дитина Баландіна Никифора)**	1933, 19 лютого	1	Зарізаний батьком	с.Лиса Гора Арбузинського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 1, арк.. 36-38
16	**Баландін (дитина Баландіна Никифора)**	1933, 19 лютого		Зарізаний батьком	с.Лиса Гора Арбузинського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 1, арк.. 36-38
17	**Баландін (дитина Баландіна Никифора)**	1933, 19 лютого	6	Зарізаний батьком	с.Лиса Гора Арбузинського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 1, арк.. 36-38
18	**Зашляховська (дружина Зашляховського Назара)**			Замерзла по дорозі до міста Зінов'ївська	с.Аджамка Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
19	**Ногайченко (син Ногайченка Федора)**		7	Голод	с.Аджамка Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
20	**Балашова Євдокія**	1933, 1 січня – 18 лютого	39	Голод	Покровська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
21	**Полєтаєва Марія**	1933, 1 січня – 18 лютого	38	Голод	Покровська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
21	**Верніков Олександр**	1933, 1 січня – 18 лютого	42	Голод	Покровська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
22	**Кравцов Петро**	1933, 1 січня – 18 лютого	58	Голод	Покровська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
23	**Бєлопрудовцева Анастасія**	1933, 1 січня – 18 лютого	19	Голод	Покровська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
24	**Удотова Олена**	1933, 1 січня – 18 лютого	18	Голод	Покровська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
25	**Криворучко Іван**	1933, 1 січня – 18 лютого	2	Голод	Покровська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
26	**Тарапун Олександр**	1933, 1 січня – 18 лютого	3	Голод	Покровська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
27	**Макаров Онуфрій**	1933, 1 січня – 18 лютого	52	Голод	Покровська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
28	**Гусєв (чоловік Гусєвої Дарії)**	1933, 1 січня – 18 лютого		Голод	Покровська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17

29	**Чернявський (дитина Чернявського Павла)**	1933, 1 січня – 18 лютого		Голод	С.Велико-Мамайка Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
30	**Чернявський (дитина Чернявського Павла)**	1933, 1 січня – 18 лютого		Голод	С.Велико-Мамайка Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
31	**Мироненко Филип**	1933, 1 січня – 17лютого	54	Голод	Козирівська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
32	**Коваль Андрій**	1933, 1 січня – 17 лютого	6	Голод	Козирівська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
33	**Бондаренко Кіндрат**	1933, 1 січня – 17 лютого	41	Голод	Козирівська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
34	**Милющенко Лаврентій**	1933, 1 січня – 17 лютого	42	Голод	Козирівська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
35	**Милященко Федір**	1933, 1 січня – 17 лютого	5	Голод	Козирівська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
36	**Руленко Дмитро**	1933, 1 січня – 17 лютого	67	Голод	Козирівська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
37	**Зубенко Харитина**	1933, 1 січня – 17 лютого	76	Голод	Козирівська сільрада Зінов'ївського району	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
38	**Шмаутц Марія**	1933, 23 травня		Голод, сап	х. Лозовий Понятівської сільради Роздільнянськ ого району	ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 27, арк..
39	**Шмаутц (дитина Шмаутц Марії)**	1933, травень	5 міс.	Голод	х. Лозовий Понятівської сільради Роздільнянськ ого району	ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 27, арк..
40	**Бондаренко Максим**	1933 травень		зарізаний Бондаренко Архипом	с. Степанівка Любашівськог о району	ДАОО, ф.. Р-2000, оп. 2, спр. 31, арк. 205
41	**Швец (дитина Швеца Василя)**	1933, березень	6 міс.	зарізана бабусею	с. Павлівка Демидівського району	ДАОО, ф. р-2000, по.2. спр.31. арк.205.
42	**Кравченко Віра**			Голод	с. Павлівка Демидівського району	ДАОО, ф. р-2000, по.2. спр.31. арк.205.
43	**Топор Лука**	1933		Виснаження	с. Точилове Ананьївського району	ДАОО, ф. Р-55, оп. 25, спр. 1153, арк.. 72
44	**Орлянський М.**	1933		Виснаження	с. Точилове Ананьївського району	ДАОО, ф. Р-55, оп. 25, спр. 1153, арк.. 72
45	**Мартус Олексій**	1933		Виснаження	с. Точилове Ананьївського району	ДАОО, ф. Р-55, оп. 25, спр. 1153, арк.. 72
46	**Кравець**	1933		Виснаження	с. Точилове Ананьївського району	ДАОО, ф. Р-55, оп. 25, спр. 1153, арк.. 72

**Статистика смертності від голоду у 1931 – 1934 рр.
в Одеській області за документами Державного архіву Одеської області**

	Місце події	Кількість померлих від голоду	Дата	Пошукові дані (архів, фонд, опис, справа, аркуш)
	м.Одеса	37 дітей	1931, лютий - квітень	ДАОО, ф. Р-112, оп. 1, спр. 533, арк. 60-65
	с.Кримка Первомайського району	4	1933, березень	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 30.
	с.Довга Пристань Первомайського району	4	1933, березень	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 30.
	с.Степківка Первомайського району	2	1933, березень	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 30.
	с.Дорожинка Первомайського району	15 (в т.ч. 1 самогубство через повішання)	1933, березень	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 30.
	с.Вітольдів Брід Первомайського району	7	1933, березень	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 30.
	ст.Голта	28 (в т.ч 2 самогубства – кинулися під поїзд)	1933, лютий – 13 березня	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк... 30.
	с.Аджамка Зінов'ївського району	18	1933, 1 січня – 17 березня	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
	с.Федосіївська сільрада Зінов'ївського району	22 (8 дорослих і 14 дітей)	1933, січень-березень	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
	с..Велико-Мамайка Зінов'ївського району	16	1933, січень-березень	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
	Покровська сільрада Зінов'ївського району	9 (імена внесено в список)	1933, 1 січня – 18 лютого	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
	Козирівська сільрада Зінов'ївського району	8 (імена внесено в список)	1933, 1 січня – 17 лютого	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
	Грузська сільрада Зінов'ївського району	6	1933, 10-18 лютого	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 9-17
	м.Первомайськ (Богополь) (дані по смертності у лікарнях)	23	1933, 1 січня – 24 лютого	ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк.. 5
	с.Новоселівка Архангельської сільради	100	1933б лютий - березень	ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 31, арк. 211

Станом на 01.10.2007р. встановлено імен 2824 громадян,
що померли від голоду в місті Одесі та Одеській області у 1932 - 1933 рр.,
та 750 не встановлених осіб, а всього — 3574 загиблих, а саме:

1. За книгами РАЦС – 1704 імен

Одеса ..... 971 (чол.)
Балтський район 37
Біляївський район (кол. Одеський) 249
Іванівський (кол. Роздільнянський і Благоївський) район 27
Кодимський район 416
Овідіопольський район 4

Всього 1704 осіб

В книгах РАЦС по місту Одесі зареєстровані трупи невідомих осіб у такій кількості:
1932р. — 29 ; 1933р. — 721, а всього — 750 осіб.

Всього за книгами РАЦС значиться 2454 померлих від голоду
(в т.ч. 750 не встановлених осіб).

2. За спогадами очевидців – 1074 імен, в т.ч.:

Балтський ..... 8 чол. загиблих (7 сімей)
Березівський ..... 10 чол. загиблих (5 сімей)
Великомихайлівський ..... 108 загиблих (48 сімей)
Іванівський ..... 15 загиблих (14 сімей)
Кодимський ..... 26 чол. загиблих (5 сімей)
Краснооктянський ..... 10 чол. загиблих (13 сімей)
Любашівський ..... 2 чол. загиблих (2сім'ї)
Миколаївський ..... 1 чол. загиблих (1 сім'я)
Роздільнянський ..... 1 чол. загиблих (1 сім'я)
Савранський ..... 980 чол. загиблих (136 сімей)
Ширяївський ..... 13 чол. загиблих (5 сімей)

3. За документами ДАОО – 46 імен

ДОДАТОК 1.

ГОЛОДОМОРИ В УКРАЇНІ У XX СТ.: СПИСОК ФОНДІВ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

№ фонду	*Назва фонду*	*Крайні дати справ*
	Установи, утворені для боротьби з голодом і допомоги голодуючим	
Р-87	Одеська губернська комісія допомоги голодуючим	1920-1922
Р-453	Уповноважений представник урядів РРФСР і УРСР при усіх закордонних організаціях для допомоги голодуючим по Одеському району	1922-1923
Р-702	Одеська губернська комісія по боротьбі з наслідками голоду	1922-1924
Р-5425 Р-2142	Одеська повітова комісія допомоги голодуючим Уповноважений Українського Червоного Хреста по Одеській губернії	1921-1922
	Місцеві органи державної влади і управління	
Р-74	Одеський міський відділ праці	1930-1933
Р-99	Одеський губернський виконавчий комітет ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів	1920-1925
Р-728	Одеська окружна планова комісія	1923-1930
Р-599	Відділ управління Одеського губернського виконавчого комітету ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів	1919-1925
Р-855	Виконавчий комітет Чижевської сільської ради депутатів трудящих	1923-1954
Р-856	Виконавчий комітет Березівської районної ради депутатів трудящих	1923-1941, 1944-1970
Р-969	Виконавчий комітет Одеської окружної ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів	1923-1930
Р-1043	Виконавчий комітет Потриваївської сільської ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів	1922-1932
Р-1083	Відділ управління Одеського повітового виконавчого комітету ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів	1919-1925
Р-1084	Виконавчий комітет Григорівської сільської ради депутатів трудящих	1921-1941, 1944
Р-1103	Виконавчий комітет Овідіопольської районної ради депутатів трудящих	1923-1941, 1944-1963
Р-1122	Виконавчий комітет Біляївської районної ради депутатів трудящих	1923-1941
Р-1234	Виконавчий комітет Одеської міської ради депутатів трудящих	1919-1941, 1944
Р-1622	Виконавчий комітет Маринівської сільської ради депутатів трудящих	1921-1959
Р-1657	Виконавчий комітет Ново-Миколаївської сільської ради депутатів трудящих	1924-1959
Р-1673	Виконавчий комітет Цебриківської районної ради депутатів трудящих	1923-1963
Р-1829	Виконавчий комітет Іванівської районної ради депутатів трудящих	1923-1966
Р-1837	Біляївська селищна рада депутатів трудящих	1920-1963
Р-1852	Виконавчий комітет Дальницької сільської ради депутатів трудящих	1924-1964
Р-1875	Виконавчий комітет Маяківської сільської ради депутатів трудящих	1923-1974
Р-1888	Виконавчий комітет Петрівської сільської ради депутатів трудящих	1923-1931
Р-1891	Виконавчий комітет Понятовської сільської ради депутатів трудящих	1925-1957
Р-1904	Виконавчий комітет Троїцької сільської ради депутатів трудящих	1924-1973
Р-1909	Виконавчий комітет Чубаївської сільської ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів	1924-1933
Р-2000	Виконавчий комітет Одеської обласної ради депутатів трудящих	1932-1995
Р-2009	Виконавчий комітет Спартаківської районної ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів	1933-1934
Р-2106	Революційні комітети Одещини	1919-1921
Р-2184	Виконавчий комітет Комінтернівської районної ради депутатів трудящих	1923-1973
Р-2194	Виконавчий комітет Сичавської сільської ради депутатів трудящих	1922-1966

Р-2198	Виконавчий комітет Комінтернівської сільської ради депутатів трудящих	1922-1965
Р-2202	Виконавчий комітет Білярської сільської ради депутатів трудящих	1925-1960
Р-2209	Виконавчий комітет Петрівської сільської ради депутатів трудящих	1924-1966
Р-2211	Виконавчий комітет Дмитрівської сільської ради депутатів трудящих	1920-1963
Р-2212	Виконавчий комітет Сербської сільської ради депутатів трудящих	1925-1965
Р-2213	Виконавчий комітет Олександрівської сільської ради депутатів трудящих	1925-1964
Р-2216	Виконавчий комітет Ново-Дофінівської сільської ради депутатів трудящих	1922-1954
Р-2217	Виконавчий комітет Любопільської сільської ради депутатів трудящих	1929-1965
Р-2220	Виконавчий комітет Кремидівської сільської ради депутатів трудящих	1920-1964
Р-2221	Виконавчий комітет Шомполівської сільської ради депутатів трудящих	1927-1965
Р-2222	Виконавчий комітет Ониськівської сільської ради депутатів трудящих	1919-1964
Р-2223	Виконавчий комітет Візирської сільської ради депутатів трудящих	1922-1965
Р-3457	Виконавчий комітет Романівської сільської ради депутатів трудящих	1923-1953
Р-3918	Виконавчий комітет Стрюківської сільської ради депутатів трудящих	1932-1950
Р-4555	Виконавчий комітет Анастасіївської сільської ради депутатів трудящих	1927-1973
Р-4562	Виконавчий комітет Іллінської сільської ради депутатів трудящих	1924-1966
Р-4563	Виконавчий комітет Миколаївської сільської ради депутатів трудящих	1921-1964
Р-4565	Виконавчий комітет Люстдорфської сільської ради депутатів трудящих	1921-1935
Р-4725	Виконавчий комітет Березівської сільської ради депутатів трудящих	1920-1933
Р-4784	Виконавчий комітет Левадівської сільської ради депутатів трудящих	1923-1939
Р-5063	Виконавчий комітет Петрівської сільської ради депутатів трудящих	1920-1970
	Органи реєстрації актів цивільного стану (РАЦС)	
Р-8085	Одеський обласний відділ РАЦС	1919-1933
Ф. 909	Відділ РАЦС Кодимського районного управління юстиції Одеської області	1876-1923
Ф. 914	Відділ РАЦС Фрунзівського районного управління юстиції Одеської області	1926-1930
Ф. 916	Відділ РАЦС Тарутинського районного управління юстиції Одеської області	1880-1926
Р-8219	Відділ РАЦС Березівського районного управління юстиції Одеської області	1922-1928
Р-8223	Відділ РАЦС Кодимського районного управління юстиції Одеської області	1925-1931
Р-8231	Відділ РАЦС Фрунзівського районного управління юстиції Одеської області	1923-1929
Р-8232	Відділ РАЦС Ширяївського районного управління юстиції Одеської області	1923-1928
	Установи сільського господарства	
Р-46	Одеське губернське земельне управління	1919-1925
Р-51	Одеське повітове земельне управління	1919-1923
Р-53	Одеський окружний земельний відділ	1923-1930
Р-419	Одеський обласний сорто-насіннєвий трест	1932-1940
Р-695	Одеська міжрайонна контора Українського тресту заготівлі бавовни	1932- 1941
Р-1259	Одеський союзний свинарний трест	1932-1936
Р-1414	Одеський обласний лісогосподарський трест	1932
Р-4898	Одеський союзний скотарський трест	1930-1934
	Установи комунального господарства	
Р-35	Одеський міський відділ комунального господарства	1923-1935
Р-1916	Окружний відділ комунального господарства	1923-1930
	Органи контролю	
Р-26	Одеська міжрайонна арбітражна комісія виконкому Одеської міської ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів	1930-1932
Р-710	Одеська обласна контрольна комісія робітничо-селянської інспекції	1932-1933
Р-458	Одеська обласна державна хлібна інспекція	1923-1981
Р-1217	Одеська окружна робітничо-селянська інспекція	1923-1930
Р-2164	Любашівська районна робітничо-селянська інспекція	1923-1934
	Органи судово-правової системи	

Р-50	Одеська окружна судово-земельна комісія	1924-1930
Р-54	Одеська районна судово-земельна комісія	1923-1933
Р-107	Одеське губернське управління міліції і карного розшуку	1919-1925
Р-889	Овідіопольська районна судово-земельна комісія	1923-1930
Р-982	Андре-Іванівська районна судово-земельна комісія	1923-1930
Р-1190	Одеська окружна прокуратура	1923-1930
Р-1209	Одеська міжрайонна прокуратура	1930-1932
Р-1269	Одеське повітове управління робітничо-селянської міліції	1919-1923
Р-1520	Одеський окружний суд	1925-1930
Р-3423	Червоно-Повстанський районний суд	1923-1932
	Фінансові установи, банки	
Р-104	Одеський губернський фінансовий відділ	1919-1925
Р-511	Одеський міський фінансовий відділ	1920-1968
Р-1047	Одеське окружне товариство сільськогосподарського кредиту (Сільбанк)	1923-1930
Р-1129	Одеський окружний фінансовий відділ	1923-1930
Р-1906	Овідіопольський районний сільськогосподарський банк	1930
Р-1985	Одеське обласне управління Національного банку України	1932-1991
Р-2627	Спартаківське районне відділення Державного банку СРСР	1930-1932
	Продовольчі органи	
Р-57	Одеська обласна заготівельна контора	1932-1940
Р-498	Одеська міжобласна заготівельна контора [по заготівлі овочів і сільськогосподарських продуктів]	1934-1940
Р-521	Одеський окружний трест харчової промисловості	1923-1930
Р-1263	Управління Уповноваженого Наркомпроду УРСР по Одеській губернії (Опродкомгуб, Губпродком)	1920-1924
Р-1391	Одеський обласний трест з постачання і заготівлі плодів і овочів	1932-1941
Р-1392	Одеська обласна контора з промислової заготівлі плодів і овочів	1932-1935
Р-1396	Одеська обласна база із заготівлі плодів і овочів	1932-1941
Р-1400	Березівський районний пункт з переробки плодів і овочів	1932-1941
Р-1407	Одеська [обласна] база із заготівлі сільськогосподарських продуктів	1932-1941
Р-1415	Відділ робітничого постачання Одеського обласного лісогосподарського тресту	1932-1934
Р-1955	Одеська обласна зерно заготівельна контора	1932-1957
Р-1983	Одеський борошномельний трест	1932-1935
Р-2034	Одеський республіканський державний трест незбираної молочної промисловості	1932-1933
Р-2069	Одеська міжобласна контора із заготівлі сільськогосподарської продукції	1932-1940
Р-5013	Одеська обласна контора Всеукраїнського об'єднання із заготівлі, торгівлі і переробки плодів і овочів	1932-1941
Р-5301	**Уповноважений Міністерства заготівлі сільськогосподарських продуктів по Цебриківському району**	1932-1956
	Установи та підприємства кооперації, артілі, колгоспи, сільськогосподарські і промислові спілки та об'єднання	
Р-102	Промислово-кооперативні і трудові артілі Одещини	1924-1938
Р-132	Одеське [міжрайонне] відділення Всеукраїнської спілки споживчої кооперації	1919-1931
Р-272	Одеська обласна контора Московської спілки споживчих товариств	1925-1934
Р-854	Ордена Леніна колгосп імені 21-го з'їзду КПРС, с. Розквіт Березівського району	1930-1967
Р-966	Одеська окружна спілка промислово-кредитних і промислових кооперативів	1922-1930

Р-1026	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Карла Лібкнехта Березівського району	1933-1941
Р-1144	Василівське сільське зернове виробничо-кооперативне товариство	1930-1931
Р-1411	Василівське тваринницьке племінне господарство № 149	1933-1936
Р-1646	Сільськогосподарська артіль "Червона Зірка"	1930-1941, 1944
Р-1659	Сільськогосподарська артіль ім. Третього Інтернаціоналу	1931-1933
Р-1660	Сільськогосподарська артіль ім. Німецької компартії	1930-1932
Р-1661	Сільськогосподарська артіль ім. Петровського Іванівського району	1932-1950
Р-1919	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Іскра"	1933-1966
Р-2924	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "3-й Вирішальний"	1931-1949
Р-3460	Сільськогосподарська артіль "Шляхом Леніна"	1932-1944
Р-4582	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Дзержинського	1930-1965
Р-4583	Сільськогосподарська артіль ім.13-річчя Жовтня	1931-1934
Р-4584	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. 3-го Інтернаціоналу	1933-1958
Р-4585	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Перша п'ятирічка"	1930-1952
Р-4586	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Фрунзе	1930-1950
Р-4587	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Слава"	1934-1966
Р-4590	Сільськогосподарська артіль ім. Котовського	1930-1933
Р-4591	Риболовецька артіль "Червона стріла"	1931-1934
Р-4592	Сільськогосподарська артіль ім. Петровського	1930-1933
Р-4595	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Сталіна	1931-1956
Р-4596	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Карла Лібкнехта	1930-1957
Р-4597	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. 51 Перекопської дивізії	1931-1957
Р-4598	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Ворошилова	1930-1950
Р-4600	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Чорноморська комуна"	1931-1956
Р-4601	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "День урожаю"	1930-1956
Р-4603	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Червоний прикордонник"	1930-1952
Р-4604	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Червоний інтенсивник"	1930-1965
Р-4605	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Фрунзе, с.Усатове	930-1950
Р-4606	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Петровського, с. Дальник-2	1929-1934
Р-4607	Риболовецька артіль (колгосп) "Червона коса"	1931-1952
Р-4608	Риболовецька артіль (колгосп) "Правда"	1930-1952
Р-4609	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Будьонного	1933-1956
Р-4668	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Нове життя"	1930-1953
Р-4698	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Червоний промінь"	1931-1944
Р-4701	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. 3-го Інтернаціоналу, с. Калаглія	1931-1944
Р-4709	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Червоний маяк"	1930-1944
Р-4980	Риболовецька артіль (рибколгосп) ім. Т.Г.Шевченка	1930-1944
Р-4981	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Третій вирішальний", с. Нерубайське	1931-1950
Р-4983	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. 11-річчя Жовтневої революції	1929-1932
Р-4984	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Жовтневої революції, с. Фонтанка	1930-1944
Р-4986	Сільськогосподарська артіль (колгосп) ім. Молотова	1931-1940
Р-4988	Сільськогосподарська артіль (колгосп) "Україна"	1930-1959
Р-5450	Риболовецька артіль (рибколгосп) ім. Ворошилова, смт Овідіополь	1931-1944
Р-999	Одеська обласна спілка риболовецьких колгоспів	1932-1941
Р-1012	Одеська окружна спілка сільськогосподарських колективів	1927-1930
Р-1013	Одеська окружна спілка сільськогосподарських кредитно-кооперативних об'єднань	1923-1930
Р-1131	Одеська окружна спілка насіннєвої кооперації	1929-1930

Р-1243	Одеська обласна спілка зернового тресту	1933-1936
Р-1265	Одеська окружна спілка тваринницько-молочної кооперації	1923-1930
Р-1266	Одеська [окружна] контора Всеукраїнського кооперативного тваринницько-молочного товариства	1924-1930
Р-1656	Одеська обласна спілка споживчої кооперації	1932-1941, 1944
Р-1914	Одеська обласна рада промислових кооперацій	1933-1961
Р-2229	Комінтернівська районна спілка сільськогосподарської зернової кооперації	1923-1932
Р-2230	Комінтернівська районна колгоспна спілка	1923-1935
	Органи народної освіти	
Р-39	Уповноважений Головного управління науковими установами по Одеському округу при Наркомпросі УРСР	1923-1930
Р-134	Одеська окружна інспектура народної освіти	1923-1930
	Органи охорони здоров'я	
Р-109	Одеська губернська інспекція охорони здоров'я	1919-1-25
Р-112	Одеська окружна інспектура охорони здоров'я	1923-1930
Р-1046	Одеський повітовий відділ охорони здоров'я	1920-1923
Р-1221	Одеське [обласне] управління зі збору і заготівлі лікарсько-технічної сировини Всесоюзного об'єднання лікарсько-технічної сировини	1933-1941
	Вищі учбові заклади	
Р-123	Одеський політехнічний інститут	1918-1930
Р-129	Одеський інститут народного господарства	1921-1931
Р-1593	Одеський інститут народної освіти	1920-1931
Р-1633	Одеський комбінат робітничої освіти	1925-1934
Р-1641	Одеський фізико-хіміко-математичний інститут (Фізхіммат)	1930-1933
Р-1647	Одеський інститут професійної освіти	1930-1933
Р-2147	Одеський медичний інститут	1918-1930
Р-4732	Всеукраїнський колгоспний університет	1930-1933
	Органи соціального забезпечення та праці	
Р-27	Одеська окружна контора державного страхування	1923-1930
Р-75	Одеський обласний відділ праці	1932-1936
Р-94	Губернський відділ соціального забезпечення	1919-1925
Р-105	Одеський губернський відділ праці	1919-1925
Р-568	Одеська окружна каса соціального страхування	1923-1930
Р-570	Одеська обласна каса соціального страхування	1932-1941
Р-1048	Одеський повітовий відділ соціального забезпечення	1919-1923
Р-1422	Одеське [окружне] відділення Всеукраїнської кооперативної страхової спілки	1924-1930
Р-1917	Одеська окружна інспектура соціального забезпечення	1923-1930
Р-2187	Комінтернівська районна інспектура праці	1930-1933
Р-2201	Комінтернівська районна агенція державного страхування	1925-1932
	Статистичні установи. Органи народногосподарського обліку	
Р-41	Одеське губернське статистичне бюро	1919-1925
Р-42	Одеське окружне статистичне бюро	1923-1930
Р-5039	Одеська міська планова комісія	1930-1941
Р-5030	Одеське обласне управління народногосподарського обліку	1933-1941
Р-5199	Одеська міська інспектура народногосподарського обліку	1933-1941
	Органи управління промисловістю	
Р-1746	Одеський окружний відділ місцевої промисловості	1924-1933

Р-510	Одеський міський відділ місцевої промисловості	1931-1937
Р-1516	Одеське обласне управління легкої промисловості	1932-1938
Р-4990	Одеський окружний трест хімічної і соляної промисловості	1923-1930
Р-4991	Одеський обласний трест хімічної і соляної промисловості	1932-1936
Р-4949	Одеський міжобласний консервний трест	1930-1956
	Фабрики, заводи, установи промисловості	
Р-95	Одеський автомеханічний завод ім. Дзержинського	1921-1941
Р-115	Одеський судноремонтний завод ім. 50-річчя Радянської України	1920-1987
Р-490	Одеський консервний завод ім. Леніна	1924-1965
Р-550	Одеський механічний завод [з виготовлення предметів залізничної сигналізації] "Червоний сигнал"	1920-1938
Р-1267	Одеська тютюнова фабрика	1922-1965
Р-1764	Одеська 3-тя будівельна дільниця Українського будівельного тресту легкої промисловості	1939-1940
Р-1944	Виробниче об'єднання "Одеський завод сільськогосподарського машинобудування"	1922-1993
Р-1990	Одеське виробниче об'єднання важкого машинобудування ім. Січневого повстання	1919-1985
2038	Одеське взуттєве об'єднання ім. Жовтневої революції	1922-1961
Р-2046	Одеський агаровий завод	1931-1960
Р-2047	Одеський завод виннокам'яної кислоти ім. Куйбишева	1924-1963
Р-4501	Одеський лакофарбовий завод ім.Ворошилова	1926-1964
Р-4543	Відкрите акціонерне товариство "Одеський завод скляних виробів"	1925-2002
	Органи і установи внутрішньої і зовнішньої торгівлі	
Р-82	Одеське [міжрайонне] відділення Всеукраїнської контори з експорту промислових товарів "Союзпромекспорт"	1931-1939
Р-88	Одеська [обласна] контора [експорту сільськогосподарських машин і електрообладнання] (Техноекспорт)	1933-1939
Р-506	Одеська обласна контора [зі збуту риби]	1933-1941
Р-558	Одеська обласна контора Всесоюзного державного тресту з постачання [товарами і продовольством] острова Сахалін "Сахалінснаб"	1932-1938
Р-970	Одеська крайова (обласна) державна торгова контора з експорту та імпорту	1921-1923
Р-1228	Одеська міжрайонна контора Всеукраїнського об'єднання з заготівлі, торгівлі і переробці плодів і овочів	1931-1932
Р-1241	Одеська обласна контора по торгівлі з іноземцями	1932-1936
Р-1393	Одеська обласна контора з продажу овочів	1932
Р-1461	Одеська обласна постачальницько-збутова контора	1932-1935
Р-1695	Одеський обласний відділ постачання	1932-1934
Р-1690	Одеська обласна контора "Експортхліб"	1923-1940
Р-1932	Одеське обласне управління уповноважених Наркомату внутрішніх справ СРСР при уряді УРСР	1932-1940
Р-1964	Управління уповноваженого Наркомату внутрішньої торгівлі СРСР по Одеській області	1932-1940
Р-2234	Одеський окружний відділ торгівлі	1928-1930
	Профспілкові установи і громадські організації	
Р-796	Одеський окружний відділ професійної спілки працівників народного харчування	1923-1930
Р-823	Одеське [окружне] відділення Всеукраїнської промислово-кооперативної спілки рибалок	1924-1930
Р-827	Одеський окружний відділ професійної спілки працівників землі і лісу	1923-1930
Р-1147	Одеська губернська рада професійних спілок	1917-1925

Р-1148	Одеська окружна рада професійних спілок	1925-1930
Р-1762	Одеська міська рада професійних спілок (міськпромрада)	1930-1932
Р-1763	Одеська обласна рада професійних спілок	1932-1980
Р-2241	Одеський обласний комітет професійної спілки працівників зернових радянських господарств	1932-1941
	Органи Червоного Хреста	
Р-2142	Уповноважений Українського Червоного Хреста по Одеській губернії	1922-1925
Р-2143	Одеський окружний комітет Українського Червоного Хреста	1925-1930
	Комітети незаможних селян	
Р-97	Одеський окружний комітет незаможних селян	1923-1930
Р-1651	Благоївський районний комітет незаможних селян	1927-1933
Р-2188	Комінтернівський районний комітет незаможних селян	1923-1933
Р-5125	Троїцький районний комітет незаможних селян	1923-1933
Р-1027	Василівський сільський комітет незаможних селян	1924-1933
Р-1032	Домбровський сільський комітет незаможних селян	1923-1933
Р-1042	Покровський сільський комітет незаможних селян	1923-1933
Р-1128	Троїцький сільський комітет незаможних селян	1920-1933
Р-1334	Марієнтальський сільський комітет незаможних селян	1920-1933
Р-1335	Францфельдський сільський комітет незаможних селян	1920-1933
Р-1336	Нейбурзький сільський комітет незаможних селян	1924-1933
Р-1354	Антонівський сільський комітет незаможних селян	1920-1933
Р-1355	Олександрівський сільський комітет незаможних селян	1920-1933
Р-1358	Гольманський сільський комітет незаможних селян	1926-1933
Р-1360	Любашівський районний комітет незаможних селян	1923-1933
Р-1365	Ясинівський Другий сільський комітет незаможних селян	1921-1933
Р-1379	Демидівський сільський комітет незаможних селян	1926-1933
Р-1382	Гвоздавський Перший сільський комітет незаможних селян	1920-1933
Р-1384	Бобрицький Другий сільський комітет незаможних селян	1923-1933
Р-1652	Дубинівський сільський комітет незаможних селян	1926-1933
Р-1788	Гетьманський сільський комітет незаможних селян	1925-1933
Р-2181	Андре-Іванівський районний комітет незаможних селян	1923-1933
Р-2195	Сичавський сільський комітет незаможних селян	1922-1933
Р-2200	Комінтернівський сільський комітет незаможних селян	1920-1933
Р-2203	Білярський сільський комітет незаможних селян	1922-1933
Р-5064	Чубаївський сільський комітет незаможних селян	1920-1933
Р-5455	Любопільський сільський комітет незаможних селян	1920-1933
Р-1509	Одеський міський комітет Всесоюзного товариства земельного устрою трудящих євреїв в СРСР	1925-1932
Р-1510	Одеський обласний комітет Всесоюзного товариства земельного устрою трудящих євреїв в СРСР	1932-1941
	Архівні установи	
Р-36	Одеський крайовий історичний архів	1926-1931
Р-37	Одеське окружне архівне управління	1925-1930
Р-1142	Державний архів Одеської області	1932-1956
	Фонди колишнього архіву Одеського обкому Компартії України	
П-9	Одеський міський комітет Компартії України	1930-1991
П-15	Одеський обком ЛКСМ України	1932-1991
П-17	Іллічівський райком Компартії України м.Одеси	1920-1989
П-19	Ленінський райком Компартії України м.Одеси	1932-1990

П-55	Ананьївський райком Компартії України	1920-1991
П-60	Комінтернівський райком Компартії України	1932-1991
П-61	Котовський міський комітет Компартії України	1918-1991
П-86	Піщанський райком Компартії України	1928-1957
П-91	Біляївський райком Компартії України	1932-1991
П-200	Андре-Іванівський райком Компартії України	1932-1958
П-350	Карл-Лібкнехтівський райком Компартії України	1932-1938
П-579	Кодимський райком Компартії України	1925-1989
П-864	Політсектор МТС Одеської області	1933-1934
П-865	Політчастина Одеського „Союззернотресту”	1933-1937
П-869	Балтський райком Компартії України	1922-1938, 1944-1991
П-1223	Роздільнянський райком Компартії України	1932-199
П-1346	Благоївський райком Компартії України	1932-1938
П-1349	Зельцський райком Компартії України,	1932-1938
П-1431	Краснооктянський райком Компартії України	1923-1989
П-1460	Савранський райком Компартії України	1923-1991
П-1750	Краснооктянський райком Компартії України	1920-1991
П-4980	Одеський обком Компартії України	1932-1991
П-7109	Болградський райком Компартії України	1944-1991
П-11784	Політвідділ Балтської МТС Балтського району АМССР	1933-1934
П-11785	Політвідділ Бірзульської (Котовської) МТС Котовського району АМССР	1933-1934
П-11786	Політвідділ Дубовської МТС Краснооктянського району АМССР	1933-1934
П-11791	Політвідділ Піщанської МТС Балтського району АМССР	1933-1934
П-12113	Крутнянський райком Компартії України	1920-1930

ДОДАТОК 2.

МАТЕРІАЛИ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЄСТРУ МЕМОРІАЛЬНИХ ФОНДІВ: ГОЛОДОМОР 1932 — 1933 РОКІВ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ПЕРЕЛІКИ ДОКУМЕНТІВ ПО ФОНДАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ФОНД:
Р-2000, Одеський облвиконком

Укладач: ***Малинова Г. Л.***

	Дата док.	Анотації на документи	Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш)	К-ть док.
1	19.06.1932-15.05.1933	Скарги селян с. Новоолександрівка Баштанського району з проханням вийти з артілі; відомості про смерть від голоду третини колгоспників; лист М.І.Калініна секретарю Одеського обкому Вегеру і голові облвиконкому про необхідність реальної допомоги цьому селу.	Ф.Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 5, арк.11; спр.18, арк. 49-51.	**3**
2	19.05.1932-22.11.1932	Висновки комісії зяобстеженню стану родин військовослужбовців; доповідна записка секретаря Знам'янського РПК про особливо тяжкий стан родин червоноармійців та вчителів району; лист голови Доманівського РВК та інших службовців про скарги родин військовослужбовців, які деморалізували червоноармійців, та витяги із таких скарг.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 5, арк .90-91; спр. 9, арк. 37; 61-62; 65-75; 87; 175	**6**
3	06.05.1932-20.11.1932-	Постанова № 92 РНК УСРР про хлібозаготівлю в господарствах родин червоноармійців та комскладу РСЧА, розпорядження РНК про подання до Управління справами РНК відомостей про кількість дозволів на накладання репресій на колгоспників і одноосібників, що є родинами червоноармійців, та осіб начскладу РСЧА. Відомості про кількість громадян, висланих за межі районів та області.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр.5, арк. 155, 161; спр. 9, арк. 37,55	**4**
4	20.11.1932	Постанова РНК УСРР та інструкція про боротьбу з куркульським впливом у колгоспах.	Ф.Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 5, арк. 168.	**1**
5	11.11.1932	Постанова РНК УСРР та інструкція про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі, додаток до неї.	Ф.Р.-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр.5, арк.169-170.	**1**
6	17.12.1932	Розпорядження РНК про необхідність негайного розв'язання питань про застосування репресій відносно господарств та осіб, які "злісно не виконують планів хлібозаготівель".	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 5, арк. 230.	**1**
7	13.04.1932	Пошто-телеграма секретаря Скадовського РПК та голови РВК першому секретарю ОПК та голові ОВК про відсутність хліба в районі і невдоволення селян.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 9, арк. 9.	**1**
8	25.04.1932-18.05.1932	Повідомлення: голови Добровеличківського РВК Одеському обласному організаційному комітету про катастрофічний стан посівної кампанії в районі та відсутність продуктів харчування і кормів для худоби; Баштанського РВК про відсутність хліба протягом 2 тижнів; голови Троїцького РВК про закриття їдалень громадського харчування; голови Фрунзівського РВК про невихід на роботу у зв'язку з відсутністю продовольства. Телеграма Херсонського МПК про катастрофічний стан прополочної кампанії	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр.9, арк. 24; 28; 37;42;44;60	**6**

		в зв'язку з відсутністю фуражу та продовольчих ресурсів. Лист голови Братського оргкомітету про незадовільний хід сівби в зв'язку з поганим громадським харчуванням та випадки опухання колгоспники від недоїдання.		
9	07.12.1932	Лист секретаря Одеського обкому КП(б)У Майорова та голови облвиконкому Пахомова міськпарткомам та міськрадам області про зменшення фонду хлібопостачання у грудні 1932 р. на 1099 тонн борошна та про норми постачання печеного хліба населенню.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 9, арк. 157	**1**
10	14.11.1932	Протокол №1 оперативної наради при Вознесенському РВК про незадовільне виконання плану хлібозаготівель по Покровській сільраді та по колгоспу " Наука Маркса" і про репресивні заходи щодо селян, що не виконують план.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр.9, арк.161-162	**1**
11	13.12.1932	Постанова президії Вознесенського РВК від 13 12.1932 "Про перебіг виконання плану хлібозаготівель в районі" і про організацію репресій щодо одноосібних господарств, що не виконують план".	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 9, арк. 184.	**1**
12	20.06.1932	Лист директора Катеринінської залізниці головам Дніпропетровського та Одеського облвиконкомів про необхідність контролю за виїздом селян з місць їх постійного проживання.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 1, арк.86	**1**
13	22.06.1932-10.09.1932	Лист заступника голови Одеського обласного комітету Червоного Хреста Дорошиної до секретаріату президії ВУЦВК, секретарю обкому КП(б)У Майорову та голові оргкомітету Пахомову про діяльність по організації харчових пунктів для дітей, що голодують, і про труднощі в роботі.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 1, арк.93-93зв., 134.	**2**
14	13.09.1932	Пошто-телеграма Наркомздраву С.Канторовича голові Одеського облвиконкому Пахомову про необхідність поліпшення матеріально-побутових умов медпрацівників, які залишають лікувальні установи, що створює загрозу ліквідації епідемії тифу та дизентерії.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.1. арк. 161	**1**
15	01.04.1932	Витяг з протоколу №10/740 засідання РНК УРСР про затвердження плану централізованого постачання хлібом на березень - червень 1932 р. в кількості 308 тис. тон.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2,спр.1.арк.17-18.	**1**
16	17.04.1932	Лист голови Одеського облвиконкому Пахомова голові РНК УРСР В.Чубарю про наслідки повені в Одеській області та про надання допомоги населенню, що постраждало.	ДАОО, ф. Р- 2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр.2. арк. 61-64.	**1**
17	20.05.1932	Відомість про видачу продуктової допомоги районам Одеської області.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 2, арк.91.	**1**
18	27.06.1932-05.08.1932	Листування секретаря голови РНК В.Я.Чубаря з головою Одеського облвиконкому Пахомовим про випадок вилучення землі у рибальської артілі в с. Аджіяски, що, за умов недостатнього продуктового постачання, спричинило нездорові настрої серед рибалок.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 2, арк.93, 95-102.	**5**
19	22.08.1932	Постанова РНК УСРР № 63 від 22.08.1932 про виконання експортного плану III кварталу 1932 р. по хлібо-фуражних культурах.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 2, арк. 157.	**1**

20	21.08.1932	Постанова РНК УСРР № 25/745 від 21.08.1932 про запобіжні заходи проти отруєння людей, які вживають у їжу спориш.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 2, арк.158	**1**
21	21.08.1932	Постанова РНК УСРР № 64 про заходи боротьби зі спекуляцією хлібом.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 2, арк. 161-162.	**1**
22	23.08.1932-14.10.1932	Листування голови РНК В.Я.Чубаря з головою Одеського облвиконкому Пахомовим про необхідність виконання завдань по відвантаженню експортного зерна та труднощі в організації роботи.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 2. арк. 164-165, 181-183.	**2**
23	22.10.1932	Доповідна записка голови Одеського виконкому Пахомова голові РНК УСРР В.Я.Чубарю про загрозливий стан з картоплею в області та необхідність допомоги.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 2, арк. 187	**1**
24	20.03.1932	Інформаційний лист голови Устимівського РВК Одеської області Савіна до РНК УРСР , голови Одеського облвиконкому Пахомова про незадовільний політично-економічний стан району за лютий - березень1932 р. в зв'язку з труднощами з харчуванням; відомості про вилучення населенням суспільного посівматеріалу та корів, крадіжки худоби, розповсюдження антирадянських пісень (цитуються слова пісні).	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 8, арк. 1-5	**1**
25	06.03.1932-05.11.1932	Інформаційні листи та доповідні записки голів Андре-Іванівського, Великовисківського, Врадієвського РВК Одеської області та Зінов'ївської міськради про стан районів та міста в галузі хлібозаготівлі, мобілізації коштів, підготовки до весняної посівної кампанії, м'ясозаготівлі та ін. - відзначають невиконання планів, погане харчування, "ворожі підступи куркулів".	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр.8, арк. 7-14, 29—29 зв., 37-45.	**5**
26	21.05.1932	Лист військового прокурора прокурору Українського військового округу про обслідування матеріального стану та забезпеченість продовольством родин червоноармійців та курсантів (знайдено недоліки).	ДАОО, ф.Р-2000 (Одеський облвиконком,оп.2. спр. 8, арк.30-36.	**1**
27	22.03.1932	Рапорт начальника міліції м. Одеси голові Одеського облвиконкому Пахомову про виявлення "декласованого елемента", включаючи дітей, та розподіл їх по відповідних установах.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.20, арк 19-21.	**1**
28	29.08.1932	Рапорт начальника міліції м. Одеси Одеському олбвиконкому про виявлення та ліквідацію таємної хлібопекарні.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр.20, арк.47.	**1**
29	05.09.1932-30.12.1932	Спецзведення начальника міліції Одеської області голові облвиконкому Пахомову про боротьбу зі спекуляцією зернохлібом та предметами першої необхідності, крадіжками хліба в Одеській області.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 20, арк. 49-51, 61-66, 67-72, 74-77, 79-82, 85-87,88-91, 97-99, 121-123, 124-130, 131-138, 130-142, 143-146, 147-148, 160-165, 166-167, 168-169, 170-171, 172-173, 174-175, 183-, 189-192, 193-194, 195-196, 197-198, 199-200.	**26**
30	09.09-1932-27.09.1932	Спецдонесення начальника міліції Одеської області голові облвиконкому Пахомову про зловживання в колгоспах, зрив хлібозаготівлі, крадіжки, приховування зерна.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 20, арк. 58, 59-60,177, 180, 182.	**5**
31	22.10.1932	Спецдонесення начальника міліції Одеської області голові облвиконкому Пахомову про розкрадання в соціалістичному секторі сільського господарства та промисловості, розтрати, недбалість, крадіжки хліба та	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 20, арк. 105-118.	**1**

		худоби, інвентаря, товарів першої необхідності, "шкідництво", підпали та пожежі.		
32	01.06.1932-19.07.1932	Відомість про видачу продуктів для контингентів 2-го відділу (ДПУ, міліція, відповідальні та спеціальні робітники, військовослужбовці, спеціалісти авіашкіл та інші) на 2-й квартал 1932 р.; лист Одеської обласної спілки споживчих кооперативних організацій про постачання цього контингенту в 3-му кварталі 1932 р.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 13, арк.4; 28.	**2**
33	21.05.1932-08.06.1932	Лист райоздоровінспектора Новомиргородського району Одеському облздороввідділу про вкрай важкий стан мешканців району, що звертаються до лікарень з різними хворобами, включаючи опухання від голоду. Доповідна записка санхарчового інспектора про поширення в області голодних набряків і пелагри з даними про смертність і норми годування та пропозиції про поліпшення стану; доповідна записка завідуючого облоздороввідділу про масові випадки недоїдання населення та захворювання з цієї причини.	Ф.Р.-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 13, арк.10, 19, 20-24.	**3**
34	26.06.1932	Лист начальника Одеського обласного відділу ДПУ голові облвиконкому Пахомову про телеграму робітника радгоспу "Промтехкультура" В.Г.Ісакова про відсутність коштів та продовольства в радгоспі з обгрунтуванням цих фактів.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), ра.2, спр.12, арк.59.	**1**
35	15.09.1932	Доповідна записка про погіршення політико-морального стану частин Одеської міліції в зв'язку з поганим постачанням (відмічені антирадянські висловлювання та дезертирські настрої міліціонерів).	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 12. арк.135-148.	**1**
36	17.11.1932	Повідомлення секретаря Калініндорфського райвиконкому Одеському облвиконкому про репресивні заходи відносно колгоспів, які "злісно не виконують плани хлібозаготівель", та про арешти робітників колгоспів.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 7, арк. 1.	**1**
37	15.07.1933	Постанова Одеського облвиконкому про видачу авансів колгоспам на нагальні потреби - не більше 10 - 15% фактично обмолоченого хліба.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 18, арк.68.	**1**
38	20.17.1933	Постанова РНК УСРР про відпуск хліба робітникам, які залучалися до збирання врожаю в зернорадгоспах, лише після виконання плану хлібоздачі та повернення державі харчової і насіннєвої позик.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2., спр. 18, арк. 71	**1**
39	08.07.1933	Постанова Української експортної наради про затвердження плану заготівлі та здавання продукції на експорт на III квартал 1933 р. (по Одеської області здачі на експорт підлягали ліс, хутросировина, масло коров'яче, яйця, лінолеум, кустарні вироби, консерви, ліксировина).	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 18, арк. 74-76.	**1**
40	04.08.1933	Постанова №100 РНК УСРР про план постачання державі на серпень 1933 р. із зобов'язанням облвиконкомів відновити повністю норми постачання хліба робітникам ДПУ, ІТР, службовцям особового і першого списків та встановлення для робітників другого списку норми постачання хлібом у 600 г на день.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 18, арк. 80.	**1**
41	27.06.1933-02.07.1933	Листування Одеського облвиконкому з секретаріатом Президії ВУЦВК і Миколаївською міськрадою про	ДАОО, ф.Р-2000, оп.2, спр.18, арк. 128-130.	**3**

		необхідність матеріальної допомоги родинам курсантів військової школи.		
42	21.06.1933	Постанова Уповноваженого Комітету товарних фондів та регулювання торгівлі при РПО СРСР на Україні № 51 про постачання робітників ДПУ УР та встановлення для них щоквартальних фондів промкраму та продуктів харчування через вилучення з загальних фондів постачання.	ДАОО, ф.Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 18, арк. 125.	**1**
43	22.07.1932	Постанова РНК УСРР № 95 про розподіл асигнованих РНК СРСР для УСРР 7000 тис. крб. на боротьбу з дитячою безпритульністю, в т. ч на Одеську область - 350 тис. крб.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 18, арк.139.	**1**
44	25.06.1933	Телеграма Сталіна і Молотова про "обман" держави керівництвом Одеського зернотресту, "яке підривало план здачі хліба державі". Постанова фракції Одеської облпрофради про роботу Одеського обкому ради хліборобських радгоспів в зв'язку з телеграмою Молотова і Сталіна. В постанові зазначається., що зернотрест свідомо зменшував показники урожайності та не орієнтував робітників радгоспів на боротьбу за підвищення урожайності.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 37, арк.171.	**2**
45	29.08.1933-07.10.1933	Витяг з постанови № 112 та постанова № 128 РНК УСРР про зниження зернопоставки для окремих колгоспів та одноосібних господарств з пониженим врожаєм з зарахуванням цієї знижки як недоїмки, яку належить стягнути восени 1934 р.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 18, арк. 176, 206.	**2**
46	27.10.1933	Постанова РНК УСРР № 141 про організацію робітничого постачання в жовтні та в дні жовтневих свят з видачею додаткових продуктів харчування.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 18, арк. 221-224.	**1**
47	25.11.1933	Постанова № 2554 РНК СРСР про вільний продаж із державних магазинів висівок та відходів борошномельної промисловості.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 18, арк.313.	**1**
48	25.11.1933	Постанова № 156 РНК УСРР про організацію хлібозакупівлі в Україні та заходи щодо її стимулювання.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 18, арк. 314.	**1**
49	22.12.1933	Постанова РНК СРСР про заборону всім державним і кооперативним організаціям, за винятком Центроспілки, проводити закупівлю хліба в колгоспах, у колгоспників, одноосібних господарств як на базарах, та і вдома.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 18. арк. 330.	**1**
50	28.07.1933	Телефонограма Одеської обласної міліції про випадок самогубства - застрелився директор радгоспу "Червоний Перекоп" та залишив записку: "Не виконав директиви Партії --значить, не жити".	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.25, арк. 78	**1**
51	17.03.1933-20.03.1933	Листування обласного комітету Українського Червоного Хреста з облвиконкомом про забезпечення негайного транспортування продуктів харчування і персоналу для мережі пунктів годування дітей по районах Одеської області.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 23, арк. 27-28	**2**
52	22.04.1933	Лист заступника керівника Одеського облоздоровідділу до облвиконому про велику кількість трупів в 1-й лікарні міста Херсона та заходи щодо регулярного розвантаження моргів.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 23, арк. 78.	**1**
53	23.04.1933	Витяг з протоколу № 74(6) засідання президії Одеської міськради про епідемічний стан міста та про заходи боротьби з безпритульністю в м. Одесі.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 23, арк. 123.	**1**

54	20.07.1933 - 15.10.1933	Спецдонесення начальника міліції Одеської області голові облвиконкому Пахомову про "саботаж хлібоздачі та розбазарювання зерна"; спецзведення про діяльність органів міліції Одеської області по боротьбі зі спекуляцією зернохлібом, крадіжками хліба, зрізанням колосків, розкраданням снопів, крадіжками зерна при обмолоті та перевезенні із зазначенням судових вироків винним.	ДАОО, ф. Р.2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 25, арк.206;222-228; 230-235; 236-240; 242-245; 247-251; 252-256; 263-267; 268-272; 273-276;285-289; 290-294; 296-300; 302-306; 307-311; 313-317; 318-323; 324-328; 332-335; 336-340; 341-343; 348-353; 355-360; 363-365; 366-369; 370-374; 375-378; 379-383; 384-387; 388-392; 393-397; 398-401; 403-407; 408-412; 413-416; 417-421;423-426; 427-430; 431-442; 445-447; 448-450; 451-462;464-466; 467-478; 484-485; 486-499; 502-515.	**47**
55	25.04.1933 – 14.07.1933	Таємні спецзведення голові Одеського облвиконкому про роботу органів міліції Одеської області про хід посівної кампанії з відомостями про крадіжку колгоспниками посівного матеріалу, падіж худоби, «саботаж сівби» та ін. У кожному зведенні вказані: прізвища притягнутих до відповідальності; назви сільрад, колгоспів та радгоспів; об'єм вкраденого ячменю, кукурудзи та інших культур; загальна кількість затриманих міліцією колгоспників та «куркулів», притягнутих до відповідальності осіб та засуджених від 3 до 10 років ув'язнення; відомості про «псування сільгоспінвентаря», «приховування посівного матеріалу» та пального, «різки колосся», «потрави врожаю», вилучення зброї, охорону полів.	ДАОО, Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 27, арк. 2-19, 22-26, 37-42, 47-61, 88-102, 120, 134-142, 171-180, 212- 226, 233-240, 266-273, 278-279, 296-301, 326, 354-362, 365-372, 374-376, 387-389.	**20**
56	02.03. 1933	Таємне спецзведення управління робітничо-селянської міліції Одеської області в Одеський облвиконком про випадок вбивства 12-річним В.М.Теребилом і 13-річним М.М.Теребилом у с.Архангельському Велико-Олександрівського району Одеської області 12-річного Тетері В. з метою людожерства.	ДАОО, Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 27, арк. 1	**1**
57	11.06. 1933	Таємне спецзведення управління робочо-селянської міліції Одеської області в Одеський облвиконком про смерть від голоду членів німецької сім'ї Шмаутц на хуторі Лозовому Понятівської сільради Роздільнянського району Одеської області та про виснаження і опухання через недоїдання ще 4 сімей на хуторі Лозовому.	ДАОО, Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 27, арк. 300-301	**1**
58	25.01.1933	Лист директора Одеського обллісгосптресту секретарю облпарткому Майорову та голові облвиконкому Пахомову про незаконну конфіскацію хліба в лісових господарствах.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2 спр.33, арк. 15-15зв.	**1**
59	27.02.1933	Витяг з протоколу загальних зборів робітників і службовців ст. Іванівка в Одеській області про незаконні обшуки та конфіскацію харчів у робітників залізниці; листування Одеського облвиконкому с секретаріатом президії ВУЦВК, дирекцією Південно-Західної залізниці та райвиконкомами про заборону безпідставних обшуків та конфіскацій зернопродуктів у залізничних робітників.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 33, арк. 122;123;124;125;126,127;128;130; 131; 132; 133;134;135;143;146;187	**26**
60	05.05.1933	Доповідна записка члена Одеського облвиконкому Гельфенбойма про випадки людоїдства та смертності від голоду в Троїцькому районі.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 33, арк.182	**1**
61	25.05.1933	Анонімний лист колгоспників с. Яськи з вимогою розділити колгоспне майно та	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 33	**1**

		землю між селянами з погрозою зруйнувати радянський кордон.	арк.209.	
62	07.07.1933	Звіт заступника облоздороввідділу про результати обстеження установ міста Вознесенська в зв'язку зі спалахом висипного тифу.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.33, арк. 213-214.	**1**
63	11.03.1933	Лист дирекції Катеринінської залізниці про велику кількість на вокзалах безпритульного елемента, що спричиняє заразні захворювання, і необхідність розвантаження вокзалів.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2. спр. 33. арк. 229-230.	**1**
64	11.05.1933-25.06.1933	Листування Одеського облвиконкому з відділом соціального забезпечення та райвиконкомами області про стан наданння пільг та грошової допомоги родинам червоноармійців та про недоліки в організації роботи.	Ф.Р-2000,оп.2. спр. 33. арк. 275;276;278; 279;280; 281; 282; 283; 284.	**9**
65	16.03.1933	Скарга грецькопідданих мешканців хут. Рапатьєва Комінтернівського району Одеської області в Грецьку дипломатичну місію про самоправство місцевої влади та відсутність засобів для існування; листування з цього питання облвиконкому з дипломатичним агентством в Одесі та райвиконкомом; протокол судового засідання народного суду у справі одного із авторів скарги.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2 , спр. 33, арк.333;334-335; 336; 337; 338, 339,340; 341; 342; 343; 344-345; 346; 347.	**23**
66	04.01.1933	Список 500 одноосібних господарств Одеської області, що не виконували план хлібоздач, на позбавлення їх польової та присадибної землі.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 37, арк. 3-7.	**1**
67	13.03.1933	Телеграма секретаря ЦК КП(б)У Косіора про необхідність повернення на весняні польові роботи колгоспників, що працюють в містах.	ДАОО, ф .Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр.36, арк. 20-21.	**1**
68	Лютий, 1933	Телеграма Сталіна і Молотова секретарю Одеського обкому КП(б)У Вегеру та голові облвиконкому Пахомову про незадовільний стан збирання насіння в Одеській області.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр.37, арк. 38-39	**1**
69	23.03.1933	Телеграма Сталіна і Молотова секретарю Одеського обкому КП(б)У Вегеру та голові облвиконкому Пахомову про необхідність початку ранньої сівби.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 37, арк. 49.	**1**
70	05.12.1932	Телеграма голови облвиконкому Пахомова секретарю ЦК КП(б)У Косіору про початок репресивних заходів відносно селян (товарна репресія, м'ясний штраф, припинення видачі авансів, вилучення хліба та ін.).	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 37, арк. 66.	**1**
71	22.05.1933	Телеграма голови облвиконкому Голуба та заступника голови Целищева секретарям райпарткомів та головам райвиконкомів про необхідність виконання плану м'ясозаготівлі застосуванням штрафів та примусового вилучення худоби.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 37, арк.138.	**1**
72	1933	Телеграма секретаря ЦК КП(б)У Постишева секретарю Одеського обкому Вегеру про боротьбу з розбазарюванням хліба та підсилення темпів молотьби хліба.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 37, арк. 217.	**1**
73	1933	Телеграма Савранського і Троїцького райпарткомів та райвиконкомів в Одеський облпартком і облвиконком про вичерпання продовольчих ресурсів районів та відсутність хліба в дитяслах, харчувально-лікувальних пунктах.	Ф.Р-2000,оп..2, спр. 37, арк. 219; 237	**2**
74	07.09.1933	Телеграма члена Одеського обкому Бричкіна секретарю Голопристанського райкому з вимогою перевірити факти арешту колгоспників та колгоспниць.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), п.2, спр. 37, арк. 261.	**21**
75	11.07.1933	Телеграми голови облвиконкому Пахомова та секретаря облпарткому Вегера	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 37,	**1**

		директорам зернорадгоспів, секретарям райпарткомів та головам райвиконкомів області про необхідність, в зв'язку з надзвичайно важким станом міст, 12 - 14 липня здати за будь яку ціну сотні тонн продовольчих культур.	арк. 317-338.	
76	15.05.1933	Постанова № 31 РНК УСРР про продовольчу допомогу: "Продовольча допомога повинна надаватись у першу чергу колгоспникам, які мають велику кількість трудоднів і які залишились внаслідок поганого господарювання або неправильного розподілу наслідків господарювання без хліба, та родинам червоноармійців (як колгоспникам, так і одноосібникам). У другу чергу - колгоспникам і одноосібникам, що перебувають в надто тяжкому стані".	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 15, арк. 1-3.	**1**
77	21.03.1933	Лист наркомздоров'я УРСР Канторовича Одеському облвиконкому про заходи надання допомоги тяжким районам (організація дитячих ясел, додаткових оздоровчих майданчиків із харчуванням, видавання у школах гарячих сніданків та ін.).	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.15, арк. 10.	**1**
78	29.05.1933	Постанова РНК СРСР № 1096/235/сс про додаткову продовольчу допомогу колгоспам України та виділення Одеській області 300 тис. пудів жита.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.15, арк. 10.	**1**
79	19.05.1933	Повідомлення секретаря Одеського облвиконкому керуючій справами РНК УСРР про дозвіл 14 районам Одеської області використовувати до 50% молока на харчування дітей колгоспників.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.15, арк. 14.	**1**
80	03.04.1933	Постанова комісії при голові Одеського облвиконкому про додаткову продовольчу допомогу дітям та виділення їм крупи, цукру, карамелі та пряників.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.15, арк. 26.	**1**
81	05.04.1933	Постанова № 47 РНК УРСР про порядок забезпечення повернення колгоспами державі насіннєвої і харчової позики та фуражної допомоги (вівса).	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.15, арк. 31.	**1**
82	14.10.1933-25.12.1933	Спецзведення начальника міліції Одеської області голові облвиконкому Пахомову про роботу міліції із забезпечення збирання врожаю, хлібоздачі та осінньої сівби, боротьби з приховуванням посівів, різанням колосків, крадіжками зерна, саботажем збирання врожаю і хлібоздачі, таємним помолом, спекуляцією зернохлібом та ін. із зазначенням судових вироків винним.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 24, арк. 1-2; 3-12;13-14; 17-27; 28-29; 40-52; 53-54; 87-88; 89-100; 102-103; 104-105; 106-112; 115-116; 117-121; 137-138; 156-157; 161-163; 197-201.	**18**
83	23.10.1933-28.12.1933	Спецдонесення начальника Одеської міліції голові облвиконкому Пахомову про самоправство керівників колгоспів відносно колгоспників, побиття їх, зрив сільськогосподарських робіт, пияцтво і халатність керівництва, отруєння робітників недоброякісною їжею, крадіжки худоби та хліба, обшуки, вилучення продуктів та ін.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.24, арк. 30; 34;35; 37-38; 57;58-59; 60, 70-76; 88; 204	**10**
84	08.05.1933	Постанова № 66 РНК УСРР про боротьбу з дитячою безпритульністю, створення для цієї мети Всеукраїнської комісії та комісій при облвиконкомах з наданням їм права широкого залучення для боротьби з безпритульністю всіх зацікавлених організацій.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк.5-7.	**1**
85	14.05.1933	Постанова Одеського облвиконкому № 354 про боротьбу з дитячою безпритульністю	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк.	**1**

		та створення спеціальної комісії, постанови якої є обов'язковими для всіх установ та організацій.	2.	
86	11.05.1933-01.06.1933	Листи голови Всеукраїнської комісії по боротьбі з безпритульністю Карлсона голові Одеського облвиконкому Пахомову про необхідність припинити приплив в міста безпритульних дітей із сіл та організувати їх харчування і медичну допомогу на місцях проживання; про розширення мережі дитячих будинків на периферії області, про створення матеріальної бази для обслуговування дітей в місцях їх проживання.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 22, арк. 8-11;49- 52	**2**
87	16.05.1933-21.05.1933	Протоколи № 1 і 2 засідань комісії по боротьбі з дитячої безпритульністю та бродяжницьким елементом з відомостями про відкриття нових дитбудинків, виділення 50 тис. крб.. на боротьбу з безпритульністю та інші заходи: зобов'язати голів колгоспів та сільрад організувати гуртожитки для дітей-сиріт, прикріпивши їх до їдалень; зобов'язати ДПУ покращити роботу щодо виявлення безпритульних, не допускати припливу їх до міст, залізничних станцій, портів. Були визначені джерела працевлаштування дорослих "бродячих, бездомних та куркульських елементів" шляхом утворення з них спецкоманд. Була передбачена допомога і працевлаштування сліпих, калік та жебраків.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк. 16-20; 31-33	**2**
88	25.05.1933	Лист голови Новоукраїнського РВК Одеському облвиконкому про збільшення кількості безпритульних дітей віком до 4 років, залишених батьками на залізничних станціях.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк. 43.	**1**
89	27.05.1933-17.06.1933	Листи голови Всеукраїнської комісії по боротьбі з безпритульністю Карлсона голові Одеської комісії Целіщеву про необхідність заходів для очищення курортів, територій санаторіїв та будинків відпочинку від бродячого та безпритульного елементу, про створення районних комісій по боротьбі з безпритульністю.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк. 4; 84-87.	**2**
90	26.05.1933	Лист секретаря ЦК ЛКСМУ С.Андреєва та голови Всеукраїнської комісії по боротьбі з безпритульністю Карлсона Одеській обласній комісії про участь комсомолу у цій роботі та притягнення до відповідальності осіб, що сприяють переміщенню дітей з сіл у міста.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк. 46-48.	**1**
91	05.06.1933	Лист керівника таємного відділу Одеського облвиконкому Козлова обласному відділу соціального забезпечення, відділу праці, міліції, оздороввідділу, відділу освіти про кількість зібраних безпритульних дітей по області, сиріт, нових дитячих будинків, повернутих батькам дітей, розміщених в дитбудинках на селі, та ін.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 22, арк. 55-56.	**2**
92	05.06.1933	Постанова ЦК КП(б)У і постанова РНК УРСР №76 про заходи по боротьбі з дитячою безпритульністю та організацію облвиконкомами збирання продуктів харчування для дітей, реевакуацію дітей з міст у села за місцем проживання.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 22, арк. 63-65;73-74	**2**
93	21.06.1933	Постанова Одеської обласної комісії по боротьбі з безпритульністю та бродяжництвом про утворення райвиконкомами районних комісій по	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.20, арк. 77-80.	**1**

		боротьбі з безпритульністю та організацію їх роботи по поверненню дітей із дитячих будинків родичам.		
94	07.06.1933	Лист завідуючого обласним відділом народної освіти Одеського облвиконкому з відомостями про здійснені заходи по боротьбі з дитячою безпритульністю (показана кількість дітей, підібраних по області; кількість дітей в інтернатах наросвіти, дітей-сиріт, відкритих дитбудинків по районах та ін.)	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.20, арк. 82-83.	**1**
95	15.06.1933	Протокол № 6 засідання Всеукраїнської урядової комісії по боротьбі з дитячою безпритульністю та бродяжництвом про стан безпритульності в областях. Комісія констатувала наявність фактів організованої відправки безпритульних дітей із сіл в міста і відсутність рішучих заходів відносно винних. Було прийнято рішення вказати обласним комісіям на недоліки в роботі, зокрема недостатнє залучення місцевих ресурсів.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк. 88-89.	**1**
96	28.05.1933--01.07.1933	Доповідні записки голови обласної комісії Целіщева голові Всеукраїнських комісії по боротьбі з безпритульністю Карлсону про роботу обласної комісії. Відзначені участь органів міліції та ДПУ, організація вагонів-приймачів для дітей на залізничних станціях, відкриття нових дитбудинків, організація місячника оздоровлення дітей. Показана фінансова база обласної комісії.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк.91-95; 104-105..	**2**
97	22.07.1933	Постанова обласної комісії по боротьбі з дитячою безпритульністю про стан дитячого прийомника при заводі ім "61 Комунара" в м. Миколаєві, де лікар видав довідку на поховання хлопчика, який був ще живий.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк. 114.	**1**
98	21.07.1933	Відомості про дитячі інтернатні установи міста Миколаєва, де відзначена низька кваліфікація медперсоналу в інтернатах, недостача ліжок та білизни, відсутність дієтичних продуктів та високий рівень смертності - за період з 01.06.33 по 01.07.33 померло 155 дітей.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 22, арк. 116-117	**1**
99	14.07.1933	Протокол № 9 засідання Всеукраїнської урядової комісії по боротьбі з безпритульністю та бродяжництвом про незадовільну роботу обласних комісій та оголошення догани голові Одеської обласної комісії Целіщеву.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк.119-120.	**1**
100	01.08.1933	Лист Одеського облоздороввідділу в облвиконком з відомостями про кількість безпритульних дітей у дитбудинках Одеської області (всього 1991 осіб).	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 22, арк. 123-124.	**2**
101	08.08.1933-13.08.1933	Протокол засідання Одеської обласної комісії по боротьбі з дитячою безпритульністю про виконання постанови ЦК КП(б)У від 05.08.1933 "Про відправку безпритульних дітей на село" та виписка із протоколу №30 секретаріату Одеського обкома КП(б)У про розміщення безпритульних дітей, виявлення їх родичів, проведення в колгоспах та радгоспах роботи щодо роз'яснення необхідності патронату над сиротами, обов'язкове розміщення дітей по радгоспах та ін.).	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 22, арк.130-133, 142.	**2**
102	07.08.1933	Постанова № 101 РНК УСРР про відправку безпритульних дітей на село (було доручено Всеукраїнській комісії негайно приступити до передачі дітей родичам і закінчити цю роботу до 1 вересня,	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр.22, арк.139-140.	**1**

		провести по колгоспах відповідну роз'яснювальну роботу щодо патронажу дітей-сиріт, використати досвід Харківського облвиконкому щодо передачі дітей з 12 років у радгоспи).		
103	28.06.1933	Директива заступника голови ДПУ УСРР Карлсона начальникам обласних відділів ДПУ про необхідність ліквідації бродяжництва та жебрацтва шляхом вилучення бродяг і жебраків з вокзалів, портів, міст та працевлаштування їх у радгоспах.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр 22, арк 143-144.	**1**
104	15.08.1933	Лист голови Всеукраїнської комісії по боротьбі з безпритульністю Броневого голові Одеської обласної комісії Целіщеву про необхідність посилення роботи щодо патронування дітей, збору коштів для безпритульних і порядку передачі дітей на патронаж.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 22, арк. 170-172.	**1**
105	08.09.1933	Постанова наради Всеукраїнської урядової комісії по боротьбі з безпритульністю і бродяжництвом спільно з представниками обласних комісій про низькі темпи передачі дітей на патронаж показана кількість не взятих на патронаж 100 000 дітей), необхідність припинення організації дитбудинків у колгоспах, організацію генеральної перевірки витрат коштів на боротьбу з безпритульністю та припинення їх виділення.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп.2, спр. 22, арк. 224-227	**1**
			Всього – 147 документів	

ФОНДИ:
П-55, Ананьївський райком Компартії України
П-61, Бірзульський райком КП(б)У
П-200, Андре-Іванівський райком КП(б)У
П-579, Кодимський райком Компартії України
П-864 , Політсектор МТС Одеської області
П-869, Балтський райком Компартії України
П-11734, Політвідділ Балтської МТС Балтського району АМ РСР
Р-1234, Одеський міськвиконком
Р-2000, Одеський облвиконком

Укладачі: ***Никифорова В.К., Маковецька С.О.***

	Дата док.	***Анотації на документи***	***Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш)***	***К-ть док.***
1	**2**	**3**	**4**	**5**
1	1932	Відкритий лист Одеського обкому ЛКСМУ (голова – Коростін), голови облбюро ДКО Фурмана та начальника штурмового штабу підсилення експортних заготівель хутросировини при Одеській облконторі «Союзхутро» Вендрова до всіх комсомольців, піонерів і школярів Одеської області про оголошення з 1 грудня 1932 року кампанії - дводекадника «збору крисиної шкірки як одного з видів експорту». Учасникам кампанії пропонувалося здати не менше двох тушок пацюків (за допомогою капкана чи вбивства простою палкою) в обмін на одяг, взуття, зошити та інше.	ДАОО, ф. Р-1234 (Одеський міськвиконком), оп.1, спр. 1634, арк. 235	**1**
2	26.02. – 26.12. 1933	Постанови Одеського облвиконкому про боротьбу із засухою, про снігозатримання та про організацію прийому селян-переселенців до районів Одеської області. У постанові Одеського облвиконкому та обкому КП(б)У № 960 від 15 листопада 1033 р. «Про перебіг підготовки до прийому переселенців» є відомості про недостатнє забезпечення переселенців хлібом і житлом.	ДАОО, ф. Р-1234 (Одеський міськвиконком), оп.1, спр. 1761 на 9 арк.	**5**
3	17.05.1932	З протоколу позачергового закритого засідання бюро Андре-Іванівського РСК від 7 травня 1932 р.: інформація про тяжке економічне становище району та факти висловлювання невдоволення і протесту з боку населення і колгоспників (приклади висловлювань: «норми здачі молока від 7 до 8	ДАОО, ф.П-200 (Андре-Іванівський райком Компартії України), оп.1, спр.1, арк.81	**1**

		бідонів не тільки великі, а від деяких корів зовсім виконати неможливо»; «за угодами молокозаготівлі організації зобов'язані повертати перероблене молоко, але за директивою якості заборонено від чого є велике обурення населення і нездача молока»; «громадське харчування, є найгостріше і найболючіше питання, від якого залежить успіх проведення весняного засіву. На роботу виходять не лише дорослі, а й діти заради того щоб прохарчуватись. Населення вимагає, щоб дали на харч не хліба, а хоча б кукурудзи, проса та доброякісної макухи. Громадське харчування в більшості колгоспів складається з куліша, але без хліба, що привело до випадків голодування колгоспників дітей та старих».		
4	27.12.1933	Директиви політсектора МТС Одеської області керівникам районних політвідділів МТС про організацію нормального харчування робітників МТС та посиленого харчування для ударників.	ДАОО, ф П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.1, арк.4	**1**
5	11.08.1933 р.	Місячна норма забезпечення продуктами харчування робітників політвідділів МТС в Одеській області (хліба на день 1000 г або борошна на місяць – 2,1 кг; крупи – 4,5 кг; макаронів – 300 г, м'яса – 2 кг; риби – 2,25 кг та ін.).	ДАОО, ф П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.1, арк. 282, 253, 298	**1**
6	1933	Місячна норма забезпечення продуктами харчування утриманців робітників політвідділів МТС в Одеській області (муки - 3,2 кг; крупи - 500 гр.; макаронів - 500 г; цукру - 1 кг; риби - 1 кг; консервів - 1 кор. та ін.).	ДАОО, ф П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.1, арк. 265-269	**5**
7	16.06.1933	Радіограма начальникам політвідділів МТС Одеської області про негайну організацію змагання за повне дострокове виконання планів хлібозаготівлі.	ДАОО, ф П-.864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.1, арк.260	**1**
8	10.08.1933	Розпорядження політсектора МТС Одеського обласного землеуправління начальникам політвідділів МТС про організацію своєчасного та повного збору дозріваючих овочів та фруктів в колгоспах, їх вивезення та переробку (консервацію).	ДАОО, ф .П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.1, арк.278	**4**
9	11.08.1933	Таємна директива політсектора МТС Одеського обласного земельного управління про негайну організацію закритих розподільників для покращення постачання промисловими та продовольчими товарами (м'ясом, маслом, рибою, сиром та ін.) робітників політвідділів МТС та радгоспів.	ДАОО, ф П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.1, арк.281, 286-290	**5**
10	25.08.1933	Циркуляр Наркомзему УРСР начальникам облполітсекторів про негайну ліквідацію заборгованості трактористам за їх роботу в 1932 р. та негайну видачу всім трактористам хліба авансом із розрахунку 1 кг на вироблений трудодень і грошових авансів в розмірі 50 коп. за трудодень.	ДАОО, ф П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.1, арк.296	**1**
11	19.06.1933 р.	Пошто-телеграма політсектора МТС обласного земуправління начполітвідділам МТС про організацію декади масового походу комсомольців, піонерів та колгоспників на боротьбу з втратами врожаю та його охорону.	ДАОО, ф П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.1, арк.298	**1**
12	1933	Інформація політсектора МТС обласного земуправління про незадовільні матеріально-побутові умови трактористів ("цілими днями сидять без хліба, не мають хліба, рушника, мила, не провадиться запис трудоднів") та заходи щодо їх покращення.	ДАОО, ф П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.2, арк.27-30	**1**
13	21.07.1933	Відомості політсектора МТС обласного земуправління про виконання молокоподатку під час хлібоздачі та рішучу боротьбу «з споживацькими тенденціями осідання молока в колгоспах за рахунок зриву державних планів».	ДАОО, ф.П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.2, арк. 37	**1**
14	14.07.1933 р.	Стенограма наради начальників політвідділів південних МТС Одеської області з відомостями про висловлювання селянами недовіри до влади - про так звані «кулацькі розмови»: "Збір врожаю ми зможемо провести так, як говорить ЦК, якщо нам дадуть достатньо хліба і м'яса, якщо ми не будемо голодні і пухлі"; "В минулому році партія також писала закони про те, що треба зібрати врожай, добре зберегти його і на основі цього забезпечити постачання колгоспників, а коли ми зібрали, то в нас забрали останнє, що нам дали на трудодні, і зараз це повторюється".	ДАОО, ф П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.2а, арк.11	**1**

15	07.12.1933 - 29.12.1933	Лист секретаря партійного осередку колгоспу “Нове життя” Терехова С.Т. до Л.Кагановича з відомостями про тяжке злиденне становище секретаря партійного осередку колгоспу “Нове життя” Жовтневого району Одеської області та його сім’ї, відсутність у них грошей та продуктів харчування.	ДАОО, ф .П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.22, арк.150-154	**5**
16	28.07.1933	Лист начальника сектора матеріально-культурного постачання політвідділів МТС Наркомзему СРСР начальнику політсектора Одеського Обласного земуправління з інформацією про скарги керівників політвідділів МТС Одеської області на незадовільне продовольче забезпечення їх та членів їх сімей.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.22, арк.55,56	**2**
17	31.10.1933 р.	Лист політсектора МТС Одеської області до політуправління НКЗ СРСР з відомостями про недостатню кількість продуктів для їдалень політсекторів та високі ціни обідів, що не дає можливості всім робітникам користуватися їдальнею.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.22, арк.108	**1**
18	13.08.1934	Наказ № 245 політсектору МТС Одеської області з оголошенням суворої догани керівнику політвідділу Рубльову за його заяву колгоспникам під час збирання врожаю: “Якщо ви не будете збирати колоски, то вам жити лише до осені, так як в цьому році держава вам хліба не дасть”.	ДАОО, ф.П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.3, арк.153	
19	29.07.1934	Директива політсектора МТС облземуправління Одеської області “Про хід збирання – хлібоздачу та підготовку до осіннього посіву” з інформацією про незадовільні темпи збирання – хлібоздачі та приховування колгоспниками хліба: “Багато які політвідділи не забезпечили необхідної охорони і належного обліку на всіх етапах збирання і хлібоздачі, внаслідок чого мають місце різноманітні форми розкрадання і приховування хліба. Голова колгоспу ім.17-го партз’їзду Ново-Бузької МТС приховав в колгоспних коморах 600 пудів хліба”.	ДАОО, ф .П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.3, арк.104-104б	
20	05.08.1934	Пошто-телеграма політсектора МТС Одеської області до всіх начполітвідділів МТС і радгоспів НКЗ про хід збирання колосків, необхідність мобілізації колгоспних мас на боротьбу за повний збір врожаю, особисту відповідальність начальників політвідділів за кожний гектар не зібраних колосків	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.3, арк.134, 135	
21	27.12.1933	Директиви політсектора МТС Одеської обл. керівникам районних політвідділів МТС про організацію нормального харчування робітників МТС та посиленного харчування для ударників.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр. 1, арк. 4	1
22	11.08.1933	Норма забезпечення робітників: Хліб на день 1000г або муки на місяць 21 кг Борошно підболоточого 85% на місяць – 600 г Крупи на місяць – 4,5 кг Макаронів на місяць – 300 г М’яса на місяць – 2 кг Риби на місяць – 2,25 кг і т.п.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр. 1, арк. 282, 253, 298	
23	1933	Норма постачання утриманців робітників в політвідділів Борошна 3,2 кг Крупи 500 г Макаронів 500 г Цукру 1 кг Риби 1 кг Консервів 1 кор. і т.п.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр. 1, арк. 265-269	5
24	16.06.1933	Радіограма всім начполітвідділам МТС Одеської обл. про негайну організацію змагання за повне дострокове виконання планів хлібозаготівлі.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр. 1, арк. 260	1
25	10.08.1933	Наказ політсектора МТС обласного землеуправління начальникам політвідділів МТС про організацію своєчасного та повного збору дозріваючих овочів та фруктів в колгоспах їх вивезення та переробку (консервацію).	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.1, арк.278	4
26	11.08.1933	Таємна директива політсектора МТС Одеського облЗУ про негайну організацію закритих розподільників для покращення постачання продовольчими (м’ясо, масло, риба, сир і т.п.) та промисловими товарами робітників політвідділів МТС та радгоспів.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр 1, арк. 281, 286-290	5

27	25.08.1933	Директива політсектора МТС Одеського облЗУ всім начальникам облполітсекторів про негайну ліквідацію заборгованості трактористам за їх роботу в 1932 , та негайну видачу їм хліба авансом із розрахунку 1 кг на вироблений трудодень і грошових авансів в розмірі 50 коп. за трудодень.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.1, арк. 296	1
28	28.06.1934	Директива начальника політсектора МТС Одеської області до всіх начальників політвідділів МТС "Про підсумки перших днів збирання врожаю" з відомостями, що колгоспників в полі годують "клецками" з житньої муки, це викликає обурення з їх боку: «Цю бурду не їдять разом з колгоспниками ні голови колгоспів, ні парторги. Всі керівні працівники колгоспу харчуються вдома. ...Ми знаємо, що треба хліб здавати, ми змолотимо все, що треба державі, засипемо насіння, але у нас не залишиться хліба на харчування".	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр. 3, арк. 3-11	1
29	28.08.1933	Наказ № 65 по політсектору МТС облземуправління щодо результатів перевірки роботи партійного осередку колгоспу ім.Котовського Знам'янського району Дмитрівської МТС, під час якої було виявлено факти побиття колгоспників секретарем партосередку за невихід на роботу, випадки залякування колгоспників. Зазначено, що при достатній кількості хліба при повному закінченні косовиці мають місце випадки опухання колгоспників внаслідок відсутності громадського харчування. Відзначено незадовільний облік трудоднів та факти самозабезпечення та розбазарювання колгоспного добра секретарем партійного осередку: продаж муки, м'яса.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр.113, арк. 74-76	1
30	07-12.1933	Справа політсектора МТС Одеської області "Матеріали про забезпечення продовольчими та промисловими товарами". Списки політвідділів МТС Одеської області, прикріплених до баз та розподільників. Відомості та рознарядки на видачу пайків робітникам та утриманцям різних МТС. Листування між політсектором МТС та політвідділами МТС зі скаргами на погане забезпечення харчуванням та несвоєчасне отримання пайків.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр. 80	все
31	04.08.1933	Інформаційний лист начальника політсектора МТС Одеської області в сільгоспвідділ ЦК ВКП(б), політуправління НКЗ СРСР, політсектор НКЗ УРСР про невиконання рішень уряду постачальними організаціями, бюрократичне ставлення та зрив протягом шести місяців забезпечення продовольством працівників політвідділів та їх сімей.	ДАОО, ф.П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп. 1, спр. 78, арк. 41	1
32	19.06.1933	Лист начальника МТС Петровського до політсектора Одеського обласного земельного відділу з проханням надати продовольчу допомогу колгоспам у зв'язку з тим, що «в більшості колгоспів з 15.06.33 р. зовсім нічого їсти».	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп. 1, спр. 76, арк. 162, 164	2
33	10.05.1933	Лист заст. начальника оргвідділу політсектора НЗС до начальника політсектора Одеси з відомостями про те, що в районі діяльності Любашівської МТС заготівельні організації відправляють все молоко в свої центри, в той час коли там мають місце випадки смерті дітей від відсутності молока.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп.1, спр. 76, арк. 129-131	3
34	04.04.1933	Директива політсектора МТС Одеської області всім начальникам політвідділів та директорам МТС з відомостями про норми продуктів на другий квартал 1933р. На один місяць На одного робітника На одного утриманця Борошно житнє 13,2 кг 8,2 кг Борошно пшенична 90% 8,7 Борошно підболоточне 85% 600 г Крупи 4,5 кг 500 г Макарони 300 гр 500 г Рослинне масло 900 г М'ясо 2,0 кг Тваринні жири 600 г	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп. 1, спр. 76, арк. 13-16	2
35	06.11.1933	Доповідна записка начальника політсектора МТС облземуправління Одеської області народному комісару постачання СРСР А.Мікояну про тяжке продовольче становище працівників подітвідділів МТС Одеської області з проханням збільшення пайків (круп, рису, м'яса, масла).	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп. 1, спр. 76, арк. 1	1
36	01.12.1933	З матеріалів політсектора МТС Одеської області: аналіз керівництва політвідділами багатотиражною колгоспною та	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС	

		бригадною пресою з таким повідомленням начальника політвідділу Н. Миргородської МТС: "Перше колгоспне свято було організоване 23 жовтня 1933 р. Колгосп розвозив хліб на трудодні кращим колгоспникам. Цей процес в умовах виняткової невіри, посіяної в районі минулими роками, викликав несподіваний ефект. Колгоспники ніяк не вірили, до миті зсипання хліба їм на подвір'я, що цей хліб дійсно призначений їм і що вони його отримають".	Одеської області), оп. 1, спр. 51, арк. 17	
37	07.03.1934	Лист заступника начальника політсектора НКЗ УРСР начальнику політсектора Одеського облземуправління про необхідність надання негайної продовольчої допомоги переселенцям із Білорусії та колгоспникам «проривних колгоспів».	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп. 1, спр. 24, арк. 64	1
38	16.05.1934	Лист начальника політвідділу Куликовської МТС Золотарьова до політсектора НКЗ УРСР з проханням забезпечити його матір елементарним пайком "хоча б хлібом" шляхом прикріплення її до розподільника.	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп. 1, спр. 24, арк. 282, 283, 285	3
39	25.12.1933	З протоколу № 14 засідання секретаріату Молдовського обкому КП(б)У про визначення районів для проведення там децентралізованих заготівель у 1933 р. для московських організацій. Відомості про те, що секретаріат Молдобкому виділив Ананьївський, Балтський, Кодимський, Краснаокнянський райони для здійснення заготівель уповноваженими від московських організацій та вивезення сільськогосподарської продукції на допомогу московському пролетаріату.	ДАОО, ф.П-55 (Ананьївський райком Компартії України), оп.1, спр.1150, арк.11	**1**
40	05.05.1933	Виписка із протоколу № 12 закритого засідання бюро Молдобкому КП(б)У про виділення 100 тонн хліба та 10000 банок бракованих та напівбракованих консервів населенню Балтського, Бірзульського, Краснаокнянського, Ананьївського, Кодимського, Дубоссарського районів.	ДАОО, ф. П-55 (Ананьївський райком Компартії України), оп.1, спр. 1150, арк. 42	**1**
41	04.04.1933 р.	Таємне розпорядження Ананьївського райкому Компартії України секретарям партосередків видати голодуючим колгоспникам авансом хліб в рахунок трудоднів, прийняти в колгоспи голодуючих одноосібників при їх згоді і надавати їм харчдопомогу лише у такому разі, давати хліб лише хворим одноосібникам, виявити серед голодуючих «нетрудовий, паразитичний елемент».	ДАОО, ф. П-55 (Ананьївський райком Компартії України), оп. 1, спр. 1154, арк.43	**1**
42	11.04.1933	Протокол № 57 закритого засідання бюро Ананьївського райпарткому (з грифом «зовсім таємно») з обговоренням питання щодо необхідності надання харчової допомоги колгоспникам, одноосібникам; організацію гарячих сніданків у школах, родинам трактористів Ананьївської МТС, Мардарівської МТС, дитячим яслам; організацію в с.Валегуцоловому стаціонарного дому дитини на 60 місць та 10 оздоровчих комбінатів для дітей у селах району.	ДАОО, ф. П-55 (Ананьївський райком Компартії України), оп. 25, спр.1153, арк. 69	**1**
43	17.041933	Протокол № 58 засідання бюро Ананьївського райпарткому з інформацією про невиконання поставлених завдань бюро щодо організації допомоги голодуючим та наслідки цього: у с.Точиловому померли колгоспники Топор Лука, Орлянський М., Мартус Олексій; у с. Михайлівка – Кравець).	ДАОО, ф. П-55, (Ананьївський райком Компартії України), оп. 25, спр.1153, арк. 72	**1**
44	16.09.1931	З доповідної записки секретаря Ананьївського райпаткому секретарю Одеського обкому КП(б)У: «Шутович, член КПбУ, голова колгоспу, склав акт про неможливість і зменшення плану хлібозаготівлі, а також скаргу в ЦК на районне керівництво, яке намагається залишити колгоспників голодними. Відмовився вивезти надлишок хліба в 1000 пудів, а навмисно роздав колгоспникам».	ДАОО, ф. П-55 (Ананьївський райком Компартії України), оп.1, спр. 391, арк.45, 61	
45	24.03.1933 – 14.06.1933 р	Таємні інформаційні листи про факти голодування в Ананьївському районі Молдобкому: «За відомостями спецчастини з 1 січня 1933р. по 24 березня 1933р. померло від голоду 299 чоловік; голодуючих 1675 родин». Зазначено, що основні села, де люди помирають від голоду, це Точилове, Гандрабури, Валегоцулове, Байтали, Селеванівка. Випадки поїдання колгоспниками дохлих коней, собак, котів. В с.Гандрабури померли від голоду Моспан Дорофей і його дружина, Ступак Клин і його син. Випадки вбивства людей з метою поїдання.	ДАОО, ф. П-55 (Ананьївський райком Компартії України), оп.1, спр. 1151, арк.10-11, 16-30	6

46	березень – червень 1933	Справа Балтського райкому КП(б)У “Доповідні районного відділу ДПУ Балтському РПК про скривлювання лінії партії головами колгоспів, про Балтський лісгосп». Інформаційні листи Молдобкому про продовольчі труднощі у Балтському районі. Запити про виключення з партії. Відомості про кількість гостро потребуючих продовольчої допомоги по Балтському району”. Таємні і інформаційні листи секретаря Балтського райкому секретарю Молдобкому КП(б)У про розкриті ДПУ випадки вбивства людей з метою людоїдства (вказуються прізвища злочинців та місця скоєння злочинів і результати слідства). Інформаційні листі про тяжке становище у забезпеченні продовольством населення, про вживання колгоспниками в їжу сурогатів, трави, жолудів, здохлих коней, про незадовільний стан дитячого харчування, про захворювання голодуючих. Статистичні відомості по селах Балтського районуі з зазначенням кількості померлих за статтю, за віком, причини смерті та кількість тих, хто гостро потребує допомоги	ДАОО, ф. П-869 (Балтський райком Компартії України), оп. 2, спр. 44, арк. 75-112	122
47	07.05.1932	Таємна директива секретарям РПК і головам райвиконкомів про вивчення політичного та господарчого стану в районах та селищах, а також з’ясувння кількості колгоспників та індивідуальних бідняцько-середняцьких господарств, які терплять нужду в хлібі. Наказується встановити причини нестачі хліба та мати на увазі, що погане збирання хліба, розбазарювання його, розкрадання, зрівнялівка і т.п. ще не є фактом нужди; видавати хліб тільки колгоспникам, які виконують план посівної компанії, в дитячі ясла та червоноармійцям	ДАОО, ф. П-869 (Балтський райком Компартії України), оп.1, спр. 612, арк. 52	1
48	06.05.1932	Протокол № 35 засідання бюро Молдобкома КП(б)У від 6 травня 1932р. з відомостями про тяжке становище у Слободзейському району з рішенням виділити з фонду харчдопомоги уряду 10 тон хліба, а також виїхати на місце для перевірки і вжиття заходів.	ДАОО, ф. П-869 (Балтський райком Компартії України), оп.1, спр. 598, арк.32	1
49	17.05.1932	З протоколу позачергового закритого засідання бюро Андре-Іванівського райкому КП(б)У від 7 травня 1932 про становище на селі: «Норми здачі молока від 7 до 8 бідонів не тільки великі, а від деяких корів зовсім виконати неможливо. За угодами молокозаготівлі організації зобов’язані повертати перероблене молоко, але за директивою якості заборонено, від чого є велике обурення населення і нездача молока. Громадське харчування є найгостріше і найболючіше питання, від якого залежить успіх проведення весняного засіву. На роботу виходять не лише дорослі, а й діти заради того, щоб прохарчуватись. Населення вимагає, щоб дали на харч не хліба, а хоча б кукурудзи, проса та доброякісної макухи. Громадське харчування в більшості колгоспів складається з кулішу, але без хліба, що призвело до випадків голодування колгоспників дітей та старих».	ДАОО, ф. П-200, оп.1, спр. 1, арк.81	1
50	27.02.1933	З протоколу засідання бюро Бірзульського райпарткому: матеріали розгляду заяви секретаря РПН Бабенка про надання району проддопомоги розміром 5 тон. Прийнято рішення про збір точних відомостей про кількість голодуючих і заборону оприлюднення цих відомостей.	ДАОО, ф. П-61 (Бірзульський райком КП(б)У), оп. 1а, спр. 1851, арк. 56	
51	20.03.1933	Політдонесення начальника політвідділу Балтської МТС з відомостями про виявленні випадки голоду «навіть у хороших колгоспників з великою кількістю трудоднів».	ДАОО, ф. П-11784 (Політвідділ Балтської МТС), оп. 1, спр. 6, арк. 9	1
52	08.05.1934	Таємний лист начальника РК міліції Балтського району начальнику РВ ДПУ м.Балти з відомостями про випадки опухання колгоспників у с.Коритне колгоспу “Шлях до соціалізму”. Інформація про опухання дочки колгоспниці Прасковії Левицької та відмову голови колгоспу в продовольчій допомозі та доставці в лікарню (додається історія хвороби дитини).	ДАОО, ф. П-11784 (Політвідділ Балтської МТС), оп. 1, спр. 36, арк. 50-53	3
53	19.07.1933	Додаток до протоколу № 28 п.646 засідання бюро Молдобкому КП(б)У. “Про заходи боротьби з торгівлею хлібом на ринках”. Пропоновано райпарткомам, політвідділам МТС та райвиконкомам проводити політику жорстокої боротьби зі всіма видами торгівлі хлібом, а органам міліції притягати до	ДАОО, ф. П-11784 (Політвідділ Балтської МТС), оп.1, спр.1, арк.36	1

		кримінальної відповідальності «спекулятивні елементи, які торгують хлібом».		
54	05.03.1933	Виписка з протоколу № 8 закритої частини засідання бюро Молдобкому КП(б)У з інформацією про випадки голодування в окремих селах Балтського та Ананьївського районів, в зв'язку з чим запропроновано розгорнути рух надання взаємодопомоги колгоспам і створення відповідних районних фондів допомоги особливо враженим голодом селам.	ДАОО, ф. П-11784 (Політвідділ Балтської МТС), оп.1, спр.1, арк.9	1
55	17.06.1933	Постанова бюро Кодимського райпарткому про розподіл 2200 пудів проддопомоги: «Надати проддопомогу тільки працюючим. Виділити на загальновживне харчування. Видати 15% з проддопомоги для дитячого харчування».	ДАОО, ф. П-579 (Кодимський райком Компартії України), оп. 1а, спр. 108, арк. 105	
56	02.05.1933	З протоколу засідання трійки про хід надання проддопомоги по Кодимському району і розподіл 25 тонн продуктів, одержаних із Кам'янського району; про тяжке становище селян в с.Круті та вжиття негайних заходів (створити додатковий барак для хворих, їстівні відходи Крутянського маслозаводу віддавати на харчування хворих в лікарні і т.п.)	ДАОО, ф. П-579 (Кодимський райком Компартії України), оп. 1а, спр. 106, арк. 214	
57	03.05.1933	Інформація Кодимського райкому КП(б)У з грифом «зовсім таємно» про випадок людоїдства в с.Круті (1 травня жінка вбила дочку своєї двоюрідної сестри з метою вживання у їжу).	ДАОО, ф. П-579 (Кодимський райком Компартії України), оп. 1а, спр. 109, арк. 87	
58	18.05.1933	Наказ Кодимського райкому КП(б)У з грифом «таємно» секретарю кандидатської групи Гурському надати проддопомогу мешканцям с.Олександрівка сім'ї Долгач, «яка лежить хвора від виснаження», і покарати винуватців.	ДАОО, ф. П-579 (Кодимський райком Компартії України), оп. 1а, спр.109, арк. 96	
59	04.04.1933	Інформація секретарям райпарткомів про випадки вигрібання на засіяних полях насіння соняшнику та кукурудзи дітьми та підлітками.	ДАОО, ф. П-579 (Кодимський райком Компартії України), оп. 1а, спр. 104, арк. 22.	

ФОНДИ:
Р-1964, Одеське обласне управління уповноважених Наркомату зовнішньої торгівлі СРСР при уряді УРСР („Уполнаркомвнешторг")
Р- 2234, Одеський окружний відділ торгівлі (Окрторгвідділ)
Р-1690, Одеська обласна контора „Експортхліб"

Укладач: ***Паніван Г.М.***

	Дата док.	**Анотації на документи**	**Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш)**	**К-ть док.**
1	31.12. 1932	Постанова Народного комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР про незадовільне виконання Союззаготекспортом плану особових заготівель (плани заготівель по «живсировині», «лектехсировині», по овочах та різних товарах).	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 2, арк. 1-3 зв.	**1**
2	14.07. 1933	Постанова Народного комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР з питання про зняття товарів, відправляємих на експорт на Схід, про категоричне заперечення усякого зняття товарів з експорту і транзиту, а також розподіл між працівниками, без відповідних дозволів НКЗТ. Винних у порушенні постанови притягати до кримінальної відповідальності як за розкрадання соціалістичної власності.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 2, арк. 96, 96 зв.	**1**
3	09.08. 1933	Постанова Народного Комісаріату Зовнішньої Торгівлі СРСР про «антипартійні і антидержавні тенденції у «Союззверокролиководе системы пушнины», які вимагають повного звільнення радгоспів «Союзпушнини» від хлібоздачі, та про прийняття заходів щодо виконання обов`язків перед державою по здачі зерна.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 2, арк. 100, 100 зв.	**1**
4	04.09. 1933	Протокол наради в секторі транспорту і накладних витрат з питання укріплення дисципліни і покращання діяльності «Внешторгтранса» в Ленінградському, Новоросійському та Одеському портах, зокрема про ліквідацію таких недоліків у роботі як відсутність нагляду за збереженням експортних вантажів, невиконання графіка, перебування вантажів у брудних вагонах, пошкодження товарів під час навантаження.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 2, арк. 103-105.	**1**

5	01.09. 1933	Постанова Народного комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР про виконання плану здачі на експорт по СРСР за 1-е півріччя 1933 р. та преміювання за найкраще виконання плану (з зазначенням республік, країв і областей).	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг»), оп. 1, спр. 2, арк. 107-112 зв.	**1**
6	02.01. 1933	Наказ Народного комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР про стягнення штрафів з організацій по заготівлі м'яса дичини за скуповування продукції незаконного полювання та продажу її робітникам та службовцям.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 3, арк. 8.	**1**
7	31.03. 1933	Наказ Народного комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР про кримінальну відповідальність осіб за виготовлення і випуск недоброякісної продукції на експорт та пошкодження під час зберігання.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 3, арк. 65, 65 зв., 71.,	**2**
8	25.02.1933	Наказ Головного митного управління НКВС СРСР про боротьбу зі збитками у зовнішньоторговельному обороті.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 3, арк. 95-97 зв.	**1**
9	08.05. 1933	Наказ Народного комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР про кримінальну відповідальність за використання товарних та грошових фондів не за прямим призначенням та витрачання їх з іншими цілями.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 3, арк. 101-103 зв.	**1**
10	20.05. 1933	Наказ по Управлінню уповнаркомзовнішторгу СРСР при уряді УРСР про оголошення догани в зв`язку з різким падінням обсягу відвантаження вугілля та проявлену бездіяльність.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 3, арк. 104.	**1**
11	27.05. 1933	Наказ по Управлінню уповнаркомзовнішторгу СРСР при уряді УСРР про «зловживання» та ганебні факти господарської роботи адміністрації в радгоспі Ліктехсировини ім. 1 Травня у Коростишівському районі Київської області: недостатній засів розсади різних лікувальних культур, відсутність догляду та виснаження більшості коней через нестачу кормів, відсутність будь-якої турботи про робітників та покращення побутових умов, розкрадання 18 тонн зерна, недостача 19 тонн картоплі.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 3, арк. 105, 106.	**1**
12	14.06. 1933	Наказ по Управлінню уповнаркомзовнішторгу СРСР при уряді УСРР про виникнення численних непорозумінь при розподілі пайків серед робітників деяких крамниць в м. Харкові та вживання заходів щодо усунення неуважного ставлення до людей та недосконалого порядку видачі пайку.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 3, арк. 108.	**1**
13	20.06. 1933	Наказ по Управлінню уповнаркомзовнішторгу СРСР про зрив виконання плану по заготівлі та експорту яєць в окремих районах Одеської області в 1-му кварталі та квітні місяці 1933 р. та про звільнення з посади і притягнення до суду директорів Вовчанського комбінату Перекупнєва, Одеського комбінату Карасьова та оштрафування директора Долгинцевського комбінату Радпольторгу Таїрова.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 3, арк. 111, 112.	**1**
14	10.08. 1933	Наказ по Народному комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР про звільнення з зпосад директора «Союззверокроликовода» Скворцова та директора «Мосзверокроликовода» Канцевого за «антипартійні і антидержавні директиви щодо здачі зерна державі радгоспами.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 3, арк. 124-126.	**2**
15	22.06. 1932	Постанова Ради праці та оборони СРСР про заборону госпорганізаціям і підприємствам витрачати кошти, виділені на капітальне будівництво, на закупівлю харчових продуктів.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг), оп. 1, спр. 5, арк. 84.	**1**
16	01.01.-31.12. 1932-1934	Постанови, протоколи Одеського облвиконкому та президії міської ради.	ДАОО, ф. Р-1964 (Одеське обласне управління „Уполнаркомзовнішторг") оп. 1, спр. 1, 19, 33, 34	**512**
17	27.12.1933 - 19.10.1934	Постанови Ради народних комісарів СРСР.	ДАОО, ф. Р-1964 (Одеське обласне управління „Уполнаркомзовнішторг") оп. 1, спр. 31	**26**

18	1932-1933	Постанови, накази, протоколи засідань Народного комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР, обласної, міської та Української республіканської експертних нарад.	ДАОО, ф. Р-1964 (Одеське обласне управління „Уполнарком-зовнішторг") оп. 1, спр. 2-7, 21-23, 32	**921**
19	1932	Відомості виконання експертного й імпортного планів. Внутрішні інформаційні бюлетені. Списки уповноважених Наркомзовнішторгу і організацій, що здійснювали операції по зовнішній торгівлі.	ДАОО, ф. Р-1964 (Одеське обласне управління „Уполнарком-зовнішторг") оп. 1, спр. 10-16	**258**
20	01.01.-31.01. 1934	Циркуляри, положення, листування Одеського обласного управління „Уповнаркомзовнішторг" про своєчасне відвантаження товарів.	ДАОО, ф. Р-1964 (Одеське обласне управління „Уполнарком-зовнішторг") оп. 1, спр. 26	**102**
21	20.01.-03.12. 1934	Наказ Головного митного управління Наркомзовнішторгу СРСР про заборону відпускання вантажу за кордон в дефектній тарі.	ДАОО, ф. Р-1964 (Одеське обласне управління „Уполнарком-зовнішторг") оп. 1, спр. 27	**1**
22	01.01.-14.12. 1929	Документи Комісії допомоги по недороду.	ДАОО, ф. Р- 2234 (Окрторгвідділ), оп. 1, спр .65, 69	**1**
23	19.03. 1930	Протокол наради при Окрторгвідділі про підготовку авто та гужотранспорту до хлібних та інших перевозок.	ДАОО, ф. Р- 2234 (Окрторгвідділ), оп. 1, спр.295, л. 54	**1**
24	21.03.-12.04. 1930	Протоколи нарад при Окрторгвідділі про будівництво в порту приймально-перевалочного пункту для розвантаження та зберігання свіжої риби терміном до 1 доби та необхідність посилення охорони кавунної гавані в порту. Про забезпечення рибних перевезень вітрильним тоннажем, недостатню забезпеченість перевезень риби та дозвіл децентралізованої заготівлі риби ЦРК.	ДАОО, ф. Р- 2234 (Окрторгвідділ), оп. 1, спр.295, л. 61, 129	**3**
25	31.03.-01.04. 1930	Протоколи нарад при Окрторгвідділі, рапорти, висновки представників Окрторгвідділу, листування про забезпечення Союзхліба складською площею та заходами для забезпечення хлібної кампанії, про підготовку водного транспорту до перевозу хліба.	ДАОО, ф. Р- 2234 (Окрторгвідділ), оп. 1, спр.295, лл. 1011-102, 130, 149-156, 161-167, 171, 176-177, 187, 193	**20**
26	04.01.-23.07. 1930	Акти обслідувань складів в Гросулівському, Фрунзівському та Любашівському районах представниками Одеського окрторгвідділу, доповідні записки про незадовільний стан обліку щодо роботи по визначенню розмірів здачі хліба колгоспами; зауваження щодо недостатньої видачі установам хліба всупереч встановленим нормам, а також щодо значного зменшення покажчиків по врожайності за невизначеними причинами. Інструкція по переведенню хлібозаготівельної кампанії 1930 - 1931 рр. Проект постанови про порядок стимулювання дефіцитним крамом учасників хлібозаготівель.	ДАОО, ф. Р- 2234 (Окрторгвідділ), оп. 1, спр.234	**98**
27	1929-1930	Листування Одеського окружного торговельного відділу з Хлібвідділом, Окрвиконкомом, партійними та іноземними організаціями з питань експортної торгівлі, хлібозаготівель, постачання продовольчих іноземних пароплавів, про проведення політичних і податкових кампаній по Одеському округу, про торгівлю і боротьбу з приватними торговцями, про постачання військових частин харчами.	ДАОО, ф. Р- 2234 (Окрторгвідділ), оп. 3, спр. 3, 6, 8, 12, 13, 19, 21, 23-25	**300**
28	1928-1929	Список працівників Одеського окружного торговельного відділу, відповідальних за постачання міста Одеси хлібом, про становище району та про роботу партійної організації.	ДАОО, ф. Р- 2234 (Окрторгвідділ), оп. 3, спр. 4	**1**
29	1929	Спецзведення про невиконання плану хлібозаготівель.	ДАОО, ф. Р- 2234 (Окрторгвідділ), оп. 3, спр. 14, 15	**30**
30	1929-1930	Протоколи нарад, директиви, листування щодо імпортних товарів та торгових операцій з іноземними фірмами. Витяги з	ДАОО, ф. Р- 2234 (Окрторгвідділ),	**150**

		протоколів засідань комфракції про стан приватного капіталу та хлібозаготівлю.	оп. 3, спр. 20, 22	
31	1932	Постанови Ради праці і оборони, президії ЦКК колегії Наркомату робітничо-селянської інспекції про підготовку до хлібоекспортної компанії 1932 - 1933 рр. Витяги з протоколів, плани, огляди, акти обслідувань пунктів „Заготзерно", доповідні записки.	ДАОО, ф. Р-1690 (Одеська облконтора „Експортхліб"), спр. 79, 80, 155-158, 207	**50**
32	1932	Розпорядження Наркомату зовнішньої торгівлі УРСР, накази Одеської контори „Експортхліб", листування з торговим портом та правлінням „Експортхліб" з питань якості й відвантаження експортних вантажів, про боротьбу з крадіжками та ін. Договори з управлінням південно-західних залізниць про перевезення хлібних вантажів.	ДАОО, ф. Р-1690 (Одеська облконтора „Експортхліб)" спр. 81-91, 159,179,180	**900**
33	1932	Циркуляри і інструкції акціонерного товариства „Експортхліб", повідомлення, доповідні записки, зведення Одеської контори про кількість відправлених зразків експортної продукції, листування про якість, зберігання та порядок переадресації вантажів, про забезпечення їх вагонами. Графіки і плани руху суден з експорту хліба в порти Греції, Італії, Єгипту, Німеччини, Франції та ін.країн.	ДАОО, ф. Р-1690 (Одеська облконтора „Експортхліб") спр. 92-107, 145,146,166-178	**1698**
34	1932	Інструкції про роботу відділень обласної контори „Експортхліб", пам`ятки і інструкції по обстеженню якості врожаю 1932 р.	ДАОО, ф. Р-1690 (Одеська облконтора „Експортхліб") спр. 108	**59**
35	1932-1933	Протоколи нарад загальних зборів Одеської контори „Експортхліб", листування з Всеукраїнською конторою „Експортхліб", трестом „Союзборошно" про переробку пшениці на експортну продукцію, про своєчасне її відвантаження.	ДАОО, ф. Р-1690 (Одеська облконтора „Експортхліб" спр. 113-120,183-187	**1150**
36	1932-1933	Звіти, інформаційні огляди і зведення про стан виконання планів хлібозаготівель, відвантажень зерна. Листування з правлінням „Експортхліб", з торговими представництвами СРСР та іншими організаціями про збільшення експорту борошна і цукру та поліпшення їх якості. Доповідні записки про розподілення вантажів в Одеському порту в 1932 - 1933 рр. Кон`юнктурні огляди про стан світового хлібного ринку.	ДАОО, ф. Р-1690 (Одеська облконтора „Експорт хліб)" спр. 122-127, 198-206, 209,210, 213	**756**
37	1932	Рекламації на продукцію „Експортхлібу" від закордонних установ.	ДАОО, ф. Р-1690 (Одеська облконтора „Експортхліб") спр. 113-120	**675**
38	1932-1933	Відомості обліку хлібних вантажів, копії договорів акціонерного товариства „Експортхліб" з об`єднаннями і трестами про поставку продуктів. Листування з Всесоюзним державним об`єднанням по торгівлі з країнами Сходу про якість і порядок транспортування експортного цукру.	ДАОО, ф. Р-1690 (Одеська облконтора „Експортхліб") спр. 130-144	**869**
			Всього – 9485 документів	

ФОНДИ:
Р-1763, Одеська обласна рада професійних спілок
Р-2241, Одеський обласний комітет спілки працівників зернових радгоспів
Р-827, Одеський окружний відділ спілки працівників землі та лісу
Р-2241, Одеський обласний комітет спілки працівників зернових радгоспів
Р-5068, Одеський обком спілки працівників тваринницьких радгоспів

Укладач: ***Онопрієнко В.Ф.***

	Дата док.	**Анотації на документи**	**Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш)**	**К-ть**
1	1932	Дані з доповіді Миколаївської міської ради профспілок про стан роботи колгоспнорадянських базарів на Миколаївщині про недостатню участь колгоспів, колгоспників та одноосібників на колгоспній ярмарці на Миколаївщині (у Снігурівському, Вознесенському, Херсонському, Баштанському районах).	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 85, арк. 1-2	**1**

2	26-27.06. 1933	З протоколу 2-го Пленуму Одеської облспілки працівників тваринницьких радгоспів: про випадки крадіжок хліба (44 випадки) під час перевезення зерна гарбами у Дальницькому господарстві МКТ про підстрелення вартового зерна у радгоспі Богданівка; про бригадира-комсомольця, що дав дозвіл на відкриту крадіжку кормів; про справу Зернотресту щодо приховання 1,5 млн. пудів хліба; про створення спецкомісій з перевіркиі та встановлення дійсного стану врожаю; про спеціальні заходи щодо охорони врожаю - використання спецоб'їздчиків, вартування комсомольських та відповідальних працівників району, спецбригадирів, відповідальних за охорону врожаю.	ДАОО, Ф. Р-. 1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 101, арк.34-36, 39, 42-43.	**1**
3	14.12.1932	Дані із наради профактиву Великоолександрівської райпрофради: про виконання плану хлібозаготівлі по Великоолександрівському району на 49,5% і завдання профорганізації „рішуче вдарити по саботажниках хлібозаготівлі і найближчим часом закінчити його виконання на 100%., симулянтів, дезертирів, зривачів негайно виключати із спілки, і з роботи знімати".	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 104, арк. 18	**1**
4	22.11.1932	Циркуляр Всеукраїнської ради профспілок (ВУРПС) про введення обов'язкових п'ятиденних інформзведень про роботу облпрофради по хлібозаготівлях.	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 21,арк. 35; спр. 14, арк. 150	**1**
5	05.09.1932	З постанови президії Одеського облвиконкому на доповідь „ Про виконання плану хлібозаготівель": відомості про наявність фактів розкрадання хліба та «розбазарювання» його, знищення хліба (Бобринецький, Жовтневий, Благоївський, Андре-Іванівський, Анатоліївський, Роздільнянський, Херсонський, Миколаївський, Новоукраїнський райони Одеської області).	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 21, арк. 66.	**1**
6	1932	Інформзведення Любашівської райради профспілок до оргсектору Одеської облпрофради про підготовку до збиральної компанії - проведення чистки апарату, знищення „чуждого елімента" (так у документі).	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 7, арк. 35.	**1**
7	04.01.1933	Стаття у газеті „Труд" під назвою „Профорганизации Зиновьевска не борются за хлеб»: про невиконання Зінов'ївським районом плану з хлібозаготівель, про розкрадання хліба в колгоспі «Перше травня».	ДАОО, Ф. Р-1763 Облпрофрада), оп.1, спр. 14, арк. 295, 297	**1**
8	1933 р.	Газетні статті „Не на словах, а на ділі покращити керівництво селом", „Колгоспний актив дає відсіч вилазкам класового ворога": про організацію бригад по вилученню краденого хліба до засівної кампанії та з вилучення хліба у громадян в Зінов'ївському та Хорлівському районах.	ДАОО, Ф. Р-1763 Облпрофрада), оп.1, спр. 6, арк. 410 зв., 432	**2**
9	20.08.1932 - 01.12.1932	Дані з інформзведеннь «О ходе уборочной кампании по Одесской области СРГП и др.», «О ходе хлебозаготовительной кампании по Одесской области СРГП и др.»: про необхідність надання термінової допомоги робочої сили по збиранню врожаю в зв'язку з тим, що штат працюючих в радгоспах такий незначний, що може впоратися з десятою частиною посівної площі; про поновлення правління сільської ради на чолі з головою та секретарем через повну безгосподарність, про неправильний розподіл праці та халатне ставлення до збереження хліба бригадою Одеської облпрофради по мобілізації мас на виконання плану хлібозаготівель в Ново-Устимівському колгоспі; про проведення роз'яснювальної роботи на зборах управдомів щодо суворого контролю при засвідчуванні хлібних книжок в Доманівському районі .	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр.167, арк. 13, 66-67	**2**
10	14.11.1932	Лист бригадира бригади Одеської облпрофради по мобілізації мас на виконання плану хлібозаготівель своєму начальнику Майману (В. Олександрівка) про надання обідів бригаді з резолюцією „без хліба" та про неможливість дістати хліб, про велику вартість хліба та голодування бригади.	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1. спр.167, арк. 23-23 зв.	**1**
11	08.12.1932 16.12.1932 29.12.1932	Із інформзведень „ Про участь членів спілки Одеської області в хлібозаготівлях": про виявлення бригадою сховищ, де було закопано кукурудзу, ячмінь, соняшник, картоплю, буряк, хліб, про переховування хліба в ямах та вислання 4 куркулів в с.Стоянове, с.Платонове Гросулівського району, с..Верхівки Голованіського району, в Барчунській сільраді Бериславського району та м. Новий Миргород; про вилучення бригадою хліба у населення в селах Станіславка, Кисільовка та арешт керівництва колгоспу ім. Петровського (голови,члена правління, рахівника) за переховування краденого хліба (Херсон).	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 168, арк. 36-37, 75, 83 зв., 115, 134	**5**
12	10.12.1932	Доповідна записка працівника облпрофспілки Калиновського, відрядженого в Благоївський район, про випадки переховування в ямах зерна і вилучення його бригадами, про накладання штрафів на селян за ухилення від хлібоздачі.	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 168, арк. 67	**1**

13	14.12.1932	Газетна стаття „Могильщики хліба заслуговують кари!" (із газети „Під прапор перемог"- орган Н.-Архангельського райвиконкому): про виявлення бригадою схованої (закопаної) пшениці у Миколи Вербенка (4 мішки пшениці), Михайла Дьяченка (мішок пшениці) Надлацької сільради.	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр.168, арк.120	**1**
14	08.12.1932	Дані із інформзведення до Одеської облпрофради: про вилучення 8 лантухів хліба у робітниці Іванової, схованого в скирті (с. Воскресенське Миколаївського району).	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр.191, арк. 435	**1**
15	02.02.1933	Дані із стенограми зльоту шефських організацій по роботі на селі при Одеській облпрофраді: про учинення суду над головою колгоспу ім. Леніна Благоївського району за невиконання плану хлібозаготівель, насіннєвого фонду, забезпечення технікою .	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 319, арк.18	**1**
16	27.02.1933	Дані із доповідної зав.ідувача культмасовим відділом Одеського обкому профспілки працівників промислово-комунального та житлового будівництва: про виявлення захованої пшениці, проса, кукурудзи в колгоспі „Успіх", артілі ім. Петровського у „куркулів" та у 30 господарствах, що втаїли від держави 33 га різних посівів (Херсонський район).	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 291, арк.62	**1**
17	10.08.1933	Дані із доповідної записки культмасового відділу Одеського обкому спілки РОБОС до культмасового відділу ВУК'у спілки РОБОС про участь освітян Одеської області в просапно-збиральній та хлібоздавальній кампанії про вилучення у вчителів захованої пшениці та проведення ними агітації проти посівної кампанії.	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 502, арк.82	**1**
18	10.07.1933 - 11.08.1933	Дані із інформзведень обкомів профспілок: про крадіжку колосків несознательной беднячкой, над якою вчинено показовий суд в артілі «Хлебороб» Снігурівського району; про крадіжку хліба та крупи з кухні радгоспу в с. Богданівка.	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 502, арк. 88; спр. 432, арк. 28	**2**
19	02.06.1933	Дані із протоколу 1-го районного зльоту підшефних колгоспів Одеського заводу ім.. Марті: про випадки крадіжки населенням засаженої картоплі та колосків до початку збирвння врожаю.	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 390, арк. 113	**1**
20	16.07.1933	Дані із доповідної записки голови завкому заводу-шефа (завод не встановлено) Краєвського до облпрофради: про факти різання колосків та нездоровых тенденциях, спрямованих проти закону про хлібоздачу, агітацію серед колгоспників «спочатку забезпечити себе хлібом» в колгоспі «Незаможник» Березівського району.	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 390, арк. 149	**1**
21	01.04.1933	Дані із інформзведення зав. культмасовим відділом Новоукраїнського району Качуровського про стан культурно-масового обслуговування села під час весняної кампанії про «прогул» вчительки Демченко в зв'язку з тим, що вона голодна.	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр.572, арк.41	**1**
22	01.01.1933	Дані з інформзведень про хід хлібозаготівель по Одеській області: про виявлення захованого в ямах хліба (пшениці) , картоплі, кукурудзи в Голованіському районі (у селян Креста-Ювменя та Дашина), в Савранській та Бурилівській МТС, артілі „Червоне село" Доманівського району та в с. Миколаївка Троїцького району .	ДАОО, Ф. Р-. 1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 542, арк. 1, 4, 11, 54	**4**
23	02.02.1933	Дані із стенограми зльоту шефських організацій по роботі на селі при Одеській облпрофраді: про факти вилучення захованого хліба (рос.мовою).	ДАОО, Ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп.1, спр.543, арк.11	**1**
24	17.09.1934	Дані із зведення про шефську роботу на селі по конкурсу ВЦРПС заводу ім. Січневого повстання в Одесі про крадіжку пшениці та насіння в колгоспі ім. Ворошилова Краснопільської сільради селянами Остапчуком Миколою, Лучиним Василем, Строговщиковою Ольгою, Биковою Мотею .	ДАОО, Ф. Р-. 1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 685, арк. 45	**1**
25	04.04.1933	Дані із щоденника Одеської облпрофради «За більшовицький посів»: про виявлення в ямах захованого зерна, картоплі, буряка в колгоспі „Пам'ять Ілліча" Фрунзівського району та колгоспі „Шлях незаможника" в с. Петрівка Знам'янського району .	ДАОО, Ф. Р-. 1763 (Облпрофрада), оп.1, спр. 580, арк. 289-290	**1**
26	10.02.1930	Дані із інформзведення про стан підготовчої роботи до весняної засівкампанії, суцільної колективізації наймицтва по спілці ОГЛР Одещини: про виявлення прихованого зерна бригадою наймитів в Завадівському сільробіткомі.	ДАОО, Ф. Р-827 (Одеський окрвідділ спілки працівників землі та лісу), оп.1, спр. 643, арк. 6	**1**
27	02.09.1932	Дані із газети „Червоний Перекоп" (№73(149) про розкрадання великої кількості кукурудзи в селах Зелене, Рубанівка та Калинівка.	ДАОО, Ф. Р-2241 (Одеський облкомітет спілки працівників зернових радгоспів), оп.1, спр. 4, арк. 145 зв.	**1**
28	1933	Дані із таємного донесення про побутові умови робітників тваринницьких радгоспів під час весняної посівної кампанії : про випадки захворювання від недоїдання, поїдання дохлих коней та смерті від цього робітників радгоспу «Калініндорфський»; про опухання	ДАОО, Ф. Р-5068 (Одеський обком спілки працівників тваринницьких	**11**

		та помирання робітників від голоду в радгоспах ім. Енгельса (робітник Іван Кулій та куховарка Тетяна Олійник опухли з голоду), „Спартак", ім. Любченка, „Червоний чабан" (на терені радгоспу знайдено 3 трупи), „Цимервальд"; „Червона Баштанка"; про божевілля робітника від голоду в радгоспі ім. 1 Травня; Доповідні робіткомів до Одеського обкому профспілки: - радгоспу „Цимервальд" (с. Чулаківка) – про смерть від недоїдання тимчасових робітників; - радгоспу ім.. Молотова (Первомайський район) – про прибуття на ферму опухлих новозавербованих робітників; - племхозу „Червоний чабан" – про знаходження на території 3 трупів перехожих робітників; - Великоолександрівського м'ясорадгоспу ім. Любченка - про випадки опухлості від голоду; - радгоспу ім. 14 річниці Жовтневої революції (Миколаївський район) про випадок смерті від голоду робітника Федора Тарана та знаходження трупів померлих з голоду; - радгоспу „Свиновод", ім. Лаврентьєва (с. Грузьке) про прибуття опухлих робітників; - радгоспу „Свиновод", ім. Енгельса (с.Карлівка Доманівського району) – про опухання від голоду робітника Кулика з проханням надання йому допомоги; - Чаплинського м'ясорадгоспу „Скотовод" №378 Хорлівського району – про випадки опухання від голоду тимчасових робітників в с. В. Христівка; - Берославського м'ясорадгоспу (м.Берислав) – „ в нашому районі мається велика кількість голодних, що веде до масового вимирання на дорогах... в началі марта люди мерли, як мухи..."; про смерть 9 чоловік від раптового наїдання та приймання на роботу опухлих робітників; - доповідна (робітком не вказаний) – про опухання тимчасових робітників, 3 смертних випадки від голоду та поїдання дохлих коней .	радгоспів), оп.2, спр.6, арк. 1- 3, 5, 17-19, 21, 26, 34-35, 37-38.	
			Всього – 48 документів	

ФОНДИ:
Р-112, Одеська окружна інспекція охорони здоров'я
Р-134, Одеська окружна інспектура народної освіти (ОкрІНО)
Ф. Р-75, Одеський обласний відділ праці

Укладач: ***Набока О.М.***

№	Дата док.	Анотації на документи	Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш)	К-ть док.
1	15.06.1930	Повідомлення окрсанінспектора Котляревського до райсанлікаря Гросулівського району Мамонтова про велику кількість хворих на цингу.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп. 1, спр. 439, арк. 125	**1**
2	01.03.1930	Постанова колегії Наркомздоров'я УРСР „Про передачу дітей віком більше 4 років, що перебувають на патронаті, до органів НКОСу». Відзначено наявність тисяч дітей на патронаті.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп. 1, спр. 444-а, арк. 22-23	**1**
3	01.06.1930	Постанова широкої колегії Наркомздоров'я УРСР, в якій окремими пунктами зазначені факти великих перебоїв у постачанні продуктів харчування для дітей та стаціонарних хворих по медичних установах округи. Заперечувалось надання платної лікарняної допомоги середнякам та відзначені «перехили» - не видавались ліки дітям та середнякам у Ямпольському районі.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 444-а, арк. 92, 93, 95, 97	**1**
4	08.12.1930	Постанова розпорядчого засідання колегії Наркомздоров'я УРСР „Про забезпечення медсанобслуговування підприємств, що перейдуть на 7-годинний робочий день 1930 - 1931рр.", в якій окремими пунктами зазначалося про необхідність встановлення кількості лікарів та іншого медперсоналу, які втекли з периферійних медичних установ, та про складання списків лікарів-дезертирів.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 444-а, арк. 151	**1**
5	18.04.1931	Протокол наради інспектури Охматдиту (охорона материнства та дитинства), де вказано про неможливість	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція	**1**

		відкриття ясел у с.Дальник через брак харчування.	охорони здоров'я), оп.1, спр. 522, арк. 53	
6	07.05.1931	Протокол наради завідувачів пологових будинків, де відзначається недостача палива, білизни, харчування.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 522, арк. 55	**1**
7	01.06.1931	Протокол наради інспектури Охматдиту, де зазначено, що вихователькі у яслах, які працюють 12-15 годин, не отримують харчування, тому що не беруть участі у польових роботах.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 522, арк. 58	**1**
8	02.06.1931	Протокол засідання бригади Охмадиту щодо роботи будинку немовляти. Відзначається велика смертність серед дітей (протягом лютого померло 16 дітей, протягом квітня – 21) через брак харчування, білизни, дезінфекційних матеріалів, невиконання санітарно-гігієнічних норм тощо.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 522, арк. 60-65	**1**
9	22.03.1930	Звернення Народного комісаріату охорони здоров'я УРСР до всіх окрінспектур охорони здоров'я про необхідність усунення існуючих порушень у дитячих будинках, таких як ненормальне харчування, холод, недотримання санітарно-гігієнічних норм тощо.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 518, арк. 27	**1**
10	25.04.1930 23.06.1930	Пояснення Народного комісаріату охорони здоров'я УРСР щодо надання медичної допомоги особам, яких за Конституцією УРСР позбавлено виборчих прав: обмеження прав таких осіб на безплатну медичну допомогу, якщо вони не знаходяться на утриманні громадян, що перебувають на службі в радянських установах, в Червоній армії тощо.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 518, арк. 61, 136	**2**
11	25.08.1930	Звернення Народного комісаріату охорони здоров'я УРСР до всіх окрінспектур охорони здоров'я про необхідність усунення існуючих порушень при проведенні медичних оглядів робітників, які вербувалися для роботи на Донбасі: до робіт у шахтах були допущені не тільки особи, які не підходять за станом здоров'я, а й взагалі непрацездатні.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 518, арк. 165	**1**
12	06.03.1931	Звернення сектора громадського харчування до всіх робкоопів щодо виконання багатьма робкоопами директиви Всеукраїнського об'єднання громадського харчування Наркомторгу УРСР та Вукоопспілки про охоплення гарячими сніданками учнів шкіл та необхідність ліквідування такого ставлення, яке не виконувалося.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 527, арк. 77	**1**
13	29.03.1931	Інформація інспектора сектора громадського харчування ЦРК про незадовільний стан постачання гарячих сніданків у школи: охоплені лише 50% учнів, відсутність необхідної кількості хліба, круп, жирів тощо.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 527, арк. 76	**1**
14	1931 р.	Скарга дівчини Дробітько Дар'ї, вихованки Шведського інтернату, на жорстоке ставлення до дітей-сиріт з боку лікарського персоналу Лузанівського санаторію: грубе поводження, застосування жорстких методів при лікуванні, відбирання їжі та про її несправедливу виписку з санаторію.	Ф. Р-112 (Одеська окружна інспекція охорони здоров'я), оп.1, спр. 527, арк. 136	**1**
15	1930 р.	Тези-пропозиції Одеської окрінспектури народної освіти щодо перебудови освітньої роботи у зв'язку з суцільною колективізацією сільського господарства Одещини.	Ф. Р-134 (Одеська окружна інспектура народної освіти), оп.1 спр. 131, арк. 5-7	**1**
16	13.06.1930	Порядок денний засідання президії Одеського окружного виконавчого комітету. У п. 3 зазначена інформація прокуратури про виконання постанови (назва органу влади нерозбірлива) про притягнення до відповідальності винних в перекручуванні класової лінії під час проведення весняної посівної кампанії та колективізації.	Ф. Р-134 (Одеська окружна інспектура народної освіти), оп.1, спр. 131, арк. 11	**1**
17	1930	Звіт ОкрІНО про санітарно-освітню роботу в Одесі за 1929 - 1930 рр., де зазначено ріст інфекційних захворювань за 10 місяців 1930 р. та захворювання людей на грип, висипний тиф, скарлатину та дифтерію.	Ф. Р-134 (Одеська окружна інспектура народної освіти), оп.1 спр. 440, арк. 79	**1**
18	12.03.1930 -червень 1930	Повідомлення районних інспектур народної освіти до окружної інспектури народної освіти про підсумки робіт, проведених вчителями та учнями сільських шкіл під час	Ф. Р-134 (Одеська окружна інспектура народної освіти),	**4**

		весняних канікул: збір вторсировини, знищення гризунів, висадка дерев, перевіряння учителями стану зібраного куркульського майна.	оп.1, спр. 136, арк. 6, 7, 8, 9	
19	14.03.1930	Звернення Тилігуло-Березанської районної інспектури народної освіти до всіх шкіл району та до профколективів щодо продовження терміну триместрових шкільних канікул для взяяття учнями та вчителями активної участі у весняній засівній кампанії.	Ф. Р-134 (Одеська окружна інспектура народної освіти), оп. 1, спр. 121, арк. 3	**1**
20	30.03.1930	Розпорядження Управління літератури Народного комісаріату освіти УРСР до всіх окрлітів та редакцій газет не допускати до друку дані про вбивства та поранення куркулями товаришів з числа „1000" та „25000", про масові виступи куркульства, зведені відомості про кількість терористичних актів вбивства, підпали тощо по районах та округах області. Пропонується дозволяти до друку у пресі матеріали про окремі терористичні акти з боку куркульства, але відомості про вироки над куркулями заздалегідь погоджувати з відповідними органами ДПУ.	Ф. Р-134 (Одеська окружна інспектура народної освіти), оп. 4, спр. 5, арк. 21	**1**
21	24.05.1930	Пропозиція Управління літератури Народного комісаріату освіти УРСР до всіх окрлітів та редакторів колгоспних газет прийняти до керівництва короткий перелік відомостей, що допускаються до друку, та тих, що не належать до оголошення у друку: дані про масові виступи куркульства; зведені дані про кількість терористичних актів з боку куркульства; малюнки і фотографії, що зображають процес розкуркулення вихід куркулів з дітьми з відібраної хати, відрядження куркуля під вартою з села, тощо; відомості про округи, які не виконали план заготівлі льону, масла, яєць та сировини; відомості про захворювання на чуму, холеру, та масові захворювання на тиф без попереднього погодження окружного відділу охорони здоров'я тощо.	Ф. Р-134 (Одеська окружна інспектура народної освіти), оп. 4, спр. 5, арк. 47-48	**1**
22	/1930/	Інформація про зміст конфіскованої закордонної преси Одеського окрліту з грифом „таємно", у якому за розділами „Політика радвлади на селі". „Внутрішня політика радвлади та компартії", „Переслідування релігії та національних меншостей", „Зовнішня політика СРСР та Комінтерн" перелічені події у країні, які були висвітлені з негативною оцінкою у закордонній пресі, зокрема політика боротьби з куркульством оцінюється як «розгромлення селянства, знищення кращої частини селянства, сприяння ледачим, свідомим посиленням голоду», тощо.	Ф. Р-134 (Одеська окружна інспектура народної освіти), оп. 4, спр. 5, арк. 63-65	**1**
23	15.03.1932	Постанова виконавчої комісії при РНК УРСР про ліквідацію затримок заробітної плати та постачання продуктів вчителям, особливо у Христинівському, Ново-Одеському, Антонівському, Крижопільському, Основському, Межибізькому, Малинському, Шаргородському, Ружинському, Дзержинському, Гайсинському, Черняхівському, Генічевському, Артемівському, Світівському, Первомайському, Луганському, Випаснянському районах.	Ф. Р-75 (Одеський обласний відділ праці), оп. 1, спр. 8, арк. 83-85	**1**
24	29.03.1932	Повідомлення відділу праці виконкому Одеської обласної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів до голови Доманівського райвиконкому про факти порушень законів щодо постачання пайків медробітникам Мостовської лікарні, які протягомі 3х місяців не отримували не тільки пайків, а навіть хліба.	Ф. Р-75 (Одеський обласний відділ праці), оп. 1, спр. 8, арк. 254	**1**
25	13.04.1932 - 29.07.1932	Протоколи нарад Одеського обласного відділу праці, доповіді та інформації районних відділів праці про підготовку та хід весняної засівної кампанії, акти обстежень радгоспів та МТС. У документах зазначається нестача робочої сили для проведення засівної кампанії (від 12% до 72% від загального плану), посівних матеріалів; неповна забезпеченість робітників житлом, невідповідність житла санітарно-гігієнічним нормам; затримки заробітної плати та постачання продуктами харчування («завербовані робітники по декілька днів чекають на транспорт, не отримуючи грошей чи харчування»).	Ф. Р-75 (Одеський обласний відділ праці), оп. 1, спр. 49	**30**
			Всього – 58 документів	

ФОНДИ:
Р-1103 Овідіопольський районний виконавчий комітет ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів (Овідіопольський райвиконком)
Р-1673 Цебриківський районний виконавчий комітет ради робітничих, селянських ічервоноармійських депутатів (Цебриківський райвиконком)
Р-1122, Біляївський (до 1932 р. - Червоно-Повстанський) районний виконавчий комітет Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів (Біляївський райвиконком)
Р-1622, Маринівська сільська рада Одеського району Одеської області (Маринівська сільрада)
Р-1837, Біляївська сільська рада Червоно-Повстанського району Одеської області (Біляївська сільрада).
Р-1852, Дальницька сільська рада робітничих,селянських і червоноармійських депутатів (Дальницька сільрада).
Р-1868, Кривобалківська сільська рада Одеського району Одеської області (Кривобалківська сільрада).
Р-1875, Маяківська сільська рада Червоно-Повстанського району Одеської області.
Р-1888, Петрівська сільська рада Березівського району Одеської області.
Р-1891, Протопопівська сільська рада Одеського району Одеської області.
Р-4725, Березівська сільська рада робітничих, селянських і червоноармійських депутатів Березівського району Одеської області.
Р-4916, Роксолянська сільська рада робітничих, селянських і червоноармійських депутатів.
Р-510, Одеський міський відділ місцевої промисловості.
Р-4949, Одеський міжобласний консервний трест Головного управління консервної промисловості УРСР.

Укладач: ***Мартиненко О.В.***

№ з\п	Дата док.	Анотації на документи	Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш)	К-ть док.
1	1930	Постанови, циркуляри, розпорядження Одеського окружного і Овідіопольського райвиконкому, які містять відомості про кількість накладених адміністративних стягнень у районі.	ДАОО, Ф. Р-1103 (Овідіопольський райвиконком), оп.1, спр. 495, арк.14, 73, 75.	**1**
2	1930	Циркуляри, виписки з постанов і протоколів Одеського окрвиконкому і листування про роботу серед бідняків і середняків і про конфіскацію майна у куркулів.	ДАОО, Ф. Р-1103 (Овідіопольський райвиконком), оп. 1, спр. 499, арк. 17, 22, 39, 40, 41, 42.	**1**
3	1930	Накази, постанови, циркуляри Одеського окрвиконкому та окрземвідділу, листування між ними про проведення колективізації, розкуркулення і про перехід районної міліції на військове положення.	ДАОО, Ф. Р-1103 (Овідіопольський райвиконком), оп.1, спр. 504, арк. 6, 7, 11, 12-13, 14, 17, 42, 43-45.	**1**
4	1930	Листування Одеського міського управління міліції з Одеським окрвиконкомом про розшук і висилку куркулів, списки розкуркулених.	ДАОО, Ф. Р-1103 (Овідіопольський райвиконком), оп.1, спр. 523, арк.14-19, 28, 30,31, 64, 76, 122, 172.	**1**
5	1931	Циркуляри і протоколи ЦВК і РНК УРСР про проведення посівної і збиральної кампанії .	ДАОО, Ф. Р-1122 (Червоно-Повстанський райвиконком), оп.1, спр. 88, 91, 93.	**1**
6	02.02.1932	Обов`язова постанова Біляївського райвиконкому „Про боротьбу з незаконним забоєм та хижацькою експлуатацією коней”.	ДАОО, Ф. Р-1122 (Червоно-Повстанський райвиконком), оп.1, спр. 109, арк. 15.	**1**
7	1932	Списки осіб, позбавлених права голосу, по усіх сільських радах Біляївського району.	ДАОО, Ф. Р-1122 (Червоно-Повстанський райвиконком), оп.1,	**1**

			спр. 111, 113, 114-117, 122-126.	
8	1931	Циркуляри та інструкції державної планової комісії РНК УРСР до всіх райпланів і міськпланів щодо надання відомостей про стан сівби і врожаю, про кількість сільськогосподарської техніки, про ціни на сільськогосподарські продукти.	ДАОО, Ф. Р-1122 (Червоно-Повстанський райвиконком), оп.1, спр. 220, 224, 225, 226, 227, 228.	**1**
9	20.07.1931	Витяг з протоколу засідання при секторі мобілізації і оборони Наркомату постачання СРСР про відповідальність Всесоюзного об'єднання «Союзхліб" щодо забезпечення розміщення у складських приміщеннях і тривалого зберігання зернофуражу.	ДАОО, Ф. Р-1673 (Цебриківський райвиконком), оп. 2, спр. 2, арк. 25.	**1**
10	03.03.1932 ;	Таємний лист начальника сектора заготівель облпостачу Ноздрачева до завідуючого райпостачем про хід виконання мірчука на млинах по районах області, про притягнення до судової відповідальності винних у розтраті хліба.	ДАОО, Ф.Р-1673 (Цебриківський райвиконком), оп.1, спр. 4, арк. 11.	**2**
11	.1932-1933	Циркуляри облземвідділу, протоколи і постанови робітничо-селянської інспекції Цебриківського району про хід поставок зерна державі.	ДАОО, Ф.Р-1673 (Цебриківський райвиконком), оп.1, спр. 7, арк. 12-17, 26.	**1**
12	07.05.1933	Таємні листи завідуючого таємниим відділом Одеського облвиконкому Козлова до голови Цебриківського райвиконкому про випадки розкрадання насіння та про заходи щодо забезпечення охорони і доставки насіння.	ДАОО, Ф.Р-1673 (Цебриківський райвиконком), оп.1, спр. 16, арк. 37, 86.	**1**
13	11.01.1933	Таємний лист керівника спецсектора ОБЛУПОВКОМЗАГСТО до Цебриківського РАЙЗАГОТСТО про використання відібраного міліцією хліба у спекулянтів та таємних помельщиків.	ДАОО, Ф.Р-1673 (Цебриківський райвиконком), оп.1, спр. 19, арк. 5.	**1**
14	31.07.1934	Постанова Одеського облвиконкому про заходи щодо припинення крадіжок зерна з млинів і про покращення роботи млинів.	ДАОО, Ф.Р-1673 (Цебриківський райвиконком), оп.1, спр. 26, арк. 37.	**1**
15	1931	Циркуляри сільськогосподарської секції Одеської міськради про хід підготовки техніки до засівної кампанії.-	ДАОО, Ф. Р-1622 (Маринівська сільрада), оп.1, спр. 20.	**1**
16	1932-1933	Циркуляри земельного відділу міськради, відомості про підготовку сільради до посівної компанії.	ДАОО, Ф. Р-1622 (Маринівська сільрада), оп.1, спр. 28, 29, 32-34.	**3**
17	19.011933	Постанова Раднаркому СРСР і Центрального комітету ВКП(б) про обов`язкове постачання з ерна державі від колгоспників і одноосібних господарств.	ДАОО, Ф. Р-1622 (Маринівська сільрада), оп.1, спр. 36, арк. 38.	**1**
18	.1930-1931	Циркуляри райвиконкому, місячні звіти зо хлібозаготівлі по Біляївській сільраді.	ДАОО, Ф. Р-1837(Біляївська сільрада), оп.1, спр. 13, 19.	**1**
19	08.07.1932	Витяг з протоколу засідання президії Одеської міськради про хід підготовки до хлібозаготівельної кампанії.	ДАОО, Ф. Р-1837 (Біляївська сільрада), оп.1, спр.20, арк. 22.	**1**
20	1930	Циркуляри, інструкції, протоколи, відомості про хід хлібозаготівель.	ДАОО, Ф. Р-1852 (Дальницька сільрада), оп.1, спр. 7-9.	**1**
21	1932-1933	Протоколи засідань Дальницької сільради, листування про хід заготівельної кампанії.	ДАОО, Ф. Р-1852 (Дальницька сільрада), оп.1, спр. 23.	**10**
22	1931	Постанови, циркуляри Кривобалківської сільради про підготовку до збиральної кампанії.	Р-1868 (Кривобалківська сільрада), оп.1, спр. 21.	**25**
23	1930	Постанови і циркуляри Одеського окрвиконкому і Червоно-Повстанського райвиконкому, звіти про підготовку до весняної посівної кампанії.	ДАОО, Ф. Р-1875 (Маяківська сільрада), оп.1, спр. 5-7.	**1**

24	1930	Інструкції про виселення куркулів за межі України та про позбавлення права голосу.	ДАОО, Ф. Р-1888 (Петрівська сільрада), оп. 1, спр. 9.	**16**
25	1931	Протоколи загальних зборів індивідуальних господарств та плани по сільгоспзаготівлях.	ДАОО, Ф. Р-1888 (Петрівська сільрада), оп.1, спр.10, 11.	**10**
26	1931	Листування Протопопівської сільради з Одеською міськрадою з питань колективізації; статистичні відомості про розвиток сільського господарства, про хід весняної засівної кампанії.	ДАОО, Ф. Р-1891 (Протопопівська сільрада), оп.1, спр. 50, 53-56.	**2**
27	06.05.1932	Постанова РНК СРСР і Центрального Комітету ВКП(б) про план хлібозаготівель з урожаю 1932 р. та розгортання колгоспної торгівлі хлібом.	ДАОО, Ф. Р-1891 (Протопопівська сільрада), оп.1, спр. 58, арк. 21.	**1**
28	1932-1933	Протоколи засідань Одеської міськради, загальних зборів Протопопівської сільради, листування про план та організацію хлібозаготівель зернових культур.	Ф Р-1891 (Протопопівська сільрада), оп.1, спр.66, 69-71, 79, 82.	**4**
29	1932-1933	Листування Березівської сільради з прокуратурою і Березівським військкоматом про розкуркулених та про поновлення громадян у виборчих правах.	ДАОО, Ф. Р-4725 (Березівська сільрада), оп.1, спр. 2, 3.	**10**
30	1932-1933	Постанови, інструкції, циркуляри Одеської міськради про підвищення врожайності, про хлібо- та овочезаготівлі, про підготовку до весняної посівної кампанії.	ДАОО, Ф. Р-4916 (Роксолянська сільрада), оп.1, спр. 76, 83, 86, 90.	**41**
31	19.07.1933 .	З протоколу №1 засідання фракції президії Одеської міськради: відомості про тяжке становище у справі постачання трудящих міста Одеси хлібом, „розбазарювання" хліба, необхідність організації на всіх підприємствах трійок для перевірки правильності видачі хлібних карток, налагодження постачання хлібом учителів та медиків.	Р-510 (Одеський міський відділ місцевої промисловості),оп.3, спр.6, арк..45-47.	**1**
32	1933	Таємні постанови бюро Одеського міськпарткому про незадовільний стан підготовки до весняної посівної компанії підсобних господарств підприємств; про покращення постачання кондитерськими виробами заводів, що виробляють тракторні частини; про незадовільне громадське харчування через „класову засміченість персоналу їдалень та фабрик-кухонь".	Р-510 (Одеський міський відділ місцевої промисловості),оп.3, спр.8, арк..22-24, 32-33, 66-67.	**3**
33	01.02. 1934 .	Таємні постанови бюро Одеського міськпарткому про невиконання плану хлібозаготівель по Одеському району.	Р-510 (Одеський міський відділ місцевої промисловості),оп.3, спр14, арк..9-10.	**1**
34	07.10.1933	Постанова VIII пленуму Одеського міського комітету КП(б)У „Про робітниче постачання (про організацію робітничих містечок, дрібного тваринництва, покращення харчування ударників, організацію студентських їдалень тощо).	Р-510 (Одеський міський відділ місцевої промисловості),оп.3, спр14, арк..35-36.	**1**
35	27.05.1932 .	Таємний лист заступника управління Укрконсервтресту директору консервного заводу ім. Леніна про систематичні крадіжки консервів на заводі.	Р-4949 (Одеський міжобласний консервний трест),оп.6, спр.15,арк.129.	**1**
36	07.01.1932	Виписка з протоколу засідання бюро фракції ВУКу м'ясорибноконсервноолійної промисловості про розбазарювання готової продукції на місцях, про своєчасне постачання продукції до споживачів.	Р-4949 (Одеський міжобласний консервний трест),оп.6,спр. 17 арк.3.	**1**
37	31.03.1932 р.	Постанова секретаріату міськпарткому „Про виконання виробничих планів по консервній промисловості", про незадовільне виконання Рибтрестом планів постачання рибою консервних заводів, про абсолютно неприпустимі факти розбазарювання та крадіжки продукції.	Р-4949 (Одеський міжобласний консервний трест),оп.6,спр. 17 ,арк.49.	**1**
			Всього – 149 документів	

ФОНДИ:
Р-2009, Виконком Спартаківської районної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (Спартаківський райвиконком)
Р-4887, Виконком Савранської районної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (Савранський райвиконком).
Р-2184, Виконком Комінтернівської районної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (Комінтернівський райвиконком).
Р-969, Одеський окружний виконавчий комітет (Окрвиконком)

Укладач: ***Батуріна М. Г.***

№ з\п	Дата док.	Анотації на документи	Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш)	К-ть док.
1	11.01.1933	Таємний лист ОБЛУПОВКОМЗАГСТО Ночевкіна МІСЬКТАКУПОВКЛМЗАГСТО Спартаківського району про перевірку й перегляд наявного складу низового апарату "Заготзерно" з метою виявлення "чужих і ворожих елементів", які «зривають виконання завдань виключно державного значення» по прийманню, збереженню та розпорядженню державними хлібними ресурсами.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 1, арк. 18	**1**
2	17.01.1933	Таємний лист начальника спецсектора при ОБЛКОМЗАГСТО Капланова Спартаківському РАЙЗАГСТО з наказом про необхідне встановлення чіткого порядку в справі розподілу та використання хліба, виявленого і відібраного органами міліції в таємних сховищах, захованого у ямах, а також при виявленні таємного млива у «спекулянтів».	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 1, арк. 25; спр. 4, арк. 13	**1**
3	05.02.1933	Таємний лист Одеського «ОБЛЗАГОТЗЕРНО» Ізраїлевича завідуючому КУОТ/РАЙ/ЗАГОТЗЕРНО з розпорядженням стосовно перевірки Центрального апарату млинкомбінатів та апарату підприємств Укрмлина з метою виявлення і негайного очищення від "стороннього елементу", "спекулянтів" та "крадіїв" державного майна.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 1, арк. 35	**1**
4	31.01.1933	Наказ по Всесоюзному худобозаготівельному об'єднанню "ЗАГОТХУДОБА" про припинення безнарядної видачі м'ясопродуктів тим чи іншим представникам влади та робітникам "ЗАГОТХУДОБА" та притягнення до відповідальності «злісних розкрадачів державних ресурсів».	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 1, арк. 51	**1**
5	02.09.1933	Лист голови обласної комісії з охорони хліба голові РВК, начальнику ДПУ, начальнику міліції та "ЗАГОТЗЕРНО"з наказом провести фактичну перевірку охоронних пунктів в Одесі та Миколаєві і на місцях визначити необхідну кількість охоронців, що забезпечують охорону хліба від розкрадання.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 1, арк. 188	**1**
6	25.02.1930	Таємний лист голови РВКУ Кісільова уповноваженому РВКУ про недопущення сільрадою штучної демонстрації безпритульності на вулицях села з боку куркульні.	ДАОО, Ф. Р-4887 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 45, арк. 27	**1**
7	29.06.1933	Телеграма за підписами голови РНК СРСР Молотова і секретаря ЦК Сталіна партійному і радянському керівництву Одеської області про оцінку зриву хлібозаготівель 1932 року, причиною якого зазначено "безлад у видачі авансів, хижацька трата хліба на так зване громадське харчування, результатом чого стало розбазарювання та розкрадання ледарями державного майна у спад добрим колгоспникам" та вказівки щодо подальшої роботи колгоспів.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 3, арк. 12	**1**
8	15.10.1993	Таємна постанова КОМЗАГРНК всім уповноваженим КОМЗАГ РНК СРСР, наркоматам постачання та прокурорам союзних республік стосовно порядку притягнення до обов'язкової поставки м'яса державі, а саме: "...в населених пунктах сільського типу до м'ясозаготівлі притягуються всі без винятку господарства, що мають садибу (дім, хату), незалежно від наявності в цих господарствах худоби та птиці а також незалежно від характеру їх роботи чи служби".	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 3, арк. 19 (на звороті)	**1**

9	21.01.1934	Таємна постанова Ради Народних Комісарів УРСР про оплату за трудодні померлих колгоспників членам їх родин.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 4, арк. 32	**1**
10	01.04.1934	Таємна постанова Одеського облвиконкому вжитити всіх заходів щодо реалізації обов'язкових постачань м'яса, молочних продуктів, картоплі та інших продуктів з господарств служителів культів, які не є куркульськими, на тих самих умовах, що встановлені для господарств селян-одноосібників.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 4, арк. 64	**1**
11	13.04.1934	Таємний наказ Одеського облвиконкому міськрадам та райвиконкомам Одеської області про обстеження стану роботи ЗАГС'ів сільрад та вилучення актових книг про смерть за 1932 - 1933 рр. по всіх без виключення сільрадах і передачу їх на таємне зберігання при райвиконкомах в зв'язку зі "злочинним обліком народження та смертності в сільрадах в результаті роботи "чужих елементів".	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 4, арк. 91	**1**
12	04.07.1934	Постанова Одеського облвиконкому про вилучення безпритульних дітей з транспорту, їх прийом та санітарну обробку в тимчасових дитячих колекторах та дитячих будинках.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 4, арк. 151	**1**
13	13.01.1932 – 26.12.1932	Постанови, циркуляри і розпорядження Наркомату постачання УСРР, обласного відділу постачання, листування з сільрадами та відомості про хід здачі державі хліба, м'яса, масла та інших продуктів.	ДАОО, Ф. Р-2184 (Комінтернівський райвиконком), оп. 1, спр. 1042	**208**
14	03.06.1930	Матеріали про проведення хлібозаготівельних робіт. Рекомендації щодо можливого посилення ворожої агітації серед «несвідомої частини бідноти» й "середняцтва" і опору хлібозаготівлям з боку "куркульських антирадянських елементів", основні завдання ВЦКНС по завчасному проведенню серед незаможницької маси заходів щодо роз'яснення надзвичайної державної важливості кампанії хлібозаготівель 1930 року.	ДАОО, Ф. Р-969 (Окрвиконком), оп. 1, спр. 905, арк. 1-3, 15-17	**2**
15	16.03.1933	Таємний лист Наркомпостачу завідуючим облпостачвідділів про злочинні порушення на місцях, коли незаконна витрата м'яса проводиться під виглядом вимушеного забою худоби через хворобу.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 6, арк. 32	**1**
16	23.03.1933	Таємна доповідна записка завідуючого райпостачу Спартаківського району Левіна Л. А. облпостачу Куперману про недопостачання харчових продуктів робітниками МТС.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 6, арк. 33	**1**
17	14.04.1933	Таємний наказ Одеського облпостачуа райпостачам про необхідність суворого дотримання встановлених норм видачі хліба у зв'язку з поширенням випадків самовільного зниження норм постачання хліба спецконтингенту, в тому числі й робітникам міліції.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 6, арк. 41	**1**
18	16.05.1933	Таємне повідомлення Спартаківського райпостачвідділу обласному постачвідділу про відсутність будь-яких хлібних ресурсів у районі.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 6, арк. 76	**1**
19	17.11.1933	Таємна телеграма Одеського облпостачу (спецуправління) Спартаківському райпостачу з повідомленням про те, що низка районів вимагають зменшення плану; наказ негайно надати дані по всіх районах щодо кількості господарств, які не спроможні виконати зобов'язання щодо сплати податків державі.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 6, арк. 74	**1**
20	28.12.1933	Таємний лист Одеського облпостачу (спецуправління) районам про численні скарги з боку спецконтингенту районів через неотримання ними харчових продуктів, виділених для них в централізованому порядку.	ДАОО, Ф. Р-2009 (Спартаківський райвиконком), оп. 1, спр. 6, арк. 79	**1**
			Всього – 238 документів	

ФОНДИ:
Ф.Р-253, Олександрівська сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів Комінтернівського району (Олександрівська сільрада)
Ф.Р-855, Бернадівський сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (Бернадовська сільрада)
Ф.Р-856, Виконавчий комітет Березівської районної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (Березівський райвиконком)
Ф.Р-866, Виконавчий комітет Одеської районної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (Одеський райвиконком)
Ф.Р-1043, Потриваївська сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів Одеського району (Потриваївська сільрада)
Ф. Р-1058, Виконавчий комітет Андре-Іванівської районної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (Андре-Іванівський райвиконком)
Ф.Р-1084, Григоріївська сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (Григоріївська сільрада)
Ф. Р-1904, Троїцька сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів Біляївського (у 1924 - 1932 – Червоно-Повстанського, у 1932 - 1935 - Одеського) району (Троїцька сільрада)
Ф. Р-1909, Чубаївський сільська ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів Біляївського (у 1924 - 1932 рр.– Червоно-Повстанського, у 1932 - 1935 рр. - Одеського) району (Чубаївська сільрада)
Ф. Р-2162, Виконавчий комітет Любашівської (до 1926 р. –Ясинівської) районної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (Любашівський райвиконком)
Ф. Р-2194, Сичавська сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів Комінтернівського району (Сичавська сільрада)
Ф. Р-2198, Антоно-Кодинцевська сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів Комінтернівського району (Антоно-Кодинцевська сільрада)
Ф.Р-2202, Білярська сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів Одеського району (Білярська сільрада)
Ф.Р-2216, Новодофинівська сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів Одеського району (Новодофинівська сільрада)
Ф.Р-4555, Анастасіївська сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів Андре-Іванівського району (Анастасіївська сільрада)
Ф.Р-4562, Іллінська сільська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (з 1931 р.- Одеського району) (Ілліпська сільрада)
Ф.Р-4563, Калаглейська сільська ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (з 1931 р. – Овідіопольського району) (Калаглейська сільрада)
Ф.Р-4565, Люстдорфська сільська ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (з 1931 р. – Одеського району) (Люстдорфська сільрада)

Укладач: ***Лизунова О.В.***

№ з\п	Дата док.	Анотації на документи	Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш)	К-ть док.
1	05.07. 1930	Протоколи загальних зборів громадян, які мали індивідуальні господарства в Березівському районі.	ДАОО, Ф. Р-856 (Березівський райвиконком), оп. 1, спр. 101, арк. 107	1
2	28.10. 1932	Витяг з протоколу № 50/533 засідання Президії Всеукраїнського центрального виконавчого комітету УСРР „Про заходи щодо поліпшення санітарного обслуговування робітників» про утворення спеціальної інспектури санітарного нагляду Донбасу і Криворіжжя.	ДАОО, Ф. Р-856 (Березівський райвиконком),оп. 1, спр. 104, арк. 2	1
3	09.11. 1932	Витяг з протоколу № 50/533 засідання президії ВУЦВК УСРР про стипендії для учнів вищих шкіл і технікумів.	ДАОО, Ф. Р-856 (Березівський райвиконком), оп. 1, спр. 104, арк. 2 об.	1
4	08.12. 1932	Витяг з протоколу № 50/533 засідання президії ВУЦВК УСРР про реорганізацію системи роботи у справі допомоги дітям.	ДАОО, Ф. Р-856 (Березівський райвиконком), оп. 1, спр. 104, арк. 3	1
5	04.03. 1933	Витяг з протоколу № 55/538 засідання рpезидії ВУЦВК УСРР про перебіг підготовки до весняної сільсько-господарської виробничої компанії на Україні.	ДАОО, Ф. Р-856 (Березівський райвиконком), оп. 1, спр. 104, арк. 15 об	1
6	02.05. 1933	Витяг з протоколу № 60/543 засідання президії ВУЦВК УСРР про літню дитячу оздоровчу кампанію 1933 року.	ДАОО, Ф. Р-856 (Березівський райвиконком), оп. 1, спр. 104, арк. 33	1
7	20.07. 1933	Витяг з протоколу № 64/547 та № 65/548 засідання президії ВУЦВК УСРР про організацію збиральної	ДАОО, Ф. Р-856 (Березівський	1

		кампанії, молотьби та хлібозаготівлі".	райвиконком), оп. 1, спр. 104, арк. 49 об, 53 об.	
8	01.01 .1932-08.03. 1933	Протоколи загальних зборів членів колгоспів Березівського району про підготовку до весняної засівної компанії та про «злісний опір» виконанню зустрічного плану хлібозаготівлі.	ДАОО, Ф. Р-856 (Березівський райвиконком), оп. 1, спр. 105.	10
9	1933	Протоколи засідань Березівської сільради про виключення з членів колгоспу куркулів, позбавлення виборчих прав та поновлення виборчих прав.	ДАОО, Ф. Р-856 (Березівський райвиконком), оп. 1, спр. 106, 108, 110.	190
10	12.01. 1930-03.08. 1930	Циркуляри Окротогвідділу та план про проведенню хлібо та м'ясозагітівель.	ДАОО, Ф. Р-866 (Одеський райвиконком), оп. 1, спр. 152, 153.	50
11	20.12. 1928-01.06. 1930	Заяви селян с. Друга Миколаївка до Андре-Іванівського райвиконкому з проханнями поновлення їх виборчих прав.	ДАОО, Ф. Р-1058 (Андре-Іванівський райвиконком), оп. 1, спр. 659.	34
12	04.01.-19.12. 1930	Циркуляри Андре-Іванівського райвиконкому про охорону здоров'я та соціальне забезпечення населення.	ДАОО, Ф. Р-1058 (Андре-Іванівський райвиконком), оп. 1, спр. 807.	96
13	06.10. 1930-20.12. 1931	Циркуляри, розпорядження Наркомату землевпорядкування УСРР, протоколи засідань сільрад Андре-Іванівського району по заявах розкуркулених осіб.	ДАОО, Ф. Р-1058 (Андре-Іванівський райвиконком), оп. 1, спр. 813.	344
14	13.01.-05.02. 1930	Циркуляри Одеської окрпрофради до сільських рад про хід колективізації на Одещині.	ДАОО, Ф. Р-1058 (Андре-Іванівський райвиконком), оп. 1, спр. 817.	10
15	1930-1932	Протоколи засідань виборчої комісії та загальних зборів виборців сільрад Андре-Іванівського району, перелік осіб, позбавлених виборчих прав.	ДАОО, Ф. Р-1058 (Андре-Іванівський райвиконком), оп. 1, спр.819, 832, 834, 837, 840, 841, 844, 845,848, 850, 852, 854, 855, 876, 877, 879, 882, 883, 884, 892, 893, 894, 895, 898, 900, 902, 903.	27 справ
16	28.11. 1930-04.12. 1931	Протоколи засідань Миколаївської сільради Андре-Іванівського району і перелік розкуркулених селян.	ДАОО, Ф. Р-1058 (Андре-Іванівський райвиконком), оп. 1, спр. 846.	45
17	27.04.-20.10. 1930	Листування Андре-Іванівського райвиконкому з Одеською окружною прокуратурою щодо перевірки скарг розкуркулених.	ДАОО, Ф. Р-1058 (Андре-Іванівський райвиконком), оп. 1, спр. 863.	26
18	16.03.-09.11. 1933	Протоколи засідань центральної конкурсної комісії по заготівлі сільськогосподарських продуктів.	ДАОО, Ф. Р-1058 (Андре-Іванівський райвиконком), оп. 1, спр. 896.	16
19	1930	Протоколи засідань окружних та районних комісій по перевірці списків осіб, позбавлених виборчих прав, та їх скарг; анкети та заяви громадсправо поновлення виборчих прав по всіх сільрадах Любашівського району.	ДАОО, Ф.Р-2162 (Любашівський райвиконком), оп.1, спр. 103, 110, 111, 112,113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123.	справ 14
20	1930	Протоколи загальних зборів сільрад Любашівського району та акти по розкуркуленим.	ДАОО, Ф.Р-2162 (Любашівський райвиконком), оп.1, спр. 126, 129, 130, 131, 132,133,134, 135, 136, 138, 141.	справ 11
21	01.11.-18.11. 1930	Протоколи загальних зборів членів Гвоздавського земельного товариства про виконання плану хлібозаготівлі.	ДАОО, Ф.Р-2162 (Любашівський райвиконком), оп.1, спр. 139.	2
22	1930	Протоколи засідань Олександрівської сільради Комінтернівського району та заяви селян про поновлення виборчих прав.	ДАОО, Ф.Р-253 (Олександрівська сільрада) оп.1, спр.11	10
23	01.01.-16.12. 1930	Акти та перелік розкуркулених та виключених з колгоспів селян по с.Бернадівка.	ДАОО, Ф.Р-855 (Бернадівська сільрада), оп.1, спр.4	8
24	1930	Протоколи засідань Потриваївської сільради Одеського району, листування та списки осіб,	ДАОО, Ф.Р-1043 (Потриваївська сільрада),	справ

		позбавлених виборчих прав.	оп.1, спр. 17, 26, 27, 28, 32, 33, 34.	6
25	08.02.-05.12. 1932	Циркуляри та витяги з протоколів засідань Одеської міськради та сільських рад Одеського району з питань м'ясозаготівель.	ДАОО, Ф.Р-1043 (Потриваївська сільрада), оп.1, спр.51.	19
26	1932	Відомості Потриваївської сільради до земвідділу Одеської міськради про перебіг підготовки до весняної засівної.	ДАОО, Ф.Р-1043 (Потриваївська сільрада), оп.1, спр.57.	8
27	1930-1931	Перелік осіб, позбавлених виборчих прав по с.Григоріївка.	ДАОО, Ф.Р-1084 (Григоріївська сільрада), оп.2, спр.46.	24
28	1931	Протоколи засідань Одеської міськради та листування з нею Григоріївської сільради про хлібозаготівлю та сільгоспподаток.	ДАОО, Ф.Р-1084 (Григоріївська сільрада), оп.2, спр.47, 53.	77
29	1932	Протоколи Григоріївської сільради щодо куркулів, виключених з колгоспу, про використання їх у посівній кампанії за індивідуальними планами («твердими завданнями щодо злісних нездатників хлібозаготівель»).	ДАОО, Ф.Р-1084 (Григоріївська сільрада), оп.2, спр. 52.	30
30	1930	Протоколи та витяги з протоколів президії Одеської міськради з переліком осіб, позбавлених виборчих прав, довідки та заяви про поновлення виборчих прав.	ДАОО, Ф.Р-1909 (Чубаївська сільрада), оп.1, спр.46, 50, 59.	справ 3
31	1931	Циркуляри та листування Чубаївської сільради з Одеською міськрадою про весняну засівну компанію, колективізацію, проведення хлібозаготівлі.	ДАОО, Ф.Р-1909 (Чубаївська сільрада), оп.1, спр.51, 52, 55.	справ 3
32	1932	Відомості Сичавської сільради про мобілізацію коштів та протоколи земельної секції щодо проведення посівної компанії.	ДАОО, Ф.Р-2194 (Сичавська сільрада), оп.1, спр.83, 84.	справ 2
33	1932	Протоколи та акти про виявлення куркульських господарств по с.Сичавка Одеського району.	ДАОО, Ф.Р-2194 (Сичавська сільрада), оп.1, спр.85.	20
34	1933	Протоколи Троїцької сільради щодо хлібозаготівлі по індивідуальному сектору, м'ясозаготівлі, засівної компанії. Заяви осіб щодо поновлення їх виборчих прав. Витяги з протоколів щодо "отчистки колхоза от чуждо пробравшихся элементов". Перелік розкуркулених родин та осіб, що займалися спекуляцією.	ДАОО Ф.Р-1904 (Троїцька сільрада), оп.1, спр.10.	198
35	1932	Погосподарчий перелік Антоно-Кодинцевської сільради про наявність худоби та коней у одноосібників та колгоспників Комінтернівського району.	ДАОО Ф.Р-2198 (Антоно-Кодинцевська сільрада), оп.1, спр. 94.	19
36	1930	Циркуляри окрвиконкому та райвиконкому про заготівлю хліба та сільгоспродуктів, організацію весняної посівної компанії.	ДАОО Ф.Р-2202 (Білярська сільрада), оп.1, спр. 82, 84.	справ 2
37	1931	Заяви громадян до Новодофинівської сільради про поновлення їх виборчих прав.	ДАОО Ф.Р-2216 (Новодофинівська сільрада), оп.1, спр. 83.	14
38	1932	Протоколи та витяги з протоколів Анастасіївської сільради, щодо весняної посівної кампанії, хлібозаготівлі, позбавлення виборчих прав та заяви селян про поновлення їх виборчих прав.	ДАОО, Ф.Р-4555 (Анастасіївська сільрада), оп.1, спр. 2, 3.	98
39	1932-1933	Постанови Одеської міськради, розпорядження, листування Іллінської сільради з Одеською міськрадою, циркуляри щодо хлібозаготівлі, проведення посівної компанії, заготівлі молочної продукції.	ДАОО Ф.Р-4562 (Іллінська сільрада), оп.1, спр. 79, 80, 94, 102, 117.	270
40	1932-1933	Постанови, інструкції, циркуляри Одеської міськради, листування з колгоспами с. Калаглея, щодо проведення посівної компанії, заготівлі м'яса, молока та сиру.	ДАОО Ф.Р-4563 (Калаглейська сільрада), оп.1, спр. 44, 45, 46, 54, 56.	181
41	1933	Протоколи колгоспів с. Калаглея щодо виключення з членів колгоспу " ворожих елементів" (куркулів)	ДАОО Ф.Р-4563 (Калаглейська сільрада), оп.1, спр. 55.	2
42	1932-1933	Постанови СНК УРСР, Одеської міськради, Люстдорфської сільради щодо проведення хлібозаготівлі, весняної посівної та збиральної кампаній.	ДАОО Ф.Р-4565 (Люстдорфська сільрада), оп.1, спр. 52, 54, 64.	260
		Всього - 2108 документів		

ФОНДИ:
Р-4898, Одеський обласний скотарський трест (Союзскотартрест)
Р-1259, Одеський союзний свинартрест (Союзсвинартрест)

Укладачі: ***Золотаренко І. Л. , Мартиненко О.В.***

№	Дата док.	Анотації на документи	Пошукові дані (фонд, опис, справа аркуш)	К-ть док.
1	20.08.1932	Витяг з протоколу засідання дирекції Союзскотароб'єднання про вимушене голодування рахівників Коливанівського радгоспу через недодавання їм хлібу.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський обласний скотартрест), оп.1, спр. 2, арк.153.	**1**
2	1932	Накази, циркуляри, інструкції Союзскотароб'єднання усім скотартрестам і м'ясорадгоспам про розукрупнення трестів і м'ясорадгоспів.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський обласний скотартрест), оп.1, спр. 6.	**1**
3	03.12.1932	Витяг з протоколу засідання дирекції Одеського скотартресту про загибель частини врожаю кукурудзи та соняшникуа через халатне ставлення до збирання врожаю.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський обласний скотартрест), оп.1, спр.10, арк.11.	**1**
4	02.12.1932	Витяг з протоколу засідання дирекції Одеського скотартресту про притягнення до відповідальності директора зернорадгоспу Канева за розкрадання хлібних ресурсів.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський обласний скотартрест), оп.1, спр.10, арк.18.	**1**
5	10.04.1932	Витяг з протоколу наради дирекції Одеського скотартресту про погану підготовку до зимівлі тварин.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський обласний скотартрест), оп.1, спр.10, арк.61.	**1**
6	14.10.1932	Циркуляр директора Укрфілії скотароб'єднання директору Одеського скотартресту про загибель частини врожаю і невиконання загального плану заготівель.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський обласний скотартрест), оп.1, спр.11, арк.28.	
7.	23.08.1933	Лист начальника управління заготівель зерна та соняшнику Вайнштока усім уповноваженим по заготівлях РНК про розцінки на зерно.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр.31, арк.3.	**1**
8.	25.08.1933	Лист Уповнаркомрадгоспів Одеському скотартресту про обов'язкову здачу залишків зерна державі.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр.31, арк. 8.	**1**
9	02.081933	Лист Уповнаркомрадгоспів усім радгоспам про здачу недоброякісного зерна на елеватор.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 31, арк.33.	**1**
10.	25.12.1933	Наказ Уповнаркомрадгоспів УРСР про перевірку якості зерна, яке здається державі, та про персональну відповідальність директорів радгоспів за неї.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 31, арк.37.	**1**
11	23.071933	Наказ Одессоюзскотартресту про зняття з посади та притягнення до суду директора Петрівського технікуму Пака за звинуваченням у розбазарюванні зерна шляхом видавання позики артілям ім. Ворошилова, „Ветеран", радгоспу „Зінов'ївка", а також видачі 23,2 центнера муки людям у позику.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 31, арк.38-39.	**1**
12.	10.12.1933 .	Терміновий лист Уповнаркомрадгоспів зерновим і скотарським трестам та зернорадгоспам про створення біля всіх елеваторів загороджених дворів під охороною з метою запобігання крадіжкам зерна.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 31, арк.73.	**1**
13.	02.07.1933	Протокол засідання Одессоюзскотартресту про обов'язкове здавання колгоспами всіх залишків зерна.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 31, арк.97.	**1**
14.	07.05.1933 р.	Витяг з наказу по Одеському союзскотартресту про боротьбу з розкраданням м'ясної продукції, виявлення винних та передачу до суду справи директора м'ясорадгоспа Шафіра.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 36, арк.4.	**1**
15.	14.04.1933 .	Витяг з наказу Одеського союзскотартресту про розбазарювання молочної і м'ясної продукції в радгоспі ім. 8-го Березня та об'явлення сурової догани директору радгоспу Ландовському з попередженням про можливість звільнення з посади.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облкотартрест), оп.1, спр. 36, арк.32.	**1**

16.	22.03.1933	Наказ Одеського союзскотартресту про виявлення «ворожих елементів», які навмисно вбивають здорових тварин, та притягнення винних до відповідальності.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 34 б, арк.83.	**1**
17.	17.03.1933	Наказ Одеського союзскотартресту про виявлення фактів розбазарювання товарної продукції працівниками Сербської ферми та звільнення з посади завідуючого фермою Співака.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп1, спр. 34 б, арк. 86.	**1**
18.	20.12.1933	Наказ Одеського союзскотартресту про «шкідницьке ставлення» до зберігання овочів та погане харчування робітників.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 40, арк.9.	**1**
19.	07.08.1933	Наказ Уповнаркомрадгоспів СРСР про хід сінозбиральної кампанії і про повне забезпечення тваринницьких господарств сіном.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 42, арк.18.	**1**
20	07.08.1933	Доповідна записка Уповнаркомрадгоспів всім Скотартрестам про зростання кількості крадіжок тварин на фермах в Одеській області.	ДАОО, Ф.Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 42, арк.21.	**1**
21.	08.08.1933	Наказ Уповнаркомрадгоспів про незадовільне виконання плану по хлібозбиранню та хлібоздачі усіма радгоспами України.	ДАОО, Ф.-4898 (Одеський облскотартрест), оп.1, спр. 42, арк.24	**1**
22.	15.03.1932	Наказ Союзсвинароб'єднання про хід виконання плану здачі свинини державі.	ДАОО, Ф.Р-1259 (Одеський свинартрест), оп.1, спр. 1, арк. 14.	**1**
23.	02.07.1933	Наказ Народного комісаріату зернових і тваринницьких радгоспів СРСР про особисту відповідальність директорів радгоспів, трестів і Уповнаркомрадгоспів беззастережно здавати державі всю без виключення товарну продукцію.	ДАОО, Ф.Р-1259 (Одеський свинартрест), оп.1, спр. 53, арк. 177.	**1**
24.	11.07.1933	Постанова Одеського обласного виконавчого комітету та обласного комітету КП(б)У про затримку у розгортанні масової косовиці, про притягнення винних у розкраданні і загибелі значної частини врожаю.	ДАОО, Ф.Р-1259 (Одеський свинартрест), оп.1, спр. 53, арк. 179.	**1**
25.	29.08.1933	Наказ Уповнаркомсовхозів СРСР про облік видавання робітникам і службовцям хліба за картками.	ДАОО, Ф. Р-1259 Одеський свинартрест), оп. 1, спр. 52, арк. 20.	**1**
			Всього – 25 документів	

ФОНДИ:
П-9 - Одеський міський комітет Компартії України
П-56 - Березівский районний комітет Компартії України Одеської області
П-86 - Пісщанський районний комітет КП(б)У Одеської області
П-1223 - Роздільнянський районний комітет Компартії України Одеської області
П-1350 - Карл-Лібкнехтівський районний комітет КП(б)У Одеської області
П-12113 - Крутянський районний комітет КП(б)У Одеської області

Укладач: ***Деречина В.П.***
Перелік укладено мовою оригіналу

1	1931	Постановление ЦК КП(б)У "О плане хлебоснабжения Украины на первое полугодие 1931 года" с информацией о сокращении плана хлебоснабжения; объеме муки на январь - июнь 1931;централизованном и децентрализованном снабжении хлебом городов; норме снабжения хлебом групп населения городов (Днепропетровск, Киев, Одесса, Николаев, Мариуполь, Запорожье, Зиновсьевск, Криворожье, Донбасс), переведенных на снабжение в список № 3.	ГАОО, ф. П-9 (Одесский горком КПУ), оп. 1, д. 37, лл. 36-40	**1**
2	1932	Материалы к первому варианту второй пятилетки (1933-1937гг.) по Одессе и Пригородному району об экспорте хлеба и продовольственных товаров из Одесского порта за 1931-1932гг. и плане на 1937 (типографский вариант).	ГАОО, ф. П-9 (Одесский горком КПУ), оп. 1, д. 113, лл. 143, 167	**1**
3	1932 – 10 октября	Інформація міськвідділу постачання "Стислі матеріали про стан постачання трудящих продуктами харчування" об усилении контроля за отпуском хлеба заводским организациям по	ГАОО, ф. П-9 (Одесский горком КПУ), оп.1, д.113, л.16	**1**

		карточкам, о перебоях в обеспечении населения хлебом. Есть сведения о численности так называемых «мертвых душ», которые создавали перебои.		
4	7.02.1933	Резолюція пленуму ЦК КП(б)У "Про підсумки хлібозаготівель на Україні і постанову ЦК ВКП(б) від 24 січня 1933р. с информацией о невыполнении плана хлебозаготовки по Украине в целом и в решающих областях Украины (Днепропетровской, Харьковской, Одесской), которые должны были дать основную массу хлеба.(Типографский вариант)	ГАОО, ф. П-9 (Одесский горком КПУ), оп. 1, д. 142, л. 1	**1**
5	14.02.1933	Протокол № 15 заседания бюро Одесского городского комитета КП(б)У от 14.02.32г. с информацией о снижении норм выдачи хлеба, сокращении потребителей по городу на 10000 человек (работающих и их семей) за счет прогульщиков и "социально-враждебных элементов"	ГАОО, ф. П-9 (Одесский горком КПУ), оп. 1, д. 153, лл. 33, 39	**1**
6	1933	Материалы к протоколу № 16 заседания бюро Одесского горкома Компартии Украины "Про підготовку до весняної засівкампанії підсобних господарств" с информацией о недостаточном объеме семян для засева, использовании семян не по назначению (разбазаривание и кража).	ГАОО, ф. П-9 (Одесский горком КПУ),, оп.1, д.154, лл.93-94	**1**
7.	1933	Материал комиссии по обследованию работы ЗРК завода "Октябрьской революции" – с информацией о случае заболевания "ОМО" 46 рабочих в январе - феврале 1933 в результате недостаточного питания. Есть сведения за 1932 - 1933г по децзаготовкам на основные продукты.	ГАОО, ф. П-9 (Одесский горком КПУ), оп.1, д.154, л.96-97	**1**
8.	13.03.1932	Протокол № 34 заседения бюро Березовского районного партийного комитета от 13.03.32г. с информацией о сокрытии управою артели "III Интернационал" 500 пудов зерна во время инвентаризации.	ГАОО, ф. П-56 (Березовский райком КПУ) , оп. 1, д. 1, л. 30	**1**
9	30.03.1932	Протокол № 37 внеочередного закрытого заседания бюро Березовского райкома партии от 30.03.1932 с информацией о набеге группой селян Доманевского и Карл-Либкнехтовского районов на Колосовский элеватор с целью разобрать зерно. В набеге участвовало около 200 человек, преимущественно Женин.	ГАОО, ф. П-56 (Березовский райком КПУ), оп.1, д.1, л.72-73	**1**
10.	13.06.1932	Протокол № 50 заседания Березовского райкома партии от 13.06.32г. с информацией о предложении фракции РВК и дирекции МТС составить акты по всем колхозам Березовского района на погибшие посевные площади в результате неблагоприятных климатических условий.	ГАОО, ф. П-56 (Березовский райком КПУ), оп.1, д.1, л.128	**1**
11	29.06.1932	Протокол № 1 заседания бюро Березовского райкома партии от 29.06.32г. с информацией о катастрофическом положении на Шевченковской МТС и полном отсутствии хлеба для снабжения 1500 человек.	ГАОО, ф. П-56 (Березовский райком КПУ), оп.1, д.1, л.137	**1**
12.	01.02.1932	Протокол расширенного заседания бюро с партактивом Карл-Либкнехтского районного партийного комитетата КП(б)У с информацией о невыполнении январского плана хлебозаготовки (план по району выполнен всего на 5%) из-за "отсутствия большевистской работы по мобилизации масс колхозников в деле выполнения плана хлебозаготовки, саботажа кулацких элементов".	ГАОО, ф. П-1350 (Карл-Либкнехтовский районный комитет КП(б)У), оп.1, д.1, лл.1-4	**1**
13.	5.03-5.05.1932	Протоколы заседаний бюро Карл-Либкнехтского РПК КП(б)У с информацией о невыполнении плана по мясозаготовкам, слабой подготовке к весеннему севу из-за "отсутствия работы партячеек по мобилизации посевматериалов,	ГАОО, ф. П-1350 (Карл-Либкнехтовский районный комитет КП(б)У), оп.1, д.1, лл.16,17, 19, 20, 25-27,	**6**

		утайки посевматериалов отдельными сельскими советами".	35-38, 40, 42	
14.	13.12.1932	Выписка из протокола закрытого заседания Еленовской партячейки с информацией о скрытии хлеба в колхозе им.И.Франко руководящими органами колхоза.	ГАОО, ф. П-86 (Песчанский районный комитет КП(б)У), оп.1, д.3, лл.18-19	**1**
15.	2.09.1931	Протокол № 2 закрытого заседания партгруппы с.Бородки от 2.09.31г. с информацией о "безобразном положении" с хлебозаготовкой, о снятии с работы и исключении из партии лиц, ответственных за хлебозаготовку.	ГАОО, ф. П-86 (Песчанский районный комитет КП(б)У), оп.1, д.3, л.1	**1**
16.	1.11.1930	Протокол № 45 заседания внеочередного бюро Крутянского районного партийного комитета с информацией о невыполнении годового плана хлебозаготовок к 1-му ноября 1930г., о срыве осенней посевкомпании.	ГАОО, ф. П-12113 (Крутянский районный комитет КП(б)У), оп.1, д.156, лл.72-73	**1**
17.	14.02.1932	Протокол № 19 заседания бюро Раздельнянского районного партийного комитета от 14.02.32г. с информацией о невыполнении плана хлебозаготовки до 15.02.32г. (заготовлено 11,3%).	ГАОО, ф. П-1223 (Раздельнянский районный комитет Компартии Украины Одесской области), оп.1, д.1, л.33	**1**
			Всього – 22 документи	

Станом на 01.10.2007 за темою Голодомору 1932 - 1933 років на Одещині виявлено та обліковано 24880 документів.

ДОДАТОК 3.

МАТЕРІАЛИ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЄСТРУ МЕМОРІАЛЬНИХ ФОНДІВ: ГОЛОДОМОР 1946 — 1947 РОКІВ В КОЛИШНІЙ ІЗМАЇЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ПЕРЕЛІК ФОНДІВ ТА ДОКУМЕНТІВ
КОМУНАЛЬНОЇ УСТАНОВИ «ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ АРХІВ»

Укладач: ***Галкіна А.В.***

Перелік подано мовою оригіналу

№ п/п	*Название фонда, содержание документов*	*№ дел*	*№ № листов*	*Годы*
1	**Фонд р-470 исполком Измаильского облсовета,** оп.1			
	Об организации питания для особо нуждающегося сельского населения.	117 121	17 41-42	1947
	Об оказании помощи детям сельских районов области, пострадавшим от засухи.	121	21-24	
	Об оказании помощи нуждающимся детям г. Измаила и г. Белгорода-Днестровского.	125	7-9	1947
	Об организации улова рыбы для усиления общественного питания остро нуждающегося населения в сельских местностях.	127 131	29-31 37-38	
	Об отпуске средств на оказание помощи остро нуждающемуся населению области.	132	11-12	
	Об организации питания при городских школах для остро нуждающихся учащихся.	132	9-10	
	Об оказании помощи бескоровным колхозникам в обзаведении скотом.	136	58-60	

2	**Ф. р-446 Измаильский областной комитет Общества Красного Креста**, оп.1			
	О выдаче единовременной денежной и вещевой помощи нуждающимся.	7	43	1946 1949
3	**Ф. р-430 Измаильский облздравотдел,** оп.1			
	О мероприятиях по оказанию помощи детям сельских районов области, пострадавшим от засухи.	18	10-18	1946
4	**Ф. р-1679 исполком Арцизского райсовета,** оп.1			
	О снабжении жителей района хлебом.	17	1, 157	1946 1947
5	**Ф. р-797 Бородинский райисполком,** оп.1			
	О мероприятиях по оказанию помощи детям в районе, пострадавшем от засухи.	6	167-169	1946
	О мероприятиях по расширению сети столовых для питания остро нуждающегося населения района.	11	79	1947 1948
6	**Ф. р-882 Болградский райисполком**, оп.1			
	О выдаче продовольственной ссуды единоличным крестьянским хозяйствам.	12	115-117	1946
	О борьбе со стихийными бедствиями в районе (ледоход, заносы, наводнения, засуха).	19	88 об – 90	1947
	Об организации питания детей в районе в связи с неурожаем и засухой.	13	140-147	1946-1947

	Об организации питания для особо нуждающихся жителей района, пострадавших от неурожая.	13 19 20 21 27 29	148 1-182 1-188 1-183 1-153 1-185	1946 1947 1948
	О выдаче хлебных карточек жителям района.	19 20 21	1-182 1-188 1-183	1947
7	**Ф. р-1355 исполком Лиманского райсовета,** оп.1			
	Об организации столовых и буфетов для питания остро нуждающихся школьников в школах района.	67 101	4-5 5-7	1946 1948
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся детям.	71 76 77 101	1-2, 8-19 10-12 10-12 5-7	1947 1948
8	**Ф. р-938 Ново-Ивановский райисполком**, оп.1			
	Об организации пунктов питания для остронуждающихся детей в районе.	6 9	155- 157 49-51	1946 1947
9	**Ф. р-811 Ренийский райисполком,** оп.1			
	Об определении и отселении кулацких хозяйств района.	53	все дело	1948
	О продаже хлеба в городе.	42	384	1947
10	**Ф. р-1240 Староказацкий райисполком,** оп.1			

	Об организации бесплатного питания для остро нуждающегося населения в районе, пострадавшего от недорода в 1946, 1947 гг.	79 80 113 122	4 об -5, 16 2 об -3 6-8 1-2	1946 1947 1948 1948
	Об организации бесплатного питания для остро нуждающихся детей школьного и дошкольного возраста.	78 82	1-2 8	1947
	Об организации пунктов питания в селах района для остро нуждающихся детей.	76 79 80	1-2, 5-7 1-3 2 об -3, 16-19	1947
	Об упорядочении норм выдачи хлеба населению.	12 51	2 1 об -2	1946
11	**Ф.р-1016 Суворовский райсельхозотдел, оп.1**			
	О борьбе с кулаками в районе.	30 46	3 об 1 – 1 об	1947 1948
12	**Ф.р-1413 Татарбунарский райисполком,** оп.1			
	О снабжении хлебом населения района и его распределении.	2 9 11 15	9 13 12 2	1947
	Об организации общественного питания для населения района, пострадавшего от засухи и недорода в 1947 году.	9 10 11 17 19	7-9, 19 5,38,41 13 106-108 13-14	1947 1948
13	**Ф.р-1108 исполком Тарутинского райсовета,** оп.1			

	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся жителям района в связи с засухой в 1946 году.	20 21	152-153 158,174-175 81-83	1947
	Об организации бесплатного питания для детей школьного, дошкольного и ясельного возраста в связи с засухой 1946 года.	17 20 21 30	153-158 72-73 81-83 46-47	1947 1948
14	**Ф.р-1657 Тузловский райпотребсоюз, оп.1**			
	Об организации пунктов общественного питания в колхозах, пострадавших от недорода в 1947 году.	15	5-7	1947
15	**Ф.р-1653 Тузловская райинспектура ЦСУ СССР**, оп.1			
	Сведения о политико-экономическом состоянии района за 1946 год.	11	Все дело	1946
16	**Ф.р-1652 Тузловский райплан**, оп.1			
	О контингенте населения, взятого на снабжение по району.	3 4	249, 253-255, 258-280 53	1946 1947
17	**Ф.р-1702 Исполком Белгород-Днестровского горсовета**, оп.1			
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся детям города.	8	123,168 337	1947

18	**Ф.р-820 Ренийский горисполком**, оп.1			
	Об организации бесплатного питания остронуждающимся детям ясельного, дошкольного и школьного возрастов в связи с неурожаем.	10 48	4-49 33, 67	1947 1948
19	**Ф.р-940 исполком Александровского сельского совета**, оп.1			
	Об организации питательных пунктов в селе Александровке.	2	1	1948
20	**Ф.р-1057 Александровский сельский совет**, оп.1			
	О бесплатном питании остро нуждающегося населения сельского совета.	3	5,6	1947
21	**Ф.р-1059 Анновский сельский совет,** оп.1			
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся крестьянам.	10	1	1948
22	**Ф.р-1695 Арцизский горисполком,** оп.1			
	Об организации бесплатного питания в селе для остро нуждающихся крестьян, инвалидов Отечественной войны, для семей военнослужащих.	5	13	1947
23	**Ф.р-1454 исполком Белолесского сельсовета**, оп.1			
	О распределении карточек на бесплатное питание жителей села.	3	16	1947
24	**Ф.р-1119 Березинский сельский Совет**, оп.1			
	Об организации общественного питания остро нуждающихся граждан.	5	3	1947

25	**Ф.р-1371 исполком Благодатненского сельского совета**, оп.1			
	О мерах по борьбе с засухой. Из протокола общего собрания жителей села.	2	8	1946
	О работе крестьянской столовой.	3 7	3,7,15 8	1947 1948
	О подрывной деятельности крестьянина Добранского среди населения села о не сдаче государству налога.	2	13	1946
	О внесении в списки на бесплатное питание остро нуждающихся крестьян и детей ясельного возраста при крестьянской столовой.	3	5	1947
26	**Ф.р-797 Бородинский райисполком,** оп.1			
	О мероприятиях по оказанию помощи детям в районе, пострадавшем от засухи.	6	167-169	1946
27	**Ф.р-1042 Бородинский сельский совет,** оп.1			
	Об утверждении списков на бесплатное питание населения.	2	3	1947
28	**Ф.р-1122 Васильевский сельский совет**, оп.1			
	Об оказании помощи в питании остро нуждающимся семьям.	1	48-51	1945
29	**Ф.р-1248 исполком Гончаровского сельсовета,** оп.1			
	Об утверждении списков остро нуждающихся на бесплатное питание.	4	4	1948

30	**Ф.р-1405 исполком Виноградовского сельсовета**, оп.1			
	Об утверждении списков на выдачу продовольственной ссуды остро нуждающимся крестьянам-единоличникам.	7	17-12	1947
31	**Ф.р-1258 исполком Владимирского сельского совета**, оп.1			
	Списки жителей, получивших продовольственную ссуду.	6	Все дело	1946-1947
32	**Ф.р-1447 Татарбунарский районный отдел сельского хозяйства**, оп.1			
	Об оказании помощи зерном нуждающимся колхозникам колхоза им. Ворошилова.	9	36	1946
33	**Ф.р-888 исполком Владиченского сельсовета,** оп.1			
	Список кулацких хозяйств по сельсовету.	3	3	1946
34	**Ф.р-1053 Вознесеновский сельский совет**, оп.1			
	О двухразовом бесплатном питании в день детей дошкольного и школьного возраста сел сельского совета.	4	5, 11-12	1947
35	**Ф.р-948 Исполком Голицкого сельсовета**, оп.1			
	Об утверждении списков на получение продовольственной ссуды по единоличному сектору.	4	2	1947
	Об утверждении списка остро нуждающихся детей на бесплатное и платное питание.	4	4-5	

36	**Ф.р-1243 исполком Дальниченьского сельсовета,** оп.1			
	О распределении продуктов питания детям-сиротам и детям, остро нуждающимся в питании.	5	6	1948
37	**Ф.р-945 исполком Дмитровского сельсовета**, оп.1 (Новоивановского района)			
	Об организации бесплатного питания для детей дошкольного и школьного возраста.	2	54	1946
	Об утверждении списка единоличных крестьянских хозяйств остро нуждающихся в получении продовольственной ссуды.	2	51 об. 52	
38	**Ф.р-1465 исполком Дмитровского сельсовета,** оп.1 (Татарбунарского р-на)			
	Об утверждении списков на бесплатное питание остро нуждающихся крестьян села.	12	1	1948
39	**Ф.р-821 Исполком Долинского сельсовета**, оп.1			
	О выделении государственной продовольственной ссуды бедняцко-середняцким хозяйствам сельсовета в связи с засухой.	2 7	1 29, 35 об, 44	1946 1947
	Об освобождении от хлебопоставок бедняцко-середняцких хозяйств сельсовета в связи с засухой.	3 7	38 об 31	1947
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся в связи с засухой 1946 года.	7	28, 29 об, 35, 37 об	1947

	Об организации общественного питания для детей в связи с засухой 1947 года.	7 11	18-19 8	
40	**Ф.р-1114 исполком Елизаветовского сельсовета,** оп.1			
	Акты выдачи крестьянам продовольственной ссуды в связи с засухой 1946 года.	4	Все дело	1946
	О выдаче денежной ссуды крестьянам на приобретение коров.	3	1-25	1947
	Списки жителей села на получение бесплатного питания в связи с засухой 1947 года.	14		
	Об оказании государственной помощи колхозникам села (бесплатная выдача скота).	7	3	
	Об организации бесплатного и платного питания детей школьного и дошкольного возраста.	5	12 об 19	
41	**Ф.р-1048 Жовтневский сельский совет**, оп.1			
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся крестьянам, детям школьного и дошкольного возраста.	6	1-15	1947
42	**Ф.р-884 исполком Жовтневского сельсовета**, оп.1			
	О выделении государственной продовольственной ссуды бедняцко-середняцким хозяйствам сельсовета в связи с засухой.	1	10	1946
	О выделении государственной ссуды бедняцко-середняцким хозяйствам в связи с засухой.	1	14	

43	**Ф.р-1241 исполком Зеленовского сельсовета**, оп.1			
	О работе пунктов питания в селе.	5	1	1947
44	**Ф.р-1357 исполком Затокского сельсовета,** оп.1			
	Об организации общественного питания сельского населения, пострадавшего от недорода в 1947 году.	11	3	1948
45	**Ф.р-260 исполком Кальчевского сельсовета**, оп.1			
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся крестьянским хозяйствам.	14	29, 47, 48	1947
	О предоставлении продовольственной ссуды остро нуждающимся крестьянам.	13 14	9, 13-16, 20, 23, 52, 58-59 24, 25, 42, 66, 91, 92	
	Об организации бесплатного питания детям школьного и дошкольного возраста.	13 14	66 5-6, 28	
46	**Ф.р-400 Камышовский сельсовет,** оп.1			
	О выделении земли под школьный огород для выращивания ранних овощей для остро нуждающихся детей и учителей.	4	3	1947
	О выделении продовольственной ссуды остро нуждающимся крестьянам.	4	9	
47	**Ф.р-1182 исполком Каменского сельсовета**, оп.1			

	О бесплатном питании остро нуждающегося населения.	13	15	1947
	Об упорядочении работы питательных пунктов села.	13	14	
	Об организации питания детей дошкольного и школьного возраста.	13	2	
48	**Ф.р-1213 исполком Мирновского сельсовета**, оп.1			
	О выделении продовольственной ссуды крестьянам-единоличникам.	8	13, 15	1946
49	**Ф.р-1251 исполком Карналиевского сельсовета**, оп.1			
	Списки остронуждающихся колхозников и крестьян-единоличников.	7	Все дело	1947
50	**Ф.р-1010 Кислицкий сельсовет,** оп.1			
	Об оказании помощи остро нуждающимся крестьянам.	1 3	7-8, 15-16, 25-26, 5, 7	
51	**Ф.р-1813 исполком Кирничанского сельсовета,** оп.1			
	О распределении продовольственной ссуды между остро нуждающимися крестьянами села.	2 3	9 6	1947
	О распределении фуражной ссуды остро нуждающимся крестьянам-единоличникам.	2	1	
	О выдаче крестьянам села хлебных карточек.	2 2	13 14	

	Об организации питания для остро нуждающихся крестьян села.	3	3 об	
52	**Ф.р-1589 исполком Косовского сельсовета,** оп.1			
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся крестьянам.	2	3	1947
53	**Ф.р-1257 исполком Крутояровского сельсовета**, оп.1			
	Об организации бесплатного питания для остро нуждающегося населения.	4-а	1-2	1947
54	**Ф.р-1061 Бородинский районный отдел сельского хозяйства**, оп.1			
	Об отпуске кукурузы остро нуждающимся работникам колхоза «Путь Ильича».	10	84-85, 94	1947
55	**Ф.р-1046 Леснянский сельский совет,** оп.1			
	О бесплатном питании взрослого населения и детей села.	2	4	1947
56	**Ф.р-822 исполком Лиманского сельсовета**, оп.1			
	Об исключении кулацких хозяйств из колхоза «Красное знамя».	13	14-15	1947
	О срыве плана государственных поставок сельскохозяйственных продуктов кулаками.	12 13	24-25 16-17	
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся семьям.	12	7 об 9-10	
	Акты проверки работы питательных пунктов за 1947 год.	10	6-7	

	О выделении государственной продовольственной ссуды остро нуждающимся семьям в связи с засухой.	5 6 12 13	3 10, 11-17, 22 2 об, 6 об, 7, 9-11 2	1946 1947
57	**Ф.р-1120 Малоярославский 1-й сельский совет**, оп.1			
	О выдаче хлеба нуждающимся жителям села.	5	6	1946
	О выделении продовольственной ссуды нуждающимся крестьянам села.	4	26	1946
	Об организации бесплатного питания детей дошкольного и школьного возраста.	5	1-2	1947, 1948
58	**Ф.р-1050 Меняйловский сельский совет,** оп.1			
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся крестьянам, детям школьного и дошкольного возраста.	3	8-9, 11	1947
59	**Ф.р-1259 исполком Михайловского сельсовета**, оп.1			
	Списки жителей села, получивших материальную помощь в связи с засухой.	6	Все дело	1947
60	**Ф.р-1592 исполком Мологовского сельсовета,** оп.1			
	О выделении крестьянам села продовольственной ссуды.	7	7 об	1947
	Об организации бесплатного питания для семей военнослужащих и инвалидов Великой Отечественной войны.	7	3, 12 об	

61	**Ф.р-1008 Муравлевский сельсовет**, оп.1			
	О выделении продовольственной ссуды для остро нуждающихся крестьян села в связи с засухой 1946 – 1947 гг.	3	15	1946-1947
	Об организации бесплатного питания для остро нуждающихся крестьян в связи с неурожаем 1946 г.	6 6	20-21 9, 26	 1946
62	**Ф.р-1055 исполком Надречнянского сельсовета,** оп.1			
	Об организации бесплатного питания для детей дошкольного и школьного возраста.	3	89	1947
63	**Ф.р-1256 исполком Ново-Царичанского сельсовета,** оп.1			
	Об организации бесплатного питания для детей школьного возраста и крестьян-единоличников.	2-а	1-2,7	1947
64	**Ф.р-1459 исполком Новоселицкого сельсовета**, оп.1 (Татарбунарский р-н)			
	Об организации бесплатного питания для остронуждающихся крестьян села.	4 5	26, 27, 32 17	1947 1948
65	**Ф.р-947 исполком Ново-Ивановского сельсовета**, оп.1			
	Об освобождении крестьянских хозяйств от хлебопоставок и о предоставлении рассрочек на хлебопоставки в связи с засухой.	3	23	1946
66	**Ф.р-1214 исполком Николаевского сельсовета,** оп.1 (Килийский р-н)			

	Списки крестьян-единоличников, нуждающихся в питании.	12	1-5	1947
	Об организации столовой в селе для остро нуждающихся жителей села.	8	1, 5	1947
67	**Ф.р-1044 исполком Николаевского сельсовета,** оп.1 (Бородинский р-н)			
	О саботировании отдельными жителями села сдачи хлеба государству.	1 5	41 15	1945 1947
	Об организации бесплатного питания для детей школьного и дошкольного возраста.	5	3, 5, 8	
68	**Ф.р-264 исполком Орловского сельсовета**, оп.1			
	Об организации бесплатного питания для остро нуждающихся крестьян-единоличников и колхозников.	8 11	11 3 об	1947 1948
	Об организации общественного питания для остро нуждающихся детей школьного возраста.	8 11	9 3 об	1947 1948
	Об освобождении семей престарелых хозяев, семей военнослужащих и бедняцких хозяйств от сбора средств в фонд Красной армии.	4	9 об	1946
	Об освобождении от сдачи хлебопоставок по фонду Красной армии инвалидов Отечественной войны и семей, потерявших кормильца.	4	9	
	О предоставлении продовольственной ссуды бедняцко-середняцким единоличным хозяйствам.	4 8	44 об 12-14	1947
69	**Ф.р-942 Островнянский сельский совет,** оп.1			

	Об организации общественного питания для населения, пострадавшего от недорода 1947 года.	3	3-4	1948
70	**Ф.р-1563 исполком Павловского сельсовета,** оп.1			
	Об организации бесплатного питания для детей школьного и дошкольного возраста в связи с засухой.	6 11	1, 8, 9, 12 об 9, 10, 12	1947 1948
	О выделении государственной продовольственной ссуды остро нуждающимся в связи с засухой.	6	2 об, 12 об 13, 14	1947
	О привлечении к уголовной ответственности кулаков, саботирующих государственные хлебопоставки.	6	28	
71	**Ф.р-1043 Петропавловский сельсовет,** оп.1			
	Об организации крестьянской столовой в селе.	5	5	1947
	Об организации общественного питания для детей школьного, дошкольного и ясельного возраста.	5 8	3, 6 13, 14	1948
	Об оказании помощи остро нуждающимся крестьянам и инвалидам Отечественной войны продовольственной семенной и фуражной ссудой.	4	2, 4	1946
72	**Ф.р-1047 Плачиндский сельсовет, оп.1**			
	О выделении семенной и продовольственной ссуды остро нуждающимся крестьянам.	2	15, 22 об	1947
	Об организации общественного питания для взрослого населения и детей школьного, дошкольного и ясельного возраста.	2	8, 11, 16	

73	**Ф.р-1407 исполком Плоцкого сельского совета**, оп.1			
	О распределении хлебных карточек для остро нуждающихся.	3	1	1947
74	**Ф.р-1255 исполком Подгорненского сельсовета**, оп.1			
	Об открытии столовой для остро нуждающихся жителей села.	3	3-4	1947
75	**Ф.р-1015 Приозернянский сельсовет**, оп.1			
	О распределении продовольственной ссуды между остро нуждающимися крестьянами.	1	6, 16, 22, 24	1947
	Об обеспечении бесплатным питанием школьников и дошкольников.	6	4 об	1948
76	**Ф.р-1409 исполком Прямобалковского сельсовета**, оп.1			
	Списки жителей села, нуждающихся в бесплатном питании.	15	7, 14-15, 27, 28, 36-38	1947
77	**Ф.р-1591 исполком Приморского сельсовета,** оп.1 (Лиманский район)			
	Об открытии столовых для остро нуждающихся жителей села.	8 12	1 9	1947 1948
78	**Ф.р-1640 исполком Приморского сельсовета,** оп.1 (Татарбунарский р-н)			
	Об исключении кулаков из колхоза «Путь Ленина».	11	1	1948

79	**Ф.р-1121 Ровненский сельский совет,** оп.1 (Тарутинский р-н)			
	Об утверждении списка остронуждающихся на право получения хлеба.	5	10	1947
80	**Ф.р-1242 Исполком Русско-Ивановского сельсовета**, оп.1			
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся жителям села.	4	10	1947
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся школьникам.	4	5 об.	
	Об организации столовой для обеспечения остро нуждающихся продуктами питания.	7	1	1948
81	**Ф.р-1011 Сафьянский сельсовет**, оп.1			
	О выдаче крестьянам продовольственной ссуды и карточек на бесплатное питание.	6 15	7 2	1947 1948
82	**Ф.р-1054 Слободский сельский совет**, оп.1			
	Об организации бесплатного питания остро нуждающимся колхозникам и детям школьного и дошкольного возраста.	3	5, 7, 9, 1, 2, 14	1947
83	**Ф.р-1462 исполком Спасского сельсовета**, оп.1			
	Об оказании помощи на бесплатное питание остронуждающимся жителям села.	1 4	7 1 об	1947 1948
84	**Ф.р-1009 исполком Старо-Некрасовского сельсовета**, оп.1			
	О привлечении к уголовной ответственности кулаков за злостную агитацию, саботаж, невыполнение госпоставок сельскохозяйственных продуктов.	2 4	16 45	1946 1947

85	**Ф.р-1041 Старосельский сельсовет**, оп.1			
	Об организации бесплатного питания для остронуждающихся детей школьного, дошкольного и ясельного возраста.	3	1-2, 6-9, 12-13, 28	1947
86	**Ф.р-1013 Старо-Троянский сельский совет**, оп.1			
	О распределении государственной ссуды крестьянам, не имеющих семян.	2	60	1947
87	**Ф.р-1249 исполком Староказацкого сельсовета**, оп.1			
	Об утверждении списков на бесплатное питание детей дошкольного возраста.	3	9	1947
	Об утверждении списков учеников на бесплатное питание.	3	1	
88	**Ф.р-1830 исполком Суворовского сельсовета,** оп.1			
	Об утверждении списков остро нуждающихся крестьян на получение продовольственной ссуды.	2	28	1947
89	**Ф.р-1451 Исполком Траповского сельсовета**, оп.1			
	О предоставлении гражданам села отсрочки хлебопоставок в связи с засухой**.**	2	23	1946
90	**Ф.р-1883 Исполком Трудовского сельсовета**, оп.1			
	О выделении семенной ссуды в связи с засухой.	12	4	1946
91	**Ф.р-1373 Тузловский райисполком,** оп.1			

	Об оказании помощи в бесплатном питании остро нуждающемуся населению района.	18 30	92 126-127	1947 1948
92	**Ф.р-1253 исполком Удобненского сельсовета**, оп.1			
	Списки остро нуждающихся единоличных хозяйств, получивших семенную ссуду за 1947 год.	7 8	Все дело - « -	1947
93	**Ф.р-1005 Утконосовский сельский совет**, оп.1			
	О назначении продовольственной ссуды остро нуждающимся.	1	7	1947
	О сборе средств на восстановление народного хозяйства.	4	6	1948
94	**Ф.р-1261 исполком Фараоновского сельсовета**, оп.1			
	Об оказании помощи детям, остро нуждающимся в питании.	5	19	1947
95	**Ф.р-1365 исполком Шабского сельсовета**, оп.1			
	Об оказании помощи бесплатным питанием нуждающемуся населению.	7 9	7 4	1947 1948
96	**Ф.р-1374 исполком Широковского сельсовета**, оп.1			
	О бесплатном питании колхозников. Об изъятии хлеба у кулаков и осужденных.	4 3	9 26	1948 1947
97	**Ф.р-262 Червоноармейский сельсовет**, оп.1			

	Об открытии для детей ясельного возраста трех питательных пунктов.	10	2 об.	1947
98	**Ф.р-445 Измаильский областной отдел народного образования**, оп.1-л (списки воспитанников Утконосовского детского дома).			
	Списки детей, умерших от дистрофии внутренних органов и сопутствующих болезней в 1947 г. (31 ребенок).	789	41-42	1947
	Всего: 98 фондов, 185 дел, 302 документа.			

ДОДАТОК 4.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ, ОПУБЛІКОВАНИХ У ТОМІ

№1**. 22 августа 1921 г. Приказ Гросс-Либентальской Волостной Комиссии по борьбе с голодом** / *ГАОО, ф. Р-5, оп.1, д.63, л.122*

№2. **1921 г. Предписание земельного отдела Одесского уездного исполнительного комитета Гросс-Либентальскому волосному посевному комитету о выделении посевного материала для комсомольских организаций с целью засева 3 десятин в пользу голодающих Поволжья** / *ГАОО, ф. Р-5, оп.1, д. 54, л.15*

№3**. 26 августа 1921 г. Протокол заседания Гросс-Либентальской волостной комиссии по борьбе с голодом** / *ГАОО, ф. Р-5425. оп.1, д.14, л. 27*

№4. **20 мая 1922 г. Протокол общего собрания членов Греческого комитета взаимопомощи в Одессе со сведениями об организации помощи голодающим грекам** / *ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 20-21 об.*

№5**. 6 июня 1922 г. Отношение районного уполномоченного русского отдела Американской администрации помощи в президиум Одесского губисполкома о предоставлении помещений, оборудования и средств для содержания голодающих детей г. Одессы** / *ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 56*

№6. **27 июня 1922 г. Докладная записка районного уполномоченного Американской администрации помощи Джона Г. Хайнеса Уполномоченному полпреда Правительств РСФСР и УССР при всех заграничных организациях помощи голодающим о проделанной работе в Одесской губернии** / *ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 27 — 28*

№7 **11 июля 1922 г. Благодарственное письмо районного представителя АРА в г. Одессе Джона Г. Хайнеса заведующему внешторгом в Одессе К.М. Артамонову со сведениями о деятельности АРА в Одесской губернии** / *ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 37 — 38*

№8. **4 июля 1922 г. Сообщение председателя Граденицкого местного комитета Американской администрации помощи районному управлению ААП в с. Зельцы об аресте местной властью членов Граденицкого комитета ААП** / *ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 30*

№9. **25 июля 1922 г. Отношение заместителя районного представителя Американской администрации помощи в Одессе С.С.Форбса заместителю Уполномоченного полномочных представителей Правительств РСФСР и УССР при всех заграничных организациях помощи голодающим Я.К.Кузьмину о беспрепятственной выдаче удостоверений домовыми комитетами нуждающимся гражданам** / *ГАОО, ф. Р.-37, оп.1, д.16, лл. 23*

№10. **26 октября 1922 г. Благодарственное письмо Елены Геринг - Гурович из Берлина в Центральную комиссию по оказании помощи голодающим при Одесском губернском исполнительном комитете** / *ГАОО, ф. Р-87, оп. 1, д. 20, л. 4*

№11**. 29 октября 1922 г. Заявление служащих питательных пунктов АРА главному представителю администрации АРА в г. Одессе Говарду о выплате им задолженности по заработной плате** / *ГАОО, ф. Р-87, оп. 1, д. 20, лл. 15 — 18*

№12**. 1922 г. Благодарственное письмо секретаря Логиновского сельсовета (Поволжье) управлению Одесской экспедиции и Одесской губернской комиссии помощи голодающим за оказанную помощь голодающему населению** / *ГАОО, ф.Р-702, оп. 1, д. 26, л. 31, 32*

№13**. 27 декабря 1922 г. Постановление Одесского обкома КП(б)У о высылке в пятидневный срок на север 50 человек, исключенных из партии «за саботаж хлебозаготовок и предательство интересов партии», а также «организаторов саботажа хлебозаготовок» из 500 хозяйств с конфискацией имущества и о других репрессивных мерах** / *ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, л. 49*

№14**. 1922 г. Доклад члена редакционной коллегии Научной комиссии по изучению голода при Губпомголе С. «Экономическое положение Одесской губернии»** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 23, лл. 24 — 30*

№15**. 1922 г. Статистические сведения Губпомгола о количестве голодающих в РСФСР, Украине и Одесской губернии** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 23, л. 58*

№16**. 1922 г. Сведения о деятельности Губкомпомгола в Одесской губернии за период с 10 августа 1921 года по июнь 1922 года** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 23, лл. 2 — 2 об.*

№17**. 1922 г. Докладная записка секретаря Комиссии помощи голодающим при Одесском губздраве о голоде и болезнях в Одесской губернии в 1921 – 1922 годы** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 23, лл. 22 — 23*

№18. **7 марта 1923 г. Телеграмма Центральной комиссии помощи голодающим в Одесскую губернскую комиссию помощи голодающим о принятии срочных мер по предотвращению случаев голодной смерти и улучшению продовольственной помощи Николаевскому уезду** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 26, л. 76*

№19**. 14 февраля 1923 г. Телеграмма ЦК Последгола ВЦИК в Одесский губисполком и последгол об организации сбора пожертвований для помощи голодающим** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 26, л. 162*

№20**. 16 ноября 1922 г. Ходатайство Уполномоченного полномочного представителя Правительств РСФСР и УССР при всех заграничных организациях Валюкаса заведующему медицинским отделом Американской администрации помощи Смиту и районному представителю «Джойнт» Джеку Швейцеру о выделении медикаментов для борьбы с детскими грибковыми заболеваниями** / *ГАОО, ф. Р-453, оп. 1, д. 33, л. 11*

№21**. 23 октября 1922 г. Письмо начальника снабжения Одесского губернского отдела народного образования в Американскую администрацию помощи о предоставлении средств для оказания помощи голодающим детям в г. Одессе** / *ГАОО, ф. Р-453, оп. 1, д. 33, л. 43*

№22 **. 1923 г. Инструкция губернской комиссии по борьбе с последствиями голода по проведению «Месяца борьбы с детской беспризорностью** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 52, лл. 8, 8 об.*

№23**. 7 февраля 1923 г. Справка Украинского Красного Креста в губпоследгол о проведении денежной лотереи Красного Креста в помощь голодающим** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 52, л. 36*

№24. **1923 г. Договор между Одесским губпоследголом и Научной комиссией по изучению материалов о голоде и борьбе с ним о сборе и систематизации материалов о бедствиях, причиненных голодом в Одесской губернии в 1921 – 1923 гг., и деятельности Губкомпомгола и Губпоследгола** / *ГАОО, ф. Р-702, оп.1, д.,60 л. 15*

№25**. 3 марта 1923 г. Протокол заседания Научной комиссии по изучению материалов о голоде и борьбе с ним** / *ГАОО, ф. Р-702, оп.1, д. 60, л. 24 — 26*

№26. **Май 1923 г. Доклад губернского уполномоченного Центральной комиссии помощи детям о положении детей и состоянии детских учреждений в Одесской губернии** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 52, лл. 13 — 17*

№27. **4 июня 1923 г. Отчет о деятельности детской секции Губпоследгола за май 1923 года** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 52, лл. 11, 11 об.*

№28. **1923 г. Заявление Т.А. Канторовича в редакционную комиссию по изданию сборника «Голод в Одесской губернии» с предложением услуг в качестве технического руководителя** / *ГАОО, ф. Р-702, оп.1, д.60, л. 5*

№29. **4 июня 1923 г. Доклад уполномоченного по обследованию голодных районов Николаевского, Херсонского и Днепровского уездов И.З.Полиянчука Научной комиссии по разработке материалов о голоде 1921 – 1922 гг. при Губпоследголе** / *ГАОО, ф. Р-702, оп.1, д.60, л. 9 — 12*

№30. **28 июля 1923 г. Протокол №1 заседания редакционной коллегии Научной комиссии по изучению голода и борьбе с ним при Последголе** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 60, лл. 1, 1об.*

№31**. 1923 г. Из дела Одесской губернской комиссии борьбы с последствиями голода «Записки врачей психиатров о людоедстве»** / *ГАОО, ф. Р-702, оп. 1, д. 102а, лл. 1 — 23.*

№32. **9 февраля 1930 г. Секретный циркуляр Всеукраинской конторы Государственного банка СССР управляющему Одесским отделением Госбанка о зачислении на особый текущий счет Народного комиссариата финансов Союза денег, отобранных у кулаков** / *ГАОО, ф. Р-2523, оп. 1, д. 9, лл. 2 — 3*

№33. **15 лютого 1930 р. Протокол загальних зборів членів комітету незаможних селян сіл Олександрівка, Мар'янівка, Янівка Олександрівської сільради Любашівського району про розкуркулення та виселення заможних селян за межі України** */ ДАОО, ф. Р-2162, оп. 1, спр. 130, арк. 2 — 3*

№34. **22 лютого 1930 р. Постанова Центрального Виконавчого Комітету СРСР про негайне припинення перекручувань виборчого законодавства** */ ДАОО, ф. Р-2162, оп. 1, спр. 103, арк. 94*

№35. **8 мая 1930 г. Секретная информация Одесского отделения Государственного банка Закавказской краевой конторе Государственного банка, г. Тиф лис, о состоянии вольного рынка: повышении цен, снижении предложения и повышении спроса на иностранную валюту** */ ГАОО, ф. Р-2523, оп. 1, д. 9, лл. 11, 11 об.*

№36. **26 июня 1930 г. Телеграмма №86917 народного комиссара Робоче-крестьянской инспекции Затонского председателям контрольных комиссий Робоче-крестьянской инспекции, начальникам окружных отделов Государственного политического управления и окружным отделениям Государственного банка о прекращении разбазаривания ценностей, изъятых у кулаков** */ ГАОО, ф. Р-2523, оп. 1, д. 9, л. 2*

№37. **17 октября 1930 г. Секретный запрос Государственного банка СССР в Одесский госбанк об установлении покупательной способности населения в ходе реализации сахара и положении на частном рынке; информация Одесского госбанка об уменьшении спроса на сахар в связи с отсутствием денег у населения** */ ГАОО, ф. Р-2523, оп. 1, д. 10, лл. 53, 55 — 55 об.*

№38. **24 октября 1930 г. Информация Одесского госбанка** */ ГАОО, ф. Р-2523, оп. 1, д. 10, лл. 53, 55 — 55 об.*

№39. **1930 р. Таємне розпорядження Одеського окружного фінансового відділу районним виконавчим комітетам про утворення особливого рахунку для грошей і цінних паперів, вилучених під час розкуркулення, для відрахування їх у «Фонд колективізації бідноти»** */ ДАОО, ф. Р-2523, оп.1, спр. 9, арк. 8*

№40**. 15 серпня 1932 р. Витяг з листа Одеського обласного комітету Комуністичної партії (більшовиків) України до всіх партійних комітетів та партійних колективів про перебіг збирання урожаю та хлібозаготівель** */ ДАОО, ф. П-11, оп. 21, спр. 1, арк. 24*

№41**. 18 ноября 1932 г. Постановление Одесского обкома КП(б)У об усилении борьбы с продажей хлеба и конфискацией его на рынках** */ ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, л. 34*

№42**. 29 декабря 1932 г. Постановление Одесского обкома КП(б)У об утверждении списка лиц, исключенных из партии «за саботаж хлебозаготовок», и о публикации в областной и районной прессе об их высылке в концентрационный лагерь** */ ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, л. 47*

№43. **31 грудня 1932 р. Рішення бюро Одеського обкому КП(б)У про «грубу політичну помилку, припущену Снігурівським районним партійним комітетом, газетою «Соціалістичний шлях» та виїзною редакцією «Молода Гвардія» при опублікуванні постанови обласного виконавчого комітету щодо висилки 500 господарств»** */ ДАОО, ф. П-11, оп. 1, спр. 165, арк. 19*

№44. **1932 г. Список членов и кандидатов КП(б)У по Одесской области, исключенных за срыв хлебозаготовок и подлежащих административной высылке** */ ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, л. 63 — 65*

№45**. 7 января 1933 г. Постановление Одесского обкома КП(б)У о хлебозаготовках** */ ГАОО, ф. П-11, оп. 1, д. 165, лл. 39 — 40*

№46. **23 січня 1933 р**. **Акт описування майна заможного селянина Чайки Семена з метою вилучення на користь Сичавської сільської ради** */ ДАОО, ф. Р-2199, оп. 1, спр. 85, арк. 4*

№47. **24 января 1933 г. Постановление Одесского обкома КП(б)У о приостановлении массовых самовольных выездов крестьян из Одесской области** */ ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 11, лл. 76 — 77*

№48**. 26 лютого 1933 р. Лист голови Первомайської районної контрольної комісії КП(б)У Полякова до члена Одеського обкому КП(б)У Бейліна про стан громадського харчування і голодування населення району** */ ДАОО, ф. Р.-710, оп. 2, спр.2, арк. 4.*

№49. **28 февраля 1933 г. Решение бюро Одесского обкома КП(б)У о плане хлебопоставок на первую пятидневку марта 1933 года** / *ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, лл. 86 — 86 об.*

№50**. 8 марта 1933 г. Постановление секретариата Одесского обкома КП(б)У об утверждении плана снабжения хлебом Одесской области** / *ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, лл. 97 — 97 об.*

№51. **1 березня 1933 р. Інформація з грифом «цілком таємно» тимчасово виконуючого обов'язки голови Ново-Української контрольної комісії робітничо-селянської інспекції до голови Одеської обласної контрольної комісії Робітничо-селянської інспекції Коніка про вбивство 15 — річним Васильченком своєї сестри** / *ДАОО, ф. Р- 710, оп. 2, спр. 2, арк. 20*

№52. **8 марта 1933 г. Секретное спецсообщение председателя Новоукраинской районной контрольной комиссии рабоче-крестьянской инспекции Мельниченко председателю Одесской областной контрольной комиссии рабоче-крестьянской инспекции «Об убийстве в селе Ново-Александровке 15 — летним Васильченко своей 4 — летней сестры с целью употребления в пищу»** / *ГАОО, ф. Р-710, оп.2, д. 2 лл. 18 — 19*

№53**. 13 березня 1933 р. Протокол №3 позачергового об'єднаного засідання бюро районної партійного комітету та районної контрольної комісії про виконання невідкладних заходів щодо запобігання випадків голодної смерті та людоїдства** / *ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр. 2, арк. 23*

№54. **15 марта 1933 г. Информационное письмо председателя Снегуревской районной КК РКИ Ситова председателю Одесской областной КК РКИ Конику о случае каннибализма в поселке Лоцкино Снегуровского района** / *ГАОО, ф. Р-710, оп. 2, д. 2, лл. 24 — 25 об.*

№55. **15 марта 1933 г. Секретное спецсообщение заместителя начальника Одесского обласного отдела ГПУ Каминского председателю Одесской областной КК РКИ Конику о случаях опухания рабочих от недоедания по городу Херсону** / *ГАОО, ф. Р-710, оп. 2, д. 2 лл. 26 — 28*

№56**. 15 марта 1933 г. Справка ответственного инструктора Одесской областной КК РКИ о случаях смерти на почве недоедания по Первомайскому району** / *ГАОО, ф. Р-710, оп. 2, д. 2, л. 30*

№57. **16 марта 1933 г. Докладная записка с грифом «совершенно секретно» заместителя председателя Криво-Озерской районной КК РКИ председателю Одесской областной КК РКИ о случаях каннибализма в селах Секретарка и Тридубы** / *ГАОО, ф. Р- 710, оп. 2, д. 2, лл. 31 — 31 об.*

№58. **16 марта 1933 г. Постановление бюро Одесского обкома КП(б)У о фактическом срыве сбора семян по единоличному сектору и высылке за границы области 100 единоличных хозяйств** / *ГАОО, ф. П.-11, оп. 21, д. 105*

№59. **4 апреля 1933 г. Заключение комиссии по обследованию состояния обслуживания спецпереселенцев в районах Одесской области** / *ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 1, лл. 125 — 128*

№60. **21 квітня 1933 р. Кримінальний вирок Одеського обласного суду у справі злочинів представників влади у Гарбузинському районі Одеської області по відношенню до населення при проведенні кампанії хлібозаготівлі** / *ДАОО, ф. Р-710, оп. 2, спр.1, арк. 36 — 38*

№. 61**. 4 августа 1933 г. Постановление секретариата Одесского обкома КП(б)У о плане хлебопоставок на август 1933 года** / *ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 2, л. 23*

№62. **22 жовтня 1933 р. Додаток до протоколу №55 засідання бюро Одеського обкому КП(б)У про виконання плану хлібопостачання, осінньої сівби та зяблевої оранки** / *ДАОО, ф. П-11, оп. 1, спр. 185, арк. 73 — 75*

№63. **27 декабря 1933 г. Выписка из протокола №83 заседания бюро Одесского обкома КП(б)У по вопросу «О выдаче семенной и продовольственной помощи отстающим колхозам»** / *ГАОО, ф. П-11, оп. 21, д. 2, л. 137*

№64. **1933 г. Письмо члена ЛКСМУ Кучеренко Генеральному секретарю ЦК ВКП(б) И.В. Сталину о фактах преступлений представителей власти в Арбузинском районе Одесской области** / *ГАОО, ф. Р-710, оп. 2, д. 1, лл. 63 — 64*

№65. **1933 г. Сводка Одесской областной КК РКИ о состоянии голодающего населения города Зиновьевска и Зиновьевского района Одесской области** / *ГАОО, ф. Р.-710, оп. 2, д. 2, лл. 9 — 17*

№66. **Ведомость Первомайского районного отдела здравоохранения о количестве больных с безбелковыми отёками за период з 1 января по 24 февраля 1933 года** / *ГАОО, ф. Р.-710, оп. 2, спр.2, арк. 5*

№67. **Май 1933 г . Спецдонесение начальника управления рабоче-крестьянской милиции Одесской области Петерса председателю Одесского облисполкома о болезни и смерти на почве недоедания членов семьи Шмаутц на хуторе Лозовом Раздельнянского района /** *ГАОО, ф. Р-2000, оп. 2, д. 27, лл.*

№68. **1933 г. Секретная спецсводка об отношении рабочих и служащих города Одессы к отчетной кампании городских и районных советов /***ГАОО, ф. Р-1234, оп. 5, д. 13, лл. 15*

№69. **21 августа 1933г. Секретное письмо снкретаря ЦК КП(б)У Косиора горпарткомам, райпарткомам, горсоветам, РИКам о неудовлетварительном выполнении плана хлебосдачи по единоличному сектору /***ГАОО, ф. Р-2000, оп. 2, д. 63, лл. 368 — 369.*

№70. **23 марта 1933 г. Информационное секретное письмо секретаря Любашевского райисполкома Головащенко Одесскому облисполкому о случаях людоедства и трупоедства /***ГАОО, ф. Р-2000, оп. 1, д. 31, лл. 205 — 207.*

№71. **28 марта 1933 г**. **Информационное секретное письмо уполномоченного обкома КПбУ секретарю обкома КПбУ о случаях трупоедства и людоедства в Больше-Александровском районе /** *ГАОО, ф. Р-2000, оп. 2, д. 31, лл. 210 — 212*.

№72**. 1934 г. Докладная записка завоблнаробразом Одесскому облисполкому о борьбе с беспризорностью /** *ГАОО, Ф. Р-2000, оп. 2, д. 32, л. 156 — 158.*

№73. **6 – 10 марта 1934 г. Спецсводка начальника робоче-крестьянской милиции председателю Одесского облисполкома о деятельности органов милиции**

по борьбе со спекуляцией зернохлебом /*ГАОО, Ф. Р-2000, оп. 2, д. 61, лл. 292 — 295*

№74. **1934 г. Спецсводка начальника робоче-крестьянской милиции председателю Одесского облисполкома о проведении работы по борьбе со спекуляцией зерно хлебом /** *ГАОО, ф. Р-2000, оп. 2, д. 61, лл. 362 — 366*.

№75. **1934 г. Спецдонесение начальника робоче-крестьянской милиции председателю Одесского облисполкома о порче зернохлеба и злоупотреблениях властью в колхозе «Хвиля» Веселовского сельсовета Врадиевского района /** *ГАОО, Ф. Р-2000, оп. 2, д. 61, лл. 385 — 386.*

№76. **10 мая 1934 г. Докладная записка председателя Врадиевского райисполкома председателю Одесского облисполкома о недостаточном обеспечении переселенцев хлебом /** *ГАОО, Ф. Р-2000, оп. 1, д. 64, лл. 40-41.*

№77. **5 июня 1934 г. Правительственная секретная телеграмма зампредседателя СНК СССР Куйбышева Одесскому обкому КП(б)У и Одесскому облисполкому о принятии постановления ЦК и СНК от 1 июня 1934 г. «О мерах борьбы с крушениями и хулиганством на железных дорогах» /** *ГАОО, ф. Р-2000, оп.2, д.63, лл.271 — 272 об.*

№78. ***1934 р. , 15 квітня. Таємна директива Одеського облвиконкому міськкомам та райвиконкомам області про перевірку органів ЗАГС та вилучення метричних книг за 1932 — 1933 роки і переведення їх на зберігання у секретні частини райвиконкомів / ДАОО, ф. Р-2009 (Виконком Спартаківського райвиконкому), оп. 1, спр. 4, арк.. 72-73.***

№79. ***1933 р. Інструкція про порядок заповнення книг запису актів про смерть / ДАОО, ф. р-8085б (Архів відділу РАЦС Головного управління юстиції в Одеській області або Одеський обласний архів РАЦС), оп. 1, спр. 1143, арк.. не нумерований (на початку справи).***

№80. ***1933 р. Актові записи про смерть від виснаження Іванова Павла (21 рік) та Кориченка Панкрата (48 років) у м.Одесі у 1933 р. / ДАОО, ф. р-8085. оп. 1, спр. 1143, арк. 8.***

№81. ***1933 р. Актові записи про смерть Байдачука Федора (36 рік) від виснаження і коліту та Радченка Федора (51років) від виснаження та міокардиту в м.Одесі у 1933 р. / ДАОО, ф. Р-8085, оп. 1, спр. 1158, арк. 102.***

№82. ***1933 р., 15 квітня. Постанова Президії Голованіського райвиконкому про використання макухи для покращення надзвичайно тяжкого стану забезпечення населення продовольством з численними випадками смерті від недоїдання / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 31, арк. 96.***

№83. ***1933 р, 30 червня. Доповідна Березівського райвиконкому в Одеський облвиконком про повну відсутність хліба у дитячих яслах колгоспів / / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 31, арк.. 158.***

№84. ***1933 р., 22 листопада. Таємне повідомлення Одеської міськради до облвиконкому про загрозу епідемії тифу і необхідності виділення коштів на протиепідемічні заходи. / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 66, арк. 1.***

№85. ***1933 р., 9 грудня. Секретна директива Одеського облвиконкому головам райвиконкомів та іншим органам влади про проведення роботи щодо передачі дітей-сиріт на патронат у колгоспи та забезпечення їх «комуністичного виховання» / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 55, арк. 6.***

№86. ***1933 р., 19 грудня. Пошто-телеграма Голови Всеукраїнської комісії по боротьбі з безпритульністю Карлсона голові Одеського облвиконкому щодо вжиття негайних заходів по покращенню патронату дітей-сиріт у колгоспах / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 55, арк. 9.***

№87. ***1933 р., 22 червня. Секретна директива Одеського облвиконкому головам райвиконкомів та міськрад про випадки ухилення від реєстрації смертей / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 36, арк. 61.***

№88. ***1934 р., 29 січня. Спецінформація Одеського обласного суду та прокуратури голові Одеського облвиконкому про випадки розкрадання та зіпсування насінного фонду класовими ворогами / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 116.***

№89. ***1934 р., 13 січня. Спецінформація Одеського обласного суду та прокуратури секретарю обкома КП(б)У Вегеру та голові Одеського облвиконкому Голубу про випадок виявлення у робітничій ідальні ім.Сталіна № 8 борщу з м'ясом щура. / ДАОО, ф.Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 68.***

№90. ***1934 р. Повідомлення Одеського обласного управління робітничо-селянської міліції про випадки розкрадання колгоспного хліба та вбивство охоронника у колгоспі ім. Леніна у м.Первомайську / ДАОО, ф.Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 61.***

№91. ***1934 р., лютий. Спецінформація Одеського обласного управління робітничо-селянської міліції голові Одеського облвиконкому про самогубство 38-річного коваля Д.Попова через скрутні матеріальні обставини — відсутність заробітної платні і неможливість отоварювання хлібної картки / ДАОО, ф.Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 182.***

№92. ***1934 р., 13 січня. Спецінформація Одеського обласного суду та прокуратури секретарю обкома КП(б)У Соколову та голові Одеського облвиконкому Голубу про загрозу знищення 780 тонн насіння хліба у Ново-одеському районі / ДАОО, ф.Р-2000, оп. 2, спр. 61, арк. 183.***

№93. ***1934 р., березень. Інформація про незадовільний стан хлібоздачі по Савранському району та невиконання плану хлібопостачань / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 48, арк. 27.***

№94. ***1934 р., 25 жовтня. Інформація дипломатичного агентства Народного комісаріату іноземних справ в Одесі «Німецька преса про СРСР», розділ «Про економічне становище СРСР» / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 58а, арк. 397.***

№95. ***1934 р., 17 листопада. Постанова Ради Праці та Оборони № 216 «Про вільний продаж хліба» / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 46, арк. 72.***

№96. ***1934 р., 21 грудня. Постанова Ради Народних Комісарів Союза РСР № 2741/474с «Про списання заборгованості з колгоспів та колгоспних окремих районів Одеської області» / ДАОО, ф. Р-2000, оп. 2, спр. 46, арк. 81.***

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ААП — **Американская администрация помощи**

АРА — Американская администрация помощи (от American Relief Administration)

БУПР **будинок примусових робіт, тюрма**

В.о. — **виконуючий обов'язки**

ВК — виконавчий комітет

Внешторг — Народный комиссариат внешней торговли

Волвоенком — волостной военный комиссариат

Волкомиссия — волостная комиссия

Волкомнезамож — волосний комітет незаможних селян

Волпартком — волостной партийный комитет

Госбанк — **Государственный банк**

ГПУ — Государственное политическое управление

ГПК — городской партийный комитет

Губздрав — губернский отдел здравоохранения

Губздравотдел — губернский отдел здравоохранения

Губисполком — губернский исполнительный комитет

Губитоп — губернская инспекция по топливу (?)

Губнаробраз — губернский отдел народного образования

Губохматдет — губернский отдел охраны материнства и детства

Губпоследгол — губернский комитет ликвидации последствий голода

Губревтрибунал — Губернский революционный трибунал

Губсоцвос — губернский отдел социального воспитания

Домком — **домовой комитет**

ДОПР — дом общественных принудительных работ, тюрьма

ДТС — детская техническая станция (?)

ЕПО — **единое потребительское общество**

Женотдел — **отдел по делам женщин при местном органе государственного управления**

Исполком — **исполнительный комитет**

КК — **контрольная комиссия**

КК РКИ — Контрольная комиссия Рабоче-крестьянской инспекции

КНС — комітет незаможних селян

КП(б)У — Коммунистическая партия большевиков Украины

Кубуч — Комитет улучшения быта ученых

МРК — **міський робітничий кооператив(?)**

МСПД — Международный союз помощи детям

МТС — машинно-тракторная станция

Нарзас — **народный заседатель**

Наробраз — система органов народного образования

НКФ — Народный комиссариат финансов

Обком — **областной комитет**

ООН — Организация Объединенных Наций

Предволисполком — **председатель волостного исполнительного**

комитета

РВК — районний виконавчий комітет

РИК — районный исполнительный комитет

РКК — районная контрольная комиссия

РПК — районный партийный комитет

Сельсовет — **сельский совет**

Сільрада — сільська рада

Скотоводтрест — скотоводческий трест (?)

Собес — система органов социального обеспечения

СОЗ — товарищество совместной обработки земли

Союзсовхозхлопок — союз хлопководческих совхозов (?)

СПО — союз потребительских обществ

СРСР — Союз Радянських Соціалістичних Республік

Укомиссия — **уездная комиссия**

УРСР — Українська Радянська Соціалістична Республіка

ЦВК — **Центральний виконавчий комітет**

ЦК КП(б)У — Центральный комитет Коммунистической партии (большевиков) Украины

ЦК Последгола ВЦИК — Центральный комитет ликвидации последствий голода Всесоюзного центрального исполнительного комитета

ЦКПГ — Центральный комитет помощи голодающим

ЦКПД — Центральный комитет помощи детям

ЦРК — Центральний робітничий комітет

Державний комітет архівів України
Одеська обласна державна адміністрація
Державний архів Одеської області

Г-99 **Голодомори в Україні:** Одеська область (1921 — 1923, 1932 — 1933, 1946 — 1947 рр.) Дослідження, спогади, документи. Кол. авт. та упоряд. — Одеса: «Астропринт», 2007, — 460 с.

Українською і російською мовами

ISBN 978-966-318-816-4

Науково-публіцистичне видання

ПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ, том XVIII

Присвячується пам‘яті жертв Голодомору в Україні

Книга видана в авторській редакції.

Науковий редактор **Л.Г. Білоусова.**

Комп’ютерний набір: **Батуріна М.Г., Бублікова Л.П., Гейтан О.Г., Мартиненко О.В., Паніван Г.М., Лизунова О.В.**

Ілюстрація **Базилевич І.А.**

Оригінал-макет — РВФ «Прес-кур'єр», м. Одеса, пл. Незалежності, 1.

Підписано до друку 25.10.2007 р. Формат 60x84 1/8. Умов. друк. арк. 53,48.
Гарнітура Pragmatica. Тираж 1600 примірників. Зам. №310

Видавництво і друкарня «Астропринт»
(Свідоцтво ДК № 1373 від 28.05.2003 р.)
65082, м.Одеса, вул. Преображенська, 24.
Тел.: (048)726-98-82, 726-96-82.
www.fotoalbom-odessa.com